

Učebná kniha bohosloví pastýřského.

Sepsal

Dr. **ANTONÍN SKOČDOPOLE,**

papežský prelát, protonotář apoštolský, čestný kanovník kath. kapitoly česko-budějovické, professor pastýřského bohosloví a katechetiky na diecésním ústavu bohoslovném v Č. Budějovicích.

S církevním schválením nejdůstojnějšího biskupského Ordinariátu
v Čes. Budějovicích.

Č. BUDĚJOVICE 1905.

Nákladem vlastním. — Tiskem biskupské knihtiskárny v Č. Budějovicích.

Čís. 2961.

Vysoce Důstojnému

Monsignore

Dru Antonínu Skočdopole,

papežskému praelátu, protonotáři apoštolskému, čestnému kanovníku,
professoru bohosloví atd.

v Č. Budějovicích.

Podepsaný biskupský Ordinariat uděluje církevní svolení,
aby „Učebná kniha bohosloví pastýřského“ tiskem vydána byla,
a zároveň knihu tu v každém směru dokonalou, schvaluje.

Biskupský Ordinariat v Č. Budějovicích,

dne 1. dubna 1905.

L. S.

† Martin Josef,
biskup.

Předmluva.

Ještě nežli rozebrána byla moje „Příručná kniha bohosloví pastýřského“, nákladem Dědictví sv. Prokopa vydaná r. 1890. a 1891., býval jsem ústně i písemně žádán o vydání pastorálky stručnější, ježto by usnadnila studium praktické vědy bohoslovné. Prání ta uznávaje za oprávněná, sdělal jsem již před několika léty knihu, kterouž nyní veřejnosti odevzdávám. Rukopis měl zůstat i také zůstal ve stolku, dokud by „Příručná kniha“ nebyla na celo rozebrána. Za ten čas měl jsem dosti pokdy, abych v rukopise opravoval i doplňoval, čeho žádala nová rozhodnutí a nařízení autority církevní a též vlády občanské, pokud tato zasahují v obor úřadování farního. Když pak již nic nepřekáželo, aby „Učebná kniha“ bez něčí škody na světlo vyšla, hledal jsem v Praze cest, po kterých by se mohlo cíle dojiti. Lituji, že jsem se potkal s neochotností, která vydání spisu mého v Praze nemožným učinila, přes to, že jistá firma byla již moji nabídku přijala, kterou jsem jí předložil, když mi oznámeno bylo, že Dědictví sv. Prokopa nemůže k vydání mého spisu přikročiti. Byl jsem tedy donucen vydati jej v tiskárně menší a na svůj náklad. Co mně, starci 77letému a nezámožnému, takto nastalo práce s korekturou při lampě v čase zimním a co — za nynější drahoty tisku — starostí o náklad, posoudí správně, jenom kdo věci podobných sám zakusil. Ale povinná vděčnost velí mi pokorné díky projevit Jeho Excellenci, mému dobrotivému biskupu, kterýž mi valně ulehčiti ráčil hnětlivé starosti o náklad. — Na sklonku života nezbývá mi leč jenom prositi, aby skrovný tento spis přijat byl se vlídností, podobnou té bratrské lásce, která mne pobádala vynasnažiti se, abych, pokud jen možná člověku, platně posloužil milým spolubratřím ve praktické působnosti jejich.

Spisovatel.

OBSAH.

KNIHA I.

O základech církevní činnosti pastýřské.

	Strana
Článek 1. <i>Duchovenstvo katolické. Obecní prostředkové působnosti pastýřské.</i>	3— 4
Článek 2. <i>Pravda Kristova. Učitelský úřad církve; účel a význam jeho.</i>	4— 5
Článek 3. <i>Bohoslužba. Kněžský úřad církve.</i> Pojem o katolické liturgii; účel její. Liturgické formy, jich druhy a potřebnost. Normy praxe liturgické. Krásné umění ve službě kultu.	6—11
<i>O součástech forem liturgických zvláště.</i> Liturgické slovo. I. Liturgický jazyk. II. Liturgické formuláře. Poesie, zpěv a hudba. Úkony a pohyby vůbec obvyklé v liturgii.	12—16
<i>O symbolických předmětech k veřejnému kultu potřebných.</i> Chrám katolický. Stavba chrámu, rozdělení uvnitř. Posvěcení nového chrámu; znesvěcení a poskvrnění jeho. Rekonsiliace. Úprava vnitřku chrámového. Kaple a modlitebny. Sakristie a její úprava. Nádobí a náčiní bohoslužebné. Zvony. Paramenty liturgické. I. Roucha bohoslužebná a liturgické ozdoby. II. Liturgické prádlo. Obecná forma paramentů; látka; liturgické barvy. Benedikce paramentů. Svaté oleje. Voda, sůl, popel. Světlo. Kadidlo. Povinnosti správce chrámového.	17—43
Článek 4. <i>Vláda i kázeň církevní; vladařský čili správcovský úřad církve.</i> Podstata úřadu toho. Farář a kněží pomocní. Podmínky zdárného působení pastýřského. I. Pevná etnost a příkladný život duchovního správce. Vědomosti jemu potřebné. II. Znalost přirozenosti lidské; znalost farní osady, ducha časového i směru jeho. Společenské obcování duchovního správce. Vážnost, důvěra a láska lidu k pastýři duchovnímu. Pastýřská horlivost a opatrnost. Pravidla opatrnosti při domluvě a pastýřském pokárání. O dobré shodě farního kněžstva s osobami závažnými. Zvláštní prostředky k buzení katolické uvědomělosti a horlivosti věřících. Dobrá četba Mimořádné pobožnosti. Domácí missie.	43—64

Církevní bratrstva čili nábožné jednoty a spolky.

Pojem o bratrstvech. Užitečnost jich. Kanonické založení bratrstva. Způsob, kterak odpustky bratrstvům zjednati lze. Vnější správa bratrstev. Ředitel. Přidružování členů. Vniterná čili duchovní správa bratrstev. O třetím řádu sv. Františka. Dodatek o duchovní správě pomocné ve vojsku.

65 - 79

Článek 5. Pisemné úřadování farské.

Farní úřad před právem občanským a jeho styky s jinými úřady veřejnými. Obecná pravidla o vedení a chování matrik. Opravy, doplňky a změny v matrikách. Listy z matrik. Výtahy z matrik. Vysvědčení, potvrzování, zprávy úřední. Chování u zřejmosti a bezpečnosti. .

79— 96

Článek 6. Církevní rok. Svěcení dnů svátečních. Farní služby boží.

Význam dne svátečního vůbec. Církevní rok; obecný jeho význam a účel. Okruh vánoční. Okruh velikonoční. Ostatní svátky a dni roku církevního; jich pořad. Shoda duchovní správy s církevním rokem. Svěcení neděle a dnů svátečních. Farní služby boží. Řád a kázeň při nich. Přehlídka k duchovní správě.

96—119

KNIHA II.

Počátek a první podmínka obcování s Bohem — ospravedlnění a víra.*Oddíl I. Vcházení do církve.*

Svátost křtu. I. Místo a doba křtu slavného. II. Přijímatel křtu. III. Udělovatel křtu. Kmotrové. IV. Hmotnost a forma křtu. V. Křtění s podmínkou. VI. Ritus křestní. Zápis do matriky křestní. A. Zápis dětí manželských. B. Nemanželských. — Rubrika „náboženství“. Legitimace dítek mimo lože manželské narozených. Uvádění jinověrců do církve. I. Návrat křestanů nekatolických. II. Obrácení nekřtěných. Odpadlíci. Účinek změny v náboženském vyznání rodičů na dítky jejich. Svátost břimování.

120—154

Oddíl II. Vyučování pastýřské.

Účel a důležitost jeho; povinnost k němu. Pastorální didaktika. Homiletika. Rozvrh.

154—156

Článek 1. Předmět a všecken obsah vyučování pastýřského; obecné jeho vlastnosti.

Předmět a obsah pastýřského vyučování. Obecné podmínky jeho působnosti. Vyučování pastýřské budiž celým obsahem svým pravdivo. Vyučování pastýřské poučuj prakticky, jasně a důkladně. Duchovní přednáška budiž velebna, poutava, zajímavá, aby budila pozornost a libost. Duchovní přednáška vzdělávej srdce a vůli; proto budiž mocna, živa, pronikava, ale i šetrna a laskava.

156—168

- Článek 2. *Předmět jednotlivých kázání a rozvoj jeho.*
 Předmět jednotlivých kázání. Úkol a předloha. Pojem o rozvoji. Topika. Zdrojové vnitřní. Vnější zdrojové a jich užívání. 169—176
- Článek 3. *Methoda v poučné stránce duchovních přednášek.*
 O výkladu. I. Výklad slovný a věcný. II. Znázorňování pojmů zásmyslných. O důkazu. I. Bezprostřední důkazy nadpřirozené. II. Prostřečné důkazy nadpřirozené. III. Důkazy vedlejší neb doklady. IV. Vyvrácení. 177—191
- Článek 4. *Methoda ve stránce paraenetické.*
 Pojem o citu a pohnutkách. Obecné podmínky prospěšného buzení affektu. Druhy a zdroje pohnutek. Řečnické předkládání pohnutek. Tlumení affektu škodného. 192—203
- Článek 5. *Vnitřní soustava duchovních přednášek a vnější forma jejich.*
 Pořádání obsahu v přednáškách duchovních. Předloha thematického kázání a její rozklad. O methodických částech řeči zvláště: A. Úvod. B. Pojednání či vlastní rozvoj předmětu. C. Závěr. Organická úprava celku. Druhy thematického kázání. Homilie. Křesťanské cvičení. 203—224
- Článek 6. *O řečnickém projádření.*
 O slohu řečnickém vůbec. Obecné vlastnosti slohu kazatelského. Přednášení řečnické: I. Deklamace. II. Tělohyb řečnický. Ritus přednášky duchovní. 224—232

KNIHA III.

Obcování s Bohem skrze eucharistii a modlitbu.

Úvod.

Podstata vědomého a dobrovolného s Bohem obcování. 233—235

Oddíl I. *Obcování s Bohem skrze eucharistii.*

Význam eucharistie v životě církve katolické. 235—236

Článek 1. *Oběť eucharistická.*

Význam oběti eucharistické. Užitékové mše svaté a jich přivlastnění. Povinnost ku sloužení mše vůbec; povinnost k aplikaci určité. Místo ke mši. Oltář: I. Úprava oltáře. II. Povinná ozdoba oltáře. III. Oltář privilegovaný. Čas ke mši. Výjimky v zákoně o jediné mši téhož kněze za den. 236—255

Článek 2. *Ritus mše svaté.*

O ritu mešním vůbec. Přirozená způsobilost a duševní příprava kněze. Výklad ritu mešního. I. Část přípravná. Modlitba stupňová. Introit. Kyrie. Gloria. Denní modlitba (oratio, collecta). Biblická čtení. Symbolum. II. Vlastní oběť. Obětování. Kánon. Přijímání. Poděkování a závěr. Přerušení a zkrácení mše. Mše votivní: I. Pojem o nich. Formuláře. II. Svobodné dni ke mším votivním. A. Privilegované votivní mše. B. Soukromé mše votivní. C. Ritus mši votivních. Slavnost titulu (patrona) chrámového. 255—288

Článek 3. *Eucharistie, pokud jest svátost.*

Svatostánek: A. Stálé chování eucharistie. Konsekrace hostií k uschování. B. Podávání a přijímání eucharistie. Právo, povinnost a způsob posluhovatí eucharistií. Způsobilost a povinnost ku přijímání. Časté přijímání. Život křesťanský, ustavičné obcování s Kristem eucharistickým.

288—301

Oddíl II. *Obcování s Bohem skrze modlitbu.*

Význam modlitby vůbec. Modlitba církevní a soukromá. Církevní hodinky. Církevní průvody. Společné pouti. Pobožnosti eucharistické: I. Výstav velebné svátosti. II. Mše v čas výstavu velebné svátosti. III. Procesí theoforická. IV. Svátostné požehnání. Bratrstva k uctění velebné svátosti. Pobožnosti na uctění dob vezdejšího života Páně, muk a smrti jeho. Pobožnosti k Panně Marii a Svatým. Uctění svatých ostatků a obrazů.

. 301—327

Svátostiny.

Pojem o svátostinách. Udělovatel svátostin. Rozdíl svátostin dle účelu a dle účinků: I. Exorcismus. II. Benedikce; svěcení a žehnání. III. Žehnání a svěcení nejvíce obyčejná. Péče duchovního správce o vážnost svátostin.

327—336

KNIHA IV.

Svátostné osvobození od hříchu. Církevní odpustky.

Úvod

337—338

Oddíl I. *Čeho zvláště třeba ke správnému a prospěšnému zastávání úřadu zpovědnického.*

Zpovědnická pravomoc. Reservace a rezerváty. Zásady o výkladu jich. Reserváty papežské. Reserváty biskupské. Obecné církevní předpisy o zpovědi. Zpovědní mlčenlivost.

338—351

Oddíl II. *Skutečné zastávání úřadu zpovědnického.*

Část I. *O zastávání úřadu zpovědnického vůbec.*

Článek 1. *Zpověď a doplňování zpovědi otázkami.*

Potřebné vlastnosti zpovědi. Povinnosti zpovědníka hledíc k vyznání kajcníkovu. Slyšení a posouzení zpovědi. Průprava k doplňování zpovědi otázkami. Předmět otázek doplňovacích. Způsob otázek.

. 351—366

Článek 2. *Litost a pravý úmysl kajcníka. Soud zpovědníkův o tom.*

Poučování kajcníků disponovaných. Poučování kajcníků nedisponovaných.

. 366—373

Článek 3. *Dostiučinění.*

Účel a potřeba dostiučinění kajcníkovu. Povaha ukládaných skutků kajcích. Vhodné počínání zpovědníkovu, když ukládá a zaměňuje kajcí skutky. Druhy skutků kajcích.

373—378

Článek 4. *Rozhřešení.*

Obecné zásady o rozhřešování. Forma rozhřešení svátostného. Rozhřešení podmíněné. Odklad svátostného rozhřešení. Úloha i povinnost zpovědníka po vykonané práci. Generální zpověď.

378—393

Oddíl III. *Kajicníci dle mravné povahy a dle zvláštních závazků.*

Hříšníkove příležitostní. Hříšníkove navyklí. Kajicníci k restituci povinní. K výhradě povinní. Slibem vázaní. Kajicníci se hříchy a censurami vyhrazenými. Důsledky ke zpovědnické praxi.

394—407

Oddíl IV. *Kajicníci dle věku, pohlaví a stavu.*

Dítky. Kajicníci dle různosti v pohlaví. Mládež dospívající a dospělá. Manželé, rodičové, hospodáři. Závady a překážky manželské ve zpovědnici. Překážky neprominutelné. Překážky prominutelné.

407—423

Oddíl V. *Soustavné vedení jednotlivců ku spravedlnosti a dokonalosti.*

Nově obrácení a kajicní. Osoby nábožné. Milostmi neobvyčejnými obdaření. Zdánlivě nábožní. Úzkostní (scrupulosi).

423—439

Dodatek.

I. Nástin přiměřených naučení a kajících skutků vedle sedmera hříchů hlavních. II. Nástin obecných naučení dle stavu kajicníků.

439—448

Oddíl VI. *Církevní odpustkové.*

Podmínky k platnosti a dosažení odpustků. Odpustky milostivého léta. Podmínky k dosažení jubilejních odpustků. Požehnání odpustkové. Povinnost duchovního správce stran odpustků.

449—460

KNIHA V.

**Posvěcování svazků společenských. Církevní pomoc v důležitostech a bédách
vezdejšího života.**

Oddíl I. *Posvěcování přirozených svazků společenských.*

Společnost a její rozčlenění. Právní řád společenský. Posvěcování společnosti obecně lidské a společnosti občanské skrze církev. Postavení duchovního správce ku společnosti občanské. Posvěcování rodiny skrze církev. Manželství. Příprava ke stavu manželskému. Vzdálená příprava k manželství. Příprava bezprostřední. Zpověď snoubenců. Zkouška snoubenců. Poučování snoubenců. Oddavky. Matrika oddaných. Prostředkové ku stálému posvěcování rodiny. Překážky rodinného blaha v manželích.

461—492

Oddíl II. *Církevní pomoc v důležitostech a bédách
vezdejšího života.*

Povšechný ráz a cíl této činnosti. Církevní pomoc ve bédách vezdejších. Péče o chudé. Péče o lidi opuštěné. Lidé mravně zpustlí a vězňové.

492—504

KNIHA VI.

**Církevní péče o člověka v těžké nemoci a
po smrti jeho.**

Úvod

505—506

Oddíl I. *Obecně křesťanská a pastýřská péče o nemocné.*

Důležitost této péče k účelům duchovní správy. Konečný cíl její.

506—507

Článek 1. *Křesťanská i pastýřská péče o nemocné
vůbec.*

Pastýřská povinnost navštěvovati nemocné. Potřebné k tomu vlastnosti. Pomoc v tělesných potřebách a časných důležitostech. Duchovní pomoc mimosvátostná. Zpověď nemocných. Svaté přijímání nemocných. Poslední pomazání; apoštolské požehnání. Celostný řád a postup v zaopatřování nemocných. Navštěvování nemocných svátostmi zaopatřených. Pomoc umírajícím.

507—529

Článek 2. *Pastýřská péče o některé třídy nemocných
zvláště.*

Těžce nemocné děti. Zaopatřování nemocných o sobě nevědoucích. Nemocní, kteří pomoc duchovní odmítají. Nemocní se zvláštními povinnostmi a závazky. Choří na duchu. Obecná pravidla o zacházení s lidmi duševně chorými.

529—544

Oddíl II. *Církevní a vůbec křesťanská služba i péče
zemřelým prokazovaná.*

Význam této služby. Pohřebiště křesťanské. Hrob. Církevní pohřeb. Pohřební řád. Mše za zemřelé. Ritus mši zádušních. Práva i povinnosti faráře stran pohřbu. Zároveň pohřbu církevního. Ustavičná péče o spásu zemřelých.

544—567

Oprava ke str. 119.

568

Formuláře některých žádostí

569—578

Reserváty papežské

578—582

Rejstřík věcný

583—596

Úvod.

1. Zjevení boží má za účel, pozdvihnouti člověka padlého, uvéstí jej zase v obcování s Bohem, zjednati mu vyšší, nadpřirozený život a takto jej učiniti hodna lásky boží a věčného blahoslavenství v Bohu.

Všecko zjevení boží dokonáno jest skrze Krista; jeho pravda a milost jest jediný zdroj života nadpřirozeného. Pravdy a milosti Spasitelovy účastní se člověčenstvo skrze pravou církev, kteráž působí plnou mocí od Ježíše Krista přijatou, spolu s ním a s Duchem svatým.

Úkol církve tedy jest, aby u vykupitelském díle Kristově působně pokračovala, lidi v obcování s Bohem uváděla a v něm i chovala jednotlivce až do smrti jejich, říše a národy až do skonání světa. Pracujíc o svém úkolu rozmáhá čest Boží na zemi, vede lidi ku spáse věčné a zakládá i časné blaho jejich.

Církev působí o svém úkolu předem skrze *kněžstvo své* kteréž jest orgán Krista i Ducha svatého, a také orgán její.

S kněžstvem a vedle kněžstva působí pod správou svatovlády ku řešení úkolu církevního *veškerenstvo věřících a veškerenstvo duší jedné osady*.

Modlitby, oběti, almužny, slavení svátků a památek, po křesťanskou spravené rodiny, blahé působení nábožných spolků, bratrstev, duchovních kongregací a řádů, křesťanské ústavy atd. — to vše jest působení, činnost veškerenstva věřících, ať už hledíme k velikému celku obecné církve boží, nebo k menšímu celku jednotlivých osad. Takto s kněžstvem a vedle něho pracují o církevním úkolu v království božím vladaři a vrchnosti světa, učenci a umělci, vychovatelé a učitelé, pokud se duchu Kristovu vésti dávají, dobří rodičové a hospodáři; pracují zkroušení kajicníci, nemocní a chudí trpitelé, a všickni ti, kdož budujíce království boží v srdci svém, budují je zároveň i v jiných.

Působení katolické církve vůbec jest život církve; působení *obzvláště skrze kněžstvo na místě Kristově a s Duchem svatým*

nazývá se *správa duší* — regimen animarum, *péče o duše* — cura animarum, také *úřad pastýřský* — munus pastorale.

2. O působení katolické církve jedná bohosloví pastýřské čili praktické. Toto jest soustavné zobrazení života a činnosti katolické církve skrze veškerenstvo orgánův i členů jejích, a spolu návod, kterak by zvláště duchovenstvo na osadách křesťanských úřad svůj a službu svou zastávati mělo.

Všecka nauka o církevní činnosti na oslavu Boha a ku spáse lidí zavírá se přirozeně v šesteru knih, jednajíc:

V knize I. *o základech církevní činnosti pastýřské*: o kněžstvu, trojím úřadě Kristově v církvi vůbec, církevním roku, svěcení dne svátečního a farních službách božích;

v knize II. *o počátku a první podmínce obcování lidského s Bohem skrze víru a posvěcující milost*: vcházení do církve, biřmování, pastýřské vyučování;

v knize III. *o lidském obcování s Bohem skrze Krista eucharistického*: o novozákonné oběti, o svátosti oltářní a modlitbě;

v knize IV. *o svátostném osvobozování od hříchu* skrze pokání; o církevních odpustcích;

v knize V. *o posvěcování svazků přirozených, o pomoci v důležitostech a bédách vezdejšího života*;

v knize VI. *o službě, kterouž církev prokazuje nemocným a zemřelým*.

Knihá I.

○ základech církevní činnosti pastýřské.

Článek 1. **Duchovenstvo katolické. Obecní prostředkové působnosti pastýřské.**

I. Jakožto viditelná společnost může církev řešiti úkol svůj jenom skrze viditelné orgány. Proto i založen jest obzvláštní stav, aby ve jménu Krista a jeho církve působil —, stav kněžský, jež Kristus v předvečer smrti své, spolu s tajemstvím těla svého i krve své, ustanovil.

Kněžství křesťanské přenáší se, jakož i církev sama, z pokolení na pokolení. Aby stále bylo a zůstávalo, čím je Kristus míti chce, a působil v církvi, k čemu je zakladatel její ustanovil —, doplňuje se údy způsobilými a jest v orgánický celek seřaděno. V díle kněžstvu poručeném jest jednotlivcům obor působnosti vykázán; každý člen kněžstva jest povinen v úřadě a povolání svém býti obrazem Spasitele, aby, co na něm jest, dílo svaté svatě a zdárně konati mohl.

Kandidáty stavu kněžského vzdělává církev podobně jako Kristus apoštoly vzdělával, povolání jejich zkoušejíc, od světa je odlučujíc, ve mravech zdokonalujíc a potřebnými vědomostmi zásobujíc.

Mravné zdokonalení a zásoba potřebných vědomostí jsou *přirozená způsobilost* ku kněžství. Skrze svátost svěcení kněžstva uděluje se *způsobilost nadpřirozená*; posvěcený jest od té doby člen svatovlády a povinen, oddati se církevním službám svědomitě dle rozkazu vrchnosti duchovní. Prospěšnost jeho služeb závisí, vedle milosti boží, vždycky na tom, zdali a pokud upřímně dbá, aby přirozenou svoji způsobilost zachoval a zvyšoval životem neúhonným a snahou po křesťanské dokonalosti ne méně, nežli stálým studiem, povolání kněžskému přiměřeným.

Jsouc dle ideje Kristovy organisovaný stav, může hierarchie v úkolu jí vytýčeném působiti, když výše postavení se svými podřízenými otcovsky zacházejí, tito pak rozkazům svých vrchních ochotně se podvolují, — jedni i druzí pro Krista, kterýž jednotu budoucích zástupců svých pokládal za důležitou tolik, že o ni prosil

Otce v nejvážnější hodinu svého života pozemského, když byl ustanovil svátost nejvyšší lásky a nejhlubší pokory své.

II. *Obecní prostředkové působnosti pastýřské.* Církvi odevzdán jest trojí úřad Kristův: učitelský, kněžský a vladařský; spolu s trojím úřadem a v něm odevzdána jest jí pravda Kristova, milost a vláda, jako hřivny, s kterýmiž těžiti povinna jest ke cti boží a spáse lidí. Božská pravda podává se člověčenstvu skrze veřejné a soukromé vyučování, milost skrze kultus, zdárnému pěstování života bohumilého slouží, kromě boží pravdy a milosti, vláda i kázeň církevní. Takto jsou vyučování, bohoslužba či kultus, církevní vláda a kázeň *řádné prostředky*, kterými katolická církev řeší úkol svůj; k nim jediné přihlížejí zákonové církevní a všeliká pravidla, podle kterých se církevní činnost nese k tomu, aby duchem Kristovým, principem křesťanským proniknutí byli jednotlivci a národové.

Vedle řádných propůjčuje Bůh církvi *prostředků mimořádných* a volí sobě duše, kteréž naděluje způsobilostí, aby mimořádných prostředků těch užívaly ke cti boží a ku spáse bližních. K nim náleží dar jazyků, divů, zjevení, jasného vidění, proroctví a jiné dary, kterých propůjčovala prozřetelnost boží zvláště za prvních dob církve.

Článek 2. **Pravda Kristova. Učitelský úřad církve; účel a význam jeho.**

1. Pravda zjevená jest počátek působnosti boží ku spáse člověka; hříchem přervané svazky mezi Bohem a člověkem mohly se obnoviti, člověk mohl v obcování s Bohem se navrátiti, jenom že jej Bůh sám předešel, podáváje mu pravdy své. Protož i Kristus počal vykupitelské dílo své zvěstováním pravdy, kteréž i proti bludům pečlivě hájil, o kteréž i nařídil, aby se ustavičně hlásala v církvi jeho.

Právo a povinnost katolické církve, zjevenou pravdu, slovo boží, všem lidem hlásati, křivé nauky za křivé vyhlašovati a zavrhovati, slove *učitelský úřad církve*.

2. Vedle výroku Kristova jest účel tohoto úřadu církevního: zjevenou pravdu čistu zachovati, všude hlásati a věřící k životu s ní shodnému vésti.

Vykonávání učitelského úřadu církevního skrze veřejné přednášky jest i přímé *ctění Boha* a veřejné *vyznání víry* se strany vyučujícího i se strany posluchačů. Neboť pravda zjevená ohlašuje a velebí dokonalosti boží, jeho spravedlivé soudy, dobrotivost

a milosrdenství; duchovní učitel pronáší slovem, čemu sám věří, posluchači pak, duchem přisvědčující jemu, přijímají a mlčky vyznávají slyšanou pravdu za tu, kterou více neb méně vědomky v srdci chovají.

Zjevená pravda veřejně hlásaná jest dle úmyslu božího také *podpora i vůdkyně jednotlivců a lidské společnosti v důležitostech a snahách života přirozeného*. Křesťanské náboženství zajisté jest pro svoji naprostou, *celého* člověka na zřeteli mající pravdivost nejen pravidlo života duchovního, ethického, ale i bezpečné ředidlo všeho snažení čistě lidského, všeho konání a působení u vědě, v umění a v každém oboru lidské činnosti; jest lék na všecka poblouzení, kteráž jednotlivce i společnost od pravé cesty ku blahodějnému, s vůlí boží shodnému vývoji a zdokonalení odvádějí a mnohonásobné svízele za následek mívají.

3. Řádné zastávání učitelského úřadu na jednotlivých farních osadách skrze orgány k tomu oprávněné a povinné velice prospívá účelům duchovní správy. Jako bylo zjevení boží vůbec počátek a základ ku smíření mezi Bohem a lidmi, tak i jest vyučování skrze duchovní správce na kazatelně, ve škole a soukromí *počátek a základ veškery duchovní správy*. Vyučování toto zajisté otvírá dospělým nevěřícím a pobloudilým cestu do církve; ono vede pokřtěné dítky ku poznání a milování toho, na jehož jméno pokřtěny jsou, podávajíc obsahu té víře, která jim na křtu vštípena byla, vzdělává je za dospělé křesťany, kteří dle víry své živi býti umějí ke cti boží a svému blahu netoliko věčnému, ale i vezdejšímu.

A jako jest vštěpování pravdy zjevené počátek a základ dalšího působení pastýřského, tak i *všecku duchovní správu stále provází*, tato se v nižádném oboru svém bez vyučování dařiti nemůže. Skrze vyučování udržuje duchovní pastýř ovce své v obživné jednotě víry s Kristem a jeho církví, připravuje k účastenství v životě a působnosti církve, vzbuzuje k pokání, utvrzuje ve víře a ctnostech, varuje před nebezpečnými naukami a zásadami.

Vyučování pastýřské nemůže se pro nižádného křesťana, dokud živ jest na zemi, ukončiti tak, aby jeho již nebyl potřeben; jako jest mu počátkem a základem záslužného života křesťanského, tak i jest mu světlem na cestě k nebesům, varovatelem a vzbuzovatelem, aby svět neopanoval rozumu a srdce jeho.

Článek 3. Bohoslužba. Kněžský úřad církve.

Jsa nejvyšší a jediný kněz, vzdal Ježíš Bohu nejvyšší čest a spravedlnosti boží dosti učiniv, dobyl všemu světu lásky a milosti boží, propůjčil se za prostředníka mezi nebem a zemí. A jakož ustavičné ostříhání a zvěstování pravdy své poručil katolické církvi: tak i postaral se, aby Bůh v této církvi ctěn byl v duchu a pravdě, věřící pak aby milosti boží docházeli, skrze ni se posvěcující, v obcování s Bohem vcházejíce a v něm se udržující, nad to i schopny se činíce k dosažení nadpřirozeného cíle svého.

Kněžský úřad Kristův zastává církev skrze svůj posvátný *kultus*, či skrze svou *liturgii* neb *bohoslužbu*.

§. 1. Pojem o katolické liturgii; účel její.

1. Pokračujíc v kněžském úřadu Kristově, záležití liturgie katolická *objektivně* v týchže posvátných tajemstvích a výkonech, kterými nejvyšší kněz Kristus Otce svého uctil a smířil, dílo našeho vykoupení konal a dokonal — v *oběti* a *modlitbě*, potom i v těch výkonech, kteréž za zdroje zvláštních milostí buďto sám nebo skrze svou církev ustanovil — ve *svátostech* i *svátostinách*.

Se stránky subjektivné záležití bohoslužba v tom, že kněz i křesťané osvědčují svoje vnitřní náboženství (ctnost víry, naděje, lásky a nábožnosti — *virtus religionis*), Bohu se oddávají, jej ctí, milosti jeho hledají a dosahují tak, že působna jest k jejich spáse a ke cti boží.

Takto jest katolická liturgie či bohoslužba *veškerost posvátných výkonů od Krista neb církve nařízených a schválených, skrze které se Bohu čest náležitá prokazuje, obcování věřících s Bohem se zakládá a utvrzuje, člověku se milost boží zjednává, vnitřní náboženský život věřících se projevuje, posiluje a rozmáhá.*

Soustavné vylíčení liturgie v celku i částech dle původu, historického vývinu, dogmatického i mravného významu, slove *liturgika*; kněz nazývá se *liturg*, protože liturgii vykonává.

Poznámka. Slovo *cultus* jest rozsahu širšího než liturgie. *Cultus vůbec* jest všecken vniterný a vnější, soukromý i veřejný projev náboženského smýšlení a života, pokud přímo směřuje k Bohu, kdežto slovem *liturgie* se označuje *cultus* veřejný, oprávněnou k tomu autoritou nařízený a řádnými orgány konaný. Tak na př. jest každodenní domácí pobožnost jednotlivců nebo celých rodin *cultus*, ne liturgie.

2. Výměrem liturgie vyjádřen jest již také *účel* její, kterýž jest :

a) *Latreutický*, bezprostředně a prostředně skrze Svaté ctíti a vzývati Boha (latria, hyperdulia, dulia).

b) *Ethický*, zakládati a vzdělávati v srdcích subjektivně náboženství, povzbuzovati a posilovati k životu mravnému.

c) *Církevní* v tom smyslu, že kultem osvědčuje církev svoje bytí a že kult jest působný prostředek, jímžto sobě církev údy zjednává i zachovává; pro tento význam označují se jménem *kult* i náboženské společnosti samy.

§. 2. Liturgické formy; jich druhy a potřeba.

1. Smyslům dostupný způsob, jakým se koná církevní bohoslužba, a jakým jednotlivci neb i celé sbory věřících spolu s církví a dle návodu jejího vniterné svoje náboženství projadřují a ku spasitelnému přijetí milosti boží se schopny a hodny činí, — nazýváme obecným jménem *forma liturgická*. Jest tedy forma liturgická zračitě, smyslům dostupné znamení, ježto křesťanskou ideji v sobě zavírá, ji člověku představuje a za účel má, Boha ctíti, člověku milosti Boží dodávati, zjevně vyjádřiti povahu této milosti a to smýšlení, ve kterém náleží křesťanu Boha ctíti a milost jeho přijímati, kterak působiti s přijatou a kterak vůbec projevovati vniterné náboženství.

Liturgické formy záleží ve slovech, výkonech, pohybech a symbolech, t. j. předmětech přírodních, které svojí podstatou neb danou jim formou se k tomu hodí, aby zobrazovaly a prostředkovaly pravdu a dar boží, poněvadž *podobnost* mezi těmito a oněmi patrna jest.

2. Mezi liturgickými formami rozeznáváme podstatné a vedlejší. *Podstatné* jsou ty, které dle ustanovení Kristova samy obsahují a dávají jeho pravdu a milost, jako: hlásání slova božího, proměna a přijímání o mši svaté, viditelné znamení ve svátostech.

Skrze každý posvátný úkon (každou podstatnou formu) uskutečňuje se všechen cíl bohoslužby. Nicméně však některé z nich svojí povahou přímo směřují k uctění Boha, udělení milosti pak (zvlášť milosti účinnivé — *gratia actualis*) mají za následek a jako za cíl druhý; jedny zase přímo směřují ku zjednání určité milosti, uctění Boha pak záleží tu zvláště u víře a důvěře, s kterou se jich člověk účastní. Úkony prvního druhu nazýváme *úkony počty boží*, a ty jsou: modlitba, oběť, hlásání slova božího; ostatní na-

zýváme *úkony milostidárné*, a ty jsou: svátosti, svátostiny, odpustky.

Vedlejší jsou ty liturgické formy, kteréž kromě obecného, všem liturgickým formám vlastního, také ten účel mají, aby k důstojnosti služeb božích přispívaly. Čím hojnější a rozmanitější formy se druží k výkonu posvátnému, tím i slavnější jest tento, jako n. př. svěcení kněžstva, pontifikální mše, konsekrace chrámů, svěcení zvonů.

Liturgické formy nazývají se vůbec *obřady, ceremonie*, pokud záležejí v konání neb pohybu n. p. klekání, odkrývání neb úklona hlavy. Obřad jest *symbolický*, spojeno-li konání se symbolem, aneb má za účel, znázorniti událost nebo pravdu nějakou. Tak jest symbolický obřad: shasínání světél o temných hodinkách (matutinum tenebrarum), pokrývání křtence rouchem bílým, odezdání jemu světla, a mnohé jiné obřady, zvláště ve svátostech.

Veškerost forem v jistém výkonu bohoslužebném nazývá se *ritus* jeho na př. ritus mše, křtu. Slovo ritus bere se i v témže smyslu, jako „liturgie“; oběma se totiž označuje netoliko veškerost forem, co jich náleží k ustálené a oprávněné bohoslužbě veřejné, nýbrž i jazyk, jímžto se bohoslužba koná. Takto mluvíme o ritu latinském, řeckém, slovanském, arménském, koptickém, a jednostejnou věc na mysli majíce, o liturgii latinské, řecké a. t. d.

Pravidla, vedle kterých náleží prováděti formy liturgické, slovou *rubriky*; ten odbor liturgiky, jenžto se zabývá výkladem rubrik, jak nalézají se v knihách bohoslužebných, od církevní autority nařízených, slove *rubricistika*.

3. *Potřebnost liturgistických forem vysvítá z přirozenosti lidské a z účelu bohoslužby.*

Všeliké obrácení mysli k Bohu, všeliké náboženské hnutí srdce lidského jeví se přirozeně také způsobem zračitým; a naopak zase třeba jest člověku, aby skrze věci zračitě k nadsmyslým se povznášel, poněvadž těchto nemůže poznávati bezprostředně, samých o sobě.

Velmi patrně vysvítá potřebnost určitých forem v církevní bohoslužbě *z jejího účelu ethického*. Milosti boží zajiště dosahovati může člověk dospělý k užívání rozumu a svobodné vůle, jenom když působí spolu se svým Spasitelem. Nežli milosti dosáhne, jest mu se ku přijetí uzpůsobiti (disponovati); když jí dosahuje, má ji vědomě a spolučinně přijímati, dosáhnuv pak, věrně s ní působiti.

Aby mu všechno toto bylo možno, jest mu třeba býti ujištěnu a poučenu, že milost přijímá, *kdy a jakou* přijímá, kterak by podávanou přijmouti a s přijatou spolupůsobiti povinen byl a mohl. Ujištění a poučení toho pak může nabyti, jen když viditelně znamená, čeho dosahuje, a když naznačuje se mu slovy, analogickými úkony a věcmi, co by jemu činiti a kterak se zachovati náleželo, aby dosáhl, zachoval a ku svojí spáse vynaložil, co mu dáti chce Bůh, a po čem toužil on sám. Aby pak jistá slova, jisté věci a výkony mohly člověka ujistiti a poučiti o věcech tolik vážných, od Boha samého pocházejících, nemohou býti libovolny, ale potřebí jest, aby původ měly od Boha a zplnomocněné církve.

§. 3. Normy praxe liturgické.

Všem výkonům posvátným jsou za pravidlo liturgické knihy, rozkazy papežské a řádně oprávněné obyčeje.

1. Nejstarší bohoslužebné knihy byly, dílem již od časů apoštolských: Sacramentarium, Antiphonare, Dyptycha, Epistolare, Evangelistare, Ordines neb Typikon. Z nich povstaly časem nynější liturgické knihy ritu římského. Knihy liturgické obsahují netoliko znění modliteb a promluv, ale udávají v rubrikách i způsob, jak jednotlivé výkony provést, modlitby a zpěvy pronést.

Rubriky obecné (rubricae generales) nalézají se na počátku missálu a breviáře; rubriky zvláštní (speciales) jsou v textu modliteb.

V rubrikách rozeznáváme: *poučení a rady* (rubricae directivae) a *vlastní předpisy* či pravidla (r. praeceptivae). — *K naučením a radám* počítají se zvláště ustanovení, jimiž upravuje se chování a konání liturga *kromě* výkonu, před ním neb po něm, na př. nežli k oltáři jde; nežli svátost udělovati počne. *Vlastní předpisy* jsou pravidla, ježto zachovávatí jest za výkonu samého. Z rubrik těchto jenom ty nezavazují přísně, při kterých jest dodek „pro opportunitate temporis“, „ad arbitrium“, „potest“, „ubi moris est“ a t. p.

Každého kněze katolického váže ritus obřadu jeho, a tedy kněze obřadu latinského ritus římský, armenského armenský, unitského unitský a t. p. „Permixtio ritum“ zapovídá se. I věřící jsou povinni účastniti se bohoslužby a přijímati svátosti dle toho ritu, k němuž náležejí; v nebezpečení smrti však může kněz posloužiti věřícím k jinému ritu katolickému náležejícím, ale jenom dle ritu svého; svátost pokání může kněz uděliti katolíkům jiného ritu, nemohou-li se zpovídati knězi ritu svého.

Některé řehole mají v kanonických hodinkách a mešních formulářích jisté zvláštnosti, jež ovšem zavazují členy řehole vesměs, není-li jim svěřena duchovní správa.

Řeholní faráři — administrátoři — (a jejich řeholní kaplani) modlí se kanonické hodinky a slouží mši dle kalendáře a ritu řeholního; avšak povinnou mši za osadníky dle direktáře diecésního, jakož rozhodla S. R. C. 23. května r. 1846. Totéž pravidlo platí vůbec o veřejných výkonech farních a t. p.

Biskupové jsou povinni dbáti ve svých diecésích, aby rubrik ostříháno bylo. Vydáváje každého roku *Directorium (ordo) officii divini* oznamuje biskup duchovenstvu své diecése bohoslužebný řád o mši a hodinkách. Každý kněz diecésní jest povinen spravovati se direktářem svého biskupa (pokud nevloudil se omyl patrný), i kdyby se mu *zdálo za podobno*, že některý předpis není správný.

2. Jakožto nejvyšší zákonodárce v církvi jest papež oprávněn též u věcech liturgie dávatí zákony, stanoviti a povolovati změny, rozhodovati o vzniklých pochybnostech, zavrhovati a zapovídati, co nenáležitěho se v liturgii vloudilo. Za orgán slouží papeži v těchto věcech *sbor obřadový* (s. rituum congregatio), r. 1588 od Sixta V. založený.

-3. Nemaľou platnost má v bohoslužebné praxi *obyčej* (consuetudo, usus). Církev chová se šetrně k ustáleným obyčejům, zejména k těm, které ode dávna trvají a hluboko se zakořenily; ano církev trpí, aspoň do času, i takové obyčeje, které odporují liturgickým zákonům, když jest se co báti, že by pro jich náhlé zastavení povstala v lidu věřícím nevole. — Tato církevní praxe učí duchovního správce, aby v odklizení obyčejů v bohoslužebném řádu na osadě ode dávna zavládlých se neukvapoval a hned za zlořád (abusus) nepokládal, čeho rubriky nepředpisují aneb čeho s nimi úplně srovnati nelze. Co zřejmě zakázáno nebylo, dogmatům víry se neprotiví, povinné uctivosti k bohoslužbě a k místům posvátným na ujmu není, budiž trpěno, neb aspoň soudu biskupovu předloženo.

§ 4. Krásné umění ve službě kultu.

Vedle liturgických obřadů a spolu s nimi slouží účelům bohoslužby krásné umění. Pravé, ušlechtilé a ušlechťující umění zajisté představuje zračitě vyšší dobro, ideje nadpřirozeného, nadsvětového, nekonečného v krásných formách tak, že v srdci člo-

věka se probuzují živé a hluboké city, kteréž mocně na vůli působí, k úmyslu a činům pobádají.

Ze skutečnosti této vysvítá, proč u všech národů a za všech časů mělo krásné umění svůj základ a přední zdroj v náboženství a náboženském kultu. V této své souvislosti jest krásné umění zároveň *posvátné*, poněvadž na půdě náboženské k tomu jest povoláno, aby božství a svatost, čistotu a vznešenost ve formě krásné představovalo, náboženské symboly tak tvořilo, že by znázorňovaly ideje vyšší k ethickému vzdělání člověka.

V křesťanství našlo krásné umění nový, prve neznámý ideál; od té doby shledávalo úlohu svoji v tom, aby pravdu, vznešenost, líbeznost a krásu, jak objevila se v Kristu a jeho království, v dějinách božího zjevení, v událostech a osobách biblických, v Matce boží, andělech a svatých, názorně představovalo, lidské mysli od země pozdvihovalo, vyšší snahy v srdci lidském budilo a sílilo.

Takto vzdělalo se krásné umění v *posvátné umění křesťanské*. Znázorňujíc podstatu a cíl bohoslužby a všeho náboženství křesťanského, oslavuje Boha i Svaté, prospívá víře i cnosti, podporuje činnost katolické církve. Jeho výtvary zajisté buďto symbolicky znázorňují nebo slovem a zvukem zvláštním pronášejí zjevenou pravdu tak, že ji hluboko v srdce lidské vtiskují, v celou duši trvale vštěpují. Posvátná poesie a hudba tlumočí a také vzbuzuje posvátné city, povznáší ducha ku světu zásmyslnému; výtvarné umění, plastika (stavitelství, sochařství, malířství) ztělesňuje náboženskou pravdu a mravní dokonalost, doplňuje, oživuje slovo pravdy, *pohled* na zosobněnou pravdu a svatost vniká hlouběji v obraznost i srdce člověka, nežli se může státi slovem poučným.

Pro tyto příčiny přála katolická církev umění posvátnému za všech věků, proto i se vzdělalo krásné umění za přízně a moudrého dozoru církve v umění církevní, dostoupilo výše nebývalé a mocně přispělo ku vzdělání národů, k ušlechťení mravů, k ideálnímu pojmu o ceně a povolání člověka.

O součástech forem liturgických zvlášť.

§. 5. Liturgické slovo.

I. Liturgický jazyk.

Apoštolové a nejbližší nástupci jejich konali služby boží tím jazykem, kterým kázali evangelium. Byli pak toho času tři jazykové zobecněli v římském císařství: syrochaldejský, řecký a latinský.

Jazyk v liturgii uvedený zachovával se v původní své formě. Na západě konala se bohoslužba vůbec v jazyku latinském. Jediná výjimka byla diecése sv. Methoděje, kdež užívání jazyka slovanského povolili papežové Jan VIII. a Hadrian II. Kde se až posud zachoval staroslovanský jazyk v liturgii římské, jako jmenovitě v některých diecésích jihoslovanských, na pobřeží a některých ostrovech moře jaderského, zůstává v původní své formě; apoštolská Stolica zavazuje biskupy tamější ku bdělosti, aby se v tento liturgický jazyk nevnášela slova z obecné mluvy a knihy bohoslužebné aby se tiskly starobylým písmem glagolským.

Oprávnění v určitých zemích neb krajinách katolických jazykové liturgií jsou za nynějších časů: latinský, starořecký, staroslovanský v liturgii řecké i římské, syrský, chaldejský, armenský a etiopský (koptický)

Církev římsko-katolická užívá v liturgii své jazyka latinského z důvodů vážných.

V textu liturgickém vyjadřuje se obsah víry tolik jadrně a stručně, že velice těžko, leckde až nemožno jest, pronéstí totéž jazykem jiným. S této stránky jest liturgie v mrtvém jazyku bezpečný *sklad víry* (depositum fidei) a spolu závoj, kterýž posvátná tajemství obecnému zraku zastírá a pro kterýž i tato sama se člověku za ctihodnější představují.

Bez jazyka mrtvého, změnám nepodrobeného pozbyla by liturgie svojí jednoty a všeobecnosti, a tedy vlastností, ježto jsou vůbec charakteristické známky církve Kristovy.

Společná řeč liturgická jest i jeden ze vzácných prostředků, kteréž chrání katolickou církev, aby se nerozpadla ve mnohé církve národní; a poněvadž jazyk tento zároveň jest církevní řeč úřední, usnadňuje všeliké jednání s apoštolskou Stolicí a s rozdílnými stupni hierarchie, platí tedy za výborný prostředek jednoty katolické.

Znalost jazyka latinského rozšířena jest ve vzdělaných stavech a třídách všeho světa; skutečnost tato naplňuje katolíka radostným vědomím, že jeho církev *obecná* jest a všechny národy spojuje v jednu rodinu boží.

Že zvláštní jazyk liturgický neodvracuje od nábožného účastenství lidu v bohoslužbě, dosvědčuje zkušenost; ani u protestantů ani v církvi řecké nenalézá se vůbec té svědomitosti a horlivosti v náležitém a pravidelném obcování veřejným službám božím, kterou na jevo dávají věřící katolíci.

II. Liturgické formuláře. Poesie, zpěv a hudba.

1. Záhy pojato bylo v určité formuláře vše, co liturgie slovem vyjádřiti má. *Pronášení* slova liturgického upravují rubriky. Z pravidla nařizuje se pronášení *hlasité* (alta, clara voce); jenom ritus mešní předpisuje místy pronášení *polohlasité* (media, mediocri, aliquantulum elata voce) a *tiché* (secreto, submissa voce). Tiché vyslovení označuje božský ráz posvátného výkonu, napomíná ku sebrání mysli a vroucné pobožnosti, jest i projev zvýšené uctivosti a svaté bázně.

2. Poněvadž liturgické slovo má i ten účel, aby vyjadřovalo a tlumočilo vnitřní náboženství a náboženské smýšlení člověka, přirozeno jest, že vyšší nálada mysli mocněji a živěji se projevuje. Klidná prosa přechází v *poesii*, obyčejné mluvení ve *zpěv*. *Hudba* pomáhá slovu i hlasu, aby projev byl mocnější a působivější. Čím přirozeněji a pravdivěji slovo, hlas a zvuk vyjadřují myšlenku neb určitý stav mysli, tím jistěji dosahují toho, že srdce přítomných jest dojato, mysl jejich ve stav podobný uvedena.

Posvátná poesie halí se ve formy rythmické a metrické; *rythmické* jsou žalmy a biblická cantica; *metrické* jsou hymny a písně církevní.

Současně s obrácením jistého národa k náboženství křesťanskému objevují se *duchovní písně v řeči obecné*, aby sloužily za prostředek poučovací, náboženské vyučování dílem nahrazující a dílem hlouběji vštěpující, za prostředek pobožnosti a spasitelného vzdělání netoliko ve chrámech a za služeb božích, ale také v soukromém životě.

Písně posvátné v jazyku obecném jsou důležitý činitel v náboženském životě jednotlivců a celých osad. Jsouce výlev srdce nábožného, samy zase nábožnost budí ve zpívajících a poslouchajících, udržují pozornost na svůj obsah lépe, nežli čtená nebo z paměti říkaná modlitba, zamezují ocháblost ducha, vzbuzují obsahem i nápěvem city náboženské.

2. Církev užívá zpěvu, aby slovo liturgické nabýlo větší moci, aby pohnutí mysli tonem symbolicky vyjádřeno a v srdcích lidu probuzeno bylo, aby se kultu dodávalo velebnosti a příjemnosti.

Vlastně liturgický zpěv (vokální hudba) jest *chorál*, po svém původci sv. Řehoři Velikém gregoriánským zvaný. Za normu jeho se nyní uznávají liturgické knihy chorální, jak je se stránky hudební k pobídce Pia V. upravil mistr Jan Pierluigi (Palestrina), a jak později ještě byly zdokonaleny ve vydání Medicejském.

Mnohohlasý neb figurální zpěv není v kultu prostě zakázán, sluší se ale, aby nebyl rázu divadelního, světského, prostností aby se chorálu blížil a srozumitelnosti textu nepřekážel.

Hudba nástrojová (instrumentální) může účinek zpěvu sesilovati a myslí k věcem nadsmyslným pozdvihovati, když s textem a nápěvem písně dobře souhlasí a zpěvu nepřehlazuje.

Varhany jsou nejstarší k liturgii za průvodce zpěvu přidružený nástroj. Hra na jiné hudební nástroje pokládá se v bohoslužbě vůbec jenom za trpěnou.

§ 6. Úkony a pohyby vůbec obvyklé v liturgii.

Liturg vykonává posvátnou službu větším dílem stojí. *Stání* předpisuje se (kromě mše, udělování svátostí — tuto zase kromě pokání — a svátostí) k mariánské antifoně na konci kanonických hodin v každou neděli od nešpor přes celý rok, v čas velikonoční až do neděle nejsv. Trojice v každý den.

Sedění liturga znamená ve svátosti pokání jeho charakter soudcovský, ostatně vůbec jeho důstojnost. Zejména předpisuje se ve slavné mši a v bohoslužbě pontifikální vůbec, nejčastěji v posvátných výkonech biskupských.

Stání a sedění jest obecná a jako základní postava těla za liturgických úkonů; v této postavě zajisté vykonává liturg všechny předepsané pohyby anebo z ní přechází k těmto.

Nejčastější, v liturgii vůbec obvyklé úkony a pohyby jsou:

1. *Znamení kříže a žehnání ve způsobu kříže.* V liturgii dělá se kříž trojím způsobem, a to; a) *Malý kříž* palcem pravé ruky na čele, ústech a prsou. Takto dělá se kříž o mši, když počíná se čísti evangelium a když se o křtu vtiskuje znamení kříže na čelo křtěncovo. b) *Kříž veliký neb latinský* dělá se celou pravicí od čela ku spodní části prsou odtud k rameni levému a potom ke pravému. Tak děje se na počátku mše před modlitbou stupňovou a k Introitu, na počátku církevních hodin a kdykoli se říkají slova *Adjutorium nostrum* „, *Deus in adjutorium* „, *Divinum auxilium* c) *Celou rukou ve způsobu*

kříže latinského směrem k osobě nebo věci. K Introitu mše zádušní žehná se takto missál; podobně dělá se kříž také ciboriem, monstrancí, částičkou svatého kříže, svatými ostatky, když se lidu požehnání dává.

Žehnání sebe a jiných ve znamení kříže jest vyznání křesťanské víry, projev důvěry v milost nám dobytou skrze smrt Kristovu na kříži, působné přání milosti boží a požehnání s hůry.

2. *Klečení a poklekání* jest projev nejvyšší úcty (klanby) a zkroušenosti, snažné a pokorné prosby.

3. *Pokládání sebe na zemi* (humi prostratio) znamená nejhlubší bolest a nejvroucnější zkroušenost. V latinské liturgii předepsáno jest na Veliký pátek na počátku sv. obřadů toho dne pak v ritu svěcení vody křestné k litaniím, v ritu vyšších svěcení kleriků, konsekrace biskupa, oblékání v roucho řeholní a skládání slibů řeholních.

4. *Odkrývání neb obnažování hlavy* předepsáno jest liturgovi ke mši, k udělování svátostí, ke všem benedikcím, ku všem výkonům se svátostí oltářní a vůbec ku každé modlitbě. Jest to projev úcty k Bohu, posvátnému místu a bohoslužebným úkonům.

5. *Sklánění hlavy a těla* (inclinatio) má význam úcty a pokory. Dle liturgických rubrik rozeznává se sklánění *těla* a *hlavy*.

Sklánění těla (inclinatio corporis) jest dvojí: *profunda*, kteréž jest úklona plecí tolik hluboká, že by prsty vztažených rukou sahaly ku kolenoum; *media* jest mírné sklonění plecí.

Sklánění hlavy jest trojí: *magna*, *profunda*, hluboké sklonění hlavy spolu s pohybem plecí na př. ke jménu Ježíš; *media* jest naklonění jenom klavy samé a děje se ku jménu Maria; *parva* jest lehká úklona hlavy, na př. ku jménu Svatého v den svátku jeho a ku jménu papeže.

Vzpřímená hlava (erectio capitis) značí důvěru, s jakouž vyslyšení proseb svých očekáváme.

6. *Pozdvihování a spínání rukou* jest od dávna způsob křesťanský při modlitbě. Ruce pozdvížené znamenají mysl k Bohu pozdvíženou, znamenají touhu naši po slitování božím, potřebu milosti a pomoci s hůry. Pozdvížené ruce *skládají anebo spínají* se na označení ducha v Bohu sebraného, a svírají se prsty na znamení největší zkroušenosti a snažné žádosti. Dle liturgických předpisů spínají se ruce na závěru modliteb při jménu Ježíš aneb „in unitate“, o svěceních, která se mimo mši konají, před absolucí, nežli se rukou uděluje požehnání.

Pozdvížení a spolu rozestření rukou děje se podle rubrik častěji k modlitbám (jmenovitě o mši) a označuje, že kněz jako sbírá modlitby všech, aby jich Bohu podával; znamená též touhu po vyslyšení a jest i nápodobení Krista obětujícího se na kříži za člověčenstvo.

Vzkládání rukou aneb jenom jedné znamená i působí ochranu a požehnání boží, udělování Ducha svatého, nadpřirozené moci a milosti boží vůbec; ve mši sv. znamená vzkládání rukou na obětní dary, že oběť zastupuje člověka a že jemu smíření zjednává.

Liturgické omývání rukou znamená čistotu srdce a očišťování vnitřní, kteréhož nezbytně třeba jest člověku, aby Boha ctil v duchu a pravdě.

Žehnaje sebe nebo přítomné, klade liturg levou ruku na prsy; klade na knihu, žehná-li tuto; na oltář, žehná-li předmět na oltáři položený. — Předepsané před Introitem kladení rukou na oltář děje se tím způsobem, že konce malíků se dotýkají přední strany, ostatní pak prsty spočívají na kraji oltáře.

7. *Tepání prsou* jest projev nedostatečnosti a hříšnosti naší, vroucnosti a zkroušenosti, s kterou za odpuštění a slitování prosíme.

8. *Oči* liturga jsou o výkonech bohoslužebných větším dílem sklopeny, na znamení úcty a pokory; podobně jest i lidu zachováti se o službách božích. *Pozdvížení očí*, jakož místy v rubrikách se předpisuje, znamená pozdvížené srdce k Bohu a důvěru k Bohu.

Význam těchto liturgických forem vysvítá větším dílem sám od sebe ze způsobů, jakými se v obyčejném životě lidském na jevo dává vnitřní stav duševní. Vedlejší formy liturgické shodují se dobře s přirozeností rozumného člověka, a protož i snadno přecházejí v soukromý život náboženský, jsouce nejen projev jeho, ale i budíce jej a sesilujícíe.

O symbolických předmětech k veřejnému kultu potřebných.

Výkony liturgické na mnoze nesou a vážou se k jistým předmětům, kteréž dílem k důstojnosti, ku zvelebení a subjektivní působnosti všeho kultu přispívají, dílem ku provádění svatých úkonův a obřadů za hmotnost (materia) svátostí a svěcenin potřebny jsou, a vedle vlastního účelu svého i význam symbolický mají.

Význam tento pak mají buďto již pro svoji přirozenost a podstatu, poněvadž mezi nimi a pomysly nadpřirozenými nějaká podobnost patrna jest, aneb pro zvláštní jim daný útvar, kterýž jim významu symbolického teprve dodává.

Tyto předměty vůbec nazýváme *posvátné věci a potřeby bohoslužebné*; k nim čítáme obzvláště chrám, jeho zařízení a příslušenství, roucha, nádoby a náčiní bohoslužebné, olej, vodu, sůl, světlo, kadidlo.

§ 7. Chrám katolický.

Jméno *chrám* náleží místu, kteréž jest výhradně službám božím věnováno a všem věřícím bez rozdílu přístupno.

Význam chrámů jest trojí; chrámové jsou totiž: 1. pro skutečnou přítomnost boží obraz věčného království Kristova v nebesích; 2. pro stálé shromažďování lidu křesťanského v nich, obraz církve na zemi; 3. pro milosti zde rozdávané obraz království božího v nás. V tomto významu katolických chrámů záleží důstojnost jejich.

Každý kostel katolický jest Bohu věnován, pro kterouž příčinu i dům boží, chrám Páně se nazývá. Nic však méně dává se chrámu po některém tajemství božím aneb po některém ze Svatých určité pojmenování, *titulus*, tak že Bohu zasvěcen jest na toto jméno, čili na tento název. *Titulus* a *patronus ecclesiae* není jedno a totéž; přece však nejčastěji označuje název kostela zároveň svatého patrona chrámu a farní osady.

Hlavní t. j. veliké a skvostné chrámy slovou *basiliky*, jež se rozeznávají na velké a malé (*majores*, *minores*); jménem tímto se naznačuje, že ve chrámu křesťanském se pocta děje a oběti přinášejí králi králů. *Kathedrální* slove přední chrám diecéšní se stolcem biskupským (*cathedra episcopi*); určitěji slove *patriarchální*, *primaciální*, *metropolitní* podle důstojnosti neb titulu biskupa. *Kollegiální* slovou chrámy, ve kterých není stolice bi-

skupské a kdež veřejné služby boží a církevní hodinky vykonávají kanovníci kapituly neřeholní; kde zastávají službu kanovníci řeholní (*canonici regulares*), slove chrám *konventní*, a jest-li hlavou řeholní společnosti opat, nazývá se chrám *opatský*. Chrám *farní* jest ten, který zároveň s duchovní správou farní osady poručen jest péči faráře.

Každý kostel jest poručen péči jednoho kněze, který se pro tuto příčinu *správce*, *rector*, při kostelích katedrálních *custos ecclesiae* nazývá. Správce chrámu farního jest farář.

Kněžstvo přidělené jistému chrámu nebo veřejné kapli tak, že tu jisté úřední povinnosti vykonávati vázáno jest, slove v církevní řeči *clerus ecclesiae adscriptus* neb *incardinatus*.

§ 8. Stavba chrámu, rozdělení uvnitř.

1. Ku stavbě nového chrámu jest biskupského svolení třeba; zároveň se žádostí předkládá se biskupovi nákres budoucího chrámu. Vedle zákonů rakouských potřebno jest i schválení úřadu politického, jemuž se nákres také předkládá.

Na počátku stavby světí se *základní kámen* (*lapis angularis*) skrze biskupa nebo kněze k tomu zvláště zplnomocněného. Na večer přede dnem ku svěcení ustanoveným, vztyčuje se kříž dřevěný na tom místě, kde hlavní oltář bude státi. Základní kámen ukládá se v rohu přední části chrámové, na budoucí straně evangelia a zobrazuje Krista, který jest základní kámen církve boží.

O základním kameni ustanovuje Pontificale, aby čtverhranný byl a ostroúhelný; na svrchu jeho vytesává se pamětný nápis aneb aspoň letopočet, nebo vkládají se do vytesané v něm prostory pamětný spis a jiné menší předměty (medaile, běžné peníze).

2. *Vnitřní prostor* chrámu vždycky se dělil na tři části: loď, presbyterium čili chor a svatyni (*sanctuarium*).

Lod' (*navis ecclesiae*), určená pro lid věřící, připomíná jménem svým archu Noemovu a lodičku Petrovu, symboly církve katolické.

Presbyterium (chor) vyznačuje se povýšenou polohou. V kostelích farních a vůbec takových, kde není kněží a kleriků, kteří by za služeb Božích v presbyteriu své místo zaujali, povoluje se, aby laikové tu bývali; v kostelích takových omezuje se presbyterium na tu část jeho, která slove *svatyně* (*sanctuarium*), nejbližší okolí oltáře hlavního. Tato jest ve velkých kostelích přední část presbyteria aspoň o jeden stupeň povýšená, v kostelích men-

ších oddělená mřížemi, kteréž vlastně náležejí a v kostelích velkých také se nalézají tam, kde loď se končí a presbyterium se počíná.

3. *Vnějšek chrámu* jest rozdílný podle jeho velikosti, slohu a zvláště nákladu, jaký se naň obrátiti mohl. Dávné tradice a předpisy církevní žádají, aby před vlastním vchodem do chrámu byla *kobka* (atrium); tato pak, pokud možná, ozdobena budiž křížem slušným aneb obrazy Svatých, aby upomínala příchoziho, že vchází v dům boží.

Vzácná ozdoba vnějšku chrámového jsou věže, určené k tomu, aby odtud velebný, nebo truchlivý hlahol zvonů po všem okolí se rozléhal, jako hlas boží a hlas církve, s hůry volající ku člověku. Vrchol věže a vrchol krytby chrámové ozdobuje se křížem, jakožto vítězným znamením krále milosti, kterýž ve chrámech křesťanských rozbil sobě stan. Nezřídka nalézá se na vrcholu kříže věžového *kohout*, jehož význam symbolický na snadě jest. Již za doby starověké brán kohout, jakožto zvěstovatel ranného jitra, za symbol bdělosti, vedle názoru křesťanského, jakožto zvěstovatel denního světla, za symbol Krista, apoštolů, věrozvěstů vůbec. Pro tento význam záhy (dojista od 10. století) umísťován obraz kohouta na věžích kostelních. Ovšem upraven jest i za větrník, ale i takto jest, hlavu proti větru obraceje, symbol duchovních pastýřů, kteří zmužile, žádné bouře se nelekajíce, hájí pravdy křesťanské. Stojí na kříži naznačuje i důvod bdělosti křesťanské i předmět a základ křesťanské nauky.

§ 9. Posvěcení nového chrámu; znesvěcení a poskvrnění jeho. Rekonsolidace.

1. V novém chrámě nekonají se služby boží, dokud není posvěcen. *Svěcení chrámů* dvojí jest: *konsekrace* a *benedikce*. Obojí náleží k úřadu biskupskému; ku benedikci může biskup delegovati každého kněze, ku konsekraci jenom papež dává knězi delegaci. Pro kostely katedrální a farní předepsána jest konsekrace; jiným kostelům postačuje benedikce.

Chrámu konsekrovati jest učiniti jej místem posvátným, věnovati jej skrze pomazání křížem veřejné bohoslužbě a zjednati mu výsadu, aby každá modlitba, která se tu vykoná od té doby, moc měla hříchy všední shlazovati.

Ritus konsekrace obsahuje se v Pontifikálu římském; všechny obřady jeho jsou celek; světiteli není na vůli zůstaveno, některých částí pominouti. V předvečer postí se biskup a též obyvatelstvo ke chrámu příslušné, a konají se přípravy k úkonu posvátnému. Biskup ukládá do nádoby kovové, spolu se třemi zrny kadidla ostatky Svatých, kteréž vloženy budou v kámen oltářový. Kromě kadidla vkládají se do nádoby: lístek pergamenový, na němž napsány jsou rok a den konsekrace, jméno konsekratora, titulu chrámového a Svatých, od kterých ostatky pocházejí, odpustky propůjčené za příčinou konsekrace. Nádobka ta chová se potom zapečetěná v jiném kostele nebo v kapli, a těchto-li v místě není, mezi dvěma svícema před kostelem, pod stánkem ozdobně upraveným. Potom říkají se hodinky Jitřní a Chvály o Svatých, od kterých ostatky pocházejí.

Kostel zůstává prázden (nebo se vyprazdňuje) tak, aby podlaha byla svobodna; též okolí chrámu se uvolňuje, aby možná bylo jej obcházení. Vnitřní stěny poznamenány jsou 12 kříži tak, aby na obou stranách pobočných bylo po šesti, dva první na blízku oltáře hlavního, dva poslední blíže portálu. U každého kříže zaražen jest na svrchním konci („ad caput crucis“) nástěnný svícen, na němž zažínají se voskové svíce, nežli biskup obřady počíná. Kříže ty buďto jen barvami se naznačují nebo jsou kamenné neb i železné a ve zdivo pojaté. Nikoli kříže samý, ale stěny pomazává světitel křížem, a protož, jsou-li kříže kovové, třeba jest v nich otvoru, skrze kterýž by stěna pomazána býti mohla. Svíce na svícnech hoří za celou dobu konsekrace a zažehají se též na výroční den památný, jež konsekrator ustanovil.

Dvanáctero křížů na stěnách náleží zachováti na všechny časy; onyť slouží za důkaz, že chrám byl konsekrován. Jestliže časem zmizely z příčin nepovědomých nebo byly zabileny či malbou zakryty, třeba jest obnoviti je na místech jim vůbec vykázaných, byť i nebyla táž, na kterých se prve nacházely.

Vlastní rítus konsekrace dělí se ve tři části; význam jich jest: očistění, posvěcení a konečné odevzdání čili věnování nového chrámu posvátným úkonům.

V části první převládá vykropování chrámu vně a potom uvnitř, kdež na podlaze popelem posypané píše biskup abecedu latinskou a řeckou. K vykropení prostory vnitřní svěťtí biskup ve chrámě samém vodu Řehořovu (aqua gregoriana).

V *části druhé* konsekruje se oltář. Konsekrace oltáře děje se před pomazáním dveří chrámových křížmem, po konsekraci jeho pak pomazání dvanácti křížů na stěnách. Konsekrace jednoho oltáře nehybného (altare fixum) náleží k celému ritu a nesmí se opominouti.

V *části třetí* koná se nejprve *oběť symbolická*. Na pěti, již v první části ritu vodou ve způsobě kříže posvěcených a ve druhé části křížmem pomazaných místech oltářové plochy sestavuje konsekrator patero křížů z kadidla, na těch pak zažehá malé svíčky voskové, aby kadidlo ztrávil. Potom pomazává křížmem ještě přední stranu a čtyři rohy oltáře, svěcí paramenty a posvátné nádoby a konečně obětuje buďto biskup nebo jiný kněz mši dle formuláře in Dedic. ecclesiae; tato jest votiva solemnis; ve dni, kdy missa vot. solemnis není dovolena,*) přidává se k denní mši kommem. ze mše In die Dedic. tak, že obě orace mají jenom jeden společný závěr (sub una conclusione).

Po mši vyhlašují se odpustky jednoho roku, kterých dosahují účastníci v den konsekrace, a další odpustky 40 dní ve výroční den této. Výroční den vykonaného posvěcení (anniversarium dedicationis), jež může světitel po libosti ustanoviti, svěcí osada a kněžstvo ke chrámu přidělené za svátek dvojný I. třídy s oktávem.

V zemích rakouských ustanovena jest (dvorský dekr. 12. října r. 1786) třetí neděle v říjnu za výroční tuto památku všem kostelům společně („císařské posvěcení“), a protož neoslavuje se v našich vlastech skutečný den vykonaného posvěcení jednotlivých kostelů *in choro* t. j. neříkají se hodinky ani se užívá menšího formuláře o Dedicatio ecclesiae.

Benedikce chrámu (a kaple) jest jenóm zkrácená první část ritu ke konsekraci předepsaného; konsekrace oltáře neděje se zároveň. Byl-li farní kostel jenom benedikován, jest biskup povinen konsekrovati ho jakmile možno.

Též po benedikci kostela nebo veřejné (a poloveřejné) kaple slouží se mše o titulu ritem volivní mše slavné, nebo dle předpisu direktáře „*de die*“.

Kostel řádně vysvěcený nesmí pro sešlost nebo pro jiné příčiny opuštěn býti bez svolení biskupského, ježto se však může dáti jen s podmínkou, aby se kostela neužilo k účelům nízkým (ad usus sordidos); ovšem pak může ho býti užito k účelům dobročinnosti a křesťanského vzdělání, jako: za nemocnici, hospital, školu, sirotčinec a t. p.

Má-li se zbořiti kostel (neb veřejná kaple), jest také svolení biskupského třeba; vedle zákonů církevních náleží postaviti kříž na tom místě,

*) Viz knihu III. O mších votivních.

nebude-li tu státi kostel nový, a zapovídá se užití místa nebo staviva k účelům nízkým.

Nestaví-li se kostel nový v náhradu za zbořený, náleží postarati se, aby v kostele sousedním byl postaven oltář s titulem kostela zbořeného.

2. Konsekrace a benedikce pozbývá chrám (kaple), byl-li znesvěcen anebo poskvrněn (*exsecratio, pollutio ecclesiae*). Exsekrace ruší účinky církevního posvěcení, polluce je toliko zastavuje.

Chrám *znesvěcuje se*, zřítíl či zbořil-li se všecken anebo se zbořila větší část jeho tak, že znova je vzdělati třeba. Spolu s kostelem nejsou znesvěceny oltáře. Obílení nebo pomalování stěn chrámových, zboření střechy nebo klenby, opravování neb omítání stěn, nová dlažba, nemá znesvěcení za následek.

Bylo-li třeba přistavěti nebo přestavěti apsidu nebo presbyterium kostela, nebo celé průčelí jeho až do základů zbořiti, byť i byly proto zmařeny dva ze dvanácti křížů, nepozbývá kostel svojí konsekrace, když poboční jeho zdi zůstaly a nové stavby vůbec menší část celku dělají. — Totéž platí, když byl kostel zvětšen v ten způsob, že se prodloužily křížové lodi, průčelí se v před posunulo nebo presbyterium se prodloužilo. Pokrytí stěn vnitřních štukaturou klade se na roveň s obílením neb omalováním. Jestliže opadala nebo sražena, neb obnovena byla omítka, byť i celého vnitřku, nepozbývá kostel svojí konsekrace (kaple svojí benedikce).

Chrám posvěcený (kaple posvěcená) *poskvrňuje se* jistými činy, vykonanými uvnitř chrámu (věže a sakristie nepočítají se za posvátnou část jeho), jsou-li obecně povědomy a mohou-li původci jejich za hřích těžký počteny býti. Činové tito jsou: vražda nebo sebevražda; hojné prolití krve lidské z poranění zlomyslného (krvácení z nosu jakožto následek utrpeného poranění, nepostačuje); *effusio seminis humani mortaliter peccaminosa* (voluntaria i mezi manžely); pochování nekřtěného a jménem vyobcovaného (*nominatim excommunicatus*).

Stalo-li se poskvrnění chrámu, jsou poskvrněny také oltáře jeho nehybné a poskvrněn i hřbitov, nalezá-li se v bezprostředním okolí chrámu; poskvrněn-li hřbitov některým z činů těch, neposkvrňuje se proto i kostel.

Jest-li poskvrnění chrámu jisto a vůbec povědomo, nastává *kostelní smutek*; zvony a varhany umlkají, oltáře a obrazy ve chrámě zastírají se, velebná svátost přenáší se do chrámu jiného, a není-ti ho, do sakristie, dvěře uzavírají se a služby boží přestávají; o příhodě dává se zpráva biskupovi. V čas kostelního smutku dovoleno jest udělovati jenom svátosti křtu, biřmování a pokání;

není-li kostelů jiných, může v poskvrněném býti mše v neděle a zasvěcené svátky, aby věřící mohli plniti povinnost dne svátečního.

Stalo-li se poskvrnění mezi mší sv. *před kánonem*, přerušuje se oběť (krom neděle anebo zasvěceného svátku a prvního přijímání), a kněz odchází od oltáře; stalo-li se později, pokračuje se ve mši až do konce.

Jest-li poskvrnění kostela *pochybno*, oznamuje se skutečná příhoda biskupovi, kterýž o ní rozsoudí; dokud biskup nerozsoudil, nic nemění se zatím v kostele a v obyčejném řádu bohoslužebném.

Znesvěcený kostel navrácuje se službám božím skrze *nové svěcení*, poskvrněný skrze *rekonciliaci*. Byl-li poskvrněný kostel původně pouze benedikován, může s biskupským povolením vykonati rekonciliaci kněz obyčejnou svěcenou vodou, za obřadů v rituálu římském obsažených. Byl-li původně konsekrován, koná rekonciliaci biskup ritem v Pontifikálu předepsaným aneb, má-li k tomu zmocnění od papeže, deleguje kněze; tento však užívá rituálu římského a vody od biskupa posvěcené; nelze-li této dostat, užívá se obyčejné vody svěcené.

Jest-li patrné, že za dlouhý čas nebude možná znovu světití řádně kostel původně konsekrovaný, může biskup dovoliti, aby kněz jej benedikoval a potom aby se tu konaly služby boží, dokud by řádná rekonciliace vykonána nebyla.

§ 10. Úprava vnitřku chrámového.

Vnitřní úprava katolického chrámu v tom záleží, že se tu nachází k posvátným úkonům potřebný, neb i kněžstvu a věřícím k lepšímu pohodlí prospěšný nábytek, a že tento i prostora chrámová všecka připomíná člověku posvátnost domu božího.

Nejdůležitější předměty ve chrámě jsou: oltáře*), po těchto ve chrámech farních *křtitelnice*.

V nižádném chrámu nesmí scházeti *kazatelna*. Vkus dobrý žádá, aby forma i všecka úprava kazatelny byla ve shodě se slohem a ostatní úpravou chrámu, a pokud možná, ozdobena byla obrazy evangelistů nebo symboly naznačujícími vítězství pravdy nad královstvím ďábla, biblickými obrazy kázícího Krista, rozsáve a. t. p.

Zpovědnice stůjte na místě přístupném a světlém. Uvnitř, kde kněz zasedá, nalézej se tabulka s rezervaty, po obou stranách, kam oči kajícího se obracejí, posvátný obraz, na př. krucifix,

*) Viz o nich ve kn. III.

dobrý pastýř, marnotratný syn a p. Každá zpovědnice budiž opatřena dveřmi, otvor, kudy penitent mluví, zamřížen.

Poblíž dveří, kudy věřící vcházejí, nalézají se *kropenky* s vodou svčcenou; lépe jest, aby na sloupku kamenném stály, než aby do zdi zapuštěny byly. Tyto budte častěji čistěny a znovu vodou plněny.

Varhany, původně v choru dolejším umístěné, mohou v nynějším postavení na místě povýšeným (chor, kruchta) valně přispívati k ozdobě chrámu, postačují-li příjmy kostela, aby přední strana umělecky upravena byla. Podobně jest žádoucí též o čele ohrady chorové.

Obrazy Svatých netoliko na oltářích, ale také na stěnách a vkusné schránky s ostatky svatými (relikviáře) jsou nejen ozdobou chrámu, ale slouží také k účelům bohoslužby.

Sedadla v kostelích jsou liturgická, určená pro kněžstvo bohoslužbou zaměstnané, a neliturgická čili obecná. Sedadla *liturgická* nalézají se v sanktuariu. V kostelích, kdež pontifikální mše bývají, náležejí do sanktuaria *kredence* a sedadla pro celebranta i jeho assistenci. V kostelích kathedrálních nalézá se po straně evangelia stolec biskupův a po jeho stranách sedadla kanovníků, biskupu assistujících. — Za liturgická považují se i sedadla kanovníků v choru.

Stolice pro lid obecný nacházejí se v lodi chrámové. *Patron kostela* má dle výsady církevní toliko právo na sedadlo zvláštní a přednější v lodi; ale nezřídka shledává se, že patron i se členy své rodiny, jeho zástupce (patronátní komisař) a též jiné vzácnější osoby zaujímají místa ve stolicích po obou stranách presbyteria postavených (stolice patronátní, magistrátní).

Vedle starobylého řádu sluší se, aby stolice pro pohlaví mužské byly po straně epištoly, pro ženské po straně evangelia. Tato sedadla postavují se v lodi tak, aby nepřekážela volnému pohybu přicházejících a odcházejících, aby prostor před kazatelnou nebyl všecken stolicemi zaujat nebo přílišně sůžen, oltářům aby nebyly tuze blízký a zvláště ne tak postaveny, že by sedící byly zády obráceni k oltáři. Jen s dovolením faráře může sobě někdo postaviti v lodi kostela stolicí k užívání svému a své rodiny; jenom farář jest oprávněn pronajímati sedadla na rok nebo na několik po sobě jdoucích let. Kde obyčeje toho není, aby se na podporu kostela chudého sedadla pronajímala, nebudiž zaváděn; snadnoť pocházejí odtud nemilé spory mezi správcem chrámu a jednotlivými osadníky. Kdo najal stolicí pro sebe, nemůže jí bez dovolení farářova jinému postoupiti.

Lavice nebudte zamykány; mohou býti zachovány nájemcům či majetníkům, když kovová destička se jménem oprávněného označuje místo vyhražené.

Jako přísluší faráři sedadla pronajímati, tak i jest farář oprávněn, v užívání sedadel pronajatých nebo někomu zvláště povolených zaváděti *změny*; zejména může sedadlu jiné místo vykázati neb také odklizení jeho naříditi, když by toho třeba bylo pro zachování dobrého řádu ve chrámě.

Vzniklé *spory* o sedadla kostelní urovnává biskup neb jeho konsistoř; jenom spory, které se o to vedou, zdali někdo nabyl práva na kostelní lavici z důvodu soukromoprávního, — na př. že ji sobě najal na určitý čas, že ji na svůj náklad pořídil, nebo že mu právoplatnou listinou zajištěna jest — rozhodují se na soudu civilním, ač-li se žalobník nechce spokojiti nálezem biskupa.

§ 11. Kaple a modlitebny.

Kaple rozeznávají se: veřejné, poloveřejné a soukromé.

Za *veřejné* kladou se ty, které jsou s povolením biskupa k veřejné bohoslužbě upraveny, jediné a na vždy službám božím věnovány, k těmž cíli také posvěceny a každému křesťanu katolickému svobodně přístupny. Jest-li kaple majetek soukromý (obecní), nabývá skrze posvěcení charakteru církevního, nemůže býti k účelům světským (*usus profanus*) obrácena, ani prodána a koupena. K vystavění kaple veřejné jest povolení biskupova i schválení od politického úřadu třeba; k žádosti za povolení přikládá se plán a právoplatné zaručení, že kaple bude držena v dobrém stavu.

Kaple *poloveřejné* (*semipublicae*) jsou kaple v obydlí biskupů, řeholníků a řeholnic, v nemocnicích veřejných, sirotčincích, učilištích, ve věznicích, třeba by nebyly každému přístupny — vůbec kaple, pro jistý sbor nebo ústav náboženský či humanitní vzdělané a od biskupa schválené. Kaple tyto požívají týchž práv, jako kaple veřejné.

Kaple veřejné a poloveřejné nechať benedikovány neb konsekrovány jsou, mají svůj titul, jako chrámy.

Svolení, aby se v kapli veřejné a poloveřejné konati směly služby boží, jmenovitě aby se tu sloužili mohly mše, dává biskup, až když nabyl jistoty, že kaple náležitě upravena a všemi věcmi

opatřena jest, kteréž ke mši anebo také k jiným službám božím potřebny jsou. Dekretem ze dne 14. ledna 1845 postavila kongregace ritů za pravidlo, aby se kaple a mše v nich dovolovaly jen s podmínkou, že nebude na ujmu právům kostela farního (*salvo jure et sine praejudicio ecclesiae parochialis*).

Obyčejně dává biskup kaplím povolení ke mši (*licentia missae*) jenom na několik po sobě jdoucích roků; když tyto minuly, třeba jest požádati za povolení znova.

Kaple klášterní, zámecké se zvláštním knězem, a kaple v ústavech veřejných nejsou závislé od faráře tolik, aby jim určovati mohl dobu mše svaté, jestliže jí biskup neurčil sám.

Kromě mše svaté (i několika v týž den) dovoluje se v kaplích veřejných a poloveřejných: světití a rozdávatí svíce (hromičky), popel a na květnou neděli ratolesti, zpovídati a velebnou svátost podávati; vůbec povoleny jsou výkony, ježto nenáleží ku právům farním. Kdo slyší v neděli nebo v zasvěcený svátek mši v kapli veřejné neb poloveřejné, naplňuje druhé církevní přikázání.

Kaple neb modlitebny soukromé, domácí (*oratoria privata*) jsou buďto zvláštní stavby nebo jen komnaty domu ke konání pobožnosti soukromé. Pokud majetník modlitebny takové nežádá, aby se tu mše sv. sloužila, nepodléhá soukromá kaple nižádným zákonům církevním.

Povolení, aby v kapli domácí mohla mše svatá bývatí, dává buďto biskup z moci delegované, nebo se za ně žádá přímo u Stolicе Apoštolské prostřednictvím biskupa. K písemné žádosti přikládá se nákres, aby vysvítalo, kde se kaple v domě nalézá, a že nad ní ani pod ní se nenachází ložnice. K potřebné úpravě náleží, aby kaple měla svůj oltář a vlastní posvátné paramenty a nádoby. Povolení biskupské dává se obyčejně na dvě nebo tři léta, papežské na doživotí žadatele, a má povahu privilegia osobního k naplnění zákona o slyšení mše, platí vůbec *jen o jedné mši za den* a jedině osobám v reskriptu jmenovaným. Protož i nemůže se v kapli soukromé sloužiti mše, není-li přítomen nikdo z těch, kterým dané privilegium svědčí; přítomnost dětí a čeledi nepostačuje za důvod, aby se privilegia užívati mohlo, leč by listina i rodinu jmenovala (*Domino esjusque familiae*.)

Papežskou nebo biskupskou listinu, kteráž o povolení mše svědčí, náleží vyvěsiti v kapli na místě zřejmém (*in loco patenti*). Dáno-li privilegium ke mši od Apoštolské Stolicе, předkládá se reskript nejprve biskupovi, aby o jeho pravosti se přesvědčil;

povolení biskupské předkládá se biskupskému vikáři, aby o něm vědomosti nabyli; ostatně pak ani tento ani farář místní nemá nad kaplí soukromou nižší jurisdikce.

Přenesení privilegia mešního v jinou místnost, i téhož domu, státi se může jen se svolením toho, kdo je byl udělil.

Lze-li sloužiti mši sv. v kapli soukromé každého dne, nebo jen některé dni, o tom rozhoduje dané povolení. Povolení papežská znějí obyčejně na všechny dni roku, kromě hodů božího vánočního, Zjevení Páně, Zeleného čtvrtka, Bílé soboty, hodů božího velikonočního a svatodušního, Božího Vstoupení, sv. Petra a Pavla, Zvěstování a Nanebevzetí Panny Marie, Všech Svatých a titulu místního chrámu. Dáno-li mešní privilegium pro churavost žadatele, nejsou tyto dni vymezeny a lze o vánocích sloužiti tři mše svaté.

Povolení biskupské dává se obyčejně jenom na všední dny; na neděle a zasvěcené svátky pouze pro churavost žadatele. Ve případnosti této učiní zadost 2. církevnímu přikázání jenom churavý indultář a s ním ta osoba, které nezbytně třeba jest k obsluze jeho. Dni svrchu jmenované, obecným zákonem církevním vyjmuté, nejsou míněny v povolení mše na neděle a svátky, leč by výslovně také jich dotčeno bylo.

Kaplí soukromým nedovoluje se mše zpívaná a slavná, ani zpívané Asperges, svěcení hromiček, popelu, ratolestí. Podávati velebnou svátost lze jenom, bylo-li na biskupovi povolení k tomu vyžádáno; stálé chování velebné svátosti může dovoliti jenom papež, na krátkou dobu pro důležitou příčinu také biskup.

Vysvěcení kaple soukromé není přikázáno, a děje-li se přece, jest prostá *Benedictio loci vel domus* dle rituálu. Kaple soukromé zůstávají majetkem osobním, mohou po libosti zrušeny a k jiným účelům obráceny býti.

K místům posvátným počítají se i *kaple polní* (boží muka), které nejsou určeny ke službám božím, ale jen k účelu témuž, k jakému staví se kříže a obrazy na místech veřejných. Povolení biskupského nebo civilního nepotřebuje, kdo kapli takovou vystavěti chce, ani se na něm nežádá záruky stran udržování v dobrém stavu.

Slušno jest, aby se nestavěly bez vědomí a schválení farářova.

§ 12. Sakristie a její úprava.

Posvěcení kostela neb kaple neplatí sakristii. Tato jest určena jen pro kněžstvo a služebnictvo chrámové a pro liturgické nádoby, roucha, vůbec ty věci, kterých se v bohoslužbě užívá.

V každé náležitě upravené sakristii nalézá se buďto *kredence* dostatečně široká i dlouhá, aby se kněz u ní oblékal a svlékal, nebo jest upravena jedna schrána tak, aby nevysoká plocha její sloužila místo kredence. Na zadní části plochy té nebo kredence stojí *schrána vyšší s příhradami* zavřítými, kdež uschovávají se kalichy neb i jiné liturgické nádoby a liturgické knihy k užívání dennímu připravené.

Na vrcholu této schrány stojí kříž, po pravé a levé straně na dvířkách upevněna jest tabulka s modlitbami k oblékání rouch mešních, jiná se jménem kostelního titulu a diecézního biskupa; přikázána-li zvláštní modlitba ke mši (*collecta imperata*), připomíná se kněžstvu též na tabulce. Nařízeno jest také, aby na místě patrném visel seznam závazků fundačních spolu se dny, na kteréž povinnost beneficiata připadá. Při kostelích velkých třeba jest, aby v sakristii byl i napsaný *řád bohoslužebný*, zejména určité hodiny jednotlivých mší, a záznam dní, kdy obnoveny byly svátostní způsoby v ciboriu a monstranci.

Každá sakristie měl schran a skříní tolik, že by liturgické nádoby, roucha a jiné potřeby v nich pohodlně uloženy býti mohly.

Další potřeba jest *klekátko*, nad kterýmž visí kříž a tabulky s modlitbami přede mší a po mši; rovně třeba jest *umývadla* s ručníkem.

V sakristii nalézá se obyčejně *sacrarium* (pišcina). Toto jest prohlubeň se všech stran, kromě dna, cihlami vroubená, víkem opatřená. Leckde nalézá se ve chrámě samém na místě málo patrném u stěny. Účel jeho jest, aby se v ně metaly zbytky věcí v bohoslužbě užívaných, jako jsou: potřebovaná voda křestná, popel zbylý po spálených sv. olejích a po spálené bavlně, kteréž bylo užito na křtu, biřmování, posledním pomazání; voda, v kteréž očišťovaly se posvátné nádoby, purifikatoria, pally a korporály.

Dovoluje se, aby v sakristii byla zpovědnice ku zpovědem lidí churavých nebo nahluchlých.

§ 13. Nádobí a náčiní bohoslužebné.

Mezi kovovým nádobím bohoslužebným slovou *posvátné* ty nádoby (*vasa sacra*), kteréž bezprostředně ve styk přicházejí s velebnou svátostí a k účelu tomu i skrze zvláštní posvěcení se ustanovují. Ostatní kovové nádoby a náčiní liturgické (*utensilia*), kromě zvonů věžových, nesvěti se.

1. Posvátné nádoby jsou kalich, patena, ostensorium čili monstrance a ciborium.

Kalich (*calix, scyphus*) upomíná ve smyslu duchovním na kalich utrpení, jež Vykupitel z rukou Otce svého poslušně přijal a pil; on jest i obraz Kristova srdce, z něhož vylila se krev a voda. Zákony církevní nařizují, aby kalichy, neb aspoň kuppy jejich byly stříbrné;*) podobně i pateny. Nejsou-li kalich a patena ze zlata, náleží, aby dobře vyzlacený byly, kalich aspoň uvnitř, patena po svrchu.

Než-li se kalicha i pateny užívá, dostává se jim *konsekrace* od biskupa. Posvátné tyto nádoby pozbývají konsekrace, když by se již nehodily k účelu svému. Kalich jmenovitě pozbývá konsekrace, když se kuppá od nohy *odlomila*, když pukliny má neb dno jeho jest děravé, když pozlacení s větší část setřeno jest. Kalich nově pozlacený konsekruje se znova.

Nádoby určené ku chování svatých hostií jsou *ciborium* (*pyxis, hierotheca minor*) a *monstrance* (*ostensorium, hierotheca major*). *Ciborium* podobně jako mešní kalich z kovu dobrého, se zhotovuje, a není-li zlaté, jest vyzlacení jeho, aspoň uvnitř potřebno. Nejpřednější část monstrance jest *lunula* (*melchisedech*), na kterou sluší, aby zlatá neb aspoň stříbrná a dobře pozlacená byla.

Na vrchol monstrance náleží buďto křížek nebo soška Krista vzkříšeného; ciborium ozdobuje se rouchem (pláštíkem) bílým, víko jeho křížkem. Obě tyto posvátné nádoby (u monstrance aspoň *lunula*) posvěcují (*benedikují*) se, nežli svaté hostie do nich vloženy byly. K této benedikci užívá se formuláře „*Benedictio tabernaculi seu vasculi pro sacrosancta Eucharistia conservanda*“, a biskup může k ní delegovati kněze. V našich diecésích mají biskupští vikáři (děkanové) vůbec tuto delegaci. Opatové řeholní, kterým přísluší *usus pontificalium*, světi monstrance a ciboria pro kostely svých klášterův a inkorporovaných far.

*) Rit. celebr. Mission.

Poněvadž monstrance nesnadno může stále zůstávati ve svato-
stánku, mají mnohé kostely zvláštní kovovou a pozlacenou schránku
na velikou hostii, *custodia*, *repositorium*, do které se lunula
s hostií vsouvá a takto ve svatostánku chová, aby v čas potřeby
zase do monstrance vsazena byla.

Malá patena, kteréž se obyčejně užívá ku zaopatřování ne-
mocných, budiž dobře vyzlacena a víčkem úplně přiléhajícím
opatřena. I tato nádobka posvěcuje se podobně jako ciborium.

2. K náčiní bohoslužebnému počítá se:

Pacifikál (*instrumentum pacis*); tento jest buďto krucifix
nebo deska s obrazem Krista (narození, vzkříšení Páně, Beránek),
Matky boží, titulu kostelního, aneb podoba malé monstrance
s ostatky Svatých. Podáváje líbati pacifikál, drží kněz v levé ruce
šátek lněný nebo hedvábný a otírá po každém políbení.

Kaditelnice a loďka; onano nebudiž tuze veliká, tato pak
měj nohu širokou, aby bezpečně státi mohla. Za *konvičky* mešní
(urceoli) nejlépe se hodí skleněné. V kostelích katedrálních
a vůbec takových, kde bývají mše pontifikální, nalézají se aspoň
jedno *umyvadlo* skvostné s konvicí ku předepsanému umývání
rukou.

Jiné kovové náčiní jsou: *svícny* oltářové, visací *lampy*,
kropenky přenosné, *kropáče*.

Kovy z posvátných nádob a z náčiní mohou se prodati anebo vůbec
obrátit k účelům obecným, byla-li forma jejich zrušena prve nežli někomu
se vydaly.

Zvony.

Mezi náčiním bohoslužebným zaujímá *zvon věžový* čelné
místo, a to dílem pro slavné svěcení, jehož se mu dostává, dílem
pro svůj význam mystický, dílem i pro nejbližší účel, jenž v Pon-
tifikálu římském slovy prostými jest výjádřen: „Hoc vasculum
ad invitandos filios sanctae Ecclesiae praeparatum.“ Pro tyto pří-
činy ozdobuje se liturgický zvon svatými obrazy, pamětnými aneb
i důmyslnými nápisy vypuklými, požívá veliké účty v lidu vě-
řícím, mnohé krásné obyčeje a tklivé výtvořky poesie prostonárodní
oslavují jej a povyšují v obor předmětů tajemných.

Vedle symbolického významu svého jest hlahol zvonu *napo-
minatel ve jménu božím* a ve jménu církve; jest i hlas Boha
silného, kterýž mocnosti škodné přemáhá a svoje věrné ze všeho
soužení vysvoboditi může. Křesťan poznává ve hlaholu zvonů

otcovský hlas boží, jenž velí člověku, aby hlasu víry uposlechl, ku svaté církvi láskou přilnul; hlas, který zve, abychom se v Pánu posilnili, na duchu i na těle skrze ochranu boží neporušení zůstávali.

Význam liturgického zvonu a nadpřirozená působnost jeho vyjadřuje a znázorňuje se ve *slavném svěcení*. Toto náleží biskupovi, kterýž s dovolením papeže delegovati může obyčejného kněze. Ritus ke slavnému svěcení zvonu předepsaný podoben jest ritu křestnímu a ritu konsekrace kostela.

Kdyby zvony, prve nežli posvěceny jsou, na věži umístněny byly, nesvětí jich biskup celým slavným ritem, ale jenom kněz posvěcuje jich prostě.

Skrze církevní benedikci nabývají zvony charakteru posvátného, a jsou od té doby zasvěceny a věnovány účelům bohoslužebným. Pro tuto příčinu jest i farář, jakožto správce kostela i všeho příslušenství kostelního, sám jediný oprávněn, řídití užívání posvěcených zvonů k účelům bohoslužebným *). I kdyby zvony a třeba i věže, byly majetek obce politické, nemůže tato ani který civilní úřad osobovati sobě právo ku rozhodování o zvonech anebo žádati zvláštních poplatků za to, že zvonů bylo užito ke službám božím.

Užívati zvonů posvěcených a církevním účelům odevzdaných ku slavnostem *pouze světským* anebo ku pohřbu jinověrců není dovoleno; kdo by jich takto zneužil, může soudně stíhán býti, že zasáhl ve práva faráře. Užívati jich v čas nebezpečnosti (povodeň, požár) jest vůbec obyčejno.

§ 14. Paramenty liturgické.

Takto se nazývají vůbec liturgické předměty výhradně nebo převahou ze tkanin zhotovené. Tyto dílem kněz na sebe klade, dílem náleží k ozdobě oltáře a kostela, nebo jinak přispívají ku slavnosti výkonů bohoslužebných. Vedle látky, ze které se zhotovují, můžeme je dělit na dvě třídy: I. roucha bohoslužebná a liturgické okrasy (vestes sacrae et ornamenta), II. prádlo kostelní (linteamina).

I. Roucha bohoslužebná a liturgické ozdoby.

1. Roucha liturgická nabývají posvátnosti pro účel, k němuž ustanovena jsou, pro církevní posvěcení a pro svůj význam. *Symbolický význam* rouch liturgických, a těch obzvláště, která

*) Nález nejvyš. správního soudu ze dne 19. března 1891 č. 1067.

se oblékají ke mši svaté, jest dvojí: allegorický a morální. Poněvadž eucharistická oběť jest živé představení, tajemná obnova oběti na kříži, srovnávají se roucha ke mši oblekaná s rouchy, kterými Kristus oděn byl v čas utrpení svého, nebo s mučidly, kterými trápen a tupen byl. Tento allegorický význam posvátných rouch nenalézá výrazu v liturgii, ale ovšem význam *morální*. V tomto smyslu znamenají posvátná roucha rozličné cnosti, kterými okrášleni a oděni býti náleží knězi obětujícímu, za příkladem neviditelného a nejvyššího kněze, jehož místo zastupuje. Tento význam vyjadřuje se v liturgii hojně a lze jej postihnouti ve slovech, za kterých se v ritu vyšších svěcení roucha podávají a v ritu degradace snímají; vysvitá i z modliteb, kteréž říká kněz, diakon a subdiakon, ke mši sv. se oblékaje.

O štole, kteráž jest vlastní odznak moci a důstojnosti kněžské a jáhenské, sluší pamatovati, že jí užívá kněz za výkonů, ku kterým jen moc kněžská opravňuje.

Dle předpisů liturgických bere kněz štolu ke mši sv. a kdykoli jest mu velebnou svátostí nésti, do rukou bráti, vystavovati neb ukládati, vystavené se klaněti, když na způsob laiků přistupuje ke stolu Páně. Se štolou jen smí kněz (s některými výjimkami u kněží řeholních) posluhovati svátostmi, žehnání a svěcení konati, kázati a průvody vésti. Účastní-li se kněží průvodů, nemají štol, leč jenom o průvodech, kteréž se dějí na synodách diecésních; podobně nebere se štola ku kanonickým hodinkám do choru, nebere jí asistent o slavné mši, ani asistent při nemystovi a k tiché mši biskupa.

2. Paramenty, které nenáleží k rouchům liturgickým, jsou: velum kalichové s *bursou*, plášť na ciborium, baldachyn či nebesa, velum humerale, velum diakona a některých akolytů o mších pontifikálních, kostelní korouhve.

Plášť na ciborium a velum humerale, brané k požehnání velebnou svátostí, jest barvy bílé; rovně i baldachyn o průvodech theoforických.

Korouhve a praporce (vexilla) v lodi kostela chovati buďto stále nebo ve dni slavnější dovoluje se s tou výminkou, aby z látek hedbávných nebo jiných vzácnějších vzdělány byly, patrný znak náboženský (aspoň kříž na konci žerdi) měly a církevní benedikce došly. Přispívají zvláště k oslavě veřejných průvodů liturgických.

Baldachyn (umbraculum, nebesa) slouží za ozdobu i za znak pocty na procesích s vel. Svátostí a s částčkou kříže Kristova. Baldachyn menší slove *umbella*; této se užívá o procesi

řakovém v kostele naplněném, pro snadnější postup, a když kněz nese k nemocnému Svátost veřejně a slavně v ciboriu, jakož v některých zemích katolických obyčejno.

II. Liturgické prádlo.

Prádlo liturgické (linteamina) slouží, jako paramenty barevné, dílem knězi za liturgický oblek, dílem za ozdobu neb ochranu oltáře, dílem za příslušenství ke kalichu.

Část obleku liturgického jest humerale, alba a cingulum (balthus, zona).

Alba jest oblek mešní; k jiným výkonům bere se, jenom když se dějí bezprostředně přede mší svatou aneb po ní. Kromě mše obléká se kněz k bohoslužbě v albu zkrácenou, kteráž jest buďto *superpelliceum* (s rukávy krátkými a širokými) neb *rocheta* (s rukávy delšími a úzkými).

Zkrácená alba v obojí způsobě své jest jediné roucho liturgické na hodinkách v choru; k posluhování svátostmi a ku svěcením bere se ještě štola.

Za ochranu a ozdobu oltáře slouží *prostěradla oltářová* (mappa, tobale). Aby se prostěradla čista uchovala, prostírá se po dokonané bohoslužbě pokrývka z barevné tkaniny, *vesperale* zvaná, přes povrch oltáře.

Příslušné ku kalichu prádlo jest *corporale*, *palla* a *purificatorium*.

Jest-li palla jenom plátno, vyšívají se na svrchu obrazy, buďto jen bílé aneb v jemných a slabých barvách. Obrazy (kontury) Svatých nenáleží na pallu, ale jenom symboly Krista a oběti jeho. Nejlépe hodí se kříž. Aby palla více tuhosti nabyla, dává se dvojí plátno a vkládá se tuhý papír, kterýž vyjímá se před praním. Jednoduché plátno připevněné stehem v rozích vezpod na tuhý papír (lepenku) postačuje za pallu; tuhá pokrývka tato se potahuje svrchu touž látkou, ze které jest roucho mešní; barvou černou se potahovati nesmí, a proto budiž u paramentů černých palla jenom bílé plátno.

§ 15. Obecná forma paramentů; látka; liturgické barvy.

1. Forma liturgických paramentů jest v našich vlastech *římská*; ta zapudila pozvolna tuhá roucha doby renaissanční a rokokové.

2. Paramenty liturgické zhotovují se dílem z plátna lněného (konopného), dílem z jiných látek barevných.

Tkanina lněná neb konopná jest nařízena pro důvody historické a symbolické. Tělo Páně zavinuto bylo v plátno bílé a čisté. Bylinstvo ukazuje vzhůru svou tajemnou příchýlností ku světlu, svojí krásnou barvitostí a líbeznou vůní. Plátno lněné obzvláště významno jest. Namáhavé a pracné připravování plátna bílého krásně zobrazuje pravdu, že čistoty nelze zachovati, leč by člověk o ni se namáhal, ustavičně sám sebe zapíraje a žádosti těla přemáhaje.

O látce barevných rouch liturgických nařízeno jest: „Nelze-li pro chudobu kostela zjednati hedbáví nebo damašku na roucha posvátná, budiž opatřena dobrá tkanina, tvaru ne světského ani tuze tuhá, aby roucha pohodlně přiléhala k tělu a nepřekážela knězi v pohybech.

(Círk. sněm prov. Pražské z r. 1860.)

Liturgické barvy jsou: bílá, červená, zelená, fialová a černá. Každé roucho budiž barvy jedné, neb aspoň jedna barva převahu takovou měj, aby snadno bylo ji určit.

Barva *modrá* nemůže odbývati za fialovou. Látky cele nebo většinou zlaté mohou zastupovati barvu bílou, červenou a zelenou; látky potažené nití skelnou zakázány jsou.

Na látkách k mešním rouchům černým nesmějí se vytkávati bílé kříže ani jakékoli oznaky smrti.

§ 16. Benedikce paramentů.

Roucha bohoslužebná a některé jiné paramenty světí se prve, nežli se jich užívá. Výslovně nařízena jest benedikce prostěradel oltářových, korporálu, pally, obleku mešního, biskupské dalmatiky a tunicelly. Když se některé z těchto paramentů světí, mohou se k nim přidati, a nabývají zároveň s nimi benedikce, ty paramenty, jichžto benedikce výslovně nařízena není, jakož jsou: rochety a superpellicea, pluvialy, dalmatiky a tunicelly diaconů a subdiaconů, vela a bursy kalichové, purifikatoria, antependia. Lze však i tyto světiti zvlášť. Velum humerale a biret nesvětí se.

Svěcení paramentů náleží biskupům, kteříž mohou kněze delegovati, jakož v diecésích našich vůbec delegováni jsou vikáři biskupští (děkani). Opatové a vůbec přednostové řeholí, kteříž

užívají pontifikálií, mají právo světit paramenty pro kostely své.

Formuláře benedikcí těchto nalézají se v rituále římském a na konci misálu po mších zádušních. Všechn ornát mešní světí se najednou dle formuláře prvního. Světí-li splnomocněný kněz jenom některé kusy, na př. jen štolu samotnu, užívá také formuláře obecného „Benedictio sacerdotalium indumentorum“ beze změny a není mu dovoleno užívati formulářů pro jednotlivé kusy, jakž nalézají se v pontifikálu.

Pally světí se zároveň s korporály; světí-li se několik pall bez korporálů, bere se formulář v rituálu a misálu obsažený: „Benedictio corporalium“.

Purifikatoria může světit každý kněz buďto sama o sobě, anebo jest-li zmocněn ku svěcení oltářových prostěradel, zároveň s těmito, dle formuláře „Benedictio mapparum“; na místě slova „altare“ klade se „calix“.

Paramenty *pozbyvají posvěcení*, když tolik sešly, že k účelu svému se již nehodí, nebo když udělán z nich jiný kus obleku liturgického, na př. z kasuly štola. Bylo-li některé roucho liturgické jenom spravováno, ale větší část jeho zůstala, není nového svěcení třeba. Užívání rouch liturgických k účelům obecným jest sice hříšno, ale neruší jejich posvěcení.

Látky paramentů pro sešlost odložených nesmí se užívati k účelům nečistým, ani vůbec k potřebám obyčejného života.

§ 17. Svaté oleje.

Svaté oleje, kterých se užívá ke svátostem a svěceninám, trojí jsou: *a) Olej nemocných* (oleum infirmorum) k poslednímu pomazání a ku svěcení zvonů. *b) Olej katechumenů* (ol. catechumenorum) ku svěcení vody křestné, křtu, svěcení kněžstva, pomazání a korunování králů, konsekraci chrámův a oltářů. *c) Křížmo.*

Svěcení sv. olejů náleží jedině biskupovi a děje se na Zelený čtvrtek o slavné mši.

U farních kostelů chovají se svaté oleje ve zvláštních nádobkách; tyto jsou buďto oddělené na každý sv. olej, anebo jsou spojeny; vždy ale budiž na víčku nádobek vrytými písmeny (J. — ol. infir. O. — catech. C. — crisma) naznačeno, který olej se v které nádobce chová. Na olej nemocných má každý chrám farní ještě jednu menší nádobku, ve které se k nemocným nosí.

Zákony církevními se zapovídá chovati sv. oleje jinde, nežli ve chrámu; záповěď tato vztahuje se i k malé nádobce, s kterou se k nemocným chodí, leč by chrám od fary velmi vzdálen byl a na faře se kaple nalézala. Jinak jen pro velmi důležitou příčinu a na kratičký čas může se sv. olej v domě farním chovati.

Ve chrámě samém chová se olej katechumenů, křížmo a větší nádobka s olejem nemocných na místě slušném, vnítr i vně náležitě ozdobeném. Toto místo jest obyčejně výklenek ve stěně na levo neb na pravo čelného oltáře, opatřený dveřmi úpravnými a zamčítými. Menší nádobka s olejem nemocných může býti v sakristii, ale na místě zvláštním a slušném; totéž platí o sv. olejích vůbec, když by pro ně zvláštního místa v kostele nebylo. Ve všech nádobkách se sv. oleji jest něco bavlny čisté, aby se nerozlévaly.

Podle tradice apoštolské užívá se oleje za hmotnost ve mnohých svátostech a svátostinách. Poněvadž hoří, svítí, živí, posiluje a hojí, jest příhodný symbol duchovního, nadpřirozeného osvícení, nadpřirozené posily, útěchy a milosti Ducha sv. — symbol vyšší moci, síly a důstojnosti. *Křížmo* jest smíšenina z oleje a balzámu a naznačuje výborné účinky milostí svátostných. „Neboť olej, jenž tučný jest a z přirozeností své kane a se rozteká, znamená plnost milosti, která skrze Ducha sv. od Krista hlavy stéká a se rozlévá na jiné.“ (Katech. řím.) Balzám pak pro vůni svou jest symbol života bohumilého, ku kterémuž svátostná milost uděluje způsobilosti; a že chrání před hnilobou, znamená milost svátostnou, kteráž přijimatele chrání před nákazou a hnilobou hříchu.

§ 18. Voda, sůl, popel.

Obecný účel, k němuž se voda svělí, jest, aby se jí užívalo: a) k liturgickému i soukromému svěcení; b) za hmotnost ve svátosti křtu.

Dle liturgických knih rozeznává se kromě vody křestné: a) obyčejná *voda svěcená* neb *očistná* (aqua lustralis, aqua benedicta); b) *voda tříkrálová*, o kteréž ale nařízeno jest, aby se všude světila ritem obyčejné vody očistné; c) *voda ku posvěcení základního kamene*, když nový chrám se staví; d) *ku slavnému svěcení zvonu*; e) *ke slavnému svěcení hřbitova*; f) *voda Řehořova* (aqua Gregoriana), smíšená se solí, popelem a vínem, ke konsekraci kostela nového v k rekonsolidaci poskvrněného.

Tato rozdílná svěcení vody liší se obzvláště podle účelu, k němužto se dějí, dílem i dle předepsaného ritu.

Obyčejná voda svěcená slouží: *a)* ku kropení lidu každou neděli přede mší čelnou; *b)* k liturgickým žehnáním a svěcením; *c)* věřícím k užívání soukromému v kostele a domácnosti.

Symbolicky znamená svěcená voda vůbec *plnost požehnání božího*. Jako deštěm se zotavují a posilují rostliny: tak i člověk skrze požehnání boží prospívá ve všem dobrém snažení a konání svém. Tento význam přísluší vodě obzvláště ve svátostinách. Rovně tak jest voda symbol *nadpřirozené milosti*. Jako jest voda nezbytný základ všeho života organického, tak i jest nadpřirozená milost podmínka všeho nadpřirozeného života i všech bohumilých a záslužných skutků lidských. Význam tento má předem voda křestní.

Voda značí *očistu a pokání*. I v této stránce zaujímá křestní voda čelné místo, pro účinky křtu. U dveří chrámových připomíná, že nic nečistého nevejde do království nebeského; zde a kdykoli se křesťan vodou svěcenou pokropuje, uvádí se mu na mysl, že modlitba jeho se může Bohu líbiti, jest-li všeho hříchu čist, anebo kajicný až do slzí lítostí, ježto se naznačují kapkami vody.

V církevních svěceních znamená kropení vodou, že čisto má býti vše, co se věnuje službě boží.

Soukromé a liturgické kropení *mrtvol, hrobů a hřbitovů* znamená, že duše v očištění potřebují očisty, občerstvení a potěchy, kterých jim dobývati můžeme modlitbami a každým skutkem tělesného i duchovního milosrdenství.

2. Ku svěcené vodě přičiňuje se *solí*. Liturgické užívání a symbolický význam soli spoléhá obzvláště na slovech Kristových: „Vy jste sůl země.“ Jako sůl dodává pokrmům chuti a věci chrání před hnilobou: tak i platí v liturgii za symbol obrodné a pronikavé moci křesťanské víry, kteráž člověka vyšší moudrostí naplňuje; za symbolické zobrazení zbožného přání, aby duch křesťanský se v člověku zachoval a tento uchován byl všeho porušení ducha i srdce.

3. Jakožto pozůstatek po hmotách zmařených jest *popel symbol smrti*, kteráž navrácuje člověka ve prach. Svědectví dává o křehkosti a pomíjivosti, jest popel také znak *zármutku u bolesti*. Od nepamětných časů brán byl popel za symbol *kajicnosti* nejen pro svoji zasmušilou barvu, ale také, že pokáním se drtí a zkrušuje srdce zatvrzelé; jako popel, má i pravé pokání moc žíravou, aby očistilo srdce lidské. Popel spojený s prachem

země jest rodiště nového života; podobně pravým pokáním se rodí život nový, ze smrtelnosti vzrůstá nesmrtelnost.

Za symbol kajicnosti užívá se popelu v liturgii na první středu postní; také o konsekraci kostela má popel ve způsobu kříže nasypaný po zemi význam kajicnosti, kteráž otvírá cestu do církve Kristovy a do nebe.

§ 19. Světlo.

Světlo již od nejstarších časů platí všem národům za symbol nejvyšší bytosti. Tři jsou zvláště znaky světla, pro které se výborně hodí za symbol Boha. Světlo jest velice jemné, *téměř duchové* (imponderabile); *pohybuje* a šíří se velmi rychle, jest beze skvrny, čisto, vniká na všechny strany, vše obživuje a objasňuje; *vlastní podstata* světla jest duchu lidskému *tajemna*, nevyzkumatelna. Takto znázorňuje světlo ducha absolutního, jeho všudypřítomnost, svatost, velebnost, původu všeho života, Boha tajemného, nevyzpytatelného.

Světlo jest *symbol Ježíše Krista*, kterýž i sám sebe světlem nazývá a pod symbolem světla byl předpovídán.

Světlo jest i *symbolické vyznání*, že *křesťané jsou učennici pravdy*, světla; jest symbol vděčné úcty, kterou vzdáváme světlu křesťanské moudrosti, Bohu, jenž jest Otec světla, a Synu, jehož poslal za světlo světa.

Světlo jest také symbol *víry* a hoříc uvádí křesťanu na mysl, že povinen jest pevně státi u víře v Krista i dbáti úsilovně, aby světlo víry víc a více naplňovalo i osvětlovalo ducha jeho.

Světlo pak nejen svítí, ale i zahřívá a plápolajíc vystupuje vzhůru; takto jest i symbol *sv. lásky*, ježto lidské srdce rozněcuje, a nábožnosti, která z víry pochází a k trůnu Nejvyššího se vznáší; dle tohoto významu jest nám za povzbuzení, abychom ve světle víry chodili, skutky lásky konajíce, ve vroucné nábožnosti duchem vzhůru k nebesům se pozdvihovali.

Kromě symbolického významu svého má světlo i ten účel, aby bohoslužbu oslavovalo, jí radostného a povznášivého rázu dodávalo.

Symbolický význam světla vyjadřuje se krásně a velebně v liturgických modlitbách a zpěvech na svátek Očišťování Panny Marie a na Bílou sobotu.

Bohoslužebné svělo *světi* se také. Svíce, kterých se užívá obyčejně o službách Božích, nepotřebují svěcení; liturgickými zákony nařízeno jest toliko svěcení světél velikonočních a hromic.

Za *svítivo* liturgické užívá se vosku a oleje olivového; obé zvoleno jest ne pouze pro čistotu, ale i z důvodů mystických.

Svíce vosková zobrazuje Krista. Včela pracovní, již ve starém věku braná za znak panictví, sbírá vosk ze květín čistých a vonných; voskem se naznačuje tělo Kristovo, přijaté z matky nejčistější. Knot jest obraz duše a smrtelnosti Kristovy, světlem zobrazuje se božství jeho.

Svíce velikonoční, svíce svěcené na den Očisťování Panny Marie a všechny dle rubrik misálu, rituálu, pontifikálu a. t. d. k úkonům bohoslužebným nařízené svíce mohou býti jen voskové; olej na světlo věčné jen *olivový*. Svíce stearinové a milliové na místo svící voskových zažehati výslovně zakázáno jest. — Voskovic *žluté* předpisuje Caerem. episc. ke smutečným hodinkám sv. týdne, ke mši Praesantificationum a ke mši zádušní.

Kde užívá se v chrámě a vůbec v bohoslužbě světél nad ta, kteráž liturgickými zákony nařízena jsou a jmenovitě k osvětlení prostor chrámových (světla na lustrech, před obrazy křížové cesty, lampy v božím hrobě, před nějakým obrazem, k většímu ozdobení oltáře), užívá se také jiných hořlavin, plynu, etektřiny.

§ 20. Kadidlo.

Kadidlo vonné a okuřování (incensum, incensatio) jest přírodní oběť Bohu vzdávaná, jest netoliko symbolické vyjádření úcty vůbec a zejména *úcty Bohu a Spasiteli* Kristu náležité, ale také skutečné uctění Boha a Krista; a poněvadž ve způsobě kříže se žehná, jest i svěcenina očistná a žehnací, pokud se týče lidí a věcí, jako svěcená voda. Význam pocty boží má v liturgii katolické obzvláště okuřování eucharistie.

Dým kadidla vonného vzhůru se vznášející vyjadřuje symbolicky *modlitbu* samu a vroucné přání, aby tato k nebesům se povznášela, Bohu se líbila, milostivě od něho přijata a vyslyšena byla. V tomto zvláště úmystu děje se okuřování oltáře a darův obětních. Kadidlo vonné označuje symbolicky také *dobrou vůni skutků Kristových* a všech oudů mystického těla jeho.

Jako pak vůni svou vydává kadidlo, jen položeno-li na uhlí řeřavé: tak i modlitby a všechny způsoby naší bohoslužby mohou se Bohu líbiti, pocházejí-li ze srdce láskou rozníceného.

Incensování svatých obrazův a ostatků, lidí živých i zemřelých jest netoliko bezprostřední *pocta* Svatým a důstojnosti křesťana, ale též prostředecná *pocta* Bohu, poněvadž děje se pro milosti Svatým prokázané, pro účastenství, ježto mají kněží v úřadě Kristově a jež má v království božím každý křesťan. — *Insen-sance věcí* znamená a spolu s ostatním ritem působí požehnání a milost boží, zapuzení vlivu ďábelského, zla vůbec a ochranu proti němu.

Kadidla užívá se o slavných nešporách, o slavné mši, o výstavu velebné svátosti, o požehnání velebnou svátostí, o konsekraci chrámův, oltářů, zvonů, o slavných (zejména biskupských) benedikcích, o pohřbech.

Ke kadidlu (thus) lze přidávati jiných věcí vonných, jakož jsou: sturač (thorax), benzoe, květ levandulový.

Kněz dává kadidlo do kaditelnice stoje a žehná je pravou rukou ve způsobě kříže, zároveň říká: „Ab illo benedicaris, in cuius honorem cramaberis. In nomine Patris et Filii † et Spiritus sancti Amen“. Obecné formule této užívá se ku každé incensaci, kromě dvou případností: Dávaje kadidlo k incensaci po obětování o slavné mši, říká benedikci: „Per intercessionem beati Michaelis Archangeli atd.“; dávaje kadidlo k incensaci velebné svátosti *samotné*, nežehná kadidla, ani říká: „Ab illo benedicaris“.

Liturg incensuje osoby a věci stoje, velebnou svátost a částku kříže Kristova kleče.

O slavné mši a slavných nešporách děje se po incensaci oltáře okuřování celebranta, kanovníkův a klerikův v choru se nalézajících; celebranta okuřují trojím tahem, přísluhujícího jáhna a podjáhna i kanovníky dvojím, ostatní kleriky v choru jedním, konečně i všecken lid shromážděný trojím tahem.

§ 21. Povinnosti správce chrámového.

Úřad chrámového správce (rector ecclesiae) ukládá povinnosti vážné, ježto se týkají zvláště předmětů k bohoslužbě potřebných: kostela, posvátných nádob, liturgického náčiní a paramentů.

a) Správce chrámu jest povinen věnovati svou péči posvátným místům dozoru jeho poručeným, aby v dobrém stavu zachována nebo v něj uvedena byla. Nejprve třeba jest přihlížeti

bedlivě, zdali nějaké vady a nedostatky se ukazují z venku na stavbě chrámové, a jmenovitě, zdali střecha, žlaby, stěny chrámové a jich nejbližší okolí, věže, buďto něčím samy netrpí nebo pro špatný svůj stav příčinou nějaké škody býti nepočínají. Mnoho na tom záleží, aby voda a vlhkost při stěnách a základech se nedržela.

Rovně třeba jest bdělosti správcovy *vnitru kostela*, jeho úpravě, oltářům, obrazům, sochám, oknům a podobně i sakristii. Přední okrasa každého chrámu jest *pořádek* a *čistota*. Vedle pravidelného čistění všeho nábytku chrámového a půdy také v lavicích, přispívá k zachování všech předmětů v kostele časté větrání; toto i zabraňuje, aby se v kostele neusadil odporný zápach.

Dobrá *dlažba* jest velice důležitá věc. Jest-li tato z kamene tvrdého, snáze udrží se kostel v čistotě a nedělá se tolik prachu, jemnějším předmětům neb ozdobám zvláště zhoubného. Nejbližší okolí oltáře čelného, sanctuarium, vynikej dlažbou jemnější, pokud možná, sličnou.

Nastala-li potřeba oprav na chrámu nebo na okrase jeho, vždy třeba jest bráti radu s muži znalými a zkušenými. Konseruatori, jež ustanovuje stát, propůjčují se ochotně za pomocníky a rádce. Znamenitější a rozsáhlejší změny neb opravy jen s povolením biskupovým se podniknouti mohou, nad to pak ještě se návrh a nákresy předkládají úřadu politickému. V těchto případech jest se varovati přepjatého purismu a jednostranné záliby v jistém slohu stavitelském.

Při každém chrámě nalézá se *inventář* na každém archu kolkem 1 K opatřený, ve kterém zaznamenány jsou všechny nádoby a paramenty, jež kostelu náležejí. Čeho již nelze ke službám božím užívati nebo ve chrámě ponechati pro sešlost, o tom se v inventáři poznamenává, že „není k další potřebě“. Věcí takových ale nesluší leckam pohoditi, obzvláště jsou-li starobylé a snad umělecká díla. — Opatrnost velí, aby nastupující administrator a nový farář přijal všecken kostelní majetek před svědky dle inventáře.

Opatření pojištění proti škodám z ohně (asekurace, hromosvody) náleží těm, kdo ku zákonné konkurenci na církevní stavby zavázáni jsou, a nikoli beneficiátovi. (Nález nejv. spr. soudu 29. ledna 1885 č. 2384.)

Také *k veřejným kaplím* na osadě pivinen jest duchovní správce přihlížeti, aby zamezil obrazy a sochy nevkusné a vůbec takovou úpravu nových kaplí, která nesluší místu posvátnému. Rovně tak povinen jest nahlédnouti častěji, zdali veřejné kaple

dostatečně opatřeny jsou, aby stavba sama nebrala porušení; zdali obrazy a sochy v kaplích nebo na veřejných místech postavené potřebují opravy neb aspoň ochrany proti škodnému vlivu povětrnosti.

b) Správce chrámu jest povinen dbáti, aby opatřil chrám svůj nádobami, náčiním a paramenty slušnými a dle církevních předpisů zhotovenými. I v této věci bývá třeba hledati rady u kněží znalých a zkušených.

Stran kostelního prádla jest správce kostela odpověden i z toho, děje-li se čistění náležitě. Zákonové církevní zajisté příkazují, aby korporály, pally a purifikatoria nejprve rukou kněze, diakona neb aspoň subdiakona čistěny byly v nádobě pouze k tomuto cíli ustanovené, voda pak po prvním čistění tomto aby se vlila do sacraria; potom odevzdávají se tyto kusy prádla rukoum laiků. Kostelního prádla vůbec nesluší čistiti s ostatním domácím v jedné nádobě.

Také čistění kalicha, pateny, ciboria, lunuly náleží jen klerikům vyššího svěcení. O prostředcích na čistění kovových předmětů jenom zkušenost bezpečně poraditi může.

c) K vykonávání bohoslužby třeba jest *služebníků chrámových*, jakož jsou: ředitel choru, varhaník, zpěvák, kostelník.

Právo správce chrámového tato místa obsazovati, bytně souvisí s úřadem a s odpovědností jeho neméně, nežli s povahou těchto služeb samých. Kde jsou zákonně upravené farní osady, tu mají ovšem i zvolení dozorcí (zádušní starostové) vliv na dosazování. Kostelní patronové a politické obce smí buďto sami nebo spolu s farářem dosazovati, jenom když takového práva svého listinami neb obyčejem mnohaletým dokázati mohou. *) Že ale není zcela určitých ustanovení o této záležitosti ani ve právu církevním ani v občanském, jest praxe rozmanitá, a také různí se nálezy státních úřadů, když rozsuzují ve sporu vzešlém o právo k dosazování služebníků chrámových. Za ředidlo lze tu bráti, že v jednotlivých případech nejvíce platí zvyk ode dávna zavládlý.

Správce chrámu nepřestávej na tom, aby někoho jen ústně na službu kostelní dosadil; opatrnost a dobrý řád toho žádá, aby se aspoň důležitější kostelní služby propůjčovaly formou protokolu nebo dekretu vyšším duchovním úřadem potvrzeného, ve kterém jsou zřejmě vyčteny povinnosti a hmotné úžitky s určitým místem

*) Nález nejvyš. c. k. správního soudu ze dne 7. prosince 1898.

spojené. Rovně prospívá neb i třeba jest podle inventáře odevzdati novému služebníku, zejména řediteli choru, předměty jemu svěřené. *)

Vůbec třeba jest, aby duchovní správce nad kostelními služebníky opatrně a stále bděl, poněvadž jim bývá mnoho svěřeno a služba jejich také jim za povinnost ukládá, aby se v kostele a za liturgických výkonů k věřícím chovali šetrně, v nábožnosti a neúhonných mravech jiným za příklad byli.

Duchovní správce budiž pamětliv, že snadno může na škodu býti, když by v osoby tyto neobmezenou důvěru kladl a v osobním styku s nimi své vyšší autority sám nešetřil.

Podobně zachovati se jest *k ministrantům*. Tito buďte slovem a příkladem kněze vycvičení, aby službu svou tak vykonávali, že by ostatní mládeži, ano i dospělým za vzor uctivosti ke chrámu a boslužbě sloužili. Dobře jest míti vycvičených ministrantů nad každodenní potřebu, aby v každý čas možno bylo vyloučiti nehodné.

Čím se lépe daří snaha kněze, aby služba ministrantů kladena byla za vyznamenání, tím snáze bude zameziti všecko, ježto by prozrazovalo neuctivost ke chrámu a bohoslužbě, nebo by až na pohoršení bylo.

Nemálo se podporuje povinná úcta ke chrámu a bohoslužbě, když vedle liturgických předpisů oblečení jsou ministranti též o tiché mši v oděv kostelní, talár totiž a komži.

Článek 4. **Vláda i kázeň církevní; vladařský čili správcovský úřad církve.**

§ 22. **Podstata úřadu toho. Farář a kněží pomocní.**

1. Vladařský čili správcovský (v užším smyslu pastýřský) úřad jest právo a povinnost hierarchie vladařské (papeže a biskupů), dbáti toho, aby úřad učitelský a kněžský dle vůle Kristovy veden byl; b) právo a povinnost této hierarchie a všech v duchovní správě ustanovených kněží, přičiňovati se o to, aby všickni vě-

*) Stálé platy neb odměny služebníků chrámových plynou, dle zásady vůbec platné, ze jmění zádušního nebo ze přijatých dobrovolně závazků patrona, neb i z nadací k tomuto cíli založených. Kde nepostačuje jmění zádušní, povinna jest farní osada vydržovati služebníky nezbytně potřebné. V této povinnosti osady zakládá se právo služebníků chrámových, bráti od jednotlivců mírné poplatky za příležitosti liturgických výkonů, zejména oddavek, pohřbů neb i jiných dle obyčeje ustáleného.

řící pořádali svůj život dle zjevené pravdy, kterouž jim učitelský úřad podává, spolupůsobíce s milostí, kteréž nabývají skrze úřad kněžský.

Hledě ku věřícím, jest úkol úřadu vladařského péče o dobrý řád a křesťanský mrav, *pěstování křesťanského života*, činnost vychovatelská, s kterou nezbytně spojeno jest udržování kázně církevní.

Církevní kázeň jest souhrn zevnějších, skrze hierarchii vladařskou stanovených zařízení, prostředků, zákonů, ježto bezprostředně k tomu směřují, aby jistěji a snáze dosahováno bylo cíle, k němuž církev založena jest —, a zase aby zastavováno a pokutováno bylo, cožkoli se dobrému řádu v církvi protiví a konečnému nejvyššímu cíli překáží. Takto náležejí k církevní kázni zařízení, prostředky a zákony, ježto přihlížejí ku zvěstování a slyšení slova božího, k udělování a přijímání prostředků milosti boží, k životu a působení orgánů církevních, k dobrému řádu na službách božích a některých posvátných úkonech obzvláště, ku svěcení dnů svátečních, ku křesťanskému sebezáporu skrze posty, ke způsobu života v některých dobách roku církevního, k mimořádným prostředkům, ježto by dle okolností a potřeb časových pomáhaly dobrému a zamezovaly, co se duchu křesťanskému protiví nebo snahy církve maří.

Jako ve výchově vůbec, tak i v působení pastýřském jest *navykání* a *odvykání* bezprostřední účel bázně. Krásné, u katolických předků našich vesměs a leckde až dosud zachovávané obyčeje rázu náboženského a mravního dílem v každodenním životě, dílem v jistých dobách a významných dnech roku církevního, vydávají svědectví o vychovatelské moudrosti dávnověkých pastýřů lidu věřícího.

Duchovní správcové jsou povinni pilně toho dbáti, aby se církevní kázeň svědomitě zachovávala, sami v této věci jsouce lidu za příklad.

2. Zastávání úřadu vladařského žádá užšího svazku mezi orgány církevními a věřícím lidem. Protož byly brzy po časech apoštolských omezovány okresy zvané *dioecesis*, *parochia*, jichž obyvatelstvo křesťanské bylo vládě biskupově poddáno. Když pak věřících valně přibývalo, usazoval biskup kněze i kromě sídla svého. Tak již apoštol Pavel nařizuje Titovi, biskupu na Krétě, aby usazoval po městech kněze, kteříž by o věřící pečovali. A jako se ohraničovaly diecése biskupské, tak omezovány pozvolnu menší okrsky, péči jednotlivých kněží poručené; na okrsky

tyto přešel název parochia, okresům biskupským zůstal název diocesis. Duchovní správce v okresích menších, postavení pod správou biskupa, byli v prvních stoletích na mnoze biskupové a nazývali se *chorepiscopi* (krajínští biskupové). Od 9. století zobecněla praxe, že na okresy venkovské a od 11. století též ke kostelům v sídle biskupa dosazování byli jen prostí kněží, zvaní *plebani*, *curati*, *parochi rurales*; za úkol vytčeno jim, aby se o správu duší s biskupem svým děliti („in partem sollicitudinis episopalis vocati“), pod vrchní správou a dohlídkou biskupa o věřící lid péči vedli.

Řád tento trvá v církvi stále; kněžstvo jednotlivých diecézí pracuje o církevním úkolu společně s biskupem. Dohlídku vykonává biskup obzvláště skrze *kanonické visitace*, dílem osobně sám, dílem skrze náměstky své, *biskupské vikáře* či *děkany*.

3. Farář vykonává v obvodu svém všecku duchovní moc, pokud vyplývá z kněžství prostého, *právem vlastním* (jure proprio) a jest povinen z vladařství svého vydávati počet před Bohem i před biskupem anebo zástupci jeho. Zejména jest právo, ale také úřední povinnost faráře:

a) Vyučovati náboženství křesťanskému mládež i dospělé, veřejně i soukromě;

b) zastávati vlastní úřad kněžský, kromě výkonů jen biskupovi odkázaných;

c) býti osadníkům za nejbližší vrchnost duchovní na místě biskupa, dohlížeti na osadu a držeti křesťanskou kázeň u věcech života náboženského, přihlížeti a vhodnými prostředky pomáhati, aby se křesťanský řád a mrav na celé osadě upevňoval.

Úřadu farskému přisouzena jest *výhradná* (jure privativo) duchovní pravomoc na osadě, tak že žádnému jinému knězi — kromě biskupa v celé diecési a farářům přidělených pomocníků na jednotlivých osadách — nepřisluší, aby bez vědomí a svolení farářova konal, cokoli se v pojmu o řádné duchovní správě zavírá a k úředním povinnostem faráře náleží.

Z výkonů kněžských náleží některé tolik výhradně ku právům a povinnostem faráře, že osadníci jich požádati mohou jen od něho, a že jiný kněz, kromě potřeby velmi naléhavé (in casu extremae necessitatis), jich před se bráti nesmí a dílem ani platně nemůže (assistance při sňatku manželském) bez dovolení faráře. Tyto výkony nazývají se *farní práva* (jura parochialia) a mají svůj základ buďto v zákoně, buďto v obyčeji.

Ku právům ze zákona náležejí: křtíti, assistovati při uzavírání sňatku manželského, žehnati nové manžely (*benedictio nuptiarum*), posluhovati svátostí oltářní v nebezpečenství smrti (*viaticum*), udělovati posledního pomazání, pochovávatí zemřelé.

Farní práva z obyčeje (*jura quasiparochialia*) jsou: Slavné mše sloužiti v kostele farském, nésti velebnou svátost a vésti procesí kromě kostela, uváděti šestinedělky, světiti vodu křestnou, světiti a rozdávatí svíce na den Očišťování P. Marie, popel na středu popelečnou a ratolesti na neděli květnou; žehnati domům a rolím. Též obřady sv. týdne počítají se ku právům farským z obyčeje.

Obojí tato práva mají platnost i v kostelích filiálních.

Jsa duchovní starosta osady své a maje pravomoc řádnou, může farář k výkonům jemu po právu náležejícím delegovati kněze jiné, ale vždy jen takové, kterým obecné právo k vykonávání moci kněžské odňato nebo zastaveno nebylo.

Práva, která přísluší farářům, mají také administrátoři na farách klášterských, administrátoři in spiritualibus, administrátoři far uprázdněných (interkalární) a vůbec ti, kterým farní osada ku samostatnému spravování na čas poručena jest.

3. Na osadách rozsáhlých anebo velmi četně zalidněných pracují vedle faráře kněží pomocní nebo vedlejší, buďto závislí od faráře, nebo více méně samostatní a ze svého úřadování odpovědní.

Kněží od faráře závislí a jemu v mezích kanonických (obecného práva církevního, zvláštních zákonů nebo statut provinciálních nebo diecésních) podrobení nazývají se v našich vlastech *kaplani* a *kooperátoři*. Vedle nynější kázně jenom biskupovi přísluší dosazovati a odvolávati je, ač místy také kostelnímu patronu nějaký vliv náleží.

Pravomoc těchto kněží pomocných jest *delegovaná*, od *biskupa propůjčená* a vztahuje se ku všem výkonům správy duchovní. Protož i není jim třeba delegace farářovy ani k výkonům, jež právy farskými se nazývají, ovšem ale zavázáni jsou, aby svorně s farářem působili a nic proti *oprávněné* vůli jeho nepodnikali a nekonali. ✓

4. Úřad faráře a pomocných kněží zavírá v sobě přirozenou povinnost, *sídliti na osadě* v domu farním anebo vůbec blíže farního chrámu. Jest-li faráři třeba více nežli tři dni meškati mimo osadu, jest mu třeba dovolení buďto biskupského vikáře, neb až dovolení biskupova, jak ve které diecési statuta blíže určují.

Pro žádné, jak by koli patrné a veliké bylo nebezpečství, nesmí farář opouštět svěřenců svých; kaplani nemají se vzdalovati ani na den bez vědomí farářova.

Poznámka. V diecési budějovické jsou biskupští vikáři oprávněni dávatí farářům a kaplanům dovolení na cesty do osmi dní.

§ 23. Podmínky zdárného působení pastýřského.

Jako zdar působnosti vychovatelské vůbec záleží jednak na příkladu a potřebných vědomostech vychovatele, na jeho lásce ku chovanci, na dobré znalosti jeho individuální povahy a na bezprostředním styku s ním, jednak na vážnosti, důvěře a lásce chovancově k vychovateli: tak i jest základní podmínka zdárné působnosti pastýřské, aby duchovní správcové sami všemu lidu za vzor křesťanského života byli, potřebné k úřadu svému vědomosti měli, svěřence svoje znali a milovali, jejich vážnosti, důvěry a lásky požívali, s nimi se netoliko ve své úřední činnosti, ale také ve společenském životě stýkali.

Pastýřská činnost sama může prospěšna býti, jest-li všecken způsob její přiměřen vychovatelskému rázu a účelu jejímu. Poněvadž dosažení účelu toho nesnadné jest již pro porušenou přirozenost lidskou samu, lze jen od vytrvalé, horlivé, obětavé činnosti nadíti se prospěchu. A že kromě obtíží obecných naskytají se ještě zvláštní, ježto vyplývají ze subjektivné povahy osob, z nepříznivých okolností časových a místních: jest duchovnímu správci rozvahy, opatrnosti, vyspělé moudrosti třeba. Rozvaha, opatrnost, moudrost předpokládá ustavičnou ostražitost a bdělost, dobrou znalost lidí, znalost podnětů ke zlému a rozmanitých nebezpečství, ježto hrozí životu křesťanskému. Horlivost a opatrnost ohlíží se po zvláštních, nad jiné potřebných prostředcích a používá všech okolností se naskytajících za pomůcky, ježto by něčím k účelu přispívaly, snahy pastýřovy podporující.

I. Pevná cnost a příkladný život duchovního správce.

Vědomosti jemu potřebné.

Potřebu ctnostného života i dobré znalosti těch věcí, kterým jiné učiti budou, vytknul Kristus jasně a důrazně ve zvláštních naučeních apoštolům daných, klada jim na srdce, že jsou sůl země a světlo světa. O tato slova se opírajíc vyhláší církevní autorita vytrvalou snahu o mravnou dokonalost spolu se snahou

o nabývání a rozmáhání potřebných vědomostí za přední povinnost kněžstva i za bezpečnou záruku plodné působnosti pastýřské.

1. Pevná ctnost, ryzá nábožnost, neúhonný a příkladný život kněží jest: *a) Ochrana jich samých*, aby jim posvátná služba nezevšedněla, úcty ke svatým tajemstvím a slovu božímu jim neubývalo; *b) působné utvrzování lidu ve víře a důtklivá napomínka k životu dle víry; c) mocná obrana stavu kněžského i samého náboženství proti odpůrcům a nepřátelům.* (Tit. 2, 5. 8.)

2. Ne méně než-li na ctnosti a příkladném životě záleží na tom, aby duchovní správce a vůdce lidu měl ty *vědomosti*, kterých plodné pastýřské působení a správné úřadování nezbytně žádá, nad to pak ještě vědomosti třídám vzdělaným vůbec náležité, jakož i vědomosti, pro kteréž by mohl osadníkům svým v důležitostech a potřebách časných rádcem a pomocníkem býti.

Zdroje vědomostí duchovnímu správci dílem nevyhnutelně potřebných, dílem velice užitečných jsou: víra, studium, četba a zkušenost.

Víra sama jest světlo a čím kdo více jest utvrzen u víře, tím i snáze proniká duchem i srdcem obsah její; pochodeň víry objasňuje mnohé záhady života lidského, chrání před poblouzením u věcech vážných, vlévá moudrost, jakéž dáti nemůže nižádné umění a vědění lidské. (Luk. 16, 21.)

Studium a četba jsou každodenní chléb řádného kněze, ochrana jeho ctnosti a milá jemu zábava.

Pravidelné, vytrvalé studium věd posvátných nejen rozmáhá vědomosti kněze, ale vtiskuje mu také charakter vážný, skromný a klidný, kterýž jest pečeť ducha církevního. Zůstává-li kněz i v letech pozdějších milovníkem studia i vážné četby, uchová se i toho, že ve způsobech života soukromého a společenského neklesne pod třídy obecnstva vzdělaného.

Vedle vědomostí theologických prospívá knězi velice, dbá-li zachovati ty vědomosti, kterých nabyl na školách středních, a v některém oboru se i zdokonalovati. Nejsa u věcech obecného vzdělání nevědomcem, dobývá větší vážnosti sobě i duchovnímu stavu ve třídách vzdělanějších, může sobě a jiným ve mnohých případech prospěti.

Duchovní správce nesmí nevšímav býti důležitostí, potřeb a záhad (otázek) časových, byť i se týkaly jen pozemského života lidského; neboť i tyto provozují přímo a nepřímě účinek na

život duchovní, náboženství křesťanské má i vezdejší blaho lidské za svůj cíl, dáno jest i na podporu života přirozeného. *)

Ve studiích a četbě přihlíží kněz úřadu svého dbalý k povolání a působení svému, zabývá se nejraději věcmi, které ve praktickou duchovní správu zasahují, zaznamenává písmem, o čem shledává, že toho časem užití může, nebo se tím v jistých případech spravovati má.

Nabytých vědomostí dobře užívati ve prospěch svůj a bližních učí škola života, *zkušenost vlastní a cizí*. Ctnostní a vědomostní zásobení kněží pokročilého věku a moudří muži vůbec mohou slovem a jednáním svým poučiti člověka skromného a všímavého ve mnohých věcech lépe, než by mohla kniha jakákoli.

Za povzbuzení ke studiu a za příležitost k nabývání zkušenosti slouží odedávna *občasně schůze kněží* (collationes, conference), nařizované skrze biskupy na ten cíl a konec, aby jednáno bylo společně o důležitých otázkách theologických neb o zjevech časových, pokud tyto v duchovní správu zasahují nebo zvláštní pozornosti její žádají.

II. Znalost přirozenosti lidské; znalost farní osady, ducha časového i směru jeho.

Ku vědomostem duchovnímu správci nezbytně potřebným náleží nejprve *znalost obecné přirozenosti lidské*, její slabosti a křehkosti, jejích nedostatků a vad; tyto mají svůj kořen ve vrozené každému sebelásce, která ve sobectví přechází, k nabývání statku, k požívání rozkoše a cti směřuje.

Ku znalosti této dochází kněz tím snáze, čím lépe poznává lidskou přirozenost na sobě samém. Neboť jak by koli se rozdílně jevila u jednotlivců dle rozdílného stupně schopností a náklonností, dle rozdílné letory, dle vzdělanosti, zaměstnání a způsobu života, dle národnosti a pohlaví: přece vždy a všude shledávají se tytéž nedostatky a vady, zde měrou větší, onde menší, všude rozhoduje spíše srdce a cit, nežli rozum a rozvaha.

*) Církev katolická žádala toho za všech časů, aby její orgánové byli radou i skutkem lidu věřícímu pomocní také v časných a hmotných jeho potřebách a důležitostech. Sv. papež Řehoř Vel. zamítaje Petra diakona, podávaného na biskupství, napsal: Omnino simplex est, et nostis, quod talis hoc tempore in regiminis arce debet constitui, qui non solum de salute animarum, verum etiam de extrinseca subjectorum utilitate et cautela (bezpečnost) sciat esse sollicitus.

Ku znalosti člověka i srdce lidského velice přispívá četba dobrých spisovatelů ascetických, meditace, pečlivě zastávání úřadu zpovědnického, všímavost ve styku s lidmi.

2. Duchovnímu správci třeba jest, aby *znal farní osadu svou*, jednotlivé rodiny a lidi, jejich mravný a hmotný stav, zaměstnání atd. K této důležité povinnosti táhne se církevní rozkaz, aby na každé fáře byl správně veden *soupis duší* (kniha osadní, liber status animarum), jehož formulář se nachází na konci rituálu římského.

Znalost farní osady své hledí duchovní správce, jakožto *bdělý* pastýř, vážit i z vlastního pozorování, a jest obzvláště na počátku své působnosti dostatečně opatrný, aby se nespolehal na zprávy, ježto mu dodávají a donášejí někteří lidé tuze ochotní. Leckdy jsou to lidé pochlební a mstiví, kteří nového faráře chtějí poučovati o rodinách a jednotlivcích s úmyslem špatným.

Ku seznání osady své dochází duchovní správce, jestliže opatrně používá příležitostí v obecném životě a duchovním úřadování ke styku s lidmi se naskytajících.

3. Znalost lidí a protož i znalost osady zdokonaluje se a nabývá ceny praktické, když nemá za předmět jen člověka abstraktního, ale lidi a život lidský ve skutečnosti, jak v jistém čase a za jistých okolností zvláštních se jeví a dále rozvinuje.

Dějiny všech věků a národů dosvědčují, že velická většina lidí se dává unášeti proudem *ducha časového* t. j. osvojuje si a za ředidlo svého života přijímá ideje, zásady a snahy, které v jisté době mysl celých národů opanovaly, na všechn jejich život duchovní a hmotný, náboženský a mravný účinek rozhodný provozují.

Duch času vtiskuje svůj ráz jednotlivcům i rodinám, životu soukromému i společenskému, správě obcí a států, literatuře, škole a výchově, uměním a vědám, průmyslu a obchodu. Jestliže se duch času spouští vyšších ideálů, protiví-li se duchu evangelia, označenému stručně a plně v osmeru blahoslavenství: klesá ne-*toliko* ethický život národů, ale také *blaho na tomto světě možné*. A toto nezbytně klesá, protože za opuštěním směru ethického, vůbec ideálního, následuje nekročené bažení po majetku, rozkoši a cti, *materialismus*, jehož ukojit a plně nasytit nijak nelze, a který pro tuto příčinu plodí nespokojenost a rozervanost v životě jednotlivců, rodin a lidstva vůbec.

Duchovnímu správci třeba jest více než mužům jakéhokoli stavu a povolání podstatu a výjevy ducha časového stopovati a

jim rozuměti, poněvadž jen takto jest možná v jednotlivých případnostech vážnějších dobře voliti cestu, po kteréž by možno bylo působně poučovati, varovati, zhoubnému vlivu časových bludů brániti. S obtížemi a překážkami, jež v duchu časovém a v porušeném řádu společenském se zakládají, setkává se každý duchovní správce více nebo méně. Jejich příčiny a zdroje podněcují a sesilují porušenou, ke zlému náchylnou přirozenost lidskou, přemáhají se zřídka obecnou působností pastýřskou a *žádají soukromé duchovní správy*, kteréž bez dostatečné znalosti věcí lidských také v životě veřejném a společenském nesnadno se potkávati může se zdarem žádoucím.

§ 24. Společenské obcování duchovního správce.

Duchovnímu správci nelze, jako řeholním osobám, vyhýbati se společenskému obcování, ano úřad jeho přímo žádá, aby příležitostí k mimoúřednímu styku s lidmi se naskytajících nejen používal, ale jich také hledal, pro tu příčinu, že společenské obcování duchovního správce bývá cesta k nepřímému a přímému působení pastýřskému na jednotlivce a rodiny, *ku soukromé duchovní správě*, a že i jemu samému prospěšno býti může.

Stýkaje se dobrým způsobem *s lidmi víře a náboženskému životu odcizenými*, oslabuje předsudky jejich proti kněžstvu a prostředně i proti náboženství samému.

Společenské obcování *s věřícími* podává duchovnímu správci mnohých příležitostí, aby promluvil slovo útěchy nebo výstrahy, aby dal užitečnou radu o věcech, kterým rozumí, aby uklidil nebo předešel spory a nepřátelství, zachránil nebo zase obnovil pokoj v rodinách, v bídě sám pomoc přinesl nebo se jí u jiných domáhal.

Vhodnými návštěvami a sdílností otcovskou *ve případnostech smutných i radostných* zjednáva sobě ctnostný kněz vliv na rodiny a jednotlivce, který valně prospívá plodné působnosti pastýřské.

Společenské obcování může *i knězi samému prospěšno býti*. Za dobrou příčinu konané návštěvy a vedené rozhovory s lidmi jsou mu za *odpočinek* od namáhavé práce ve světnici, ve škole a chrámě; jsou i prostředek, aby seznal osadníky své a vůbec nabýval *znalosti lidí* jemu velice potřebné i v soukromém životě jeho.

V náležitých mezích udržované obcování *s lidmi vzdělanějšími* má i ten dobrý účinek, že duchovní pastýř *neodvyká sluš-*

ným způsobům života společenského, že jest méně ostýchavý a rozpačitý ve povinném styku s osobami vzácnějšími.

Obcování s lidmi kromě posvátné služby *může býti nebezpečno a škodlivé*. I při dobrém úmyslu, za okolností nijak podezřelých, a třeba by proto nebyly obmeškány povinnosti běžné, škodno jest knězi a duchovní správě obcování se světem, *jest-li tuze časté*. Ne-li jiné škody, aspoň tu jistě působí, že ujímá mnoho času, jenž náleží modlitbám a studiím. Dějí-li se časté návštěvy v jednom domě, sotva možno bude, aby dobré pověsti kněze neuškodily.

Vyhledává-li kněz společnosti veselých a vídán-li tuze často na místech obecných, vypráhá srdce jeho, ubývá mu opravdovosti, on upouští od modliteb a studií, mravy jeho uvolňují se, on zevšedňuje netoliko sám, ale také stav a posvátná služba jeho těm, kteří se s ním setkávají na místech zábavy, hry a mrhání času.

Ale i když obcování s lidmi v životě obecném z mezí náležitých nevykročuje, vždy ještě škodno býti může, neopatruje-li se kněz bedlivě, aby důstojnosti stavu a povolání svého pamětliv jsa, vždy vážný a zdržlivý byl, nikdy mnoho důvěrný ani mnohmluvný, v soudech kvapný, pověsti člověka vtipného žádostivý. Ve společnosti nechtěj býti bavitelem ani poučovatelem všech, ani neústupným zastavatelem *svého* mínění o věcech sporných. Skromnost a zdržlivost i v dovolené veselosti velice sluší knězi a líbí se na něm každému, aniž by žádala, aby nemluvný byl a slušné veselosti na překážku.

§ 25. Vážnost, důvěra a láska lidu k pastýři duchovnímu.

Povaha úřadu pastýřského a cíl jeho velí duchovním správcům dbáti, aby sobě vážnost, důvěru a lásku svěřenců svých zjednali a zachovali.

Vážnost, kterou lidé věřící a zachovalí mají ku knězi vůbec pro posvěcení a posvátný úřad jeho, potřebna jest posily z osobních vlastností každého kněze a zvláště duchovního správce, kterého lid ustavičně na očích má, jehož veřejný a soukromý život povědom jest veliké většině osadníků.

Pevná ctnost a vzorný život pojišťuje duchovnímu správci úctu a vážnost, kteráž v působení ethickém nahraňuje, ano daleko převyšuje donucovací prostředky, bez kterých se správa i vláda občanská obejít nemůže.

Osobní vážnost duchovního správce valně prospívá dobrému zdaru pastorage. Ona zajisté pomáhá dobré kázni ve chrámu a za všech veřejných pobožností, podporuje kázeň v rodinách, utvrzuje veřejný mrav.

Úcta i vážnost ku knězi spoléhá nejvíce na obecné víře a přesvědčenosti o jeho *čistém srdci*. Toto jest v plném významu svém vlada rozumného a věrou spravovaného ducha nad přirozenou každému člověku žádostí statku, rozkoše a veřejné cti, a tedy: nezištnost, sebezápor se svým vrcholem panické čistoty, skromnost až do křesťanské pokory. Toto čisté srdce, toto umění „ostříhati se neposkvrněného od tohoto světa“ (Jak. 1, 27.) dělá z kněze bytost nad obecné zástupy povznesenou, ctihodnou, velebnou, plně vážnosti a důvěry hodnou. Slovo ze srdce čistého zdá se každému pravdivější, oběť skrze ruce čisté zdá se platinější a světější, svátosti a žehnání z rukou čistých zdají se mocnější a působnější.

Jest-li o knězi ctnostným povědomo, že mnoho času při knihách tráví; jest-li všecken jeho zevnějšek výraz mužné opravdovosti, ku které se přivětivá sklonnost rovně tak druží, jako jí daleka jest přílišná hovořivost a pověsti člověka velice laskavého žádostivá lichotivost; prozrazují-li jeho rozmluvy a rady rozvážlivost a zdravý soud; jest-li naprosto pravdomluvný, v plnění každé přípovědi své a všech závazků svých věrný a svědomitý — nabývají osadníci vážnosti a důvěry k němu, podrobují se ochotně jeho správě, hledají rady jeho, svěřují se mu i kromě zpovědi s věcmi jinak pečlivě tajenými, důvěřujíce moudrosti, spravedlivosti, otcovskému srdci jeho.

Lásky osadníků svých dobývá duchovní správce nejjistěji *svoji láskou k nim*. Dobrý pastýř miluje svoji osadu podobně jako Kristus miloval své, jest jí oddán srdcem upřímným, jest k ní připoután svazkem lásky k Bohu a pro Boha. Jednotu faryře s osadou přirovnávají svatí Otcové k nerozlučnému svazku manželskému, nazývajíce duchovního správce ženichem osady a farního chrámu, kterýmž oběma oddán jest duchem i srdcem a s nimi sebe za jedno klade.

Láska učí duchovního správce trpělivosti a shovívavosti, učí skloňovati se ke všem a k těm obzvláště, kteří pro své duchovní a tělesné potřeby nejvíce práva mají na činnou lásku svého pastýře. Jmenovitě jest to láska k dítkám, chudým, nemocným a hříšníkům, skrze kterou se kněz za pravého zástupce Kristova

představuje a netoliko předůležitou povinnost úřadu svého plní, ale také důvěry a lásky všech lidí dobré vůle nabývá.

Láska otvírá knězi nejistně a obětavě milujícímu cestu k srdcím lidu tak, že mu nebývá těžko ve skutek uvést věci nesnadné, když jich k účelům duchovní správy třeba jest.

Láska lidu a nezbytná její podmínka, vážnost ku knězi přechází též na všecko náboženství, jehož hlasatel, na církev, jejíž sluha kněz vážený a milovaný jest. Tuto zajisté v osobě a všem životě ctnostného, vědomostmi a zkušeností bohatého, láskou Kristovou milujícího kněze, spatřuje se náboženství křesťanské v té milé podstatě a podobě, která jemu *srdce* otvírá.

Na osadách, kdež působí kněží vážení, ctění a milovaní, umlkají protivníci křesťanské víry, neb aspoň nemohou škoditi tolik, jako na osadách, kdež domácí kněžstvo nezasluhuje vážnosti, důvěry a lásky lidí počestných.

§ 26. Pastýřská horlivost a opatrnost.

1. Pastýřská horlivost jest láska činná, kteráž pobádá kněze, aby pro čest boží a spásu lidí vše podnikal, všeho zkoušel, vše trpěl a obětoval, nižádnému namáhání se nevyhýbal, nižádného nebezpečení se nebál. Bez této ctnosti jest kněz mrtev pro duchovní správu, působnost jeho jest neplodna.

Pravá horlivost jest: *a) Zmužilá*; neleká se vážnosti bohatých a mocných, ani posměchu světa, ani se úzkostlivě ohlíží na obtíže a protivenství, s kterými se setkává. *b) Vlídna i pokorná*; skloňuje se ku slabým a nízkým, nevede si pánovitě a hrdě, miluje i když kárá. *c) Vytrvalá i trpělivá*; snáší slabost, neustavičnost a nevděk, nespouští se naděje o nikom, nedává se zapuditi ani když prospěch zdá se býti nemožný, po každém nezdaru počíná znova zase. *d) Pravá horlivost i nezištná* jest; nehledá lidské chvály, ani hmotného zisku. — Horlivý pastýř těší a posiluje se nadějí, že věrná jeho práce nezůstane jalova, byť i teprve po letech nástupci klidili žeň ze setby jeho.

Protiva zmužilé a vytrvalé horlivosti jest *vlažnost* a *chabost*, *nerozhodnost* a *bázlivost*.

Vady tyto mohou míti nějaký základ ve přirozené povaze (letoře), jsou ale zhusta jenom následek egoismu, ctižádosti a ješitnosti, která se všude líbiti chce a nerada by se vystavila posudkům nepřiznivým. Nerozhodný a bázlivý kněz ustupuje před protivníky, činí se nevěda a neslyše, buďto aby pokoj a klid jeho

nebyl rušen, anebo aby sobě nepřítel nevzbudil, o některého ze svých vychvalovačů se nepřipravil, anebo možným nezdarem podniků se nezahanbil.

2. *Opatrnost pastýřská* jest schopnost a zručnost, kteráž dané příhody a okolnosti moudře uvážiti a prostředků po ruce jsoucích tak užívatí umí, aby duchovní správce ve všem konání a opouštění svém, obzvláště pak v jednotlivých těžkých případech, k účelům pastorece napomáhal a jich došahoval.

Bez opatrnosti může horlivost přecasto býti velice škodna. Obě ctnosti tyto mohou platně sloužiti účelům duchovní správy, jenom když se navzájem pronikají, tak aby opatrnost měla v horlivosti svůj osten, horlivost pak v opatrnosti svoji uzdu.

Podstata pravé opatrnosti pastýřské jest moc a působnost Ducha svatého v duchovním správci a skrze něho, k oslavě Boha a spáse bližních.

Ale jako ke všem nadpřirozeným darům, tak i k daru opatrnosti jest třeba přirozeného podkladu, a ten jest ryze mravný život a zásoba vědomostí. Neschází-li podklad tento, nabývá-li kněz časem více a více znalosti lidí, stále-li se přiučuje ze zkušenosti své a cizí — rozmáhá se rovnou měrou v opatrnosti.

Základní podmínky opatrného jednání jsou:

a) Čistý úmysl, nežistnost a dobrý účel, vůbec konečný účel duchovní správy.

b) Snažiti se vždy jen o věc možnou, z věcí možných nejprve o tu se pokoušeti, kteréž jest nejvíce potřebí, která jest obecně užitečna; spokojiti se věcí dobrou, dokud nelze dosáhnouti věci lepší, o tuto pak postupně a vytrvale namáhati se dále.

c) Užívatí jen prostředků mravně dobrých.

d) *Rozvážlivost*. Kněz opatrný nerozhoduje a nejedná, dokud by neuvážil všech okolností osob, času, místa, a což nejdůležitějšího jest, dokud by nerozvážil, *jaké asi následky* z jeho slov neb jednání povstati mohou, nebo jistě povstanou. Rozvážlivost také *odkládá*, co jen připouští odklad, čekajíc trpělivě vhodné příležitosti; neoznamuje svých úmyslů napřed, umí mlčeti o věcech, kteréž nenáleží před veřejnost.

Moudrá rozvážlivost nespolehá se na vlastní vědomosti a soudnost. A protož opatrný duchovní správce vyprošuje si k vážným věcem světla s hůry a také hledá rady u jiných, zvláště pak u biskupa svého.

e) *Pevnost, statečnost a důslednost*. Co byl duchovní správce po zralém uvážení před Bohem, po vyslechnutí vážné

radý za dobré nebo za potřebné uznal, to i ve skutek uvéstí se vynasnažuje, ani počátečnému nezdaru odstrašiti se nedávaje; věc dobrá zajisté ne hned a najednou se dařívá, zlořád jenom vytrvalému, vždy ale opatrnému vynasnažení překonati se dává.

f) Pevnosti a důslednosti neodporuje *šetrnost*, *shovívavost*, *povolnost*, *ústupnost*. Opatrný duchovní pastýř nechce lámati, ale ohýbá, cokoli dobrým jeho snahám překáží. Shledává-li, že byl posud něco za jisté pokládal, čeho skutečně není, pozměňuje způsob jednání svého, pokorně uznává, v čem pochybil; spokojuje se za nepříznivých okolností menším úspěchem; pečlivě zachovává šetrnost, shovívavost, ústupnost k osobám, s kterými mu jednati jest; chrání se, aby nikoho neurazil, bez potřeby nezarmoutil, shovívá slabostem, zvláštnostem a předsudkům lidským i místním obyčejům, pokud jen dovoluje mravouka křesťanská.

§ 27. Pravidla opatrnosti při domluvě a pastýřském pokárání.

Pastýřská bdělost, znalost lidí a všech okolností na osadě ukazuje nejprv soukromé duchovní správě určitý předmět působnosti její a také k ní cestu klestí.

Vedle poučování, potěšování, poskytování pomoci bývá napomínání, domluva, pokárání ten prostředek, jímžto duchovní správce mnohé zlo předejítí neb zastaví, zbloudilé na cestu dobrou zase uvéstí, zlé následky z pohoršení daného buď odvrátit aneb nastalé odklidit usiluje.

Nauka křesťanské mravovědy jest obecné ředidlo ve všem napomínání a kárání. Úspěch této činnosti duchovní závisí, vedle milosti boží, obzvláště od vážnosti, kteréž duchovní správce na své osadě požívá, od jeho lásky otcovské, dobrotivé šetrnosti a veliké trpělivosti. Pravdiva zajisté jsou v ohledu tomto slova církve: „Saepe plus erga corrigendos agit benevolentia, quam austeritas; plus cohortatio, quam comminatio; plus charitas, quam potestas.“ (Conc. Trid., sess. 23. cp. 1. de ref.)

Obecná povinnost pastýřská, napomínati a kárati chybné a pohoršitele, vztahuje se k těm, kteří jistě buďto jsou v *těžkém* hříchu, nebo v nebezpečnosti, že v něj upadnou, a spolu i v takovém stavu se nacházejí, že sami sebe zachrániti nijak nemohou nek velmi těžko, nepřispěje-li jim ku pomoci jiný člověk, a zejména duchovní pastýř.

Zvláště ty napomínati a kárati náleží, kdo z nevědomosti a kdo ze slabosti hřeší; takovíto bývají povahy lepší, snadno se ku slibu nápravy skloňují, a vytrvá-li duchovní dle možnosti a potřeby, i skutečně se napravují.

Povinnost pastýřského napomínání a kárání neváže, kromě zpovědi, k těm, o kterých nelze pochybovati, že by napomenutý snad ještě by uražen byl a rozhořčen. Takoví jsou: nevzdělaní lidé zpustlí, veřejné lehké ženštiny, navyklí opilci a zloději, lidé ve hrubých nepravostech zatvrzelí, vůbec lidé již častěji, ale marně napomínání; lidé, kteří víry nemají a knězem pohrdají. Obyčejně jenom neštěstí a citelné rány, jež takové lidi zasáhly, mimořádné a dojemné události, kterých svědci byli, obměkčují tvrdou kůru srdce jejich, jsou jako poslové lásky boží, která i vzpurnou vůli k sobě dohání.

Za čelná pravidla vhodného působení skrze domluvu a kárání vůbec uznána jsou:

1. V každé případnosti dbej duchovní správce nejprve dobře vyzvědětí všechny *okolnosti* a nabýti plného světla o tom, co se stalo nebo se děje. Rovně tak všechn další krok závisí na *znalosti účastněných osob*, jejich způsobu života, letory, zvláštností, předsudků, domýšlivosti nebo nedůtklivosti, společenského postavení atp.

2. Duchovní správce nedávej na sobě znáti, že by nechuf měl, nelaskav a nepřívůiv byl k lidem pro chyby jejich osobní, nebo že vinni jsou jistými, obecné mravnosti nebezpečnými okolnostmi. Ano k takovým chovej se vlídně a potřebují-li od něho nějaké pomoci nebo služby v životě obecném, ochotně jim jí prokazuj. Činná láska zajisté obměkčuje a duchovnímu pastýři nakloňuje srdce předpojatá nebo zatvrzelá a podává mu příležitosti, aby promluvil důvěrně o věcech, na kterých mu záleží z důvodů vyšších.

3, Vždycky jest duchovnímu správci trpělivě čekati *vhodné příležitosti* a příznivých okolností, aby pak poučil, varoval, poprosil aneb i pokáral. Opírá-li se vážné a laskavé slovo pastýřské o slovo boží, prozrazuje-li tonem i obsahem lásku, sdílnost, upřímnou a nežistnou péči o blaho těch, k nimžto směřuje — má obzvláštní váhu, kteréž nesnadno jest úplně a trvale odpor klásti. Místa, ve kterých mnoho lidu pospolu pracuje (továrny, veliké stavby domů, železných drah, mostů .), bez ostychu může navštěvovati duchovní správce, s majetníkem anebo dozorci se srozuměv, nejprve jen jako divák a když byl okolnosti

seznal, nebudeme nemožno působiti vhodným slovem na dělníky tu zaměstnané, aspoň nepřímou a všeobecně mluvě o věcech jim obzvláště potřebných a prospěšných.

4. Všelike pokárání jednotlivců *děj se v soukromí* a zůstávej tajno.

5. Na způsob domluvy a pastýřského pokárání má největší vliv rozdílnost charakteru a letory, stavu, věku a pohlaví.

6. Domluvy nebo kárání třeba jest knězi dobře promysleti a jistého postupu v nich šetřiti. Nejprve k tomu směřuje, aby chybní uznal chybu svou a pak mluví k srdci jeho, aby přesvědčen byl, že prospěch jeho a lidí jemu nejbližších sám toho nezbytně žádá, k čemu jej duchovní správce dovésti usiluje; jakou škodu na cti, na statku a jiných věcech sám bere nebo jiným dělá; jak protiví se jeho stavu, křesťanskému jménu, občanské cti ta věc, ve kteréž posud chyboval a se provinil.

7. Jde-li o zamezení zlořádů, ježto shledávají se při společné práci nebo zábavě mnohých, jako jest v továrnách, díydlech, hostincích, záleží velice na tom, aby pro dobré snahy pastýřovy byli získáni majetníci, správcové, ředitelé atp. Na těchto hlediž duchovní správce dosáhnouti toho, aby sami ruky přiložili a svojí váhou zamezili, což nenáležitě jest a nebezpečného.

8. Proti zlomyslným, zarytým a tvrdošíjným pohoršitelům osady nezřídka možno bude dovolávati se ochrany zákona, veřejné autority občanské, zejména proti rouhačům, rušitelům klidu nedělního, tupitelům víry a výkonů posvátných. Ve mnohých příhodách pohoršlivých nebude těžko povzbuditi některých vážnějších mužův, aby sami žalobu na úřadě přednesli, uzná-li se za nevyhnutelně potřebnou na zkrocení zlomyslných urážek náboženství a veřejné mravnosti.

Pomoci úřadův a vážnějších občanů častěji třeba jest dovolávati se proti *souložníkům* (concubinarii). Nejprve ovšem jest duchovnímu správci k tomu pracovati, aby oba vinníci se napravili, hříšné spojení své zrušili, nebo v manželství řádné vešli. Jest-li manželství mezi nimi možno, usnadňuje jim duchovní správce vedle přání a rozkazů církevních všecky potřebné k tomu kroky. V této péči namáhá se duchovní správce, aby nejen zastaven byl hřích skrze manželství, ale aby oba vinní také se na duši v pravdě očistili a dané pohoršení skrze pravé pokání napravili.

Nemohou-li souložníci vejíti v řádné manželství, obrací se duchovní správce k úřadům, kterým policii mravní vykonávají náleží, k úřadu obecnímu a okresnímu hejtmanství, aby souložníky rozloučili. Neměla-li účinku žádoucího ani žádost k okresnímu hejtmanství, obrací se farář k biskupské konsistoři, kteráž pak dožaduje se pomoci u vlády zemské (místodržitelství). Obci naskytá se vedle rakouských zákonů dvojí cesta ku zakročení proti konkubinátu: může *vypověděti* z obce souložníky (nebo jednoho z nich) pro nezachovalý život, nemají-li tu domovského práva; může *zapověděti a zameziti souložníkům společný život* v zájmu veřejné mravnosti, (na základě dvorního dekretu ze dne 4. ledna 1825 a císařského nařízení ze dne 20. dubna 1854).*)

Rozloučiti souložníky mocí náleží okresnímu hejtmanství, zvláště když obecní orgány nedbají nebo nemohou učiniti, co jim by náleželo. Toto zakročení však jest po zákonu možno jenom, jsou-li při něm okolnosti takové, že spolubytí dvou osob různého pohlaví také před právem občanským za konkubinát se považuje. Ministerstvo vnitřních záležitostí vyhlásilo výnosem ze dne 27. července r. 1872. č. 9261, že spolubydlení dvou manželstvím nespojených osob nemůže samo o sobě za konkubinát považováno býti, a že tedy obecní úřad nemá v něm dostatečné příčiny, mocně rozlučovati osoby takové nebo je z obce vypovídati pro nezachovalý život. Poněvadž ale zákon občanský považuje spolubydlení dvou manželstvím nespojených osob jenom tehdy za trestný konkubinát, když jest to „necudné spojení, které veřejnou mravnost uráží a protož i veřejné pohoršení vzbuzuje“: bude v leckteré případnosti třeba, aby k popudu farářovu otcové rodin o jistém souložnictví písemně prohlásili na úřadě politickém, že skutečně jest spojení takové, které zákon občanský za konkubinát trestný pokládá.

§ 28. O dobré shodě farního kněžstva s osobami závažnými.

Odklizení a zamezení podnětů a příležitostí ke zlému, domluvy a káry pastýřské budou tím lépe se dařiti, čím více dojdou podpory a dílem i pomoci se strany lidí závažných, na veřejné záležitosti nebo na jiné lidi vliv majících. Rozmanití úřadové

*) Nálezem ze dne 22. června 1895. č. 3187 vyřknul c. k. nejv. správní dvůr, že „zjevné souložnictví zahrnuje v sobě nedostatek bezúhonnosti a dává obci právo, vinníky z obce vykázati, jsou-li jinam příslušni.“

a zřizenci státní, samosprávní i soukromí, starosta i zastupitelé obce a okresu, členové školních rad, zámožný šlechtic a statkář, boháč vůbec, zaměstnavatel rukou dělnických, advokát a notář, učitel a lékař, muž učený a moudrý, anebo za učeného a moudrého vůbec pokládáný, soukromé osoby, ježto se u všech veřejných, jmenovitě politických a národních v popředí staví, jako poslanci, starostové spolků a jednot, žurnalisté atd. —, jsou za těchto časů mocnosti vyšší nad duchovního správce všude tu, kdež vládne náboženská netečnost a kde náboženství valně pozbylo své působnosti v zástupech. Ano takové osobnosti mají mocný vliv na smýšlení, na duchovní a mravný život obecnstva také tu, kdež náboženství myslí vládne. Vliv tento, jenž může ve mnohých případech býti škodlivý nebo také prospěšný, žádá toho nezbytně, aby se duchovní správce vynasnažoval s úřady a s osobami toho druhu za dobré býti, míru a dobré vůle s nimi hledati.

Moudrý duchovní správce jest pro tuto příčinu pozoren, aby jich na sebe nepopudil, poněvadž by pak jemu na vzdory ledacos činili neb činiti dopouštěli, z čeho autorita kněze škodu bere, působnost jeho se ochromuje, křesťanské smýšlení lidu se porušuje neb aspoň se postavení duchovního správce a jeho úřední činnost zbavuje těch prospěchů, které by z dobré shody přímo nebo nepřímo vzcházeti mohly.

Co by slušelo a náleželo činiti duchovnímu správci, aby s úřady a osobami závažnými v dobrém srozumění byl, pojmuti lze ve dvě zásady obecné: A. Duchovní správce odlož a přemáhej prospěchy a ohledy osobní, subjektivnou chuť a nechť k osobám a věcem, měj u všelikém konání a chování svém na mysli úkol pastýřského úřadování a k němu spěj s horlivostí opatrnou, v pokoře a lásce Kristově. B. Zdokonaluj a utvrzuj se v osobních vlastnostech, které by vážnost a důvěru mohly buditi u lidí, jimžto kněžský charakter sám za málo platí nebo za nic.

Z obecných těchto zásad vyplývají pro život praktický užitečná pravidla:

a) Duchovní správce *nezanedbávej obyčejných způsobů zdvořilosti* ve společenském životě obvyklých, dbej dobrého mravu společenského. Tento zajisté pokládá se na mnoze až i za podstatnou část vzdělanosti, ano za vzdělanost samu; a protož nedbání jeho nemůže leč na ujmu býti vážnosti duchovního správce.

Mrav tento žádá, aby duchovní správce, přicházeje na novou osadu, navštívil přednější a vážnější osobnosti, jmenovitě representanty úřadů zeměpanských, občanských a soukromých; aby se nevzdaloval slušné společnosti s osobami důležitějšími, a kde s nimi ve společnosti jest, aby nedal na sobě

spatřovati rozdíl příliš velikého mezi knězem v kostele a knězem v životě obecném.

b) Podnikají-li obce, úřadové, spolky neb vůbec důležitější osobnosti něco k účelům dobročinným, ve prospěch veřejný, na ozdobu místa neb krajiny, na oslavení některé osoby atd., sluší dobře duch. správci, aby snahu jejich podporoval i ještě když věc sama důležitá není, avšak také neuráží slušnosti, mravnosti, náboženství.

c) Co na osobách nějak vynikajících nebo v úřadě postavených jest hodno uznání a chvály, to duch. správce netoliko v srdci uznávej, ale i před jinými za vhodné příležitosti vyznati a pochváliti neopomíjej.

d) Osobám v úřadě postaveným prokazuj duch. správce vážnost a úctu; budiž opatrný, aby nejen nepopuzoval vážných osob a veřejných úřadů proti své osobě, ale aby je sobě naklonil tak, že by mu vážnosti a úcty, aneb aspoň šetrnosti a slušného ohledu odepřiti nemohli. Nezřídka bývá to úkol nesnadný, ale málo kdy nemožný. Jest-li duchovní správce zdvořilý a úslužný, nekritisuje a neodsuzuje-li úředního jednání jejich, nevkládá-li se v obor cizí, šetří-li v *dopisech úředních* pečlivě slušnosti a zdvořilosti, — nesnadno se přihodí, že by se nepotkal s podobnými ohledy k osobě své a k úřadu svému.

e) Choulostivé jest postavení duch. správce, dějí-li se nebo trpí-li se od úřadů veřejných a vůbec osob závažných věci, které se víře a mravům křesťanským protíví, z kterých pohoršení a mravní zkáza vyplývá. V případech takových nesmí duch. správce ovšem zůstatí nečinný; ale také třeba jest na pozoru se míti, aby nepodráždil, nepopudil, neurazil a takto věci zlých ještě nezhoršil. V trpělivosti a opatrnosti hledá cest a čeká příhodného času, kterak by soukromě mohl působiti na ty, kterých se týče.

f) Nastává-li, anebo jest se co báti, že nastane duch. správci roztržka nebo vážnější neshoda s úřady neb s osobami důležitějšími, hleď ji předejiti za každou cenu mravně možnou, protože věci takové nikdy nebývají bez následků zlých. Zapřítí se, ano i pokořiti se a netoliko na svém zdání, ale ani na svém právu osobním nestáti zarputile, bude v příhodách takových povinnost pastýře věrného, kterýž nižádné oběti za přílišnou nepokládá. A povstalo-li rozdělení, nebudiž duchovnímu správci nic tuze těžkého, aby smíření a srovnání dosáhl zase.

K osobám závažným sluší počítati *vůbec osoby mužské*, obzvláště pak otce a hospodáře. Byl-li muž pro věc dobrou získán, bývá vytrvalejší, a maje vládu v rodině a domě, může podřízeným vůli svou za pevné pravidlo postaviti, zlému se opřítí a věci dobré se ujmouti.

Duch. správce tedy rád se obracej k mužům dospělým, v soukromém životě užívaje příležitostí k rozhovoru leckdy jen o věcech všedních, aby takto nabýváje u nich důvěry a vážnosti, mohl časem zacházeti na věci důležitější, a když toho třeba bude, dovolávati se jejich spolupůsobnosti, zejména proti zlořádům pohoršlivým, aneb aby šťastně provedl obtížnou věc dobrou. — Duchovní správce všude dávej přednost mužům, uchystej leckdy zvláštní pobožnosti jen pro muže, na př. dne svátečního v určitou

hodinu mši s krátkou promluvou jen pro muže, mši na úmysl hospodářův a otcův za úrodu, za nemocné muže, za brance; pozvi jich na přípravné vyučování postní ve příhodnou dobu po denní práci, na zvláštní pobožnost ke cti sv. Josefa, zemského patrona nebo jiného Svatého, nad jiné blízkého mužům jistého stavu. Rovně tak prospěšno jest, radí-li se duchovní správce s muži jednou o věci všední a hmotné, jindy zase o vážnější, byť i rady jejich nebyl potřeben; takto zajisté budí se v nich zájem pro věci a okolnosti, ježto se týkají dobra veřejného vůbec, veřejné mravnosti a dobrého řádu; takto i se v nich budí sebedůvěra, posiluje se mužná mysl a rozmáhá se příchýlnost a důvěra k duchovnímu správci.

§ 29. Zvláštní prostředky k buzení katolické uvědomělosti a horlivosti věřících.

Jako všecka duchovní správa vůbec plodna jest více neb méně vedle souhlasnosti své s duchem a vůlí Krista i církve, a vedle církevního smýšlení a svědomité horlivosti kněžstva: tak i lidu křesťanskému prospívá tou měrou, kterouž vědom si jest příslušenství svého k církvi, této se upřímě přidrží a všeho užívá, čeho mu církev podává ku pravému blahu a věčné spáse jeho. Protož jest předůležitá stránka působení pastýřského, aby se budila v lidu katolická uvědomělost a náboženská horlivost.

Řádné zastávání učitelského a kněžského úřadu jest ovšem vzácný k tomu prostředek. Ale poněvadž přirozenost lidská to s sebou nese, že obyčejem ustálené věci nepůsobí dojmem tím, kterým dle objektivné povahy své působiti mohou: třeba jest užívati prostředků zvláštních, k tomu vhodných, aby věřící k pilnému poslouchání slova božího, k nábožnému ve službách božích účastenství, k častému přijímání svátostí, k upřímnému spolupůsobení s milostí boží podněcováni a vedeni byli.

Některé z prostředků těchto hodí se všude a vždy, k jiným pak obzvláštní okolnosti, potřeby času a míst dávají podnět, a ty bývají od církevní autority schvalovány neb i nařizovány. Také opatrnost a horlivost jednotlivých pastýřů sama hledá a zkouší toho, co by se v určitých okolnostech za vhodné zdálo k oživení horlivosti a k osvěžení života křesťanského.

K povzbuzujícím prostředkům, kterých všude a vždy užívati lze, náleží: dobré knihy a časopisy, mimořádné pobožnosti a

výkony náboženské, domácí missie a duchovní cvičení, nábožná bratrstva, nábožné jednoty a spolky.

§ 30. Dobrá četba. Mimořádné pobožnosti. Domácí missie.

1. Na mravný a vůbec náboženský život, důsledně pak i naездеjší blaho širokých vrstev lidu, velmi zhoubný vliv provozuje lehkovážné písemnictví, zvláště pak liberální, všeho mravného základu prázdne, smyslnosti a všem náruživostem hovící časopisectvo a literatura zábavná či belletristika. Tyto literární plody docházejí obliby nejvíce proto, že učí zapomínati na opravdovost života a ve jménu osvěty, vzdělanosti a vědy setřásati se sebe jho, jež ukládá člověku náboženství a mravný zákon. Proti zlu tomu chrání, vedle všestranného pěstování náboženské uvědomělosti, jenom jeden na jisto působný prostředek — rozšiřování četby dobré, zejména listů konservativních v duchu křesťanském, mezi tím obecněstvem, kteréž čísti chce politické listy. Toto jest za novověkých okolností věc tolik důležitá, že kněz toho nedbalý, nečinný vážně se provinuje.

Kde lidé rádi čtou, tu jest založení farské knihovny věc tolik vážná, že zasluhuje, aby jí duchovní správce všecku možnou péči věnoval, a vůbec pro velikost té zkázy, kterou špatná četba působí, nic za příliš těžké nepokládal, co by svěřence jeho před ní chrániti mohlo.

2. *Mimořádné pobožnosti* jsou prospěšny vedle toho, jak se přizpůsobují obecné povaze a potřebě času a zvláštním okolnostem místním, jak na zřeteli mají jednotlivé stavy a třídy, společenstva neb jednoty, a jak směřují k určitému cíli, o kterém se, hledíc k obecným a známým důležitostem, potřebám a bédám snadno poznává, že třeba jest vynasnažiti se, aby ho bylo dosaženo.

Pobožnosti mimořádné mají, vedle uctění Boha, za nejbližší účel, *zaštipiti nebo pěstovati jistou ctnost neb jiné vážné povinnosti, vzbuzovati ku konání jistých skutků dobrých, buditi a osvědčovati kajicnost*. Při těch pobožnostech mimořádných, kteréž se připojují k dobám a velikým svátkům církevního roku neb k uctění některých Svatých, vysvětá nejbližší účel z významu cír. roku a z čelné ctnosti těch Svatých. Mimořádné pobožnosti, ježto se pořádají v čas všeobecných strastí a vážných potřeb, mají obzvláště kajicnost a pokorný návrat k Bohu za účel, kterýž i nalézá ve sklíčených srdcích půdu vnímavou.

Nemají-li však mimořádné pobožnosti na pouhém modlení přestávati, nýbrž k cíli určitému vésti, třeba jest, aby poučným a srdečným slovem duchovního správce objasněny, oživeny a zúrodněny byly.

K oživení náboženského citu a katolické horlivosti valně přispívá *slavné konání služeb božích*, obzvláště ve dny, ježto v církevním roce významem svým nad jiné vynikají. Prostředky k tomu jsou: okrasa a výzdoba chrámů a oltářů, pěkné paramenty, koberce, dělané a rostlé květiny, pravidelný zpěv a libá kostelní hudba.

3. *Missie domácí* osvědčují se všude za výborný prostředek, aby život náboženský byl obnoven a osvěžen, aby se probudila kajicnost, aby se polepšil mravný stav celých farních osad. Bez missií těžko ne-li nemožno jest i nejlepšimu faráři osadu mravně kleslou a v náboženství vlažnou ve stav lepší uvést. Ale také nábožným a dobrým křesťanům třeba jest prostředku toho k duchovnímu osvěžení, neb aspoň jest jim velice milo a slouží k utvrzení dobrého ducha jejich, když jim dána příležitost, missie se účastniiti. Protož i dbají horliví duchovní správcové, aby osadníkům svým toto duchovní cvičení opatřili.

Biskupského schválení, ku kterému se druží také zmocnění všech spolupůsobících zpovědníků, aby z rezervátů biskupských rozhřešovali, vyprošuje si duchovní správce dříve ještě, než-li jistých kněží-missionářů požádal.

Po missii náleží duchovní správě snažiti se, aby zachovala to dobré, což missie způsobila, udržeti osadníky při jejich úmyslech dobrých a probuzené křesťanské horlivosti. Působné prostředky k tomu jsou nejprve ty, kterých užívala a po sobě zanechala missie sama: určité pobožnosti domácí a společné ve chrámě, návštěva velebné svátosti, modlitba růžencová, časté přijímání svátosti pokání a oltářní, náboženské spolky či bratrstva. K trvalému pojištění užitku missie velmi prospívá *obnova* (renovace) po nedlouhé době a nová missie po několika letech.

Jako missie všemu lidu křesťanskému, tak jednotlivým laikům, stavům a třídám společenským prospívají *cvičení duchovní* (exercicie).

Církevní bratrstva čili nábožné jednoty a spolky.

§ 31. Pojem o bratrstvech. Užitečnost jich.

1. Církevní bratrstvo vůbec jest dobrovolná, od vrchnosti duchovní založená, pod její správu postavená a k jistému chrámu příslušná společnost věřících ku zvláštním skutkům nábožnosti neb křesťanské dobročinnosti.

Určitěji dělá se v církevních společnostech laiků rozdíl mezi bratrstvy v užším a širším smyslu.

Bratrstva v užším nebo vlastním smyslu mají přísnější organizaci, předpisují ku přistupování nových členů jisté obřady, leckde i zvláštní roucho, škapulíř, pás a t. p.

Bratrstva ve smyslu širším mají prostější stanovy a volnější způsob ve přijímání nových členů. Tato se obyčejně nazývají *jednoty, spolky, kongregace, konference*. V církevní mluvě označují se nábožné společnosti laiků, bez určitějšího rozeznávání, slovy *archiconfraternitates, confraternitates, sodalitia, sodalitates*.

Arcibratrstva (archiconfraternitates) slovou ty nábožné společnosti, kterým apoštolská Stolica nejen zvláštních odpustků propůjčila, nýbrž i plnou moc dala, přivtělovati k sobě (aggregare) jiná bratrstva téhož jména a takto je účastna činiti všech odpustků a milostí, kterých sama požívají.

Každé bratrstvo může si zvoliti v kostele, k němuž jest připsáno, s povolením faráře (rektora) svůj *spolkový oltář*; jeden a týž oltář může několika bratrstvům za spolkový sloužiti.

Poznámka. Církevní bratrstva (spolky, jednoty) nepodléhají státním zákonům o spolcích, poněvadž náležejí ku vnitřním záležitostem církevním a jsou jen odbor řádné duchovní správy a náboženského života. Pro tuto příčinu nežádá se na politickém úřadě za povolení, aby bratrstvo založeno neb na osadě zavedeno býti mohlo, ani se nějaké výkazy o bratrstvech státním úřadům předkládají. (Nález nejvyš. c. k. správního soudu ze dne 19. května 1883 č. 1162)

Od církevních t. j. skrze církevní autoritu založených a pod její dozor postavených bratrstev neb jednot liší se *prosté jednoty čili spolky katolické*. Tyto sice také mívají účel náboženský a mravný, leckde stojí pod správou kněze, docházejí schválení od církve, některým i jsou odpustky povoleny; ale církevní vrchnost nezakládá jich, a že nepodléhají předpisům církevním o bratrstvech, mohou je zakládati prostí kněží, ano i laikové. A jako se

založily a ustanovily samy, tak i mohou se usnésti většinou hlasův, aby zase přestaly a se rozešly.

2. Nábožná bratrstva, dle pojmenování (nomen) a dle zvláštního účelu (institutum) velmi rozdílná, jsou pro účel a zdar duchovní správy věc velmi užitečná. Dosvědčuje jistě zkušenost, že skrze bratrstva dobře spravovaná nejlépe se probouzí, zachovává i vzpružuje katolická uvědomělost, náboženský život, víra i mravnost, sebezápor a svědomité plnění zvláštních povinností dle určitého stavu a povolání, činná láska k bližnímu, obětavost k účelům náboženským a dobročinným. Mimořádné pobožnosti, časté přijímání svátostí, boj proti záhubné četbě, rozšiřování četby dobré a mnozí jiní účelům duchovní správy užiteční prostředkové nalézají nejsnáze plodnou půdu v bratrstvech a skrze tato i vůbec na osadě. Skrze nábožná bratrstva spojují se celé třídy lidu (na př. dělníci z továren) anebo stavy (mužové, mládenci, matky, panny) úžeji s duchovním správcem a církví, pro kterouž příčinu i lépe chráněni jsou před vlašností a netečností náboženskou, před nákazou světa i před tajnými spolky rázu revolučního, před nebezpečnými nebo hříšnými schůzemi a veselostmi v den sváteční a nedělní.

Užší styk, v nějž duchovní správce skrze bratrstva a jednoty přichází s jednotlivci a rodinami, usnadňuje soukromou duchovní správu; kněz může snáze a prospěšněji na příhodném místě a v pravý čas raditi, varovati, smiřovati, vůbec pomáhati ve skutečných potřebách.

Ve bratrstvech nalézá duchovní správce *pomocníky* u všem pastýřském působení svém; příklad a slovo členů hodných i na takové lidi působí, kteří se obecné působnosti pastýřově vyhýbají.

Skrze jednotlivé členy bratrstev může duchovní správce leckdy působiti k dobrému nebo zabraňovati zlému ve případech takových, kdež buďto nijak není možná, nebo pastýřská opatrnost nedovoluje, aby sám mluvil a jednal.

Bez bratrstev sotva kde možno bude budit náboženskou uvědomělost a horlivost; ve městech velkých zůstává bez bratrstev duchovní správa neplodná, skoro jenom na liturgické výkony a na písemnictví obmezena.

Z mnohonásobné prospěšnosti bratrstev vysvítá povinnost duchovního správce, zaváděti taková, která by farní osadě jeho nejvíce užitečná neb až potřebná byla.

Bratrstva mohou dojíti neb účastna býti *určitých odpustků* a duchovních milostí jenom, když zachovávají se církevní zákony

o kanonickém jich zakládání a řádné správě, a naplňují-li se podmínky, bez kterých se odpustky nepovolují neb povolené v platnosti nezůstávají.

§ 32. Kanonické založení bratrstva.

1. Řádné založení (*erectio canonica*) skrze oprávněnou duchovní vrchnost jest první podmínka, aby nábožný spolek považován byl za bratrstvo církevní a mohl sobě vyprositi odpustků, nebo míti účastenství v odpustcích jistému arcibratrstvu povolených. Bratrstva platně zakládati a jejich stanovy schvalovati náleží v každé diecési *biskupovi*.

Privilegiem Stolice apoštolské nabyly některé církevní řehole výhradného práva, aby generálové jejich po všem světě kanonicky zakládali ta bratrstva, která s jistým řádem úzce spojena jsou a *bratrstva řeholní* neb *klášterní* se nazývají. Tak generál chudých a bosých *Karmelitů* zakládá škapulířská bratrstva Panny Marie Karmelské; generál *Dominikánů* bratrstva růžencecká; generál *Minoritů* bratrstva pásu sv. Františka; generál *Servitů* bratrstva sedmi bolestí Panny Marie; generál *Jesuitů* má plnomocenství zakládati mariánské kongregace a bratrstva blažené smrti a přivtělovati je ku hlavním kongregacím téhož jména v Římě.

Ale i tato řeholní bratrstva jen s písemným povolením a odporučením (*literae testimoniales*) biskupa diecésního zakládati se mohou ve chrámech farních a všech, které nenáleží témuž řádu, jehož generál bratrstvo zakládá.

2. Vůbec platné zásady o zakládání bratrstev předpisují, aby v jednom místě a zvláště v jednom chrámu jenom jedno bratrstvo téhož jména a s týmže účelem (*ejusdem instituti*) bylo; aby se na farní osadě nezakládalo bratrstev mnoho, poněvadž by jinak zevšedněla, jedno druhým by překáželo, náležité jich spravování nemožno bylo. Obecným zákonem církevním ustanoveno jest také, aby chrámy s bratrstvem jednoho jména byly aspoň na hodinu od sebe vzdáleny. Vyjmuta jsou však bratrstva, jichž valné rozšíření žádoucí, zejména: bratrstvo nejsvětější svátosti a křesťanského cvičení, kongregace mariánská, bratrstvo srdce Ježíšova, jednota dcer mariánských pod ochranou Neposkvrněného Početí a sv. Anežky, bratrstvo srdce Panny Marie, bratrstvo růžencecké, jednota křesťanských matek, bratrstvo blažené smrti, spolek svaté Rodiny Nazaretské.

3. Chce-li duchovní správce zavést bratrstvo (nábožný spolek) na své osadě, třeba jest nejprve, aby vzdělány byly *stanovy*. I když nové bratrstvo přijímá stanovy vůbec již povědomé a schválené, třeba jest připojiti je ku žádosti o kanonické založení. Přijaté odjinud stanovy mohou se pozměnit dle okolností a potřeb místa, kdež nové bratrstvo se zakládá. Stanovy nezavazují pod hříchem.

Ve stanovách vyjadřují se určitě: pojmenování bratrstva a sv. patrona (patronů) jeho; chrám, ku kterému bratrstvo náleží; účel bratrstva; prostředky k účelu, jako: modlitby a jiné dobré skutky, ježto se členům ukládají za povinnost anebo se jim radí; kdy a kterak odbývají se spolkové pobožnosti; jaké příspěvky neb almužny členové skládají buďto na výlohy nevyhnutelné nebo na dobročinné účely; kdo ředitelem bratrstva bude a kdo jej platně zastupovati může. Stanovy, kteréž jistému bratrstvu schváleny byly, změnit a změny žádané povolit může jen, kdo je byl schválil čili potvrdil.

Vedle stanov bratrstva (jednoty, spolky) mohou býti ještě určitá pravidla o správě spolku; i tato předkládají se biskupovi, aby je prozkoumal a schválil.

Nežli podá žádost o kanonické založení bratrstva, ohlašuje farář (anebo kněz vůbec) osadníkům buďto veřejně nebo jenom některým soukromě úmysl svůj a povzbuzuje, aby se přihlásili, kdož by k bratrstvu přistoupiti chtěli. Vedle obecné zásady postačují tři členové, aby se bratrstvo založiti mohlo.

Žádost o kanonické založení bratrstva podává se tomu, kdo řádně oprávněn jest, bratrstva zakládati, a tedy biskupovi, nejde-li o bratrstva vyhrazená generálům řeholí. Žádost k generálům řeholí podává se skrze nejbližšího přednostu (provinciála) téže řehole nebo také prostřednictvím biskupa.

V žádosti jmenuje se výslovně kostel, při kterém bratrstvo se zavádí, titul kostela, vzdálenost nejbližšího bratrstva téhož jména a s tímž účelem (pokud toho třeba), obyčejně i počet bratrstev při tom kostele již platně založených. Na konec předkládá se prosba o potvrzení ředitele a udělení jemu potřebných plnomocenství. Jde-li o bratrstvo takové, za jehož přivtělení k arcibratrstvu potom žádati se zamýšlí, připojuje se také prosba, aby k tomu biskupské svolení dáno a nové bratrstvo arcibratrstvu doporučeno bylo. Žádá-li se o založení bratrstva řeholního, třeba jest nejprve prositi biskupa za povolení a doporučení; potom obrací se žadatel k generálu řehole.

O kanonickém založení bratrstva vydává se dekret, jenž *listina zakladací* (literae erectionis) slove. Církevní sněm pro-

vincie pražské z r. 1860 nařizuje, aby tato listina i se stanovami doslovně vepsána byla v pamětnou knihu farní (liber memorabilium).

Obdržev zakladací listinu, mluví kněz veřejně v kostele o vlastním účelu bratrstva i kterak užitečno jest, a vyzývá osadníky, aby se přihlašovali. Když se byl nějaký počet oudů zapsati dal, ohlašuje se den a hodina, kdy bratrstvo *slavně zahájeno bude*. K tomu nejlépe se hodí odpoledne svátku nebo neděle; ráno téhož dne přistupují členové společně ke stolu Páně.

§ 33. Způsob, kterak odpustky bratrstvům zjednati lze.

Z pravidla nenabývá nijakých odpustků bratrstvo (spolek, jednota), které řádnou mocí svou založil biskup; nicméně však jest založení skrze biskupa — kromě bratrstev řeholních — nezbytná podmínka, aby nové bratrstvo jistými odpustky nadáno aneb obecně povolených účastno býti mohlo.

Bratrstva mohou *čtverým způsobem* nabyti odpustkův a duchovních milostí:

a) Nejvíce obyčejný způsob jest *přivtělení (aggregatio) k arcibratrstvu*.

K jistému arcibratrstvu mohou přivtělována býti se svolením biskupa té diecése, ku kteréž arcibratrstvo náleží, jenom kanonicky založená bratrstva téhož jména a s týmže účelem. Ku žádosti podávané ředitelstvu arcibratrstva přikládá žadatel dosvědčení svého biskupa, že bratrstvo kanonicky založeno bylo a že biskup ke přivtělení bratrstva svoluje a poručeno je činí (literae testimoniales.) Nepřišla-li přivtělovací listina přímo k biskupovi, nýbrž poslána byla řediteli bratrstva přivtěleného, povinen jest tento předložiti ji biskupovi, aby se přesvědčil o pravosti její a svolil k ohlášení propůjčených arcibratrstvu odpustků. Zákon o prohlášení odpustků až po dosaženém svolení biskupově zakládá se v usnešení sněmu trident. (sessio XXI. de Ref. c. 9) a platí vůbec, jakým by koli způsobem a odkudkoli bratrstva dosáhla odpustků.

b) Založeno-li bratrstvo skrze oprávněného generála řehole, propůjčuje mu tento zároveň i těch odpustkův a duchovních milostí, kterých propůjčovati oprávněn jest.

c) *Bratrstva z moci biskupské založená* a posud k nijakému arcibratrstvu nepřivtělená mohou dosáhnouti odpustků, *žádá-li se o ně přímo u Stolicе Apoštolské*. K žádosti takové není, kromě zakladací listiny, příloh třeba.

d) Samo řádné založení skrze biskupa postačuje, že nabývají odpustků jim vůbec povolených *bratrstva nejsvětější svátosti* a *bratrstva křesťanského cvičení*; tato však jenom když v jisté diecési aspoň jedno ta kové bratrstvo přivtěleno jest k arcibratrstvu křesť. cvičení v Římě. *Bratrstva nejsv. svátosti* požívají všech odpustků a milostí, kterých Apoštolská Stolica propůjčila nebo ještě budoucně propůjčí arcibratrstvu nejsv. svátosti ve chrámě S. Maria sopra Minerva v Římě, aniž by třeba bylo aggregace k tomuto bratrstvu.

Odpustky některému bratrstvu povolené trvají, dokud bratrstvo samo nepominulo. Členové docházejí odpustků za jednotlivé, určité pojmenované modlitby a jiné dobré skutky, o kterých i breve apoštolské dí, že odpustky na ně dává. Bylo-li bratrstvo s povolením biskupa do jiného chrámu přeneseno, zůstávají odpustky jeho v plné platnosti,

Rozešlo-li se bratrstvo pro jakoukoli příčinu, přestávají odpustky jeho a neobživují znova, když se po čase bratrstvo zase obnovilo.

Odpustky, kterých bratrstvo řádně nabylo, nepomíjejí, ale možno jest nabývatí jich zase, když *obnoveno* bylo bratrstvo *bezprávně* (na př. mocí světskou) *potlačené*, nebo bratrstvo, které pro nedostatek oudů za kratší nebo delší čas působiti přestávalo.

§ 34. Vnější správa bratrstev. Ředitel. Přidružování členů.

1. Vrchní správa všech řádně založených bratrstev a jednot v diecési náleží biskupovi, kterýž i jest oprávněn bratrstva laiků visitovati a se přesvědčiti o správě spolkového jmění, o stavu jejich kaplí a vůbec o všem, co s povinnostmi a celým stavem bratrstva souvisí.

Bezprostřední správa jednotlivých bratrstev sluší *řediteli* čili *předsedovi*, jemuž ovšem účel a stanovy za normu jsou.

Ve stanovách ku schválení předkládaných a vůbec v žádostech za kanonické založení bratrstva jmenuje se budoucí ředitel určitě. Aby se možným nesnázím předešlo, neoznačuje se ředitel jménem, nýbrž dle úřadu svého n. př. farář, první kaplan; děje-li se tak, přechází ředitelství na všechny nástupce v témž úřadu. Kromě toho jest prospěšno výslovně položití, že ředitel jest oprávněn dáti se zastávati skrze jiného kněze, kdykoli za dobré uzná, ve všech právech a povinnostech ředitelských.

Nebylo-li zastupování takové výslovně povoleno, (nebo se ani ve stanovách potvrzených o něm zmínka neděje), schází podstatná podmínka ku řádnému členství a skutečnému dosahování odpustků, kdykoli někdo neoprávněný koná co řediteli náleží.

Jestliže zakladatel bratrstva nejmenoval ředitele, jest jím a nabývá všech práv ředitelských farář nebo správce kostela (rector ecclesie), při kterém bratrstvo zavedeno.

Bratrstva založená v jiném nežli farním chrámu nejsou závislá od místního faráře v těch věcech, kteréž podle stanov svých konají. Rovně tak nemůže jim farář zakazovati zvláštní pobožnosti, které náležejí k právům farním.

Samo ustanovení za ředitele nepůsobí, že by tento již byl zmocněn, s odpustky světití růžence, škapulíře bratrstva. K tomu zajisté třeba jest obzvláštního zmocnění skrze biskupa, jestliže nabytí plné moci k tomu od papeže, anebo skrze oprávněného generála řeholního, když bratrstvo souvisí s jistou řeholí, nebo skrze oprávněného vrchního ředitele arcibratrstva, k němuž jisté bratrstvo platně přivtěleno jest. Tato plná moc obyčejně se dává v listině zakladací nebo přivtělovací (decretum erectionis, aggregationis); pro jistotu však nikdy nebudiž opomenuto v žádosti o založení bratrstva (nebo přivtělení k arcibratrstvu) žádati výslovně za plnou moc k odpustkovému svěcení posvátných předmětů tomu jistému bratrstvu vlastních.

Namnoze jest při bratrstvech a jednotách obyčej ustanoviti výbor, kterýž by řediteli radou pomocen byl. Výbor volí se každého roku znova, schází, radí a usnáší se za předsedáním ředitele.

Jako se do zvláštní *bratrské knihy zapisují jména členů*, tak náleží k dobré správě, aby se v jiné knize zapisovala usnešení bratrstva nebo výboru a rovněž i *dějiny bratrstva*, účastenství jeho v mimořádných slavnostech, znamenitější skutky nebo oběti jeho k účelům dobročinným, na ozdobu kostela, oltářů a t. pod.

2. *Přidružování členů ke bratrstvům.* Jestli bratrstvo kanonicky založeno a odpustky nadáno, závisí účastenství v těchto na řádném přidružení každého člena. Tu pak buďto se užívá jistých formulí, buďto se odevzdává vstupujícím listina (diplom), anebo se prostě zapisují jména jejich bez jiných obřadů. *Ve vlastních bratrstvech* jest řádné přijetí a po něm zápis do knihy bratrstva nezbytná podmínka, aby členové dosahovati mohli odpustků bratrstvu povolených. V jednotách, kongregacích a podobných volnějších spolcích postačuje také jiný způsob, na př. že

odevzdává se nově přijatému lístek s obrázkem nebo knížečka s poučením o spolku; na lístku nebo ve knížečce zapisuje se jméno přijatého člena, den a rok přijetí jeho, kteréž věci dotvrzují se podpisem ředitele.

Kdo jest oprávněn členy přijímati a zapisovati, může zapsati také sebe, leč by bratrstvo bylo určeno pro jiné pohlaví aneb pro jisté stavy, ku kterým sám nenáleží.

V knize bratrstva zapisují se oudové dle jména, příjmení, kdy a kdo je zapsal.

Za přijetí a zápis nových členů nedovolují se poplatky; jen s biskupským schválením mohou se bráti příplatky na výlohy za lístky nebo knížečky zápisné, na stipendia mešní, na ozdobu kaple neb oltáře, které bratrstvu zvláště náležejí a protož i bratrské se nazývají. Chudých náleží šetřiti, aby se jim neztěžovalo vstoupení do bratrstva.

Nepřítomní nemohou dle pravidla obecného býti zapisováni, ač připouštějí se výjimky. U věci této platna jsou rozhodnutí sboru odpustkového ze dne 13. dubna 1878 a 14. června 1880. Těmi stanoví se za pravidlo:

a) Ve bratrstva (a vůbec jednoty), která obmezena jsou, na jednu diecési nebo na jistou krajinu toliko, lze přijímati jenom ty, kteří osobně se přihlásili u ředitele čili v sídle bratrstva (in sede sodalitati).

b) U jednot a bratrstev všeobecných (universales), po světě katolickém vůbec rozšířených, nežádá se, aby nově přistupující člen přihlašoval se a zapsán byl v sídle bratrstva, ale dosti bude, zapíše-li jej kdekoli oprávněný k tomu t. j. opatřený plnou mocí. Pouze písemné nebo prostřednictvím neoprávněných učiněné přihlášení nepostačuje.

c) Ve vlastních bratrstvech a takových jednotách, kdež mezi údy jest organické spojení (na př. spolek živého růžence) nebo kde spojeny jsou s přijetím nových členů jisté předepsané obřady, zkouška (probatio), obláčka (impositio habitus) a t. p. — třeba jest přítomnosti osobní; dovoluje se však ředitelům bratrstev a spolků takových nebo jejich zmocněncům (delegatis), aby výjimkou zapsali též nepřítomného.

d) Jednoty jiné (piaie associationes, congregationes, uniones, pia opera zvané), ježto se volnějším pásmem vážou, jichžto stanovy nepředpisují vnějších forem a slavností ku přijetí nových členů, a kdež není se co báti těch nepřístojností, pro jichž uvarování

žádá se přítomnosti osobní: mohou rozmnožiti počet delegátů k zapisování oprávněných, a nemůže-li se toto učiniti, nechať přijímají se též údové nepřítomní.

e) Práví-li se v potvrzených stanovách některé jednoty, že i nepřítomní mohou se přijmouti a zapsati; nabyla-li některá jednotka privileje takového; žádají-li věřící připsánu býti k nějakému znamenitému chrámu či posvátnému místu (sanctuarium) jakožto středišti jednoty — lze i nepřítomné zapisovati.

Nelze dáti zapsati zemřelých, nikoho bez vědomí a vůle jeho, dítek rozumu ještě nedošlých (kromě jednoty sv. Dětství a škapulířů).

§ 35. Vnitřná čili duchovní správa bratrstev.

Aby bratrstva, jednoty a spolky skutečně pomáhaly zvelebovati život křesťanský na osadě, třeba jest jim bedlivé péče a opatrné správy kněžské.

Nejprve jest povinnost faráře, nalezl-li na osadě bratrstva některá, přesvědčiti se, zdali jsou řádně založena, zdali všechny podmínky naplněny, aby členové skutečně mohli dosahovati odpustků a duchovních milostí, o kterých se domnívají, že jim pro členství jejich přístupny jsou. Shledává-li nedostatky vážné anebo zůstává pochybnost o řádném založení bratrstva, o jeho platném přivtělení aneb o jiných za podmínku k nabývání odpustků potřebných okolnostech, prospívá nejlépe, aby stav věci byl biskupovi (neb odpustkovému sboru) jasně předložen, se žádostí za nápravu nedostatků (sanatio), jsou-li jaké.

Nelze-li pochybovati, že bratrstvo bylo řádně založeno a že naplnily se podmínky stran odpustků, ale vloudily se jakékoli odchylky od stanov aneb některé zlořády: vynasnažuje se duchovní správce, aby dobrý řád ve bratrstvo uvedl, svědomité ostříhání stanov upevnil a bratrstvo zase v náležitou činnost postavil.

Bratrstva mohou dostáti úkolu svému a býti na prospěch jenom, jsou-li dobře spravována. *Dobré spravování* bratrstev a jednot církevních předpokládá ředitele horlivého a způsobilého, jehož nejpřednější vlastnosti jsou, aby duchovního života byl znalý a sám bedlivý, nezištný, trpělivý a velice opatrný.

Veliké opatrnosti třeba jest duchovnímu správci v zacházení se *ženskými členy bratrstev* a spolků již proto, že někteří lidé i pouhého stínu se chápají, aby podezření a zlé pověsti roz-

trušovali. Podobné opatrnosti třeba jest, aby vůdce bratrstev a spolků nezasluhoval výčitky anebo nevaloval na sebe *podezření zířnosti*.

Aby bratrstva a spolky *požívaly dobré pověsti* na osadě, nebuďte zapisováni lidé nemravní a podezřelí. Členy, kteří se hrubých poklesků dopustili a napomenutí opěťovaných nedbají, třeba jest vyloučiti, ne veřejně a okázale, nýbrž jako by sami dobrovolně vystoupili. Rovně jest naložiti s těmi, kdož nezachovávají stanov a předpisů spolkových vůbec, obzvláště pak těch, kteréž mají za cíl, chrániti před nebezpečenstvím hříchu a příležitosti k němu. Pro menší poklesky a nedostatky nesluší hned trpké výčitky dělati, ani na každém členu žádati plné dokonalosti.

Základní snaha prospěšné duchovní správy ve bratrstvech jest: *udržovati a rozmáhati horlivost a ducha spolkového* tak, aby každému členu opravdu záleželo na věrném konání povinností spolkových a obecně křesťanských, na zdaru a dobré pověsti bratrstva, jehož členem jest.

K tomuto povšechnému cíli vnitřní správy spolkové pomáhají; *a)* pravidelná shromáždění, *b)* společné přijímání svátostí *c)* spolkové slavnosti a *d)* pokud možná i společné zábavy.

a) Pravidelná shromáždění bratrstev a jednot obyčejně se určují ve stanovách a jsou dílem rázu více soukromého, shromáždění členů samotných totiž, anebo jsou veřejná za účastenství duchovního ředitele. Shromáždění soukromá v místnostech příhodných zabývají se četbou, zpěvem, přednášením vybraných básní a t. p. Jsou-li veřejná shromáždění pravidelná ve stanovách určena, dbej ředitel, aby se také skutečně odbývala; nejsou-li určena, budiž mu za obecné pravidlo, aby aspoň jednou za měsíc se odbývala. Vlastní úkol shromáždění veřejných jest porada o záležitostech jednoty, společné konání pobožností spolkových, nade všecko pak krátké *promluvy duchovního ředitele*, na schůzích pak, ježto členové sami odbývají, *vhodná duchovní četba*.

Přiměřené soustavné promluvy duchovního ředitele jsou věc velmi důležitá, bez nich nelze aby které bratrstvo náležitě prospívalo. Ve promluvách dbej ředitel uchovati se dvojí obecné vady, která se leckde na nich shledává: že totiž tuze obecný jsou a k bratrství nepřihlížejí, nebo že ustavičně jenom zvláštní účel jednoty a věci spolkové na zřeteli mají a v asceti se dále pouštějí, nežli členům přiměřeno a potřebno, na rozmanitost a množství modliteb příliš váhu kladou a takto příčina bývají, že náboženský život členů na nepravé cesty zabočuje, plané modlitství se vzmáhá.

Přednášky prospěšné k tomu směřují, aby se náboženské vědomosti členů utvrzovaly, podstatné základy křesťansky spravedlivého života hlouběji se vštěpovaly. Kromě toho přihlíží se k účelu nábožných bratrstev vůbec a ke zvláštnímu cíli toho jistého bratrstva či spolku. Zejména sluší stále přihlížeti k té dokonalosti ve smyslu širším, ku které všickni křesťané povoláni jsou, které Bůh žádá na všech ve světě žijících a která v každém jednotlivci jest základ a počátek dokonalosti vyšší. Obecná tato dokonalost žádá, aby křesťan určitý pořádek denního života svého zachovával, příkázání božích a církevních ostříhal, příležitosti a nebezpečenství hříchu se varoval, utrpení a nesnáze života vezdejšího trpělivě snášel, svátostí a všech prostředků spásy užíval, zvláště pak na modlitbách vytrvalý byl, rok církevní a okruhy velkých svátků s církví stopoval, mravný jejich význam na sobě uskutečňoval.

Úkol tento nikoli není snadný; kdo jej naplniti chce, tomu jest ustavičně na strážci býti a bojovati proti tělu, světu a ďáblu, každého dne sebe zapírat, kříž svůj na sebe bráti, mnohdy veliké oběti přinášeti, aby víru zachoval, rozmáhal a vyznával slovem i skutkem. A protož, kdo vytrvale koná tuto úlohu, dojista nic nepatrného nečiní.

Tyto věci předkládati sluší členům bratrstev způsobem důvěrným, prostým, předkládati je ne rozumu toliko, ale i srdci a vůli tak, že by možnost, krásu a prospěšnost života ctnostného a zbožného víc a více znamenali, jeho víc a více žádostivi byli. Účel a stanovy bratrstva, slušný-li se na ně ohled bere, dodávají promluvám těmto větší názornosti a praktičnosti. Svatého Františka Sal. „Filothea“, Skupoliho „Duchovní boj“, zlatá kniha „O následování Krista“, Ludvíka Granadského „Vůdce hříšníků“, jsou spisy vzácné, kteréž nejen usnadniti mohou práci duchovního ředitele, nýbrž i naučiti jej pravému způsobu přednášek dojemných a působných.

Poučování a povzbuzování častěji také, aspoň nepřímě, čelí *proti vadám*, ježto se ve bratrstvech a jednotách leckdy shledávají, jako: pýcha duchovní, nelaskavé posuzování, obmeškávání povinností stavu, povaha nevrhá, úzkostlivé svědomí, plané modlilství, zahálčivost a t. p. Leckde naskytají se členové tvrdošíjní a svéhlaví, kteří všecko jen po své vůli prováděti chtějí, nedbajíce, že jednání jejich vnáší nespokojenost, reptání a spory ve bratrstvo. Tito velmi ztěžují řediteli úkol jeho a jenom mužná vytrvalost a pastýřská opatrnost může mír bratrstvu zachovati nebo navrátiti.

b) *Pravidelné přijímání svátosti pokání a oltářní* určuje se obyčejně stanovami. Aspoň několikráte do roka spoj se společné přijímání velebné svátosti s nějakou slavností, na př. že údové přiklekají s rozžatými svícemi, že společně říkají obecnou zpověď, že podavatel koná krátkou promluvu, že všickni po přijímání se modlí společně, díky vzdávající a dobré úmysly obnovující.

c) *Spolkové slavnosti* jsou zařízení zcela způsobilé, aby přichylnost a láska k jednotě se utvrzovala. Ke slavnostem spolkovým lze přičísti též *účastenství všeho bratrstva ve pohřbu zemřelých členů*. Namnoze jest oslavení pohřbů takových, a pamatuje-li se na to již ve stanovách, také peněžitý příspěvek bratrstva na pohřby chudých členů nebo výprava slušného pohřbu každému členu zemřelému na útraty bratrstva — působný prostředek, aby se bratrstvo velice rozšířilo a členy k sobě úžeji vázalo.

d) *Zábavy spolkové* zvláště v jednotách mládeže záležejí ve čtení knih a časopisů nejen poučných, ale i zábavných, v provozování hudby, zpěvu, deklamace, ve slušné hře vůbec, ve hře loterní, tombolové k účelu dobročinnému. Toho pravidla však nikdy zanedbávati nesluší, aby na zábavách spolkových byli účastníci jenom jednoho pohlaví.

Účastenství a horlivost udržují se také, *obrací-li se pozornost k nějakému konání neb úmyslu*, jenžto se na jistou dobu předkládá za obzvláštní bratrstvu vytknutý cíl, jako: ke slavení nastávajících velikých svátků, k obmýšlené pouti na místo posvátné, ku pořízení obrazu neb korouhve, k opravě neb okrase oltáře na útraty bratrstva.

O třetím řádu sv. Františka.

Tento není pouhé bratrstvo, ale jest řehole; má zajisté určitá pravidla (regula) od apoštolské stolice schválená, jest tu noviciát a profese, členové mají svůj řeholní oděv (škapulíř a pás), a byť i tré slibů řeholních nebylo v pravidlech jeho výslovně vytčeno, nicméně obsahují se v nich bytně.

Účel III. řádu vůbec jest: věrně zachováti příkázání boží a poslouchati církve, tedy život opravdu křesťanský, možný každému, jakékoli by povolání a zaměstnání jeho bylo. Zejména vytýká se šestero ctností, ve kterých sv. František z Assisi se osvědčil za věrného následovníka Kristova: modlitba a láska

čistota a kajicnost, chudoba a pokora. Ctnosti tyto jsou také cíl, k němuž bráti se jest učenníkům a žákům Otce serafinského.

Pro svoje blahodějné účinky na život křesťanský byl třetí řád od papežů vždy schvalován a jest hojnými odpustky nadán. Zvláště papež Lev XIII. zasadil se o zvelebení a rozšíření jeho, vzbuzoval kněžstvo, aby k němu pozornost a péči svoji obracelo, zmírnil pravidla jeho a prohlásil nový seznam duchovních milostí jemu propůjčených.

Kněžští členové třetího řádu mohou býti správci jednotlivých kongregací (oudů v jistém okrsku), jakéž se svolením biskupským všude zakládati lze. Potřebné správcům plné moci udělují provinciálové Františkánů (Observantes, Reformati), Minoritů (Conventuales) a Kapucínů.

Kněžští ředitelé jednoty sv. Děťství Ježíšova, nebo představení 12 členných družin této jednoty mají plnou moc, přijímati věřící do III. řádu a jim ve dni k tomu ustanovené udělovati veřejně a všem společně generální absolve s papežským požehnáním; s povolením biskupa mohou titíž zakládati a spravovati obvodní obce (kongregace) terciářské, není-li v bydlišti jejich jiného, právem tím opatřeného kněze. (Reskript generála Františkánů k vrchnímu řediteli jednoty sv. Děťství v Paříži 10. pros. 1892.)

Dodatek o duchovní správě pomocné ve vojsku.

Péči duchovního správce poručeni jsou nejen katolíci trvale usedlí ve farním okrsku, nýbrž i cizí, kteří zde za delší čas pobývají, jako na př. dělníci při stavbě železné dráhy nebo při iném velikém podniku, *vojáci v menších obsádkách*.

Řádná duchovní správa ve vojsku rakouském jest zákonně upravena. V čele stojí apoštolský polní vikář (polní biskup) se svou polní konsistoří; jemu podřízeni jsou polní superiorové (vojenští faráři), jimž přiděleni jsou polní kuráti (kaplani). Kuráti dosazují se jen k velikým obsádkám.

Vojenské duchovní správě podléhá všecko v činné službě stojící vojsko vůbec a podléhají také manželky a dítky těch vojáků, kteří v manželství „prvního způsobu“ žijí.

Nikoli vojenské, ale obyčejné, civilní duchovní správě podáni jsou: zemská obrana i reserva „mimo službu“, a vojenské osoby ve výslužbě.

Bytuje-li ve farním okrsku obsádka vojenská a není tu zároveň i kuráta, náleží farnímu duchovenstvu zastávat při obsádce ve shodě s vojenským řádem duchovní správu, jež nahraňuje duchovní správu vojenskou a protož i *pomocná* (subsidiaria) se nazývá.

Vojenský řád předpisuje, aby vojínům, pokud dovoluje služba, zjednána byla možnost, ve dni službám božím zvlášť věnované (neděle a zasvěcené svátky) svoji náboženskou povinnost vykonati. Aspoň jednou za měsíc mají společně na služby boží vedeni býti; vojenskému velitelství náleží, smluviti se s duchovním správcem o den a hodinu. Důstojníci jsou povinni nad slušným chováním mužstva bdíti; shledávají-li se v této věci nepořádky, může sobě farář u velitelstva do nich stěžovati, a když by spravedlivá stížnost neprospěla, vznésti věc k příslušnému polnímu superiorovi. Kde okolnosti dovolují, jest žádoucno, aby se pro vojsko zvláštní bohoslužba s kázáním spojená konala.

Ku přijetí svátosti pokání a oltářní v čas velikonoční jdou společně pouze kdo se dobrovolně hlásí; vojenské velitelství jest povinno duchovnímu správci oznámiti počet přihlášených a smluviti s ním den a hodinu. Velice prospěšno jest, předchází-li přípravné poučení.

Častější návštěva vojenské nemocnice jest, kromě obecných důvodů i proto žádoucna, že nemocný vojín, nemaje rodičů nebo příbuzných ku posluze, snadno teskní, a proto i náboženské útěchy velice potřeben jest.

Nejvíce těžky, až i nebezpečny jsou *nováčkům* první měsíce služby vojenské. Odloučení od domácích a známých, nový a neobvyklý způsob života, přísnost kázně a mnohé jiné okolnosti působí často, že mladý vojín na mysli klesá, ano až k zoufalství a sebevraždě ponoukán bývá. Jenom náboženství může jej posílniti, k poslušnosti, věrnému plnění jeho povinností a k trpělivému snášení všech obtíží vojenského života povzbuditi. Za touto příčinou jest kněžím vojenským nařízeno, aby nováčkům zvláštní péči věnovali a je častěji v určité, s velitelstvím umluvené dni o jejich nových povinnostech poučovali a jejich mysl oživovali pohnutkami náboženskými. Ano velitelům vojenským nařízeno jest, aby tato zvláštní poučování podporovali: bude i farnímu kněžstvu možno, mladým vojínům na místech k tomu vhodných tuto duchovní službu lásky a otcovské péče prokazovati.

Ku svědomitému zastávání pomocné duchovní správy u vojska pobádá samozřejmá potřeba, aby mladé mužstvo ve stálé službě

vojenské nezůstávalo beze všeho podnětu k plnění náboženských povinností; aby se mu dostávalo naučení a povzbuzení, jež by zabraňovalo mravní zkáze, ku které vojenský život snadno vede; jež by zabraňovalo i pohoršením, kteráž, nejvíce stran víry a čistoty, slovem a skutkem nejedni z vojáků dávají soudruhům svým tou měrou, že ti to jen těžko zachovati mohou živý cit náboženský a mravný, ježž byli s sebou přinesli z domova. Smutná zkušenost učí, že mnozí hluboko klesají a po návratu svém sami zase nákazu mravní a nevážnost k náboženství rozšiřují.

Zdar pomocné duchovní správy u vojska závisí s nemalou částí od dobré shody farního kněžstva s místním velitelstvem a ostatním důstojnictvem; protož i dbají toho farář i kněží jemu přidělení, aby s jejich strany nescházelo, čím by shoda ta zachována býti mohla.

Článek 5. **Písemné úřadování farské.**

§ 36. **Farní úřad před právem občanským a jeho styky s jinými úřady veřejnými.**

Farní úřad platí také před právem občanským za úřad *veřejný*, t. j. takový, jehož výkony se v oboru správy občanské uznávají za platné a za spojené s právními následky.

Farář jest i před občanským právem uznáný *zástupce katolického náboženství* a strážce veřejné mravnosti, a jakožto zastavatel úřadu veřejného zaručuje mu státní zákon ochranu v jeho působení.

Kromě obecné ochrany zákonné požívá farní úřad výhody, že povozy, na kterých se duchovní správce bere cestou za výkony úřadu svého, jako: k nemocným, pro pohřeb, na křesťanské cvičení, nepodléhají *poplatkům mýtným* na silnicích okresních, zemských a říšských. Výhoda tato platí též povozům prázdným, když pro kněze jedou a když zase domů se vracejí.

Dopisy duchovních úřadů každého stupně hierarchického v náboženských, manželských a jiných úředních záležitostech *prostý jsou poštovního*, nechať zasílají se k jinému duchovnímu úřadu nebo k úřadům státním a zemským (zemský výbor a jemu podřízené úřady), k ředitelstvím škol státních (nikoli však dopisy ke správcům škol obecných a k úřadu patronátnímu), k ředitelstvím nalezinců a blázinců.

Dopisy a zásilky mezi úřady v témže místě poštovním nejsou prosty porta, rovně tak dopisy k úřadům obecním a místním školním radám. *)

Rekomanduje-li farní úřad zásilku porta prostou, jest povinen zapraviti poplatek za rekomandaci.

Zásilky peněz jsou poštovního prosty, jen když pocházejí ze sbírek od státu nařízených.

Poštovního prosté dopisy nesmí nic obsahovati kromě úřední věci, o kteréž jednají; zavírají se úřední pečeti, mají na obálce titul úřadu zasílajícího, číslo výpravné (N. E.) a dole v levém rohu označení obsahu. („Ve věcech duchovní správy“ — ve příčině matrik a t. p.“)

Poznámka. Zasílá-li se matriční list osoby soukromé jinému farnímu úřadu, není zásilka prosta poštovního.

Písemný styk s úřady státními a zápisy některých okolností ve knihách farních mají vůbec povahu prací, kterými církev prokazuje společnosti občanské důležitou službu (in adjutorium civitatis). V této práci namnoze záleží *písemnictví farské*, jehož čelný úkol jest vedení *křestních, oddavacích, a úmrtních matrik* a vydávání listin veřejnou platností majících.

Kromě matrik jsou církevními zákony, buď obecnými, buď jednotlivých diecézí, nařízeny ještě jiné knihy úřední, které se vlastní duchovní správy a bohoslužebného řádu neb kostelního jmění a farského obročí týkají. Takové jsou: *a)* kniha biřmovaných; *b)* seznam zbožných nadání a výkaz o vykonání závazků; *c)* kniha bohoslužebného řádu (liber ordinis divinorum); *d)* kniha ohlášek; *e)* soupis duší neb kniha osadní (liber status animarum); *f)* matrika obrácených aneb kniha o změnách víry; *g)* seznam obrazů a soch veřejných; *h)* kniha kostelních účtů; *i)* výkaz o příslušenství farském (Pfarrbeilass) a inventář kostelní; (obě tyto knihy opatřiti jest kolkem 1 K, na každém archu); *k)* výkaz o knihovně farské; *l)* výkaz o setbě, sklizni a zdviži; *m)* seznam desátků a výkupů; *n)* jednací protokol o spisech vydaných a přijatých; *o)* kniha pamětná (liber memorabilium); *p)* přehled archivu a registratury; *q)* inventář všech knih farských; *r)* záznamná kniha o manželstvích pouze občanských.

Práva i povinnosti duchovního správce, hledě k písemnictví farnímu, jsou: 1. aby farské knihy vedle církevních a státních nařízení vedl a choval; 2. vysvědčení a výtahy z nich vydával;

*) Maje některé cizí obci něco písemného poslati k úřednímu jednání jejímu, může to farář poslati prostřednictvím obecního úřadu domácího.

3. aby dle farských knih nebo dle svojí znalosti osady jistá vysvědčení, oznamování a potvrzování před státem platná vydával, zprávy a výkazy státním úřadům zasílal; 4. všeliké vydané a přijaté listiny ve zřejmosti držel, jisté přijaté listiny, o kterých tak ustanoveno jest, podobně jako knihy farské samy, v bezpečnosti choval.

§ 37. Obecná pravidla o vedení a chování matrik.

Matriky vedou se netoliko dle předpisů církevních, ale i státních, poněvadž platí v Rakousku od r. 1784. též za listiny veřejné, v oboru právním důkazné.

Vliv politických úřadů na matriky záleží pouze v péči, aby se tyto knihy dle daných předpisů vedly správně.

Poněvadž matriky z příčin církevních neméně nežli z občanských velice důležité listiny jsou, obmeškání zápisů nebo nesprávnost v nich jednotlivcům veliké nesnáze a škody způsobiti může: jest duchovní správce zavázán, všecku píli a pozornost věnovati správnému jich vedení. Svědomitý duchovní správce má za pravidlo neporušitelné, zapisovati do matriky ještě nežli vykonáno, co zapsati náleží, nebo hned potom, a není-li to někdy možno, zatím zaznamenati aspoň jméno osoby, o které co zapsati jest.

Že o zápisu do jednotlivých matrik na jiných místech knihy této řeč jest, kladou se tuto jen obecná ustanovení o těchto knihách. Jsou pak:

1. Katolický duchovní správce vede matriky o katolicích na osadě bydlících.

Osoby k nižádné náboženské společnosti nenáležející nebo náležející k náboženské společnosti státem neuznané, pokládají se před veřejnými úřady za *bezvěré* (bez konfesse); jejich narození, úmrtí a oddavky zapisují se na úřadě politickém.

2. Úprava nové matriky v tom záleží, že se listy její běžnými čísly znamenají — *paginování* —, a že se zároveň s vazbou celá kniha protahuje u hřbetu silnou nití — *parafování*; oba konce niti vybíhají za posledním listem a přitiskují se pečetí farní (v Čechách pečetí úřadu politického). Na posledním (čistém) listu píše farář sám: „Že tato (křestní) matrika fary Tom obsahuje listů, ztvrzujeme. — C. k. okr. hejtmanství v N. dne ... roku ...“ a pak posílá novou matriku na příslušný úřad politický, kdež přidávají podpis (a pečeť).

Na listu prvému a spolu (nebo jenom) na deskách zapisuje se, k jakým zápisům jest kniha určena a kolikátá to kniha pokřtěných, oddaných, zemřelých při farním chrámu N.

3. Matriky a k nim se vztahující listiny chovati náleží na místě suchém, proti ohni a jiným nehodám bezpečném, vždy uzamčeném. Vyšel-li na faře nebo v blízkém sousedství oheň, jest duchovní správce povinen postarati se záhy o záchranu matrik a všech úředních spisů.

4. Do matrik zapisuje farář neb pomocný jeho kněz. Jest-li rukopis farářův těžko čísti, může s povolením biskupa za přítomnosti farářovy zapisovati schopný k tomu laik.

5. Každý zápis děje se *dvakráte*; jednou do knihy, která se na faře chová, po druhé do archů po sobě jdoucích, kteréž se každý rok silnou nití na hřbetu protažené a farskou pečeti opatřené odesílají skrze biskupské vikáře k Ordinariátu, aby zde byly bezpečně chovány. Tyto každým rokem odesílané malé matriky jsou rovně tak originál (protož i *pare* slovou), jako matrika farská a platí tedy o zápisu do nich všechno, což nařizeno jest o zápisu do matriky farské. Pare mohlo by za veřejnou listinu sloužiti, kdyby se matrika farní ztratila nebo zmařena byla.

6. Zápisy v matrikách *čísľují* se tak, že se každý rok počíná číslem 1. v každé ze tří matrik.

Poznámka. Má-li každé přifařené místo svoji matriku zvlášť anebo svůj oddíl v jedné společné, spatřují se postupná čísla jen ve stejnopisu. Avšak nyní již za zrušený se považuje státní předpis, aby každé přifařené místo mělo své matriky zvlášť.

7. Kmotrové a svědkové podpisují sami jména svá; podobně též jiné osoby, které podpisem svým jistou okolnost potvrditi mají. Neumějí-li psáti, dělají pérem (obyčejně tré křížků) znamení, zapisovatel pak píše jména jejich s dodatkem: Podepsal N. N.

Podobně se dělá u podpisů nečitelných. Vlastnoručně podpisuje se i kněz, který křtil, oddával, pochovával.

8. Do každé rubriky zapisuje se všechno, čeho žádá její hlava, tak úplně, jako by na každém listu byl jediný zápis.

Rubriky o pohlaví, manželském a nemanželském původu, o náboženství, vyplňují se písmem a nikoli jen kolmou čarou.

9. Ve *jménech rodinných* šetřiti jest původního způsobu psaní, a protož kde jsou pravopisné odchylky nebo zvláštnosti možny, třeba jest po každé nahlédnouti ve starší zápisy téhož jména v matrikách, nebo zeptati se, kterak se podpisuje, nebo seznati to z listin, jestliže nějaké byly předloženy.

Žádá-li kdo, aby se příjmení jeho psalo jinak, než-li se dosud v matrice psávalo, povinen jest farář sepsati protokol (s kolkem 1 K) — a ten uložit v archivu farním. Aby se zamezily všeliké pochybnosti a nesnáze, ježto by z takové změny později povstati mohly, píše se v matrice příjmení vedle nového i starým způsobem a rovně tak i na listech matričních, o zápisu takovém vydávaných.

Zvláštní opatrnosti žádají občanská nařízení, vydává-li se někdo za šlechtice, nejza takového vůbec povědom. Nemůže-li takový se vykázati šlechtickým diplomem, žádá duchovní správce biskupské konsistoře za poučení.

10. Listiny, kteréž bylo třeba předložiti na zjištění některých do plného zápisu náležejících okolností, uvádějí se v rubrice „Poznamenání“; schází-li tato, píše se přes celou šíři matriky.

Aby se zabránilo možnému podvodu, přikládá se listinám z cizozemská víra, jenom když legalisovány jsou. Pochybuje-li duchovní správce o správnosti listiny, předkládá ji biskupovi, spolu žádaje za poučení.

11. Jednotlivé zápisy oddělují se příčnou čarou přes celou šířku knihy; není-li zvláštní rubriky na poznámky, táhne se po některých zápisech tato čára něco nížeji pod písmem, aby se budoucí snad opravy neb doplňky vepsati mohly. Opatrnosti této třeba jest zejména v zápisu dětí nemanželských.

12. Nezapisuje-li farář sám jediný, potvrzuje na dolním konci každého listu pravosti všech zápisů takto: *Ita in fidei publicam testor N. N. parochus*. Přípis tento jde přes obě stránky, které spolu za jeden list se čítají (folium).

13. Nepřiznává-li se osoba, jež v matrice jmenována býti má, k náboženství ve státech rakouských uznanému, píše se na místech, kdež o náboženském vyznání dotčeno bývá, poznámka „bez vyznání“.

14. Hledání jednotlivých zápisů se usnadňuje *abecedovým rejstříkem* (index), kterýž obsahuje všecka v matrikách psaná jména pokřtěných, oddaných a zemřelých, spolu s číslem a stránkou matriky, ve které se nalezají úplné zápisy.

15. Nechtějí-li k pisateli matrik přijíti osoby, jež on předvolává pro zvědění o jistých, k úplnému zápisu náležejících okolností, povinni jsou političtí úřadové donutit je. Taktéž povinni jsou k žádosti faráře vypátrati potřebné k zápisu okolnosti neznámých osob, ježto listin důkazných o jménu, stavu a bydlišti

svém předložiti nemohou, a zjistili pochybná udání cizinců. Lecky možno jest doptati se potřebných okolností připisem k faráři, v jehož matrikách se nalézají.

16. *O matrikách vojenských.* Zastává-li farní kněžstvo pomocnou duchovní správu ve vojenské obsádce, vede i *zvláštní vojenské matriky*, jest-li počet vojenských osob blízko jednoho tisíce. V obsádkách skrovných zapisuje se též o vojenských osobách do matrik farních. Na konci každého roku zasílá farář paria od něho podepsaná, farskou pečetí a na posledním listu abecedovým rejstříkem všech tu obsažených jmen opatřená příslušnému polnímu superiorovi.

Nebylo-li v některé matrice za celý rok co psáti, posílá se nicméně duplikátový arch s poznámkou, že se toho roku nic neudálo.

Když se nahodila změna v osobě civilního faráře, uzavírají se vojenské matriky (t. j. píše se, do které doby vedl je jistý farář) a odevzdávají se buďto nástupci do rukou nebo se posílají pod pečetí farskou místnímu velitelstvu vojenskému, kteréz je pak novému faráři (neb interkalárnímu administratoru) dodá.

§ 38. **Opravy, doplňky a změny v matrikách.**

Potřeba oprav a doplňků v matrikách nastává, když bylo seznáno, že při prvním (původním) záznamu buďto z nedbalosti neb omylem nebylo dle okolností skutečných a zjistitelných zapsáno, co a jak náleželo; nebo když se ztratily (zkaženy byly) celé matriky nebo některé listy. Dějí-li se opravy, zůstává původní zápis nedotknut; není dovoleno připisovati v matrikách něco, přeškrtnati, vyškrabatí nebo začerniti.

Chyby a nesprávnosti v některých slovech, na př. chybně-li zapsal křestní jméno, stav nebo zaměstnání některé osoby, některé místo, ulici, číslo atp., neb něco podobného napsati opominul, může provéstí farář sám; třeba jest ale, aby pokaždé připsáno bylo: „Opravit N. farář“, a takto zjištěno, že nikdo neoprávněný v matrice neměnil.

U věcech vážnějších třeba jest k opravám a doplňkům zápisů nesprávných povolení biskupské konsistoře, kteráž i sama se dohoduje s vládou zemskou. Ku žádosti za povolení opravy

přikládá se opis chybného zápisu, a vedle toho též zápis, jak bude zníti správně.

Když povolení došlo, provádí se oprava na témže místě přes celou šířku matriky; nemůže-li se oprava sem vejíti, vypisuje se celý správný zápis mezi běžné zápisy bez postupného čísla, a poukazuje se k listu, kdež chybný zápis jest; při tomto pak poznamenává se, kde správný zápis najíti lze.

* Zapoměl-li duchovní správce zapsati něco do matriky v pravý čas, zapisuje to hned, jak byl obmeškán své upozoroval, jen když běžící občanský rok ještě neuplynul a přepisy (paria) k ordinariátu odeslány nebyly, třeba i tento zápis na jiný list přišel, nežli na který podle času náleží. Byl-li ale zápis obmeškán v některém již na celo minulém roce, nebo jest později zapsati výkon jinde provedený na některém z domácích osadníků skrze kněze nepřislušného, a není-li na listu, kdež by státi měl, dostatečného místa, vkládá se pro takový zápis, po došlém povolení bisk. konsistoř, do matriky na místo příslušné nový list, matrika se znova parafuje a politický úřad znova stvrzuje počet listů jejích.

Předpisu o čísle postupném vyhoví se způsobem tím, že to číslo, kteréž dle času předchází zápis obmeškáný, označuje se písmenem *a)* dodatečný zápis pak týmže číslem s připojeným *b)*. Při *a)* poukazuje se na stránku, kde totéž číslo s *b)* psáno jest.

Jest-li matrika nebo jsou-li některé listy zkaženy neb porušeny tolik, že o zápisech nelze nabýti jistoty, oznamuje o tom farář bisk. konsistoři, kteráž potom nařídí, co by se mělo státi.

Když nastala potřeba oprav neb doplňků, podávají leckdy starší zápisy samy dosti světla; často však třeba jest, protokol sepsati s osobami, jichžto výpovědi dostačují, aby se pravda vyšetřila. Tento protokol také se připojuje k žádosti za povolení opravy neb doplňku.

Zápisy správně vykonané dle okolností, jak toho času byly řádně zjištěny, *mohou se měniti jen po nálezu soudním*, kterým otázka soukromého práva na soud žalobně zanešená rozřešena a někomu přiřknuto právo jen civilním procesem dosažitelné. Příhody takové jsou: že manžel popírá své otcovství děcku z manželky jeho narozenému; že proti někomu se vede důkaz o jeho otcovství. Opravy toho druhu provádí farář, když byl přípisem bisk. konsistoře k tomu vybídnut.

Důležité doplňky a změny, ku kterým povolení vyššího třeba není, jsou: a) záznam legitimace dětí nemanželských skrze pozdější manželství jich rodičů, b) záznam nápravy (kvalidace) manželství neplatně uzavřeného.

Při všech opravách, změnách, doplňcích a dodatečných zápisech, ježto se vykonaly s povolením nebo k rozkazu vyšších úřadů, odvolává se farář v matrice k přípisu o této věci na farní úřad došlému, jež v registratuře ukládá.

Dějí-li se opravy, změny, doplňky v zápisech roku běžícího, provádí je duchovní správce také v parích; dějí-li se v zápisech nad jedno leto starších, opisuje se původní záznam i se změnou, opravou, doplňkem, a list, pověřený podpisem faráře a farskou pečeti, zasílá se skrze vikariátní úřad biskupské konsistoři, aby tu ve stejnopisy vložen byl.

§ 39. Listy z matrik.

1. Farář jest oprávněn a povinen vydávati z matrik listy neb vysvědčení o těch událostech, které pod číslem postupným v jeho matrikách zapsány jsou. List matriční shoduje se úplně s matrikou, ku kteréž i se odvolává, udáváje číslo a list její. Pravost jeho se dotvrzuje podpisem faráře a přitisknutou pečeti. Nahoře v rohu pravém píše se číslo jednacého protokolu (N. E.), ku konci pak den, měsíc a rok, kdy list vydán byl.

Aby se zamezil podvod, píše se den, měsíc a rok narození, oddavek, úmrtí, písmenami. Matriční listy shodují se s matrikou i v řeči. Bude-li se užívati listu v zemích, kdež tato řeč není obvyklá, připojuje se na zvláštním, neolkovaném listu latinský překlad.

Odchyluje-li se české pojmenování města nebo vesnice znamenitě od německého, píše se kromě českého i německé. Chce-li rakouský občan užiti matričního listu v Německu, třeba jest mu požádati o legalisaci listu na okr. hejtmanství.

Za nepřítomnosti faráře může vydávati matriční listy pomocný kněz, obzvláště když odklad nesnadno je možný; před podpis jména svého klade: „Za nepřítomného faráře . .“

Že vydán byl matriční list, zaznamenává se v jednacím protokole i v matrice samé.

Neužívá-li se tištěných blanketů; píší se matriční listy způsobem úřední zprávy, ježto se počíná slovy: „Vedle knihy (křestní — oddaných — zemřelých) č. list . . . fary (narodil se — oddáni byli — zemřel)

2. Matričné listy vydávají se vůbec k žádosti soukromých osob nebo z úřední povinnosti (*ex officio*), dílem ku požádání veřejných úřadů, dílem že určitý zákon tak nařizuje.

Soukromé osoby mohou z pravidla žádati listů matričních jen o příhodě, která se týče jich samých, dítek jejich, zemřelého spolumanžela, nebo zemřelých rodičů.

Každý, soukromé osobě vydaný list matriční, opatřuje se kolkem 1 K. Vydavatel jest oprávněn určitou taxu bráti.

Jestliže se na jednom listu dosvědčuje o několika příhodách, násobí se kolek počtem jich. To platí zejména o *rodokmenu*.

Rodokmenu se podobají *zprávy rodinné*, kterých třeba bývá, když bránc domáhá se toho, aby od vojenské služby osvobozen nebo z ní před časem propuštěn byl. *Kolkům podléhají* „rodinné zprávy“, když se žádá za výminečné dovolení, aby se bránc oženiti směl nebo aby sprostěn byl vojenské služby z důvodů v zákoně branném nejmenovaných. *Jsou kolku prosty*, domáhá-li se někdo práva, jež branný zákon v jistých případech brancům a jich rodinám přisuzuje.

Vydávají-li se „rodinné zprávy“ neolkované, píše se na svrchním kraji listu: Vydáno za příčinou žádaného osvobození od vojenské služby brance N. N. k úřední potřebě bez kolků“. Podpis na „rodinných zprávách“ zní: „Za plnou shodu s matrikami fary N.“ (podpis farářův).

Jsou-li zápisy o některých členech rodiny v matrikách jiné fary, přikládají se ku zprávě listy matriční. Pro ušetření útrat při rodinných zprávách neolkovaných může se listina, dle matrik domácích částečně vyplněná, poslati (po poště jen franko) na faru, kde možno ji z matrik doplniti. Také druhý (neb i třetí atd. farář) podpisuje listinu a přitiskuje pečeť.

Právo vydávati „zprávy rodinné“ náleží tomu faráři, na jehož osadě bydlí rodina, v jejíž prospěch podává se žádost. Nic-li není o této rodině v matrikách té fary, ku které náleží její bydliště, jest ku vydání „zpráv rodinných“ oprávněn farář, který rodiče brancovy oddával, poněvadž manželstvím se rodina zakládá.

3. *Bez kolku a bez taxy vydávají se matriční listy neb výtahy:*

a) Když jich v jednotlivých případech žádají *veřejní úřadové* u věcech působnosti své. Státní neb veřejní úřadové a zřízení jsou v Rakousku ti, kterým náleží přívlastek „císařský královský“.

Advokáti, c. k. notáři, zastupitelstva obcí a okresů, správy a ředitelství škol obecných a měšťanských nečítají se ke státním úřadům a zřízencům (funktionářům).

b) Matriční listy pro evidenci vojenskou. O matr. listech k účelu tomuto nařizuje výn. c. k. minist. vnitř. 25. února 1890, aby za vydání jich nebylo žádáno taxy.

c) Listy, kterých třeba za přílohu k žádosti o zaopatření či o podporování chudého, pokud se takový nárok opíráti může o zákon domovský.

d) Listy, kteréž přiložili třeba na veřejném úřadě k žádosti za právo zákonem zaručené.

e) Listy vydávané takovým osobám, kteréž vymohly sobě úřední vysvědčení o chudobě k tomu cíli, aby dosáhly osvobození od kolku ve sporné při.

f) Když listů matričních potřebují lidé chudí, kteří od státu, od obce, z veřejných fondů, z pensijních a zaopatřovacích ústavů příspěvek vymáhají, nebo kteří požívají chudinské porce.

Rovně tak prosty jsou kolku matriční listy, kterých třeba jest za přílohu, když chudý žádá, aby darmo přijat byl do nemocnice, porodnice, nalezince, chorobince, vůbec do nějakého ústavu dobročinného, jehož účel jest zaopatřování chudých, nebo výchova dětí z rodin chudých.

Když vydávají se nekolikované matriční listy soukromníkům, *jmenuje se na hořejším kraji účel*, k němuž vydány jsou. Na listech vydaných ke zvláštnímu požádání veřejných úřadů píše se: „Dle přípisu c. k. ze dne . č. .“

4. *Nekolkované matriční listy vojenských osob.*

a) Zastává-li občanský farář duchovní správu ve vojenské posádce, povinen jest, nechať vede zvláštní matriky vojenské nebo nevede, každý zápis křtu, oddavek, smrti osob vojenské duchovní správě poddaných, v aktivní vojenské službě stojících, jejich manželů a dětí z vojenského manželství prvního způsobu věrně opsati, podpisem svým a farskou pečetí opatřiti, a místnímu velitelstvu vojenskému zaslati. *Úmrtní listy* osob těchto mohou se zasílati velitelstvu vojenské nemocnice, nalezá-li se v místě.

b) Když se nahodí křest, oddavky neb úmrtí a pohřeb osob vojenské duchovní správě poddaných *kromě místa vojenské obsádky*, zapisuje se do farní matriky bez čísla postupného a matriční list posílá se (do týdne) velitelskému obsádky nebo přímo knězi, který zastává duchovní správu při obsádce, kam osoba ta náleží. Vojenský duchovní správce zapisuje pak do své matriky s číslem postupným.

c) O smrti mužů vojenské duchovní správě nepoddaných (nevřadění nováčkové, trvale odpuštění, záložníci, zeměbranci a domobranci — tito do 42. roku svého —) posílají se úmrtní listy představenstvu místní obce, kteréž je dodá okresnímu hejtmanství. Byl-li zemřelý na téže farní osadě pohřben, zaznamenává se smrt jeho i v křestní matrice.

5. *Kromě těchto vydávají se nekolkované matriční listy o vojenských a jiných určitých osobách po každé zvlášť:*

A. *Listy oddavací:*

a) Gážistům v záloze, vřaděným do některé diétní třídy.

b) Trvale odpuštěným, kteří posud nevykročili ze třetí třídy věku a potřebovali dovolení vojenských úřadů, aby se oženiti směli.

c) Jiným trvale odpuštěným ke kontrolnímu shromáždění.

d) Okresnímu hejtmanství oddavací listy vdov a dcer po státních úřednících, jakož i po vojenských důstojnících a úřednících, pokud berou z veřejných fondů pense, dary z milosti, peněžité podpory vůbec.

e) Oddavací listy vdov a dcer po učitelích, kteréž berou z českého pensijního fondu učitelského pense nebo příspěvky na výchovu, odesílají se pokaždé bez průtahu okresní školní radě.

f) O vykonaných oddavkách mužů stojících ve službě složených rakousko-bavorských celních úřadů pohraničných posílá se oddavací list domovské obci oddaného.

B. *Úmrtní listy jednotlivých osob (kromě jmenovaných výše sub. 4):*

a) Vojenského gážisty mimo službu, pensionisty bez vojenského charakteru, vojenské osoby podělované darem z milosti, almužnou nebo příspěvkem na výživu, vdov a sirotek vojenských. Tyto úmrtní listy zasílají se představenstvu místa úmrtního.

b) Osob, které z *pokladny zeměbranské* berou platy na výživu nebo dary z milosti; listy těchto se posílají okresnímu hejtmanství spolu s udáním charakteru nebožtíkova, obnosu pense, pokladny neb fondu, odkud vypláceno bylo.

c) Úmrtní listy osob učitelských, které z českého pensijního fondu učitelského braly pense nebo příspěvky na výchovu, zasílají se bez průtahu okresní školní radě.

d) Když osoba mužská před dokonaným 24. rokem věku zemřela kromě té farnosti, kde v křestní matrice zapsána jest, zasílá se úmrtní list tomuto farnímu úřadu; pocházel-li zemřelý z Uherska, nebo nebyl katolík, posílá se úmrtní list okresnímu hejtmanství. Duchovní správce, k jehož farnosti náleží rodiště zemřelého, zaznamenává v křestní matrice to úmrtí, odvolává se k úmrtnímu listu, jež chová v registratuře.

Nebylo-li možná zvědět rodiště zemřelého, obrací se duchovní správa místa úmrtního k okr. hejtmanství, aby jeho prostřednictvím potřebné k zápisu okolnosti zjištěny byly.

6. Na základě *vzájemných úmluv mezi Rakouskem a jinými státy* povinni jsou správcové matrik dodávati matriční listy o cizincích (nejčastěji *s latinským překladem*) buďto po každé zvlášť, nebo ve lhůtách určitých.

V jednotlivých příhodách zasílají se *okresnímu hejtmanství* o příslušnících *Badenska a Schwarzburg-Sondershausenu* listy křestní a úmrtní; *Bavorska* křestní, oddací, úmrtní; *Belgie, Dánska, Chur-Hessenska, Meklenburgu, Ruska, království Saského, malých zemí Saských* (Výmar, Meiningen, Koburg-Gotha, Altenburg) listy úmrtní; *Švédska i Norvéžska*, listy křestní, oddávací a úmrtní; *Reis-Greiz-u*, listy křestní.

Pololetně (koncem června a prosince) *okresnímu hejtmanství* o příslušnících *Francie a Srbska* listy křestní, oddávací, úmrtní.

O matričních listech občanů francouzských nařizeno ještě, aby pololetní lhůty dodržovány byly nejdéle do 5. července a 5. ledna; nařizují i negativní zprávy, že se nic neudálo.

Čtvrtletně (v polovici dubna, července, října a ledna) posílají se křestní, oddávací a úmrtní listy *biskupské konsistoři* o příslušnících *Italie, okresnímu hejtmanství* o příslušnících koruny uherské (kromě Chorvatska a Slavonie). Úmluva s Itálií ukládá i tu povinnost, aby se čtvrtletně dávala též negativní zpráva, že nebyl pokřtěn, oddán neb pochován nižádný příslušník Italie. Náležejí-li oddaní příslušníci Italie ku dvěma rozdílným italským farnostem, zasílají se dvojí oddávací listy.

O příslušnících koruny uherské zasílá se oddávací list jenom když tam ženich má domovské právo. Náležejí-li oddaní ku dvěma rozdílným farám uherským, posílá se dvojí list. Pokud možno zvědět, jmenuje se též komitát, kde domov občana se nachází.

Z cizích států posílají se matriční listy o rakouských občanech c. k. úřadům politickým, kteréž povinny jsou, chovati je a ve zřejmosti držeti. Farním úřadům dodává okr. hejtmanství jenom a) úmrtní list osoby mužské před dokonaným 24. rokem v cizozemsku zemřelé; b) oznámení o provedené v cizozemsku legitimaci člověka, který se byl v Rakousku narodil z lože ne-manželského. Správce matrik povinen jest na základě úmrtního listu ve své křestní matrice zaznamenati úmrtí, a na základě zprávy o provedené legitimaci ve své křestní matrice legitimaci. Listiny, jež byl o některé z těchto dvou případností od okresního hejtmanství obdržel, ukládá ve farní registraturu.

§ 40. Výtahy z matrik.

Výtahy obsahují jen tolik, čeho třeba k určitému označení *osoby*, o jejímžto narození, vstoupení ve stav manželský neb úmrtí lístek dosvědčuje, *datum*, kdy stalo se s osobou, co se o ní dosvědčuje, *místo*, kde tehdy obydli měla, konečně *farskou pečeť* a *podpis farářův*, aneb jenom tento.

Výtahy z matrik vydávají se od úřadu farního jako úplné listy matriční, buďto z úřední povinnosti anebo ku požádání soukromníků.

Státním úřadům a zřízcům vydávají se výtahy z matrik buďto pravidelně každý rok a spolu hromadně o mnohých osobách k účelům určité vyjádřeným, nebo ku zvláštnímu požádání mimo-řádě o jednotlivých osobách. — Žádá-li *místní školní rada* výtahu z matriky křestní, vydávají se bez kolku.

Výtahy ze stálé povinnosti úřední a každého roku v určitý čas vydávané jsou:

a) Na *konec března* podle přiřazených obcí seznam všech od 1. ledna do 31. prosince roku minulého narozených dětí, *aby očkované byly*. Pokud vysvítá z domácích matrik, poznává se také, kdy které z nich umřelo. Seznam tento se posílá okresnímu hejtmanství.

b) Seznam v jistém roce narozených, žádá-li toho *místní školní rada* pro svoje seznamy dětí školou povinných. — Jestliže se tyto výtahy posílají *místní školní radě* po poště, není zásilka prosta poštovného.

c) Aby se mohly konati správně *přípravy k odvodu*, povinen jest duchovní správce do konce října dodati obecním

starostům *seznam jinochů*, kteří v budoucím roku dokonají 19. léto věku svého. Seznam tento se píše o každé obci zvlášť; o zemřelých poznamenává se rok, měsíc a den smrti, pokud o tom svědčí matriky domácí.

K témuž účelu zároveň spisuje pořadem chronologickým a představenstvům obcí odevzdává seznam všech na osadě zemřelých, ale v jeho křestní matrice nezapsaných osob mužských, které by v budoucím roce byly dokonaly 19. rok věku svého.

Výtahy o narozených odevzdává starostům rodiště, výtahy o zemřelých starostům místa úmrtního.

Obojí tyto výtahy mají obecní starostové navrátiti faráři v měsíci srpnu toho roku, kterýž předchází přede vstupem sepsaných do I. životní třídy (t. j. v kterém branný povinník dokoná svůj 21. rok); duchovní správce doplňuje navrácené výtahy dle změn zatím nastalých a dodává je starostům do konce měsíce října.

Práci s těmito výtahy a seznamy spojenou velice si usnadňuje správce matrik, neopomíjí-li v křestní matrice u jména zemřelých před 24. rokem mužských osob zaznamenati den smrti, táhna se zároveň k úmrtní matrice.

d) O zemřelých mužích ku *domobraně* náležejících (až do plného 42. roku) zasílá se ihned úřadu politickému výtah z matriky úmrtní o každém jednotlivci zvlášť.

f) Čtyřikráte do roka, nejdéle do 15 dubna, července, října a ledna zasílají správcové matrik okr. úřadu politickému *statistické výkazy* matriční o uzavřených manželstvích, o porodech a úmrtích v minulém čtvrtletí. Výkazy tyto vpisují se zároveň se zápisem do matrik ve formuláře, jež farním úřadům dodává okr. hejtmanství, dle instrukce připojené k vynesení c. k. ministerstva vnitra ze dne 8. února 1895.

g) Které *dítky nemanželské* se narodily, které byly legitimovány a které umřely, ohlašuje farář c. k. okresnímu soudu za každý minulý měsíc.

h) Aby soudní úřadové mohli *vyjednávání o pozůstalosti* po zemřelých provést, předkládá duchovní správce každý měsíc do 5. dne seznam osob v měsíci minulém zemřelých. Seznam ten má pět rubrik: postupné číslo, jméno a obydlí zemřelého, den smrti, věk; poslední rubrika udává neplnoleté děti zemřelého. Seznamů těchto však mnozí c. k. soudcové nežádají od faráře, poněvadž cís. patent od 9. srpna 1854 ukládá tuto povinnost představenstvu obce.

2. *Žádá-li soukromá osoba nekolkovaného výtahu z matriky* jménem úřadu veřejného, může ho farář vydati jenom když se může žadatel vykáhati písemným dosvědčením téhož úřadu, že doručiteli vydán býti má z úřední povinnosti; na lístku pak určitě se označuje datum úředního rozkazu či požádání toho.

Výtah ku požádání veřejných úřadů může míti formu obyčejného úředního dopisu.

Výtahům z úřední povinnosti rovnají se výtahy žádané od lidí, kterým dáno úřední vysvědčení o chudobě, aby na soudním jednání ve vlastní důležitosti sporné směli všechny spisy podávati bez kolků.

Bez kolku jsou výtahy komukoli potřebné, když se úředně provádí všeobecné *sčítání obyvatelstva*.

Nekolkované vydávají se výtahy matriční *úředníkům a služebníkům státních železnic*, potřebují-li jich, aby z podpůrné pokladny obdrželi příspěvek na výživu nového člena rodiny nebo na výlohy pohřební.

Rovně tak *dělníkům a horníkům*, když tito se domáhají náhrady z pokladny bratrské (Bruderladen), onino z úrazové pojistovny.

Na každém nekolkovaném výtahu osobě soukromé vydaném a od faráře podepsaném označuje se účel, ku kterému, a osoba, jižto se list vydává.

Dělníkům a dělnicím v erárních továrnách tabákových vydávají se výtahy, když jich požádal úřad režie.

Kromě případností posud vytčených podléhají výtahy soukromým osobám vydávané kolku 1 K, jsou-li zhotoveny a vydány v té formě, která je listinami právoplatnými činí, zejména *opatřeny-li jsou pečeti farskou a podpisem farářovým, aneb aspoň tímto.*

Případnosti, ve kterých soukromníku třeba jest výtahu z matriky, zvláště jsou: když sobě opatření chce domovský list, knížku pracovní neb čeledínskou; chce-li přijat býti do nemocnice; jde-li rodičům neb poručníkům o průkaz, že dítě již dosáhlo 14. roku a ze školy propuštěno býti může. Nechať v těchto nebo jiných příhodách žádají soukromé osoby za výtahy podpisem farářovým opatřené buďto jen k užívání soukromému, nebo aby se jimi na úřadě vykázaly, vždy třeba jest kolku. Ale obyčejně postačuje výtah nepodepsaný a proto i nekolkový.

Nemá-li výtah sloužiti za důkaznou listinu na státních úřadech, může se nekolkovaný i s podpisem farářovým vydati; ale i tu poznamenává se, k jakému cíli a které osobě se vydává.

§ 41. Vysvědčení, potvrzování, zprávy úřední.

a) *Vysvědčení o mravech* (o zachovalosti), třeba-li někomu předložit je na úřadech církevních, vydává jenom farář; třeba-li se jím vykázat na úřadě civilním, vydává je obecní představenstvo, farář pak je ztvrzuje farskou pečeti a podpisem, vydáno-li osobě katolické a není-li obecně povědoma nezachovalost člověka, o kterém svědčí.

b) *Vysvědčení o chudobě neb nemajetnosti* (nekolkována) vůbec vydává obecní představenstvo; ztvrzení farářova není ku platnosti jeho třeba, leč jenom příkládá-li se ku žádosti za osvobození od platu školního na středních školách.

Těm osobám, kteréž domáhají se práva chudinského (t. j. práva, podávati ve sporné při listin nekolkových), vydává vysvědčení o chudobě představený obce. Bylo-li faráři předloženo, může tento je podepsati neb i podpis odepřít, a není mu třeba dokládati, proč nepodpisuje.

Poznámka. Práva chudinského může propůjčeno býti člověku, který nemůže zapravovati útrat na vedení procesu, aniž by proto zkracována byla výživa jemu a jeho rodině nezbytně potřebná.

Chudobného vysvědčení *jen od faráře* potřebuje, kdo k císaři podává prosbu za dar z milosti.

c) Duchovní správce dosvědčuje podpisem svým a farskou pečeti na podané jemu kvitanci, že posud na živu jest osoba (vojenská neb civilní), které se z veřejných pokladen vyplácí pense nebo nějaký plat z milosti. Ověření děje se s dodatkem: „Žije zde“. „Žije zde ve stavu vdovském“. „Žije zde svobodná a nezaopatřená“.

Podobně podpisuje kvitance kooperátorův a kaplanů z náboženské matice placených.

Kvitance patentálních, pensijních a zatímných *invalidů* jemu nepovědomých stvrzuje farář až když potvrzeny jsou od představenstva obecního neb od domácího pána, u něhož byt mají. Duchovní správce mohou svědčiti jen o těch osobách, o kterých na jisto vědí, že jsou živы a skutečné v té obci a na jejich osadě se zdržují. I té opatrnosti šetřiti jest, aby kvitancí takových nepodpisoval o několik dní dříve, než-li se na berním úřadě vy-

plácejí. Kvitance osob vojenských nemají se potvrzovati před 16. dnem měsíce.

d) Zemřel-li patentální *invalida*, dodává se patentální listina duchovnímu správci, kterýž ji pérem na kříž přeškrťává, rok, měsíc a den smrti na ní zaznamenává a bez odkladu obecnímu představenstvu zasílá, kteréž povinno jest odevzdati ji okresnímu hejtmanství.

e) O zemřelém *nalezenci* poznamenává duchovní správce ve výplatné knížce den smrti jeho.

Zvláštní statuta nebo dávná praxe ukládají v některých diecésích duchovnímu správci za povinnost, v určitém čase oznamovati konsistoři jisté příhody a změny na osadě, na př. uzavřená smíšená manželství atp. Obyčejně připomíná diecéšní Directorium, které zprávy a ve který čas předkládati dlužno.

§ 42. Chování u zřejmosti a bezpečnosti.

Aby se písemné úřadování u zřejmosti chovalo a farář aby věděl, co k žádosti neb rozkazu jiných úřadů vykonati jest a jaké úřední spisy sám vydal — vede se na každé fáře *jednací protokol* či denník (diarium, journal). V tomto se přes celý rok pod číslы postupnými zaznamenávají všechny na faru došlé a všechny odtud vydané úřední spisy. Každý od faráře vydaný spis nebo list označuje se tím číslem podacím (N. E. t. j. Numerus exhibiti), které souhlasí s číslem jednacího protokolu. Na každém úředním spisu, jenž faráři dodán byl, zaznamenává se den, kdy došel (Praes. dne)

Došlé na faru listiny a spisy, ježto se týkají běžného úřadování, a koncepty důležitějších spisů od faráře vydaných, ukládají se v *registraturu*, kteráž jest tak upravena, že spisy k jednomu předmětu se vztahující mají své, číslы nebo písmenami označené přehradы, jež *rubriky* slovou. Jednotlivé v jistou rubriku náležející listiny a spisy skládají se ve svazečky (fasciculus).

Spisy jednoho svazečku označuji se postupnými číslы, celý svazeček obaluje se čistým listem a na tomto se poznamenává, do které rubriky svazeček náleží, kolikátý tu jest a kolik čísel obsahuje. K rubrice, svazečku, číslu jeho a číslu jistého spisu neb listu táhnou se poznámky v matrikách na př. o dosažené dispensi k manželství, o svolení biskupa přijmouti nekatolika do církve a t. p.

Vedle registratury chová se na každé faře *archiv*, kterýž buďto má skříni zvlášť pro sebe nebo se chová v jedné spolu s registraturou. Archiv jest ve vlastním svém významu sbírka původních neb opsaných listin památných a důkazných, ježto se vztahují ku právům a povinnostem fary, jakož jsou: zakladací listiny, (*instrumentum erectionis*), listiny o dalším nadání fary neb kostela, kupní a darovací listy, bully a jiné listy papežské nebo biskupské o privilejiích chrámu propůjčených, urbáře, popis hranic osadních, pozemků farských a kostelních.

Všecky listiny archivové mají patrný býti ve správném inventáři, aby v čas potřeby jedna každá snadno nalezena býti mohla. Inventář tento vzdělává se pořadem abecedy a také času, z něhož jednotlivé listiny pocházejí.

K archivu farnímu též náleží staré matriky a *pamětná kniha* (*liber memorabilium*), ve kteréž každý farář pokračovati povinen jest. Do této knihy zapisují se dějiny farních a filiálních kostelů, pořad farářů a pomocných kněží, farní a kostelní majetek, nové nadace a dary k obročí nebo ke kostelu; vážné události v okrsku farním a v blízkém okolí neb i v zemi a říši; důležitá nařízení vrchnosti duchovní a občanské; pravdivé a šetrné zprávy o náboženském a mravném životě osadníkův, o zavedených na osadě bratrstvech, o zvláště památných pobožnostech, o konané missii domácí a t. p.

Aby důležité listiny, kteréž do archivu neb registratury náležejí, na zmar nepřišly, mají se po smrti faráře všechny farské knihy a úřední spisy od pozůstalosti oddělit, uvésti v seznam a odevzdati duchovnímu komisaři, kterýž ustanoven jest, aby je přijal, dáváje zároveň obdržecí list tomu, od něhož je přijal. Komisař takový (bisk. vikář neb jiný kněz) hned k prvnímu spisování pozůstalosti pozván bývá, neb aspoň se mu spisy a knihy farské záhy odevzdávají.

Článek 6. **Církevní rok. Svěcení dnů svátečních. Farní služby boží.**

§ 43. **Význam dne svátečního vůbec.**

Náboženství a jeho subjektivná působnost valně závisí na zvláštních dobách a dnech určených k tomu, aby člověk odpočívaje od práce, Boha i důležitější stránky svého náboženství,

doby, v kterých se vyvinulo, a události, ježto k němu se vážou, na mysl sobě uváděl, je k duchovnímu blahu svému a zejména k tomu obracel, aby náboženství svého se upřímně držel a věrně ty povinnosti konal, ježto se mu v něm ukládají, ty oběti přinášel, jichž ono na něm žádá. Pro tuto příčinu nalézáme posvátné doby a dni u všech národův a v každém náboženství; mezi nimi na místě předním nalézáme den *sedmý*, všem národům a věkům posvátný.

Den sváteční jest dílo prozřetelnosti, moudrosti a dobroty boží na ochranu tělesného i duchovního života lidského. Převeliký jest jeho význam pro vývin a pokrok lidský na cestě do věčnosti; on jest mocná ochrana, aby člověk neklesl na roveň s tváří bezrozumou.

Vyšší ještě a pro vývoj ušlechtilé vzdělanosti lidské mnohem důležitější, než-li v kterém náboženství může býti, jest význam svátečního dne křesťanského, neděle totiž a těch dnů, které církve podobně velí světiti, jako neděli. Vzkříšení Páně a dokonání spásy lidské, bezpečná jistota budoucího vzkříšení našeho a jiná veliká tajemství neskončené lásky boží a divné milosti jeho, jakož ukázala se nám v životě Krista i jeho Svatých — to jsou základní myšlenky svátečního dne křesťanského. Proto i křesťanské svátky mocně poutají lidskou mysl, k věcem vyšším jí podzvihují, a rosou nebeskou svlažují srdce, aby v něm pučely city a žádosti svaté. Kdežto památné dni světské časem sevšedňují ano i se zapomínají, zůstává velikým svátkům křesťanským neoslabený půvab novosti a velebnosti, zůstává i mocnost působnosti na ducha i srdce věřících.

Křesťanské dni a doby posvátné ovšem také mají za úkol, aby sobě člověk Boha i nejdůležitější stránky a události víry své na mysl uváděl a je ku pravému blahu svému obracel. Ale poněvadž počátek a cíl všeho křesťanství jest Kristus, hledí křesťanské dni a doby posvátné předem ke Kristu, jej a vykupitelské dílo jeho za předmět uctění Boha v Kristu a skrze Krista, mravné zdokonalení člověka podle Krista a blahé spojení věčné s Kristem za poslední účel mají.

Posvátné dni a doby křesťanského náboženství nazýváme církevní rok.

§ 44. Církevní rok; obecný jeho význam a účel.

Dle běhu časového jest církevní rok veškerost posvátných dob a svátků církevní autoritou stanovených, od první neděle adventní až do posledního týdne po sv. Duchu.

Jako rok občanský se měří dle času, za který země svoji dráhu kolem slunce koná: tak určuje církev svůj rok a svoje posvátné časy dle Krista, čelné doby a děje z pozemského života a z vykupitelského díla jeho představujíc a duchovně obnovujíc postupem chronologickým obzvláště v *oběti mše svaté* a v *kanonických hodinkách*. Jakož pak působení a vykupitelské dílo Páně neobmezovalo se vezdejším životem jeho v těle, nýbrž ihned po pádu lidském se počalo, stále trvá a trvati bude až do skonání světa: podobně představuje a duchovně obnovuje církevní rok všechny dějiny království božího, připomíná i dokonání jeho v den soudný.

Ve vlastní své podstatě jest tedy církevní rok nábožná upomínka, rok za rokem se obnovující a ve střídavých formulách missálu a kononických hodiněk názorně se živostí dramatickou konané zpřítomení vykupitelského díla Kristova.

Památka, představování a mystická obnova čelných dob a skutků z vezdejšího života a vykupitelského díla Kristova jest *objektivný* neb *historický*, *dogmatický* význam roku církevního.

Církev má ve svém církevním roku dvojí účel na zřeteli: účel liturgický a pastorální.

Účel *liturgický* ten jest, aby Bůh trojjediný ctěn byl v tajemstvích díla vykupitelského. Účel *pastorální* neb *vychovatelský* jest, aby se duchovním způsobem v srdci věřících totéž dalo, co jednotlivá tajemství obsahují, tak aby se křesťan rok od roku ve spasném obcování s Bohem utvrzoval, čině se postupem času více a více podobna Kristu. Tento účel slove též význam *morální* nebo *subjektivní*.

Církevní rok mívá ve dvou okruzích (cyklech) s čelnými svátky jejich, a ve dvou svobodných, mezi oběma okruhy ležících dobách.

Čelné svátky mají *předhodi* a *pohodi* v určitém počtu nedělí, kteréž bezprostředně předcházejí a následují, v obor čelných svátků padající.

Tak povstávají *posvátné časy* neb doby, *tempus sacrum*, jakožto části roku církevního, pokud tento skutečně jest předsta-

vování života Kristova a vykupitelské činnosti jeho. Odtud nazývají se denní officia (břevíář a mše) v neděle a dny žádnými svátky Svatých neobsazené *officia de tempore*.

Sváteční okruhy roku církevního jsou okruh vánoční a velikonoční; onen čítá sedm, tento 17 nedělí či týdnů; ostatní neděle s týdny (28—30) svými jsou čas *svobodný*, jehož církevní officia, pokud neustupují svátkům Svatých, *officia per annum* se zovou.

Takto rozeznáváme v církevním roce *dva díly*. V *prvém* — *okruh vánoční a velikonoční* — se připomíná doba předkřesťanská, doba božských zaslíbení a předobrazů, potom pak se představuje a duchovně obnovuje pozemský život a vykupitelské dílo Páně, od jeho narození až do seslání Ducha svatého. Všecken význam tento jest vyjádřen v církevních officiích na tyto časy předepsaných.

Druhý díl zaujímá svobodný čas („per annum“) od oktávu Tří králů až do neděle devítníkové, pak od neděle nejsv. Trojice až do posledního týdne po sv. Duchu.

§ 45. Okruh vánoční.

V objektivním (historickém a dogmatickém) významu svém představuje tento okruh toužebné očekávání a skutečné přísti zaslíbeného Vykupitele. Čelný svátek jest tu Hod vánoční spolu se svátkem Zjevení Páně.

Předhodí jest *adventní čas* o čtyřech nedělích. Počíná se tou nedělí, na kterou svátek sv. Ondřeje padá nebo která tomuto svátku nejbližší jest, buďto jej předcházejíc neb po něm následujíc, tak že lhůta se může pošinouiti od 27. listopadu až do 3. prosince.

Význam adventu ve smyslu *objektivním* jest rovně tak památka i zpřítomení časů před Kristem, kdy Spravedliví toužili po zaslíbeném Messiáši a jej očekávali, jako se svatou bázni očekáváme druhé přísti Páně.

Ve významu *mravném* jest advent doba nábožné touhy po duchovním zrození Krista ve srdci věřících a zbožné přípravy na ně, jakož i na druhé přísti, modlitbou, postem a pokáním.

Důvěrné očekávání spásy zaslíbené vtiskuje adventu ráz tiché radosti, kajicná příprava na duchovní zrození Spasitele v srdci křesťana, a zvláště hlásaná pravda o druhém přísti Páně, vtiskuje mu ráz opravdovosti, až truchlivosti.

Objektivný a subjektivný význam, radostný a truchlivý ráz adventu odráží se v liturgii a v církevních obyčejích této doby. Texty missálu a breviáře vyjadřují očekávání Vykupitele i touhu po něm, vzbuzují k pokání, ale také k radosti, a vzpomínají často blahoslavené Panny, matky jeho.

O druhém příští Páně předpovídá evangelium na první neděli; obě příští vyjadřují formou tklivých proseb hymny k nešporám, jitřním a chválám; rovně tak i denní modlitba o vigilií vánoční.

K pokání vybízí hlas Jana Křtitele; opravdovost a kajicnost naznačuje se oltáři květin a jiných ozdob prázdnými — kromě neděle třetí —, rouchy fialové barvy, opomíjením chvalozpěvu Gloria in excelsis ve mších de tempore, chrání se zákazem hlučného veselí a podporuje se nařízenými posty.

Od 17. prosince vyjadřují antifony ku chválám a malým hodinkám, spolu s velkými antifonami k nešporám touhu po Spasiteli a důvěrné očekávání jeho způsobem velebným.

V čas adventní a dále až přes oktáv Zjevení Páně opouštějí se v kanonické modlitbě Suffragia Sanctorum, poněvadž pozornost a pobožnost všecha se obrací ku Spasiteli očekávanému a narozenému.

Hod vánoční požívá ode dávna zvláštních privileji: připadá-li na pátek, jest dovoleno požívatí masitých pokrmů, každý kněz může sloužiti tři mše svaté.

Toto privilegium a čas k těmto mším určený (v noci, na úsvitě, ve dne) ukazuje na trojí narození Kristovo: jeho tělesné zrození v posvátné noci, jeho duchovní zrození v duších křesťanských, jako počátek nového života, a zplození jeho z Otce v plné jasnosti božské.

Ve vánoční oktáv padající svátky slovou *festā concomitantia*; první tři náležejí k nejstarším v církvi, mají také samy své oktávy a jsou s oktávem vánočním tak úzce spojeny, že první polovice nešpor jest o narození Páně, druhá pak o svátku.

Oktáv hodu vánočního spojuje se významně se svátkem Obřezání Páně.

Ve slavnosti *Zjevení Páně* dovršují se hody vánoční a pak počíná se pohodí jejich.

Památku na příchod mudrců východních do Betléma slavila církev od nejstarších časů dne 6. ledna, zároveň s ní spojujíc památku Kristova narození, křtu a prvního zázraku v Kaně. *Záhy* však církev západní přeložila slavnost narození Páně na den 25. prosince a podobně stalo se pomálu také v církvi řecké.

Slavnost tato se rovná slavnosti vánoční, poesie lidu křesťanského obrala ji sobě ne méně nežli onu za předmět; veliký význam její se vyjadřuje velebnou a velkolepou liturgií nejen svátku samého, ale i svatvečera jeho. *Ve svatvečer* koná se ve mnohých zemích, a také ve vlastech našich, svěcení vody, zlata s kadidlem a myrrhou, žehnání (vykuřování) domů.

Svěcení vody tříkrálové (Benedictio aquae in vigilia Epiphaniae) připojuje se ku starobylé tradici, že toho dne Kristus přijatým od Jana křtem posvětil vod jordanských a vody vůbec, a v Kaně vodu ve víno proměnil. Vyn. kongr. ritů dne 11. června r. 1890 velí, aby toto svěcení se dalo dle ritu obyčejného. (Rit. Rom. „Ad faciendam aquam benedictam“.)

Svěcení zlata, kadidla a myrrhy vztahuje se pouze ku památce svatých mudrců, v kterých spatřuje církev povolání pohanů do království božího.

Vykuřování domů má za účel, aby požehnání vyřčené nad vodou a kadidlem, přešlo na příbytky lidu křesťanského.

Pohodí vánoční jsou neděle po Zjevení Páně, jich počet, dvě až šest, mění se dle toho, jakž velikonoce dříve neb později připadají. Co jich zbývá některý rok, přenáší se v čas posvatodušní mezi neděli 23. a 24. tak, aby formulář na neděli 24. vždy zůstal pro neděli poslední po sv. Duchu. Svátek *Obětování Páně* spolu s *Očistováním Panny Marie* náleží k pohodí vánočnímu; jím ukončuje se doba vánoční a přechází v dobu velikonoční.

Před průvodem počíná se liturgie toho dne svěcením voskových svící, *hromiček*. Již posvěcené lze opět a opět nositi na průvod hromiční, poněvadž toto svěcení náleží mezi žehnání (benedictiones invocativae), které předmětu neb osobě nevrtiskují posvátného charakteru, a protož i se opakovati mohou.

Lid katolický chová uctivě posvěcenou *hromičku*, zažehá ji v čas bouře nebezpečné, čta počátek Janova evangelia a modlí se důvěrně za ochranu, spoléhaje na zásluhy Ježíše Krista a mocnou přímluvu matky jeho.

Hluboký význam má a pěkně s evangeliem této slavnosti souhlasí zbožný obyčej katolický, vedle něhož se hromička zažehá, když někomu z domácích poslední hodinka nastává.

§ 46. Okruh velikonoční.

Vlastní předmět okruhu velikonočního jest vítězné vzkříšení Páně, jehož oslava i po všecky neděle v roce svoji ozvěnu má.

Za ustanovení apoštolské pokládá se velikonoční *předhodí*, jehož účel původně byl: postem, modlitbou a liturgickou bohoslužbou připravovati věřící na čelnou slavnost velikonoční, kajicníky na smír (reconciliatio) v Zelený čtvrtek, a katechumeny na křest v noci velikonoční.

Zvláštní formulář mešní na každou ferii času postního má svůj základ v katechumenatu. V čas postní zajisté odbývala se nejbližší příprava na křest. Katechumeni shromažďovali se každého dne na vyučování o čelných pravdách křesťanského náboženství; toto vyučování dalo se obyčejně na základě biblických textů. A skutečně obsahují se v epištolách a v evangeliích na ferie postní položených čelné pravdy náboženské, neb aspoň jest možno vyvoditi je z textů těch.

Počet dnů postních byl již určen čtyřicetidenním postem Kristovým. Že ale v šesti týdnech kvadragesimy bylo jenom 36 dnů postních (neděle nikdy nebyly dni postní), počínalo se již od století pátého se čtyřicetidenním postem ve středu před 1. nedělí. Přísnější kázeň obzvláště mezi kněžstvem a v klášterích rozšiřovala kajicný čas na sedm, osm až i devět neděl. Poněvadž první neděle postní byla šestá před velikonoci, počítaly se neděle rozšířeného času postního nazpět od této a pojmenovány Quinquagesima, Sexagesima, Septuagesima (devítník, devátá neděle před velikonoci). Dávné pojmenování toto se zachovalo, a tak rozeznávají se v předhodí velikonočním čtyři doby: devítníková se třemi, doba svatopostní se šesti nedělemi. V této jsou týden pátý a šestý doba pašijová. Příprava na čistou a posvátnou radost velikonoční jest i nyní účel *kajicné doby svatopostní*.

Poněvadž velikonoční hod padá na neděli po úplňku, kterýž nastati může spolu s jarní rovnodenností (21. března) nebo brzy po ní — nejdříve dne 22. března, nejpozději pak 23. dubna — jsou lhůty neděle devítníkové od 18. ledna do 21. února.

Doba *čtyřicetidenního postu* se počíná po třetí neděli devítníkové *svěcením popelu* z těch ratolestí, které se předešlého roku světily v neděli květnou. Svěcený popel jest svátostnina, která pro svůj význam symbolický (str. 37.) a pro svoji nadpřirozenou působnost vhodna jest, aby kajicnou mysl věřících označovala i vzbuzovala. Vkládání popelu na hlavu věřících jest tedy zasvěcení jich k posvátné době postní. Slova, jež provázejí obřad tento, naznačují smrt, co do času každému neznámou, ale přece jistou, za pohnutku k pokání.

Jest-li při kostele jediný kněz, dává sobě popel sám kleče.

Poznámka. Slušnost žádá, aby se osobám ženským, obzvláště pak jeptiškám, nedával popel na čelo, nýbrž na vlasy. Mají-li hlavu tak pokrytu šatem (závojem), že popelu nelze nasypati na vlasy, posypuje se pokrývka hlavy (šat, závoj). Způsob tento se dobře shoduje s rubrikou missálu, kteráž dří: *imponit cineres in capite*.

Ráz doby svatopostní jakožto doby kajicnosti a spasného zármutku i tím se označuje, že se oltáře neozdobují květinami.

Čtvrtek třetího týdne slove *středopostní*. Střed postu padá vlastně na 4. neděli (Dom. Laetare), v kterýžto den dovoluje se krášlit oltáře květinami, obrazy a ostatky. Toho dne světi papež zlatou růží, pro kterouž příčinu tato neděle i Dom. rosarum neb rosaria, *růžebná* se zove.

V době pašijové provází liturgie Krista pronásledovaného až ke smrti kříže. Závěrečná slova v evangeliu na neděli smrtelnou dala k tomu podnět, že před nešporami v předcházející sobotu kříže a obrazy Svatých (nikoli též obrazy křížové cesty) rouchem fialové barvy se zahalují a zahaleny zůstávají až do Gloria na Bílou sobotu. (S. R. C. 22. Jul. 1848.) S tímto symbolickým obřadem souvisí opuštění Suffragií na chvalách a nešporách, doxologie po žalmu k Asperges předepsaném, v Introitu mše, na konci žalmu Lavabo, v responsoriích nokturnů a malých hodin. Žalm Judica vynechává se na počátku mše a jest položen za Introit ke mším de tempore.

Připadá-li *svátek sv. Josefa* na neděli smrtelnou, světi se v následující pondělí; padá-li do sv. týdne, přenáší se na středu po Bílé neděli. — Připadá-li svátek *Zvěstování Panny Marie* na Veliký pátek neb na Bílou sobotu, přenáší se in choro et in foro na pondělek po Bílé neděli; připadá-li na Zelený čtvrtek, světi se in foro.

Poslední týden před velikonoci, *svatý* neb *velký týden*, nepřipouští v liturgii nižádného svátku, poněvadž jenom utrpení Páně se oslavuje a věřícím na mysl uvádí.

Neděle květná představuje ve své liturgii utrpení Kristovo (pašije dle sv. Matouše) a také obraz jeho vítězoslávy, v jedno shrnujíc význam celého týdne, jehož sobota, jakožto vigilie, již zvěstuje radost velikonoční.

Poslední tři dny (sacrum triduum, triduum mortis Christi) ctí soustrastně a oslavuje církev dokonání muk Páně a smírné oběti jeho na kříži.

Odklizení svěcené vody z kostelů na tyto tři dni symbolizuje kletbu hříchu, kterýž člověka nehodna činí darů a milostí božích, ochrany a záštity s hůry.

Kanonické hodinky těchto dní (jitřní a chvály) slovou *Matutinum tenebrarum*, protože až do 14. století se konaly v choru za času nočního. Postupné shasínání světél na trojhranu a na svícnech oltářových naznačuje apoštoly a ostatní učenníky, kterak u víře ocháblí a Pána opouštěli; jenom jedna svíce bílá, symbol Krista, neshasíná se, ale za oltář se odnáší, jako ve hrob. Šumot na konci hodinek naznačuje pukání skal při smrti Kristově.

Žalné zpěvy Jeremiášovy (lamentationes) vykládají se o duši hříchem zpusťšené; ona jest ten Jerusaleml, kterýž má se navrátit k Hospodinu Bohu svému.

Na Zelený čtvrtek přerušuje se zármutek nad Kristem trpícím radostnou památkou poslední večere s ustanovením svátosti oltářní. Dle rozkazu církve jsou kněží k jistému chrámu přidělení povinni v témže chrámu nebo ve chrámu biskupském přijímati velebnou svátost z rukou celebranta. Důvod toho jest, že sluší, aby se mešní oběť v tento den konala tak, jako ji konal Kristus o poslední večeri s apoštoly svými. *Obnažování oltářů* znázorňuje nejhlubší ponížení Krista.

Veliký pátek jest památka i duchovní obnova největší historické události, obětné smrti Kristovy. Toho dne se opomíjí mystická obnova smrti té skrze konsekraci, a zůstává jenom přijímání hostie ode čtvrtka uschované (missa praesantificationum). Pro tuto příčinu nazývá se Veliký pátek dies *aliturgeticus*.

Počátek liturgie, prostratio na stupních oltáře, znázorňuje nejhlubší kajicnost. Lekce obsahují předpověď (prorok Oseáš), předobraz (beránek velikonoční) a skutečné dokonání (pašije z evang. Janova) smírné smrti Kristovy.

Po pašijích bývá kázání. Potom říká celebrant „obecnou modlitbu“. Mezi tuto a mši praesantificationum padá *adoratio crucis*. Kříž nejprve všemu lidu slavně ukazovaný (Ecce lignum crucis) a potom hlubokými poklonami a líbáním uctíváný připomíná oběť Kristovu toho dne na kříži dokonanou živě a dojemně, a vybízí ku posvátné soustrasti s Kristem umučeným, ale též k opravdové kajicnosti.

Liturgie Velikého pátku se zakončuje výstavem vel. svátosti v Božím hrobě; jím zobrazuje se nejen pohřeb smrtelného těla Kristova, nýbrž i víra v nesmrtelné božství, nerozlučně spojené s lidskou přirozeností Spasitele.

Bílá sobota zasvěcena jest památce Krista pohřbeného. Liturgie toho dne jest s velikou částí předjem (anticipatio) vigilie velikonoční, má do sebe ráz kajicného zármutku, ale také posvátné radosti; tato dosahuje vrcholu v nešporách, kterými se dokonává mše.

Protiva obřadu k temným hodinkám předepsaného jest *nový oheň* a na něm zažehnutá *svíce velikonoční* (paškál), ozdobená pěti ve způsobu kříže zasazenými zrny kadidlovými. Tato jest symbol vzkříšeného Krista, v němž nové světlo života zvítězilo nad temností. Vítězství toto překrásně opěvuje velebné „Exultet jam angelica“.

Liturgie bělosobotní klade po dokonáném svěcení ohně svěcení *vody křestné*. V čele průvodu ke křtitelnici nese jeden z posluhovatelů rozžatou svíci velikonoční.

Svíce velikonoční užívá se ku svěcení vody v tento den a ve vigilii svatodušní. Ke slavné (velké) anebo k jediné mši farní zažehá se v první tři svátky velikonoční, v sobotu před Bílou nedělí a ve všechny neděle (nebo také v zasvěcené svátky) až do našeho vstoupení Páně, v kterýžto den se po evangeliu mše odklízí.

Opětne svěcení a používání paškálu již posvěceného, když se byla nová zrna kadidlová zasadila, není zapovězeno; avšak lépe sluší, aby se pořídil nový, byť i menší paškál, neb aby doplněn byl zbytek ve svíci celou.

Posloupné zažehání *trojramenné svíce* a trojí zvolání diakonovo „Lumen Christi“ jest významná protiva posloupného odhalování kříže na Veliký pátek. Dvanáctero *profecií*, ježto se čtou před svěcením vody, vykládá se o duchovním vzkříšení a duchovní obnově člověčenstva skrze křest; výkladu tomu nasvědčuje i ta okolnost, že po profeciích následuje svěcení vody křestné. *)

Liturgie dopolední se dokonává mší svatou, kříže a obrazy jsou již odhaleny a nový hlahol zvonů ohlašuje, že dokončil se zármutek a počíná se radost nad vítězstvím Ukřižovaného.

Kdyby farář na Bílou sobotu ještě neměl nových sv. olejů, jest rozeznávati, opozdují-li se každý rok, nebo se opozdění stalo

*) K vůli obyčeji, vedle něhož nabírá sobě lid vody za křestnou svěcené, jest dovoleno světiti ji ve džbeře, neb i v několika zároveň. Ve svěcení postupuje se až do rubriky, která předpisuje přidání sv. olejů. Než-li se jich přidá, nalije se vody posud svěcené do křtitelnice. — Výtržnost mezi těmi, kdo si vody zbylé žádají, zamezí se, když každému nabírá některý ze služebníků chrámových nebo vůbec některý spolehlivý, k tomu dožádaný člověk.

náhodou. *Opozdují-li se pravidelně*, přidává se k nové vodě olejů starých; stalo-li se opozdění náhodou, lze ale doufat, že dojdou ještě v sobotu neb aspoň dokud by nebylo třeba křtíti, pokračuje se v ritu předepsaném až tam, kde rubrika předpisuje přimísení sv. olejů; když pak oleje nové po ruce jsou, doplňuje kněz, v kteroukoli hodinu dne, rochetou a štolou oděný soukromě, co prvé vykonáno nebylo. — Kdyby při nahodilém opozdění nových olejů, ještě nežli svěcení vody křestné se dokonalo, třeba bylo křtíti, doplňuje se ritus přimísením olejů starých a touto vodou se křtí až do nového svěcení na vigilií svatodušní.

Zastává-li jeden kněz dvě fary, koná liturgii sv. třídní pouze v jednom kostele. Křestná voda světí se buďto v každém chrámu zvlášť, nebo se druhému dává část v jednom chrámu svěcené. Paškál světí se jenom jeden; druhému kostelu dává se paškál již dříve (před rokem) svěcený, nebo místo něho jen obyčejná svíce oltářová. Slavné vzkříšení může býti v obou chrámech, byl-li v obou výstav vel. svátosti.

Protivno jest církevním předpisům o výstavu velebné svátosti, když se obvyklý v našich krajinách boží hrob potahuje černými rouchy nebò jest upraven na způsob tmavé jeskyně; náležít mu barva bílá a hojně osvětlení, aspoň 12 svícemi.

Hod velikonoční oslavuje vzkříšení Páně, jakožto dokonání vykupitelského díla. Všecka liturgie času velikonočního, zvláště hodu božího a oktávu jeho, vyjadřuje svatou radost, jest jako jeden radostný hymnus, pro kterouž příčinu též není v kano-nických hodinkách za celý oktáv nižádného vlastního hymnu.

Žehnání pokrmů souvisí se starobylým obyčejem tuhých postů a má ten význam, že smyslnost postem umrtvená nemá se znova probuditi požíváním pokrmů masitých.

Slavnost velikonoční jest nejstarší a největší slavnost křesťanská, *střed roku církevního*; význam její se připomíná také každou neděli.

Oktáv velikonoční zavírá se Bílou nedělí; v nešporách navrací se kanonická modlitba k obyčejnému způsobu svému. Introit mše (Quasi modo geniti) připomíná novokřtěné, kteříž toho dne odkládali bílé roucho křestní.

Pohodi velikonoční jde až do neděle před nejsv. Trojicí; do té doby má ve mši a breviáři silnou ozvěnu ritus velikonoční; ten přestává po mši a Noně v tuto sobotu.

Slavnost *na nebe vstoupení Páně* jest se svým na deset dní prodlouženým oktávem přechod z doby velikonoční ku svatodušní slavnosti. Po evangeliu mše odnáší se paškál.

Na boží *hod svatodušní* slaví se narozeniny církve Kristovy, kteráž toho dne přijala Ducha obživujícího a také počala působiti. O *vigilii* světi se křestná voda, poněvadž letnice byly ve staré církvi den křtu, rovně jako velikonoce.

Z ostatních časů roku církevního dochází jen poslední neděle po sv. Duchu v missálu a breviáři určitého významu. Vyjadřuje se tu patrně konec roku církevního, kterýž zase předobrazuje skonání světa. Evangelium popisuje poslední soud a jest obsahem svým věřícímu za pobídku, aby posledních věcí pamětliv byl. Též ostatní části textu missálového ukazují na konec časů a na dokonání církve bojující. Introit se počíná vznešenými slovy: „Myslím o vás myšlení pokoje, a nikoli útrap. Budete mne vzývati, a já vyslyším vás a přivedu zase vaše zajaté ze všech míst“. (Jer. 29, 11—14). Epištola napomíná k trpělivosti, dokud na této zemi přebýváme, pro odměnu, ježto nás čeká. Graduale odpovídá radostným zvoláním nebešťanů: „Vysvobodil jsi nás, Hospodine, od sužovatelů našich a zahanbil jsi ty, kteříž nás nenávidí. V Bohu se chlubiti budeme celý den a jménu tvému chválu vzdávati na věky“. (Žalm 43, 8—9).

§ 47. Ostatní svátky a dni roku církevního; jich pořad.

1. Za celý církevní rok kladou se v liturgii kromě čelných slavností Páně na velikou většinu dní svátky více nebo méně slavené. Jich předmět jsou památka na jednotlivé události a výjevy dílem ze života a z utrpení Kristova, dílem ze života Panny Marie, dílem památka na působnost andělů, na cnosti a skutky Svatých. (*Proprium Sanctorum* v missálu a breviáři).

2. Svátky Svatých zaváděly se pozvolna; nejstarší jsou památné dni Panny Marie, apoštolů a dávných mučenníků.

Poněvadž biskupové sobě připisovali právo, stanoviti zasvěcené svátky, dostoupily tyto počtu tolik velikého, že nejen občanskému, ale i náboženskému životu na překážku byly. Za tou příčinou zrušil některé již Urban VIII. a Benedikt XIII.; na počet nynější obmezil je Klement XIV. Svátky řádně zrušené nazývají se v liturgii *festā abolita* nebo *suppressa*.

Svátky, jež katolík povinen jest světiti jako neděli, slovou *festā fori*; slaví-li se svátek jenom v liturgii (ve mši a breviáři), nazývá se *festum chori* (in choro).

3. Pořad svátků se určuje dle důstojnosti předmětu jejich a dle způsobu, kterým se slaví.

Dle důstojnosti náleží přednost slavnostem Páně, ku kterým se i svátky sv. kříže počítají. Po těchto následují: svátky Panny Marie, andělů, Jana Křtitele, sv. Josefa, apoštolů a evangelistů, mučenníků, vyznavačů (biskupů, kněží a laiků, panen, vdov).

Dle způsobu oslavy či dle ritu rozeznávají se: simplex, semiduplex, duplex (prosté, polodvojně, dvojně); *festā duplicia* dělí se na duplex I. a II. classis, duplex majus, duplex minus nebo per annum t. j. duplex prosté bez dalšího přívlastku. Vydaný dne 22. srpna r. 1893. dekret kongregace ritů, vyhlašuje seznam, kdež roztrženy jsou všechny svátky na *festā primaria* a *secundaria*.

Veliké slavnosti Páně a některé jiné svátky mají *vigilii* za přípravu. Dle nynějšího řádu padají všechny vigilie na den před svátkem. Vigilie vánoční a svatodušní, sv. Petra a Pavla, na nebe vzetí Panny Marie a Všechn Svatých jsou zároveň dnové postní.

Privilegovány jsou vigilie před hodem vánočním a před hodem svatodušním. Privilegium vigilie vánoční a svatodušní v tom záleží, že v liturgii (mši a breviáři) neustupují žádnému snad připadajícímu svátku. Těmto jest blízka *vigilie tříkrálová*; tato ustupuje připadajícímu (nikoli přenesenému) svátku dvojnému. Připadl-li svátek dvojný, říká se ve mši kommemorace a poslední evangelium o vigilii; na hodinkách kommemoruje se vigilie již v nešporách předcházejícího dne, v den samý říká se 9. lekce a ke chvalám kommemorace o vigilii.

Nejbližší pohodí velikých svátků jest *oktáv* (staročesky též ochtáb). Oktávy vánoc, Zjevení Páně, hodu velikonočního, svatodušního a svátku Božího Těla jsou *privilegovány*. Vánoční oktáv má svoje svátky průvodné (*festā concomitantia*); oktáv velikonoční a svatodušní nepřipouští svátku jiného; v *oktávě tříkrálové* dovoluje se, kromě v den osmý, slaviti připadající duplex I. cl. Oktáv Božího Těla připouští svátky dvojně, den 8. však jenom svátek dvojný I. tř.

Za celý čas oktávu vynechávají se v breviáři Suffragia Sanctorum a Preces.

Žádný oktáv, leda by obecným ritem ustanoven byl, nedrží se od 17. prosince až do Zjevení Páně, od popelečné středy do Bílé neděle, od vigilie svatodušní až do svátku nejsv. Trojice.

Připadá-li v jednu z dob těchto svátků, jemuž oktáv náleží, světlí se bez oktávu; počal-li se nějaký oktáv na krátko před dobami těmi, světlí se jen do počátku jich.

Neděle jest od časů apoštolských stálý týdenní odpočinek a svátek křesťanský. Počaté tvoření světa, vzkříšení Páně a spolu s tímto duchovní vzkříšení věřících skrze křest, seslání Ducha svatého, jsou ty události, které se v tento den spolu setkávají a dnem Páně (*dies Dominica*) jej dělají.

Neděle rozeznávají se veliké a malé (*maiores* a *minores*). *Veliké* jsou kromě hodu velikonočního a svatodušního ty, kteréž náležejí ku předhodí vánočnímu a velikonočnímu.

Mezi nedělemi velikými jsou ty, s kterými se posvátné doby počínají nebo které v nich obzvláště vynikají, povýšeny na dni I tř., pro kterouž příčinu i nižádnému svátku neustupují. Jsou to první neděle adventní a postní, neděle smrtelná a květná, neděle velikonoční, bílá, svatodušní, a pro svátek nejsv. Trojice první neděle po sv. Duchu. Ostatní tři neděle adventní, tři devítníkové a tři postní mají ritus II. třídy, a protož ustupují připadajícímu velikému svátku.

Všecky neděle (počtem 30), které stojí mimo dva veliké okruhy sváteční, slovou *neděle malé* (*Dominicae minores*), nebo „*per annum*“ a ustupují každému svátku dvojnému. Byla-li neděle zatlačena svátkem, přibírá se modlitba její na mši a v breviáři; nad to ještě v devátém čtení breviáře a v posledním evangeliu mše s officiem denním se spojuje. Jenom o těch nedělích, kteréž padají mezi vánoce a tříkrálový oktáv, neděle se zmínka v officiu svátečním; tyto nazývají se *Dominicae vacantes*.

Neděle 3.—6. po Zjevení Páně a 23. po sv. Duchu slovou *Dominicae vagae*, protože ty ze šesti nedělí po Zjevení Páně, kteréž pro ranné velikonoce nenalezly místa před devítníkem, kladou se před nedělí 24. po sv. Duchu, kdež může býti nedělí nejméně 23 a nejvíce 28. Jest-li některého roku jenom 23 nedělí po sv. Duchu, připomíná se triadvacátá na mši a v breviáři v některý den předcházející. Neděle v breviáři a missálu za 24. označená jest vždycky poslední před adventem.

Dni mezi dvěma nedělema byly již v dávném čase jmenovány *feriae*. Ferie adventu a čtyřicetidenního postu, pondělí po neděli křížové a suché dni slovou *feriae majores* a připomínají

se na mši a kanonické modlitbě; popelečná středa a dni od pondělka po neděli květné až do Bílé soboty jsou *ferie privilegované*, a protož nepřipouštějí svátků.

§ 48. Shoda duchovní správy s církevním rokem.

Úprava roku církevního přirozeně vyplynula z povinnosti církve, všechno učení a všechna zařízení Kristova zachovati a takto v jeho díle vykupitelském pokračovati.

Za dobu posvátného roku svého obrací katolická církev svůj a věřících zrak ustavičně ku Kristu, tak že se nauka, liturgie i kážeň se životem a působením Spasitele úzce spojuje, skrze něho se oživuje a zúrodňuje, aby věřící v obcování s Bohem znova a znova uváděni a v něm, následující Krista, více a více utvrzováni byli.

V Panně Marii, andělech a Svatých nalézají církev pomocníky a vzory ve svojí činnosti.

Aby se křesťan za roku církevního postupně posvěcoval, k tomu má pomoc ne pouze ve svátostných prostředcích milosti, ale i ve zvláštních milostech roku církevního vůbec a každé doby jeho zvláště. Každá doba církevního roku zajisté nejen ukazuje, co by náleželo křesťanu podle Krista i jeho Svatých a podle návodu církve uvažovati a činiti, nýbrž i přináší s sebou zvláštní milosti, ve kterých křesťan nabývá pomoci, aby skutečně činil, co mu jistá doba roku církevního ukládá. Pro tuto příčinu nazývají se zvláště významné doby roku církevního „*čas milosti*“. Jaké by tyto milosti byly, k čemu by směřovaly, kterak by se jich křesťan účastniti a s nimi spolupůsobiti mohl a měl — co církev činí a co duchovní správce činiti povinen jest, aby je lidu věřícímu zjednával: to vyslovují liturgické knihy s větší částí bibličtými slovy. Svatí Otcové a učitelé církevní rozvinují tytéž myšlenky způsobem jasným a dojemným. V knihách liturgických jsou zejména invitatoria, hymny, antifony a čtení v breviáři, introit, mešní modlitba, epištola, graduale, evangelium, offertorium a communio v missálu, ty části, ježto kromě významu jednotlivých dob, slavností a svátků roku církevního vyjadřují milost, jakou jistá doba nebo slavnost všem lidem dobré vůle nese. Kollektou v missálu a modlitbou v breviáři pronášejí všechna církev prosbu za tuto zvláštní milost, aby lid křesťanský, jsa jí podporován, toho dojiti a to činiti mohl, čeho mu církevní doba podává a čeho na něm žádá.

Takto jest rok církevní v duchovní správě velice důležit; on zajisté poučuje názorně, vzdělává trvale, rozvinuje a představuje postupně všecku nauku křesťanskou, a milostmi každé jednotlivé době vlastními jako vzduchem rajským naplňuje prostory světa křesťanského.

Duchovnímu správci náleží, aby se dle úmyslu církve duchem i srdcem připojil k roku církevnímu a takto bezpečně pokračoval u posvěcování sebe a všem pastýřském působení svém.

Dějiny dosvědčují, že církevní rok velmi platně pomáhal, aby se v národech pohanských zakořenilo náboženství křesťanské. Úzkým připojováním působnosti pastýřské k církevnímu roku dovedli toho duchovní správcové dávných časů, že krásní k posvátným dobám a velikým svátkům případní obyčejové zavládli a důležitým prostředkem k odklizení ducha i života pohanského ne méně, nežli k rozmáhání vzdělanosti a mravnosti křesťanské učiněny byli. Týmž způsobem posud možno jest duchovní správu a křesťanský život v lidu mocně podporovati. A protož měj duchovní správce za přední pravidlo působení svého, aby na kázáních a veřejných přednáškách, ve všem poučování, napomínání a vzbuzování ve zpovědnici, u lože nemocných a kdekoli jinde, počátek řeči své aneb důvody ke svým naučením bral z významu doby církevní. Zdroj tento jest nevývažný, čerpaná z něho naučení a napomínání jsou příjemna i srozumitelná, i velice působna.

§ 49. Svěcení neděle a dnů svátečních.

Den sváteční vůbec může prospěti blahu člověka, jenom když tento jej tráví dle úmyslu božího. Jinak proměňuje se v den hříchu a hýřivosti, v den záhubný nejvážnějším potřebám lidským. Svěcení křesťanského dne svátečního zajisté tolik přirozeně souvisí s náboženstvím, vzdělaností a veškerým životem jednotlivců i člověčenstva, že za obmeškáváním a nedbáním jeho v zápětí kráčí bezbožnost, surovost, nepořádný život, podvrácení řádu a kázně v rodinách.

Způsob svěcení dne svátečního určen jest zákony božími a církevními; povinnost orgánů církevních jest, aby vážnosti zákonů těchto všemi vhodnými prostředky hájili a svědomitého jich ostříhání dosíci dbali.

Kladné působení pastýřovo v této vážné věci nejprve v tom záleží, že neděle a svátky považuje za vlastní dny práce pastýřské, za dny, ve kteréž nejvíce osvědčiti se může obětavá horlivost jeho netoliko hlásáním slova božího na kázání a křesťanském cvičení, ochotným slyšením zpovědi, ale vůbec konáním a podporováním všeho, čím by věřící od rozkoší a roztržitosti světských zdržováni, věcmi duchovními zaměstnáváni, k pobožnosti a sebrání ducha vedeni byli. Kromě mimořádných pobožností, důstojného slavení služeb božích, pěstování nábožných bratrstev a spolků nemálo přispívati mohou v boji proti znesvěcování dnů svátečních malé *knihovny zápůjčné* (knihovna farní) a nevinné zábavy veřejné.

Jako ku každé pastýřské činnosti, která širší kruhy lidu na zřeteli má, tak i v péči o náležité svěcení dnů svátečních třeba jest, aby duchovní správce měl na své straně lidi vážné, kteříž by jej podporovali ve snaze této. Třeba jest tedy nakloňovati hospodáře a rodiče, aby slovem, příkladem a kázní podporovali dobré úmysly katolické církve, kteráž vytrvalou svojí péčí o neporušenost dne svátečního nejen duchovnímu a věčnému, nýbrž i tělesnému a časnému blahu lidské společnosti prospívá.

Civilisovaný stát jest podle vlastního účelu svého ku prospěchu občanstva i na podporu veřejné mravnosti povinen církev mocně podporovati v těch jejích snahách a pracích, ježto směřují k tomu, aby se dny sváteční náležitě světily. Jisté zákony na ochranu nerušeného svěcení dnů svátečních vydány jsou skutečně ve státech s občanstvem křesťanským. Na základě tomto jest duchovnímu správci možno, když jiné prostředky a kroky neprospívají, dovolávati se moci státní proti svévolným zlehčovatelům dne svátečního.

Rakouský zákon o vzájemném postavení rozdílných vyznání ze dne 25. května 1868, VI. čl. 13. ustanovuje takto: „Nikdo nemůže býti donucován, aby se od práce zdržoval o slavnostech a svátcích některé církve nebo náboženské společnosti, ku které sám nenáleží.

Avšak v neděli se má zastaviti všeliká veřejná práce, kteréž nevyhnutelně třeba není.

Mimo to náleží o svátcích jakékoli církve nebo náboženské společnosti za doby hlavních služeb božích na blízku chrámu opomíjeti všeho, čím by se slavnost rušiti neb ujmu trpěti mohla.

Totéž zachovati jest za obyčejných slavných průvodů na veřejných místech a v ulicích, kudy se průvod bere.“

Nařízení c. k. ministerstva ze dne 1. července r. 1868 stanoví *normové dni*, ve kteréž buďto se zapovídají neb obmezují veřejné zábavy. Veřejná představení (divadla) nedovolují se v poslední tři dni sv. týdne, na Boží Tělo a na štědrý večer. Na boží hod vánoční, velikonoční a svatodušní může úřad politický povolití představení k účelům dobročinným. V tytéž dni, kdy se divadla provozovati nesmí nebo jen k účelům dobročinným povolena býti mohou, zapovězeny jsou i taneční zábavy. Jiné veřejné zábavy, jako: hudební produkce, koncerty, představení na odiv jen v poslední tři dni sv. týdne a na štědrý večer zapovězeny jsou. — Vedle rozhodnutí c. k. minist. vnitra ze dne 13. září 1883 č. 11.803 počítá se ke dni normovému také noc po něm následující.

Zákon říšský ze dne 16. ledna 1895 o nedělním a svátečním klidu stanoví, že každou neděli se má ustati ode všelike práce průmyslové; *klid nedělní* počíná se o 6. hodině ráno zároveň pro všechny jakkoli zaměstnané dělníky a trvá aspoň 24 hodin. Výjimkou smí se v neděli jisté nezbytně potřebné práce konati; zákon uvádí je výslovně. O svátku jen tolik ustanovuje zákon, aby dělníkům vedle náboženského vyznání jejich dopřáno bylo potřebného času k návštěvě dopoledních služeb božích.

Říšským zákonem ze dne 28. dubna 1895 zapovídá se v neděli podomní obchod.

§ 50. Farní služby boží. Řád a kázeň při nich.

1. Den sváteční, jakožto den Bohu a duchovní stránce člověka věnovaný, jest jediné vhodná půda, na kteréž dařiti se mohou společné služby boží, a tyto zase jsou nejpřednější způsob světiti den sváteční.

Od počátku církve náleží veřejné služby boží a zvláště mše svatá spolu se čtením a kázáním slova božího k organizaci křesťanských osad. Ony jsou velebný projev náboženského života, pravé uctění Boha, prostředek náboženského vzdělání a posvěcení, pevná páska, kteráž pastýře a stádce spojuje u veliké církevní jednotě a ve blaživém obcování svatých zachovává.

Ale i neocenitelný prostředek civilisace jsou farní služby boží; bez nich již by člověk ničeho neměl, co by ho nad prach země pozdvihovalo, a to již proto ne, že beze společných služeb božích svěcení neděle a svátku ve vlastním jeho významu ani pomyslití nelze.

2. Nedělní a sváteční služby boží rozdělují se na ranní a odpolední. K *ranním* náleží mše svatá i kázání slova božího; k *odpoledním* náležejí ve chrámech farních výstav velebné svátosti, litanie a jiné modlitby, požehnání svátostné, křesťanské cvičení a rozličné jiné pobožnosti podle diecésních předpisů.

Čas před odpoledními službami božími a po nich jest nejvíce příhodný ke schůzím a pobožnostem nábožných bratrstev a spolků.

Na jednotlivých osadách mohou dávní obyčejové, fundace, slib osady a jiné příčiny způsobiti některé zvláštnosti v bohoslužebném řádu, jakož také větší neb menší počet kněžstva již sám působí, že bohoslužebný řád na rozdílných místech rozdílný jest.

Pro tuto příčinu žádoucí jest, aby se při každém farním chrámu nalézal podrobný popis bohoslužebného řádu zde obvyklého. —

Účel veřejné bohoslužby sám toho žádá, aby na *osadách dle národnosti smíšených* bohoslužebný řád nižádné straně nenakládal ani nekřivdil. Nový duchovní správce drží se i v této věci řádu posavadního. Sám-li nějakou změnu ve prospěch jedné národnosti za potřebnu shledává, nebo že část osadníků změny se domáhá, nerozhoduje opatrný duchovní správce sám, ale předkládá věc biskupovi a potom jedná dle nálezů jeho. Zvláště třeba jest opatrnosti této, když by jedna z různých národností nastalou změnu sobě za ujmu pokládati chtěla.

3. Duchovní správcové povinni jsou dbáti toho, aby farní služby boží se konaly v *pořádku a způsobu* se zákony církve shodném. Nejprve na tom záleží, aby ke všem službám božím v neděli a ve svátek ustanoven a zachováván byl *určitý čas*. O čase rozhoduje též ohled, aby osadníkům snadno byloúčastniti se. Čas jednou správně ustanovený sluší zachovávat tak, aby jediné potřeba nezbytná mohla přivést odchylku.

Určitého a osadníkům pohodlného času jednotejně třeba jest i tu, kdež jenom jediná mše, i tu, kdež jich více bývá. Mezi ranními a velkými službami božími budiž tolik času, aby ze vzdálenějších míst jedni se domů navrátili a druzí ještě v pravý čas do chrámu dojít mohli.

Zvláště k vůli kázání nařizeno jest, aby kaple a vedlejší chrámové, kdež takové se nalézají kromě chrámu farního, nerušily farních služeb božích. Pravidlo vůbec platné ustanovuje,

aby v kaplích a chrámech vedlejších mše svaté se nepočínaly v tu hodinu, která ke mši farní ustanovena jest. Kostely klášterní nejsou tímto pravidlem vázány.

Za *mši farní* považuje se ta, při které slovo boží se káže, buďto mši předcházejíc nebo po ní následujíc, nebo také hned po evangeliu mešním.

4. S farními službami božími spojuje se každou neděli *kropení shromážděného lidu* svěcenou vodou (aspersio populi), obyčejně tak, že o ranních službách božích se děje po mši bez modlitby a zpěvu, o velkých službách božích ale přede mší a způsobem slavným skrze toho kněze, který mši následující slouží.

Pokropování lidu ke službám božím shromážděného úce souvisí s významem neděle. Souvislost jeho se křtem již odtud vysvítá, že v neděli velikonoční a svatodušní se nesvětí voda ku kropení lidu, ale užívá se té, která se oddělila od vody křestné, prve nežli se k ní přidalo svatých olejů, vysvítá i z předepsaného textu v čas velikonoční. (Antif. „Vidi aquam“. žalm „Confitemini“).

Přítomen-li biskup (vůbec „praelatus in loco jurisdictionis suae“), jde kněz, jakmile byl oltář pokropil, k němu a podává mu aspergillu, zároveň ruku jeho líbaje. Biskup pokropiv nejprv sebe, potom celebranta i ostatní kněžstvo, navrácuje aspergil; potom zase přistoupí celebrant k oltáři a obrátiv se, odchází směrem k lodi chrámové. *)

Kromě biskupa nikomu nepodává se kropáče, aby se jím kropil sám nebo prsty na něm smáčel; vzácnějším laikům a jmenovitě patronovi beneficia (a jeho zástupcům) jen to právo náleží, aby pokropení byli dříve nežli ostatní lid. **)

Jest-li ve chrámě výstav velebné svátosti, koná se Asperges jako jindy, kropení oltáře však opouští se.

Ve chrámech, kteréž nejsou farní, kollegiatní nebo kathedrální, opomíjí se kropení lidu; ve chrámech filiálních, kterým ponechána byla práva kostelů farních, děje se pokropování lidu jako ve farních; v těch, kterým schází charakter chrámu farního, děje neb opomíjí se dle obyčeje zavládlého. Biskup může povolit obřad ten i kaplím a chrámům jiným.

*) Dle nálezu S. R. C. 12. září 1884: Aspersio facienda est ad cancellos presbyterii. **) Očekává-li s aspergillum kněz biskupa nebo vůbec preláta u dveří chrámových, oděn jest rochetou beze štoly.

Také po čelné (farní) mši všedního dne a po službách božích odpoledních koná se kropení lidu na některých osadách; toto jest pouze soukromé a děje se po dávném obyčeji. Nesluší, aby kněz kropě po mši, nesl v levé ruce kalich.

5. O farních službách božích ohlašují se po kázání (a toho-li pro vážnou překážku nebylo, hned po mši) bohoslužebný řád na budoucí neděli nebo zasvěcený svátek; někdy také řád pobožností na všední den určených; připadající na ten týden církevní posty, fundační mše a nezasvěcené svátky těch Svatých, kteří lidu více povědomi a vzácní jsou. Mimořádně ohlašují se nařízení biskupa i čtou se pastýřské listy jeho, podle rozkazů zvláště vydaných.

Po těchto k duchovnímu životu celé osady náležejících věcech ohlašují se jména snoubenců (prohlášky manželské).

Nařízení moci světské ohlašují se jen po rozkazu biskupa. Ohlašování *ztrát* děje se vůbec; náleží jen pamatovati, aby se dalo slušnými slovy.

Ohlášky tyto nazývají se *pronaos*; pojmenování to přenečeno jest na ně od povýšeného místa mezi lodí a chorem (presbyteriem), s něhož za dávných časů kazatel mluvil.

Všecka ohlašování zapisují se do knihy zvláštní, nazvané *Knihá ohlášek*, kteráž k úředním knihám farním náleží.

6. Aby se každý farář vykázati mohl, že na osadě jeho skutečně se koná vše, což dle zákona i obyčeje náleží k nedělním a svátečním službám božím, zaznamenává v knize všechny úkony vlastních služeb božích, jak na každou neděli a každý svátek v roce skutečně byly. Kniha tato nese název „*Řád bohoslužebný*“ (*Ordo divinorum*); v ní zaznamenává se, kolik mší bylo a který kněz v kterou hodinu sloužil, který kněz kázal a jaký byl předmět řeči, jaká pobožnost odpolední se konala, o čem jednalo cvičení křesťanské.

Také ve všední dny třeba jest zachovávat v bohoslužbě pevný pořádek. Kde několik kněží ke chrámu připsáno jest, budiž ku každé mši jistá hodina určena; *jedna* mše, jakožto *čelná* (principalis, parochialis) nabývá slavnějšího rázu, že přítomní zpívají kostelní píseň, že po mši říká kněz modlitby na určitý úmysl a že se na konec uděluje požehnání velebnou svátostí.

7. Obecná povinnost katolických křesťanů slyšeti v zasvěcený den celou mši svatou a zúčastniti se také v ostatních částech nedělní a sváteční bohoslužby, pokud možno, nabývá ještě vážnějšího významu z vlastní povahy farních služeb božích a ze

svazku, který každého jednotlivce víže k farnímu chrámu, faráři a ostatním spoluosadníkům.

Ačkoli dle nynější kázně dosti činí katolík druhému příkazní církevnímu, kdekoli by slyšel mši, jest nicméně z důvodů vážných žádoucí, aby se každý, kromě skutečné potřeby, účastnil bohoslužby ve chrámu té farní osady, ku které sám náleží. Proto budiž toho pilen duchovní správce, aby pečlivě upravenými přednáškami, okrašlováním chrámu zvláště na veliké svátky, důstojným konáním bohoslužby a pěstováním kostelního zpěvu osadníky k farnímu chrámu poutal, časté docházky do chrámů cizích zamezoval neb aspoň na míru nejmenší uvéstí dbal.

8. Náležitě, vznešeným účelům bohoslužby nápomocné účastenství lidu žádá toho, aby lid byl dle pohlaví oddělen, dítky a mládež dospělá aby na blízku čelného oltáře místo své měly.

Na *chor* mějte přístup, jenom kdo zpěvu a hudbě prospěti mohou. V *sakristii* se zdržovati v čas bohoslužby nebudiž dovoleno nikomu, kromě služebníků chrámových.

Pořádku a kázni velmi prospívá, když duchovní správce leckdy před počátkem služeb božích prohlíží chrámové prostory.

9. Duchovní vzdělání a nábožnost lidu mocně podporují *posvátné písně* vůbec a písně ke mši svaté, jsou-li textem a nápevem způsobilé, aby srdcí dojímaly, pravou nábožnost tlumočily a takto i budily.

Jestliže věřící provázejí posvátné výkony společnými modlitbami, pečuj o to duchovní správce, aby jen schopní a neúhonní předřikatelé modlitbu vedli.

Poněvadž pravá nábožnost vůbec a za služeb božích obzvláště mnoho závisí od dobrých *knížek modlicích*, nesmí duchovnímu správci býti jedno, jaké se osadníkům jeho do rukou dostávají nebo na osadě nejvíce rozšířeny jsou.

10. Vedle dávné církevní kázně náleželo k účasti v liturgické bohoslužbě též *podání oběti*. Ačkoli závazek tento již přestal, jsou věřící nicméně povinni obětovati ze statku svého. Potřeby domácího chrámu a nedostatky jiných osad katolických žádají na věřících, aby dávali oběti způsobem jiným, nežli se dalo za prvních dob křesťanských. Vědomí o této povinnosti třeba jest lidu katolickému vštěpovati a jej nakloňovati k obětem, ježto se vynakládají, aby se v církvi rozmáhaly česť boží a duchovní prospěch bratří pomoci potřebných. Ku pravé nábožnosti zajisté náleží oběť, jakožto doplněk modlitby, a člověk tím snáze a hojněji dochází

milosti od Boha, čím jest toho pilnější, aby vykupoval hříchy své dílem almužnou chudému podávanou, dílem dobrovolnými dary ke cti boží, na ozdobu chrámu, na podporu missií zámořských a t. p. Ochota k obětem takovým velice prospívá životu náboženskému. Člověk více sobě váží toho a více miluje to, co jej i hmotné oběti stojí; dokud není ochoten svoji nábožnost obětmi osvědčovati, lze o ní pochybovati, že by pravá byla.

§ 51. Přehlídka k duchovní správě.

1. Jako se duchovní správa na jednotlivých osadách děje pod dohlídkou a správou faráře, tak podobně řídí veškeru pastoreci v diecési biskup.

Biskup zůstává v živém spojení s osadami své diecése a jejich pastýři, aby stav jejich znal, o způsobu a zdaru duchovní správy dobrou vědomost měl a dle okolností daných nařizoval, co by pomáhalo zachovati, rozmáhati a utvrzovati ducha křesťanského.

Spojení biskupa s diecézí udržuje se skrze pastýřské listy k věřícím, skrze písemná poučení a nařízení kněžstvu, zvláště pak a nejlépe skrze kanonické visitace po diecézi.

Způsob a řád, jakým se visitace děje, předepsán jest v Pontifikálu římském; jak by se duchovenstvo a osady měly o visitaci zachovati, to určitěji udáno bývá v zákonech diecése a zvláštních instrukcích.

2. Kde pro velikou rozsáhlost diecése nemůže biskup sám visitovati po zákoně sněmu tridentského a vůbec býti kněžstvu a lidu přístupen, aby poučoval, radil, nařizoval a rozhodoval ve příhodách neodkladných, má za orgány a zástupce své po venkově *děkany* čili *vikáře* (*decani rurales, vicarii foranei*). Tito jsou ve jménu biskupa strážci kázně v duchovenstvu, dohlížitelé na práci jeho; chybujiících bratří povinni jsou napomínati, dobrých povzbuzovati, o všech zprávu biskupovi dávati, a čeho by na některém místě obzvláště bylo třeba, ukazovati a raditi. Obecně nazývají se vikářové okem biskupovým. Postavení jejich v řádu hierarchickém jest velmi důležité. Oni jsou zástupci biskupa a mají pro udělenou jim delegaci účastenství v pravomoci biskupské; protož i jim náleží přednost před ostatním duchovenstvem, kteréž jim čest a poslušnost prokazovati dlužno jest.

Za prostředky svého působení má vikář obzvláště visitaci, písemné a ústní zprávy dodávané biskupovi.

Statuta diecéšní a biskupská ustanovení přisuzují kanonické visitaci skrze vikáře tutouž důležitost, která se připisuje visitacím kanonickým vůbec.

Venkovští vikáři konají visitace na všech osadách okresu svého jménem biskupovým a protož i dle naučení jim od biskupa daného. Za velmi důležitou stránku kanonické visitace pokládá se, aby vikáři a skrze ně biskup nabyli vědomosti, jak vyučena jest mládež v náboženství; o tom přesvědčují se na veřejné zkoušce a vyšetřováním těch věcí, kteréž jim dle instrukce vyšetřovati náleží.

Ve státech rakouských nařízeno jest, aby patronátní komisaři na kanonických visitacích se najíti dávali, a každého roku stavby farské a kostelní prohlédli. Protož i farář povinen jest oznámiti úřadu patronátnímu den kanonické visitace (i biskupské), jakmile byl o něm sám vědomosti došel. Stala-li se změna v osobě kostelního patrona, oznamuje jí farář c. k. místodržitelstvu.

Vedle vynesení c. k. minist. kultu ze dne 27. ledna 1891, povinni jsou bisk. vikáři na vědomost dávatí okr. hejtmanství každého roku dny kanonické visitace, a potom výsledek její, zvláště pokud se týče kostelního jmění.

Protože se o kanonických visitacích koná s dítkami školními zkouška z náboženství, oznamuje vikář dni vititace okresním školním radám, kterým jednotlivé školy podřízeny jsou, aby tyto daly přiměřené rozkazy učitelstvu. Farář povinen jest (v diecési budějovické) oznámiti místní školní radě den visitace za tím účelem, aby se aspoň někteří členové na zkoušce najíti dali a svou přítomností též rodičů povzbudili k účastenství žádoucím. Mají-li se dítky ze škol přesporních dostaviti na zkoušku do místa farního nebo vůbec do jiného, nařizuje okresní školní rada k oznámení a požádání vikářovu, aby učitelé je tam doprovodili. Biskup oznamuje dni a místa své visitace c. k. místodržitelstvu a zemské školní radě.

Dodatek ku str. 88. Pátý arch této knihy byl již vytištěn, když úřadně vyhlášeno, že dle císařského rozhodnutí ze dne 2. září 1904 aktivní četnictvo v zemích předlitavských podléhá duch. správě občanské, manželky pak a děti četníků v manželství 2. třídy žijících duch. správě vojenské. Důsledek nařízení toho jest, že úmrtní a křestní listy o manželkách a dětech aktivních četníků zasílati třeba příslušnému knězi vojenskému buďto přímo nebo skrze velitelství četnické, není-li vojenského kněze v místě.

Kniha II.

Počátek a první podmínka obcování s Bohem — ospravedlnění a víra.

Oddíl I. Vcházení do církve.

Býti údem pravé církve jest první potřeba člověku, aby skrze Krista v obcování s Bohem vejíti a v něm i setrvati mohl. Obcování toto má ve víře spolu s posvěcující milostí svůj základ, a počíná se ospravedlněním ve svátosti křtu, kteráž jest jediný *řádný* způsob, vcházeť do církve viditelné. Skrze křest uvádí církev nové údy v lůno své, aby je v obcování s Bohem po celý jejich život chovala a konečně k obcování věčně blaženému dovedla.

Církev rozmnožuje se nejvíce dítkami rodičů křesťanských. Dospělí, kteří do církve pravé vcházejí, buďto již prve přijali křest, ale odloučili se od církve, že vyznali blud, nebo nepoznali posud Krista ani křtu jeho došli.

§ 1. Svátost křtu.

Ve svátosti křtu, jako vůbec v každé svátosti, rozeznáváme věci *podstatné*, bez kterých by svátosti nebylo, a věci *obřadné*, jež církev ustanovila na ten cíl a konec, aby se posluhovalo křtem důstojně na osvědčení úcty k němu, aby dispozice dospělého přijimatele zvýšena byla, a také ku vzdělání všech účastníkův a jinak přítomných.

Křest udělovaný se všemi obřady a za okolností, jež předpisuje církev, *nazývá se křest slavný* (baptismus solemnis). Bez obřadů křtiti dovoluje se jenom když pro zvláštní překážky nelze udělovati s obřady, a tu slove *křest v potřebě* (in. n. ex. necessitate).

K věcem podstatným náleží hmotnost, forma a udělovatel křtu.

I. Místo a doba křtu slavného.

1. Místo, kdež náleží udělovati křtu slavného, jest *farní chrám*.

Duchovní správce nebudiž povolný, aby se rodičové odchýlovali od tohoto zákona církevního. Křtění slavné v domech

soukromých jest zlořád, kterýž i ritu křestnímu odporuje. Kde důvodové vážní toho žádají, aby se, zvláště za času zimního, křtilo v kapli neb oratoriu nebo ve slušné světnici domu farního, může se tak díti jen s dovolením biskupa.

Dítky králův a velmožů (*magnorum principum*) dovoleno jest křtiti v zámeckých kaplích a domácích modlitebnách, ale i tu bere se voda křestná z farního chrámu. Mimo to jest zákony církevními slavný křest domácí skrze kněze povolen (kromě nebezpečení smrti), když by cesta do chrámu nebezpečna byla zdraví a životu dítěte.

Ve chrámě uděluje se této svátosti u *křtitelnice*, K této jest nejvíce vhodná hmota kámen tvrdý a dobře hlazený. Za hmotu také může sloužiti bronz anebo cín; jest-li křtitelnice dřevěná, vkládá se do vnitř mušle kovová. *Víko* křtitelnice budiž opatřeno zámkem, aby se zabránilo užívání vody křestné k účelům pověřeným; budiž i tak upraveno, aby se snadno sejmuti mohlo. Povrch víka se ozdobuje malbou neb pozlacením, na vrcholu jeho jest kříž, neb obraz nejsv. Trojice nebo Jana Křtitele.

Místo nejvhodnější pro křtitelnici jest ve zvláštní s chrámem spojené poboční kapli; není-li takové kaple při chrámu, stojí křtitelnice v lodi na místě vzácnějším po straně evangelia blíže stěny, se všech stran přístupna.

Není-li křtitelnice ve zvláštním výklenku, pokládá se za slušno, aby nad ní upevněn byl okrouhlý anebo čtyřúhelný baldachin z plátna nebo z prken, vhodně ozdobený, v obvodu aspoň tom, jež mušle má. Církevní sněm pražský od r. 1860 chce tomu, aby křtitelnice ohražena byla mříží.

2. Vedle nynější praxe může se i slavného křtu každý den a v každou hodinu udělovati. Přece však pokládá se za slušno, aby dospělí se křtili v sobotu ráno před velikonoci a sv. Duchem; vůbec pak povinen jest duchovní správce k tomu napomínati, aby dítky byly ke křtu noseny dopoledne, pokud možná, přede mší svatou.

II. Přijímatel křtu.

Křtu svatého může dojíti každý člověk živý, ještě nepokřtěný, žádá-li zaň buďto sám anebo skrze zákonné zástupce, pokud k užívání rozumu nedospěl.

Rodiče křesťanské zavazuje zákon přirozený a církevní, aby své děti dali pokřtiti bez průtahu delšího (asi týdne celého),

Také státní zákony rakouské ukládají touž povinnost rodičům křesťanským. *Zdráhají-li se rodiče katoličtí* dáti své novorozeně pokřtiti, oznamuje to farář úřadu politickému, kterýž i mocí donutiti může rodiče takové, (ač-li se již prvé za bezvěré neprohlásili), poněvadž § 139. obč. zákonníka ukládá rodičům za povinnost, dítky své v náboženství vyučiti a vychovati, a článek I. zákona o právním vzájemném postavení náboženských vyznání ze dne 25. května 1868 ustanovuje, že dítky manželské náleží k náboženství rodičů.

Nedospělé dítky *rodičů nekřtěných* a rodičů *nekatolických* mohou se po katolicku křtiti, když nalézají se v nebezpečení smrti, aneb kromě nebezpečení, když rodičové (neb osoby k výchově děcka oprávněné) k tomu svolují nebo před svědky toho žádají. (Congr. Juquis. 28. srpna 1885.)

Prislibují-li rodiče nekatoličtí, že dítě své po katolicku vychovati dají, zapisuje se výrok jejich do křestní matriky, a potvrzuje se podpisem jejich (aspoň otce) a dvou svědků.

Dítky *rodičů za bezvěré (bezkonfesijní) prohlášených* mohou se křtiti v každém věku k žádosti, nebo se svolením rodičů (pokud nedospělé jsou) a s povolením biskupa. Nejsou-li oba rodiče zjevně nepřátelé víry katolické, a zvláště stalo-li se prohlášení jich za bezvěré jenom na oko, aby v manželství vejíti mohli — lze nadíti se, že děcko aspoň ve škole nabude dostatečných vědomostí náboženských a navykne praxi náboženského života, rodiče pak že mu v tom překážeti nebudou.

Blbci a *šilenci* (amentes, furiosi) nemohou se křtiti, jestliže prve již měli užívání rozumu, ale křtu nežádali; kdo však od narození jest blbý nebo šílený, staví se na roveň dětem nedospělým. Mají-li blbci a šilenci jasná mezičasy (lucida intervalla), mohou ku žádosti své křtu dojíti; rovně i ti, kdo žádali křtu dříve, než-li smyslů zbaveni byli.

III. Udělovatel křtu. Kmotrové.

Řádný udělovatel křtu slavného jest biskup, kněz a diakon.

Děti osadníků slavně křtíti jest výhradné právo faráře, jemuž také jediné náleží doplňovati obřady po křtu vykonaném z potřeby; každý jiný ke chrámu farnímu nepřidělený kněz může jen s povolením faráře křtíti. Diakona může ke křtu slavnému zmocniti biskup nebo farář; kromě toho může diakon slavně křtíti, když by nebylo kněze, který by pokřtíti mohl a chtěl.

Z potřeby nezbytné (*in necessitate*) může křtíti každý člověk, ne ale způsobem slavným. Také křest udělený z potřeby má za následek příbuzenství duchovní mezi křtitelem a křtěncem i rodiči jeho. Rodiče mohou své dítě pokřtíti, když by se nacházelo v nebezpečení smrti a nikoho tu nebylo, kdo by křest vykonati mohl a chtěl; nevcházejí ale ve příbuzenství duchovní (*cognatio spiritualis*), leč by nemanželští byli.

Ke křtiteli druží se *kmotři*, které stará mluva církevní nazývá *susceptores*, *sponsores*, *fidejussores*, nyní obyčejně *patrini*, *matrinae*. Rodičové jsou povinni ke křtu slavnému kmotry postaviti; křest v potřebě i bez kmotrů vykonán býti může.

Kdo na křtu, byť i z potřeby uděleném, kmotrovstvím stáli, vcházejí v duchovní příbuzenství se křtěncem a rodiči jeho.

Poněvadž kmotrům, zvláště jsou-li rodičové nedbanliví nebo záhy umřeli, svědomitě dbáti jest, aby svěřenci jejich křesťanského vychování došli, víru zachovali a církvi poslušnost prokazovali: jsou vyloučeni z kmotrovství všichni ti, o kterých souditi lze na jisto, že by povinností kmotrovských plniti *nechtěli* a tedy: nevěřící, kacíři, rozkolníci, vyobcovaní, zjevní a obecně povědomí souložníci a jiní veřejní a zatvrzelí hříšníci; kdo žijí v manželství pouze občanském, kdo bez církevní dispense vešli ve smíšené manželství a svolili, aby budoucí jejich děti v nekatolickém náboženství byly vychovány.

Vyloučení jsou také všickni, o kterých souditi jest, že by povinností kmotrovským dosti učiniti *nemohli*, a tedy: němí, blbí a děti, které posud nepřijaly svátosti oltářní, osoby řeholní. Kněžím (a vůbec klerikům vyšších posvěcení) nezapovídá se kmotrovstvím státi; mnohé diecéšní synody, a také církevní sněm pražský, napomínají, aby se ke službě té ochotně nepropůjčovali.

Dostavil-li se ke křtu kmotr nezpůsobilý, povinen jest duchovní správce odmítnouti jej a opatřiti jiného, aspoň kostelníka neb porodní bábu; není-li možno ani toto, křtí se bez kmotrů. (S. Poenit. 19. září 1893.) *Nepřítomní*, ale vedle církevních zákonů způsobilí kmotři mohou se dáti zastupovati skrze jiného člověka; kmotra mužského zastupovati může i ženská osoba

kmotru osoba mužská. Zástupce kmotrův nevchází ve příbuzenství duchovní, ovšem ale kmotr jiným člověkem zastoupený. *Svědků* křestních nezná ritus katolický.

Pro duchovní příbuzenství mezi kmotry, křtěncem a rodiči jeho nařizuje církev, aby jenom jeden muž aneb jedna žena, nejvýše pak jeden muž a jedna žena za kmotry byli. Není příkázáno, aby téhož pohlaví se křtěncem byl, kdo kmotrovstvím stojí.

IV. Hmotnost a forma křtu.

Kromě nezbytné potřeby nesmí se užívat ke křtu jiné vody nežli té, která téhož roku za vodu křestnou svěcena byla a ve křtitelnici chrámů farních se chová.

Ačkoli v nezbytné potřebě každá přirozená voda za platnou a dovolenou hmotnost uznána, nicméně i v této případnosti se dává přednost obyčejné vodě očistné (svěcené), po ruce-li jest a vody křestné opatření nelze.

Voda jest velice významný symbol milostí, jež působí křest. Jako jest voda nezbytná podmínka všeho života orgánického: tak jest i víra a posvěcující milost první podmínka všeho života Bohu milého a k životu věčnému záslužného.

Ubylo-li křestné vody tolik, že by až do nejprve příštího svěcení nevystačila, může se přilít obyčejné, ve množství menším, nežli ještě ve křtitelnici zbývá; vyschla-li křestná voda docela, může se nová světit kdykoli, vedle ritu, položeného v rituale římském po ritu křestním.

Zamrzla-li voda nebo jest přílišně studena, může se (s částí menší) přilít obyčejné vody teplé do konévky s vodou křestnou. Také se dovoluje vodu křestnou ohřáti způsobem slušným.

2. *Forma křtu* v tom záleží, že se lije voda na hlavu křtence ve způsobu kříže a zároveň říkají se slova: N. Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. S hlavy křtěncovy stéká voda na čistou nádobu, odtud pak vlévá se do sakraria.

Dítkám nelije se voda na střed lebky, ale trochu stranou; po třetím polití otírá se hlava lehounce šátkem bílým. — Shledává-li se hlava porostlá hustými vlasy, rozhrne je křtitel levou rukou, co zatím pravou rukou hlavu polévá.

V. Křtění s podmínkou.

Vůbec dovoleno jest křtiti s podmínkou za důvodné pochybnosti (*dubium rationabile*), zdali způsobem obyčejným této svátosti udělovati lze, aniž by zlehčena byla.

Pochybnost tato nastává: když není jisto, živ-li jest křtěnec; když se nemůže omýti, políti neb pokropiti hlava mimo život mateřský; když nelze zjistit o nestvůrách, jest-li tu bytost lidská, nebo jeden-li tu člověk jest nebo dva jsou; když o člověku není bezpečně jisto, že platného křtu již došel.

a) *Pochybnost o životě* může býti u *dospělých*, když jim nemoc odňala sebevědomí tolik, že známky života se na nich nejeví, ale také není patrných důkazův o nastalé smrti.

U novorozeňat pochybuje se o životě, když na svět přišla porodem předčasným, nebo vůbec ve stavu neduživosti, nebo ještě nevynikla ze života mateřského. — Věda lékařská učí, že plod před 20. týdnem těhotenstva nemůže žíti kromě mateřského života. Odloučil-li se zárodek (embryo) v tomto čase od matky, slove *potracený* plod, později *nedochůdce* (foetus abortivus). V obou případech může plod na světlo vyjíti živý nebo mrtvý. Potracený plod může jen kratince živ býti.

Shledávají-li se známky života (pohyby), křtí se s podmínkou „*si capax es*“ tím způsobem, že plod se ponořuje ve vodu spolu se sítnicí, kterouž jest obalen; potom se otvírá sítnice opatrně a zárodek opětně týmž způsobem se křtí s podmínkou, „*si non es baptizatus*“. Zůstává-li pochybnost, zdali ve plodu život jest, přidává se i podmínka *si vivis*.

Nedochůdčata, na kterých podobu lidskou, zejména hlavu již možno patrně rozeznati a jí vodou políti, pokropiti neb omýti, křtí se bez podmínky, není-li pochybnosti o životě; s podmínkou „*si vivis*“, nelze-li pozorovati patrných známek života ani smrti.

Novorozeňátka na pohled mrtvá se křtí s podmínkou „*si vivis*“, není-li zjevno, že mrtva jsou.

b) Nevychází-li za *těžkých a nebezpečných porodů* plod na světlo a báti se jest, že nevyjde, jest dvojí věc možná: buďto vyniká ze života mateřského některý úd, nebo nevyniká. *Vyniká-li hlava ze sítnice již vybavená* tolik, že ji políti, pokropiti neb prstem ve vodě smočeným obmýti lze, křtí se bez podmínky, jisto-li, že rozeně živo jest. *Vyniká-li hlava sítnicí ještě obalená*, učin se pokus o roztržení sítnice; zdařilo-li se, křtí lékař

neb porodní bába prostě. *Vyniká-li jiný úd ze sítnice vybavený* a není pochybnosti o životě, křtí se s podmínkou „*si capax es*“; jest-li o životě pochybnost, přidává se podmínka „*si vivis*“.

Nevyniká-li žádný úd, bývá možno políti, pokropiti neb omýti uměle vlažnou vodou některý úd děcka, ač-li ze sítnice vybaven jest. Tu křtí se, jakž jistý neb pochybný jest život a jak možno zasáhnouti hlavu neb jiný úd ze sítnice vybavený, bez podmínky nebo s podmínkami prve jmenovanými. — Přišlo-li potom děcko na svět, ale *život jeho v nebezpečenství jest*, křtí se znova s podmínkou „*si non es baptizatus*“.

Umřela-li rodička dříve než-li dítě na svět přišlo, pečovati jest lékaři a porodní bábě, kterak by plod ze života matčina vyňat nebo některým ze způsobů výše jmenovaných pokřtěn býti mohl.

c) *S nestvůrami* (monstrum) zachází se podobně jako se zárodky potracenými a s nedochůdčaty. Nestvůra zajisté jest buňka za nepříznivých okolností znetvořená; pokožka buňky vzrůstá pak v rozličné útvary, ve kterých nenabývá podoby s lidskou bytostí ani života. Útvary takové nazývají se *móly*.

Při nestvůrách, ve kterých zárodek zůstal déle živý a jistého tvaru orgánického nabyt, třeba jest pozorovati, jeví-li se, známky života; jeví-li se, nelze pochybovati, že tu plod lidský jest, a ten se křtí s podmínkou „*si vivis*“ nebo bez podmínky, dle soudu o životě.

Patrně-li lze rozeznati hlavu, a není pochybnosti o životě, křtí se bez podmínky; rozeznávají-li hlavy dvě a dvoje prsy, jsou dvě bytosti lidské a křtí se každá zvláště. Nelze-li dobře rozeznati, že dvě hlavy jsou, křtí se jedna bytosť bez podmínky, druhá, snad ještě tu jsoucí, s podmínkou *si non es baptizatus*.

d) *Pochybno-li, zda člověk již platně pokřtěn jest*, křtí se po druhé s podmínkou *si non es baptizatus*.

Proto křtí se vždycky s podmínkou dítky *nalezené* (pohozené), třeba by snad písmo u nich položené ujišťovalo, že pokřtěny jsou. Dosvědčuje-li o vykonaném křtu aspoň jeden bezpečný člověk, nekřtí se nalezenec.

O každém od laiků v nezbytné potřebě uděleném křtu třeba jest uvážiti *osobnost křtitele* a všechny *okolnosti*, za kterých křest vykonán byl; zůstává-li po zralém uvážení pochybno, zdali

křest platně vykonán byl, křtí se s podmínkou „*si non es baptizatus*“.

Stran osobnosti křtitele jest uvážiti, lze-li bezpečně souditi, že správně křtí *umí* a že pokřtí opravdu *chtěl*.

Také když knězi povědomo, že porodní bába (lékař neb jiný laik) dobře zná, co ku platnému pokřtění náleží, ještě třeba jest vyptati se po každé, křtilo-li se za *okolností mimořádných*, kdy pro strach a zmatek snadno chybeno býti mohlo ve hmotnosti a formě. Možnost taková a proto i důvod k pochybnosti o platném pokřtění jest, když byla rodička u velikém nebezpečení smrti, v jakémž koná se obyčejně všecko kvapně, takže potom těžko jest na jisto tvrditi, že bylo šetřeno všeho, což ku platnosti náleží, zejména skutečně-li se křtilo vodou, byla-li polita, pokropena neb omyta hlava neb aspoň čelo, byla-li správně vyřčena forma. Ve příhodách takových nelze snadno plnou víru dáti porodní bábě nebo jinému křtiteli laikovi, nemůže-li nikdo jiný dosvědčiti jejich výpovědi.

Byl-li jeden z *blíženců*, byť i najisto platně, pokřtěn v životě mateřském, křtí se po skutečném porodu oba s podmínkou „*si non es baptizatus*“, když by možno nebylo bezpečně rozeznati, který z obou byl pokřtěn.

Kromě toho třeba jest uvážiti, zdali náboženské smýšlení a mravná povaha křtitele dovoluje na jisto souditi, že také *úmysl měl*, křtíti dle ustanovení Kristova čili jak se křtí v katolické církvi, nebo že by stran hmotnosti a formy vědomě jinak nečinil, nežli náleží. Jestli tedy porodní bába (neb jiná osoba světská) nekřtěná nebo nekatolička; jest-li povědoma za osobu bez víry, lehkomyšlnou, ve mravech nedobře zachovalou, — nelze souditi na jisto, že platně pokřtila.

Nepřišla-li porodní bába do chrámu s dítětem, kteréž byla z potřeby pokřtila, může duchovní správce jejímu vzkazu o platném pokřtění věřiti, jenom když plnou jistotu má z posavadní zkušenosti, že křtíti *umí* a také dosti svědomita jest.

Poznámka. O porodní bábě má duchovní správce nabyti jistoty, zdali dosti poučena jest o křtění ve příhodách nebezpečných. Není-li křesťanka nebo jest nekatolička, nelze jí dovoliti, aby za křtu byla přítomna. — Též občanská nařízení (vynes. c. k. minist. vnitra ze dne 4 června r. 1881), ukládají porodním bábám za povinnost, aby ctného a střízlivého života byly; když narodí se rodičům křesťanským neduživé dítě, aby jim pověděly o potřebě křtu, a ku požádání nebo se svolením rodičů (nemanželské matky) děcko pokřtily, o tom pak příslušnému duchovnímu vědomost daly.

Obširnější návod o poučení porodní báby o křtu a jiných povinnostech dává *Institutio ad Clerum*, vyšlá z porad biskupů rakouských ve Vídni dne 7. dubna 1894, otištěná v Ordinariátních listech r. 1897

VI. Ritus křestní.

1. Věci k udělování křtu potřebné vyčítá ritual v obecných rubrikách o křtu pod záhlavím „De sacris oleis et aliis requisitis“.

V rituálu nalézáme: *a)* křestní řád pro dítky (*Ordo baptismi parvulorum*), *b)* pro dospělé (*Ordo baptismi adultorum*), *c)* jak doplňovati obřady po křtu vykonaném v nezbytné potřebě (*Ordo supplendi omisa super infante baptizato, Ordo supplendi omisa super baptizato adultum*); *d)* řád, když biskup křtí (*Ritus servandus quum episcopus baptizat*).

2. Základní idea ritu křestního jest *ospravedlnění* aneb povýšení ze stavu hříchu do stavu synovství božího. V celém rozeznávají se tři části; *a)* od počátku až do přistoupení ku křtílecům; *b)* až do ukončení vlastního křtu; *c)* po křtu.

a) Část první slove *Catechismus*, protože, co se v ní děje, dalo se jindy za doby katechumenatu.

Dílem obecné, dílem partikulární zákony církevní žádají, aby se křtěncům přikládala *jména Svatých*; volí-li se jiné jméno, nesmí ani neslučené ani z mythologie pohanské býti. Přikládají-li rodiče neb kmoři jméno světské, ale jinak slušné, jmenuje křtílec v ritu křestném jméno některého světce a křtí na toto, nic nenamítaje proti jménu volenému, když by s důvodem soudil, že námítka jeho nebude dbáno. V obecném životě může se člověk nazývati jménem svobodně zvoleným, a toto se také zapisuje do matriky vedle vlastního jména křestného. Jména, která jsou jenom dialektová přeměna jmen Svatých, jako: Jaroslav, Růžena, Miloslava, Vítězslav a jména osob, jež lid věřící v některých zemích za svaté ctí, jako: Podiven, Přibislava, Mlada, lze prostě připustiti za křestná.

Zvěděv jméno, koná kněz všechny modlitby a obřady dle rituálu. Trojím *fouknutím* (*insufflatio*) na obličej dítěte naznačuje se zapuzení mocností zlých a sdílení Ducha svatého, jehož chrámem stává se pokřtěný člověk; *znamenání křížem na čele a na prsou* vyjadřuje víru v Ukřižovaného, kterouž vyznávati bude povinnost křtěného až do smrti. *Vzkládáním rukou* se vyjadřuje, že církev nyní

bere člověka v ochranu a péči svou, aby mu žehnala po celý život a jej uvedla do království nebeského. *Solí*, ježto se křtenci do úst dává, naznačuje se, že tento skrze víru a milost boží uchován bude nákazy hříchu, oblibovati sobě v dobrých skutcích a v moudrosti podle Boha. — Sůl nesvětí se o každém křtu; jednou svěcené užívá se, dokud v dobrém stavu trvá.

Potom následuje *exorcismus*. Význam jeho jest, že nekřtěný člověk, maje hřích dědičný, sluší pod tu říši, kterou vládne satan, pod království hříchu; z poddanství toho vyprošťuje ho církev exorcismem. Na konec exorcismu dělá se na čele křtěncově kříž, aby za stráž a ochranu byl proti mocnostem zlým.

Vzkládání rukou za předepsané modlitby má tuto význam, že křesťan, stoje v řadách bojovníků Kristových, bojuje za nádeji a svatou pravdu pod ochranou a s požehnáním církve.

Vkládaje konec štoly (levý) na prsy křtěncovy, uvádí jej do chrámu; takto se naznačuje, že vybavenému z království hříchu otvírá se království boží.

Nyní bere se kněz ku křtitelnici, říkáje spolu s přítomnými snešení apoštolské a modlitbu Páně.

b) Druhá část ritu křestního jest *ospravedlnění samo* a počátek blaženého obcování s Bohem. Co ještě před vlastním křtem se koná, jest poslední příprava. Exorcismus má tuto význam, že říše temnosti již nikdy nemá moci nabýti nad křtěncem. Ve spojení s exorcismem tímto jest dotknutí *uší* a *nosu prstem* nasliněným; křtěnec bude povinen ochotně slyšeti slovo boží a rozšiřovati kolem sebe vůni křesťanských cností.

Ve *slavném odřikání* (abrenuntiatio) přislubuje křtěnec doživotní boj proti všemu hříchu; po slibu tomto maže jej kněz *olejem katechumenů* na prsou a plecích; obřadem tím se naznačuje i dává síla k boji.

Nyní odkládá kněz štolu fialovou a bere bílou, neb obrací štolu dvojitou. — Odřeknuv se ďábla i skutků jeho, vyznává křtěnec pravou víru a *vchází v úmluvu s Bohem*; boj proti světu a věrnost Bohu slubuje člověk, Bůh pak přislubuje mu milost a život věčný.

Úmluva tato se potvrzuje a dokonává křtem, když byl člověk prve ještě svou vůli projevil, že pokřtěn býti žádá.

Úmluva křestní a slib zároveň učiněný jest závazek na dobu celého života. Častá vzpomínka křestní úmluvy a častá obnova slibu křestního jest působná pohnutka ku věrné snaze

o křesťanskou spravedlnost a spolu i prostředek užitečný, aby úcta ke svátosti křtu se rozmáhala.

c) *Část třetí* (obřady po křtu), znázorňuje *ovoce dosaženého ospravedlnění*; milost udělená člověku má být zachována až do druhého příchodu Páně a jevití se dobrými skutky podle víry.

Pokřtěného maže kněz *křížmem* na temeni ve způsobě kříže; význam obřadu toho jest, že každý pravý křesťan jest kněz, jenž sebe Bohu obětuje, a král, jenž panuje nižším náklonnostem a žádostem svým.

Význam *roucha bílého*, kteréž kněz na pokřtěného klade, a *svíce*, kterouž jemu (kmotrům) do ruky dává, vyjádřen jest slovy oba tyto výkony provázejícími.

3. *Křtí-li se dospělý*, slouží se po křtu mše sv. a nový křesťan přistupuje ke stolu Páně. Křtí-li biskup dospělého, uděluje mu ještě přede mší svátost biřmování.

Křtí-li se *několik lidí na jednou*, stojí u dveří chrámových křtenci mužského pohlaví po pravé, ženského po levé straně; oslovení a modlitby říkají se v čísle množném. Jen otázka o jméno, fouknutí, poznamenání křížem, dotknutí uší a nosu, odříkání, pomazání olejem katechumenův, otazování o víru a křest, pomazání křížmem, podání roucha bílého a svíce děje se u každého zvláště, nejprv u mužských, potom u ženských.

Jest-li *křtěnec do chrámu přinesený tolik sláb*, že báti se jest, aby neumřel prve nežli by podle rituálu až ku křtění došlo, koná kněz, otázav se o jméno a vůli pokřtěnu býti, ihned vlastní křest, odtud pak pokračuje dále až do konce; žije-li pokřtěný ještě, doplňují se ostatní obřady od počátku až do křtu.

Křtí-li kněz ve případnosti takové *mimo chrám*, (na př. po nebezpečném porodu), může po vlastním křtu pokračovati v obřadech až do konce, má-li s sebou sv. oleje; obřady před pokřtěním opominuté měl by ve chrámě doplňovati.

Byl-li pro nebezpečnost smrti neb pro jiné důležité příčiny křest vykonán bez obřadů mimopodstatných (*baptismus in necessitate*), doplňují se tyto později ve chrámě; dotaz o vůli pokřtěnu býti a křtění samo se opouští, v modlitbách některých a exorcismech dějí se změny, jakž udány jsou v „*Ritus supplendi*“ atd. Diecéšní rituály (*Manuale*) mají tyto změny na místě náležitém v závorkách.

§ 2. Zápis do matriky křestní.

Co náleží psáti do křestní matriky o dni porodu, o rodičích a bydlišti, zapisuje se dle výpovědi otce, porodní báby neb kmotrů, také dle matrik domácích nebo dle listin z matrik cizích.

Rakouský stát přiznává za *bezvěré prohlášeným* právo nepřihlásiti novorozených dětí svých k nižádnému náboženství; takové zapisují se na okr. hejtmanství do seznamů rodných. Totéž platí, když rodiče přihlašují děcko k náboženství v rakouských státech neuznanému, a protož i právně pokládanému za bezvěří (bezkonfessijnost). Křtí-li se později takové děcko (nebo zatím již dospělý člověk), zapisuje se v křestní matriku *bez* čísla postupného.

Za faráře *příslušného* (kompetentního) k zápisům považuje občanské právo rakouské duchovní správce, na jehož osadě se děcko narodilo. Jestliže děcko pokřtil na své osadě jiný nežli příslušný farář, zapisuje ve svou matriku *bez* čísla postupného s poznámkou, na které fare se nalézají úplný zápis úřední, a jest povinen poslati do týdne faráři příslušnému věrný opis na *příjemčí list*. Příslušný přenáší zápis do své matriky s číslem postupným, navrácuje potvrzený příjemčí list, obdržený opis ukládá v registraturu.

Nemanželské dítky osob služebných narozené a pokřtěné v místě služby matčiny, zapisují se jenom v matrikách této fary.

O dítkách, ježto se občanům rakouským *narodily v cizozemsku*, praveno na str. 91. Pro potřeby církevní povinen jest farář domova jejich o to pečovati, aby rodičové sobě opatřili a domů přinesli (nebo řekli), čeho by farář o jejich stavu, rodu atd. nevěděl a také od lidí domácích vyzvěděti nemohl. Leckdy bude faráři možná poříditi úplný (ovšem jen soukromý a před právem občanským neúřední) zápis, a takto sebe i leckteré osadníky své uchovati nesnázi, ježto pro nedostatečné výpisy z občanských register cizozemských snadno nastávají.

Dítě *na konec prosince* narozené a v lednu křtěné zapisuje se ještě do roku minulého.

O blížencích udává se také hodina, kdy který na svět přišel.

Dítky, jež *přišly na svět mrtvy*, ale již tolik došlé, že by kromě života mateřského bytovati mohly — po 6. měsíci těhotnosti — zapisují se zároveň do matriky narozených i zemřelých, s dodatkem „narodilo se mrtvé“. Ve výkazech statistických uvá-

dějí se jen mezi narozenými. Nedochůdčata (před 6. měsícem) nezapisují se. (Vynes. c. k. minist. vnitra ze dne 31. ledna 1901 č. 30.550 ex 1900).

Do rubriky „*křtítel*“ zapisuje se kněz vlastnoručně; křtila-li bába (nebo kdos jiný) z potřeby, zaznamenává to pisatel i se jménem jejím; jestliže obřady později doplněny byly, připisuje se: *Caeremonias supplevit N.*

U manželských dětí ze vdovy narozených píše se pod jejich jméno ještě „*posthumus*“ („pohrobek“) a v poznámce den smrti otce.

Při *otci* a *matce* dítěte zapisují se oba rodičové jejich; při matce (bábě dítěte) ještě i rod a místo, z něhož pochází.

Kde ve formulářích není rubriky „*Poznámenání*“, píše se poznámky přes celou šířku (*per extencum*) nebo přes levou polovici listu.

Zvláštní pozornosti zasluhuje vyplňování rubrik „manželské“, „nemanželské“ a „náboženství“.

Za manželské zapisují se děti :

a) Narozené z matky vdané za trvání svazku manželského, i kdyby se manžel matky již dlouho v cizině zdržoval aneb na-prosto nezvěstný byl.

b) Narozené ze vdovy, pokud neuplynulo 10 měsíců (300 dní) ode dne smrti manželovy. Pravidlo platné o dítkách vdovy platí též o těch, ježto se narodily po *manželství zákonně rozloučeném* (*solutio matrimonii*) aneb po *zákonném rozvodu ode stola i lože* (*separitio a thoro et mensa*).

c) Za trvajícího manželství narozené děti zapisují se za manželské, když manželství rodičů trvá již *aspoň šest měsíců*, i kdyby se manžel proti tomu ohražoval, ano i kdyby matka sama se přiznávala, že dítě nenáleží jejímu manželu.

Ve příhodě takové může manžel, nebylo-li mu těhotenství známo před uzavřením sňatku, v době tří měsíců (od narození děcka neb ode dne, kdy o narození zvěděl) na soudním úřadě popíratí otcovství své; teprve když soud vynesl nález o nemanželském původu, opravuje se v matrice zápis. Zemřel-li manžel než uply-

nuly tři měsíce, neuživ práva svého, přechází toto na jeho dědice rovně na dobu tří měsíců, ode dne smrti jeho. Prospal-li lhůtu oprávněný manžel neb dědic, platí potom dítě za manželské.

Netrvá-li manželství ještě plných šest měsíců, a manžel (nebo zákonný dědic po něm) proti manželskému původu děcka nic nenamítá, zapisuje se toto za manželské. Ohražuje-li se manžel proti zápisu jména svého za otce, zůstávají rubriky „manželské“ a „nemanželské“ i rubrika „otec“ prázdný; v rubrice „matka“ poznamenává se, za koho a na kolikátý měsíc provdána jest, v rubrice „Poznamenání“ (anebo přes šířku matriky) pak ještě, že manžel popírá otcovství. Po nálezu soudním doplňuje se zápis v matrice.

Jestliže duchovnímu správci *nepovědomá rodička* bydlí na téže farní osadě nebo na blízku (jest domácí), postačuje výpověď manžela neb porodní báby, že dítě jest manželské.

Jest-li *matka dítěte cizí*, zapisuje se toto za manželské, *když se její manžel sám osobně za otce hlásí*, domovským a oddavacím listem se prokáže a skrze dva počestné, duchovnímu správci povědomé svědky zjistí, že osoby na oddavacím listu psané totožny jsou s rodiči děcka. Nejsou-li rodiče naprosto cizí, postačují dva svědkové i bez oddavacího listu. Svědkové podpisují se v matrice, a vedle jmen jejich (neb pod ně) píše se přes šířku knihy: „dosvědčují, že jim neznámí zde rodiče dobře povědomí jsou a skutečně takto se jmenují.“ (Nebyl-li oddavací list předložen, píše se ještě „a v manželství řádném žijí.“)

O listinách potřebných (domovském a oddav. listu) poznamenává se v matrice, že byly předloženy, na kterém úřadě a kdy byly vydány. Jsou-li průkazné listiny z *cizozemska*, jest třeba povšimnouti sobě, zda jsou vidimovány, t. j. vyslancem neb konsulem toho jistého státu pověřeny.

Nemůže-li otec ani listinami ani skrze svědky zjistiti výpovědi svých, zapisují se jména rodičů s dodatkem „dle udání“ a podává se úřadu politickému žádost o zjištění jmen a ostatních okolností, k úplnému zápisu náležejících. Když farář obdržel zprávu, že věci tak se mají, vyplňuje rubriky v matrice a přes celou šířku poznamenává: „Dle přípisu c. k. okresního hejtmanství ddto . . . čís. jmenují se manželští rodiče skutečně tak. Viz Rubr. fasc č. . . .“ Úřední zpráva ukládá se v registratuře farní v oddílu pro písemnosti, ježto se týkají matriky křestní.

Bezpečných zpráv o cizích rodičích může duchovní správce žádati též na farním úřadě, jemuž onino poddání jsou.

Není-li manžel přítomen, náleží nepovědomé matce vykázati se domovským a oddavacím listem, anebo dvěma svědky dokázati pravého jména svého i manželství ještě trvajícího, neb aspoň ne přes deset měsíců rozloučeného. Vysvitá-li z těchto listin anebo z výpovědi svědků, že matka není ještě celých šest měsíců v manželství, zapisuje se manžel její za otce, ale přes šířku matriky se poznamenává, že dle oddavacího listu daného na faře... dne... bylo manželství uzavřeno před... měsíci a... dny.

Jestliže matka ani listinami ani dvěma svědky dosvědčiti nemůže, co praví o jménu, manželství a manželu svém, zapisuje kněz udání její mimo matriku a potom žádá o zjištění skrze politický nebo farní úřad domova jejího.

Podobně jest se zachovati, když cizí žena vydává sebe za vdovu a dítě za manželské. Výpovědi svědků o čase, kdy manžel vdovin umřel, samy o sobě nepostačují. Nelze-li okolnosti této úmrtním listem dokázati, zapisuje se dítě za manželské „dle udání“ a žádá se o zjištění skrze politický nebo farní úřad.

Jestliže manželé *ode stola i lože rozvedeni byli* a zákonnou cestou se posud nespojili zase, může dítě manželky i po 10. měsíci rozvodu (300 dní) za manželské zapsáno býti, když manžel sám se osobně za otce hlásí před duchovním správcem a jedním svědkem, a když obě tyto osoby jsou duchovnímu správci povědomy. Nejsou-li povědomy, třeba jest výpovědi dvou dobrých a duchovnímu správci povědomých svědků, že muž za otce dítky se přihlašující skutečně jest manžel matky jeho. Svědkové podpisují se v matrice.

Není-li možno zjistiti pravdu dvěma svědky, jest na manželů, aby předložil písemné prohlášení od okr. soudu neb c. k. notáře, že se za otce děcka přiznává. Dokud tato listina předložena nebyla, zůstávají rubriky „manželské“ a „nemanželské“ prázdné. Listina skutečně předložená ukládá se ve farní registraturu.

Dítka z *manželství za neplatné vyhlášeného* narozené ještě před nálezem soudním aneb do 10. měsíce po nálezu v moc práva vešlém, uznávají se za manželské, jenom když soud také vyhlásil, že jednomu z domnělých manželů byla bez jeho viny překážka nepovědoma. Nevyhlásil-li toho soud, nezapisuje se dítě ani za manželské ani za nemanželské; farář oznamuje o té příhodě biskupovi, kterýž dohodne se konečně s vládou zemskou.

Při dítkách z manželství pouze občanského zůstávají rubriky „manželské“ — „nemanželské“ prázdný a při rodičích se poznamenává, že dle záznamné knihy o manželstvích občanských fol (aneb dle oddavacího vysvědčení z úřadu ddtto aneb dle dopisu ve farní registratuře uloženého, kterýmž politický úřad duchovnímu správci uzavření sňatku civilního byl oznámil) dne uzavřeli sňatek občanský.

• Jestliže rodiče dítěte uzavřeli smíšené manželství *pouze před kazatelem nekatolickým*, klade je církev na roveň manželům civilním; křtí-li katolický kněz dítě jejich, zůstávají rubriky o manželském a nemanželském původu prázdný a při rodičích poznamenává se, jakým způsobem v manželství vešli.

Před právem občanským uznávají se dítky z civilního i ze smíšeného, jenom před nekatolickým kazatelem uzavřeného manželství, za manželské.

Křestní listy vydávané lidem narozeným z manželství občanského a z manželství jen před nekatolickým kazatelem uzavřeného nezmiňují se o původu manželském neb nemanželském, a dosvědčují toliko, že dle křestné knihy fary č. list se narodil dne a pokřtěn byl dne N. syn (dcera) manželů (civilních) N. N. atd. K těmto listům křestním nepoužívá se tištěných blanketů.

Rubriky o původu manželském a nemanželském zůstávají prázdný také při *dětech nalezených*.

Zároveň se zápisem křtu dětí manželských zaznamenává se do výkazů statistických den a rok manželského sňatku a věk obou rodičů. Jestliže na jiné farní osadě oddáni byli, povinni jsou předložit list oddavací.

B. Za nemanželské zapisují se dítky:

a) Sama-li matka dítěte (v jejím jméně bába a kmotři) udává, že není oddána;

b) jest-li matka vdova nebo byla v manželství nyní již rozloučeném nebo rozvedena jest od muže (a tento se za otce nehlásí), dítě pak až po 10. měsíci se narodilo.

Neznámým nemanželským matkám dovoluje občanský zákon, že *pravého jména svého udati nepotřebují, nezapi-*

suje-li se také nemanželský otec do matriky; zapisuje-li se nemanželský otec, třeba jest duchovnímu správci plné jistoty, že nemanželská matka i nemanželský otec mají skutečně ta jména, kteráž udávají. *)

Nemanželský otec může zapsán býti, jenom když se sám osobně před duchovním správcem a dvěma svědky za otce hlásí.

Hlásí-li se nemanželský otec hned o křtu děcka neb později *osobně*, vyplňuje se rubrika „otec“ takto: Za otce přihlásil se N. N. atd. jako při otcích manželských. V téže rubrice podpisují se vlastnoručně: nemanželský otec sám a dva svědci, z nichž jednoho mužský kmotr a druhého křtitel zastávají může. **)

Nemanželský otec může se kdykoli přihlásiti; nehlásil-li se v den křtu, poznamenává se v matrice i datum jeho přihlášky.

Že bez vědomí a svolení matky nemanželské nemůže nikdo za otce jejího dítěte zapsán býti — žádá se, aby matka dítěte nemanželského spolu s otcem na faru přišla, hlásí-li se tento až později.

Nelze-li nemanželskému otci pro vzdálenost osobně na faře se přihlásiti, může na úřadě politickém neb soudním neb u c. k. notáře žádati, aby sepsán byl s ním protokol, ve kterémž hlásí se za otce děcka narozeného dne... v mimo lože manželské z matky a žádá, aby do matriky křestní zapsán byl. Protokol tento platí za vlastnoruční podpis otce a dvou svědků, v rubrice „otec“ výslovně se k němu pisatel odvolává a pak ukládá jej do registratury.

Nemanželské dítě dostává příjmení (rodinné jméno) po matce; když se přihlásil otec, zapisuje se dítě *do indexu matričního* také příjmením otcovým.

Jest-li matka vdova neb od muže odloučena (přes deset měsíců), dostává nemanželské dítě to příjmení, kteréž matka měla za svobodna (jméno rodinné).

Nechce-li nepovědomá nemanželská matka udati pravého jména svého, nebo duchovnímu správci nelze nabýti jistoty o pravém jménu, počíná se zápis v rubrice matky slovem: „Dle udání“

*) Občanský zák. rak. (§ 164.) nařizuje, aby výslovně zjištěno bylo, že ku přihlášení nemanželského otce také matka dítěte svoluje. Opatrnosti této třeba jest u lidí duchovnímu správci nepovědomých, zvláště u cizích.

**) Dle vyhlášení c. k. ministerstva vnitra spolu s ministrem kultu není zákonné normy, která by zakazovala zapsati ženatého muže za otce nemanželského dítěte.

Chce-li nepovědomá matka nemanželská svým pravým jménem býti zapsána, nechať vykáže se domovským listem anebo dvěma svědky, kteříž ji a pravé jméno její dobře znají; k podpisům jejich přidává se: „dosvědčují, že jim neznámá zde matka dítěte dobře povědoma jest a skutečně to jméno má, kteréž se tuto udává.“ Není-li svědkův, obrací se farář k úřadu politickému nebo farnímu. Když byla pravost udaného jména zjištěna, pozbývá všeho významu přípisek „dle udání“.

Udala-li nemanželská matka jméno nepravé, může se dítě později přepsati na vlastní jméno její, když prve bylo úředně zjištěno, že jest to táž osoba. O přepsání ucházeti se náleží poručníkovi děcka.

Zápis nepovědomých matek nemanželských na jméno smyšlené nijak nepostačuje potřebám církevním, poněvadž na jeho základě nelze pátrati po příbuzenstvu a překážkách, když o manželství jde. A protož dobře jest, aby ve příhodách takových farář pravé jméno matky vyzvěděl a všecken zápis o pokřtěném dítěti s pravým jménem přenesl v matriku tajnou; v obyčejné farní matrice postačí pak jen poznámka, kde o zápisu se jménem matky „dle udání“ ještě zpráva se nalézá.

C. Rubrika „náboženství“.

Dle obecné zásady (str. 122) náležejí manželské děti k náboženství rodičů, když oba jedné víry jsou.

Křtil-li katolický kněz k žádosti nekatolických rodičů, zapisuje dítě za katolické. Při rodičích zaznamenává, k jakému náboženství se přiznávají; slibují-li, že dítě po katolicku vychováti dají, zaznamenává se to v matrice. (Viz str. 122.)

Dítky nemanželské zapisují se k tomu náboženství, ku kterému se matka přiznává. Nemanželský otec nemá nijakého práva rozhodovati o náboženském vyznání děcka, byť i se byl za otce přihlásil.

Dítkám opuštěným (pohozeným) určuje náboženství, kdo k vychování jich oprávněn jest.

Dítky ze smíšených manželství. Zákonem rakouským ze dne 25. května 1868 o vzájemném právním postavení náboženských vyznání (zákon interkonfessionální) čl. I. odst. 2. určuje se náboženství dětí ze smíšeného manželství podle jejich pohlaví; pacholici

zapisují se k náboženství otcovu, dívky k matčinu. Avšak rodiče tito mohou před uzavřením svazku manželského nebo kdykoli potom skrze *smlouvu písemnou* a také před zákonem občanským platnou ustanoviti naopak, anebo že děti všechny budou náboženství otcova nebo všechny náboženství matčina. Smlouva později učiněná nebo změněná nemá vlivu na děti, které již překročily sedmý rok věku svého. Změnu původní smlouvy povinni jsou rodiče oznámiti úřadu politickému.

Za manžely různého vyznání náboženského považuje státní zákon rakouský též takové, z nichžto jeden k nižádnému státem uznanému náboženství se nehlásí — *bezvěry jest*; protož i manžel (manželce) takovému přisuzuje právo, k žádnému náboženství nepřihlásiti novorozené dítě pohlavím jemu rovné.

Manželům bezvěrým není zákonem dovolena smlouva, že děti všechny zůstanou bez náboženského vyznání, ani smlouva, že děti pohlavím rovné manžel, který se k jistému vyznání náboženskému hlásí, nebudou k nižádnému náboženství přihlášeny.

Umřel-li nebo se nepřičetným stal jeden z rodičů v manželství smíšeném žijících, není potom druhý oprávněn rozhodovati o náboženském vyznání dítěte pohlavím zemřelému (nebo nepřičetnému) rovných jinak, než-li dle občanského zákona nebo dle smlouvy, byla-li mezi manžely učiněna.

§ 3. Legitimace dětí mimo lože manželské narozených.

Slovem *legitimace* (legitimování) rozumí se, že děti narozené mimo manželské lože dosahují všech práv, kteráž spojena jsou s manželským původem.

Jestliže se před provedenou legitimací nemanželského dítěte rodičům již řádně oddaným narodily děti manželské, mají tyto ve právech zákonných přednost před legitimovaným.

Legitimované děti nabývají sňatkem rodičů domovského práva tam, kde přísluší otci; až do té doby měly domovské právo s matkou.

Děti nemanželské legitimují se buďto *a) potomním manželstvím* rodičů svých, nebo *b) milostí zeměpána* (per favore principis).

a) Právoplatný záznam legitimace skrze manželství rodičů děje se v matrice křestní, kde dítě zapsáno jest.

1. *Byl-li otec zapsán již o křtu dítěte* (neb později) píše se přes šířku matriky pouze: Proles haec per subsequens matrimonium parentum, die contractum, legitimata est. (Vide Matr. Copul. Lit Fol.). Jestliže rodiče nebyli oddáni na téže faře, kdež zapsán křest dítěte jejich, třeba jest, aby předložili oddavací list, k němuž i potom doplněk matriky se táhne (Vide Lit. copul. ddto Rubr. fase N.). Zároveň zapisuje se dítě legitimované na příjmení otce do rejstříku (indexu) matričního; jméno pod kterým zaznamenáno bylo dle matky, přeškrtná se.

Nebyl-li otec dosud zapsán, děje se po uzavřeném manželství zápis jeho tak, jako prve praveno. (Str. 136.)

Důležité právní následky legitimace ukládají duchovnímu správci za povinnost, poučiti o této věci manžely, kteří za svobodna zplodili spolu dítě posud ještě živé. Nejvíce příhodná doba k tomu jest den oddavek, poněvadž tehdy nejsnáze opatřiti lze podpis otcův podpisem dvou svědků, za kteréž mohou se zapsati svědkové k oddávkám požádání.

2. Prostý tento záznam legitimace státi se může, jsou-li oba rodiče živi, duchovnímu správci povědomi, a bylo-li o křtu pravé jméno matky zapsáno.

Umřela-li matka dítěte před vykonanou legitimací, lze ji za skutečnou matku právoplatně považovati, když vůbec povědomo, že osoba za matku dítěte toho v matrice psaná jest totožná se zemřelou ženou otce jeho. — Jinak bylo by třeba, aby otec podal skrze okr. hejtmanství místodržitelstvu žádost za prohlášení totožnosti; k žádosti přikládá se křestní a úmrtní list matky zemřelé, oddavací list obou rodičův a křestní list dítěte. Poznámku o legitimaci připisuje farář, když o splnění žádosti otcovy úředně zpraven byl.

Jde-li o legitimaci *po smrti otce*, třeba jest nejprve, aby nálezem okresního soudu vyhlášen byl zemřelý za otce dítěte mimo lože manželské narozeného z matky , s kterouž později v manželství vešel. Na základě nálezu takového pak povoluje (prostřednictvím biskupské konsistoře) vláda zemská právoplatný záznam legitimace.

Jde-li o legitimaci dítěte již plnoletého, může zemřelý otec do matriky zapsán býti jenom se svolením tohoto.

Nejsou-li rodiče (nyní manželé) *duchovnímu správci dle osoby a jména povědomi*, třeba jest, aby listinou od c. k. notáře danou a kopulačním listem dokázali, že jsou ti, za které

se vydávají a že nyní manželé jsou. Důkaz ten může také dán býti dvěma věrohodnými svědky, kteříž podpisem svým v matrice potvrzují své výpovědi. Kdyby jeden z rodičů neznámých (cizích) nebyl přítomen, předložiti jest jeho vyjádření učiněné na úřadě politickém a vepsané ve protokol, že za otce zapsán býti žádá (že matka uznává N. za otce dítěta narozeného.)

Jestliže *rodiče byli na jiné farní osadě oddáni*, nežli kde (v zemích rakouských) jejich nemanželské dítě pokřtěno bylo, a otcí pro vzdálenost není možno na faru se dostaviti, lze provésti legitimaci jen tím způsobem, že *oba manželé* u zemské vlády aneb na okr. úřadě politickém, v jehož obvodu přebývají, za rodiče dítěta se přihlašují, zároveň svůj oddavací a dítěta svého křestní list předkládajíce. Na úřadě politickém spisuje se s nimi protokol přede dvěma svědky, kteří totožnost osob jejich potvrzují. Povolení k legitimaci dává místodržitelstvo, jemuž tato záležitost skrze okr. hejtmanství se předkládá, duchovní správce pak, obdržev zprávu o rozhodnutí místodržitelském, zaznamenává legitimaci v knize křestní, odvolává se k obdrženému přípisu, jež pak v registratuře ukládá.

Jest-li nemanželský otec v křestní matrice již zapsán, postačuje k legitimaci, když pošle svůj oddavací list faráři, v jehož matrice dítě zapsáno jest.

Chce-li občan rakouský provésti *legitimaci dítěta, jež byl v Německu zplodil*, třeba jest, aby na okr. soudu domácím zjistil, že dítěto narozené dne . . . v . . . za své uznává, a že s matkou jeho N. . . dne . . . v místě N. manželství uzavřel. Na okresním soudu předkládá list kopulační a rodný list dítěti. Protokol na okr. soudu s ním sepsaný, rodný list a list oddavací zasílají se na příslušný civilní úřad v Německu spolu s přípisem za legitimaci žádajícím. Úřad německý provede ve svých zápisech legitimaci, doplní v témže smyslu rodný list a navrátí jej žadateli.

Ucházejí-li se v cizozemsku bydlící rodiče — nyní již manželé — o legitimaci svého nemanželského v Rakousku narozeného děcka, děje se postup úřední dle zákonů té země. V křestní matrice může se legitimace provésti, až když faráři úředně bylo nařízeno.

Bylo-li o křtu nemanželského dítěte udáno nepravé jméno matky, lze legitimaci provésti, vykáží-li se žadatelé úřední listinou, kteráž dosvědčuje totožnost osob t. j. že matka smyšleným jménem v křestní matrice zapsaná jest tatáž, která nyní své pravé jméno udává a manželkou muže N. jest.

Bylo-li manželství původně neplatné později konvalidováno, zaznamenává se konvalidace také v matrice křestní při dětech, ježto se před konvalidací narodily.

Nemanželské dítky *zplozené v cizoložstvu* legitimují se potomním manželstvím rodičů jen *před zákonem občanským*; tu poznamenává se v matrice: Dítě... legitimováno jest potomním manželstvím rodičů i nabývá před právem občanským práv dítěte manželského. Viz knihu oddaných atd.

Podobně dítky nemanželské, jichž rodičové později uzavřeli *manželství pouze občanské* (civilní), nabývají práva dětí manželských jen v oboru práva občanského.

Ve příhodě této zaznamenává se v matrice: „Rodiče dítěte uzavřeli manželství občanské. Viz knihu záznamnou o manželstvích občanských fol. (nebo vysvědčení c. k. okr. hejtmanství ddto .)

Ve smíšených manželstvích má legitimace účinek na náboženství dětí legitimovaných; *pokud nepřekročily 7. léta věku svého*, náleží (nebyla-li zvláštní smlouva učiněna) po zákoně občanském pacholíci k náboženství otcovu, děvčata k náboženství matčinu, jakoby se až po uzavřeném manželství byli narodili.

Všelike doplňky a změny, ježto se pro legitimaci staly v křestní matrice, opisují se po každé zároveň s původním zápisem křtu a zasílají se biskupské konsistoři, aby tu přiloženy byly k duplikátu matriky.*)

Každou legitimaci nedospělých skrze farní úřad provedenou povinen jest farář oznámiti úřadu poručenskému (okr. soudu); byla-li provedena za spolupůsobení okr. hejtmanství, oznamuje ji soudu ono samo.

b) Milostí zeměpána mohou dítky nemanželské, jichž rodičové nevstoupili spolu v manželství, dosáhnouti práv dětí manželských jenom k žádosti otcově. Stala-li se legitimace tato, náleží příslušnému soudu postarati se, aby v křestní matrice zaznamenána byla. Duchovní správce obdržev toho vědomost přípisem úředním, legitimuje dítě způsobem právoplatným, odvolává se ku přípisu, jež do registratury farní ukládá; nad to jest povinen vyhotoviti dva stejnopisy původního zápisu křestního s přídavky o legitimaci a zaslati biskupské konsistoři, kteráž jeden z nich zašle místodržitelstvu.

*) V diecési budějovické děje se to na zvláštní blanketech. (Ord. l. 1894 str. 138).

Legitimovaným vydává se *křestní vysvědčení* podobně jako zrozeným z manželství občanského a z manželství smíšeného, jen před nekatolickým kazatalem uzavřeného. (Viz. str. 135).

§ 4. Uvádění jinověrců do církve.

Podle rakouského zákona o vzájemném právním postavení náboženských vyznání volno jest každému vystoupiti z církve nebo náboženské společnosti, ku kteréž posaváde náležel, a přejíti do jiné, ve státech rakouských uznané, dosáhnul-li již plných 14 let věku svého, a duch i mysl jeho v takovém stavu se nachází, že u něho nelze za nemožno pokládati „svobodné přesvědčení“. Kdo se odhodlal přestoupiti na jinou víru, povinen jest buďto ústně nebo písemně oznámiti úmysl svůj na okresním úřadě politickém; úřad pak dává to na vědomost duchovnímu správci té církve či náboženské společnosti, ku kteréž odstupující náležel.

Lidé, kteří se nepřiznávají k žádnému náboženství (bezvěří) a kteří se hlásí k náboženství ve státech rakouských neuznanému *) mohou do církve katolické nebo k některé v rakouských zemích uznané náboženské společnosti přistoupiti bez ohledu na svůj věk. Těmto není třeba oznamovati úmysl svůj na úřadě politickém; neboť ve dvojí této případnosti nejde o *změnu* náboženského vyznání, ano bezvěří náboženským *vyznáním* není, příslušenství k náboženství státem neuznanému pak právně se za jedno klade s bezvěřím.

Každé církvi neb náboženské společnosti zapovídá se týmiž zákony převáděti k sobě členy jiného vyznání nucením nebo lstí.

Do katolické církve vstupující členové křesťanských sekt nazývají se *konvertiti*, posaváde nekřtění obrácenci slovou *proselyti*.

I. Návrat křesťanů nekatolických.

Chce-li nekatolický křesťan vstoupiti do církve katolické, jest mu se nejprve přihlásiti u katolického duchovního správce a žádati za poučení o pravdách katolického náboženství. Může se také od jiného kněze dáti vyučiti a za přijetí do církve teprve potom žádati; kněz v duchovní správě neustanovený potřebuje svolení farářova nebo biskupova, aby konvertita vyučovati mohl.

*) Uznaná ve státech rakouských náboženská vyznání jsou: 1. katolické ritu latinského, řeckého, armenského; 2. nesjednocených Reků; 3. augšpurské a helvetské; 4. unitářské; 5. židovské; 6. starokatolické; 7. evangelická církev bratrská (hernhuti).

Nežli vyučovati počne, ptá se kněz opatrně a šetrně po *příčinách*, pro které žadatel do církve vstoupiti chce, a sám-li ho nezná, bude se otazovati na něho tu, kdež bezpečných zpráv se nadíti může. Zatím však, může-li se domýšleti nechvalných a pouze časných pohnutek nebo seznal takové na jisto, bere sobě práci, aby žadatele přesvědčil, že jenom touha po pravdě a spáse může člověka pravým katolíkem učiniti. Není-li život žadatele nemravný a pohoršlivý, lze doufati, že podaří se skrze vyučování opravit a doplniti, co na úmyslu a pohnutkách vadného a nedostatečného jest.

Lidem nemravného a poršlivého života dí kněz přímo, že sobě nemohou dělati naděje na přijetí do církve, dokud by života svého nepolepšili.

Nemá-li žadatel ještě 14 let, ale sedmý již překročil, dává duchovní správce biskupu svému zprávu o tom a v ní obzvláště oznamuje, jak mají se k úmyslu žadatelovu ti, kterým dle zákonův občanských náleží právo na výchovu jeho.

Přípravné vyučování nekatolického křesťana má za účel, aby katolické náboženství dostatečně poznal a zvěděl, kterak dle něho žíti náleží. Nejřednější péče vyučujícího se k tomu nese, aby konvertit poučen byl o *známkách pravé církve* a že tyto se na církvi katolické shledávají; o katolickém *pravidle víry* a potom zvláště o člancích, v nichžto se učení katolické liší od učení konvertitovi posud známého. Jmenovitě ospravedlnění, mše svatá, svátosti a svěceniny, očistec, jsou článkové, o kterých důkladného naučení třeba jest. Opatrnost velí, aby vyučující nemluvil hanlivě o původcích rozkolu náboženského, ani odsuzoval jinověrce a náboženské společnosti nekatolické.

Dokud vyučování trvá, sluší pečovati o to, aby konvertit nejen seznával způsob náboženského života katolického a církevního, ale aby se ho také účastnil. A podobně třeba jest, aby duchovní správce život konvertita bedlivě pozoroval a bezpečné vědomosti o mravné povaze jeho nabyl.

3. Když konvertit již dostatečně připraven jest a na okr. hejtmanství se byl ohlásil, žádá duchovní správce za biskupské dovolení, aby jej směl do církve katolické uvést, a spolu za *plnou moc*, aby zpovědník, jehož sobě konvertit vyvolí, platně rozřešiti mohl z kacířství a klatby, a také z jiných rezervatů, jestliže by se který ve zpovědi jeho shledal; konečně i za rozhodnutí, *zdali křest konvertita za platný považován býti může*. K žádosti

se přikládá křestní list konvertitův a vyučoval-li jiný kněz, vysvědčení o dostatečné znalosti katolického náboženství.

Opatrnost žádá toho (a v některých diecésích nařízeno jest), aby se s konvertitem (také s proselytem) sepsal na faře za přítomnosti dvou svědků protokol, v němžto se zapisují otázky a odpovědi o posavadním náboženství, věku, domově a zaměstnání obrácence; o rodičích a náboženském vyznání jejich; o pohnutkách ku přestoupení; o povinném oznámení na úřadě politickém; kde a kým byl pokřtěn. I tento protokol připojuje se za přílohu k žádosti biskupovi podávané.

S biskupským dovolením ku přijetí nekatolíka do církve dává se zároveň *plná moc k veřejnému rozřešení* (absolutio pro foro externo) ab haeresi et annexa excommunicatione; toto zajisté náleží k plnému ritu, kterým se uvádění do církve katolické děje. Veřejné udělené rozřešení ab haeresi platí také v oboru svědomí (pro foro interno vel. conscientiae), když konvertit až po formálním přestoupení do katolické církve skládá zpověď. Zpovídá-li se dříve, uděluje se mu rozřešení toho i ve zpovědi. Že pak dle dekretu s. C. Inquis. 14. prosince r. 1890, všickni protestanti a jejich potomci po meči v 1. a 2. koleně, po přeslici pak v 1. koleně jsou irregulární, může při konvertitech mužských též plné moci k rozřešení ab irregularitate třeba býti, když by ve stav duchovní vstoupiti chtěli.

4. Zdali konvertit platně pokřtěn jest, má se dle výkladu téže kongregace od 20. listopadu 1878 a 20. února 1883 pokaždé dobře uvážiti. Konečný soud o této věci pronáší biskup; duchovní správce sám, jen když pro nebezpečenství smrti konvertitovy nelze žádati neb čekati rozhodnutí biskupova.

Uznal-li biskup za potřebno, aby konvertit byl pokřtěn s podmínkou neb prostě, uděluje se křtu ještě před veřejným vyznáním víry, a vždy *soukromí*. Křtí-li se konvertit bez podmínky, nepotřebuje rozřešení ze hříchů a censur, neodpřisahá bludu po vyznání katolické víry a může v den veřejného přestoupení svého přijmouti svátost oltářní beze zpovědi. *Má-li křtěn býti s podmínkou*, „si non es baptizatus“, skládá generální zpověď, před kterouž krátce osvědčuje zpovědníkovi, že všecku katolickou víru srdcem vyznává. Rozřešení neuděluje se mu, protože křest jeho pochybný jest. Potom křtí se s podmínkou. Že ale jisto není, zdali teprve nyní platně pokřtěn byl, uděluje se mu rozřešení s podmínkou „si indiges“.

5. Vstup do církve záleží podstatně ve *vyznání víry* (*professio fidei*). To může se díti buďto slavně ve chrámě nebo soukromí, vždy ale před dvěma svědky. Děje-li se veřejně, říká konvertit po evangeliu mše svaté kleče vyznání víry dle formy tridentské hlasitě a zřetelně; vyznání soukromé děje se před krucifixem mezi dvěma svícema postaveným. Skládaje na konec přísahu, klade dva prsty pravé ruky na počátečná slova evangelia dle sv. Jana. Neumí-li nebo by mu těžko bylo čísti, předříkává kněz a konvertit říká za ním. Skládá-li několik konvertitů najednou vyznání, předčítá jeden po krátkých odstavcích, ostatní opakují po něm. Forma vyznání víry uvádí se konvertitovi ve známost a vykládá se mu ještě v čas přípravného vyučování.

Po vyznání přijímá konvertit svátost pokání a oltářní. Zpověď jeho jest generální. Před vlastním odpuštěním hříchů dává se konvertitovi rozřešení z kacířství a klatby, jenom když by se dříve zpovídal, než-li dle ritu *absolvendi et recipiendi acatholicum conversum* rozřešen byl pro foro externo.

Děje-li se vyznání víry za mše svaté, o kteréž konvertit přistupuje ke stolu Páně, skládá zpověď již prve; avšak tu jest potřebí, aby před zpovědí nebo aspoň před absolucí krátce vyznal víru katolickou (jako na str. 144 praveno).

Žádá-li toho konvertit, vydává se mu písemné vysvědčení, že přešel na víru katolickou. Přestoupení oznamuje se biskupovi a zapisuje se do „*Knihy obrácených*“. V této zaznamenává se i den, kdy konvertit oznámil svoje vystoupení z protestantské společnosti, povolení a plnomocenství od biskupa, místo a chrám, kde složeno bylo vyznání katolické víry, a jméno kněze, v jehož ruce vyznání složeno. *)

6. *Chce-li nekatolík v blízkém nebezpečení smrti na víru katolickou přestoupiti*, má každý zpovědník již pro tuto příčinu plnou moc rozřešiti z censur a hříchů vyhrazených. Také nežádá se za dovolení uvéstí nekatolíka do církve, když by s průtahem spojeno bylo nebezpečení. Dvou svědků i tuto třeba jest.

Před vyznáním víry vyučuje kněz nemocného konvertita, pokud možná, o nejdůležitějších pravdách katolických a jmenovitě o pokání, svátosti oltářní a posledním pomazání. Složiv vyznání a obdržev rozřešení z censur a hříchů (nebo křest), přijímá

*) Není-li na färe knihy této, může se všechno zapsati do knihy křestní bez čísla postupného.

velebnou svátost a poslední pomazání. Domáci jeho (aneb on sám, když by ozdravěl) oznamují obrácení jeho na politickém úřadě; duchovní správce pak povinen jest dáti zprávu biskupovi a zapsati konvertita do knihy obrácených.

Byl-li konvertit také křtěn, zapisuje se do matriky křestné bez čísla postupného; ve výkazech statistických se o křtu tomu zmínka neděje.

7. Konvertitům lze i na jejich křestním listu dosvědčiti jejich katolické vyznání; píše se totiž na rubu jeho: „Složil katolické vyznání víry ve chrámě. v ruce faráře před svědky dne Anebo: „Matka N. (otec) složila katol. vyznání víry atd. a protož i dítě nemajíc toho času sedmi let, zároveň do církve katolické přešlo.“ (Podpis, farská pečeť, kolek 1 koruna).

Dítky protestantské, ježto posud nepřekročily 14. roku, považují se nicméně za haeretiky, jestliže od té doby, kdy rozumu nabyly, náboženské nauce nekatolické se přiučovaly a náboženských výkonů se účastnily, třeba by ještě nebyly confirmovány a k „večeři“ připuštěny. Přestupují-li k církvi katolické, zachovávají jest tu vše, jako při dospělých, s tou výjimkou, že se chlapcům neuděluje rozřešení z censur a klatby, jestliže nenaplnili čtrnácti, děvčatům, naplnila-li dvanácti let věku svého.

Žije-li dítě protestantské již v útlém věku po smrti rodičův neb od nich vzdálené u příbuzných neb poručníků katolických neb u vlastních rodičů, z nichžto jeden již před sňatkem k církvi katolické náležel (neb později do ní vešel), po katolicku se vychovává a netoliko se účastní ve škole náboženského vyučování katolického, ale také ku svátostem se připouští, považuje se za katolické. Bylo-li by třeba dosvědčiti takovému jeho katol. vyznání na křestním listu, nemohlo by se udělati jinak, než-li že by po 14. roce věku svého soukromí před farářem a dvěma svědky za katolíka se vyznal, prve však přestoupení své na okr. hejtmanství ohlásil.

II. Obrácení nekřtěných.

Žádá-li za přijetí do církve člověk nekřtěný, jest o zkoumání pohnutek, o poučení a přípravě totéž zachovávati, co při konvertitech protestantských.

Nezbytně potřebná dispoice dospělého křtěnce jest víra v Krista, upřímná lítost nad hříchy a pevný úmysl, že křesťansky živ bude.

Poněvadž nekřtění nepodléhají církevní pravomoci, mohou si sami voliti kněze, kterýž by je vyučoval a pokřtil.

Vyučování Israelity počíná se výkladem proroctví o Mesiáši a důkazení, že tato se vyplnila na Pánu Ježíši. Když tento základ jest položen, přednáší se učení katolické způsobem obrácenci pochopitelným. Navedení ku křesťanskému životu, přípravy skrze modlitbu, dobré skutky a časté vzbuzování lítosti jest těmto ještě u větší míře zapotřebí, než-li konvertitům protestantským.

Když katechumen dostatečně vyučen a připraven jest, žádá duchovní správce u biskupa za dovolení, aby obráceného pokřtiti a do církve uvésti směl. K žádosti této přikládá se: *a)* Písemné osvědčení katechumena, že z čistých pohnutek se odhodlal přijmouti křesťanskou víru, a že jako pravý křesťan žíti i umříti chce; osvědčení toto podpisují kromě katechumena ještě dva svědkové. *b)* List rodný. *c)* Vysvědčení o dostatečné znalosti křesťanského učení, nevyučoval-li sám ten, kdo za povolení žádá. *d)* Vysvědčení mravné od úřadu farního.

Dosáhnuv povolení biskupského, uděluje křtu svatého dle ritu ke křtění dospělých; o mši svaté, kteráž se po křtu slouží, přistupuje nový křesťan ke stolu Páně.

Křest dospělých zapisuje se na základě listu rodného do křestní matriky bez čísla postupného. V rubrice „Poznamenání“ (nebo přes šířku matriky) děje se zmínka o biskupském povolení, které se v registratuře farní chová. Proselytovi se může vydati list křestní ve způsobu obyčejném.

Sepsání protokolu, zápis ve „Knize obrácených“ a správné oznámení biskupovi děje se i tuto. — Rodný list nového křesťana a ostatní přílohy k žádosti ukládají se v registraturu farní, když byly faráři zase navráceny spolu s písemným povolením biskupským.

§ 5. Odpadlíci.

1. Odpady od katolické církve dějí se obyčejně jenom na osadách dle vyznání náboženského smíšených anebo kde nekato-lický emisař nemravnými prostředky, zejména uplácením jedno-

tlivců a lživým zlehčováním katolické církve i kněžstva jejího vlašné katolíky o víru okrádá.

Nejvíce působný prostředek proti odpadům jest ten osobní charakter, který duchovního správce hodna činí důvěry a lásky všech počestných lidí. Opatrný a horlivý duchovní správce dbá toho ve všem působení svém, aby katolické osadníky ve víře utvrzoval, pilně uče ve škole, na kázáních a křesťanských cvičeních. O naukách lišných jedná způsobem apologetickým, přímé polemiky proti jinověrcům zdržuje se a také napomíná svých, aby se v hádky o náboženství nepouštěli, důvěrného s jinověrci obcování se varovali, v jejich bohoslužbě se nijak neúčastnili, do jejich modliteben ani z pouhé zvědavosti nevcházeli.

Svědomitá péče duchovního správce, by se veřejné služby boží konaly v dobrém pořádku a ve dny větších svátků slavně, aby chrám byl čist a dle možnosti okrášlen, aby zpěv kostelní nábožnost budil a srdce mile dojímal —, mívá za následek, že sobě lid katolické církve a její bohoslužby váží a že chrám osadní jim platí za místo posvátné a milé, od něhož by se na vždy odloučiti nechtěli.

2. Zvěděl-li duchovní správce, že některý z osadníků jeho chce odpadnouti od církve katolické, dbá toho, aby s ním vážnou rozmluvu zavedl. Podařilo-li se to, vynasnažuje se, aby zbloudilce odvrátil od úmyslu jeho.

Lze-li duchovnímu správci vážné slovo promluvíti s osadníkem k odpadu odhodlaným, připrav se prve modlitbou a mnohou trpělivostí se ozbroj, aby ho tvrdošíjně námitky nebo nezdvořilé chování člověka toho nestrhly ku slovům i činům, ježto by vážnosti jeho a třeba i vážnosti samého náboženství katolického ublížiti mohly.

Byť i vážná, klidně pronášená slova kněze nezvrátila úmyslu pojatého, nebudou přece nadarmo; dojem jimi způsobený může oslabiti předsudky proti církvi a kněžstvu, může také vésti k úvahám, upravujícím cestu k návratu.

Nejprve ovšem třeba jest otázati se po příčinách kroku obmysleného. Pravá příčina bývá zisk, netečnost náboženská, nejednou i čirá nevěra.

Skutečně-li odpadlík ještě křesťan věřící jest i mravně zachovalý a skutečně-li vážné námitky proti katolictví uvádí za příčinu

svého úmyslu, nebude obyčejně nesnadná věc, poučiti ho a přesvědčiti o katolické pravdě.

Ale poněvadž upřímné hledání pravdy a spásy snad nikdy nevede člověka ven z katolické církve, bude duchovnímu pastýři málo kdy třeba pouštěti se v důkazy dogmatické. Lehkomyšlnost, kteráž nejčastěji k odpadlictví vede, žádá toho, aby kněz představoval, že *hříšno jest*, trhati svazky, kteréž nás poutají ku skvělé minulosti, k tisícům Svatých, nejlepších synův a dcer každého národa, k milionům souvěrců po všem světě; jak nepřirozeno jest, aby dospělý katolík měl zavrhovati a zatracovati, co v dětském srdci jeho působilo posvátnou radost, dobré úmysly a skutky. Přijdou jistě doby, kdy bude srdce jeho naplněno city jinými, nežli nyní jest, kdy jeho svědomí nebude tak pokojno, jako se nyní zdá. A třeba by doby takové nepřišly dlouho, přijdou jistě v ten čas, kde se blížiti bude poslední hodina jeho. Nikdo ještě nenalezl se, kdy by, jsa po celý svůj život katolíkem, na smrtelném loži byl katolickou církev opustil.

A nejen sebe, ale i potomky uvádí v nebezpečensství. Co předkům bylo svato, tupiti budou vnukové, a kdo první povrhl dědictvím přecházejícím z pokolení na pokolení, odpovídati bude nejen za duši svou, ale i za duše těch, kteréž byl uvedl na cestu nepravou.

Srdečná řeč, výraz citu vřelého snáze potká se tu se zdarem, nežli důkazové jakkoli dobří.

Zůstává-li odpadlík při úmyslu svém, nedej se duchovní správce odstrašiti od nových pokusů. Vroucná modlitba, kterou sám a společně s osadou shromážděnou koná za „člověka v nebezpečensství postaveného“ bude nejlepší prostředek lásky a péče pastýřské. Znamená-li konečně, že všecko úsilí jeho jest marno, připomene odpadlému hlasem srdečným, aby nezatvrzoval srdce svého, ani dbal soudu lidského, až se mu ve svědomí hlas boží ozve a k návratu pobízeti bude.

Chce-li osadník některý přestoupiti k židovství nebo k takovému vyznání, o kterém pochybno, může-li se čítati ku křesťanským, dává to duchovní správce na vědomost biskupu svému, jakmile sám byl o tom dostal oznámení od úřadu politického. Ve zprávě své udává určitě věk, stav (manželský neb svobodný), charakter nebo zaměstnání, bydliště odpadlíka, a má-li dítky, také jich jména i věk.

Všeliká přestoupení katolíků k některému vyznání křesťanskému po dokonaném 14. roce života oznamují se každoročně biskupské konsistoři, každé pak vystoupení z katolické církve zapisuje se do *knihy o změnách víry*.

Zrodil-li se odpadlý v téže farnosti, ve které bydlí, může farář, odvolávaje se k oznámení, jež mu od úřadu politického dáno, zaznamenati odpad i ve křestní matrice; zrodil-li se v jiné farnosti, oznamuje farář změnu v náboženství tamější duchovní správě.

3. *Chce-li se do církve navrátiti katolík*, jenž buďto k jinému vyznání náboženskému *byl odpadl, nebo za bezvěrého se prohlásil*, hledí duchovní správce ovšem nabýti jistoty o pravém jeho úmyslu, o pohnutkách k návratu, ale také příčiny zvěděti, pro kteréž byl odpadl. Vědomost tato zajisté nemálo přispěje ku správnému posouzení předešlé viny a nynější opravdovosti. Plné moci k rozřešení z klatby jest tu třeba zpovědníku, jako při konvertitech vůbec.

Povědomo-li předešlé odpadnutí v té krajině, kdež konvertit bydlí, jest pro nápravu pohoršení daného veřejné vyznání katolické víry nezbytno.

§ 6. Účinek změny v náboženském vyznání rodičů na dítky jejich.

Přestoupení otce neb matky (a matky nemanželské) k jinému vyznání náboženskému působí dle občanských zákonů rakouských změnu v náboženském vyznání dítek, *pokud nedosáhly sedmi let*; následují totiž dle pohlaví svého za otcem nebo matkou tak, jako by se byly narodily až po přestoupení otce nebo matky (též nemanželské matky). Smlouva dříve snad učiněná mezi manžely o náboženském vyznání dítek není tomuto ustanovení zákonnému na překážku; mohouť jí rodiče nedbati, mohou také učiniti smlouvu jinou, nebo se řídití zákonem občanským. — Oznámiti úřadu politickému jména dětí zároveň s otcem nebo matkou k jinému vyznání přestupujících povinni jsou rodiče sami.

Dítky, které již překročily sedmý rok věku svého, zůstávají do plného 14. roku v tom náboženství, ku kterému posud náležely. Povolení, aby společně s rodiči (nebo s jedním z rodičů)

přestoupily k jinému náboženství děti nad sedm let staré, může dáti vláda zemská.

Prohlásil-li se jeden z rodičů manželských (neb oba) za *bezvěrého*, neb odpadl k vyznání státem neuznanému, nemá to vlivu na děti již narozené, pokud se týče náboženství; ty aspoň až do plného 14. roku zůstávají v tom náboženství, k němuž posud náležely.

Jestliže bezvěřý otec nebo bezvěrá matka přestoupili k určitému vyznání, jdou za nimi dle pohlaví děti nekřtěné a posud ne sedmileté, a mohou jíti též děti starší, protože bezvěří není náboženské vyznání a bezvěřý *neproměňuje náboženství*, když na jistou víru se dává.

Pokoušejí-li se rodiče (nebo jeden z nich) od náboženství katolického k jinému přestoupiti neb ode všeho náboženství odpadli (bezvěří) o změnu víry katolických, u věku mezi 7 a 14 lety stojících dětí svých, či o prohlášení jich za bezvěré, nebo chce dítě po nekatolicku křtěné v tomto věku do církve katolické vstoupiti, dává duch. správce biskupu svému o tom zprávu a očekává dalších rozkazů jeho.

Rakouský zákon o právním postavení náboženských vyznání dává nejbližším příbuzným a církevním úřadům právo ku stížnostem, když rodiče (neb kdokoli jiný) ustanovují některému dítěti náboženství jinak, nežli zákonem tím předepsáno jest, nebo ve smlouvě učiněné určeno bylo. Stížnosti takové podávají se okr. úřadu politickému.

Jestliže rodiče přestoupili k jinému náboženství v cizozemsku a potom se s dětmi trvale usadili v Rakousku, *neplatí* o náboženském vyznání jejich dětí táž ustanovení, která by platila, kdyby se změna v náboženském vyznání rodičů byla v Rakousku stala.

§ 7. Svátost biřmování.

Poněvadž obcování s Bohem na křtu počaté trvati nemůže bez boje proti světu t. j. proti zásadám, obyčejům a snahám pravdě a mravnosti křesťanské odporným, ustanovil Kristus obzvláštní svátost na posilu víry, aby pokřtěný člověk pokušením a nástrahám proti spasitelné víře odolati, ji zachovati a dle ní živ býti mohl.

Ano hodné přijetí této svátosti od přípravy a náležitého stavu mysli (disposice) závisí a za celý život jenom jednou jest možno: náleží svědomité vynasnažení o přípravu biřmovanců považovati za velice vážný úkol duchovní správy.

Na ten cíl a konec povinen jest duchovní správce záhy uvésti osadníkům ve známost den příchodu biskupova, a vyzvati ku přihlášce všechny ty, kdož biřmování býti žádají. Kde se častěji naskytá příležitost ku přijetí této svátosti, nepřipouštějí se děti tuze mladé; vůbec nepřipouštějí se lidé, jichžto nekřesťanský život povědom jest.

Jména přihlášených zapisují se ve zvláštní seznam spolu s těmi okolnostmi, kteréž označiti náleží na formuláři biřmovacích lístků a matriky biřmovaných. V některou neděli (nebo zasvěcený svátek) ohlašují se s kazatelný dni a hodiny, kdy se díti bude přípravné vyučování. Příprava biřmovanců školou ještě povinných neděje se spolu s dospělými.

Přípravné vyučování toto bere za podklad náuku o víře a Duchu svatém. Že pak biřmováním se doplňuje křest, jedná přípravné vyučování dále o křtu, jmenovitě o povinnostech, ku kterým se člověk skrze *křestní úmluvu* zavazuje. Jasný výklad povinností těchto a té skutečnosti, že člověku pro vrozenou, zásadami a příkladem světa podněcovanou žádostivost nesnadno jest plniti křestní úmluvu a zachovati pevný základ její, víru —, poskytuje logického přechodu k nauce o biřmování samém.

Na základě věcí takto předeslaných nebude těžko přesvědčiti posluchače, jak velice potřeben jest člověk vyšší pomoci, nadpřirozeného světla i zvláštní posily, aby dle slibu na křtu daného přes všecku vlastní slabost a přes všechna pokušení ze světa, víru zachovati, stále vyznávat, dle ní živ býti a v ní i blaženě umříti mohl.

Tímto postupem myšlének dochází přípravné vyučování ke vlastní nauce o biřmování a jeho účincích; z výkladu o těchto vysvítá, že biřmování podává člověku, čeho při své přirozené nedostatečnosti a v nebezpečnostech od světa pocházejících nezbytně potřebuje, ač-li spasen býti chce. V této svátosti uděluje Bůh člověku *svého* Ducha, aby nás posiloval i chránil proti duchu světa.

Velebné obřady, za kterých se biřmování děje, výborně slouží ku znázornění nauky o této svátosti a toho smýšlení, s jakým se hodně přijímá.

Vzbuzovati a posilovati toto smýšlení, tuto disposici, jest druhá stránka cíle, jehož přípravné vyučování dosíci má. Podstatné stránky pravého stavu duchovního, ve kterém se svátost biřmování hodně přijímá, jsou kromě posvěcující milosti pokáním dosažené a hodným přijetím velebné svátosti rozmnožené, obzvláště :

a) Vzbuzování a rozmáhání víry skrze modlitbu a časté osvědčování víry (*actus fidei*).

b) Živé přesvědčení o pravdě, že víra jest převzácný statek a základní podmínka, bez kteréž nelze Bohu se líbiti a v obcování s Bohem státi; že třeba jest, aby víra byla živá, jí aby člověk vyznával všude slovem a skutkem.

c) Upřímná touha po milostech a darech Ducha svatého, s kterým se ve svátosti biřmování podobně spojujeme jako s Ježíšem ve svátosti oltářní, o kterémž i zaslíbení máme, že přijde a zůstane š námi.

d) Hluboká pokora spolu s lítostí nad hříchy, protože Bůh jen pokorným dává milost; vroucná modlitba se vzýváním blahoslavené Panny a skutkové sebezáporu, za příkladem apoštolů příští Ducha svatého čekajících.

e) Pevný úmysl spolupůsobiti s milostí Ducha svatého, pozorovati na jeho vnuknutí, vzývati jej v pokušeních a nebezpečnostech.

Také třeba jest poučiti biřmovance o volbě *kmotrů* a slušném chování v den, dy tuto svátost přijímají budou. Kmotři mají téhož pohlaví s biřmovancem býti; kdo témuž člověku již na křtu kmotrovstvím stáli, jen v nezbytné potřebě i na biřmování státi mohou. *Vyloučení* jsou z kmotrovství ti, kdo na křtu kmotry býti nesmí. (Str. 123). Kmotrovství nekatolíků, nebiřmovaných a nedospělých jest neplatno, a protož tito nevcházejí s biřmovaným v duchovní příbuzenství. Kmotr může se dáti zastupovati jiným člověkem, podobně jako na křtu.

Dávati sobě nové *jméno* není třeba, jest ale obyčejno; o jméně biřmovacím platí táž pravidla, kterými se jména křestní spravují. (Str. 128.)

Jdou-li biřmovanci jedné farní osady na osadu sousední, kdež biskup mešká, pečuje duchovní správce, aby ve slušném pořádku šli a cestou tam i zpět nábožně se modlili nebo zpívali.

Biřmované osadníky své zapisuje duch. správce do *knihy biřmovaných* tolik určitě, aby se duchovní příbuzenství mezi kmotrem, biřmovancem a jeho rodiči povstalé zjistili mohlo.

Svátky svatodušní poskytují velice vhodné příležitosti, aby se biřmovaným na kázání připomenuta milost, kteréž touto svátostí došli; povzbuzení a napomenutí, aby s přijatou milostí věrně působili, druží se ku připomínce této.

Oddíl II. Vyučování pastýřské.

§ 1. Účel a důležitost jeho; povinnost k němu.

1. Vyučování pastýřské jest veřejné zvěstování slova božího skrze orgány k tomuto dílu řádně poslané: skrze biskupy, kněze a diakony.

Účel vyučování toho jest, nauku křesťanskou tak předkládati a vštěpovati, aby ctnost víry na křtu vštípená nejen ve víru vědomou a dobrovolnou, ale také ve víru živou se rozvíjela, za ovoce vydávajíc dobré skutky, *křesťanský život*, kterým se obcování s Bohem nejen osvědčuje, ale také utvrzuje. Dosahování účelu toho přirozeně závisí na dvojí stránce; třeba jest totiž *a)* aby lidé nauku křesťanskou nejen za obsah víry své, ale také za pravidlo a ředidlo života křesťanského dostatečně *poznávali*, ve víře utvrzování byli — *stránka poučná*; *b)* aby tuto nauku *srdcem a svobodnou vůlí objali* u víře živé a lásce činné, — *stránka vzdělávací neb paraenetická*.

K obojí této stránce přihlížeti s pečlivostí rovnou povinno jest všecko vyučování pastýřské vůbec. V jednotlivých přednáškách může povaha předmětu, zvláště pak nejbližší účel řeči způsobiti, že stránka poučná převládá. Ale jak by koli převládala, přece stránky vzdělávací nikdy zanedbati nesluší, protože každá pravda křesťanská k bohumilému životu směřuje a jistou povinnost věřícím ukládá. Naopak může v jednotlivých přednáškách převládati stránka vzdělávací, tak že poučení jenom prostředek jest a základ, aby se působilo v mysl a svobodnou vůli věřících.

2. *Důležitost vyučování pastýřského* vysvítá dostatečně z účelu jeho. Jako zjevení boží vůbec bylo první počátek a základ ku smíření mezi Bohem a lidmi, tak i jest v pravé církvi pastýřské vyučování *počátek a základ duchovní správy*. Vyučování toťto zajisté otvírá dospělým nevěřícím cestu k církvi, do kteréž potom vcházejí skrze křest; vede i pokřtěné dítky ku poznání a milování toho, na jehož jméno pokřtěny jsou, vzdělává je za dospělé kře-

sťany, kteří by ze své víry počet vydati uměli a věrou také svůj život všecken spravovali ke cti boží a svojí spáse.

A jako jest vštěpování slova božího základ a počátek dalšího působení pastýřského, tak i všecku *duchovní správu stále provádí*, a tato v nižádném oboru svém bez vyučování ostati nemůže.

Vyučování pastýřské nemůže se nižádnému křesťanu, dokud živ jest na zemi, ukončiti tak, aby jeho dále již nebyl potřeben; jako jest mu počátkem a základem záslužného života křesťanského, tak i jest mu světlem na cestě k nebesům, varovatelem a vzbuzovatelem, aby svět neopanoval rozumu a srdce jeho.

3. Aby duchovní správcové bedlivě, svědomitě zastávali úřad učitelský, k tomu je váže již sám účel a sama důležitost vyučování pastýřského neméně, než-li církev zákony svými. Sněm Trid. (sess. XXIII. de ref. c. 1.) vyhlásil zřejmě, že rozkaz Páně o vyučování lidu těm platí, kterým duchovní správa poručena jest, a rozkazuje (Sess. V. cp. 2. ref.), aby duchovní správcové vyučovali aspoň ve dny nedělní a zasvěcené sváteční.

K určitým nařízením sněmu tridentského táhnou se všechna pozdější ustanovení sněmů církevních a biskupů, dle potřeb časových dávající rozkazy podrobné. Sněm provincie české r. 1860 konaný schvaluje kázání odpolední v čas adventu, postu a v měsíci květnu, a klade váhu na kázání mimořádná, ku kterým důležité události časové a místní dávají vhodnou příležitost.

§ 2. **Pastorální didaktika. Homiletika. Rozvrh.**

Obsah a cíl pastýřského vyučování jest věc daná, pozitivní, od kteréž uchýliti se nelze. Avšak aby se cíle skutečně dosáhlo, to záleží vedle milosti boží na osobních vlastnostech duchovního učitele a na způsobu, jak tento předkládá slovo boží.

O způsobu čili metodě vyučování pastýřského rozhodují nejprve určitá nařízení církve a zásady s duchem jejím svorné. Krom těchto hodna jsou pozornosti duchovního učitele i pravidla obecné didaktiky a řečnického umění. Tato zajisté, hledíce ku přirozenosti ducha lidského, ukazují cestu, po které na téhož ducha slovem působiti lze.

Veřejné a pospolité vyučování pastýřské jest buďto počátečné vyučování nedospělých u víře, zvláště dítek, a tu slove

katechese; nebo jest vyučování lidu věřícího, a tu nazývá se obecným jménem *kázání*, také *posvátná* neb *duchovní řeč*, *duchovní přednáška*.

Soustavné seřazení pravidel i zásad platných o vyučování pastýřském slove *pastorální didaktika*. Tato dělí se na *katechetiku*, kteráž jedná o způsobu, jak vyučovati nedospělé, a na *homiletiku*, kteráž jest soustavný návod k veřejnému vyučování lidu věřícího. Umění, hlásati slovo boží vedle úmyslu církve, nazývá se *výmluvnost posvátná* neb *duchovní*.

Znalost zásad i pravidel homiletických dobře se hodí duchovnímu správci také všude tu, kde jednotlivce učí a vzbuzuje; pro tuto příčinu jest homiletika velmi důležitá část bohosloví pastýřského.

2. Jsouc návod k výmluvnosti duchovní předkládá homiletika nejprve pravidla o *předmětu* duchovní přednášky a těch jeho vlastnostech, bez kterých by tato vyučováním pastýřským skutečně býti a protož ani k účelům správy duchovní přispívati nemohla. Hledíc k metodě, jedná homiletika o *rozvoji* předmětu, o *metodě ve stránce poučné a paraenetické*, o *pořádání* obsahu a *vnější formě* přednášek; o řečnickém projádření či *slohu řečnickém*; o *přednášení ústním*.

Článek 1. **Předmět a všecken obsah vyučování pastýřského; obecné jeho vlastnosti.**

§ 3. **Předmět a obsah pastýřského vyučování. Obecné podmínky jeho působnosti.**

1. Předmět a všecken obsah vyučování pastýřského vůbec jest zjevení boží, slovo boží, jakož je předkládá církev katolická: písmo svaté, všecko katolické učení o víře a mravech, život a působnost církve v liturgii a kázni, dějiny království božího na zemi, životy Svatých.

Z pokladu pravdy křesťanské a s ní souvislých událostí náleží častěji vybírat i pečlivě předkládati ty věci, které všem *užitečny a potřebny* jsou, proto že nad mnohé jiné dobře slouží, aby se budil a pěstoval křesťanský život. Vůbec platí tu za pravidlo rozkaz sněmu trident. (Sess. V. cp. 2. ref.), vedle něhož duchovní učitelé mají lid jim poručený učiti „*quae scire omnibus necessaria sunt ad salutem annuntiando vitia, quae eos*

declinare, et virtutes, quas sectari oportet, ut poenam aeternam evadere et coelestem gloriam consequi valeant“.

2. Aby zvěstování slova božího svorně s obecným účelem duchovní správy zakládalo a pěstovalo křesťanské smýšlení a křesťanský život, k tomu třeba jest poučení rozumu a vzdělání srdce i vůle. Poučiti může jenom ryzá pravda, předkládá-li se jasně, srozumitelně, důkladně a prakticky, t. j. se zřetelem k daným okolnostem a skutečnému životu. Avšak na poučení samém přestávati nelze, poněvadž víra spasitelná ve smýšlení a skutečích záležitostech; a protož třeba jest pravdu tak předkládati, aby *srdce i vůle dojaty a nakloněny byly* ku smýšlení a životu svornému s vůlí boží. Že pak člověk tím ochotněji pravdu slyší a skrze ni se k určitému konání nakloniti dává, čím ho tato více zajímá a čím šetrněji se mu vážné pravdy předkládají: třeba jest nad to, aby pastýřské vyučování *poutalo i zajímalo* a také prázdno bylo všeho, co by nemilý dojem působiti, posluchače uraziti aneb proti kazateli nechť a odpor vyvolati mohlo.

Vedle těchto samozřejmých skutečností shledávají se za *podmínky působného vyučování pastýřského*: aby celým obsahem svým bylo pravda; aby poučovalo jasně, prakticky a důkladně; aby směřovalo ku vzdělání srdce i vůle; aby poutavo a zajímavavo bylo; aby sobě opatrně a šetrně vedlo, zvláště když třeba předkládati pravdu nemilou nebo takovou, proti které posluchači zaujati jsou.

§ 4. Vyučování pastýřské budiž celým obsahem svým pravdivo.

Jenom ryzá a plná pravda křesťanská může přispívati k účelu pastýřského vyučování; protož i kazatel jest povinen přednáseti nauky, ježto se v církvi obecně a svorně drží.

Kazatel by zkracoval slovo boží, když by pomíjel některých důležitých nauk, ježto se snad protiví lidem u víře slabým, křesťanského mravu nedbálým, na př. zúmýslně se vyhýbaje naukám o hříchu, smrti, pekle, sebezáporu atd.

U věcech mravoučných, pokud výrokem církve o nich rozhodnuto není, povinen jest kazatel přidržovati se bohoslovců v církvi uznaných, obzvláště sama-li nejvyšší autorita je vyhlásila za vůdce bezpečné.

Povinnost vyučovati pravdě ryze a jisté zabraňuje kazateli přičiňovati ku pravdám dogmatickým domněnky na sporu postavené, ani soudem církve ani vážnými autoritami nerozhodnuté, předkládati lidu pouhé otázky školské nebo předměty hlubokých badání.

K pastýřskému vyučování nehodí se události a vypravování ze života náboženského, nejsou-li na jisto postaveny, zakládají-li se na pouhé pověsti, vůbec události a příběhy, které lehkověrnost za pravdu bere a lidé zázraků žádostiví rozšiřují, obsah ještě rozmnožujíce. To platí zvláště o zázracích, zjeveních, viděních, extásích, které vždycky sluší přijímati s velikou nedůvěrou, dokud by se o nich neprohlásila oprávněná církevní vrchnost. Neopatrnost v této věci choulostivé snadno může i samé víře pravé na škodu býti; víra v zázraky skutečné, na kterých spoléhá pravdivost křesťanského náboženství, oslabuje a podvrací se, když se nerozvážlivě rozhlašují věci zázračné, ježto zřejmou pečeť nepravdy na sobě mají, nebo se brzy za klam či za pošetilou lehkověrnost ukázaly.

I pravda sama by mohla na škodu býti, když by se v leckterých věcech nešetřilo zdrželivosti rozsoudné. Jsoutě leckteré nauky ve mravovědě, jako náhrada tajná (*compensatio occulta*), o přivlastnění cizí věci v největší potřebě o kterých náleží pomlčeti u vyučování veřejném, aby nebyly obráceny také na příhody, ve kterých již platnosti nemají. Nesnadno by slušelo *přímo* jednati o hříších proti 6. přikázání božímu; kazatel volí za úkol čistotu, kterýž předmět ovšem také dopouští dostatečně promluvití o hříchu čistotě odporném, aniž by vyčítal hříchy páchané v manželství nebo mimo ně. Tyto a leckteré jiné nauky choulostivé náležejí do zpovědnice a tu ještě mluví se o nich s velikou zdrželivostí a jen kolik nezbytná potřeba velí.

Životy Svatých předvádějí leckde výkony cností neobyčejných, mimořádných, více hodných podivu nežli následování; takových lépe jest nevzpomínati, aby se lehkomyšlným nedal podnět ku posměchu a rouhání.

Kazateli jest se bedlivě střežiti všeho *přepínání, upřilišování, rigorismu* neoprávněného a všeliké *jednostrannosti* v naukách dogmatických rovně jako mravoučných, střežiti se i častých superlativů, poněvadž v těch bývá přepínání, a tedy více nežli skutečně pravda jest.

Všeliké přepínání a nadsazování mravních povinností, potřebné přípravy ku hodnému přijetí některé svátosti, podmínek,

bez kterých modlitba nemůže býti Bohu mila a člověku prospěšna atd.; jednostranné líčení některých vlastností božích, zejména svatosti, spravedlnosti, milosrdenství, snadno může odnímati lidem důvěru v Boha i jejich mravní sílu, ploditi úzkostlivost, malomyslnost a pochybnosti neb opovážlivé spoléhání, může od života křesťanského spíše odpuzovati, nežli k němu povzbuzovati.

§ 5. Vyučování pastýřské poučuj prakticky, jasně a důkladně.

1. *Praktičnost* žádá nejprve, aby za úkol bráno bylo jen co křesťanu věděti třeba jest a prospívá, a to aby vezdy se pojalo a předkládalo s té stránky, odkud by platný účinek míti mohlo na život křesťanský.

Aby zákonu o praktičnosti dosti učinil, měl kazatel u volbě úkolu a neméně také v rozvoji jeho stále ohled na posluchače i na povahu a potřeby času. Duchovní správce káže *svým* osadníkům, *pro* ně a ne *toliko před* nimi. Protož přihlíží k jejich stavu a zaměstnání, ke stupni vzdělanosti obecné a náboženské; uvažuje, co by *tito* posluchači snést, co by vykonati mohli a povinni byli.

Se stránky této nejvíce na váhu padají *duchovní potřeby* lidu křesťanského. Jisté potřeby jsou všude jedny, vyplývající z lidské přirozenosti, z rozumu zatemnělého, ze slabosti a křehkosti lidské. Všude nalézají se nejen rozdílní stavové, rozdílný věk, hříšníci na rozdílném stupni hříšnosti, podobně i nábožní a dobří na rozdílném stupni ctnosti křesťanské. A protož předmět a všechn obsah přednášky budiž takový, aby, pokud jen možná, ke všem přihlížel a všem prospěl. Mluví-li zvlášť o povinnostech jistého stavu, neopomíjej ukázati, že také ostatní posluchači podobné nebo souvztažné povinnosti mají, nebo se jim nahoditi může příležitost, kde by je plniti mohli; mluví-li o ctnosti, dotýká šířeji nebo kratčeji též protivného hříchu a naopak.

Potřeby zvláštní mají základ v okolnostech místních, ve zlořádech zakořeněných, v obecné mravní pokleslosti, lehkomyšlnosti, jako: zavládlé nedbání služeb božích a svátostí, služební práce ve dny zasvěcené, pijanství, karban, příliš svobodné obcování obojího pohlaví.

Také *zvláštní nálada myslí* a oprávněné přání neb očekávání posluchačstva rozhoduje více neb méně o volbě předmětu a vlastním obsahu řeči. To jmenovitě platí o žalostných neb radostných událostech, zasahujících účinkem svým ve širší vrstvy obyvatelů, o velikých svátcích a slavnostech církevních, o slavných svěceních a žehnáních. Ku praktickým, oprávněnému očekávání lidu neb okamžité jeho potřebě vyhovujícím řečem svátečním, potěšným, děkovacím, a vůbec příležitostným ukazují na vhodný předmět a dílem i na další jeho rozvoj: událost sama, význam a účel věci (zejména při svěceních), význam církevní slavnosti nebo připadajícího svátku, liturgické knihy. Dbaje těchto hledišť a zdrojů, nejsnáze dovede kázati tak, aby posluchači byli ve svém očekávání uspokojeni aneb aby zvláštní příhody užito bylo ku vzdělání jich.

Duchovní přednáška nabývá praktičnosti, předkládá-li se pravda nikoli theoreticky, způsobem učené školy, nýbrž se *zřetелеm k životu lidskému*, jak v něm se osvědčuje a jeví, jak věřícímu křesťanu ve všem jeho životě a v jistých případnostech obzvláště za světlo a ředidlo býti má.

Praktická přednáška vytýká *příčiny*, které obyčejně zavíňují, že se pravdy nedbá, že zákon boží a církevní se přestupuje; jmenuje podněty a příležitosti ke hříchu, a varuje před nimi; vyčítá potřebné a prospěšné výkony života náboženského, schvaluje prostředky prospěšné aneb i potřebné k tomu, aby možná neb usnadněna byla křesťanu povinnost, o které se jedná; vykládá i *způsob*, kterak jistou věc konati náleží, kterak ji dobře vykonati lze. Podobně třeba jest ukazovati na *překážky* a *obtíže*, které se v cestu staví nápravě života, ctnostem vůbec a tomu skutku a té povinnosti zvláště, které se posluchačům předkládají. A jako třeba jest pověděti o prostředcích, kterak jich užívati, tak i budiž počteno, kterak by obtíže přemoci a překážky odkliditi mohli.

Taková spojování pravdy se skutečným životem jsou v duchovní přednášce kratší neb delší úvahy, vysvětlivky, napomínky, výstrahy, povzbuzování, — slovem *praktické dolohy*, které všude tu na místě jsou, kdež přirozeně souvisí s předmětem a nenuceně vyvoditi se mohou. Které toho druhu věci jsou důležitější pro život, ty buďte často připomínány a vštěpovány, aby konečně utkvěly v paměti a srdci lidu křesťanského.

Praktičnosť duchovní řeči velí rozsoudně *přihlížeti k času* a to: a) k délce času jednotlivým přednáškám vyměřeného, b) k povaze a významu doby nebo dne.

Vůbec a vždycky, kromě případností velice slavných aneb mimořádných, platí zákon církevní, aby kázání dlouho netrvalo. Sněm tridentský nařizuje výslovně, aby duchovní správcové lid poučovali krátkou řečí (*cum brevitae sermonis*); církevní sněm provincie pražské z r. 1860 určitě praví, že kázání obyčejná asi půl hodiny trvati mají. Řeči o ranních službách božích jsou ještě kratší. Potřebná a výslovně nařízená krátkost jednotlivých přednášek duchovních sama již vylučuje takové úkoly, jichžto by s potřebu provésti čas nedopouštěl.

Důležitější jest ohled *k obecné povaze doby* a *ku zvláštní povaze toho času nebo dne*, kdy se káže. Kazatel přihlížej *k církevnímu roku, k jednotlivým dobám a slavnostem jeho*. Ve svém posvátném roce zajisté předvádí církev nejvážnější pravdy skrze symboly, posvátné výkony a v knihách liturgických, zejména i v nedělních a svátečních *perikopách*. Kazatel ovšem není perikopami tolik vázán, aby jenom z nich měl vybíratí předmět kázání svého; ale poněvadž obsahem svým samy k tomu vedou, aby důležité nauky často se předkládaly, sluší kazateli míti perikopy vůbec za zdroj, z něhož vážití předmět duchovní přednášky a k němuž i v rozvoji se táhnouti velice prospívá.

Rok občanský, zaměstnání, práce, starosti, obyčej lidu v jednotlivých dobách ročních, nebezpečení, ve která za jistých dob roku zvláště upadá náboženský a mravný život lidu nebo některých jeho stavů a tříd —, samy na ruku dávají úkoly, o kterých v jistý čas jednati více prospívá nebo třeba jest, nežli vůbec kdykoli.

Vedle roku církevního a občanského sluší ohlížeti se na obecnou povahu věku, na *ducha času*, t. j. na ideje, zásady a snahy, které v jisté době vrch majíce na všecken duchovní život jednotlivců i národů provozují účinek dílem prospěšný, dílem škodlivý a protož i kazateli za povinnost ukládají, aby častěji o jistých pravdách, příkázáních a povinnostech jednal, o těch zejména, od kterých se duch času nejvíce odchyluje.

2. Druhá nezbytně potřebná vlastnost přednášky *poučné* jest, aby vesměs byla *jasna*, velmi *snadno pochopitelná*.

V rozvoji předmětu sluší stále pamatovati, že lid obecný jen skrovným věděním u věcech náboženských vládne; že pojmy o věcech smyslům nedostupných jsou mu dílem nepovědomy a dílem nejasny; že pojmy a pravdy obecné jsou mu na mnoze jen slovo prázdné obsahu. Pro tyto příčiny třeba jest užívati těch

prostředků didaktických, kterými se nadsmyslné pojmy a všeobecné pravdy znázorňují a tak vysvětlují, že i prostý rozum s dostatek je pojmuti může.

Jasnosti přednášky velice pomáhá, vyjadřují-li se myšlenky obecné a důležité obšírněji; opakuje-li se ještě jinými slovy myšlenka již pronesená; zůstává-li se důsledně při věci; jsou-li myšlenky a všechny součásti v přirozené souvislosti a v přirozeném postupu seřaděny; opakuje-li se odbyté části krátce v podstatném obsahu jejich; vytýká-li se patrně přechod k nové řadě myšlének anebo k dalšímu bodu přednášky; vůbec předkládá-li se věc tak, aby přehled o ní byl snadný. Kdo má přehled o celku, rozumí lépe částem a snáze je v paměti chová.

Kromě obsahu ovšem i slovesné vyjádření slohem prostým, průhledným, jasným velice přispívá, aby vyučování pastýřské bylo jasno a lidu obecnému pochopitelné.

Přednáška praktická, jasná, posluchačům snadno pochopitelná nazývá se *populární*.

3. *Důkladnost* jest známka umělého, ve předmět dobře vniklého, úřadu svému věrně oddaného učitele.

Důkladnosti nabývá duchovní přednáška a) skrze *důkazy* náležitě volené i provedené, a skrze vyvracování pochybností, námitek, omluv, ježto pravdě odporují.

Důkladnosti se napomáhá, b) přihlíží-li kazatel s velikou bedlivostí k *pojům a naukám základním*, na kterých mnohé podrobnější nauky spoléhají, vyplývajíce a také vysvítajíce z nich, nebo v nich majíce důvod pravdivosti a důležitosti své. Tak na př. účinkové jednotlivých svátostí mají svůj základ v nadpřirozené milosti boží a ve skutečných potřebách člověka vůbec nebo za některých okolností zvláště; kladné a záporné povinnosti křesťanské mají základ a důvod svůj v naukách dogmatických, v těch nejvíce, jež nazýváme obecné principie morální; důkladné poučování o veřejné bohoslužbě (kázání liturgická) opírá se o bibli, o nauky dogmatické a morální; nejpřednější nauky dogmatické opírají se o biblické události, těmito se objasňují a potvrzují.

c) Jiná stránka důkladnosti v tom záleží, aby se *krátce a určitě*, pokud jen dopouští ohled na srozumitelnost, předkládaly najmě ty věci, jichžto důležitost nezbytně žádá, aby se posluchačům dobře vstípily v paměť a mysl; všeliká rozvláčnost,

zbytečné hromadění slov a myšlének jest i důkladnosti i jasnosti na škodu.

d) K důkladnosti velmi platně slouží *časté opakování věcí důležitých*, nechať děje se v celých přednáškách o téže věci nebo jen příležitostně v rozvoji úkolů jiných. Za nejvíce důležité a častého opakování potřebné věci *ty* se kladou, kterých znalost nevyhnutelně a všem potřebna jest ku spasení, jmenovitě: nauka o Bohu trojjediném, jeho bytosti a vlastnostech; o vtělení Syna božího a vykoupení člověčenstva skrze utrpení jeho a smrt; o církvi, o milosti boží, o nesmrtelné duši lidské; o přikázáních božích a církevních; o svátostech, oběti mše sv. a modlitbě; o prostředcích a způsobu, kterak v dobrém prospívati, hříchů těžkých se uchovati, tělo, svět a ďábla přemáhati lze; o posledních věcech člověka.

e) Velice vhodný prostředek důkladnosti a spolu také jasnosti jest, předkládati pravdy křesťanské *souvisle* t. j. tak, aby předmětem jisté řady přednášek po sobě jdoucích byl větší nebo menší celek dogmatických a morálních nauk, aneb událostí a nauk biblických, úkonův a obřadů bohoslužebných. Řadu kázání majících za předmět pravdy, ježto pro souvislost vnitřní nebo také jenom vnější dělají společně celek, nazýváme *kázání cyklická*.

Tato jsou nezbytná podmínka vyučování jasného a důkladného. Vyučování takové zajisté nijak možno není, jedná-li se o důležité, obsahem bohatých pravdách jenom zřídka kdy v kázání jediném, kdež jich ani dostatečně vysvětliti ani dokázati nelze, již i pro nedostatek času. Kromě toho není snad ani jediné základní pravdy, která by s jinými nebyla ve spojení, buďto že jim slouží za pevný základ, nebo že jest důsledek vyplývající z pravdy jiné. Protož i pravdy takové objasňují a dokazují se vzájemně, jedna z druhé nabývá světla, moci a působnosti.

A jako přímé poučení o pravdách křesťanských nejlépe se daří skrze kázání souvislá, tak podobně též *obrana právdy proti bludům a námitkám*. Mnohé bludy a námitky porážejí se dostatečně, když byla pravda jasně předložena; mnohé pak mohou se vyvrátiti jenom na základě celé řady nauk, a protož i nebudou nikdy vyvráceny dostatečně, nebylo-li o naukách takových jednáno ve souvislých kázáních.

Také *zvláštním potřebám* jednotlivých osad nelze vyhověti bez kázání souvislých. Nelze zajisté vykořeniti ani omeziti

zlých příležitostí, návyků, pohoršení, ježto na jisté osadě panují, leč by se věc dostatečně s mnohých stran objasnila, vyložila, ve svých příčinách i následcích, ve své škodlivosti, šerednosti a hříšnosti vyličila nejen rozumu, ale i srdci.

Táž potřeba souvislých kázání se ukazuje o *zvláštních pobožnostech* za delší čas konaných (v adventě, v postě, v máji, devítidenních pobožnostech atp.)

Kázání souvislá i *kazateli samému prospěšna jsou*; usnadňují mu práci a rozmáhají theologické vědomosti jeho. Kázaje v souvislosti dle určitého plánu, zbaven jest rozpaků, jaký by měl úkol voliti k nejbližšímu kázání; tento naskytá se mu sám v plánu dobře sestaveném. Podobně říci lze o rozvrhu řeči na díly a části; povaha i dobrý pořad jednotlivých nauk souvislých obyčejně již také určuje rozvrh řeči. Vhodný úvod k duchovním řečem nezřídka stojí kazatele mnoho přemýšlení; v kázáních souvislých pracuje se úvod velmi snadno, an se tu obyčejně vyplňuje krátkým opakováním řeči předešlé a přechodem k úkolu novému.

Rozvoj předmětu (vypracování přednášky) usnadňuje se kazateli, protože kázání souvislá ke hlubšímu vniknutí ve celek souvislých spolu nauk jej vedou a přidržují a takto působí, že theologické vědomosti jeho se rozmáhají, s nimi pak i zručnosti mu přibývá.

V kázáních souvislých skoro nemožna jest jednostrannost a povrchnost; tu střídají se v pořadu přirozeném kázání dogmatická s mravoučnými, liturgickými a biblickými, kteráž rozmanitost i ten dobrý účinek má, že se v posluchačích budí pozornost a záliba.

Plán ku kázáním souvislým nedělá velkých obtíží. Římský nebo diecéšní katechismus, dobrá kniha ascetická, příručné knihy náboženské podávají pořad vyučování souvislého; kazatel buďto se drží téhož pořadu, jaký ve knihách spatřuje, nebo jej upravuje dle schopnost a potřeb posluchačstva. *Rok církevní* a jednotlivé doby jeho dobře sloužiti mohou za vodítko v kázáních cyklických. *Zvláštní potřeby* času a místa samy ukazují na ty nauky, které by v souvislosti za delší nebo kratší dobu předkládati slušelo podle zvláštního účelu, jehož kazatel dosíci žádá.

Jak dlouho by se jistý cyklus táhnouti měl, to řídí se potřebami posluchačů, povahou těch nauk, ježto se předkládají, a ohledem, aby posluchači nebyli jednotvárnými přednáškami una-

veni. Veliké svátky, časové příhody a zvláštní některé příčiny žádají, aby kazatel přerušil kázání souvislá přednáškou na takové dny vhodnou.

§ 6. Duchovní přednáška budiž velebna, poutava, zajímavá, aby budila pozornost a libost.

1. Kazatel mluví ve jménu Kristovu, ve jménu církve boží, poslání jeho není z tohoto světa. Ve vyučování pastýřském jde o věci nejvážnější; předmět jest sám Bůh a jeho neskončené dokonalosti, Vykupitel světa a jeho kříž, věčná spása duší k obrazu božimu stvořených. A proto vážnost a opravdovost, velebnost a ušlechtilost náleží pastýřskému vyučování ve všem obsahu jeho, ve slohu i v ústní přednášce.

2. Duchovní přednáška dosáhne účelu svého jistěji, jestliže se líbí člověku tak, aby ji od počátku až do konce pozorně a rád poslouchal, stále žádostiv jsa zvěděti, kterak se věc dále vyvine a k jakému konečnému závěru dojde. Kolik duševní libosti působí přednáška, tolik i *krásna* jest. Které kázání nudí, nemůže nijak prospěti.

Člověk nudí se, předkládají-li se mu věci, kteréž jeho chápavosti za těžko přicházejí nebo jí až nedostupny jsou, nebo věci, o kterých nepochopuje, proč by mu na nich záležeti mělo; předkládá-li se mu obšírně, co již častokráte byl v téže formě slyšel; předkládají-li se mu třeba věci dobré, ale bez vnitřní souvislosti a rozumného pořádku, nedbale, chabě, řečí drsnou a sprostou.

Z této psychologické zkušenosti vyplývají pravidla, kterak účastenství a pozornost posluchačstva buditi a poutati lze.

a) Nejvíce působný prostředek, aby se kázání líbilo, pozornost budilo a poutalo, jest *populárnost* jeho.

Skutečně-li jest duchovní přednáška praktická, poučuje-li jasně, aby každý bez obtíže porozuměti a také podstatný obsah sobě v paměť uložití mohl, budou ji posluchači pozorně a se zálibou sledovati, ona bude jim působiti duchovní rozkoš, budou ji pokládati za krásnu.

b) Z pojmu o praktičnosti již vyplývá, že kazateli jest pravdu křesťanskou tak pojímati a předkládati, aby posluchači znamenali, že *jich* se týče, o *jejich* potřebách a důležitostech jedná, na *jejich* vezdejší a věčné blaho účinek provozuje, jaké útechy poskytuje,

kterak posiluje ducha lidského, kterak lepší stránce přirozenosti lidské a nejvážnějším potřebám jejím vyhovuje.

c) Kazatel také výslovně *připomíná posluchačům důležitost předmětu* celého neb jednotlivých částí, vážnými slovy žádá jich, aby k této důležité anebo nesnadné pravdě všecku pozornost obrátili a ji sobě hluboko v paměť a srdce vštípití dbali. To děje se netoliko na konci úvodu, ale i v dalším pojednání, když kazatel něco velmi vážného a důležitého přednésti má.

d) Kazatel přičiňuj se, aby přednášky jeho měly *půvab novosti* a byly obsahem i formou *rozmanitý*.

Rozmanitosti velice třeba jest v pojetí a rozvoji předmětů, o kterých často jednati náleží, jakož jsou základní pravdy křesťanského náboženství a návod k nejpotřebnějším výkonům a osvědčováním náboženského života (modlitba, svátost pokání a oltářní, slyšení mše svaté, slova božího a t. p.) Podobně velí leckdy potřeba jednati o zlozvycích a zlořádech zakořeněných, a tu vyhoví se zákonu o rozmanitosti, vykládá-li se jednou povaha zla, jindy jeho následky pro život, blaho a pokoj jednotlivců, rodin a společnosti; jindy zase zvláštní pokuty, jimiž je Bůh stíhá; snadnost nápravy; krása, velebnost, užitečnost té ctnosti, jížto se zlořád protiví.

e) K napínání pozornosti prospívá, *předkládá-li a rozvinuje se věc po částech* tak, aby posluchač byl žádostiv dalšího postupu. Tak bývá v rozboru známek důležitých výměrů, ve vypravováních a podobenstvích, ve výkladu biblických textů. Podobně budí se pozornost, když kazatel, nežli pronese nějakou vážnou větu, jmenovitě pak důsledky výkladu, vývody z důkazu, napřed klade otázku, jako by odpovědi posluchačů žádal, vyjadřuje pochybnost, vykládá, co ta věc není, jak nemá se jí rozuměti — a potom teprve vážnou větu svoji uvádí. *)

f) Ušlechtilý a jasný sloh, živost a vůbec takový způsob přednášky, z něhož patrně vysvítá, že kazateli na věci záleží, bedlivé šetření slušnosti a opatrnosti kazatelské v myšlénkách i slovech, — jsou další prostředkové, jimiž účastenství a pozornost posluchačů lze buditi a udržovati.

*) Srovn. sv. Řehoře homilii v breviáři na neděli III. adventní a v 3. noct. 10. července; 8. čtení v breviáři na osmý den v oktávě andělů strážných; čtení 7. dne 18. července.

§ 7. Duchovní přednáška vzdělávej srdce a vůli; proto budiž mocna, živa, pronikava, ale i šetrna a laskava.

1. Působení na srdce (na cit) a vůli posluchačů k tomu cíli, aby se život křesťanský budil a sílil, jest nejvyšší úkol posvátného řečnictví.

V oboru tomto nejde o jednotlivé hnutí citu ani o jednotlivá dobrá předsevzetí; konečný cíl kazatelův jest, pěstovati *smýšlení ctnostné*. Toto záleží ve stálé povaze mysli, která si v dobrém libuje a ve stálém směru svobodné vůle, která trvale dobrému chce, zlému statečně odporuje.

Aby se ctnostné smýšlení pěstovalo, třeba jest předkládati pravdu, mravní dobré a zlé živě, mocně a dojemně. Kazatel má horliti pro Boha i dobro, má bojovati proti světu a proti všemu, co se mravnému řádu protiví. V tomto boji nemůže se tomu vyhnouti, aby přednášel i trpké, smyslnému člověku nepříjemné pravdy, aby horlil proti bludnému směru a znemravujícím výjevům ducha časového, neb i proti určitým výtržnostem, pohoršením a podnětům ke hříchu.

V plnění této povinnosti snadno se může přihoditi, že horlivost přechází ve hněv a trpkost, a že kněz dává se unést ke slovům, pro která se posluchači za uraženy pokládají, od kazatele nebo až vůbec od slova božího se odvracejí.

Proto jest velice důležitá věc, aby se kazatel v úřadě svém tak uměl zachovati, že by svojí vinou srdcí posluchačův od sebe neodvracel, a zvláště pravdu jim nemilou pověděti uměl způsobem, kterýž lidské slabosti šetří a všech ohledů dbá, ježto přirozené povaze lidské hově, aniž by pravdě na ujmu bylo. Vedle osobních vlastností kazatele ctnostného a vědomostmi zásobeného přemnoho tu záleží na šetření *mravů řečnických* (mores oratorii). Tito jsou zachováni toho všeho, co za jistých okolností káže slušnost a opatrnost.

Šetření slušnosti (decorum) jest důležitý zákon řečnický. Aby proti této nezavinil, navykej kazatel *rozvážlivosti* ve slovech a myšlénkách; v rozvážlivosti pak utvrzuje a rozhojňuje se dle toho, jak umí sám na sebe pozoren a svého vyššího poslání pamětliv býti.

Opatrnost kazatelská (praecautio) k tomu přihlíží, aby slovo pravdy neurazilo, nepopudilo, srdcí od sebe neodvrátilo, vlastního účelu řeči samo nezmařilo. Ona jest předně *schopnost, předejiti nemilý dojem*, jež by řeč obsahem svým vůbec anebo některým

místem snadno způsobiti mohla; potom rozumějí se tu i *prostředkové, kterých k tomuto cíli s prospěchem užití lze*. Prostředkové opatrnosti zavírají se v obecném zákonu, že náleží *připraviti a znenáhla uvéstí* věci, ježto by se mohly srdcí nemile dotknouti; že se nedělají výtky a nepronášejí stesky *všeobecné*, ale vyjímají se lidé dobří; že se nemilá věc odbývá *krátce*; že kazatel omlouvá sebe svojí pastýřskou povinností a také svou pečlivostí o blaho jemu svěřených; že na věci samé omlouvá, co nějak omluviti lze.

Obratnost v užívání prostředků opatrnosti spojená se smyslem pro slušnost a šetrnost, nazývá se *kazatelský takt*, jenž vlastně jest pastýřská opatrnost na kazatelně.

Dbáti rozvážlivé opatrnosti a slov mírných obzvláště třeba jest, když nastala potřeba *veřejně kárati hrubou výtržnost, dané pohoršení*, neb obecně povědomé okolnosti, které jsou mnohým za podnět nebo za příležitost ke hříchu. Ve příhodách takových důležitě jest, aby kazatel volil předmět, jehož rozvoj by dopouštěl k nemilé věci pomálu se blížiti, ji za odpornu pravdě boží, za neshodnu s křesťanským mravem a za škodnu v jejích následcích představit. Čím vážnější jest domluva, tím více třeba jest, aby se kazatel odvolával ku své povinnosti, aby slova jeho byla výraz zármutku z lásky pochodícího, a nikoli výraz hněvu. Nikdy nesluší kárati osoby postavené v úřadu a hodnosti občanské neb církevní, celé společenstvo, jistou obec, jednotlivé domy neb osoby ani přímo a jménem, ani je naznačiti tak, že se posluchači snadno domyslíti mohou, na koho padá. — Neslušno jest vyčítati, kterak v určitých obchodech a řemeslech podvody se dějí, kterak v rodinách druh druhu klame a t. p.

Domluvy a stesky na kazatelně nesmí se nikdy vztahovati k tomu, co se cti kazatelovy neb jeho statku týče, na čem pouze jemu osobně záleží.

O všelikém přednášení věcí choulostivých, posluchačům nemilých třeba jest po každé též uvážiti, skutečně-li toho žádá účel duchovní správy, aby se o nich veřejně mluvilo, a *lze-li se nadíti prospěchu*, buďto že by se chybuující napravili nebo že by sobě lidé dobré vůle výstrahu vzali. Nad to žádá opatrnost, aby se kazatel neukvapoval, ve příkrou řeč naděje neskládal, všeho najednou dosíci nežádal.

Kazatel posud mladý, o farní osadu a její obyvatelstvo posud málo zasloužilý, kazatel na jistou místní slavnost pozvaný, budiž u věcech takových obzvláště zdrželiv.

Článek 2. Předmět jednotlivých kázání a rozvoj jeho.

§ 8. Předmět jednotlivých kázání. Úkol a předloha.

1. Předmět jednotlivých kázání jest některá část písem svatých nebo jedna pravda církevní nauky, církevního a vůbec křesťanského života.

Na rozdílném pojmenování, kterým se odbory jedné pravdy a praxe katolické v bohoslovné vědě označují, zakládá se obvyklé rozdělování duchovních přednášek, dle čelného jejich obsahu, v *dogmatické, mravoučné, biblické, historické, liturgické, o Svatých*.

Návod k duchovnímu řečnictví rozeznává *thematické kázání* a *homilii*, protože se tyto dva druhy duchovních přednášek celou svojí úpravou podstatně od sebe liší. V holonii vázán jest kazatel k určitému delšímu textu, jenž jí za podklad slouží, kdežto jemu v kázání *thematickém* volba předmětu obyčejně na vůli zůstavena, nebo jistými okolnostmi více či méně obmezena jest (kázání příležitostná).

Předkládané v homiletice zásady a pravidla přihlížejí nejbliže ku kázání *thematickému*, prospívají však i *homilii* a vůbec každé duchovní přednášce.

2. Předmět jednotlivého kázání *thematického* slove v obecném znění svém *úkol, thema*. Úkol rozvinuje se v přednášce tak, aby každé kázání k účelu pastýřského vyučování nějak přispělo.

Protož i jest kazateli nejprve na tom se ustanoviti, jakého zvláštního účelu skrze svoji přednášku dosíci žádá. Ustanovili se na určitém účelu, nežli se přikročí k vypracování úkolu, jest potřeba nevyhnutelná; maje účel konkrétný na očích, může kazatel všecky části a myšlenky tak pojmuti a předkládati, aby všechno k jednomu konečnému cíli směřovalo.

Ustanovený zvláštní účel sám toho žádá a k tomu i vede, aby úkol byl s jistě stránky tak pojat, že by jedna čelná myšlenka v něm byla vytknuta, která k účelu přímo směřuje. Byl-li úkol s jedné stránky pojat a takto ohraničen, určuje se bližší podstatný obsah přednášky. Krátké toto a určité vytknutí podstatného obsahu řeči slove *předloha*, *propositio*.

Zvolil-li kazatel za úkol na př. lítost nad hříchy, ustanovuje se na cíli přednášky své a spolu na tom, s které stránky o lítosti jednati bude. Chce-li posluchače poučiti, které vlastnosti se na pravé lítosti shledávají, nebo že bez lítosti nelze hříchův odpuštění dojíti, vyloučeno již bude všechno jiné učení o lítosti, a předloha bude zníti: O vlastnostech pravé lítosti.

Obecné znění „litosť“ jest úkol, „O vlastnostech pravé lítosti“, nebo: „Bez pravé lítosti nelze hříchův odpuštění dojíti“ jsou předlohy; prvá se ustanovila zvláštním účelem, aby posluchači byli o pravé lítosti poučeni, druhá účelem, aby povzbuzeni byli o pravou litost prositi a se namáhati.

Předloha má často povahu položky (thesis), jejíž pravdivosti dokazuje vypracování či rozvoj.

§ 9. Pojem o rozvoji. Topika.

Úkol (předlohu) rozvinouti čili kázání vypracovati jest naleznouti vhodnou látku, a té tolik, co jí k účelu třeba.

Aby v rozvoji zdárně postupovati mohl, měl kazatel ustanovit na mysli účel přednášky a ty obecné podmínky (str. 157.), kteréž naplniti třeba jest, aby pastýřské vyučování prospělo.

Rozvažování o zvoleném úkolu čili předmětu, shledávání myšlének a součástí může se dařiti, jen když se shoduje s přirozeným postupem rozumného přemýšlení, a když rozvažujícímu povědomo jest, ku kterým stránkám sluší pozornost obracet, chce-li o předmětu nabýti a podati dostatečného světla.

Četné stránky, ku kterým pozornost obracet, se kterých o předmětu rozvažovati prospívá, nazývají se v umění řečnickém *místa* (loci, *τοποι*), a jsou jako prameny, zdroje, ze kterých se pojmy objasňují a nové myšlenky vyplývají. Pokud máme na mysli přemýšlení samo o sobě, nazývají se řečnická místa *zdrojové vnitřní*. Soustavné učení o místech nazývá se *topika*.

Že ale nikdo svým rozumem a svojí zásobou vědomostí nedostačuje, aby ke všem stránkám věci odpověditi uměl, a že kazatel povolán jest, aby ne svoje mínění, ale bezpečnou pravdu předkládal: bere se v rozvoj, co o předmětu pozitivně stanoveno jest, co jinde o něm dobře pověděno nebo zkušenost potvrdila. Tyto zdroje nazývají se *vnější* neb *autorita*.

§ 10. Zdrojové vnitřní.

Vnitřní zdrojové látky rozvinují předmět I. v jeho podstatě čili sám o sobě, II. dle vztahu jeho ku předmětům jiným.

I. Chtějíce pojmuti věc samu o sobě, pátráme po jejích znacích, po její podstatě či bytnosti a docházíme *a) k výměru*, kterýž udává stručně podstatné znaky pojmu. Uvažování a roz-

bírání jednotlivých znaků zase dále uvádí ve předmět a poskytuje nové látky k rozvoji.

b) Podstata věci často se poznává, když se pojem uvádí ve spojení s *rodem*, (pojem nadřazený), k jehož tvarům (pojům podřazeným) náleží.

Na př. povinnost lásky k nepřátelům (tvar) vysvítá z povinnosti lásky k bližnímu (rod); krása a vznešenost lásky k bližnímu poznává se z krásy a vznešenosti lásky k nepříteli.

Uváděti pojmy podřazené ve spojení s nadřazenými a z povahy těchto ukazovati na povahu oněch, prospívá obzvláště, když se sám předmět nezdá dosti vážný a plodný; jsa ve spojení uveden s *rodem*, ku kterému náleží, ukazuje se v novém světle a jeho zdanlivá nepatrnost mizí.

Na př. všetečnost očí poznává se za chybu vážnější, uvedena-li ji ve spojení s *rodem*, kterýž jest nedbání sebezáporu nevyhnutelně potřebného ku mravnosti křesťanské.

c) Podobně slouží *rozdělení neb rozklad* (divisio) pojmu vyššího v pojmy podřazené, (*specificatio*, když se vyčítají tvary, *individualisatio*, postupuje-li se až k jednotlivcům) *rozčástení* celku (partitio). Zdroj tento jest velmi užitečný prostředek, aby se k jasnému ponětí o předmětu došlo a nové myšlenky se naskytly. Rozdělení a rozčástení velmi dobře k tomu slouží, aby se obecná pravda na zvláštní výjevy a případnosti lidského života obracela, a takto prakticky předkládala.

d) Leckdy sám *etymologický rozbor* a *význam* jistého jména poskytuje látky k rozvoji. S mnohými jmény spojuje se vůbec určitý a vážný smysl. Jmenovitě náležejí k nejednomu pojmu určitým slovem označenému jisté vlastnosti a povinnosti, ježto se vůbec pokládají za neodlučné od člověka jménem tím nazývaného. Takové pojmy jsou na př. křesťan, otec, matka, syn, dcera, mládenec, panna. Vlastnosti a povinnosti, jež mravouka křesťanská spojuje s takovými jmény, nezřídka se vyčítají v důtklivém poučování a kárání soukromém, zvláště ve zpovědnici, a také v přednáškách veřejných.

II. Rozvažuje-li se o předmětu v *jeho vztahu k jiným* či ve spojení s jinými, naskytají se za zdroje: příčiny a následky, okolností, věci předchodné a následné, podobnost a protiva.

a) *Příčiny a následky* jsou velice důležitý zdroj látky, vedouce k důkladnému jednání o předmětu a k důslednému pořadu myšlének, zejména k případným dolohám a působným pohybům. *Příčinami* rozumí se vše, na čem jakkoli závisí skutečnost nebo pravdivost věci jiné, a tedy: vlastní základ a původ

věci, důvody čili důkazy, pohnutky k jednání neb opuštění, účel a prostředkové k němu; *následky* pak to všechno jsou, co z jistých příčin buďto přirozeným během nebo vedle ustanovení autority božské a lidské skutečně pochází, všechny účinky a důsledky skutečné nebo možné. Výčet účinků a příčin velice přispívá k popularnosti přednášky; neboť tyto snadno se pochopují a jsou-li skutečně pravdivy, nelze jim odpírat, pro kterouž příčinu i nezůstávají bez dojmu na rozum a srdce posluchače.

b) *Okolnostmi* se míní, co s jistou osobou, místem, věcí, událostí spojeno a jako její obruba jest, nenáležejíc ku podstatě a bytnosti její. Při osobách jsou okolnosti: rod, výchova, věk, stav, zámožnost, chudoba, povaha mysli, mravnost atp.; při událostech čas, místo, prostředky, překážky, obtíže

I tento zdroj velice prospívá v řečnictví; obyčejně zajisté vtiskují bližší okolnosti předmětům, událostem, dobrým a zlým činům vlastní jejich ráz, představují je za důležité a vzácné, nebo za nicotné, marné a škodné, za hodny, aby je člověk miloval nebo za zlé tolik, aby se od nich srdcem odvracel. Hojným výčtem okolností oživují se popisy a lícně, sesilují se důkazy a pohnutky.

c) Věci *předchodné* a *následné* (antecedentia, consequentia) jsou události a okolnosti, kteréž nějakou věc předcházejí aneb po ní následují, aniž by její příčina, účinek nebo následek byly. Věci předchodné jsou na př. úmysly a přípravy, z kterých něco jiného následovati mělo, nežli skutečně se potom stalo; předešlá dobrodiní, podněty a příležitosti k dobrému nebo zlému; věci následné: pochvala, pokojná mysl, štěstí, neštěstí atp. Zdroj tento podobně slouží, jako okolnosti.

c) *Obraz* čili *podobnost* (simile) vůbec jest předmět povědomý, kterýž usnadňuje poznání předmětu nepovědomého: pojmu odtažitého, zásmyslného, pravdy theoretické nebo praktické..., poněvadž oba předmětové shodují se ve znaku jednom anebo v několika znacích. *K obrazu náleží tři pojmy*: pojem nepovědomý anebo ne dosti jasný, o kterém se jedná; pojem, který k poznání prvního pomáhá, a střední člen srovnávací (tertium comparationis) t. j. základ podobnosti čili proč a v čem oba pojmy sobě podobny jsou.

Podobnost nazývá se *přenůška* (metafora), klade-li se jen obraz a nikoli také druhý obrazem znázorněný předmět. Šířeji provedená metafora slove *alegorie* (jinotaj).

Kladou-li se oba pojmy krátce naproti sobě a jenom některý znak podobný se vytýká, jest *přirovnání* nebo *připodobení* (comparatio). Děje-li se přirovnání dle většího počtu znaků nebo až dle všech oběma společných, slove *podobenství*, ježto má obyčejně ráz názorného vypravování neb popisu. Podobenství nazývá se *parabola*, když se za obraz bere smyšlená, ale ve skutečnosti možná příhoda ze života lidského. Parabola objasňuje vyšší, vážné pravdy života duchovního, pro kterouž příčinu také předkládá smyšlenou událost obšírněji, způsobem ušlechtilým a vážným. *Obdoba* (analogia) nazývá se podobnost, jest-li obrazem skutečný děj, výjev nebo příhoda ze života přírodního. Obdoba záporně (dle znaků rozdílných) provedená slove *nepodobnost* (dissimilitudo). Jestliže podobenství v ději smyšleném připisuje věcem bezrozumým lidské smýšlení a jednání, slove *bájka*, ježto má za účel vštěpovati pravidla opatrnosti a ctnostného jednání, kárati nectností, pošetilosti a varovati před nimi. Týž účel má *paramythie*, která ve smyšleném ději uvádí bytosti nadzemské: anděly, dobré duchy, bohy pohanské. — Bájky a paramythie nesnadno užití lze v přednáškách duchovních.

Podobnosti slouží k lepšímu poznání pojmů odtažitých, zásmyslných, protože vesmír viditelný jest obraz světa neviditelného, duchovního, ač ovšem obraz velmi nedokonalý. Nekonečno jest množství podobností, ale i rozdílů mezi přírodou a životem lidským se stavem a životem duchovním, nadpřirozeným, světem zásmyslným.

Odtud pochází také, že výjevy řádu přirozeného, jakož ve mnohých případnostech za obraz býti mohou, aby člověk poznával věci nadsmyslné: rovně tak často a k témuž účelu se kladou za protivy věcí nadsmyslných, řádu čistě duchovního nebo nadpřirozeného. V této skutečnosti zakládá se užívání *protiv* (contrarium), aby pojmy a pravdy vůbec, zejména pak pojmy a pravdy nadsmyslné jasněji předloženy býti mohly. Jsou pak protivy všecko to, což buďto nemůže zároveň spolu ostáti aneb, nějak aspoň, na vzájem se odráží a liší; i pojmy souvztažné, ano i nepodobnosti (dissimilitudo) slouží podobně jako protivy.

§ 11. Vnější zdrojové a jich užívání.

K těmto náleží: písmo svaté, život a nauka církve, její bohoslužebné knihy, svatí Otcové a spisovatelé od církve schválení

nebo vůbec uznání za dobré a zkušené (auctores probati), spisové učenců katolických, obyčej, výroky a zásady Svatých, spisy ascetické, díla kazatelské („promptuaria“, „bibliotéky“, „lexika“), schválené katechismy, obšírnější výklady ke katechismům, dějiny církevní a obecné.

Kazatel váží ze zdrojů těchto netoliko úkoly, ale i látku k rozvoji potřebnou; k otázkám čili stránkám, vedle kterých topika o předmětu rozjímá učí, bere odpovědi, materiál, ze zdrojů vnějších.

1. Nejdůležitější a nejbohatší zdroj jest *písmo svaté*, a protož i sluší vážit odtud nejprve.

Dobré užívání písem svatých závisí na šetření správných pojmův a zásad o smyslu míst biblických. Vůbec rozeznáváme smysl vlastní či *slovný*, *mystický* a *přizpůsobený*.

Každé místo v biblí, nechať vyjádřeno jest obyčejnými slovy anebo výrazy tropickými (obrazně), má jeden toliko smysl slovný. Ale přece jsou místa smyslu dvojího, poněvadž událost, kterou slova vyjadřují, sama zase jest obraz (obdoba) věci, ježto se na Kristu a církvi naplniti měla. Na př. „A kosti nezlámete v něm“ (2. Mojž. 12, 16.) slyší se ve smyslu vlastním či slovném o beránku velikonočním; ale tato záповěď o beránku značila ustanovení boží, že na těle Kristově kosti zlámány nebudou. Jest tedy v tomto místě vyjádřena dvojí věc a protož i dvojí smysl v něm skutečně se nachází: slovný a mystický. Stovem „*mystický*“ naznačujeme smysl druhý, zároveň vyjádřený významem slovným. Která místa skutečně mají smysl mystický, o tom zase jenom biblí a neomylná její vykladatelka, církev katolická, bezpečně učí.

Od významu mystického rozdílen jest *přizpůsobený* (sensus accomodatus, accomodatitius), též *mravný* či *allegorický*, který vkládá se *pro patrnu podobnost* v jednotlivá místa písem; vlastní smysl jednotlivých míst (výroků dějů, zázraků) přizpůsobuje se myšlénkám neb dějům jiným, o kterých ona místa vlastně nemluví. Tento způsob užívání písem svatých slouží jasnému a libému rozvoji myšlének a jest ode dávna v obyčej; shledává se zajisté již u nejstarších učitelů církevních, v knihách liturgických, u vynikajících kazatelů, v dobrých spisech ascetických. V encyklice „Providentissimus Deus“ ze dne 18. listopadu r. 1894 dí o něm papež Leo XIII.: „Talem interpretandi rationem ab apostolis ecclesia accepit suoque ipsa exemplo, ut e re patet liturgica, comprobavit; non quod Patres ex ea intenderent dogmata fidei per se demonstrare, sed quia bene frugiferam virtuti et pietati alendae nossent experti“.

Písem svatých užívá se v duchovních přednáškách *způsobem mnohonásobným*.

Místa biblická vůbec ve smyslu slovném i přízpůsobeném, dobře-li se uvažují a v plném významu pochopují, naskytají kazateli velmi často netoliko *předmět* (úkol, předlohu), ale také *čelné myšlenky* čili body, ve kterých všecken podstatný obsah přednášky se zahrnuje (tak zvaná vyšší homilie). Tuto službu prokazují dílem taková místa biblická, ve kterých jisté učení víry nebo mravů vyjádřeno jest, dílem biblické osoby a děje.

Kromě toho poskytují biblická místa hojně těch součástí, jež vnitřními zdroji nazýváme, neb aspoň usnadňují kazateli jich nalezení a rozvoj. Čím více opírají se duchovní přednášky o biblí, tím více vyplňují se ty podmínky, bez kterých pastýřské vyučování nemůže býti prospěšno.

Důležitější události a osobnosti biblické mohou býti vlastním předmětem duchovních přednášek, ježto se nazývají *kázání biblická*. Za předmět kázání biblických volí se řada osobností a událostí, ježto nejsou předmět církevních slavností ani obsah nařízených perikop. Kázání tato velice prospěti mohou obecnému cíli pastýřského vyučování. Majíce příběhy neb události za předmět, více zajímají posluchače, snáze napínají a také udržují pozornost jejich. Naučení dogmatická i praktická (mravní doložky), ježto se z biblické události odvozují, snáze vtiskují se v paměť, mnohá pravda obtížná, protože v zrcadle události se představuje, přijímá se od posluchače bez odporu, kdežto proti pravdě theoretické, v kategorickém znění předkládané, často se vzpouzí posluchač předpojatý. Dějiny dělají dojem hlubší a snáze je každý na sebe obrací, nežli pravdu theoreticky vyřčenou. Zejména velmi dobře se hodí cyklus kázání biblických k obšírnějšímu poučování o zjevení božím, o božské prozřetelnosti, o následcích dědičného hříchu, ke znázornění ctností a povinností křesťanských vůbec, anebo ctností a povinností, jak na jistý věk anebo stav náležejí.

Jakož vysvítá ze 4. čtení breviáře na třetí neděli v postě, jednal sv. Ambrož na základě biblického vypravování o ctnostech, jichžto vzor se na jednotlivých arcidiáconích spatřuje.

2. Z ostatních zdrojů vnějších jsou *nauka, působení a život katolické církve*, zvláště v jejím kultu, rovně tak důležité jako písmo svaté.

Liturgie a liturgické knihy jsou velice bohatý zdroj. Missál a breviář vedou velmi často ku případným úkolům na veliké svátky, jakož i k rozvoji poskytují velmi dobrých myšlének;

ritual a pontifikal dávají v textu svém vzácné pokyny ku příležitostným řečem o svěceních a žehnáních.

Spisové *církevních Otců a Svatých vůbec* jsou vzácný zdroj vyučování pastýřského. Velmi často uvádějí se v dobrých kázáních jednotlivé výroky, zásady a vážné průpovědi (sentence) Svatých, někdy doslovně, častěji v parafrázi a vůbec dle podstatného smyslu a obsahu. Všeliké citáty takové buďte krátké, jasné a závažné; nikdy neprospívá uváděti jich mnoho najednou a jsou-li doslovně uvedeny, obyčejně třeba jest vykládati a rozváděti je podobně jako texty biblické. Velmi často se odvolávají dobří kazatelé na sv. Otce, při textech biblických užívajíce výkladu jejich; takto nabývá větší váhy i sám výklad i to všecko, což kazatel z uvedeného místa biblického vyvozuje a na posluchače obrací.

Z literatury bohoslovné a kazatelské váží se látka podobně jako z nauky a života církve a z literatury patristické. Autorové tito se neuvádějí jménem, leč by charakter učitelů církevních měli, za svaté neb blahoslavené vyhlášeni byli. Váží-li kazatel z knihy vědecké, pilně mu rozvažovati jest, kterak by prostě a srozumitelně touž věc vyjádřil.

Dějepis církevní a zvláště *životy Svatých* mohou velmi platně sloužiti účelům pastýřského vyučování, poskytujíce vážných dokladů k veškeré církevní nauce, a příkladů prospěšných obojí stránce účelu, jenž posvátné výmluvnosti jest vytčen. Vynikající v dějinách církevních události a osobnosti podobně (mohou býti předmětem kázání, zvláště cyklických, jako důležité události a osobnosti biblické. Zejména hodí se dobře ku souvislým kázáním o ctnostech a povinnostech jistého stavu, o církvi, jejím božském původu a blahodějně působnosti. Přednášky, které takto svým obsahem a rozvojem stojí na půdě církevních dějin, nazývají se *kázání historická*; obírají-li se v určitém cyklu za podklad ku souvislým přednáškám mravoučným jednotliví Svatí, slovou tato kázání *příkladová*.

Z věd a umění světských zasluhuje pozornosti kazatelovy *dějepis občanský*, zvláště pak *dějiny vlasti*, protože mnohé události dávnověké potvrzují buďto přímo nebo nepřímou velmi důležitých nauk a zásad křesťanských, zejména pokud se týče účinku jejich na duchovní i na hmotné blaho jednotlivců i celých národů, protože mnohé události jsou svědectví na pravdu, že „spravedlnost zvyšuje národ, hřích ale bídne činí národy“.

Článek 3. **Methoda v poučné stránce duchovních přednášek.**

Úloha poučné stránky v duchovních přednáškách jest, aby věřící lid nauku křesťanskou poznával za pravidlo a ředidlo všeho života svého, a byl utvrzován u víře ve pravdu božskou.

Tuto úlohu svoji řeší duchovní přednáška, když podává pravdu jasně a důkladně, tak totiž, aby posluchači porozuměli pravému smyslu a významu všech myšlének v přednášce obsažených, a také poznali, proč tak a nejinak pravda jest, proč každé mínění čili tvrzení odchýlné anebo protivné jest nepravdivo a křivo. — Vedle toho náleží k poučení jasnému a důkladnému vysvětlení čili *výklad, důkaz a vyvrácení*.

Jasně a důkladné poučení jest pevný základ, bez kteréhož nelze na svobodnou vůli působiti a ji nakloniti ku smýšlení a jednání dle pravdy.

§ 12. **O výkladu.**

I. **Výklad slovní a věcný.**

V duchovních přednáškách třeba jest výkladů a vysvětlení jasných, protože vědomosti lidu jen skrovný jsou a křesťan obyčejný jenom neurčitě zná pravý obsah jednotlivých nauk víry, obecných pravidel a zásad života křesťanského, kladných a záporných povinností obecných a zvláštních, bohoslužebných úkonů a forem.

Výklad jest buďto slovní nebo věcný. Výklad *slovní* v tom záleží, že představa, nechať jest vyjádřena jediným slovem nebo celou větou, zejména biblickým textem, vyjadřuje se jinými, posluchačům více povědomými a snáze pochopitelnými slovy.

Na př.: „Království nebeské násilí trpí“, t. j. třeba jest mnoho pracovati a se namáhati, aby člověk do nebe vejíti mohl, „a jen, kdož násilí činí“, jen kdo skutečně dbají, pracují a se namáhají dle nauky sv. náboženství. „uchvacují je“ — přijdou do nebe.

K objasňování textů biblických, dobře slouží *parafrase*, která smysl věty jinými slovy pronáší, chod a způsob řeči původní zachovávajíc.

Na př. „Oblect se v Krista“, smýšlejte jako smýšlel Kristus, buďte tiši jako Ježíš, pokorní jako Ježíš, laskavi jako Ježíš.

Vysvětlení věcné uvádí znaky představ; jest *logické*, vyčítají-li se toliko znaky podstatné; jest *řečnické*, vyčítají-li se i na-

hodilé znaky; toto bere na pomoc i prostředky znázorňovací a vždy má za vodítko vysvětlení logické.

Ku věcným vysvětlením logickým náleží: *a) výměr*, jenž udává stručně podstatné znaky pojmu (výměr logický.) Kazatel užívá výměrův obšírnějších, řečnických, a třeba by nejprve byl položil úsečný výměr logický, rozvádí jej šířeji, aby pojem dostatečně objasněn byl.

Velmi často užívá se v kázáních *výměrů obrazných*, kteříž ne tak podstatu, jako spíše vlastnosti, účinek, působnost věci vyjadřují, představující ji ne pouze rozumu, ale též obrazotvornosti a s té stránky, odkudž i na srdce člověka dojem dělá.

Na př.: Smrt jest meč ostrý, jenž na tenkém vlásku visí nade hlavou každého člověka. — Hřích těžký jest smrtelné poranění duše, po kterém jízva zůstává, i kdyby skrze pravé pokání byla duše zachována od smrti věčné.

b) Rozeznání (distinctio), kteréž uvádí také znaky příbuzného pojmu ačkoliv o tomto se vlastně nejedná; ano i vedle známek pozitivních, dle nichžto se poznává, co jistá věc jest, praví se také záporně, co ta věc není.

Na př. vykládá-li kazatel, co pomluva jest, vytknouti může zároveň co jest utrhaní na cti, a v čem se různí oba tyto pojmy.

c) Vysvětlení řečnické děje se často ve formě *popisu* (descriptio). Popis jest konkrétné, zřetelné a názorné předkládání věci podle jejích známek, příčin, účinků, vlastností a částí. Popisem objasňují se věci hmotné, smyslům dostupné, události a příběhové, slavnosti, skutkové i vlastnosti boží, stav lidské mysli a t. p. Popis přihlíží také k vedlejším a nahodilým znakům a výjevům, užívá podobností a protiv, obrací pozornost k okolnostem, věcem předchodným a následným, zaměstnává obrazotvornost, aby věc ozřejměla a posluchačům za vážnou, velikou, jim škodnou neb užitečnou se představila. Popis velmi živý nazývá se *líceň*, jejížto další stupně dle živosti a mocnosti jsou figury *očitého zobrazení* (hypotyposis) a *vidění* (visio).

Živé a obšírnější popisy mravného stavu t. j. hříchu neb ctnosti, kterak jeví se a co působí ve smýšlení, v srdci a také u vnějším jednání člověka, nazývá se *povahopis*. Jím zobrazují se povaha, poklesky a vady ducha časového, světa vůbec anebo vnitřní život člověka hříšného, světu oddaného, jeho úmysly a zlomyslné záměry, jeho vnitřní nepokoj, marné naděje a sebeklamy, smutný konec úmyslův a snah jeho. Povahopisem zobrazuje se

i ctnost, kterak jeví se u vnitřním a také u vnějším životě člověka, jaké blaho v srdci zakládá, jaký pokoj, jakou naději sladkou, jakou bezpečnost, jaké ovoce vůbec nejen ctnostnému, ale i všem přináší. (Brev. Rom. Comm. Conf. n. Pont. II. Noct. 2. loco.)

V povahopisech třeba jest opatrnosti, aby v nepravdu a přepínání nezabíhaly a takto účelům pastýřského vyučování na škodu nebyly. Líčí-li povahopis hříšníky, jakých mezi posluchači není, a představuje-li hříšníka na nejnižším stupni zvrhlosti a zpuštěnosti, snadno i veliký hříšník mezi posluchači nalézá v obrazu takovém útěchu, že on daleko lepší jest, ano hříchu toho ani nemá. A líčí-li se ctnost přepjatě, nevzbuzuje k následování, ale spíše odpuzuje srdce, za věc nemožnou nebo lidské přirozenosti až odpornou se představujíc.

Popisy a lícně obsahují se hojně v písmech svatých; na př. líceň posledního soudu (Mat. 24, 3., 15.—35 Luk. 21., 25.—33.), bezrozumých a neživých tvorů (Tyrus, behemoth, leviatan) Ezech. 37., 3. sld.; Job. 40., 41., 39., 20—25.); událostí, činů, lidského smýšlení, ctností a nepravostí Isai. 10., 28—39., Ezech. 37., 7—10., Nah. 3., 1. sld., Eccl. 12., 2—7., Přísl. 31., 10., Js. 3., 16., I. Kor. 13., 4. sld. (popis lásky), Přísl. 7., 6. sld. V kázáních Kristových často se setkáváme s popisy prostými, nestrojenými, velice jasnými, na př. o pokrytství farisejském (Mat. 23., 3—7., 13—18; o Lazarovi a bohatci Luk. 16., 20. sld.

Dobří kazatelé užívají k popisu a lícní velmi často míst biblických tím způsobem, že popis biblický se po částech uvádí jako na doklad a sesílení předcházejícího po částech popisu kazatelova, jemuž biblická slova jsou za vodítko, základ a potvrzení; slova kazatelova jsou tu zároveň výklad i parafráse slov biblických.

II. Znázorňování pojmů zásmyslných.

Výměr a popis nemůže sám o sobě postačiti, aby se zásmyslné pojmy a pravdy náboženské dostatečně objasnily, nýbrž třeba jest užívati *prostředků znázorňovacích*, ježto jsou: Obraz, (podobnost, obdoba), protivy, události z dějin a zkušenosti ze života, rozvádění obecných zákonův a zásad mravných v konkrétní výjevy života skutečného, rozklad celku, okolnosti.

1. *Podobnosti* (Str. 172) příhodné, dobře volené a dobře provedené velice prospívají poučné stránce duchovních přednášek nejen proto, že se jimi objasňují pravdy nadpřirozené, ale také

že se zálibou se poslouchají, přednášku okrašlují, pozornost budí a poutají.

O způsobu čili methodě, kterak užiti podobností, aby se znázornily pravdy nadpřirozené, sluší kazateli pamatovati: Užívá-li se podobnosti k výkladu, předkládá se obraz obšírněji způsobem popisu nebo vypravování. Aby obšírnější podobenství prospěšně sloužilo jasnému vyučování, třeba jest předkládati je zajímavě a živě, *vytknouti znaky*, ve kterých podobnost obrazu s pravdou vykládanou leží, a když celé podáno bylo, přenášeti tyto znaky, jeden po druhém, na pravdu znázorňovanou, konečně pak všechny v jedno shrnouti, aby posluchači nabyli dojmu celkového a měli před sebou celý obraz, ve kterém se pravda duchu jejich představuje.

K podobenstvím a obdobám náležejí také *typy* čili *předobrazy Starého Zákona*. Ony měly nejen za cněch časův, ale mají též v Novém Zákoně cenu nemalou, poněvadž plný jejich význam teprve ozřejměl, když na místo stínu nastoupila živá pravda. Proto i jest obsah Starého Zákona nevývažný pramen podobností a obdob, kterými pravdy křesťanské znázorniti lze.

Typy a vůbec obrazy vzaté z písem svatých mohou znázorňovati pravdy náboženské jenom jsou-li posluchačům povědomy a jasny. Protož i kazatel, užívaje jich, vypravuje, a pokud třeba objasňuje událost, která jest základ předobrazu.

Nejen skutečné předobrazy, ale též jiné, ve smyslu vlastním nebo přízpůsobeném vzaté osoby, události a příběhy biblické jsou obdoby k názornému předkládání náboženské pravdy. Leckdy slouží kazatelům život neb některé vynikající vlastnosti a skutky starozákonných žen za podklad ku kázáním Marianským.

Jako vůbec o podobnostech, tak obzvláště o typech a biblických vypravováních za obdobu vzatých platí pravidlo, že nesluší znaků na obou představách (na obraze a na pojmu předkládaném) vzájemně srovnávaní tak, aby každý vedlejší znak a každá nepatrná okolnost obrazu přenášeny byly na pravdu objasňovanou.

K obrazům lze také přičísti *schematismus*, kterýž ideji náboženskou, v prostoru a čase neobsaženou, představuje v prostoru a čase.

Na př. líceň velebnosti boží (Žalm 101., 26–28.), všude přítomnosti (Žalm 138., 7. sld.)

Protiv podobně slouží jako podobnosti, ano leckdy mnohem lépe, protože snáze bývá vysvětliti a pochopiti nepřímou výkladem

záporným, co jistá věc není, než-li kladně vyčísti znaky její. Neklade-li se protiva samotna za výklad nepřímý, užívá se jí vedle výkladu pozitivního, který se takto doplňuje.

Protiv užívati zvláště prospívá: *a)* U těžkých pojmů nadsmyslných, jako na př. u výkladu vlastností božích, kdež podobné vlastnosti lidské slouží za protivu; *b)* aby se vysvětlily ctnosti a hříchy, dobré a zlé činy tak, že by tyto v jejich ohyzdnosti a škodlivosti, onyno v jejich kráse a ceně představeny byly; *c)* k výkladu o hříších, jež dle pozitivních znaků nesnadno jest popisovati u veřejném vyučování; *d)* u pojmů, o kterých snáze říci jest, co nejsou, nežli co jsou, na př. snášenlivost, tichost, blaho; *e)* k opravě křivých představ a také aby se křivému pojmutí věci předešlo. Vůbec užívá se protivy tím hojněji, čím skrovnější jest vzdělání a chápavost posluchačstva.

3. *Události z dějin a zkušenosti ze života denního, příklady a vypravování.* K vyučování pastýřskému nejlépe se hodí příklady a vypravování z biblí a ze života Svatých, pokud tyto úplně jisty a zaručeny jsou. V kázáních apologetických a polemických, kdež kazatel hájí pravdy křesťanské proti námitkám a bludům, hodí se, zvláště, jest-li posluchačstvo vzdělanější, velmi dobře též příkladové z dějin obecných, jmenovitě z dějin vzdělanosti a mravnosti v národech. Ostatně pak i jindy a před posluchači prostými dobře jest užívati příkladův a vypravování z dějin vlasti, když ku věci připadají a k účelům přednášky duchovní snadno se obrátiti mohou. (Srovn. str. 176.)

Příkladův a vypravování z dějin církevních a také z občanských užívá se podobně jako biblických velmi často za přirovnání a obdobu tím způsobem, že celá událost dějepisná nebo některé okolnosti osob, místa, času se obracejí na pojmy duchovní a mravní.

Způsob, jak vůbec užívati výňatků dějepisných, jest dvojí: buďto se jenom naráží na ně, když dostatečně povědomy jsou, anebo se šířeji vypravují a řečnický provádějí. *Vypravování řečnické* liší se od vypravování pouze historického; jest zajisté živější, dramatické, zmiňuje se častěji o pravdě obecné, která se v události konkrétně jeví, proplétá se úvahami o řízení božím, o spravedlnosti, moudrosti boží, o člověku vůbec, o charakteru a jednání osob, o mravné povaze činu, obrací zřetel k okolnostem času a místa, užívá ozdob řečnických.

Dobré vypravování řečnické zvláště důležitě jest v *historických přednáškách*. Tuto zajisté zaujímá vypravování asi po-

lovici obsahu, a nepoutá-li k sobě pozornosti a celé myslí posluchačů, schází ku praktickým naukám odtud odvozeným pevná půda, a protož i záruka prospěšné působnosti.

Kromě vhodného vypravování záleží řečnické provedení historických úryvků v tom, *aby se vypravované věci k účelům přednášky dobře užilo*, t. j. aby kazatel jasně a určitě vytknul, co příkladem se objasňuje, kterak odtažitá neb obecná pravda se v něm zračí, z něho vysvítá; čemu se učíme z příkladu; kterak dobrého následovati, ze zlého výstrahu bráti sluší.

4. *Rozvádění obecných pojmů, zákonů a zásad mravních ve konkrétní jejich projevy ve skutečném životě* (analysis, enumeratio). Obecné pojmy, výroky, zásady, zákony, předpisy, rady jsou lidu obecnému prázdná slova, nevykládá-li se, ve kterých případech mají platnost a kterak jeví se nebo se mají jevit; ve skutečném životě lidském. O pokoře, přemáhání a zapírání sebe, o bdělosti nad sebou, o následování Krista, o trpělivosti, pýše atd. mluví jenom theoreticky, dávají jen výměr o těchto pojmech nic by neprospělo, když by se také do podrobnosti nevyčetlo, kterak a kdy ten a onen zákon a rozkaz Páně vykonávají náleží, kterak ctnost vůbec, ta neb ona zvláštní ctnost na člověku se jeví, kterak ten a onen hřích, zejména hříchové hlavní, ve skutečném životě se projevují. Takový do podrobnosti zacházející rozvoj obecných pojmův a nauk, takové stopování pravdy obecné v jejích konkrétních zjevech dodává duchovní přednášce praktičnosti a s tou také zajímavosti a působnosti.

§ 13. O důkazu.

Důkaz jest buďto věta sama o sobě pravdivá, nebo jistá skutečnost neb událost, ze kterých vysvítá pravdivost toho, co se za pravdu předkládá (položky, thesis). Účel důkazu jest, *přesvědčiti* posluchače o pravdivosti nauk přednášených.

Poněvadž katolická víra jakožto ctnost se zakládá na vědomosti, že jisté učení obsaženo jest ve zjevení božím t. j. v bibli a v nauce církevní, nebo že důsledně odtud vyplývá: jest v pastýřském vyučování účel důkazu, přesvědčiti posluchače, že skutečně zjevená pravda jest, co se jim za pravdu předkládá.

Vyroky písem sv. a výslovné učení církve podávají *bezprostředních důkazů nadpřirozených*; logické důsledky, ježto se

z pravdy zjevené vyvozují, slovou nadpřirozené důkazy *prostředecné* neb *dialektické* (ratio theologica).

Důkazy ze zjevení božího slovou též *autorita božská*.

Důkazy nadpřirozené lze ve mnohých případech doplňovati také z přirozeného poznání lidského, z *domyslu* (přirozeného rozumu) totiž a ze *zkušenosti* dávné i každodenní, z *autority lidské*. Důkazy tyto nazýváme *vedlejší* důkazy neb *doklady*; ony nejsou pramen, z něhož se pravda váží, ale pravdu jen vyznávají, pravdě svědectví dávají.

Za důkaz nemůže sloužiti věta neb událost, která sama není pravdiva aneb o něčem jiném tvrdí či dosvědčuje, než-li o položce.

Všelikou větu důkaznou, o které patrno jest, že posluchačům není dosti jasna, třeba jest prve *vyložiti a objasniti*. Poněvadž by ale dlouhé výklady odváděly pozornost posluchačů od vlastního předmětu, nesluší za důkaz voliti, co by dlouhého výkladu potřebovalo; pro tutouž příčinu nebývá v jednom kázání mnoho důkazů.

2. Ne na každé učení křesťanského náboženství a ne před každým posluchačstvem jednostejně třeba jest důkazů. Zejména při naukách dogmatických, obecných zákonech a zásadách mravních není důkazů jednostejně třeba před posluchači věřícími, jako před těmi, kteří časovými předsudky a běžnými námitkami proti základním pravdám zaujati jsou nebo v nebezpečenství se nacházejí, že víra jejich zviklána bude. Takové pravdy, kteréž obecnou věrou člověčenstva posvěceny jsou, jako víra v Boha, v nesmrtelnost duše, v odplatu na věčnosti, nedokazují se přímo, nýbrž důkazové ohlašují a předvádějí se jako úvahy, ježto nás utvrzují ve víře naší. Ale přece vůbec pamatovati sluší kazateli, že i věřícím posluchačům velice potřebno jest, aby se víra jejich upevnila, a k tomu že dobré důkazy vedou.

Bez rozdílu všude třeba jest dobrými důkazy podpírati *praktické důsledky z obecných nauk* dogmatických, obracení obecných zásad a zákonů mravních na skutečný život, určité povinnosti z obecného zákona vyplývající; všecky ty nauky, kteréž hrdosti a smyslnosti lidské ukládají veliké oběti; vůbec pravdy, kterými se život křesťanský zvláště určuje a kteréž jako stežeje všeho smýšlení křesťanského a zřídlo vážných povinností jsou.

3. *Provedení důkazu* (důvodění, argumentatio) má za účel, aby posluchači jasně pochopili souvislost položky s větou důkaznou t. j. že se položka skutečně v důkazné větě obsahuje a z ní vyplývá. Toto pak pochopení nezůstavuje kazatel posluchačům; ale když byl důkaz provedl, sám jasně vytýká a posluchačům vy-

světluje, co z důkazné věty nebo ze skutečné události na důkaz uvedené vysvítá. Všeliký důkaz zajisté jen tak prospěti může, když posluchači jasně a plně poznávají, *co* se důkazem potvrzuje, *z čeho* se pravda té věci vyvozuje, *proč* a *kterak* vyplývá jedno z druhého.

Způsob, kterak provéstí důkaz, čili forma důkazu jsou rozličné tvary souběru (syllogismu).

V kázání nemůže filosofická forma syllogismů ve své úsečnosti a krátkosti postačiti, ale třeba jest, aby jednotlivé návěsti se rozvedly a rozšířily, jednak pro vyložení, znázornění a důkaz, jednak proto, aby řeč byla živa, srdečna i mocna. Poněvadž ale obyčejní posluchači nemají tolik ducha bystrosti, aby logický chod důkazu šířeji rozvedeného stopovali: jest povinen kazatel, když byl provedl návěsti, sestavili je zase ve znění krátkém a z nich závěr posluchačům zřejmý činiti, důsledek odvoditi.

I. Bezprostřední důkazy nadpřirozené.

Tyto jsou důkazy vážené ze zdrojů zjevení božího, tedy z určité nauky církevní a z písem svatých. O důkazech biblických zachovávej kazatel neporušitelné pravidlo, aby je bral jenom ve smyslu slovném, vystříhaje se chyby, leckdy shledávané na kazatelích, že slovům ze souvislosti vytrženým dávají smysl zcela jiný, nežli jaký mají v textu biblickém.

Důkazy ze zjevení božího čerpané jsou důkazy vlastní, používají vážnosti u lidu křesťanského, budí pozornost jeho, jsou i prostému člověku pochopitelný a slouží kazateli jako za štít, aby směl říci posluchačům i věci, kterými by snad urazil, když by je pověděl slovy svými a jako ze svého.

Vážnost, kterou zjevení boží samo má u posluchačů, zvyšuje kazatel v důkazech odtud vzatých, připomínaje poslání, ježto církev od Krista má, nezbytnou povinnost křesťana slyšeti církev a její autoritě se poslušně podrobiti, výslovně také vytýkáje, že Kristus a Duch svatý sám mluví skrze písmo svaté a nauku církve. Podobně ukazuje na svatost a učenost Otcův a učitelů církevních, aby sesílil váhu důkazů nebo biblických výkladů, kterých sobě půjčuje od nich. Povinnost a ku spasení nezbytná potřebnost víry často budiž lidu připomínána, když důkazy tyto se uvádějí.

Výklad a vůbec rozvoj důkazné věty může se dít dvojím způsobem: buďto se mu nejprve půda připravuje a potom se uvádí, nebo se uvedený rozvinuje a důsledky z něho se vyvozují. Připravování půdy záleží v tom, že myšlenky v citátu obsažené předcházejí uvozování jeho a že i některá slova textu vplývají v řeč kazatelovu; takto jest citát již vyložen a třeba i důkazná jeho síla na jevu, prve nežli přednesen byl. Výklad textu děje se často živou parafrásí a na konec této shrnuje se v krátké věty, co z něho vyplývá.

II. Prostředecné důkazy nadpřirozené.

Důkazy prostředecné (dialektické) v tom záležejí, že berou z křesťanského zjevení, čemu toto učí o podstatě předmětu (pravdy) vyjádřeného v položce podmětem anebo výrokem, a předkládajíce to a rozbírajíce podmět a výrok, vedou posluchače k poznání rozumovému, že skutečně s pravdou zjevenou se shoduje, co tvrdí položka.

Důkazy tyto nazývají se *ratio theologica* a rozeznávají se od důkazů z přirozeného rozumu vážených, že se návěsti jejich obě berou ze zjevení božího, neb aspoň jedna.

Obyčejné druhy důkazů prostředecných vyplývají z těch stránek nebo hledišť, ze kterých se vůbec poznává obsah pojmů a podstata věcí (zdroje látky v topice), a tedy jsou důkazové:

a) z výměru, b) z rozkladu v části, c) ze souvislosti tvaru a jednotníka s rodem, d) důkazy výčtem a obdobou, e) důkazy ze vzájemné souvislosti příčiny s následkem, účelu s prostředkem.

a) *Důkazy z výměru* (z věci samé) proto jsou působny, že výměrem vyjadřuje se podstata věci, obsah pojmu. Klade-li tedy kazatel z křesťanského zjevení výměr hlavního pojmu v položce a pak objasňuje, pokud třeba, jednotlivé znaky jeho (jednotlivá slova výměru), vysvítá odtud, že pravdivo jest trvzení položkou vyřčené.

Na př.: Dopustiti se hříchu smrtelného jest opovážlivost veliká. Výměr hříchu smrtelného: „Hříchu smrtelného se dopustit jest vědomě a dobrovolně přestoupiti důležitý zákon boží čili takový, jehož ostříhati jsme povinni pod trestem zavržení věčného“. Rozvinou-li se myšlenky v tomto výměru obsažené; vyloží-li se velebnost a velikost Boha, jehož vůli člověk vědomě se protivuje, a s druhé strany věčný trest, jež hříšník za plného vědomí o něm na sebe svolává: vysvitne patrně, že opovážlivost veliká jest, dopustiti se hříchu smrtelného. — Položky: „Láska boží k nám pře-

velika jest“, dokázati lze, založí-li se důkaz na výměru. „Milujeme někoho žádáme-li mu těch věcí, ježto mu prospívají, to pak ne pro sebe samy, a snažíme-li se tedy, jemu věcí prospěšných dopomoci pokud nám možno.“ Byl-li tento výměr objasněn, předkládá-li se množství a velikost dobrodiní, ježto nám dle učení křesťanského Bůh prokázal, každou dobu prokazuje a jež nám ještě dáti chce, a to vše jen pro nás, ničeho sobě nehledaje — bude proveden důkaz, že láska boží k nám převelika jest.

S důkazem na základě výměru má podobnost důkaz z etymologického *rozboru a významu jmen*. (Viz. str. 171).

Položka: „Ježíš jest Spasitel náš“. Význam jména „Spasitel“ obsahuje v sobě ponětí o někom, kdož jiného zachránil před velikým neštěstím, před úplnou záhubou v bezpečnost jej uvedl. Vykládá-li se dle zjevení křesťanského, že Pán Ježíš vysvobodil nás od hříchu, zachránil svojí pravdou před nevědomostí a bludy, vysvobodil z poddanosti hříchu a podal možnosti, ujíti záhuby věčné — jest proveden důkaz, že Ježíš jest Spasitel náš. (Vykupitel — položil cenu za nás.)

Význam slova „otec“ jest „živitel“. Vykládá-li se pojem „živiti“ v celém obsahu na základě křesťanském, že znamená netoliko dávati potřeby tělesné, ale také pečovati o vývin duševní slovem, příkladem a všemi prostředky křesťanské kázně — snadno se provede důkaz, že otec povinen jest pečovati o náboženskou a mravnou výchovu dítek svých, všecko čině, co by prospělo, a všeho se vystříhaje a všemu dle možnosti překážeje, odkud by náboženský a mravný základ škodu bral, sám dítěti svému za vzor následování hodný jsa.

Důkazové z výměru podávají často nástin celé přednášky, kteráž ve mnohých případech jest jenom důkaz o pravdivosti předlohy. Totéž platí o jiných zdrojích důkazů.

b) Důkazy rozkladem v části. Obsah pojmu vysvětluje, představuje-li se jednotlivé části jeho. Důkaz vede se tu tím způsobem, že pravdy částkové, ježto se obsahují v celé položce, předkládají se, jak v učení křesťanském vyřčeny jsou nebo z něho vyplývají; shrnou-li se pak tyto pravdy částkové, dokázána jest myšlénka či pravda celá.

Na př. „Přijímajíc svátost pokání, nezřídka počínáme sobě takovým způsobem, že přijímáme ji bez užitku, ano i nehodně a na svoji zkázu“. Obecnou tuto větu rozkládá Massillon ve tři části, jež potom jednu po druhé rozvinuje:

1. Dopouštíme se často chyb podstatných, zpytující svědomí;
2. často se nám nedostává upřímnosti a úplnosti u vyznání hříchů;
3. zpovídáme se často, nemajíc pravé lítosti ani dosti opravdového úmyslu polepšiti se.

c) Důkazové na základě nutného vztahu mezi tvarem a jednotníky k jejich rodu. (Viz str. 171). Kde tvar anebo jednotník jest v položce, dokázati lze tvrzení položky tím způsobem, že se vykládají vlastnosti a podstata rodu, k němuž náleží podmět

položky jakožto tvar nebo jednotník. Dle zákonů logiky zajisté vyplývá z pojmu o rodu závěr: „Co přísluší rodu dle přirozenosti jeho, čili všechny podstatné znaky rodu náležejí také tvarům a jednotníkům; naopak, cožkoli nutně vyloučeno ze tvaru, nemůže se nalézati v rodu a jednotníku.“

Na př. „Půst jest spasitelný“. Rod, k němuž náleží půst jakožto tvar, jest sebezápor anebo mrtvení sebe. Dokáže-li se z učení křesťanského, že sebezápor jest spasitelný, ano že ho nezbytně třeba, jest dokázána zároveň spasitelnost postu. O potřebnosti sebezáporu mohl by se vésti důkaz na základě výměru.

b) *Důkazové výčtem* (inductio). Jako se uzavírá v důkazech na základě rodu z obecného na zvláštní a jednotlivé: tak vyvozuje se na základě výčtu konečný úsudek o všeobecnosti z jednotlivostí vedle zákona: „Shledává-li se v několika výjevech jednotlivých *téhož tvaru* jednotejně jistý znak, uzavíráme rozumně, že tento znak přináleží také tvaru, k němuž ty jednotlivé výjevy náležejí.“ Protože důkaz výčtem nepodává plné jistoty, nepostačuje sám k odůvodnění vážných nauk, ale prospěšně doplňuje důkazy jiné a sám z nich nabývá větší moci přesvědčivé.

Krásné příklady důkazů na základě výčtu nalézají se: v 1. Machab. 2., 49—64., „že neumdlévají, kdož v Hospodina doufají“; Žid 11., 4—40., „o důstojnosti, moci a užitečných pravé víry“; 1. Kor. 10., 1—12. výstraha Korintanům, aby neměli účastenství v pohanské modloslužbě.

Nezřídka postačuje na místě příhod nebo výjevů mnohých jeden jediný. (Důkaz obdobou.)

Jak těžce prohřešují se rodičové, kteří zanedbávají bdíti nad dětmi a přidržovati je k bázni boží, dokazuje sv. Jan Zlatoústý z biblického příběhu o nejsv. knězi Helim.

Důkaz obdobou (per analogiam) spoléhá na zásadě: když jistá věc (pravda, událost) má s jinou některé znaky stejné nebo protivné, shodují se neb odporují si obě také ve znacích (ve vlastnostech, účincích), o kterých položka vypovídá.

Důvodění obdobou nemá sice přímé síly důkazné, ale podporuje důkazy jiné a snadno se pochopuje.

V 1. Kor. 9., 24. sld. uzavírá Pavel ze způsobu bojování tělesného na způsob bojování duchovního.

Stručná forma důkazu výčtem, z obdoby a nepodobnosti jest *logické srovnání* (comparatio). Toto klade naproti skutečnosti, pravdě, způsobu jistého jednání skutečnost anebo pravdu jinou *téhož* neb podobného aneb i nepodobného druhu, aby onano ve své pravdivosti a váze vysvítila. Obecně rozeznáváme srovnání

čtveré: *A pari*: pravdiv-li výrok o jistém podmětu, platí též o rovném jemu.

Na př. Svati dosáhli koruny skrze trpělivost a sebezápor; a protože také my jenom skrze trpělivost a sebezápor můžeme spásy dojiti.

A minori ad majus (a fortiori): když... tím jistěji, tím více... Způsob tento jest povahy kladné.

Na př. Sami někteří pohané odpouštěli nepřátelům svým; kterak by tedy hoden byl jména křesťanského, kdo by ubližitelům svým odpustiti nechtěl?

A majori ad minus: když tím méně se závěrem záporným.

Na př. Protože na zeleném dřevě toto což bude na suchém? Luk. 23., 21.

A contrario: na př. Zahálka jest pramen přemnoha hříchův, a protože i jest pracovitost ochrana ctnosti.

e) Důkazové na základě vzájemného spojení mezi příčinou a následkem, mezi účelem a prostředkem.

S hlediště tohoto uzavírá se:

1. z účinků *patrných na přiměřenou příčinu*; a naopak z nebytí příčiny na nebytí účinkův.

O spravedlnosti boží podává důkazu názorného a dojemného: a) smrt, kteréž podrobena jest lidstvo; b) smrt, kterouž podstoupil Kristus za hříšné člověčenstvo, pak neskončená oslava jeho; c) dobré a zlé svědomí, kteréž uloženo jest v duši každého člověka, trestajíc a odměňujíc.

2. *Z podstaty a vlastností účinku dokazuje se povaha příčiny.*

V knize moudrého Siracha (42., 15. sld.) dokazuje se velebnost a velikost boží z působení všemohoucnosti a moudrosti boží v přírodě viditelné

Jedná-li kázání o jistých tvarech hříchů, dokázati lze z následků jejich nejlépe, kteraké zlo jsou a kterak by se jich báti měl křesťan.

Podobně vedou se důkazy na základě vzájemného vztahu mezi účelem a prostředky.

Důkaz, že po všeobecném vzkříšení již nebude manželství, vede Spasitel proti Saduceům (Luk. 20., 34—38.; Mar. 12., 24—27.) na základě zásady, že není třeba prostředku, kdež účelu není. Smysl řeči Páně jest: „Písmo učí, že po vzkříšení již nebudou lidé umírat, ale jako andělé na věky žíti. Manželství nařídil Bůh mezi lidmi, aby pokolení lidské na zemi se zachovalo, plozením rostouc a smrtí se ustavičně zmenšujíc. A proto po vzkříšení již nebude manželství mezi lidmi.

III. Důkazy vedlejší neb doklady.

Důkazy vedlejšími zovou se ty, jichžto návěsti podává vlastní a cizí poznání přirozené — rozum a zkušenost, vůbec autorita lidská.

Důkazy rozumové oprávněny jsou ve vyučování pastýřském; neboť mnohé nauky křesťanského náboženství a zejména ty, kterými se spravuje mravný život, může i rozum lidský poznati a odůvodniti, obzvláště když povědomy jsou mu ze zjevení. K nevěřícím a pochybovačným lidem často klesí sobě pravda cestu a víře nadpřirozené půda se připravuje důkazem rozumovým, a tento vůbec také u lidí věřících dobře slouží, aby je u víře potvrdzoval, její obsah odůvodňoval, křivost námitek ukazoval. Ostatně však dopouští potřebná duchovním přednáškám populárnost jen skrovné užívání důkazů rozumových, protože ne vždy jest možno tak je provést, aby snadno chápal i málo vzdělaný člověk.

Za autoritu lidskou platí nejprve slova sv. Otcův a učitelů církevních, pokud nejsou svědkové tradice; výroky, zásady, a příkladové Svatých, těch obzvláště, kteří lidu lépe povědomi jsou, úcty, vážnosti a důvěry jeho požívají. Podobně leckdy, zvláště před posluchači vzdělanými, dobře sloužiti mohou výroky, zásady a pravdě vydaná svědectví učených a znamenitých osob světských a přiznání samých odpůrců víry.

Doklady ze *zkušenosti každodenní*, z *dějín* církevních a občanských jsou nejvíce důležitý při pravdách mravoučných a slouží zvláště v kázáních apologetických k potvrzení pravdy, že náboženství křesťanské i časným a hmotným zájmům lidským, důležitostem veřejným a soukromým velice prospívá. V oboru každodenní zkušenosti náleží všeho se vyslříhati, co by sprosté bylo, jemnějšímu citu se protivilo, cti a dobrému jménu lidí živých, zejména lidí posluchačům známých na ujmu bylo.

Důkazy vedlejší vedou se podobným způsobem jako vůbec prostředné důkazy bohoslovné. Populárnosti řeči prospívá velice *důkaz obdobou a výčtem* případností čili zjevů jednotejných a podobných, jakž nalézají se v dějinách, v obyčejném životě lidském a přírodním. Důvodění jest tu obyčejně srovnání *a pari* aneb *a fortiori*.

Krásné příklady důvodění tohoto nalézají se v písmech svatých, zejména sem náležejí: Luk. 11. 11—13.; 13., 15. a sld.; kap. 15. a 16.; Mat. 6., 26—30.

Když důvodění *a fortiori* z jednání a smýšlení lidského u věcech obyčejného života, zejména z přirozené žádosti statku,

cti a rozkoše dovozuje hříšnost, převrácenost a pošetilst lidskou u věcech víry a mravů, v péči o spásu vlastní a cizí, nabývají povahy domluv, nazývá se *důvod po lidsku* (argumentum ad hominem).

IV. Vyvrácení.

Aby přesvědčení o pravdě bylo úplné, bývá třeba vyvrátiti také bludy, mylná domnění, námitky a předsudky proti pravdě, omlouvání a zastírání zlořádů, obyčejův a mravův odporných životu křesťanskému. Ale ne všechno lze nebo třeba jest vyvracet, co vůbec proti pravdě a povinnostem křesťanským čeli nebo se namítati může. Kazatel řídí se u věci této *potřebami posluchačů svých*, a protož vyvrací bludy a námitky, o nichžto ví, že posluchačům povědomy jsou nebo snadno jim v povědomost vejíti mohou, a mezi těmito zase nejvíce ty, kteréž čeli proti *základním pravdám křesťanského náboženství* aneb *podrývají základy života duchovního*, křesťanských mravův a křesťanské kázně.

Vyvrácení děje se buďto přímo nebo nepřímě. *Přímé vyvrácení* (polemika) záleží v důkazu, že a proč křiva jest věta, která učení křesťanskému odporuje. Jestliže celá duchovní přednáška se obírá větou křivou, aby její nepravdivosti dokázala, nazývá se *kázání polemické*. Toť hned ve předloze uvádí zřejmě křivou větu (námitku, křivou zásadu, blud, omluvu) a dle ní také celé pojednání pořádá, bludy, námitky vyvracejíc. Nemálo prospívá oznamovati takto předmět řeči, protože tímto způsobem se uvádí v duchovní přednášky rozmanitost, rozvoj větší živosti nabývá a pozornost posluchačů se vzbuzuje. Ale také, jest-li vyvrácení námitek a křivých zásad jenom část přednášky duchovní, jako doplněk důkazu některého, pronáší kazatel křivou větu zřejmě a pak ji vyvrací.

Důvody, kterými se nepravda křivé věty dovozuje, závisí od důvodů, o kteréž onano se opírá.

Vyvrácení nepřímé (apologie, způsob apologetický) v tom záleží, že pravda popíraná aneb braná v pochybnost pečlivě se vykládá i objasňuje a důkazy dobrými se podpírá. Obzvláštní pak péči obrací kazatel k tomu, aby ukázal, jak důležitý účinek má tato pravda na ctnost a blaženost, jak užitečna jest i ve-

zdejšímu blahu jednotlivců, rodin a celé společnosti lidské, věčné spáse všech. Jasný výklad pozitivní pravdy spolu s důkazy působí, že bludové a námitky ostáti již nemohou v duchu posluchače; živé vyličení užitečností, nezbytné potřeby a vznešenosti pravdy pak zaujímá pro ni srdce, kteréž zejména při námitkách proti zákonům a povinnostem mravním bývá více zúčastněno, nežli rozum.

V nepřímém vyvrácení buďto se blud neb námitka ani neuvádí nebo se krátce jakožto důsledek z předcházejících výkladův a důkazů slovy jadrnými vytýká, že blud nebo zarputilé odpírání pravdě jest, co by proti této nauce namítal člověk nepoučený nebo hříchem a náruživostí zaslepený.

Nicméně však i v kázáních apologetických leckdy se blud uvádí zřejmě a důkaz pravdy se doplňuje vyvrácením důvodův, o které se blud opírá.

Vyvrácení nepřímé vůbec lépe sluší účelu vyučování pastýřského nežli přímé, a to zvláště na osadách, kdež vedle katolíků i nekatoličtí křesťané usedlí jsou. Ono zajisté bezpečněji chrání kazatele, aby nikoho neurazil, náležitých mezí lásky a mírnosti křesťanské nepřekročil. Také se tu státi nemůže, aby mnohý z posluchačů teprve od kazatele se dozvěděl o bludech a námitkách jemu posud neznámých.

Ostatně pak v jednotlivých případnostech dle podstaty bludu a jeho skutečného působení na posluchače náleží rozsouditi, zdali jej přímo neb nepřímo vyvracetí třeba. *Bludové dogmatictí, domněnky a obyčeje pověrečné a ty námitky, o nichž kazatel neví, že vůbec aneb aspoň velmi rozšířeny jsou a záhubně působí, lépe jest vyvracetí nepřímo. A zase vůbec rozšířené námitky proti pravdám a povinnostem mravním, bludné a lehkovážné zásady časové vyvracejí se pro svůj záhubný účinek na život křesťanský způsobem přímým.*

Ve všelikém vyvrácení bludův a námitek dbáti jest kazateli šetrnosti, mírnosti a opatrnosti, bedlivě se míti na pozor, aby v ničem nepřepínal, horlení prudkého se uchovával; jinak mohl by účinek i nejlepšího vyvrácení zmařen býti odporem srdce, kteréž u člověka více rozhoduje o přijetí anebo zavržení pravdy, nežli všecken jeho rozum.

Článek 4. **Methoda ve stránce paraenetické.**§ 14. **Pojem o citu a pohnutkách.**

Úkol stránky paraenetické jest působiti na cit a svobodnou vůli posluchačů tak, aby je k dobru naklonila, od zlého pak odvrátila. (Viz str. 167.) *Dobré* v oboru života duchovního jest, co se s ideální, k obrazu božímú stvořenou přirozeností lidskou shoduje, zdokonalení její a skrze toto i pravou blaženost, jakožto cíl člověka, podporuje a rozmáhá. Co se této přirozenosti protiví, jejímu zdokonalení a protož i pravé blaženosti překáží, slove *zlé*.

Představuje-li se člověku jasně, názorně a živě dobro neb zlo ve své podstatě, ve své srovnalosti nebo nesrovnalosti s lidskou přirozeností a ve své působnosti na blaho neb neblaho lidské —, počíná mimovolně činna býti, hne se veškerá snaživost k dobru neb proti zlu. Tato samovolná činnost, toto nesvobodné hnutí snaživosti (žádosti neb odporu — *motus primoprimi*) nazývá se *cit* neb *affekt*, hnutí mysli, hnutí srdce.

Vedle jasnosti a živosti představ o dobru nebo zlu, dilem i vedle individuální povahy člověka nabývá cit rozdílné síly. Takto se rozeznávají *city jemné* a *city mocné*, či silné, hluboké. Mocné hnutí mysli nazývá se *vášeň*, *pathos* v užším smyslu, neboť slovo *pathos* leckdy se bere za rovnoznačné se slovem *cit* vůbec.

Cit působí mocně na svobodnou vůli; tato se za prostřednictvím citu libého naklání k dobru a rozhoduje se k němu, za prostřednictvím nelibého citu odvrací se od zlého nejprve pevným úmyslem, potom i skutkem.

V duchovním řečnictví jde jenom o *city rázu ethického*, ježto se i vyšší neb duchovní nazývají, a ve své podstatě jsou láska k dobru, nenávisť zla.

K lásce druží se *touha* po dobru, *naděje* k dosažení jeho, *radost* nad dosaženým, *řevnivost* v následování těch, kteří dobra a s ním i blaha dosáhli. *K nenávisti* druží se *bázeň* budoucího zla jistého neb možného, *hněv* a *nevole*, *milosrdenství* s lidmi zlem postíženými, *stud* a *lítost* nad zlem spáchaným, *pohrdání*.

Představy a důvody, ze kterých vysvítá, že, proč a kterak skutečně jest dobré, co se za dobré, a že zlé jest, co se za zlé předkládá, slovou *pohnutky*, motivy.

§ 15. Obecné podmínky prospěšného buzení affektu.

1. Kazatel může zdárně působiti na srdce posluchačů, buditi v nich city náboženské a takto působiti k duchovnímu vzdělání jejich, *sám-li jest proniknut pravdou křesťanskou tolik, aby řeč pathetická vycházela přímo ze srdce jeho.*

Nezbytná potřeba ku prospěšnému vyučování pastýřskému, aby kazatel důvěry a lásky posluchačů požíval, (str. 167) vysvítá se stránky této zvláště; neboť přesvědčiti člověka, že by měl činiti, co mu za těžko přichází, a zbaviti se, varovati se toho, k čemu srdce jeho tíhne, daří se jen člověku váženému a plné důvěry požívajícímu.

2. K působnosti affektu velice přispívá *vhodné umístnění* jeho v přednášce. Toto řídí se nejprve povahou affektu samého. Affekt, pokud jeho vzbuzení na kazateli závisí, slove *přímý* (direktní pathos); řeč i svým obsahem i slohovým vyjádřením a ústním přednesem sama jest tu výraz mocného a živého citu kazatelova. Affekt slove *nepřímý* (tklivost), když budí se v posluchačstvu pohnutí myslí jen klidným rozbor em věci, pohnutlivým vypravováním, popisem neb líčením, případným podobenstvím alp., pokud takové součásti v jistých případnostech samy zjednáávají posluchačům tolik jasné a názorné poznání ethického dobra nebo zla, kolik přirozeným během třeba jest, aby mysl dojata byla, cit se probudil.

Příklady pathosu nepřímého jsou: Genes. kp. 43., 26—45., kap. 16., kdež vypisuje se, kterak patriarcha Josef shledává se s Benjaminem a dává se poznati bratřím; Dan. kp. 5. o tragickém konci krále Baltasara; Jan kp. 11. o vzkříšení Lazara. Skutk. ap. kp. 7. o smrti sv. Štěpána; mnohá místa ve knize Tobiášově.

Mocný pathos nemívá místa u věcech nedůležitých ani v kázáních, která mají za účel vykládati a poučovati. V takových působí velmi dobře pathos nepřímý, dodáváje přednášce rázu srdečnosti. Vždy ale hodí se pathos přímý v řečech slavných, v úkolech velmi důležitých a vážných, když káže se o velikých slavnostech, za příčinou zvláště důležitou, radostnou nebo truchlivou. I v řečech celkem klidných hodí se mocný pathos všude tu, kdež k vůli praktickému prospěchu celého kázání třeba jest myslí mocně dojmouti.

O povaze pathosu rozhoduje také *ohled na posluchačstvo*. Před posluchačstvem vzdělaným, před užšími kruhy lidí nábožných nehodí se pathos přímý, poněvadž u takových rozumové poznání působí na svobodnou vůli i bez affektu přímého.

Také osobní *povaha kazatele*, jeho postavení a vážností obecný slav jeho mysli nebo zvláštní její nálada za příčinou krom-obyčejnou, jeho síla tělesná, jeho hlas rozhodují, zdali mocný, přímý affekt nebo nepřímý lépe působiti bude. Pathos nepřímý hodí se vždy kazatelům klidné povahy, slabého hlasu, skrovné síly tělesné.

3. Velmi řídky jsou příhody, kdež by přímý pathos náhle a zejména hned na počátku řeči se objeviti mohl; obyčejně třeba jest připraviti jej.

Nejlepší příprava k mocnému affektu jest nepřímý pathos čili prosté pohnutí, tklivost.

Jiný způsob přípravy mocného affektu jest *probuzování citův odporných* tomu, jež kazatel vzbuditi zamýšlí; po vzbuzení citu opačného snáze vzbudí se cit, jehož účel řeči žádá.

Aby se na př. vzbudila touha po nějakém dobru, bude prospěšno, vzbuditi prve ošklivost protivného zla; cit lásky a útrpnosti k chudým posilní se, byl-li vzbuzen také cit nevole proti nemilosrdným; touha po věčných statcích posilní se, když byl vzbuzen také cit pohrdání světem.

Velmi často připravuje se mocný affekt jasným a zároveň živým dokazováním, při kterém počíná již affekt vyplývati z přesvědčení o pravdivosti věci.

4. Ku vhodnému zacházení s affektem náleží také *šetření pravé míry* i ve síle i ve trvání jeho; a protož velmi důležité jest, aby kazatel uměl od mysli pohnuté navrátiti se ku klidné.

§ 16. Druhy a zdroje pohnutek.

1. Že dobré nebo zlé jest, co kazatel předkládá, a tedy že náleží, aby posluchači svobodnou vůlí se k tomu naklonili nebo se tomu opřeli, o tom přesvědčuje kazatel, předkládaje důvody, způsobilé k tomu, aby posluchačům jasné a živé poznání zjednaly, o dobrotě neb záhubnosti věci je přesvědčily tak, že poznání toto vzbuzuje city neb hnutí srdce a s těmi společně působí ve svobodnou vůli.

Pohnutky obracejí se k mysli a svobodné vůli (snaživosti), podobně jako důkazové se obracejí k rozumu. Kdežto důkaz doličuje, že a proč něco pravda jest, mají pohnutky za účel, zjednati posluchačům jasné a živé poznání, že něco dobré jest anebo zlé,

a *proč* dobré nebo zlé jest nejen samo o sobě, ale i člověku, posluchačům; že *jejich přirozenost*, vlastní *jejich prospěch*, pravé *jejich* a trvalé blaho žádá, aby svobodnou vůlí a celou duší se rozhodli k dobrému, v němž *jejich* blaho záleží, a proti zlému, kteréž *jim* škodí, blaha dojíti nedává, ano i ruší blaho, kterého snad požívají.

Ukazovati, co v jistém smýšlení a v jistých činech leží dobrého neb zlého samo o sobě, pro člověka, kterak s jeho rozumem a veškerou přirozeností souhlasí anebo se jim protiví, kterak jeho blahu slouží nebo jemu na škodu jsou — jest tolik, co uváděti a rozvinovati pohnutky. Dobro neb zlo věci (ethického předmětu: kladné a záporné povinnosti, úmyslu, činu) jeví se rozmanitě dle stránky, s které se uvažuje. Lze pak uvažovati věc *samu o sobě* či *s hlediště mravního* (ethického), a *dle účinku na blaho člověka*. Odtud plynou hlavně *dva druhy pohnutek*.

S hlediště mravního poznává se předmět za přikázaný; Bohu milý, náležitý, slušný, spravedlivý, ušlechtilý, vznešený, čestný, utěšený, krásný — a *naopak* za nedovolený, Bohu protivný, zakázaný, hříšný, neslušný, nespravedlivý, nečestný, sprostý, hanebný.

Dle účinků na blaho člověka: za příjemný, milý, možný, snadný, potřebný, nezbytný, záslužný, užitečný, blaživý, prospěšný k dosažení lásky a milosti boží, pokojného svědomí, blaha věčného a také vezdejšího — a *naopak* za odporný, protivný, obtížný, nemožný, neužitečný, marný, nebezpečný, škodlivý, zdroj nepokoje, těžkých utrpení a velikého neštěstí, záhubný, za příčinu trestů božích, nepokojného svědomí a věčného zahynutí.

Všecky pohnutky lze shrnouti v tyto tři: Bůh tomu chce — tvoje blaho časné a věčné odtud závisí — Bohu sloužiti snadnější a čestnější jest, nežli sloužiti tělu a světu.

2. *Pohnutky váží se z týchž zdrojů co důkazy*, a zejména uvažuje-li se ve světle nauky křesťanské, vedle zdravého rozumu, vedle svědectví dějin a každodenní zkušenosti: podstata věci sama o sobě, přirozenost člověka, jeho cíl konečný; postavení člověka k Bohu a Boha ke člověku i všemu světu (Stvořitel a tvor; Vykupitel a vykoupený; Posvětitel a posvěcený; nejvyšší Pán a obmezený, nedostatečný tvor; Soudce a hříšník); svatost a rozumnost, spravedlivost a přiměřenost zákona božího; *osoba, stav, věk* člověka; účinek úmyslu nebo skutku na časné a věčné blaho nebo neštěstí bližních vůbec a těch obzvláště, kteří užším

svazkem připoutáni jsou k nám (rodičové, děti, souvěrci, krajané a t. p.)

Víra křesťanská obsahuje nevývažné množství působných pohnutek. Z jediného tajemství, z jediného činu Páně vážit lze pohnutky ke mnohým povinnostem křesťanským, a ke každé povinnosti lze uváděti za pohnutky mnohá tajemství a mnohé nauky křesťanského náboženství. Dějiny biblické, příkladové a všecken život Páně i Svatých poskytují pohnutek velmi názorných a velice působných; život a konečná pokuta nebo záhuba zlých působí v srdce a vůli, aby se odvrátily od zlého. *Poslední věci člověka*, mocně působí, aby se člověk naklonil k dobrému a odvrátil od zlého.

3. Ne všechny pohnutky mají samy o sobě neb u každého posluchačstva jednostejnou váhu a působnost; jejich vlastní moc a síla přesvědčivá, posluchačů vzdělanost, křesťanské smýšlení, mravní stav rozhodují o tom, které pohnutky nejvíce by se hodily. — Velice působny jsou pohnutky, které úzce souvisí s náklonnostmi, stavem a jinými okolnostmi posluchačů. Neobyčejné, mimořádné okolnosti času a místa, obecné nehody, válku, jubileum a t. p. a vzbuzenou jimi náladu myslí náleží u volbě pohnutek na zřeteli míti, poněvadž výborně pomáhají k buzení těch affektů, kterých třeba jest, aby dosaženo bylo účelu, jež sobě kazatel za takových okolností vytknul.

Čím důležitější a obtížnější jest, k čemu posluchače nakloniti chceme, nebo čím mocnější dojem učiniti třeba na srdce jejich, tím rozmanitější a četnější jsou i pohnutky, kterých se v jedné přednášce užívá.

§ 17. Řečnické předkládání pohnutek.

Podrobná pravidla rozdílna jsou nejprv dle toho, jde-li o přímý affekt aneb o nepřímý.

1. V *pathosu nepřímém* záleží všecko na tom, aby se věc představovala se stránky tklivé, dojemné. Kazatel rozvinuje nějakou myšlenku názorným popisem anebo živějším líčením, vypravuje podobenství, událost, příběh slovem i hlasem mírným, klidným, více jako prostý svědek, nežli jako řečník, jenž by plným tokem vyjadřoval svůj vlastní cit. Popisuje na př. osud nešťastného, tichou jeho odevzdanost, jeho utrpení, opuštěnost —, a tato prostá, přirozená líceň obměkčuje srdce posluchačů, otvírá je a budí tytéž city útrpnosti s ubohým, ošklivosti nad nepřáteli a škůdci nešťast-

ného, které by pathosem přímým vzbuzeny býti mohly, ano budiž je často mnohem jistěji a prospěšněji.

Se stránky tklivé lze popisovati a líčiti přírodu, život lidský ve mnohých jeho výjevech a případnostech (péče a láska rodičů k dítkám, sprostnost a nevinnost, slabost a nedostatečnost malých dětí, věrná oddanost, obětovná láska, vděčnost dětí dospělejších k rodičům); péči a působení katolické církve o blaho a spásu lidstva, obětovné působení řeholí a kongregací, kněží a misionářů katolických. Biblické dějiny, výjevy ze života, smrti, vzkříšení a oslavy Ježíše Krista i jeho nejsvětější matky a jiných Svatých lze vypisovati a vypravovati se stránky tklivé s nejlepším prospěchem. Mnohé legendy starobylé ze života Páně, Panny Marie jiných Svatých jsou převzácní vzorové tklivého vypravování a líčení. *)

2. *Jde-li o pathos přímý*, záleží všechno na tom, aby kazatel jasně a živě posluchačům představoval, že dobré jest, co jim schvaluje a k čemu je vybízí, nebo že zlé jest, co jim za zlé předkládá a před čím je vystříhá. Toto živé, jasné, názorné předkládání vůbec tím směrem se nese, aby dobré anebo zlé poznáno bylo za *veliké, jisté a blízké*.

a) *Velikost dobra nebo zla* vysvítá, když se jasně a živě vykládá, jak potřebno, důležitě, vznešeno, jak užitečno, krásno atd. jisté dobro jest, jak velice na něm blaho lidské vůbec, některých stavů, jednotlivců, závisí; nebo jak velice záhubno, škodlivě, ohavně jest to jisté zlo. Aby kazatel mohl dobré nebo zlé v jeho velikosti představit, záleží ovšem na vhodné volbě a dobrém seřazení důvodů, ze kterých vysvítá, že něco jest dobré nebo zlé.

Kdyby na př. chtěl kazatel nadchnouti posluchače nadějí a důvěrou (vzbuditi affekt naděje), snažil by se předmět naděje vyličit za pravé, hojné, stálé dobro, a spolu by také uvedl příčiny, pro které očekávati lze a sluší dobra toho (zaslíbení, možnost, lásku a dobrotivost dárcovu), bezpečné prostředky k dosažení jeho (vlastní síla, zásluhy, přimluvy, milost boží), povzbuzující příklady osob, kteréž dosáhly téhož dobra za okolností podobných nebo mnohem těžších.

b) *Jistota a blízkost dobra nebo zla* vysvítá, když se dobro nebo zlo tolik názorně představuje a zobrazuje, aby jako před očima posluchačů stálo, jim kynulo, jim hrozilo.

2. Aby se dobro či zlo tímto dvojím směrem působně předkládalo, třeba jest v rozvoji pohnutek varovati se všeobecných

*) Příklad dojemné, tklivé lícně jest 5. a 6. čtení v breviáři na den sv. Anešky Římské. — Píseň „Osirelo dítě“. Některé nalézají se ve „Výboru z literatury české, dílu I. a II.“

odtažitých pojmů nebo vět a používati znázorňovacích, jasnému pojetí věci pomáhajících prostředků (str. 179.) tím způsobem, že dobro či zlo nejen rozumem chladným so poznává, ale též přispěním obrazotvornosti podoby zračitě nabývá.

Takovéto živé a mocné předkládání pravdy k buzení citů a nakloňování vůle slove vůbec *řečnický rozvod* (amplificatio oratoria). Slovem tímto se míní podrobnější rozvoj a důraznější vyjádření myšlenky za tím účelem, aby vysvítala její důležitost, velikost, jistota, blízkost, účinek na blaho nebo neštěstí lidské, a takto aby se mocněji doráželo na mysl a vůli posluchače, tento pobádán byl k úmyslům a skutkům.

Rozvod slovný zůstává při jedné a téže věci (pojmu, myšlénce), ale vyjadřuje ji několikrát po sobě jinými a jinými slovy a větami. Druhy jeho jsou zvláště: *souslov* (synonymia), *uhlazení* (expolitio), *opis* (periphrasis).

Souslov (synonymia) vyjadřuje myšlenku či pojem několika téže smysl majícími slovy, bezprostředně za sebou pronášenými, ze kterých ale každé následující má větší váhu nežli předcházející. Vyjadřuje-li se myšlenka několika po sobě jdoucími větami, jichžto smysl jeden jest a věc jenom s jiné a jiné stránky se předkládá, slove tento rozvod *uhlazení* (expolitio).

Příklady expolice: Sedmé čtení v breviáři Comm. un. Mart. Čtení 5. in festo Visit. B. M. V. Čtení 6. die 2. a čtení 2. Noct. die 3. infra Oct. OO. SS.

Expolice a synomie zároveň: „Tandem aliquando, Quirites, L. Catilinam, furem audacia, scelus anhelantem, pestem patriae nefarie molientem, vobis atque huic urbi ferrum flammamque minitanti, ex urbe vel eiecimus, vel emisimus, vel ipsum egredientem verbis persecuti sumus. Abiit, excessit, evasit, erupit“. (2. Catil.)

Opis (periphrasis) předkládá věc řadou představ s ní souvislých, jména vlastního neklada.

Mohl bych vás uvést v ona truchlivá obydlí, kdež ukrývají se ubohost a chudoba, kdež ukazují se tolikerí obrazové smrti a rozmanitých nemocí. (Špitál.)

Rozvod věcný v tom záleží, že podává se netoliko několik výrazů vlastních a obrazných o podstatě a povaze věci, ale že vyčítají se části celku, okolnosti, příčiny a účinky, užívá se podobností a protiv, věcí podobných a nepodobných, postupuje se od menšího k většímu, od slabšího k silnějšímu.

Z rozmanitých tvarů rozvodu věcného zvláště důležité jsou: *Postup k většímu nebo k menšímu* (climax, anticlimax), *sro-*

vnání (comparatio), *protiklad* (antithesis), *náhrn* (congeries), *závěr prostředecný, řečnická kresba*.

Postup k většímu nebo k menšímu (climax, anticlimax) jest řada představ postupně mocnějších nebo slabších.

Svatost křesťana může se považovati za obyčejné dílo milosti; svatost vysoce postaveného jest mistrovské dílo její; svatost krále její zázrak; svatost největšího krále její zázrak největší. (Bourdalone.) — Kdo může sobě rok jeden, ano kdo může sobě měsíc jeden, jediný den, jedinou hodinu života na jisto přislibovati?

Srovnání klade naproti pravdě, kterou živě představili chceme, pravdu jinou, podobnou a vůbec povědomou, kterou i každý za velikou a důležitou uznává; odtud pak vyvozuje se, že onano pravda (dobré nebo zlé) mnohem větší a důležitější jest.

Na př. Chtěje v posluchačích vzbuditi affekt důvěry v Boha, uvádí kazatel za motiv dobrotivost boží; aby velikost dobrotivosti boží dosti živě a mocně představena byla, vyčítá dobrodiní, kteráž rodičové dítkám prokazují; z těchto pak odvozuje, že mnohem větší a četnější jsou dobrodiní, jež lidem prokazuje Bůh. — Biblické příklady řečnického srovnání: Pláč Jerem. 4., 6. Mat. 11., 21—24; 6., 25—32.

Provádí-li se srovnávání dvou předmětů po jednotlivých za sebou kladených členech, výjevech, znacích podobných, slove *parallelismus*; jsou-li znaky, členy, výjevy protivné, slove *protiklad*. Tento zvláště dobře slouží, aby se ukázala dobrota nebo hříšnost mravního jednání, smýšlení, jistého způsobu, kterým se cos koná. Jsou-li protivy, ježto se v protikladu sestavují, velmi vzdáleny od sebe, nazývá se *paradoxon*.

Příklad parallelismu: „Mojžíš žádal sobě s ostatním lidem zahynouti, Pavel však za všechny zmařenu býti; nechtěl zajisté zahynouti s hynoucími, ale aby jiní spaseni byli, chtěl vyloučen býti z věčné slávy. Mojžíš každého dne odporoval Faraonovi, Pavel ďáblu; onen bojoval za lid israelský, tento za všechen svět, ne potom ale mnohou krví přiváděje ku pravé víře netoliko obydlená místa země, ale i pouště, ne Řeky toliko, ale též ostatní národy. (Sv. Jan Zlat.)

Příklad protikladu v řeči sv. Fulgentia čtení 4. a 5. v breviáři na den sv. Štěpána. — Jerem. 3., 1—4. Řím. 2., 17—24. Improperia Velikého pátku; čtení breviáře 5. a 6. na 2. a 3. den v oktávu Zjevení Páně; čtení 7. a 8. v breviáři na den 30. listopadu.

Příklad paradoxa: „Vizte, tu ve chlévě betlemském: neskončená velebnost v plénkách — bez království: všemohoucnost v dětství — beze zbroje; všudypřítomnost — bez příbytku na zemi; věčná moudrost v kolébce — na pohled neschopná užívati rozumu, Bůh — nerozumný. To jsou věci, kterým se divím, kterých ale nechápu. (Hunolt.) — Hymny breviáře in Nativ. Dom.

Náhrn jest druh rozvodu, jímžto kazate úsečně, ve znění krátkém a důrazném, ráz na ráz a pokud možná současně předvádí po-

sluchačstvu myšlenky, ze kterých skládá se úplné poznání předmětu dle celého významu, celé důležitosti a velikosti jeho. Týmž způsobem se ukazuje na ty stránky předmětu, ze kterých jeho mravní cena jakož i jeho účinek na blaho nebo neblaho, štěstí nebo neštěstí člověka vysvítá.

Na př. Velikost trpělivosti Jobovy mohla by se představit, když by se vyčetly všechny jeho ztráty: časných statků, dětí, zdraví, přátel.

Krásné příklady náhrnu jsou: V I. epištole ku Kor. kap. 9. dovozuje sv. Pavel z jednání svého, že povinni jsou věřící opouštět též věci dovolené, když by užívání jich bylo mdlým na urážku. Shrnuje důvody, příklady a připodobení rozmanité, aby na sobě samém ukázal, že za velikou věc pokládati sluší, všeho se vystříhati, čím by se mdlí a slabí uraziti mohli. — Chtěje se očistiti z nářků nespravedlivých a nakloniti Korintany, aby jemu důvěřovali a kázání jeho za pravé slovo boží brali, vyčítá (II. Kor. kap. 10., 11., 12.) svoje práce a utrpení, svoje povolání na úřad apoštolský, odvolává se na četné důkazy svojí lásky ku Korintanům, a v živé řeči shrnuje všechno, čím by jejich důvěru oživil a utvrdil. — Řím. kap. 9. dovozuje náhrnem sv. Pavel, že Židé jsou příčina svého zavržení. — Žid. kap. 11. krásným náhrnem příkladů dovozuje, kterak důstojna, mocna, užitečna jest pravá víra.

Závěr prostředecný (ratiocinium) uvádí případnosti, okolnosti, příčiny a vůbec, co s věcí souvisí, jí provází, po ní následuje a z toho činí závěr na velikost, důležitost, užitečnost, náležitost věci nebo naopak.

Na př. Chtěje vzbuditi ošklivost před svatokrádežným přijímáním a pevný úmysl varovati se hříchu takového, mohl by kazatel živě vypisovati dobrotivost, pokoru a lásku Ježíše Krista přebývajícího s námi; odtud pak uzavíral by, jak veliký jest hřích svatokrádežného přijímání. — Chtěje vylíčiti velikou sílu a statečnost mučenníků, aby lásku a uctivost k nim vzbudil; mohl by kazatel popisovati tyranství Nerona, ukrutnost pohanských soudců, vojáků a biřiců, hrozná mučidla a nelítostnou tvrdost mučitelů, žalárníků; živé vylíčení těchto věcí a stálosti sv. mučenníků vedlo by ke vzbuzení obdivu, lásky a úcty k trpělivým pro Krista.

Řečnická kresba představuje pravdu, osobu, děj, účinky velmi zračitě a s té stránky, která obzvláště zaměstnává obrazotvornost. Druhy její jsou: *Očité zobrazení* (hypotyposis); toto jest líceň velice živá, jež předmět jako na oči staví; v nejvyšším stupni svém, kdež věci vzdálené a minulé po básnicku zpřítomňuje, slove *vidění*, visio. Užívá rádo času přítomného a vůbec forem dramatických.

Nejvyšší soudce na oblaku se blíží; velebnost, kteráž osvětluje ho, smazává potupu předešlého ponížení jeho. Prapor kříže skvoucí předchází jej; všickni zástupcové nebeští po stranách jeho stojí. Trouba zaznívá, ona strašná trouba, o kteréž sv. Pavel dí, že hlas její vnikne ve

hlubokosti hrobův a v noc propastí. „Vstaňte, mrtví!“ K tomuto hlasu probouzí se všechna příroda. Těla obživují, moře navracuje všechny, kteréž pochovalo ve vlnách svých, země navracuje všechny, kteréž v lůno své byla zavřela, smrt všechny, kteréž byla ve prach proměnila; rozprášený popel shromazuje se od Ducha Páně, spojuje se a nabývá dřívější způsoby své opět.

§ 18. Tlumení affektu škodného.

Jako třeba jest buditi affekty ethické, aby kázání dosáhlo určitého cíle, tak i třeba jest tlumiti v posluchačích affekty (náladu mysli), ježto překážejí křesťanskému smýšlení a životu i působnosti pastýřského vyučování, ať veřejného, ať soukromého.

Zvláštní příhody takové nahazují se v životě jednotlivců, jako na př. mezi nesvornými manžely, rozváděnými sousedy a přáteli. Také se mohou týkati celé osady nebo některé části její. Škodná myslí nálada jest tu následek událostí a pohrom, na př. neštěstí, kterým postihnula byla osada nebo některá dědina, obecné svízele a strasti, kterými celé krajiny nebo země trpí.

Jsou však též obecné lidské affekty škodné. Smyslná žádost, náklonnost hříšná, zlý návyk a náruživost jsou stálý affekt; ustavičné a při každém podnětu se ozývající zalíbení ve zlém a spolu hříšný směr vůle nalezají se více méně v každém člověku.

Ve snaze o tlumení affektů škodných, v obecné přirozenosti lidské nebo ve zvláštním duchu časovém kořen majících, jest hlavní úkol kazatele vzbuzovati přímo affekty opačné. Vůbec jest v této příčině hleděti kazateli zejména ku třem věcem:

a) *Aby oslaboval smyslné žádosti a touhy lidské*, často vykládáje a vhodnými doklady zvláště z dějin a každodenní zkušenosti váženými ku přesvědčení veda, že předměty žádostí našich více jenom zdánlivé nežli skutečné dobro jsou, že neposkytují té blaženosti, té spokojenosti, o které blouzní člověk a kterou slibuje si na jisto, kdyby předmětu své žádosti došel. Dějiny a každodenní zkušenosti potvrzují, že hledati blaha ve statcích a radostech světa jest cíl klamný.

b) *Od cíle klamného vedena budiž náklonnost a tužba lidská k cíli pravému, vznešenějšímu.* Křesťanské náboženství samo jediné může z klamu vyvésti snahy a tužby srdce lidského, poněvadž ono samo je může naplniti. Vyučování pastýřské často a často vštěpuj, že statky nehynoucí, pravá čest a skutečná důstojnost, blaho plné a trvalé jenom Spasitel světa nabízí a dává

skrze svoji pravdu a milost. Náboženství učí nás a posiluje, abychom žádali věcí důstojnějších, nežli ty jsou, kterých i zvířata požívají; ono i hlasem svědomí a pokojem světu nepovědomým, předtuchou radostí věčných blaží srdce věrné, Bohu oddané.

Obraceje mysl k dobru a cíli pravému, budí také *důvěru ve mravní sílu* člověka dobré vůle, že možno jest vytrvati a všelikou spravedlnost naplniti. Důvěra tato jest, vedle bázně boží, affekt velice působný v boji proti tělu a žádostem jeho. A protož kazatel vedle motivů, kterých zvláštní účel přednášky žádá, často připomíněj dobrotivost boží, hojnost a mocnost jeho milosti; často předkládej, že Bůh spravedlivý nemůže veleti, co by člověku nemožno bylo a že Bůh věrný jistě dá milost, kterou slibuje; předváděj život, bojování a vítězství Svatých, krátké trvání boje a hojnost odplaty nehynoucí; připomíněj názorně, že sloužiti světu také nelze bez obtíží a obětí velikých, ano že služba tato více jich ukládá člověku, nežli Bůh sám a jeho svatý zákon.

c) Cena, za kterou si může člověk pravé statky a pravé blaho zjednati, jest *sebezápor a trpělivost Bohu oddaná*. V čelo všech činů mravních, kterými pracuje člověk o pravém blahu svém, postavil Kristus sebezápor a trpělivost (Luk. 9., 23.); a protož i kazatel křesťanský nepřestává vzbuzovati ku sebezáporu a trpělivosti, bez kterých na zemi ani nábožnému nelze, aby Bohu věren zůstal, obtížím a nesnázím vezdejšího života nepodlehl.

2. Jde-li o *silné, ze zvláštních příčin povstale affekty*, třeba jest v *kázání potěšovacím* bráti se k cíli opatrně a pozvolna. V příhodách takových jenom kněz u posluchačů vážený a na každé slovo pozorný něco pořídití může.

Za přiměřenou metodu ve snaze o tlumení nepříznivého affektu neb nálady škodné pokládá se vůbec: a) Kazatel zachovávej chladnost a klidnost v myšlénkách i ve své tvářnosti; b) předmět, který jest příčina nepříznivého affektu, rozvíjej se jasně, klidně, zcela objektivně dle hlasu víry; c) pozvolna se obrací pozornost na jiné, utěšenější, lepší stránky předmětu; d) konečně vzbuzují se affekty nepříznivému protivné.

Dosažení konečného účelu žádá nezbytně, aby se *na počátku řeči připojil kazatel k náladě posluchačů*, jí aspoň neodporoval a se neprotivil (přístup chlácholný, exordium insinuans, mulcens). A protož taková řeč, která chce ukonejšiti, škodlivý affekt přemáhati, zakládá svůj počátek v srdci posluchačstva a

znenáhla bere se opatrně ku konečnému cíli svému. Základní pravidla tato mají plnou platnost i v soukromém poučování, když má duchovní správce na př. nešťastných potěšiti, rozvaděné smířiti.

Článek 5. **Vnitřní soustava duchovních přednášek a vnější forma jejich.**

§ 19. **Pořádání obsahu v přednáškách duchovních.**

1. Každá duchovní přednáška má začátek neb *úvod*, kdež ku věci samé se přibližuje, *střed* (pojednání), ve kterém o věci jedná, a *závěr*, kterým ukončuje a dosažení účelu svého zajistiti ještě usiluje.

V těchto třech methodických částech sestavuje se všechna k rozvoji potřebná látka tak, aby od východiště věci samé blízkého počínajíc, všechny myšlenky a součástky vnitřně souvisely, navzájem se objasňovaly a doplňovaly.

Sestavení součástí řeči, při kterém všechny myšlenky v pořadu přirozeném za sebou postupují, všechny se navzájem podporují a v jeden orgánický, k účelu zvláštnímu dostatečný celek se harmonicky spojují, slove *řečnický pořad* (řečnické pořádání, dispositio).

Na dobrém pořadu velice závisí účinek přednášky, i pokud se jasného a důkladného poučení, i pokud se ethického vzdělání srdce a vůle týče. Jen co v přirozeném logickém a psychologickém postupu se předkládá, může k jasnému poznání a plnému přesvědčení vésti, skrze toto pak otvírati pravdě cestu k srdci a vůli člověka.

2. Pořad myšlének a součástí jest rozdílný, obzvláště *dle formy* duchovních přednášek, zda-li totiž jest kázání thematické neb homilie. V *kázání thematickém*, kteréž jednu pravdu křesťanskou za předmět (thema) volí, závisí pořad od předmětu, jeho přirozeného rozvoje a zvláštního účelu řeči. V *homilii*, které za podklad slouží jistý daný text, určuje se pořad textem samým.

3. Skládaje kázání thematické dospívá kazatel ku správné dispozici nejsnáze, když sobě myšlenky a součásti dle pokynů topiky shledávané a k rozvoji předmětu vhodné v tom pořadu krátce poznamenává, ve kterém se mu naskytají.

Když byl dostatečnou zásobu shledal, uvažuje, které z nich náležejí k sobě, spolu dělajíce myšlenku více objemnou, čelnou, nebo řadu myšlének (výklady, důkazy, pohnutky); zároveň označuje číslicemi, v jakém pořadu jednotlivé myšlenky za sebou přirozeně jíti mají. Takto povstává *osnova* čili plán řeči. Jestli při každé čelné myšlénce několika slovy zaznamenán též obsah jejího rozvoje, má kazatel před sebou *nárys* či *nástin* (skissu), jejž na dobro vypracovati již není těžko.

§ 20. Předloha thematického kázání a její rozklad.

1. Disposice a celá osnova přednášky souvisí hlavně s obsahem a formou předlohy. (Str. 169). Shledávání látky k rozvoji předmětu velmi se usnadňuje, možno-li hned na počátku práce předlohu přesně stanoviti; nezřídka daří se to však teprve za shledáváním látky.

Vypracované kázání má býti jen rozvoj předlohy, nesmí obsahovati ani více ani méně, nežli co předloha obsahuje.

Správná předloha jest: a) *plodná* neb *jadrná* t. j. obsahuje v sobě myšlenku (pravdu), která dopouští rozvoj poučný a vzdělavací.

b) *Jednoduchá* t. j. obsahuje pouze jeden předmět, a tedy jenom jeden podmět.

c) *Srozumitelná* t. j. vyjadřuje myšlenku krátce slovy vlastními, nikoli obraznými, záhadnými na způsob hádanky, jakož byl obyčej valně rozšířený ve století 17. a 18.

d) *Zněním nová i zajímavá*, aby pozornost budila; kazatel vystříhej se toho, aby předlohu ohlašoval ve znění již velmi zobecnělem.

2. Pevný základ disposice jest *rozklad předlohy*. Tento jest buďto *rozdělení* (divisio), vyčítá-li se rozsah pojmu, zejména rozkládá-li se pojem rodový v pojmy tvarové, buďto *rozčástení* (partitio), rozkládá-li se pojem ve své znaky, celek v části.

V kázáních obšírnějších rozkládá se předloha jakožto pojem dělitelný ve dva (zřídka ve tři) díly, jakožto členy rozdělovací. Z těchto jest každý sám o sobě celek, ale oba přirozeně k sobě náležejí, oba v sebe navzájem zasahují, poněvadž oba z jednoho kořene (z předlohy) vycházejí, oba konečný účel řeči na zřeteli mají a k němu přispívají.

Není potřebí, aby se každé kázání ve dva (neb až tři) díly rozkládalo. Zřídka rozdělují se kázání, která mají za hlavní účel

dojmouti srdce posluchačů, podobně též obyčejná nedělní, homilie, krátké promluvy příležitostné.

Každý díl (nebo nepřetržitě pojednání) rozkládá se obyčejně v *částky podružné* (body). Tyto povstávají podobně jako díly rozkladem a zavírají v sobě čelné myšlenky, jichžto všech rozvoj, předmětu a též účelu přednášky přiměřený, jest rozvoj předlohy samé.

Díly a podružné části, správně-li ustanoveny byly. usnadňují kazateli a posluchačům přehled o celku. Jasnost a potřebná krátkost řeči toho žádá, aby podružné části nebyly tuze četny; čtvero nebo patero jich dostačuje i v řečech obsírnějších.

Ustanovil-li se kazatel na podružných částech, má již vytýčenu cestu ke správné dispozici připravované přednášky. Vhodně vytčené podružné části zajisté jsou jako žebra budoucí klenby a zavírají v sobě podstatné součásti celku, jako: znaky pojmů, příčiny, účinky, vlastnosti, pohnutky.

Na jednotlivých dílech předlohy a na podružných částech rozvoje žádají se tytéž vlastnosti, kterých potřebna jest předloha sama. Kromě toho se žádá na správném rozkladu:

a) *Úplnost a jednota* v tom smyslu, aby souhrn členů rozdělovacích rovnal se pojmu dělitebnému, a tedy aby díly neb části o něčem nejednaly, co se neobsahuje v předloze, aniž aby scházely věci, kteréž k obsahu předlohy náležejí. Úplnost rozumí se tu jenom ve smyslu relativním t. j. pokud jí účel řeči žádá, a protož i vysvítá z pravidla tohoto, že třeba jest předlohu tak obmeziti, aby členů rozdělovacích nemohlo příliš mnoho býti.

b) Členy rozdělovací budtež *souřadny* t. j. pojmu dělitebnému podřaděny na témže stupni a tedy na př. samé pojmy druhové, samé vlastnosti, nebo znaky, příčiny

c) Členy rozdělovací *vzájemně se vylučujte* t. j. v každém dílu a v každé části obsahuj se myšlenka samostatná, od myšlenky druhého dílu, neb ostatních částí podružných rozdílná.

d) Rozdělovací členy budtež mezi sebou v *poměru postupném* tak, aby věci těžší následovaly po snadnějších, závažné a dojemné po méně závažných a méně dojemných, vedle odvěké zásady řečnické: „Semper augetur et crescit oratio.“ Zákon tento má platnost nejvíce při důkazech a pohnutkách, když jich užito za členy rozdělovací.

Zdrojové, ze kterých čerpati lze rozvrhování předlohy v díly a podružné části, jsou nejini nežli zdrojové látky vůbec. A protož váží se rozvrh:

1. *Z textu písem svatých a z výroků svatých Otců.*

Tak rozvrhuje *Hunold* kázání na hod vánoční dle textu Luk. 2, 12. a) „Naleznete nemluvnátko“ — největší poniženost; b) „plénkami ovinuté a položené v jeslech“ — největší chudoba. — *Bourdalone* dělí kázání o odplatě Svatých dle textu: „Radujte se a veselte se, neboť aj, odplata vaše hojná jest v nebesích.“ (Mat. 5, 12.) takto: Na spravedlivé čeká a) odplata jistá („aj, odplata vaše“), b) odplata veliká („hojná jest“), c) odplata věčná („odplata vaše hojná jest v nebesích“).

Na základě vážných vět, zvláště pak na základě delších nebo kratších úryvků biblických (na př. církevních perikop), kteréž o jedné pravdě nebo události jednají, lze netoliko předlohu a rozdělení, ale i celý náskres přednášky vyvésti. Pracuje-li se kázání na takovém základě, neplyne rozvrh z věci samé (logicky), nýbrž jednotlivé díly, body, či podružné části (poddíly) určují se biblickým textem, plynou z myšlének a slov jeho a také jen potud a s té stránky se rozvinují, jak výrazové a smysl podkladu biblického na ruku dávají. (Srovn. str. 175.)

Kázání takto na textu biblickém založená nazývají se obyčejně *homilie vyšší* nebo *řečnické* (také souborové); nicméně však nehodí se na ně správný pojem o homilii.

II. *Z předmětu samého* (z podmětu neb výroku předlohy) dle rozmanitých dělidel. Vhodná dělidla jsou:

1. *Podstata, vlastnosti* atd. předmětu; 2. *důkazy* neb *po-
hnutky*; 3. *příčiny*; 4. *účinky, následky*; 5. *okolnosti*; 6. *pod-
mínky a omezení, prostředkové ctnosti a překážky její*; 7. *důsledky*; 8. *podobnost* neb *protiva*.

Pro důležitý praktický účel svůj neváže se pastýřské vyučování logickými zákony o dělení tolik, aby díly a podružné části nesměly býti leč jen rozdělovací členové pojmu dělitebného a vyplývati měly z jednoho dělidla. Větší a menší části řeči jsou zhusta vlastně *řečnický rozvrh*, stanovený a ospravedlněný účelem pastýřského vyučování. Rozvrhy takové jsou, že jeden díl řeči jest theoretický (poučení o předmětu), druhý praktický (mravní doloha).

Na př. a) Bůh jest nejvýše spravedliv, b) čemu se učíme z této vlastnosti boží. — a) Který byl účel příchodu Páně na svět, b) dosaženo-li ho při nás.

Podobně rozvrhuje se předmět jeden dle rozličných dělidel zároveň, jako: povaha věci a účinky její, povaha a prostředky, povaha a důsledky, okolnosti a t. p.

Na př. Že pohoršení jest hřích těžký, poznáváme a) uvažujíc je samo o sobě, b) v okolnostech, kteréž je provázejí. — Nevěra a) v jejích pramenech, b) v jejích následcích. — Hřích těžký jest urážka Boha: a) sám

o sobě, jsa neposlušnost. Boha i pohrdání Bohem, *b)* ve způsobu svém, páchán jsa za přítomnosti boží, *c)* ve své pohnutce, páchán jsa pro pouhé nic.

Jest-li předmětem řeči jediný bod čili jediná myšlenka nerozčleněná, rozvrhuje se řeč tím způsobem, že podstatné stránky rozvoje slouží za částky celku. U předmětu poučného (na př. „Zpovědi jest k odpuštění hříchů nezbytně třeba“) *a)* vysvětlení a objasnění pravdy, *b)* důkaz, *c)* doložení, *d)* vyvrácení námitek; nebo *a)* výklad, *b)* důkaz, *c)* doložení.

V kázáních, která o důležité a těžké pravdě poučiti chtějí, přirozeně žádá převládající účel jejich, aby obsah celého pojednání se rozpadal na dva nebo tři oddíly neb čelné body. Nelze zajisté poučovati, leč by myšlenky a pojmy nebo znaky pojmu se od sebe rozeznávaly a jedny po druhých se vykládaly. Body tyto pak třeba jest velmi ostře vytknouti hned v úvodu, a v rozvoji zase častěji pronést, tak aby ani možná nebylo, že by posluchači jasně a určitě jich sobě nebyli vědomi.

Na př. byl-li by za předmět naučné přednášky volen pojem o nejvyšší svátosti oltářní, naskytaly by se přirozeně tyto tři body: Co jsou: *a)* způsoby vůbec, chleba a vína zvláště; *b)* co jest podstata vůbec, chleba a vína zvláště; *c)* který jest pravý smysl církevní nauky o přítomnosti Kristově ve svátosti oltářní.

Kázání biblická a historická rozvrhují se v díly a menší části (nebo jen v tyto) dle částí (oddílů) děje samého, dle jeho předobrazů ve Starém a naplnění v Novém Zákoně, dle dob nebo dle okolností v životě té jisté osobnosti nejdůležitějších, (zaměstnání, bydliště, mravní stav).

§ 21. O metodických částech řeči zvlášť.

A. Úvod (exordium).

Součástky úvodu bývají: 1. *Předslov*, text. Tento jest obyčejně text biblický, ale může také býti výrok církve), na př. některý článek apoštolského symbolu. Předslov vyhovuje účelu svému, když obsahuje základní myšlenku řeči a jest *jadrný, jasný a celá věta* ve formě původní. Předslov dobře rozvinutý často vyplňuje celý úvod, jestliže jeho výklad logickým postupem myšlének nenuceně vede k úkolu nebo předložce.

2. Po textu hned na počátku řeči nebo teprve později přichází a potom častěji se vrací *oslovení* posluchačů. Toto

budiž krátké a důstojné, na př. „nábožní posluchači“, „milí křesťané“, „v Kristu shromáždění“. Nesluší se, aby se opakovalo v přednášce tuze často. Vůbec prospívá užívati ho jenom kde kazatel chce pozornost na některou myšlenku zvlášť obrátit anebo větším důrazem něco vytknouti.

3. *Počátek* má za úlohu, aby posluchače naklonil, pozornost jejich vzbudil, je na předmět dostatečně připravil.

Aby *naklonil* posluchače, budiž skromný, bez osobivosti, neobsahuj domluv ani cos takového, z čeho by souditi lze bylo, že se domluvy a kárná slova v další přednášce obsahovati budou.

Počátek může *buditi pozornost a libost*, jest-li zajímavý, srdečný, živý a pokud možná nový. Zejména budí se pozornost, dí-li kazatel vhodným způsobem, že předmět jeho přednášky jest důležitý, krásný, utěšený a t. p.; že o této věci různá mínění jsou, že mínění světa o něm velmi se liší od pravdy boží... Počíná-li se úvod důmyslným výkladem textu, obsahuje-li se v něm příhodné vypravování, podobenství, živý a zajímavý popis; předkládá-li vážnou nebo zajímavou otázku, pochybnost a t. p., podaří se i nakloniti posluchače slovu božímu i vzbuditi plnou jejich pozornost.

Úvod *připravuje* náležitě, dobře-li se ku předmětu hodí, s ním úzce souvisí a jemu blízek jest, ale o něm ještě nic nepraví, co k vlastnímu rozvoji náleží.

Důležitý jest v úvodu *přechod* ku předmětu čili úkolu přednášky. Tento naskytuje se nejsnáze, když vykládá se v úvodu perikopa církevní nebo předslov tak, aby úkol a předloha vyplývaly jako vývodek či důsledek výkladu anebo jako nauka, ježto přirozeně plyne z vypravování evangelického. Podobným způsobem děje se přechod, vážen-li počátek úvodu z jiných zdrojů. Jsou pak *zdrojové úvodu*: předmět řeči sám (ex visceribus causae); okolnosti času neb osob (ex adjunctis); příklad a vůbec vypravování, podobnost (ab illustrationibus); objasnění předsudků a bludných představ, rozluštění pochybností, pokud odporují pravdě za předmět volené (ex opinione sive iudicio); pojem vyšší čili nadřazený (a genere), protiva, pojmy souvztažné.

4. Přiblíživ se ku předmětu samému, klade jej kazatel buďto jenom ve znění určitém a obmezeném — předloha —, nebo prve ještě také ve znění obecném, neohraničeném, *úkol* (thema).

Vyvodil-li z úvodu nejprve úkol obecný, přechází obyčejně novým obratem ku předloze a k jejímu rozčastění. Ohlašovati na kazatelně hlavní díly přednášky, jest obyčej. Podružné části ohla-

šují se, není-li jich mnoho a lze-li je vyjádřiti krátce tak, aby posluchačům v paměti zůstatí a takto jim pozorné stopování přednášky usnadniti mohly.

S ustanovením předlohy (a jejích dílů) končí se úvod obyčejně. Krátké *vzývání* pomoci boží nebo některého světce za přímmluvu sluší jen řečem na veliké svátky a řečem za okolnosti mimořádných.

Dle povahy své jest úvod buďto *klidný* aneb *pohnutý*, mocně pathetický (náhlý, ex abrupto), jakožto projev mysli velice dojaté, čili pathosu přímého; tento však nesnadno se objevuje v duchovních přednáškách. Úvod klidný jest buďto *prostý*, obyčejný nebo *chlácholný* (mulcens, insinuans) anebo *skvělý* a *slavný*. Úvodu chlácholného se užívá, když patrno jest, že předmět bude posluchačům nemilý, a zvláště když tlumiti jest affekt nepříznivý. Úvod *skvělý* a *slavný* dobře sluší řečem na veliké svátky a vůbec těm, ježto se konají za nějakým podnětem slavným; bývá i delší nežli úvod obyčejný.

Na vypracování úvodu třeba jest vynaložiti velikou pilnost; neboť na prvním dojmu záleží velmi mnoho z těch věcí, kterých pastýřské vyučování dosíci žádá. Obtíže, s nimižto se nezřídka potkávají kazatelé pracující tuto část přednášky, mívají příčinu svoji v tom, že kázání nebylo dříve promyšleno a že nebyl učiněn dostatečný nástin řeči.

B. *Pojednání či vlastní rozvoj předmětu.*

Pojednání (confirmatio, corpus orationis) má za úlohu, provéstí předlohu samu nepřetržitě nebo ve dvou (třech) dílech, jak třeba jest, aby zvláštního účelu přednášky dosaženo bylo. Podstata jeho záleží v logickém pořadu výkladů a důkazů, když kázání má za přední účel, poučiti o jisté pravdě; ve správném pořadu motivů, když přední účel jest působiti na srdce a vůli posluchačů.

a) V kázáních, která mají za čelný účel zevrubně poučiti, jedná se vždy jen o jedné pravdě. Jest-li několik naučných vět, na př. podle katechismu, za předmět obráno, jsou to jen takové, které spolu dělají celek, protože jednu a touž pravdu rozvinují.

Rozvoj zabývá se při každém bodu nejprve *výkladem*, objasňováním a znázorňováním.

Po výkladu následuje *důkaz*, opravují a vyvracejí se bludná mínění, pochybnosti a námitky, pokud toho třeba jest.

V duchovním řečnictví obvyklý jest v důvodění pořad ten, že nejprve kladou se důkazové ze zjevení božího, potom důkazové

theologičtí, naposledy pak, vedle povahy a chápavosti posluchačstva, důkazové z rozumu přirozeného a ze zkušenosti.

K výkladům a důkazům, ano i k vyvrácení připojují se *praktické doložky*, vyvozují se důsledky, aby ozřejměl význam pravdy pro život, souvislost její se zvláštními výjevy a duševními potřebami života křesťanského.

Výklady, důkazy, praktické doložky vyplňují jednu stránku přednášek majících za přední účel poučení o jisté pravdě. Stránka vzdělávací, *působení na srdce a vůli* nesmí se v nich zanedbávat. K tomuto třeba jest i působných pohnutek, kteréž by posluchače nakloniti mohly, aby pravdu předkládanou za ředitelství smýšlení svého a za neporušitelný zákon života srdcem i svobodnou vůlí přijali. Pohnutky připojují se ku vážnější doloze, kteráž obyčejně na konci celého pojednání se klade, šířeji se rozvádí a posluchačům vštěpuje. Hlavní tato doložka buďto shrnuje několik již dříve položených anebo jest rozdílna ode všech již podaných a sama o sobě dosti vážna, aby za praktický užitek přednášky platiti mohla.

Affekty druží se netoliko k pohnutkám, kterými se praktické doložky podpírají, ale také při výkladech a důkazech nepotlačuje jich kazatel, kdekoli se mu naskytají jako přirozený výlev citu zbožného, zejména: radost nad pravdou předkládanou; obdiv moudrosti, dobroty, spravedlnosti boží; záliba ve kráse ctnosti; opovržení hříchem; obdiv ctnosti ve vypravovaném příběhu; úžas nad hříšností, lehkomyšlností, zaslepeností lidskou.

b) V kázáních, *která předem na srdce a vůli posluchačstva působiti*, jisté smýšlení vštípit, k určitému úmyslu, činu neb opuštění skloniti chtějí, jest základ dobrého pojednání *jednota zvláštního účelu*, jehož kazatel dosíci žádá, čili aby rozmanito a rozdílno nebylo dobré, k němuž posluchače nakloniti, anebo zlé, od něhož je odvrátiti chce. Kázání taková zajisté předkládají sobě za účel věci vážnější, vůbec takové, ježto ku podstatě křesťanského smýšlení a života náležejí a smyslnému člověku nesnadny jsou. Pro tuto příčinu snáze jest nadíti se prospěchu, když se nežádá najednou věci několik a předkládá se jedna tak mocně a důrazně, jakož potřebí jest přirozenosti více ku zlému nežli k dobrému náchylné.

S účelem shodný rozvoj předlohy v kázáních toho druhu nejvíce záleží v působném předvádění pohnutek, aby posluchači jasně poznali a plně přesvědčeni byli o dobru, k němuž se opravdově srdcem i vůlí nakloniti, neb o zlu, od něhož se odvrátit mají.

Pohnutky potřebují často výkladu neb i důkazu, že skutečně jsou pravdivy, a potom teprve mohou se tím směrem rozvinovati, aby vzbuzeny byly přiměřené city.

K výkladům, důvodům a pohnulkám druží se ovšem i v těchto kázáních *dolohy*, *vyvracení bludů*, *námitek*, *výmluv*, tlumí se affekty škodné; ale při všech takových součástkách třeba jest kazateli na pozoru se míti, aby jeho samého a posluchače neodváděly od hlavní věci, od konečného účelu řeči totiž, ale všecky aby k němu hleděly a nějak přispívaly.

C. Závěr.

Na závěru (epilogus, peroratio) velice závisí účinek přednášky, protože poslední dojem nejsnáze v paměti a srdci zůstává.

Dobrý závěr souvisí přirozeně s obsahem přednášky a s jejím účelem, jest obyčejn důrazný, vždy praktický, přihlížeje k určitému smýšlení a konání, zejména k účelu zvláštnímu, jehož kazatel u svých posluchačů dosáhnouti chce.

Obyčejný obsah závěru jest: *a)* stručné *ohlavení* čili opakování (recapitulatio) čelných myšlének přednášky (znaky hlavního pojmu, podřaděné věty naučné, důkazy, pohnutky); *b)* vzbuzení nebo sesílení affektů.

V kázáních, ježto za přední úkol mají poučiti o jisté pravdě, jest vždycky třeba opakování; toto zajisté pomáhá posluchačům, aby pravý smysl přednesené nauky jasně pojali, ve svém přesvědčení o její pravdivosti a jejím účinku na život mravný se posilnili a toto vše snáze v paměti podrželi.

V kázáních, která předem na cit a vůli působiti chtějí, opakuje se, ne k vůli přehledu, ale aby se dojem v přednášce již učiněný, a tedy vzbuzený affekt a jdoucí za ním pevný úmysl, ještě upevnil a jeho ve skutek uvedení zajištěno bylo. Pro tuto příčinu znova se rozvinují v závěru některé z motivů již v pojednání uvedených, nebo se předkládá vážný motiv nový na posílení affektů již prve vzbuzených.

Ohlavení prospěje účelu přednášky tou měrou, kolik půvabu dovede kazatel skrze rozličné prostředky řečnické jemu opatřiti a věci tuto předkládané za důležité a vážné vyličiti.

Ohlavení opomíjí se v krátkých a srdečných promluvách, za to však jim velice sluší stránka dojemná, zejména nepřímý pathos.

Potřebného *sesílení affektu* se dosahuje buďto již ohlavením, zvláště záleží-li toto v živém a důrazném opakování motivů, anebo teprve po něm se předkládají pravdy, ježto by vzbudily silný affekt. Není-li rekapitulace v závěru, tím větší potřeba jest, aby

mocné a obsahem bohaté myšlenky se v něm nacházely, kteréž by buďto silné city vzbudily anebo tklivě dojaly. Vzbuzování citů rozmanitých, zvláště citů na vzájem sobě odporných, nejlépe prospívá, aby učiněn byl hluboký a působný dojem.

Obsah závěru pathetického (nebo části jeho po rekapitulaci) nejčastěji jest napomenutí, povzbuzení, výstraha, posilování dobrého úmyslu, affekt pokory, bázně, naděje, lásky, lítosti, oškliivosti atp., vůbec praktický důsledek z opakovaných důkazů neb motivů, poslední to námaha kazatele, aby předložená pravda nezůstala bez účinku na smýšlení a život posluchačů. Vážné výstrahy a napomenutí Kristovy nebo z listů apoštolských, části žalmů a vůbec texty biblické nebo mariánské antifony, řečnickým způsobem provedené v parafrasi živé a vřelé, obyčejně mají účinek požehnaný.

Kde již v pojednání samém, zejména ku konci jeho, dosti mocno bylo vzbuzení citu, nebo přednáška vůbec ráz klidného poučování měla, může se ukončiti klidně vážnou větou praktickou nebo srdečným přáním, prostou modlitbou střelnou, vážným textem biblickým, možno-li předslovem samým.

Ohlavení a vzbuzování affektu děje se často tím způsobem, že kazatel uvádí Boha, evangelium, církve, Pannu Marii, Svaté . . . jako by k posluchačům mluvili, čelné pohnutky, ježto se v kázání obsahovaly nebo pohnutku novou jim předvádějíce. Leckdy také při opakování praktických doloh, ježto byly v pojednání leckde učiněny, vkládají se ty úmysly a ta předsevzetí, které vzbuditi chce kazatel, ve formu vřelé, jménem posluchačů přednášené modlitby, aktu lítosti, slibu, pevného úmyslu konkrétního a takto nepřímým napomenutím, povzbuzením, nepřímou výstrahou zavírá se kázání.

§ 22. **Orgánická úprava celku.**

Každý díl rozložené předlohy považovati lze za celek sám o sobě, poněvadž má samostatnou myšlenku za obsah a k rozvoji tohoto menšího celku obyčejně všeho třeba jest, čeho k rozvoji velikého celku řeči, od úvodu až do konce. Podobně jest i s podružnými částmi; neboť i ty mají za předmět myšlenku samostatnou, která sama pro sebe něco celého jest. Protož jako u velikém celku řeči, tak podobně i v jednotlivých dílech a bodech bývá krátký úvod, po kterémž přikročuje se k výkladu nebo k důkazu či motivu, jak věci samé sluší. A jako u velikém

celku řeči se děje, že na konci se krátce shrnuje podstatný obsah její, tak i na konci jednotlivých dílův a podružných částí opakuje se stručně a jadrně obsah jejich. Opakování a shrnutí tato jsou *závěry částkové*; jimi podporuje se přehled o věci a porozumění celku, posiluje se též dojem na srdce i vůli, zvláště dějí-li se tyto závěry ve způsobu vhodné figury řečnické a vůbec obratným slohem.

Aby jednotlivé částky řeči splynuly v organický celek, mnoho záleží na obratném spojování věcí následujících s předcházejícími. Spojování to děje se skrze přechody, ježto jsou buďto *věcné* (transitus realis) nebo *slovné* (verbalis). *Přechod věcný* záleží v prostředkující myšlence, kteráž se mezi dvě po sobě jdoucí vkládá a svojí souvislostí s oběma působí, že myšlenky následující z předcházejících jako samy od sebe vyplývati se zdají.

Na př. „Kdo z nás by sobě nepřál k těmto vyvoleným Páně náležeti? Avšak na přání, na pouhé vůli není dosti, nýbrž chceme-li do počtu synů božích přijati býti, musíme se též *příčiniti skutkem* a k tomu velikému dni se náležitě přihotovati.“ (Přechod od 1. ke 2. dílu v řeči o posledním soudu).

Přechod slovný oznamuje prostě, že jedno již odbyto jest a nyní se k jiné věci přistupuje.

Na př.: „Závist ale není toliko hřích ohavný, jakž jsme se právě poučili — ona jest také škodlivá; o tom nyní dále jednati budeme.“

Přechodův obyčejně třeba jest: a) před ohlášením úkolu a předlohy, b) na konci dílův a částí podružných, c) vůbec tu, kdež nová řada myšlenek se počíná, na př. po výkladech důkazy. Na konci dílův a částí nejlépe slouží částkový závěr, aby se učinil přechod *dobrý*, jehož vlastnosti jsou: krátkost, nenucenost a taková forma, která pozornost budí a přehled usnadňuje.

Obrazec vniterné soustavy řeči ve třech methodických oddílech:

- Úvod (exordium): a) Text biblický.
 b) Počátek.
 c) Přechod k úkolu.
 d) Předloha i rozvrh.

- Pojednání: I. díl. { 1. Výklad předmětu.
 { 2. Dokazování.
 { a) Důkazové z autority (písmo, Otcové, církev).
 { b) Důkazové z rozumu, z dějin.
 { 3. Vyvrácení (jako důkaz).

- Pojednání: I. díl. { 4. Naklonění a pohnutí:
 a) Doloha.
 b) Pohnutky.
 c) Affekty.
 5. Stručné opakování a přechod k dílu II.

II. díl (celé ústrojí jako v dílu I.).

Závěr: Opakování, důrazné nebo srdečné, tklivé napomenutí, povzbuzení a t. p.

Kterak se obrazec tento odráží v celé řeči, vysvítá z nástinu řeči Bourdalou-ovy: *O božském původu evangelia* (zákona křesťanského).

Přístup:

Text: „Podobno jest království nebeské zrna hořčičnému“. Mat. 13. 31. 32.

Úvod: Království nebeské, o němž tuto mluví Spasitel, jest podle výkladu sv. Otců evangelium neb zákon křesťanský. Tento se připodobňuje k zrna hořčičnému i pro svůj skrovný, pokorný počátek i pro zvláštní svoji přirozenost, dle kteréž ve svojí podstatě a svém vývinu podobnost má s dvěma vlastnostma zrna hořčičného.

Předloha: Evangelium jest původu božského.

Rozvrh (dělidlo, vlastnosti): I. Evangelium jest veskrze svaté; II. Evangelium má moc nadpřirozenou.

Díl I.

Evangelium jest veskrze svaté. Co by touto svatostí se rozumělo? vykládá Bourdaloue rozčastěním (analysis), an ukazuje, že svatost evangelia se zračí: 1. V jeho původu, Pánu Ježíši, 2. v jeho přikázáních, 3. v jeho radách, 4. těch, kteří se podrobili přikázáním a radám evangelia, 5. v jeho tajemstvích.

Tento výklad se táhne po částech celým I. dílem, kdež jednotlivé části se blíže vysvětlují a dokazují takto:

ad 1. Důkaz: Ať nic nedíme o božském pomazání Mesiáše Bohem na svět poslaného, shledáváme, že život jeho, kdybychom jej i považovali za život pouhého člověka, byl spravedlivý a svatý. Od takového původce mohl jen svatý zákon pojití.

ad 2. Svými přikázáními a) objasnilo evangelium všecky zákony přirozené, b) zdokonalilo všecky božské zákony staré úmluvy, c) udělilo vážnosti všem zákonům lidským, d) zrušilo všecky zákony hříchu. — Tyto čtyři body jsou důkaz druhé podružné části celého dílu a samy zase, každý pro sebe, některými důkazy se potvrzují.

ad 3. *Výklad:* co jsou rady? Důkaz, že evang. rady dotvrzují svatosti evangelia, vede kazatel z účinku jejich, jenžto jest nejvyšší dokonalost. Tento pak účinek obecný vysvítá ze svých částí (analysis): povýšení duše a) nad pozemské statky, b) nad smyslné rozkoše, c) nad světskou čest, d) nad vlastní vůli.

ad 4. Důkaz historický: Život prvních křesťanů, svědectví dějin církevních, nesčíslní Svatí ze všech stavů. — *Vyvrácení námitek*, že byli také nábožní pohané a že jsou mezi křesťany mnozí lidé zli.

ad 5. Tajemství dokazují svatosti evangeli ; neboť nelze věřit v ně, aby *a)* k životu čistému nezavazovala, *b)* k dokonalosti mocně nevzbuzovala.

Opakování: Shledáváme tedy na evangeliu svatost pravou, k činům pobádající, svatost obecnou.

Doloha i dojmutí myslí: Provedení dvojího důsledku: tato svatost evangelia jest *a)* nejmocnější důkaz, proč bychom v evangelium věřiti měli, *b)* platná příčina zahanbení a zavržení našeho, nežijeme-li podle evangelia.

Díl II.

Evangelium má moc nadpřirozenou. Důkaz z věcí předchodných a následných: Nadpřirozená moc evangelia vysvětluje: 1. z prvního rozšíření jeho po světě, 2. z trvání jeho a stálého rozšiřování.

ad 1. Rozšíření evangelia nemohlo se státi během přirozeným ; důkaz vzatý z okolností; nemožnost tato se ukazuje, když uvažujeme:

a) co muselo býti poraženo: vůbec rozšířené, s ústrojím státním, se životem rodinným, porušeným srdcem jako srostlé bludné náboženství;

b) co mělo býti uvedeno: náboženství, kterým se hrdý rozum pokoruje a kteréž obětí těžkých a ustavičných žádá;

c) jakým způsobem: *aa)* bez prostředků hmotných, *bb)* za protivenství nejkrutějších;

ad 2. obě jest událost nepopíratelná, naplnění slov prorockých (Js. 60., 1. sld.), — to stalo se a děje se posud podobným způsobem.

A protož má evangelium, a ono samo jediné má moc nadpřirozenou. (Amplifikace řečnická ve formě srovnání, kterak náboženství bludná byla rozšířena a kterak se udržují.)

Závěr.

Doloha i dojmutí myslí: Čtyři věci vnucují se tuto naší myslí: *a)* *Vděčnost* za dar víry katolické; *a)* *podivení* nad námi samými, že tak mocný zákon u nás až posud bez účinku zůstává; *c)* *opravdové urážení:* co nám prospívá náboženství tolik mocné, bude-li moc jeho i dále bez účinku v nás; *d)* *úmysl*, že tak živi budeme, aby zákon křesťanský svojí blaživou mocí v nás působil. (Cit vděčnosti, zahanbení a bázně pomáhá takto k pojetí pevného úmyslu, kterýž jest vlastní praktický účel řeči.)

§ 23. Druhy thematického kázání.

Thematické kázání nabývá rozdílné tvárnosti dle větší neb menší důležitosti předmětu a dle větší neb menší rozsáhlosti v rozvoji. Také dle slohového proslovení myšlének rozdílna jsou kázání, jakž buďto větší nebo menší měrou užívají řečnických prostředků k tomu vhodných, aby se předmět a důležitější součásti v rozvoji objasnily, přednáška se líbila, pozornost poutala, myslí dojímala, posluchače k pevným úmyslům vedla, nábo-

ženskou horlivost a posvátnou radost, nebo spasitelnou bázeň a kajicnou mysl budila.

S různého hlediště toho rozeznává se kázání slavné, obyčejné či nedělní a paraenese.

1. *Slavné* (panegyrické) kázání má za podstatné známky své: slavný a vznešený sloh, vesměs ušlechtilé formy, vzlet a velikost myšlének; ono náleží k nejtěžším tvarům řeči duchovní a hodí se posluchačstvu vzdělanějšímu. Jmenovitě čítají se k panegyrickým přednáškám truchlořeči o znamenitých osobách zemřelých, o slavnostech a památkách obzvláště významných, a veliké řeči o čelných slavnostech Páně, Panny Marie a Svatých.

Ačkoli se vlastní panegyrické řeči nesnadno vůbec konati mohou, sluší nicméně, aby řeči na veliké *slavnosti Páně a Panny Marie* ráz vznešenější měly, k významu slavnosti přiléhaly, náboženské náladě lidu křesťanského se přizpůsobily, ji ještě zvýšiti dbaly.

Kázání na veliké slavnosti Páně nazývají se také *kázání o svatých tajemstvích*.

Aby našel vhodný úkol ku přednášce *na slavnosti Páně* a myšlenky k rozvoji jeho, pamatuje kazatel netoliko, jakou zvláštní událost církev toho dne slaví, nýbrž nad to ještě, jaké náboženské city a které smýšlení skrze jistou slavnost v lidu křesťanském vzbuditi neb obnoviti žádá. Historická událost sama, objektivní význam toho jistého tajemství a důležitost jeho v díle vykupitelském, mravní jeho význam pro život křesťanský, jsou zřídla, odkud předmět i látka vyplývají. O těchto věcech obyčejně nabývá kazatel nejlepších pokynů, pozorně-li čte a rozvažuje ta místa písem svatých, kdež o té jisté události se vypravuje, a ta místa, kdež událost předpověděna nebo předobrazena jest. Kromě toho všímá sobě formulářů liturgických na tu slavnost položených v missálu a breviáři. Dobré knihy ascetické (meditace) a spisy liturgické, pokud význam slavností věrně vykládají, slouží kazateli za pomoc velmi vzácnou.

Zvláštní postavení, ve kterém se nejsvětější Panna, jakožto matka Vykupitele a skutečná účastnice v díle jeho, k církvi a člověčenstvu nachází, přirozeně k tomu vede, že kázání *na veliké svátky mariánské* podobnými předměty se zaměstnávají, jako kázání o tajemstvích ze života Kristova. Bibli a liturgické knihy církevní jsou i tuto kazateli za přední a nejvzácnější zdroj. Kázání tato však mohou též míti za předmět jednotlivé ctnosti, kterými Maria nade všechny Svaté vyniká, rovněž i rozmanité způsoby a pobožnosti, kterýmiž ji církev Kristova ctí a vzývá.

O výkladu svatých tajemství vůbec platí pravidlo, že kazatel vykládá jen podstatu jeho dle nauky církevní a nepouští se v badání a výklady, *kterak to jest* anebo *se mohlo státi*, co se v tajemství obsahuje. Připodobení a výklady sv. Otcův, kterými se mnohá tajemství důmyslně objasňují, mohou kazatele dobře chrániti, aby v těchto věcech nepochybil ani proti pravdě ani proti vážnosti.

Na svátky Svatých nesnadno může v obyčejném kázání život jistého světce býti vlastním předmětem; zejména by to neslušelo, když na svátek svatého se káže každý rok před týmž posluchačstvem, jakož se děje o slavnosti titulu chrámového nebo na svátek patrona zemského.

V těchto případnostech volí se nějaká důležitá pravda za předmět a v rozvoji této ukazuje se na život světce kolikráte koli se přirozeně hodí, aby takto se objasnila neb potvrdila pravda, o které kazatel jedná. Obzvláště s ohledem na praktický účel naskytá se příležitost, vážiti ze života světceva pohnutky některé a ukazovati na prostředky, kterých užívati náleží, aby se mohlo vykonati, co kazatel posluchačům za povinnost představuje.

V úvodu a závěru náleží opatrně toho dbáti, aby o svatém mluveno bylo, a takto aby se uchoval kazatel ne řídké vady, že o svatém skoro ani zmínka se neděje; lid křesťanský zajisté očekává a význam chrámové slavnosti toho žádá, aby kázání uvedeno bylo ve spojení s povahou a účelem slavnosti.

2. *Kázání obyčejné či nedělní* jest v rozvoji svého předmětu a ve slohovém vyjádření myšlének převahou prosté a také kratší, nežli přednáška slavná. Povšechný účel jeho žádá, aby rázu praktického (str. 159) a důvěrného bylo. Jemu zajisté obzvláště náleží lid křesťanský o těch věcech poučovati, kteréž každému věděti třeba jest.

Kázání nedělní má se obzvláště skloniti k věřícímu lidu, mluvíti *k němu*, přihlížeti nejen k potřebám obecně lidským, ale ku zvláštním potřebám osadníků, má spolu s homilií *vlastně pastýřské* vyučování býti.

Tento ráz obyčejného kázání, kdež duchovní otec mluví *ke svým* duchovním dětem, označuje se jmény katechese a homilie již od nejstarších dob křesťanských. Slovem *katechese* míní se prostý, srozumitelný, ke skutečnému životu přihlížející, slovem *homilie* nad to ještě důvěrný, sklonný, rozmluvný, společně s posluchači o předmětu jednající způsob náboženského vyučování.

Že se kázání nedělní pravidelně konají, a to před posluchačstvem týmže, snadno jest jim jednati o nauce křesťanské

souvisle, v menších nebo větších cyklech, na př. na základě katechismu, liturgiky nebo některé knihy jednající o životě křesťanském, neb o jistých pravdách, kterých naproti netečnému nebo nevěreckému duchu časovému hájiti třeba jest. (Str. 161).

3. *Paraenese* neb *exhorta*, promluva, jest krátká, prostá a důvěrná přednáška, kteráž nějakou pravdu neb povinnost křesťanskou jasně vykládá, ku svědomitému plnění povinnosti neb naučení, vyplývajících z pravdy, události, slavnosti napomíná i vzbuzuje.

Tento způsob duchovních přednášek nejvíce v obyčeji jest při udělování svátostí, při svěceních, žehnáních, procesích (promluvy příležitostné.) Také ty krátké řeči, které jenom stručně vykládají význam církevního svátku neb podle významu jeho jistou povinnost věřícím na srdce kladou a obyčejně o ranních službách božích se konají na místě homilie, slovou exhorty (paraenese).

Soustava paraenese jest jednoduchá; předslovu nemá, a že krátká jest a jenom jednou myšlénkou se zabývá, nepotřebuje rozčástení, a proto také přednáší se bez přestávky po úvodu.

Výklad jest prostý a nejraději se opírá o případnou podobnost nebo protivu, o vhodné vypravování. *Důkaz* pomíjí se obyčejně, poněvadž výklad jasný sám již postačili může k poučení potřebnému, a poněvadž obsahem paraenese nebývají ty pravdy veliké, proti kterým se snadno vzpírá hrdý rozum a nekročená smyslnost.

Zvláštní účel, jež každá paraenese sobě předkládá, ovšem i vhodných motivů žádá, aby srdce bylo dojata a vůle se naklonila. Ale jako důkaz bývá nepotřeben po jasném výkladu, tak podobně motivů třeba není, když promluva, svým obsahem tliva jsouc, budí pohnutí srdce; a právě tklivost, nepřímý pathos, jest nejkrásnější stránka paraenese.

§ 24. Homilie.

1. Tato jest přednáška rázu *exegetického*, která církevní perikopy nebo vůbec některé části, postupně i celé knihy písem svatých vykládá a na posluchače obrací k duchovnímu vzdělání jejich. Též formuláře liturgické z rituálu, pontifikálu, missálu a breviáře, zejména církevní hymny, zobecnělé antifony marianské, mohou býti homiliím za podklad.

Tento druh řeči duchovní jest, vedle kázání katechetického, nejstarší způsob veřejného vyučování pastýřského; ve století 4. a 5.

dosáhla homilie nejvyššího stupně dokonalosti skrze svaté Otce a církevní učitele řecké i latinské.

Homilie má za úkol, postup a souvislost myšlének v určitém úryvku biblickém (vůbec v textu za podklad voleném) vytknouti, je vyložití a na skutečný život ethický obrátiti.

Chtěje pracovati homilii pátrá kazatel nejprve po *čelné* čili *základní myšlence textu* za podklad voleného; k této základní myšlence třeba jest u výkladu textu a v praktických dolohách stále přihlížeti, všechny součásti k ní přiřadovati.

Úkol svůj může homilie trojím způsobem řešiti, jakž buďto jest *synthetická*, *analytická* nebo *svobodná*.

Homilie synthetická vykládá v textu zvoleném větu za větou, myšlenku za myšlenkou tak, aby na konci, jako výsledek jednotlivých výkladů, čelná myšlenka nenuceně vyplývala.

Homilie analytická vytýká v úvodu čelnou myšlenku ve způsobu předlohy, a třebas i rozkládá ji podobně jako se rozkládá předloha v thematickém kázání. Potom vykládá jednotlivé věty tak, že se čelná myšlenka více a více objasňuje a potvrzuje.

Obsahuje-li perikopa dvě čelné myšlenky, bere *synthetická* i *analytická* homilie za podklad jenom jednu část s její čelnou myšlenkou, nebo rozvinuje každou část jako celek.

Homilie svobodná neváže se ke všem slovům a větám svého podkladu, zvláště když obsah jeho, nebo jedné polovice, nesnadno v jednu čelnou myšlenku zavřítí lze. Kazatel bere si za úkol dvě neb tři důležité myšlenky textu, ty rozvinuje na základě slov biblických jako pravdy samy o sobě vážné, ale vnitřní souvislosti mezi sebou nemající. Tento třetí způsob homilie byl pode jménem *Sermo* ve středověku a dílem již u církevních učitelů obvyklý, a shledává se také u dobrých kazatelů novověkých, zejména u znamenitého kazatele polského Petra Skargy S. J. († r. 1612). Druhu toho jsou i české homilie od Em. Doležala.

2. Orgánický útvar homilie skládá se ze čtyř částí, ježto jsou: úvod, výklad, mravná doloha či praktické naučení, závěr.

a) *Úvod* obsahuje v nemnohých slovech: historické objasnění perikopy (textu zvoleného vůbec); udává příčinu a podnět k tomu, což perikopa vypravuje (skutek nebo řeč Páně, list apoštola...); ukazuje na souvislost biblického výňatku s věcmi prve neb později v písmech obsaženými; mluví o úmyslu svatého spisovatele; o úmyslech a charakteru osob jednajících; o příčině, pro kterou jistá perikopa na tento den položena jest. Také lze v úvodu mluvíti o důležitosti perikopy, nebo že nesnadno jest

dobře jí rozuměti a protož třeba vysvětliti ji, rozjímati o ní. V homilii analytické připravuje úvod myšlénku čelnou, ohlašuje ji na způsob předlohy a dokládá, že pravdivost této vysvitne ze slov svatého čtení.

Příklad posledního způsobu, (homilie na neděli po obřezání Páně.) Víme ze sv. evangelií, že Herodes, když se byl od mudrců dověděl o narození Páně, ihned bezbožný úmysl pojal, zabítí to božské děťátko. V tom úmyslu žádal na svatých králích, aby mu pověděli o dítěti, až je naleznou, a v témž úmyslu dal pobítí nevinná pacholátka v Betlemě a v okolní krajině, domnívaje se, že mezi pobitými bude také král židovský, nedávno narozený. Avšak co jsou úmyslové lidští proti moudrosti boží! Anděl Páně napomenul ve snách Josefa, aby s dítětem a matkou jeho ušel do Egypta a tam aby přebýval, dokud by Herodes neumřel. A dnešní sv. evangelium vypravuje, kterak po smrti Herodesově sv. Josef s Ježíškem a s Marií navrátil se bez pohromy do země israelské. Člověk míní, Pán Bůh mění! Cožkoli podniká a činí člověk, rozplyne se jako dým a zmařeno bude jako pavučina, nesrovnává-li se to s úmysly božími. Byť i člověk zemi podvrátil a snad i oblohu nebeskou zbořil, — úmyslové boží nebudou zkaženy, a také nejhorší bezbožník pomáhá k naplnění rady boží, ačkoli sám neví kterak. Tuto velikou pravdu pěkně ukazuje dnešní sv. evangelium, jak vyrozumíte ze slov jeho.

b) *Výklad* přihlíží ke smyslu slovnému, jest krátký, zcela srozumitelný a vztahuje se k celým větám nebo nedlouhým odstavcům, kteréž dávají úplný smysl. Nejraději odvolává se kazatel k výkladu sv. Otců. Po smyslu čili významu slovném často může býti s prospěchem, připojiti ještě smysl mystický, což platí zejména o typických textech starozákonných. I přizpůsobeného smyslu lze dobře užití, zvláště ku praktickým naučením.

Srozumitelnosti a zajímavosti výkladu pomáhají obyčejné prostředky znázorňovací, krátkosti jeho dobře slouží *obtlučení* (paraphrasis), kteréž jinými slovy pronáší smysl, osobám biblickým v ústa kladouc nejen novou formu řeči jejich, ale také ještě další důsledky z nich, dolohu, napomenutí, povzbuzení.

Vedle výkladu a spolu s ním pamatovati sluší na *vzbuzování citů náboženských*. Kazatel vytýká prostě, srdečnými slovy a dává posluchačům uvážiti, jak velice krásna, pohnutliva, potěšna jest pravda tuto nám zjevená; kterak výroky a skutky Páně, jeho apoštolův a učenníků hodny jsou našeho podivení, naší lásky, vděčnosti a vážnosti; co útěchy a síly brali z nich věrní křesťané po všecka století a posud berou.

c) *Obrácení na posluchače* následuje po výkladu jednotlivých oddílů textu. Jeho nejpřednější vlastnosti jsou, aby ze slov podkladu přirozeně vyplývalo, praktické a srdečně dojemné bylo. Živosti a praktičnosti jeho slouží prostředky znázorňovací, udání

způsobu, kterak by možno bylo jistě a dobře vykonali, co se tuto křesťanu velí a na srdce klade. Jako vůbec doložky a praktická naučení nezůstávají bez pohnutek, tak ovšem i v homilii jsou pohnutky potřebny; obyčejně sám text biblický neb jiný podklad je kazateli na ruku dává.

Výklad a mravné obrácení jsou v homilii totéž, co v thematické řeči pojednání. Ne každá věta textu potřebuje výkladu a ne ku každé se připojuje doložka; leckdy vypouštějí se místa méně důležitá, obzvláště jest-li perikopa velmi dlouhá. Taktéž není třeba držeti se téhož pořadu věcí, který se nalézá v textu; tento zajisté může změněn býti podle vnitřní souvislosti nauky nebo děje a podle mravného naučení, kteréž odvoditi chce kazatel.

Výklad a mravné aplikace může kazatel odbývati tak, že nejprve vykládá všecken text biblický od počátku až do konce a potom teprve, v druhé části homilie, předkládá doložky, neb i jenom jednu vážnější a ze zvoleného textu nenuceně plynoucí něco šířeji rozvinuje a vštěpuje až do konce přednášky. Způsob tento nalézá se v homiliích sv. Jana Zlatoústého, jež i za nejdozrálejší vzory této formy se vůbec pokládají.

d) Závěr opakuje stručně pravdy z biblického neb jiného textu vyvozené, jsou-li všechny důležité a nejsou-li příliš četny, a připojuje výstrahu, napomenutí, povzbuzení jak nejlépe se hodí k povšechnému obsahu homilie a zvláště ku základní neb čelné myšlence textu, který sloužil homilii za podklad.

Jiný způsob závěru jest, že kazatel vzbuzuje posluchače, aby pravdy dnes slyšané v paměti zachovali a častěji uvažovali; bylo-li poslední mravné naučení obzvláště důležité, zůstává závěr při něm a vyvozuje z něho předsevzetí, napomenutí atp. Obsahem závěru může býti též nové naučení praktické, jakéhož v posavadní přednášce ani dotčeno nebylo, jest-li jen dosti důležité a souvisí-li přirozeně s celým podkladem anebo některou částí jeho.

§ 25. Křesťanské cvičení.

Ve významu obyčejném jest křesťanské cvičení to pastýřské vyučování, které na základě katechismu křesťanskou nauku rozbírá, ji s ohledem na dospělé vykládá, odůvodňuje, na život obrací, v paměť a ve srdce vštěpuje. — I formuláře modliteb a nábožné písně mohou býti předmětem křesťanského cvičení.

Křesťanské cvičení má svůj základ v rozkazu církevního sněmu tridentského, kterýž (sess. 25. p. 4. de ref.) nařídil, aby faráři v neděli a ve svátek nejen dospělí, ale také mládež vyučovali. Na podporu duchovních správců ve vyučování mládeže povstaly v těch dobách rozličné duchovní kongregace, ve kterých později též laikové mužského i ženského pohlaví vstupovali. Členové kongregací těch brali na sebe povinnost, učit katolickému náboženství mládež a vůbec neumělé, zejména čeledíny a učně. Papež Pius V. prohlásil tyto jednoty za řádné církevní „*bratrstvo křesťanského učení*“, Pavel V. povýšil je za arcibratrstvo, a rozmnožil odpustky jemu již dříve propůjčené. Časem i státní moc uznávala potřebu křesťanských cvičení a nařizovala, aby se jich účastnila obzvláště mládež ze školy již vyšlá.

Dle nynější praxe odbývají se křesťanská cvičení v neděli spolu s odpoledními službami božími ve chrámě (na vesnických osadách nejčastěji dopoledne), a po střídě též v jednotlivých přífařených dědinách; obzvláště tuto shromažďují se k nim kromě školních dětí a dospělejší mládeže i dospělí.

Aby toto vyučování všem prospělo, třeba jest vyučujícímu míti ohled na rozdílné posluchačstvo.

Forma křesťanského cvičení blízka jest dílem katechesi školní, dílem poučnému kázání.

Úvod vyplňuje se obyčejně stručným opakováním předešlého cvičení a přechodem k úkolu novému. Leckdy dává předepsaná perikopa vhodnou myšlenku za úvod ku předmětu, kterýž právě na řadě jest.

Po krátkém úvodu ohlašuje se předmět prostě a srozumitelně, jednotlivé naučné věty předkládají se ve způsobě otázky a odpovědi, každá jednotlivá odpověď (leckdy spolu s jinými zároveň) se vykládá, s potřebu se odůvodňuje a na život obrací.

Když byl duchovní správce celý úkol projednal, otazuje se na podstatné věci, aby je lépe vštípil. S otázkami obrací se ku mládeži školní, k dospělejším pak jenom těm, které již sám byl vyučoval ve škole a za tolik poučené a nebázlivé zná, že by správně a hlasitě odpověděli. Mnoho záleží na tom, aby nebyl zahanben, kdožkoli odpovídati má; a protož doplňuje a šetrně sám opravuje duchovní učitel, co by v odpovědi nedostatečného nebo chybného bylo.

Závěr obsahuje, krom opakování čelných bodů přednášky, jadrné a srdečné povzbuzení, napomenutí, mravné naučení, kteráž

k určité ctnosti, k jistému smýšlení neb konání směřuje a s celým obsahem nauk přednášených dobře souhlasí.

2. Zvláštní oddíl cvičení křesťanských jest *vyučování svatopostní*. Toto jest vyučování osadníků oddělených dle stavu a pohlaví a koná se na ten cíl, aby všickni dospělí se připravili ku přijetí svátosti pokání a oltářní. Dle rozdílné praxe děje se toto vyučování po přifařených dědinách, nebo ve chrámě záhy ráno ve dni určené jednotlivým stavům (mužům, ženám, jinochům, pannám) k vykonání povinnosti velikonoční.

I tuto drží se duchovní správce katechismu, ale obmezuje se na věci nejpotřebnější. Patěro částí svátosti pokání a nauka o svátosti oltářní probírají se způsobem praktickým, aby lid nejen v paměti sobě obnovil, co by přijímajícím ty svátosti třeba bylo činiti, ale aby v něm probuzeno bylo také smýšlení, v kterém záleží podstata náležité dispozice. Cvičení tato poskytují vítané příležitosti, aby se u výkladu o zpytování svědomí mluvilo o věcech, které se jistého stavu zvláště týkají, ale na kázáních a křesťanských cvičeních přednášeti se nemohou.

V závěru vynasnažuje se duchovní správce, aby cit pravé zkroušenosti, úcty, důvěry, vděčnosti a pevný úmysl v posluhačích probudil, že vysnaží se horlivě, aby působili s milostí, kteráž je k pokání a ke sv. stolu zve, a také úmysl, přičiniti se potom s milostí boží o nápravu života.

3. Konají-li se křesťanská cvičení ve chrámě, oděn jest kněz rochetou a štolou; nežli mluvit počne, modlí se jako před kázáním. Po cvičení následuje obyčejná pobožnost odpolední.

Koná-li se křesťanské cvičení mimo chrám, děje se na místě slušném a kněz aspoň v taláru se objevuje. Po skončeném vyučování jest společná modlitba, ku kteréž dobře jest voliti pobožnost času přiměřenou.

Pozdrží-li se kněz po vykonané práci ještě za nějakou dobu ve společnosti s některými osadníky, má vhodnou příležitost, aby o časových událostech a snahách, vůbec o věcech výhradně nebo převahou pozemských, ve smyslu křesťanském promluvil. Zde naskytuje se mu příležitost, aby seznal, jaké knihy a časopisy se na osadě čítají, jaké smýšlení vniká ve vrstvy lidu; ne-jednou může tu přímým způsobem dáti naučení, rady neb výstrahy o věcech, o kterých mluvit na kazatelně možno není a jinde se příležitost nenaskytá.

4. Důležitost křesťanských cvičení jest prevelika; nižádné jiné vyučování veřejné zajisté nemůže se k lidu a zvláštním po-

třebám jeho schýliti a jim vyhověti tolik, jako vyučování toto. Protož i synody církevní a nařízení biskupská ve všech diecésích osadnímu duchovenstvu velí a je vybízejí, aby všechnu možnou pilnost a péči věnovali této části úřadování svého.

Druhá synoda budějovická (r. 1872.) obnovujíc nařízení prov. sněmu pražského, napomíná duchovenstvo, aby nejen laskavým a vábivým způsobem toto vyučování konali, nýbrž také odměnami mládež k účastenství vzbuzovali sami a skrze členy nábožných bratrstev.

Článek 6. **O řečnickém projádření.**

Řečnické projádření jest výraz myšlének a citů slovem, hlasem tvářností a pohybem těla. Výraz slovem nazývá se *proslovení* nebo *řečnický sloh* (elocutio, enuntiatio), projádření hlasem, tvářností a pohybem těla jest *řečnické přednášení* (pronuntiatio).

Obé má veliký účinek na působnost řeči; slovo případné zajisté provozuje velikou moc nad duchem lidským, a spolu s dobrým přednášením nahraňuje leckteré nedostatky v obsahu řeči.

§ 26. **O slohu řečnickém vůbec.**

Jako slovo boží samo, tak i správný sloh kazatelský má dvě vynikající vlastnosti, kterými ducha osvěcuje a srdce dojíká —, jest *prostý* a *velebný*. Pro tento svůj obecný ráz nijak není jalový a nudný; užívá zajisté, jakož i v písmech svatých viděti, řečnických prostředků a slohových ozdob, aby se myšlenky účinnivě vyjádřily, celá přednáška se líbila, pozornost a živé účastenství budila i poutala.

Živel vlastně řečnický ve slohu jest vůbec účinnivé vyjadřování myšlének, zejména jasné a důrazné důvodění (provedení důkazu) a řečnický rozvod (str. 198.); ve smyslu více obmezeném jsou to: řečnické obraty, tropy a figury.

Řečnickým obratem nazývá se vůbec každé proslovení myšlének od obyčejného způsobu odchylné, ale zároveň i důmyslné a libé.

Na př. myšlenku: Nazýváme vezdejší věci marnými, a přece milujeme je, vyjadřuje Massillou řečnickým obratem: „Lidé mluví o pomíjivosti věcí pozemských řečí víry a pravdy, cesty jejich ale jsou cesty marnosti a lži“.

Nejvíce obyčejný způsob obratu řečnického jest důmyslné narážení na jistou událost historickou, na výrok písem sv., některého světce nebo znamenitého muže.

Na př. Sláva nebeská jest země zaslíbená, mlékem a strdí tekoucí; ale aby jí člověk došel, jest mu prve projíti mořem a putovati po vypráhlé poušti světa.

Tropy kladou výraz nevlastní na místě vlastního; jich dobré užívání dává *obraznou* mluvu, kteráž výborně slouží ku znázornění a vtiskuje přednáškám charakter populárnosti.

Figury jsou řečnické obraty, ježto zvláštním útvarem, jako tvářností charakteristickou se liší od proslovení obyčejného. Svě význačné formy nabývají ze zvýšené živosti, s jakou myšlénka pojata byla a se vyjadřuje. Jsouce v ústech kazatele mluva obrazotvornosti a citu, působí mocně v obrazotvornost a mysl posluchačů, a zjednávají řeči libost, ideální vzlet, živost a pronikavost.

§ 27. Obecné vlastnosti slohu kazatelského.

Pro význam i vážný úkol, jež má sloh kazatelský, nezbytně třeba jest, aby se na něm shledávaly vlastnosti, ježto vtiskují duchovní přednášce ten ráz, který obsahu samému náleží, a tedy aby sloh kazatelský byl jasný či světlý, srozumitelný, libý a příjemný, mocný, živý, důrazný čili pronikavý.

a) *Jasnost* kazatelského slohu zaujímá mezi známkami populárnosti místo přední. Ona jest tolik důležitá, že jí leckdy ustoupiti může i mluvnická správnost v ohýbání podstatných jmen a časoslov (tuto zejména 3. osoba množ. čísla v čase přítomném) a ve slovosledu.

Jasnost žádá výrazů lidu povědomých, s pojmem shodných a jej názorně vyjadřujících, žádá i snadného a přehledného tvoření vět. Srážení i stahování vět, užívání zkracovacích příslovek (načež, při čemž, odkudž, čímž...) překáží jasnosti slohu.

Dlouhá souvětí nesluší duchovním přednáškám; lépe jest, aby se myšlénka pronášela kratšími, po sobě jdoucími větami.

b) *Libosti* nabývá sloh dle toho, jakž jest prostý, ušlechtilý, vesměs velebný, vkusu lidí způsobných přiměřený.

Této vlastnosti slohu odporují a protož i v kázání místa nemají: výrazy a fráse *nesličné*, *všední*, *sprosté* (triviální); fráse a věci *hravé*, *žertovné*, *malicherné* a *zcitlivělé*. Třeba-li mluvit o všedních neb nějak nesličných věcech, mluví se velmi šetrně; užívá se výrazův a řčení všeobecných, méně určitých, nebo se věc předkládá velmi krátce anebo se opisuje (perifrasuje, viz str. 198) t. j. jinými a hojnějšími slovy pronáší. Mnohdy lze slovy biblickými dobře

pověděti, co by neslično bylo, když by obecnou mluvou se vyjádřilo.

Ku příjemnosti slohu náleží: *jasná, přirozená a přesná mluva, rozmanitost* čili vhodné střídání se slohem prostým a ozdobným ne méně nežli s obsahem a formou přednášek, a ráz *důvěrné rozmluvy* (konversace), která se ustavičně k posluchačům obrací, pravdu *jim* podávajíc, s *nimi* o ní jednajíc.

Kazatel budiž na sebe pozoren, aby sobě nenavykl jistých zvláštních výrazů a řčení, které se i bez jeho vědomí v každé přednášce mnohokrát opakují a nejednou i k posměšným poznámkám příčinu dávají.

K libému a krásnému slohu náleží *libozvuk* (euphonia) a *řečnický úměr* (numerus, rythmus oratorius). *Libozvuk ve slovech jednotlivých* žádá výrazů, které již samy znějí libě, a po předcházejících snadno se pronéstí mohou. Delší slova jsou více libozvučna nežli jednoslabičná; ze slov jednostejně dlouhých liběji ta znějí, ve kterých se nenalézají jenom krátké nebo jenom dlouhé samohlásky.

Řečnický úměr jest milá harmonie mezi větami po sobě jdoucími, jednu myšlenku pronášejícími. Zákonům jeho se vyhovuje, když souvětí se skládají z vět pokud možná stejně dlouhých. Rozpadá-li se souvětí, jakož při periodách zejména bývá, obsahem svým ve dvě polovice, z nichž druhá naplňuje očekávání prvou vzbuzené: žádá úměr, aby obě polovice délkou a počtem vět rovny sobě byly. Úměr se velice podporuje, má-li poslední věta dobrý, zvučný *dopad*, sama-li svým obsahem i zněním konec myšlenky vyjadřuje, poslední slova její plna i zvučna jsou, ne jednoslabična a slaba, ze samých samohlásek úzkých, ani ze samých krátkých.

Libozvučnosti odporuje: *stejnozvuk*, jde-li blízko za sebou bez příčiny zvláštní několik slabik nebo slov, která týž nebo velmi podobný zvuk mají, jako: počínají-li se po sobě jdoucí slova týmže písmenem, znějí-li slova blízko sebe postavená jednostejně nebo velmi podobně; *assonance* a *rým* nenáleží do mluvy řečnické.

Péče o libozvučnost a řečnický úměr ukládá tedy: 1. pozor míti, aby se nenahrnulo za sebou mnoho samohlásek a slabik jednostejných nebo takových, ježto se spolu těžko vyslovují, ano téměř ani vysloviti se nemohou (*drsnost*, jde-li mnoho souhlásek *průzev* — hiatus — jde-li mnoho samohlásek za sebou), nebo se rýmuji; 2. vystříhati se hojného náhrnu jednoslabičných

a stejnoslabičných slov bezprostředně po sobě jdoucích; 3. k tomu přihlížeti, aby věty hlavní nebyly četnými vedlejšími roztrhány, věty složené pak aby nebyly tuze dlouhy.

c) Sloh jest *důrazný a pronikavý*, když pravdu tak pronáší, aby tato mysl posluchače dojmouti, srdce roznítiti, vůli nakloniti ano i uchvátiti mohla. — Důraznou mluvu jenom ten kazatel sobě osvojiti může, který sám jest pravdami svatými proniknut a žádost upřímnou i vůli pevnou má, tyto pravdy předkládati tak, aby posluchače dojal.

V důrazném slohu rozeznávají se zvláště dva živly: *mocnost a živost*.

Mocnost slohu má za podmínku vážné myšlenky, důležité pravdy. Aby pak vážné pravdy mocně prosloveny byly, k tomu slouží kromě jadrné mluvy biblické za prostředky: a) *tropy a figury řečnické, mluva obrazná vůbec, rozvod řečnický*. b) *Význačné pořádání slov*, kteréž v tom záleží, že pojmy, ježto kazatel ostře vytknouti chce, na začátek nebo na konec věty se kladou. Pro větší důraz užívá se často *mimořádného slovosledu* (inversio) na místě obyčejného. c) *Vhodná stručnost* a zase *náhrn výrazů stejnoznačných* (synonymia) a vět stejnoznačných (expolitio).

Živost slohu nemůže býti bez mocnosti, a protož cokoli k mocnosti pomáhá, také živosti slouží. Jmenovitě pak oživuje se sloh rychlými a dojemnými obraty, vhodným užíváním tropů a řečnických figur, živými a názornými popisy, lícněmi, rozmluvným způsobem řeči, uváděním osob a věcí mluvících.

Živému a pathetickému slohu nejlepší učí se kazatel z písem svatých, ano i čtení velikých básníků valně mu v této stránce prospěti může.

§ 28. Přednášení řečnické.

1. Přednášení řečnické (pronuntiatio) jest vyjádření myšlének a citů hlasem i přiměřenými pohyby a posuňky těla; prvé slove *ústní přednáška, deklamace*, druhé *tělohyb řečnický* (actio, gestus).

Přednášení správné jest dokonalý výraz vlastního přesvědčení kazatelova, dojmu, jež na něho činí pravda, a horlivosti pastýřské, kteráž hledá utvrzení lidu ve víře a naklonění jeho k úmyslům Bohu milým.

Obecnému zákonu vyhovuje přednášení, jest-li *a) prosté a přirozené* t. j. vyjadřuje-li myšlenky a city, jakož u lidí vzdělaných a způsobných obyčejno jest, všeho se vystříhajíce, co by strojené bylo, přetvářivé (affektované) a přepjaté.

b) Přiměřeno individuálnosti kazatele; tento zajisté nesmí jiných kazatelů následovati nebo napodobiti tolik, že by úplně zapíral přirozený způsob svůj; cvičení jeho jen k tomu se nese, aby přirozené vlohy své ušlechtil, co chybného, aby odložil.

c) Důstojné a vroucné, patrný to důkaz, že kazateli skutečně záleží na duchovním blahu posluchačů. *Velebné a vážné* aby samo svědčilo, že kazatel sobě dosti vědom jest vyššího poslání svého.

d) Mužné a přece skromné, t. j. kazatel nepočíněj sobě bázlivě a rozpačitě, ani domýšlivě, pánovitě, hrdě.

Dle rozdílného druhu řeči jeví se na přednášení některá z těchto vlastností patrněji nežli jiná; ale do jisté míry spojují se po každé všechny; *srdečnost a pravá zbožnost* jest duše jejich.

2. Správné přednášení nemálo závisí od *přípravy* kazatelovy. K této náleží nejprve, aby kazatel přednášky své pečlivě skládal; odvážiti se přednášky bez náležité přípravy (improvisace, kázání ex abrupto) snad dovoleno jest mužům, u nichžto k velikým schopnostem druží se veliká zásoba vědomostí bohoslovných a kteří, majíce dar výmluvnosti, za delší léta již nabyli znamenité obratnosti v úřadě kazatelském. Jinak jest improvisace provinění neomluvné, leč by ve mimořádných příhodách neodkladné práce v duchovní správě byly učinily přípravu nemožnu.

Začátečníkům a mladým kazatelům vůbec třeba jest, aby každou přednášku celou napsali; zkušeným a vycvičeným postačuje k obyčejným kázáním podrobný nástin. (Viz. str. 204.)

Rovně tak důležité jest, aby se mladší kazatel každé svojí přednášce na paměť naučil, a s touto prací neodkládal až ke dni, kdy kázati bude. Jen takto jest kazateli možno přednáseti nerozpačitě, a jen takto se pojišťuje, aby ho na kazatelně paměť neopustila.

1. Deklamace.

Tato má dvě obecné vlastnosti, ve kterých všechna její dokonálost záleží: *zřetelnost a rozmanitost*.

1. *Zřetelná* jest deklamace, když kazatel správně pronáší slabiky slov (artikuluje), dbá rozdělovacích znamének a přízvuku gramatického i řečnického.

Přízvuk řečnický (důraz, emphasis) pronáší nejvíce důležitou část věty neb jedno zvláště významné slovo hlasem povýšeným a sesíleným, aby se na ně pozornost posluchačův obrátila.

Další podmínka zřetelnosti jest přednášení *zdlouhavé*, obzvláště před posluchačstvem prostým, a *hlas tak silný*, aby kazatele bylo slyšeti v celém chrámě. Nemírné křičení jest vada protivná, odpuzuje posluchače, protiví se vážnosti slova božího.

Síla i zdlouhavost hlasu vůbec (nehledíme-li k jednotlivým částem řeči) řídí se hlavně prostorností chrámu. Nejlepší měřítko síly a rychlosti jest *ohlas*. Kde se zvuk náhle odráží (ku kazateli vrací) a silně ozývá, tu náleží mluvit slaběji a rychleji; kde ale zvuk později se vrací, zdlouhavěji mluvit třeba. Ve chrámech velikých mluví se zdlouhavěji nežli v malých. Čím jest posluchačstvo četnější, tím hlasitěji mluvit náleží. Obyčejně usnadňuje se přednáška, postaví-li se kazatel uprostřed kazatelny a mluví-li pokud možná směrem průsečným proti pevné ploše (stěně, pilíři), ne proti dveřím nebo oknům otevřeným, proti křížovým chodbám nebo rovnočárně do délky ložové.

Káže-li se pod širým nebem, třeba jest mluvit po větru.

2. Náležitá *rozmanitost u přednášení* obzvláště působí, aby se kázání líbilo, živé a důrazné bylo.

Rozmanitosti se dosahuje vhodnou *proměnou rychlosti, síly a výšky hlasu* (modulace). Tu velmi mnoho záleží na tom, aby kazatel dobře uměl hlasem pronést rozdělovací znaménka mluvnická (interpunkce) a hlas jeho aby náležitě dopadal na konci vět. Přízvuk mluvnický a náležitý dopad po tečkách a střednících mohou se považovati za pevný základ dobré modulace. Proti této hřeší: *jednozvučnost* (monotonie), t. j. mluvení stále jedním tonem bez patrné proměny, *rovnozvučnost* (isotonie), která sice mění ton, ale jednotvárně bez náležitých odstínů, a *zpěvavost*, která na konci vět povyšuje hlasu neb dopadá jenom na polo.

Rozmanitost, a s touto zase živost, líbeznost, mocnost a důraznost přednášky žádá, aby proměna v rychlosti, síle a výšce hlasu přirozeně s obsahem souhlasila, *za měřítko mají ušlechtilejší konversaci společenskou*, obecný život. Rozdílné představy a city mají svůj rozdílný výraz v řeči lidské a docházejí ho všude tu, kdež mluví se podle vnitřního přesvědčení a skutečného stavu mysli.

Aby potřebné rozmanitosti dbáti mohl, drží se kazatel vůbec *základního nebo středního tonu*, od kteréhož i sestupovati i vstupovati snadno může. Okolnosti neb také vnitřní obsah řeči mohou míti vliv na základní ton přednášky; v řečech slavných bývá

zajisté vyšší, v řečech prostě poučných, v řečech potěšovacích a v truchlořečech nižší, hlubší. S obsahem a vlastním účelem methodických částí řeči srovnává se, aby se v mírnějším tonu mluvit počalo, v dalším běhu aby se ton povyšoval a sesiloval, ku konci pak aby řeč plynula mocným tokem.

V ústním přednášení důležitý jsou i *přestávky* (pausy), poněvadž i zřetelnosti i rozmanitosti prospívají. Po slovech a myšlenkách, ježto zvláště vyniknouti a se zračiti mají, následuje přestávka, a tedy po oznámení předlohy a rozčástení jejího, po otázce, zvolání (exclamatio), nenutí-li mocný affekt k postupu rychlému. Čím se více dokonává řada myšlének příbuzných a souvislých (na př. na konci částek podružných), anebo čím méně u vnitřním spojení jsou věci po sobě jdoucí, tím déle trvá přestávka, nežli se přikročí k věcem následujícím; protož i nejdelší přestávky jsou po úvodu a po 1. dílu. Přestávek bývá třeba na počátku neb uprostřed delších obvětí, ano leckdy též po jednotlivých slovech, jako: *avšak, nikoli, ano, neboť*... následuje-li po nich věc důležitá.

II. Tělohyb řečnický.

Obsahu přiměřený tělohyb nemálo přispívá, aby se myšlenky, zvláště pak city, znázornily a mocněji na posluchače působily. I v této stránce jest nejlepším učitelem skutečný život lidský. Před obecenstvem málo vzdělaným jest akce a výrazu ve tvářnosti mnohem více třeba, nežli před posluchači vzdělanými.

1. *Postava těla* budiž pevná i slušná; za jednotejnou chybu považuje se postava ztuhlá na způsob sochy, a zase ustavičné kolísání na pravo a levo, časté a přílišné nakloňování těla, časté kývání. Všelická proměna postavy děje se znenáhla, prostě a klidně, jestliže náhlý affekt i k náhlé proměně postavy nevede. *Ruce* odpočívají klidně na okraji kazatelny, když neprovázejí slov přednášených. *Nohy* stojí pevně a blízko u sebe; pravá obyčejně jest lehce ohnuta v koleně. *Hlava* jest mírně skloněna k prsoum, vzpřimuje se při affektech a také při důkazech. Pozdvihuje-li se hlava, stranou-li se obrací nebo se hlavou kývá, jsou pohyby takové vážny, nedějí se kvapně.

2. *Pohybování ramen a rukou* řídí se obsahem a částmi řeči; vůbec a vesměs budiž nenucené, prosté, ušlechtilé.

3. *O hrsti zvlášť* (dlani a prstech) platí pravidlo, aby byla lehce *otevřena*; ruka provází slovo, nepředstihuje ho, ani se opozďuje za ním.

Nejčastěji pohybuje se jenom ruka *pravá*, kdežto levá na okraji kazatelny spočívá. Rozdílná poloha a rozdílné hnutí ruky *naznačuje myšlenky*.

Při *slavném a živém ujišťování* pokládá se dlaň na prsa; při *modlitbě* spínají se obě ruce ve výši prsou, a podobně také při snažné prosbě k posluchačům anebo vyjadřuje-li se útrpnost, podivení, zoufání. — *Bolešť* vyjadřuje se, any ruce spjaté a všemi prsty s obou stran sevřené k dolním prsoum se tisknou, hlava pak i oči buďto se sklopují nebo vzhůru se obracejí. *Radost* naznačuje se rukama rozestřenýma a vzhůru k nebi pozdviženýma; podobně i *děkování a plesání*.

Obrací-li se oko ku předmětu, o němžto se mluví, na př. k oltáři, obrazu, kříži . . . , hne se týmže směrem i ruka.

Pohybování *obou rukou* zároveň jest sesílení akce a protož pamatovati sluší kazateli, aby často a bez potřeby neužíval obou rukou. *Protivý*, nezáležejí-li v jednotlivých slovech, naznačují se střídavě pravou a levou rukou; *všeobecnost* (všickni lidé, celý svět a t. p.) naznačuje se oběma tak, že rozcházejí se od sebe.

Mluví-li se od oltáře, pohybuje se obyčejně jenom pravá ruka, ana levá nenuceně spočívá na prsou; na konci řeči může se i pravá položit přes levou.

Vůbec budiž pohybování ramen a rukou mírné a zdlouhavé, akce všecka při ušlechtilé prostotě budiž rozmanitá, živá, čilá. Snáze jest na ujmu akce častá, jest-li pouze mechanická a neshoďuje se úplně s myšlenkou, nežli akce řídká, ale přirozená.

Prsty volně přiléhají k sobě a nevztahují se přímo; palec palec nemnoho se vzdaluj od prstů. Všecky prsty ohnouti a jenom jeden vztažený držeti nebo jim ukazovati, jest akce neslušná.

§ 29. Ritus přednášky duchovní.

Roucho liturgické ku zvěstování slova božího před lidem shromážděným jest kromě rochety štol barvy denní. Na den Dušiček bere se bílá, na veliký pátek černá štola. Řeč o pohřbu se počíná po mši zádušní před absolucí, kazatel pak ani štoly ani rochetu neobléká. Řeholníci vstupují na kazatelnu tak oděni, jako podle svojí řehole k modlitbě chorové oděni jsou.

Vystavena-li velebná svátost k pobožnosti 40 hodin *nepřetržitých*, zůstáva přes celé kázání zastřena hustým závojem.

Děje-li se výstav za jinou příčinou, na př. ku společné pobožnosti bratrstva věčného klanění (perpetuae adorationis), ukládá se před kázáním do svatostánku.

Jest-li přítomen diecéšní biskup (arcibiskup provincie, apoštolský legát nebo nuntius), jde kazatel nejprve k němu, a nesa štolu přeloženu přes ruku levou, pokleká před biskupem, líbá mu ruku a slovy: „Jube domine benedicere“ prosí za požehnání, a když je byl obdržel a ruku biskupovi políbil, dává štolu na sebe a jde na kazatelnu. K řeči o pohřbu nežadá se požehnání.

Za přednášky snímá biret ke jménu Ježíš, nejsvětější Trojice, nejsvětější svátost, a nakloňuje hlavy. Podobně snímá se k oslovení biskupa přítomného, primicianta, jubilanta, na konci exordia a 1. dílu, za pronášené modlitby. Vystavena-li velebná svátost, nepokrývá hlavy.

Káže-li od oltáře, stojí kněz na straně evangelia a hlavy nepokrývá. Za mše svaté káže se od oltáře hned po evangeliu před Credo, nebo na konci mše po evangeliu posledním. Káže-li celebrant před Credo, zůstává v mešním rouchu; podobně může zůstatí oblečen, káže-li od oltáře až po závěrečném evangeliu. Káže-li s kazatelny, ať před Credo, ať na konci mše, skládá kasuli a manipulus na straně epištoly. — Káže-li před Credo jiný kněz, sedí celebrant v ornátu mešním blízko oltáře, mimo stupně jeho. (Biskup má sedadlo na svrchním stupni).

Kde obyčejno jest, dává kněz požehnání shromážděným, prve nežli s kazatelny odchází; kde obyčeje toho není, pozdravuje slovy „Pochválen buď“ Káže-li sám biskup nebo káže kněz za jeho přítomnosti, předpisuje Caeremoniale episc. požehnání biskupské.

Kniha III.

Obcování s Bohem skrze eucharistii a modlitbu.

Úvod.

Podstata vědomého a dobrovolného s Bohem obcování.

Obcování s Bohem, které se na křtu počalo, jest u člověka k rozumu ještě nedošlého stav propůjčené jemu posvěcující milosti, skrze kterou se Bůh pro zásluhy Ježíše Krista ke člověku snižuje, za dítě své, za dědice království svého a spoludědice Kristova jej povyšuje. Když pak člověk dochází k rozumu, prospívá mu křesťanská výchova a poznávaný skrze pastýřské vyučování obsah víry, aby vědomě a dobrovolně v obcování s Bohem zůstával a v něm se více a více utvrzoval. Toto pak vědomé a dobrovolné obcování záleží se strany člověka v tom, že se Bohu oddává i poddává, původu svého a konečný svůj cíl v něm poznává, lásku a milost jeho, a takto jej samého za vrchol svého blaha máje.

Oddání a poddání se člověka veškerou bytostí svou Bohu, jakožto nejvyššímu Pánu, jest nejen *oběť ducha, modlitba a poslušnost*, nýbrž také *oběť věcí*, kterými člověk vládne, *oběť vnější*. Člověk vůbec osvědčuje obcování své s Bohem skrze oběť a modlitbu.

Touha po blaživém obcování s Bohem jest člověku vrozena. Před pádem svým byl člověk v obcování s Bohem; povýšen ve stav nadpřirozený, měl Boha přítomného, i skrze smysly poznatelného, požíval jeho lásky, byl v ní blažen a vedle poznání svého tak se Bohu oddával a poddával, že vůle jeho za jedno s vůlí boží byla, všecken život jeho stála oběť a modlitba chvály, díkův a důvěrných proseb.

Maje zaslíbení o vykupiteli, udržoval člověk po pádu obcování s Bohem skrze vnitřní a vnější oběť; tato byla nyní také krvavá, smírná, pro vědomí viny a hříchu, oběť *náměstná*, ve kteréž obětovaný předmět zastupoval člověka hříšného, trestu hodného, a do budoucnosti ukazoval k Tomu, kterýž ustanoven za Beránka, aby snal hříchy světa.

Ani v pohanstvu nepřestal člověk toužiti po spasném obcování s Bohem a domáhati se milosti jeho; žádal i míti Boha mezi lidmi bytujícího, smyslům dostupného. Pozbyv pravého poznání o Bohu, dělal sobě modly, ctil je oběťmi a modlitbami, aby lásky jejich dobyl, je sobě milostivy učinil; domníval se, že důvěrně zachází s bohy svými a tito s ním, když požíval z těch obětí, kteréž jim přinášel.

Touha srdce lidského po obcování s Bohem přítomným, oku postižitelným, naplňovala se v lidu israelském, že v oblace na slitovnici měl viditelné znamení skutečné přítomnosti Boha živého, záruku jeho lásky, jeho milosti a všech jeho zaslíbení. Oběti, modlitby a hody obětní udržovaly obcování s Bohem, budily v srdcích bázeň Boha spravedlivého, důvěru v milosrdného a dobrotivého, naplňovaly posvátnou radostí, že Bůh rozbil sobě stan mezi lidem svým a učinil se Bohem *jejich*.

Kristus navrátil člověku pravé poznání Boha, poznání pravého a jediného cíle, obnovil skrze svoji krvavou oběť původní svazek mezi Bohem a lidmi, navrátil jim i přítomnost Boha živého. Bydlel zajisté mezi lidmi skutečně, podstatně a viditelně ve způsobě člověka a stále bydlí ve způsobě chleba a vína, v *eucharistii*, Bobu za oběť ustavičnou dáváje tělo své a krev svou, zároveň i člověku hody stroje z oběti této, aby obcování jeho s Bohem plné bylo a spasitelné.

V eucharistii žije a působí Kristus, nejvyšší a jediný kněz, aby prostředkoval obcování věřících s Bohem v církvi, kteréž odevzdal sebe všecken.

Jménem Kristovým a z moci od něho přijaté prostředkuje církev obcování s Bohem *přímo a zvláště* skrze nejvzácnější část kultu svého, *skrze oběť eucharistickou*, jižto i provází ustavičnou modlitbou.

Pravověrný křesťan obcuje s Bohem vědomě a dobrovolně za prostřednictvím Krista i jeho církve tou měrou, jak druží se u víře a důvěře k oběti Kristově a hodů jejích se účastní, jak ochotně sám sebe za oběť klade, Bohu se oddávaje a poddávaje v poslušnosti a modlitbě — vše v duchu a dle návodu církve.

Takto záleží vědomé a dobrovolné obcování s Bohem podstatně v tom, že křesťan za jedno jest s Bohem skrze Krista, že Bůh se k němu snižuje a milostiv mu jest pro zásluhy Kristovy, křesťan pak Bohu podává vnitřní oběť ducha v poslušnosti a modlitbě, spolu s církví koná vnější oběť Nového Zákona a z ní také požívá.

Všecko s Bohem obcování má od Krista svůj počátek a jen skrze něho trvati může. On zajisté jest kmen, s kterým věřící jako ratolesti spojeni jsou, aby skrze něho za jedno byli a zůstávali se společným Otcem.

Oddíl I. **Obcování s Bohem skrze eucharistii.**

§ 1. **Význam eucharistie v životě církve katolické.**

Eucharistie jest oběť a svátost. Kristus obětuje se na oltáři Otci svému a přebývá tu jako ustavičná oběť mezi lidem svým, aby za pokrm, posilu a lékařství byl těm, kteréž vykoupil chtěje z nich učiniti národ Bohu milý, ke službě boží v duchu a v pravdě a ku věčné blaženosti povoláný.

Tajemství těla Kristova i krve jeho jest vlastní životný princip katolické církve a všeho života i působení jejího. Po všechny věky byla to eucharistie, kteráž církvi dávala Svaté, kteráž kněžstvo i laiky, jednotlivce i společenstva rozněcovala ku podivné a světu nepochopitelné obětavosti, ke skutkům vznešené, nadpřirozené lásky, podnikaným a hrdinskou myslí konaným na oslavu boží, na spásu lidí, na ulevení a odklizení obyčejných a mimořádných běd a svízeli lidských. Co velikého v církvi po všecka století jest vykonáno, to všecko s eucharistií v nejužším spojení stálo a ještě stojí.

A co veškeré církvi jest eucharistie, totéž ovšem i jest jednotlivým osadám a jednotlivým duším. Všecken náboženský život osady konečně v tom záleží, že tato ke Kristu stále přítomnému a sebe obětujícímu obrací zraky své, že pastýř i ovce vynasnažují se věrně, aby na nich nescházelo, proč by Kristus také v srdcích jejich bytoval a živ byl.

Vedle toho, jak živa jest víra v tajemství toto a jak velika jest k němu nábožnost na osadě, bude také náboženský život osady. Jako země podle rozdílné vzdálenosti své od slunce nabývá od něho světla, tepla a plodné síly: tak podobně osada každá bude v náboženském a mravném stavu svém rozdílna podle toho, jak duchem na blízku jsou velebnému tajemství těla Kristova pastýř a ovce. Stálá přítomnost Kristova jest každé osadě za nejmocnější pohnutku, aby všickni ve svaté bázni chodili, vědouce, že Pán i Spasitel jejich mezi nimi přebývá, v posvátnou

jednotu je všecky váže, dohlížitelem, pomocníkem, správcem a soudcem jejich jest.

Eucharistie, jakožto tajemství těla Kristova i krve jeho, jest oběť nového zákona a spolu i nejvzácnější ze sedmi svátostí od Krista ustanovených; protož i pastorální nauka o eucharistii ve dva oddíly se rozpadá, nejprv jednajíc o novozákonné oběti, pak o svátosti oltářní.

Článek 1. **Oběť eucharistická.**

§ 2. **Význam oběti eucharistické.**

Oběť na kříži dokonaná obnovuje se v církvi dle ustanovení Kristova způsobem nekrvavým, aby Bůh byl po všem světě a po všecky časy dokonale ctěn, ovoce Kristovy oběti krvavé aby se všem lidem až do skonání světa přivlastňovalo, obcování Boha s lidmi také smyslům dostupný výraz mělo.

Majíc tento účel, jest nekrvavá oběť Nového Zákona i prostředek nejvíce působný k tomu, aby také člověk sám o spasné obcování s Bohem se přičiňoval a v něm se udržoval.

Pojmenování oběti novozákonné jménem *missa* zobecnělo v církvi katolické do časů Řehoře Velikého. Odvozuje se od „missio“ neb „dimissio populi“, rozpuštění lidu.

Jakožto nejdokonalejší oběť chvály a díků, smírná i prosebná jest mše svatá *vrchol i střed všeho kultu* křesťanského a pramen všech milostí, jest páska, kteráž Boha víže ke člověku a člověka k Bohu. Mše svatá jest pravá, skutečná oběť. K podstatě oběti náleží *zmar* (exinanitio); na mši svaté maří Kristus sama sebe. Jsa přítomen pravým tělem svým a celým člověčenstvím, vzdává se činnosti přirozené a jenom jako pokrm duší bytuje ve způsobě chleba.

Na mši svaté obětuje církev svého Krista skrze ruce kněžské viditelně a spolu s pravým tělem Ježíše Krista obětuje i duchovní tělo jeho, sebe samu.

Jakožto člen této církve povinen jest křesťan spasného s Bohem obcování dbalý nejen se účastniti této oběti, ale i sám se obětovati vědomě a dobrovolně. Činí-li tak, naplňuje svým účastenstvím ve společné církevní oběti nejpřednější mravnou

povinnost, kteráž velí Bohu se klaněti, a vyhovuje nejvážnějším potřebám duše své, uváděje ji ku prameni všech milostí, ve přímé spojení s Bohem.

§ 3. Užitékové mše svaté a jich přivlastnění.

1. Mše svatá vymáhá přehojné milosti sama o sobě, čili mocí svou vlastní (*ex opere operato*). Avšak ačkoli sama o sobě má cenu nekonečnou, může člověku, bytosti konečné, dodávati jen konečných užiteků. Počet a míra jich závisí od vůle a dobroty boží, ale také od víry a důvěry, od nábožnosti a veškery duchovní dispozice obětníka i těch, za které se vůbec nebo zvláště oběť koná. A že obřady a modlitby, všecken ritus mešní, se konají ve jménu církve, kteráž jest tu prostřednicí a přímluvnicí: provozují církevní obřady a modlitby vážný účinek na míru a druh milostí dosažitelných. Protož i souditi lze, že slavná mše zjednává více milostí, nežli tichá, a že více působí ve zvláštních potřebách mše votivní a zádušní, nežli připadající mše denní na týž úmysl obětovaná.

Jakožto *smírná* oběť má mše svatá ten účinek bezprostřední, že smiřuje spravedlnost boží a zbavuje *časných* trestů za hříchy; jakožto *prosebná* oběť působí prostředecně odpuštění hříchů, zjednávajíc milost pravé kajicnosti; bezprostředně pak vymáhá lidem dobrodiní a milosti u Boha. Jakožto oběť *chvály* a *děků* vzdává Bohu chválu a díky měrou člověku samému nedostižnou.

Užitků ze mše svaté nabývají věřící vůbec a ti nejprve, kdo nábožně jsou přítomni a mají úmysl, obětovati Bohu skrze ruce kněžské; účast v oběti skrze skutečné přijímání činí člověka nejvíce schopna, docházeti ovoce oběti Kristovy. *Zvláštních užiteků* docházejí ti, které kněz do modliteb mešních uzavírá, a měrou větší ti, za které oběť koná s úmyslem, že jim část užiteků mešních přivlastniti, čili mši za ně zvlášť obětovati chce.

2. Přivlastňování (*applicatio*) užiteků mše svaté může se státi jenom skrze obětujícího kněze. Úmysl, přivlastniti část užiteků mše svaté jistým osobám (anebo jedné), nazývá se *intence* ve smyslu obmezeném (*intentio applicandi fructus missae*). Aby se aplikace skutečně stala, třeba jest učiniti úmysl určitý již přede mší, neb aspoň ještě před konsekrací. Úmysl jednou učiněný jest platen, nebyl-li výslovně odvolán; podmíněný úmysl (*int. conditionata*) pokládá se za platný, hledí-li podmínka k minulosti nebo přítomnosti.

Na úmysl knězi posud neznámý, na který někdo teprve požádá, nelze aplikovati.

Ku platnosti aplikace není potřebno, aby kněz jmenoval osoby a tu zvláštní milost, kterou jim zjednatí chce; přece však obyčejně tak činí v *Memento vivorum* neb *morluorum*, jak buďto živým anebo mrtvým chce milost přivlastniti.

K intenci, na kterouž obětuje, může kněz přidati ještě jinou (int. *secundaria* vel *etiam tertia*).

3. Mše svatá se může obětovati *za každého katolického křesťana* čili *jménem* a *na úmysl* katolického křesťana, *který v jednotě s církví živ jest* anebo *v jednotě této umřel*. Ku věřícím počítají se též katechumeni, kteří se upřímně hotoví ke křtu nebo nedošli ho, že smrt je překvapila.

Úmysl, na který se mše svatá zvláště obětuje (aplikuje), může býti vše to, zač se modliti můžeme a povinni jsme.

Za ty zemřelé katolíky, jižto za živa byli *hříšníci zřejmí* a *zlopověstní* (*publice criminosi et infames*), jako jsou: tupitelé víry, sebevrahové příčetní, loupežníci, souložníci, lehké ženštiny, lichváři, po souboji zemřelí a vůbec takoví, kterým pohřbu církevního nelze povolití —, neobětuje se mše svatá přímo a zřejmě, t. j. tak, aby se mše napřed ohlašovala nebo jména jejich připomínána byla v modlitbách; ale kněz může obětovati za ně a soukromí jménem je připomínati, *není-li jisto, že v nekajicnosti zemřeli*. Totéž pravidlo platí o těch, kteří za živa ustanovili, aby jejich tělo po smrti upáleno bylo. (S. C. Off. 27. července 1892.)

Stran lidí nalézajících se *kromě církevní jednoty*, jakož jsou: nevěřící, jménem vyobcovaní, kacíři, rozkolníci, dělá se rozdíl mezi živými a zemřelými. *Za živé nekatolíky* a *nevěřící* může se obětovati mše svatá soukromě, ne přímo a zřejmě, a pokud není se co báti, že by katolickým křesťanům na pohoršení bylo. Vlastní a poslední úmysl, na který se slouží mše za lidi oddělené od církve, jest, aby řízením božím do církve byli uvedeni, církvi neškodili a t. p.

Od nekatolíka neb nekřesťana živého lze i stipendium na určitý úmysl přijmouti, „*dummodo non adsit scandalum et constet, nil mali aut erroris aut superstitionis in infidelibus eleemosynam offerentibus subesse.*“ (S. Inquis. C. 12. července 1865).

Za zemřelé nekatolíky a *jménem vyobcované* katolíky *nemůže* se obětovati mše svatá, *není-li jisto, že před smrtí poznali svůj blud* (hřích) a *litovati jeho*, ačkoli nedosáhli rozřešení. Byl-li vyobcovaný *excommunicatus vitandus*, nemůže se

obětovati za něho, nedosáhl-li za živa rozřešení z censury. *Pochybuje-li se s důvodem*, zdali nekatolík anebo vyobcovaný poznal před smrtí blud anebo hřích svůj a litoval ho, mohla by se za něho mše aplikovati soukromě a s podmínkou: *si in unitate ecclesiae obii*t.

Zakládá-li se zbožné nadání (fundace) za rodinu, jejíž členové jsou dílem nekatolíci, píše se v zakladací listině výslovně v ten smysl, že platí za členy katolické.

Byl-li kněz požádán o mši za příčetného sebevraha, slouží za zemřelé členy té rodiny.

§ 4. Povinnost ku sloužení mše vůbec; povinnost k aplikaci určité.

I. Povinnost ku sloužení mše jest *a) obecná*, kteráž vyplývá z přijatého posvěcení na kněze, *b) zvláštní*, kteráž vyplývá z úřadu.

Přijaté posvěcení nezavazuje, aby kněz každodenně mši sloužil; pro důvody mravní, a jmenovitě aby pohoršení nedal, náleží knězi častěji sloužiti mši svatou. Sněm tridentský (sess. 23. cp. 14. de ref.) velí biskupům o to pečovati, aby kněží nepovinní z určitých příčin aspoň v neděle a zasvěcené svátky mši sloužili; neslouží-li, jsou povinni mši slyšeti.

Kdo přijal *úřad* aneb *obročí*, s kterým souvisí povinnost určitá ku sloužení mše, zavázán jest úkolu svému dosti činiti. *Kněží v duchovní správě ustanovení* jsou právně povinni sloužiti mši svatou neb opatřiti jiného kněze na ty dni, ve které každý dospělý křesťan mši svatou slyšeti má. Kromě toho váže je mravní důvod, aby bez platné příčiny neobmeškávali sloužiti každodenně, poněvadž povinni jsou příkladem dobrým předcházeti osadníky a poskytovat jim příležitosti, aby také všedního dne na mši bývali mohli.

II. *Povinnost, obětovati mši svatou na určitý úmysl* (aplikovati) zakládá se 1. v obecném zákonu církevním, 2. ve zvláštním závazku.

1. *Dle obecného zákona církevního* náleží *a)* v katedrálních, kollegiálních a klášterských kostelích sloužiti každého dne jednu mši za dobrodince; *b)* v kostelích farních každou neděli a jisté svátky obětovati za živé osadníky (pro populo) mši svatou, kteráž se pro tuto příčinu nazývá *farní* neb *osadní mše*, *missa parochialis*. (Jiný význam pojmenování toho viz str. 116.)

Farářem míní se, komu duchovní správa osady svěřena jest, a tedy skutečný farář a ti zástupcové farářů (*capellani expositi*), kteří za duchovní správu sami odpovědní jsou, poněvadž ji samostatně zastávají (*qui curam animarum actu gerunt vel exercent*, dí konstituce Benedikta XIV. 14. srpna 1744), jako: administrátoři *in spiritualibus*, administrátoři far klášterních, administrátoři interkalární čili farní provisorové.

Spravuje-li jeden kněz dvě fary zároveň (na př. že jest též administrátorem sousední uprázdněné fary), povinen jest buďto sám — obdržel-li povolení od biskupa — anebo skrze jiné kněze k tolika aplikacím za osadníky, kolik far spravuje.

Nemůže-li farář obětovati pro nemoc nebo jinou platnou příčinu sám, náleží jemu postarati se, aby závazku svému vyhověl skrze jiného kněze,

Mešká-li za dobrou příčinou (*licite*) mimo osadu, vyhovuje povinnosti, slouží-li za osadníky své tu, kde se zdržuje.

Farářova povinnost aplikovati za osadníky jest *osobní* v tom smyslu, že ji ukládá úřad prostřednický (*munus mediatorium*) a že farář nemůže jí ukládati kaplanovi bez přiměřené náhrady.

Dni povinné aplikace za osadníky jsou: *a)* Všecky neděle a zasvěcené svátky; *b)* zrušené svátky: úterý velikonoční a svato-dušní, apoštolů (kromě sv. Petra a Pavla), sv. Josefa, nalezení sv. kříže, sv. Jana Křtitele, sv. Anny, sv. Vavřince, archanděla Michaela, Mladátek, sv. Sylvestra.

Na boží hod vánoční jenom jednu mši za osadníky obětovati dostačuje.

Mše, ježto diecéšní direktář klade v oktávu Všem Svatých za zemřelé patrony a dobrodince... nezavazují faráře k aplikaci na týž úmysl; rovně tak není povinen aplikovati za zeměpána o narozeninách a jmeninách jeho.

Padá-li (a světí se *in choro*) některý ze svátků zasvěcených nebo zrušených na neděli, platí aplikace i za svátek i za neděli; podobně padají-li dva svátky na týž den, na př. Nalezení svatého kříže a Boží vstoupení,

Jest-li *svátek*, spojený s povinností aplikace za osadníky, přeložen pouze „*in choro*“, děje se tato v den, na nějžto svátek připadá (*die cadente*); přeložen-li svátek nejen *in choro*, ale také *in foro*, děje se aplikace v den, na nějž svátek přeložen.

Za dovoleno se pokládá, aby farář aplikaci za osadníky o *svátcích zrušených* přeložil na jiný den, jest-li mu sloužiti o pohřbu za zemřelého nebo mši za snoubence.

Ustanovena-li fundační mše ve fundační listině od biskupa ztvrzené na den povinné aplikace za osadníky, slouží se mše fundační a mše za osadníky se nahraňuje jiného dne.

Spojena-li s kathedrálním, kollegiátním nebo klášterským chrámem duchovní správa, náleží obětovati za osadníky i za dobrodince, a tedy dvě mše aplikovati.

Ve mnohých diecésích (v českých vůbec) jsou biskupové zmocněni, aby dávali chudším farářům povolení také na jiný nežli na určitý den za osadníky sloužiti, když by jim na neděli nebo svátek podáno bylo stipendium.

Biskupové rakouští obdrželi dekretem S. C. C. ze dne 10. března 1880 plnou moc, beneficiáty skrovně dotované osvobodovati na sedm let od povinné aplikace ve svátky zrušené. Dekretem ze dne 24. června 1900 vyhlásila táž kongregace určiti, že nemohou býti dispensováni od povinné aplikace o svátcích zrušených beneficiáti, jichž kongrua obnáší 1600 K. Kdo mají 1400 K, mohou býti dispensováni, nevynášeli jim štolu a příjem ze zbožných nadání 100 K. Dispense tato platí osobě, a protož nepřechází na nového faráře sama od sebe. Interkalární administrátoři vesměs mají tuto dispensi na čas úřadování svého.

Listem apoštolským „In suprema“ ze dne 10. června 1883 znova prohlásil papež Lev XIII. že biskupové sídelní (residentiam habentes), byť i kardinálové byli, a všickni opatové s právomocí na způsob biskupské (jurisdictio quasi-episcopalis) povinni jsou za lid obětovati v ty dny, ve kteréž farářové.

2. *Zvláštní neb soukromá povinnost*, obětovati mši svatou na jistý úmysl, povstává ze zbožných nadání a přijatého stipendia.

a) *Beneficiáti* t. j. kněží, kteří všecky své důchody nebo část jich berou ze zbožného nadání, jsou povinni sloužiti fundační mše podle bližších ustanovení, jak obsahují se v listině nadační.

Nepraví-li nadační listina určitě, na který úmysl má býti obětována mše, obětuje se za fundatora. Výslovně-li stanoveno, že beneficiát není k určité aplikaci zavázán, může na fundační mši přijmouti stipendium.

Byť i byl beneficiát povinen sloužiti každodenně na jistý úmysl, má nicméně dne 2. listopadu aplikaci svobodnu, může i několikráte do roka obětovati za sebe, své rodiče, dobrodince, bez stipendia. Stůně-li za nějaký čas, není povinen dosti činiti skrze jiného kněze, leč by v nadační listině vymíněno bylo.

Není-li zřejmě vymíněno, aby se fundační mše v jistém chrámu sloužily, může je beneficiát jinde sloužiti aneb odevzdati

cizím kněžím. Jinak třeba jest biskupské dispense „ab observatione loci.“ Persolvovati ve farním kostele mše založené ke kostelu filiálnímu lze také jen s povolením biskupa.

Jestliže se časem nadání mešní tolik zmenšilo, že z něho jde velmi skrovné stipendium, může beneficiát na biskupu svém žádati, aby počet aplikací v listině ustanovený zmenšen byl (*reductio missarum*). Redukce povoluje se jenom na určitý čas a vůbec platí jen do změny v osobě diecévního biskupa.

b) Stipendium běžné (knězi na ruku dané, *stipendium manuale*) jest, rovně tak, jako důchod ze zbožných nadání (*stip. fundatum*), dobrovolná oběť a náhrada obvyklých ve staré církvi *obětí* (*oblationes*), jež dávali věřící o veřejné bohoslužbě.

Církevní zákonové o stipendiích zakazují vše, co by se v této věci rovnalo mrzkému svatokupectví, nebo přímému či nepřímému vymáhání stipendia.

Jak veliké stipendium by kněz mohl žádati, to řídí se buď pouze obyčejem aneb i zákony diecése. V Čechách počítá se za obyčejné manuální stipendium *jedna koruna*; ale nezabráňuje se knězi přijmouti dobrovolně podané stipendium větší a přijmouti také menší. Pravidlo, aby kněz většího stipendia nad obyčejné nežádal, nezavazuje, když spojeny jsou s výkonem též obtíže větší, na př. daleká cesta, pozdní hodina.

Interkalárním administratorům náleží za persolvované fundální mše stipendium obvyklé v diecési.

Odkázal-li někdo (aneb vůbec odevzal) jistou sumu peněz, by se sloužily mše na úmysl jeho, počtu jich neudávaje, počítá se obyčejné stipendium. Zakládá-li se mešní nadace, jsou podle platných nařízení v Čechách nejmenší stipendium v nových fundacích *dvě koruny*, kromě náhrady kostela, služebníkům.

Zpříjatého stipendia *povstává knězi právní závazek*, sloužiti na úmysl darovatelův tolikráte mši sv., kolikráte darovatel žádal a kněz se uvolil. Kromě toho jest povinen vyplniti též jiná vedlejší přání darovatelova, jako na př. aby mše sv. byla votivní nebo zádušní, v určitý den, v určitou hodinu, v jistém chrámě neb u jistého oltáře. I kdyby darovatel stipendia byl neustanovil určitého dne, platí vůbec pravidlo, aby se bez vědomí a svolení jeho neodkládalo s aplikacemi. Žádáno-li aplikace v době nejbližší neb úmysl sám na dobu nejbližší ukazuje (na př. pro felici partu, pro graviter aegroto, pro felici morte), bylo by odkládání hříšno; minula-li zatím příčina, pro kterou žádáno mše, jest kněz povinen stipendium navrátit.

Kde zvláštních závazků o čase není, spravuje se kněz dekretem S. C. C. ze dne 15. května 1904, kdež takto stanoveno: Jde-li o jednu mši, smí kněz přijmouti stipendium, jest-li mu možno dosti učiniti během jednoho měsíce. — *Jedno sto* intencí může přijmouti najednou, bude-li mu možno vyhověti asi za půl roku, leč by se darovatel i delší lhůtou spokojil. Nikomu není dovoleno přijmouti tolik intencí, že by do dne do roka nemohl práv býti; ale i tuto záleží na vůli darovatele, chce-li se delší lhůtou spokojiti, či nesvoluje k době celého roku, nebo úmysl sám té dlouhé doby nedopouští.

Mše za duši člověka nedávno zemřelého nemají se odkládati.

Skrze jednu aplikaci nelze zadost učiniti dvěma neb několika závazkům, nechať tyto pocházejí ze přijatých stipendií, z úřadu farního, z benefícia vůbec, z rozkazu představených, z učiněné přípovědi, ze členství v nějaké jednotě.

Má-li kněz mnoho intencí pilných, může pokaždé aplikovati za všechny, až doslouží povinný počet mší. (Lehmkuhl Theol. moral. II. n. 189.)

d) Přijatá stipendia (a vůbec povinnost aplikace zvláštní) lze odevzdávati jiným kněžím, možno-li za to míti, že by darovatel proti tomu nebyl, o druhém přijimateli pak nelze pochybovati, že závazku vyhověti může a chce, a odevzdává-li se stipendium celé, jakž bylo přijato. Kdo přijal stipendium v penězích, zase jen v penězích jinému knězi odevzdati smí. Výslovně zakázáno jest podržeti sobě ze stipendia něco a dáti jinému méně. Zápověď tato platí kněžím i laikům; kdo by proti ní jednal, upadá v exkomunikaci pro mercimonium missarum. Podržeti nějakou částku stipendia bylo by hříšno, i kdyby druhý přijimatel k tomu ochotně svolil.

Avšak přece jsou platné výjimky od pravidla toho. Dáno-li jest knězi stipendium větší ne pouze pro aplikaci, ale patrně se zřetelem k osobě, na př. z uznalosti za prokázané služby, z přátelství, anebo s tím úmyslem, aby jeho chudobě přispěl; když druhý přijimatel sám ze sebe (liberaliter), nebyv za to žádán, zcela dobrovolně (omnino sponte) odevzdavateli část darem dává. Šprávcové znamenitých (poutních) kostelů mohou ze stipendií přijatých a jiným kněžím odevzdávaných něco srážeti na potřeby chrámu a bohoslužby, jenom když sobě vyžádali a také dosáhli povolení k tomu od Apoštolské Stolice.

Dává-li beneficiát *jiným kněžím fundální mše*, postačuje obyčejné, ano i menší stipendium, jsou-li to mše, které sobě

vymínil zakladatel nebo nadatel benefícia, jež věnováno bylo na výživu kněze.

Odevzdává-li beneficiát jiným kněžím fundační mše, na které byly věnovány zvláštní, ku kmenovému jmění farnímu nenáležící jistiny neb pozemky: povinen jest dáti stipendium, jaké dle fundace na každou intenci vypadá, ač nepočítá-li se mu příjem tento do kongruie; spočítá-li se, postačuje stipendium menší.

Farář může dáti jinému knězi jen obyčejné stipendium za mši, na kterou sám, jakožto příjem úřední počítal a přijal obnos větší za příčinou pohřbu neb oddavek. (S. Congr. Conc. 25. července 1874.)

Knihkupcům a jiným obchodníkům ano i *kněžím* zakázáno jest sbíratí (běžná i fundační) stipendia a potom dávatí sloužiti kněžím mše za knihy nebo za jiné zboží. Rovně zakázáno jest všeliké spolupůsobení k tomuto nedovolenému obchodu. (S. C. Conc. 31. srpna 1874 a 24. dubna 1875). Kněží a klerikové, kteří obchodníkům stipendia odevzdávají, nebo knihy, časopisy či jakékoli zboží na intence od nich berou, upadají v suspensi Apoštolské Stolicy vyhrazenou; klerikové nad to ještě zaviňují irregularitu. Laikové, kteří stipendia sbírají, aby dali sloužiti mše za knihy nebo za jiné zboží, upadají v klatbu, zadržanou biskupům; rovně tak i laikové, kteří obchodníkům takovým stipendia mešní odevzdávají. (S. C. C. 25. května 1893 a 15. května 1904.) V tytéž pokuty upadají, kdo by ze stipendií, podaných u znamenitého chrámu jiným kněžím odevzdávali s nějakou srážkou, ku kteréž nedosáhli výslovného dovolení od Ap. Stolicie.

e) Aby zřejmo bylo, že se fundační mše řádně slouží, vede každý beneficiát knihu (liber foundationum), ve které zapsána jsou všechna mešní nadání ke kostelu nebo kapli. V téže nebo v jiné knize zvláštní (liber persolutionum) zapisuje se, kdy které fundační mše slouženy nebo jinam odevzdány byly.

Na stipendia manuální měl každý kněz svoji záznamnou knížku (liber stipendiorum manualium) a do té zapisuj, kdy a jaké stipendium přijal, jméno darovatele, úmysl jeho, den vykonané aplikace, neb komu jinému a kdy odevzdáno bylo stipendium.

Jestliže všechny při jistém kostelu nadané mše nemohly během roku odslouženy býti, povinen jest farář (vůbec rector ecclesiae) na počátku nového roku poslati seznam nevykonaných aplikací spolu se stipendiem svému biskupovi, nebo bez odkladu je odevzdati jiným, jemu povědomým a bezpečným kněžím.

Odeslal-li je biskupovi, není již dále odpověděn; odevzdal-li je jinému knězi sám, zůstal by vyplněním závazků povinen, když by jim druhý kněz nevyhověl pro nedbalost nebo že zatím umřel.

Totéž nařízeno jest dekretem S. C. C. ze dne 15. května r. 1904 o stipendiích manuálních, nebylo-li knězi možno některým závazkům vyhověti do dne do roka, počítajíc ode dne, kdy stipendium přijal.

Pro lepší bezpečnost vymínjuje sobě každý kněz, který jinému odevzdal intence — ať fundální, ať manuální — aby mu správně oznámeno bylo, ve které dni byly mše slouženy.

§ 5. Místo ke mši. Oltář.

Svatyně křesťanské (chrámy a kaple), jakožto místa posvátná, k bohoslužbě určená, jsou předem upravena pro eucharistii, a protož i mše svatá se vůbec dovoluje pouze ve chrámech a kaplích bohoslužbě zasvěcených. U veliké potřebě sloužití lze mši kromě chrámu a kaple, ale nikdy bez oltáře. Zejména lze s vyšším povolením *v neděli a ve svátek* mši sloužití *pod širým nebem* (sub dio) na oltáři přenosném; *a)* Vyhořel-li, zřítel se anebo byl zbořen kostel jediný, všem ošadníkům společný; *b)* není-li možná bez nebezpečení shromáždit se v kostele, na př. v čas moru, války a když báti se jest, že kostel se zboří; *c)* v táboře vojenském, zvláště jest-li chrám velice vzdálen anebo by mužstvu nestačil; *d)* putují-li katolíci za delší čas pouští nebo krajinami jinověrcův a dlouho by jim nebylo možná slyšeti mši; *e)* katolíkům dlouho se po moři plavícím může se mše sloužití na břehu. Na lodi lze mši sloužití jen s povolením papežským, jest-li nebe jasno, moře klidno, loď daleko břehu, ostříhá-li kalicha ještě jiný kněz nebo diakon.

Biskupové mohou dovoliti, aby se v *domě soukromém* sloužila mše svatá ku prosbám nemocného, který již za delší dobu pro churavost nemohl mše slyšeti. Ve případnostech takových slouží se mše v pokoji vedle ložnice za otevřených dveří této, tak aby nemocný mohl oltář i kněze viděti.

Rovně může biskup dovoliti knězi churavému mši ve příbytku jeho, když by nemohl bez valných obtíží sloužití jinde.

Obecným právem povoleno jest biskupům na cestách míti s sebou přenosný oltář, na kterém by buďto sami anebo jejich kaplani sloužili mši svatou i na místech soukromých, kdež bytem

jsou. Povolení podobného uděluje Apošt. Stolicе také jednotlivým kněžím pro důležité příčiny, zejména missionářům. Práva toho propůjčil papež Lev X. bullou ze dne 8. prosince r. 1516 rytířům zlatého rouna.

I. Úprava oltáře.

1. Oltář jest nejpřednější místo ve chrámech katolických, jsa vlastní obětiště.

Rozeznáváme oltáře *nehybné* (fixum) a *přenosné* (portatile).

Oltář *nehybný* má tři podstatné části: kmen (stipes), plochu (mensa) a kryptu (sepulchrum, confessio).

Kmen vzdělává se obyčejně z kamene tvrdého nebo z cihel v obdélník se všech stran i vnitř vyplněný. Mohou se však nalézati v oltáři zděném výklenky pod plochou, aby tu odpočívalo tělo svaté. Vzdělává-li se z cihel, zazdívají se na čtyřech rozích kamenné sloupky.

Kmen oltáře nehybného může býti nahrazen 4—6 kamennými sloupky, na kterých plocha spočívá a s nimi netoliko hmotně souvisí, ale skrze pomazání křížmem v jedno se spojuje. Leží-li plocha s jedné (zadní) strany na kamenné podezdívce, postavují dva kamenné sloupce v rozích strany přední.

Na kmen oltářový (na sloupky) pokládá se *kamenná plocha mensa*, tolik veliká, aby celý kmen kryla, a ku předu něco ze kmene vybočovala.

Nelze-li opatřiti kamene tolik dlouhého, může se plocha sestaviti z částí, prostřední však, vlastní mensa, měj tolik délky a šířky, aby rozměrem převyšovala obyčejné přenosné oltáře. O konsekraci maže se křížmem jenom kámen prostřední.

Na ploše vydlabává se patero křížů, po jednom uprostřed a v rozích; na těchto místech zapaluje se kadidlo, když se oltář konsekruje.

Uprostřed plochy ku přední straně vydlabána jest dutina čtverhranná, aby sloužila za *kryptu*, ve kterou se ostatky Svatých o konsekraci oltáře vkládají. Dle obyčeje nynějšího dělá se krypta na svrchu plochy.

Oltář *přenosný* jest čtverhranný kámen, ve kterém, podobně jako ve ploše oltářů nehybných, dutina jest vytesána. Kámen klade se ve kmen vyzděný, se kterým ale není v jedno spojen, nebo ve schránu dřevěnou (tumba, že obyčejně na způsob rakve vdělána) tak, že zase vyňat býti může. Poněvadž za mešní

oběti kalich i patenu na něj postavili náleží, jest nad ostatní plochu oltáře povýšen, aby znatelný byl. Přenosné oltáře, které mají v kostele svoje stálé místo, nazývají se *altaria fixa secundae ordinis*.

Jenom na *konsekrovaném* oltáři dovoluje se mše svatá. Konsekrace oltáře nejen přenosného, ale též nehybného jest i kromě konsekrování kostela v každý čas dovolena.

Zed' nebo schrána dřevěná, ve kterou se oltář přenosný vkládá, nesvětí se; uschovávati v tumbě rozličné potřeby a ozdoby kostelní, zakázáno jest. O konsekraci oltáře užívá se hojně *křížma*, poněvadž oltář představuje Krista, Pomazaného. Kámen křížmem posvěcený pokrývá se *chrismalem*, kteréž jest voskem prosáklá tkanina lněná; chrismale bývá na oltářích ustavičně na ochranu bílých prostěradel, aby je chránilo před vlhkostí oltářového kamene.

Podstatný úkon obřadný v konsekraci oltáře jest uložení *sv. ostatků* ve kryptu (sepulchrum, confessio). Odvěká úcta církve ku sv. mučenníkům dává ostatkům jejich odpočívati v oltáři, kdež koná se oběť Kristova, která jim propůjčila hrdinné mysli a síly ke smrti za víru. Krypta uzavírá se na svrchu kamennou deskou (operculum, sigillum).

Oltář pozbývá konsekrace: a) Odtržena-li od kmene svrchní plocha oltáře nehybného. b) Rozpukla-li neb rozbila se plocha (nehybného i přenosného) tak, že uprostřed nezůstalo dílu dosti velikého, aby na něm patena a kalich místo měly; velikost anebo šíře trhliny nerozhoduje. Podobně znesvěcen jest oltář, odlomila-li se některá z těch částí plochy, na kterých za konsekrace pomazání křížmem se konají a kadidlo se pálí. c) Když pokrovek (sigillum) krypty se rozpukl neb rozbil, a také byl-li vyňat neb odtržen a takto krypta byla otevřena, třeba by se hned zase uzavřela.

Shledá-li se pokrovek neupevněný a zůstává pochybno, zdali někdo kryptu otevřel, považuje se oltář za znesvěcený; *ne však*, jisto-li jest, že kámen vždy na oltáři se nalézal, krypta nebyla otevřena a že tmel sám od sebe se uvolnil a vydrobil. Nově v této případnosti zatmeliti může každý kněz.

Byl-li *znesvěcen* kostel (str. 22), nejsou pro tuto příčinu znesvěceny oltáře; byl-li chrám *poskvrněn*, jsou poskvrněny též oltáře nehybné a třeba jim rekonsiliace, kteráž děje se zároveň s rekonsiliací chrámu, beze zvláštního svěcení oltářů.

3. Každý oltář věnuje se některému tajemství anebo někomu ze Svatých a po něm se i nazývá (*titulus altaris*).

Za blahoslavené vyhlášeným nezasvěcují se oltáře, leč by Stolice Apoštolská výslovně byla dovolila.

Věnování oltáře vyznačuje se *obrazem oltářovým*. Oltáře bez obrazu mají nad prostředkem plochy veliký křucifix.

Bez povolení biskupa nesmí se v žádném kostele rozmnožovati ani zmenšovati počet oltářů. Dobře jest držeti se zásady, aby oltářů nebylo nad skutečnou potřebu.

Čelný oltář (altare majus) zaujímá nejpřednější místo ve chrámě. Ten budiž, pokud možná, k východu obrácen a nad půdu chrámovou povýšen, připomínaje horu kalvářskou. Sluší, aby k němu vedly aspoň tři stupně (gradus); jest-li jich více, zachovává se počet lichý. Stupeň svrchní nazývá se *suppedaneum* n. *predella*.

Ve chrámech konsekrovaných jest aspoň čelný oltář nehybný prvního řádu, a stojí v čele chóru; za ním jest prázdné místo, jakož je předpokládá ritus konsekrace.

V kostelích farních dějí se u čelného oltáře všechny posvátné výkony, kteréž povahu povinnosti úřední mají nebo slavněji se provádějí; tak zejména mše za osadníky, mše zpívané, o pohřbu za zemřelé, oddavky.

Oltáře vedlejší (altaria minora) jsou obyčejně menší a nižší nežli oltář hlavní; u nich postačuje stupeň jediný (suppedaneum).

V poloze oltářů téhož chrámu zachovává se jistá posloupnost vedle důstojnosti jejich titulů, v témže pořadu, který jest v litanii o všech Svatých. Vedle přednosti určuje se také blízkost jejich k oltáři čelnému; strana pravá předchází levou.

II. Povinná ozdoba oltáře.

1. K ozdobě oltáře náleží, aby plocha jeho *trojím prostěradlem* z čistého plátna lněného (mappa, tobale) stále přikryta byla; o svrchním prostěradle nařízeno jest, aby celou šíři a délku oltáře pokrývalo, po pravé i levé straně pak až blízko ke stupni svrchnímu splývalo. Spodní dvě (kromě chrismale, užívá-li se ho) mohou býti z plátna hrubšího a kratší; postačujet, kryjí-li kámen oltářový aspoň uprostřed. Za dvě svrchní prostěradla může sloužiti jedno na půli přeložené.

Péče o čistotu žádá, aby oltář (kromě mše a nešpor neb odpoledního požehnání) pokryt byl prostěradlem tak dlouhým a širokým, že by plátna bílá cele zakryta byla. Pod toto svrchní

prostěradlo, *vesperale* (též *tela stragula*, *cortina* zvané) ukrývají se kánonové tabulky lícem na oltář položené.

Není-li přední strana kmene oltářového křížem skvostným, řezbou nebo malbou pěkně ozdobena, zastírá se *antipendiem* (také *pallium frontale*), kteréž může býti z jakékoli látky; barva jeho, pokud vyhověti lze, spravuje se obecnými zákony o barvě roucha liturgického. Vystavena-li svátost oltářní, předeepsáno jest antipendium bílé; ke mši zádušní náleží fialové.

2. Uprostřed oltáře nad plochou stojí *kříž* (krucifix) tolik vysoko a tolik veliký, aby jej viděti bylo přes hlavu kněze obětujícího. Může se nalézati na vrcholu svatostánku, nebo stojí na podstavci zvláštním, nebo v pozadí svatostánku. Křížem oltáře čelného určuje se pravá i levá strana celého chrámu.

Jest-li za mše vystavena velebná svátost, není třeba, aby ještě kříž oltářový bylo viděti. Nalézá-li se na oltáři veliký obraz Krista ukřižovaného nebo veliký krucifix, poněvadž oltář věnován jest svatému kříži, není třeba ještě jiného kříže. — Svěcení nového kříže není nařízeno; děje-li se přece, může je vykonati každý kněz po tichu.

Po pravé i levé straně oltářového kříže nalézá se na oltáři čelném z pravidla po třech *svícnech*, dva a dva rozdílné výše; nejvyšší náležejí nejbližše ku kříži. Na oltářích vedlejších postávají dva svícny. Stavěti lampy na plochu oltáře zapovídá se.

Obyčejně klade se pro svícny a také pro květiny zvláštní podstavec, leckde stupňovaný, o kterémž nařízeno jest, aby nesahal daleko ve plochu oltáře a jí mnoho nesúžoval.

Baldachin vysoko zavěšený, *reliquiáře*, *obrazy*, *květiny* mohou býti za ozdobu oltáře. *Tabulky kánonové* (*tabellae secretarum*), *polštář* (*cussinus*), *pult* (*pulpitum*) jsou jenom vedlejší potřeby ke mši. Užívá-li se pultu, jest náležito, aby pro ušetření missálu byl pokryt měkkou látkou.

Posvátný charakter oltáře ukládá správci chrámu za povinnost vážnou, aby o krásu a slušnou ozdobu jeho svědomitě pečoval; zvláště ve dny sváteční dobře sluší, aby oltáře byly ozdobeny květinami strojenými a přirozenými, svatými obrazy, baldachiny, stupně pak oltáře čelného a půda okolní aby koberci pokryty byly.

III. Oltář privilegovaný.

Oltáře mohou dojíti rozmanitých privilegií; nejvíce obyčejné v tom záleží, že skrze mši obětovanou na takovém oltáři za

zemřelé (nikoli spolu i za živé) nabývá *jedna* duše v očistci plnomocných odpustků, třeba by obětující kněz nebo žadatel aplikace na odpustky nepomyslíl.

Toto privilegium jest *místní* (locale), dáno-li jistému oltáři; odpustků dobývá každý kněz, který tu za zemřelé slouží. Privilegium slove *osobní*, (personale), když dáno jest jistému knězi; za privilegovaný platí knězi takovému každý oltář, na kterém slouží mši za zemřelé. V případnosti první označuje se tato výsada slovem „*altare privilegiatum*“, ve druhé dí se, že kněz má „*privilegium altaris*“

Aby se odpustky zemřelému zjednaly, náleží sloužiti mši dle formuláře „Requiem“, kdykoli ji pravidla liturgická dovolují („quando rubricae permittunt“); jinak aplikuje se mše denní. Duše zemřelého nenabývá odpustků, byla-li mše aplikována spolu i za živé.

Privilegia místního propůjčuje se oltářům, majícím *stálé místo* ve chrámě a také svůj titulus. Privilegium souvisí s oltářem *celým* a protož nepomíjí, když by se vložil nový kámen oltářový (nové portatile).

Oltáře privilegovaného propůjčuje Apošt. Stolicе prostřednictvím Sboru odpustkového (S. Congregatio Indulgentiarum). Od této mohou biskupové dosáhnouti plné moci ku propůjčování privilegia jednomu oltáři v kostelích farních a kollegiálních své diecése, požádá-li toho správce chrámu. Propůjčené takto privilegium trvá sedm let a potom se opět na tolik prodlužuje.

Ku zvláštní žádosti správců chrámových povoluje Apošt. Stolicе oltáře privilegované i na věčné časy (in perpetuum).

Kromě kostelů farních mohou nabýti oltáře privilegovaného též kostelové filiální, ve kterých se odbývají bohoslužebné výkony farní; ano i kaplím bratrstev, nebo bratrským oltářům (i v kostelích majících již některý oltář privilegovaný), kaplím řeholí a kongregací, jednot, ústavů, povoluje se oltář privilegovaný ke mším za zemřelé členy společenstva, kaplím soukromým ve prospěch členů té rodiny, kteréž dána mešní licence pro kapli soukromou.

Nad oltář privilegovaný nebo vedle něho dává se nápis „*Altare privilegium pro defunctis*“, neb jenom „*Altare privilegiatum*“.

Místní privilegium oltáře pomíjí: a) Když uplynul čas, na který dáno bylo. b) Zbořen-li nebo shořel oltář, s kterým souviselo. Byl-li však oltář ten v témže kostele a s týmž titulem

znova vzdělán, obživuje privilegium zase. Byl-li oltář privilegovaný částečně obnoven nebo změněn nebo byly některé jeho části zrušeny, nepozbývá privilegia, pokud jen v takovém stavu ještě trvá, že se na něm obětovati může. Pozbyl-li oltář konsekrace, nebo byl zároveň s kostelem poskvrněn, jest privilegium zastaveno, dokud by nebyla vykonána rekonsolidace kostela, neb dokud by exsekrovaný oltář nebyl znova konsekrován aspoň tak, že by se vložil nový oltář přenosný.

Shledal-li nový správce kostela oltář privilegovaný, jest mu se ohlédnouti po listině, kteráž by dosvědčovala, že privilegium bylo skutečně dáno a ještě trvá.

Privilegovány jsou všechny oltáře v každém chrámě, ve kterém se koná *čtyřicetihodinná pobožnost* nepřetržitě, dokud výstav trvá; slouží-li se v čas výstavu mše zádušní, náleží k ní paramenta barvy fialové.

Na den Dušiček jsou privilegovány všechny oltáře.

Oltáře *růženeckého bratrstva* jsou privilegovány, když na nich slouží kněz, který jest i členem bratrstva.

Osobního privilegia požívají na každý den kněží, kteří zachovávají „*hrdinské osvědčení lásky k zemřelým*“ Pobožným úmyslem tímto obětuje katolický křesťan (kněz nebo laik) všechny své kající skutky, co jich za živa vykonal a pokud se jemu v zásluhu počítají, rovně tak i všechny dobré skutky a přímluvy, které za něho po smrti jeho konány budou, duším v očistci, klada je do rukou Matky boží, aby je přivlastnila těm, které z muk očistcových vysvoboditi chce.

Kromě toho může kněz nabýti osobního privilegia dvojím způsobem: buďto si ho vyžádá z dobrých důvodů na Stoliči Apoštolské, neb požívá ho dle indultů apoštolských: A. *stále, pokud jest členem nebo správcem jistých nábožných družin*, nebo nabývá ho B. *v jednotlivých případech*, slouže mši za zemřelé členy nábožných družin, kterým propůjčeno té milosti, aby mše za zemřelé členy jejich měla účinky oltáře privilegovaného, kterýkoli kněz a na kterémkoli oltáři by ji sloužil.

A. Že členy nebo správci nábožných družin jsou, nabývají osobního privilegia :

a) Farářové, kteří spravují spolek rodin křesťanských ku počtě sv. Rodiny Nazaretské, třikráte za týden, ač nemají-li osobního privilegia již odjinud.

b) Členové spolku eucharistického, jednou do roka za zemřelé členy spolku.

c) Členové bratrstva růženeckého, když slouží za zemřelé kterékoli.

d) Představení spolku sv. Františka Sal. na všechny dni, kdy slouží za zemřelé členy.

e) Ředitelé, členové rady spolkové a představení aspoň dvanácti členů jednoty sv. Děťství Ježíšova, třikrát týdně, nemají-li privilegia oltářového již pro jinou příčinu.

f) Členové jednoty „Associatio perseverantiae sacerdotalis, ke mším za zemřelé členy.

g) Členové III. řádu sv. Františka třikrát za týden, nemají-li toho privilegia již odjinud.

h) Členové spolku „Aurea Corona“, jednou za týden.

i) Členové spolku sv. Josefa (Trecentorum) ke mším za zemřelé členy.

k) Členové Marianského družstva ke mším za zemřelé členy.

Kdo požívá osobního privilegia na určité dni, může mši zádušní přeložiti na jiný den téhož týdne, když by officium dne povinného nedopouštělo mše privátní; není-li v témdni dne svobodného, aplikuje se mše denní.

B. Slouží-li kterýkoli kněz za zemřelé členy bratrstva sv. škapulíře Karmelitského, arcibratra k uctění sv. Josefa, bratrstva pásu sv. Josefa, Marianského družstva, nabývá k této mši osobního privilegia oltářového.

§ 6. Čas ke mši. Výjimky v zákoně o jediné mši téhož kněze za den.

1. Mše sv. se může obětovati každý den, kromě Velikého pátku. Na Zelený čtvrtek a Bílou sobotu dovoluje se toliko jedna mše slavná (zpívaná) v těch kostelích, kdež ustavičně se chová velebná svátost a konají se všechny obřady svatého týdne. — Ve městech větších slouží se na Zelený čtvrtek po dávném obyčeji záhy ráno tichá mše, aby se vyhovělo nábožným, kteří by v pozdnější hodinu ani mše slyšeti ani svatého přijímání dojíti nemohli.

V kostelích a kaplích řeholních, kde chová se ustavičně velebná svátost, avšak nekonají se obřady svatého týdne, dovolují biskupové na Zelený čtvrtek jednu mši, která zejména v kaplích jeptišek i po tichu se může sloužiti.

Připadá-li Zvěstování Panny Marie na Zelený čtvrtek, (srov. str. 103) slouží se v kostelích s hojnějším kněžstvem více nežli

jedna mše, aby lidu možno bylo, naplniti příkázanou sváteční povinností.

2. *Doba denní*, ve kterou se mše obětovati může, počítá se od ranní zoře až do poledne v ten způsob, že nesluší, aby se ukončila mše před ranní zoří, ani se počínala po poledni. Nejranější a nejpozdnější doba počítá se vůbec jenom přibližně (moraliter), nikoli po hvězdářsku. Průměrně počítí lze mši dvě hodiny před východem slunce; jest-li pak příčina vážná, lze nad tento průměrný čas počítí asi o hodinu dříve ráno a později po poledni. Příčiny takové jsou: a) Vydává-li se kněz na cestu a patrně jest, že by později nemohl mše sloužiti; rovně tak, navrátil-li se z cesty až po poledni; b) kde důvodný obyčej zavládl, velmi záhy sloužiti mši, aby se jí účastniti mohlo dělnictvo; c) když se dne svátečního prodloužily velké služby boží přes poledne o hodinu nebo více, obyčej však ve chrámě tom jest, po velké sloužití ještě tichou mši, může tato býti, poněvadž by jinak mnozí beze mše zůstali; d) také jindy, když se pro nějakou nehodu až přes poledne zpozdíly výkony liturgické (pohřeb, oddavky, procesí).

O půl noci hodů vánočního se dovoluje ve chrámech katedrálních kollegiálních, farních a klášterních jedna mše slavná (zpívaná); kromě této směla by se jiná v témže kostele sloužiti jen po zvláštním indultu apoštolském. Biskup může dovoliti slavnou nebo tichou mši ve chrámech filialních a kaplích veřejných, zejména v kaplích řeholnic.

3. Nynější kázeň církevní dovoluje knězi pouze jednu mši za den. Všeobecné ustanovení toto vydal Alexander III., vyjímaje v dekretu svém jenom *den vánoční* a *pilnou potřebu*. Za starších dob sloužili jednotliví kněží dvě i tři mše, ano i za povinnost považováno to ve dni, na kteréž připadala dvě officia (nedělní nebo feriální a sváteční). Dni takové nazývaly se *polyliturgické*.

Na boží hod vánoční může každý kněz tři mše sloužiti; jenom farnímu duchovenstvu ukládá ohled na osadníky za povinnost, užívati privileje toho. Kdo jenom jednu mši nebo dvě slouží, užívá formuláře přiměřeného té době, kdy obětuje.

4. Biskupové jsou zmocněni *u veliké potřebě* dovoliti neb i rozkázati jednotlivým kněžím *dvakráte za den* mši sloužiti (facultas binandi, binatio). Bez dovolení biskupa nemůže se kněz odvážiti ke druhé mši téhož dne.

Vůbec může biskup dovoliti binaci jenom na *neděle a zasvěcené svátky* těm duchovním správcům, kteří dvě samostatné fary zastávají, nebo když by četní osadníci jedné fary za delší čas

nemohli ani ve chrámě domácím ani v některém sousedním slyšeti mše svaté, a nelze-li naleznouti kněze, kterýž by druhou mši sloužil.

Zmocnění k binaci pozbývá platnosti, když přestal důvod, pro nějž uděleno, neb uplynul výslovně určený čas, na který dáno bylo. Nahodil-li by se kněz, který by, třeba pouze jednou, mohl a chtěl mši sloužiti, zastavuje se právo k binaci na tento den.

Má-li jeden kněz dvě fary na starosti, nemůže na Veliký pátek ve dvou kostelích obřady konati.

Binace povoluje se vždy s tou výminkou, že *za druhou mši nesmí kněz přijmouti stipendia*, ani naplňovati skrze ni povinností, ku kterým právně (ex justitia) zavázán jest. — Na boží hod vánoční však není zakázáno stipendium za žádnou ze tří dovolených mší, kromě aplikace za osadníky.

Povolena-li binace faráři (administrátorovi) dvou far, povinen jest aplikovati za obojí osadníky, nejsou-li obě fary plně sloučeny v jednu (unio extensiva s. plenaria).

Povolena-li binace knězi, kterého vůbec neváže povinnost aplikovati na určitý úmysl, může tento přijmouti stipendium na jednu mši; jenom zvláštní indult papežský může oprávniti ke stipendiu na obě mše.

Neaplikoval-li farář v jistý den dle povinnosti své za osadníky, nemůže zameškané aplikace nahraditi druhou mší, kterou z povolené binace slouží, poněvadž by jinak drnhá mše nebyla bez výhody hmotné (gratis).

Z téhož důvodu nemůže povinnosti své vyplniti druhou mší, kdo povinen jest k aplikaci ze zbožného nadání (dle fundace).

Druhé mše nelze aplikovati ani za takové stipendium, kteréž knězi nedáno, ale obráceno k účelu jakkoli dobrému a zbožnému.

Kněžští členové jednot, jež ukládají na jisté dni nebo v jistých případech (na př. po smrti spolučlena) určitou aplikaci, mohou naplniti tuto povinnost skrze druhou mši, jestliže jim binace povolena. Příčina možnosti této jest, že tuto nevyplývá z aplikace hmotný zisk.

Bez povolení zvláštního pokládá se za oprávněna (povinna) ke druhé mši téhož dne (nebo ku třetí po binaci — ku trinaci) každý kněz, když by nebylo hostie pro umírajícího; nelze však oprávněnosti k binaci předpokládati, když by pro náhlé onemocnění kněze (na př. celebranta o nějaké slavnosti) nedopouštěl čas požádati biskupa.

5. K podmínkám zákonné binace a trinace vůbec náleží lačnost (jejunium naturale). Důsledek podmínky této jest, že se

na první mši (o vánocích i na druhé) po přijetí nejsv. krve nepije purifikace kalicha ani abluce.

Jest-li knězi binujícímu (neb o vánocích) sloužiti dvě mše *v rozdílných, od sebe vzdálených kostelích*, vynalož o první mši všecku možnou péči na přijímání nejsv. krve, hledě jí požití úplně. Potom postavíš kalich na korporál, přikryj pallou a vykonej abluci nad nějakou nádobkou. Když byl utřel prsty, snímá opět pallu a pokrývá kalich jako obyčejně po přijímání mešním, jenom bursy naň neklade.

Když se po evangeliu posledním navrátil do středu oltáře, odkrývá kalich a dopíjí zbytek nejsv. krve, přijímaje s téže strany kalicha, se kteréž pil prve. Potom vlévá do kalicha něco vody, vyplachuje ho a s té strany, se kteréž byl nejsv. krev přijímal, vylévá vodu do nádoby připravené; pak vytírá kalich purifikátorem, přikrývá a po mši odnáší, jak obyčejně po každé mši.

Když byl v sakristii posvátná roucha odložil, odnáší nádobku s vodou do sakristie. *Bude-li druhého dne sloužiti mši svatou v témže kostele*, donese nádobku přede mši na oltář a za purifikace po přijímání vlije do kalicha. *Neslouží-li se v témž kostele druhého dne mše sv. nebo nechce píti té purifikace*, vyssává ji bavlou (lnem, koudelí), spálí tuto a popel z ní do sakraria vrhne. Ke druhé mši v jiném kostele může užití kalicha ode mše první.

Článek 2. **Ritus mše svaté.**

§ 7. **O ritu mešním vůbec.**

1. Pro vznešenost oběti mešní jsou liturgické zákony o této části křesťanského kultu mnohem četnější a také určitější, než o bohoslužebných výkonech ostatních; závazné předpisy o tělesné a duševní způsobilosti kněze, jeho přípravě a duchovní dispozici náležejí ku předním bodům církevní kázně.

Ale také věřícím ukládá církev největší vnitřní a vnější uctivost ke svaté oběti a pod těžkým hříchem přikazuje jim, aby mši svatou nábožně slyšeli každou neděli a každý zasvěcený svátek.

Všechn rítus mešní projevuje hlubokou uctivost a svatou bázeň před Bohem, pokorné vyznání slabosti a hříšnosti lidské, ale také dětinnou důvěru v Boha, dobrotivého a milosrdného pro

zásluhy Ježíše Krista, kolem kteréhož se shromažďuje zástup věřících, aby Otci nebeskému obětovali jej a spolu s ním i sebe.

Znění mešních modliteb, osmerý vzájemný pozdrav (Dom. vobiscum, Pax vobis . .), a časté povzbuzování ku společné modlitbě (Oremus) připomíná všem pravdu, že koná oběť tuto všechna církev a zvláště shromážděná osada spolu s Kristem a jeho viditelným zástupcem, knězem.

Účel ritu mešního jest: a) Názorně představití vznešenost nejsvětější oběti; b) skrze viditelná znamení víry a nábožnosti vzbuzovati mysl věřících k rozjímání o svatých tajemstvích, ježto se ve mši svaté skrývají. (Conc. Trid. Sess. 22. c. 5).

Obřady mše svaté a církevní předpisy o hmotnosti, paramentech atd. obsahují se podrobně v missálu pod čtyřmi nadpisy: *Rubricae generales Ritus servandus De defectibus Ordo missae* (tento po ceremoniích na Bílou sobotu).

2. *Mše a kanonické hodinky* jsou denní a jednotná bohoslužba (officium) církve katolické. Proto i náleží dle obecného pravidla, aby formulář mešní souhlasil s připadající kanonickou modlitbou; jenom ze zvláštních důvodů jest v určité dni odchylka možna. Mše s kanonickými hodinkami svorné slovou *missae secundum ordinem officii*, odchylné pak *missae extra ordinem officii*. Svorné nazývají se mše denní, *missae diei*, nebo *de die*, a jsou buďto časové, *missae de tempore*, když jsou přiměřeny dobám roku církevního, nebo mše o Svatých, *missae Sanctorum*, *de Sanctis*.

Extra ordinem officii jsou *mše votivní a zádušní*.

Ve formuláři mše a kanonické modlitby vázán jest každý kněz předpisy své diecése (diecésním direktárem).

Kostel a veřejná i poloveřejná kaple, kdež vůbec nebo na některé dni předepsán bohoslužebný řád odchylný od toho, kterým jistý kněz vázán jest, platí tomuto knězi za kostel či kapli *cizi, ecclesia aliena*.

Slouží-li kněz v kostele (neb kapli) cizím, zachovává, pokud se formuláře týče, předepsaný zde mešní řád, užívaje též missálu cizího, na př. řeholního.

Předpisuje-li se v cizím direktáři svátek (nebo ferie), který dopouští soukromé mše votivní a zádušní, jest knězi na vůli zůstaveno, přidržeti se direktáře vlastního neb cizího, nebo sloužit soukromou mši votivní či zádušní; může také sloužiti o připadající veliké ferii (de occurrente feria majori, viz str. 109.), když polodvojný svátek cizího direktáře na takovou položen jest.

Poznámka. Neděle ritu polodvojného (Domin. semidupli) rovná se svátku dvojnému a protož nedopouští odchylky od direktáře ciziho.

V kaplích soukromých spravuje se kněz direktářem vlastním.

3. Ke mši zažehají se světla. K tiché mši kněze, neslouží-li se na místě předepsané slavné, náležejí dvě svíce, k tiché mši biskupa čtyři; ke slavné mši předpisuje se šestero svící, k pontifikální sedm, neslouží-li biskup. Počet tento vykládá se po dávném obyčeji v ten smysl, že nesluší sestoupiti pod něj, ovšem ale více světél býti může, zejména o slavné a zpívané mši pro zvýšení slavnosti aneb ku zvláštnímu přání těch, kteří kostelu neb jistému oltáři svíce darují.

Ku knězi druží se *posluhovatel*. Ke mši slavnější (na př. farní v neděli, školní mši atp.), byť i tiché, náležejí dva posluhovatelé. Jestliže tichá mše zastupuje slavnou, dovoluje se, aby dva duchovní (kněží neb diakoni) komžemi beze štoly odění asistovali, konajíce služby obyčejných posluhovatelů; protož i jim nenáleží otvírati missál na oltáři a vytírati kalich. Odešel-li posluhovatel ode mše a nemůže jiným nahrazen býti, smí kněz dokonati mši bez něho.

Jeptiskám sice dovoluují liturgické zákony přichystati ve vlastní kapli roucha ke mši a donésti konvičky na oltář, ale jenom ve skutečné potřebě dovoluje se, aby z povzdálí knězi za mše odpovídaly. K obětování a přijímání kněz sám bere konvičky a nalévá z nich, sám i missál přenáší.

Znamení zvonkem nedávají se za mše v čas výstavu vel. svátosti ke čtyřicetihodinné pobožnosti a vůbec nikdy za mši tichých, když zároveň jest ve chrámu mše slavná nebo jiný bohoslužebný výkon veřejný. Zvonění vůbec jest nařízeno jenom po praefaci a za *pozdvihování*.

4. Původní v časech apoštolských uvedený ritus mešní došel obzvláště od čtvrtého století valných změn, ku kterým vedly zakládání farních okresů a veliký počet věřícího lidu v městech biskupských. Obě okolnosti tyto měly za první následek, že kromě biskupa s jeho kněžstvem též jednotliví kněží mše sloužili, za druhý pak, že ritus mešní byl novému stavu věcí přizpůsoben.

Od nejstarších časů rozeznávala se v mešní oběti *část obecná* či přípravná, *missa catechunorum* [a *vlastní oběť*, *missa fidelium*, ve kteréž rozeznávají se tři oddíly: obětování, konsekrace a přijímání.

§ 8. Přirozená způsobilost a duševní příprava kněze.

Stav posvěcující milosti za čelnou podmínku kladouc, předpisuje církev, aby obětující kněz byl naprosto lačný, k vykonání všech obřadů tělesně způsobilý, svědomitě dbalý takového stavu mysli, který se v živé víře a svaté bázni před Nejsvětějším zakládá.

1. Zákon o *naprosté lačnosti* (čtitroba, jejunium naturale) zavazuje kněze, aby se od půlnoci všeho zdržel, čeho se na způsob pokrmu a nápoje požívá, byť i lékařství bylo. Před jitřní na boží hod vánoční považuje se aspoň čtyřhodinná zdržlivost za potřebnu. Nelačný může sloužiti mši, když teprve o přijímání znamená, že měl v kalichu vodu místo vína, a proto znova konsekrovati povinen jest; když pokračuje ve mši, kterou jiný kněz byl začal, ale dokonati nemohl; když by teprve po konsekraci vzpoměl, že není lačen, nebo před konsekrací se na to upamatoval, ale bez pohoršení by mu nebylo možná oltář opustiti.

Dispense od lačnosti uděluje Apošt. Stolica velmi zřídka, a to vůbec jen churavým kněžím, kterých v duchovní správě třeba jest.

2. *Tělesně způsobilý* jest kněz prostý takových vad, pro které by možná nebylo všechny obřady náležitě vykonati v té postavě, v kteréž podle rubrik náleží. Pro některé nedostatky a vady tělesné jest kněz naprosto neschopen k obětování mše sv., pro některé jest mu třeba dispense. Takové jsou: veliká slabost zraku nebo slepota; nemožnost vytrvati stoje; omrzačení nebo ztráta některých údů potřebných; veliké třesení rukou, povšechná slabost těla.

Kněžím velice *slabozrakým* a *nevidomým* možno jest od Apošt. Stolicy dosáhnouti povolení, aby každého dne sloužili votivní mši o Panně Marii; ve dni, kdy dovoleny jsou vůbec votivní a zádušní mše soukromé a v den Dušiček jest jim na vůli dáno, sloužiti dle formuláře votivního de B. V. Maria nebo de Requiem (podle *čtvrtého* formuláře „In missis quotidianis defunctorum“). — Na boží hod vánoční jenom jednu mši sloužiti mohou.

Povolení toto dává se slabozrakým na tři léta, slepým do smrti. *Oslepl-li slabozraký* kněz, jest mu třeba indultu nového, kterýž dává se jen s tou výminkou, aby nevidomý po každé assistenta měl a pokud možná jen v domácím oratoriu, v nějaké kapli nebo slabě navštíveném chrámě sloužil. — Formulář

k votivní mši de B. V. M. mohou slabozrací a nevidomí bráti buď podle času církevního nebo zůstávati při formuláři pátém. (S. R. C. 11. září 1847). Gloria říkají jenom v sobotu, druhá kollekta jest de Spiritu sancto, třetí „Ecclesiae“ neb „pro Papa“.

Nelze-li knězi po celou mši státi, může mu dovoliti biskup, aby před kánonem na chvíli přerušil sv. úkon, když by jistota byla, že potom již bez přerušeni bude moci dokonati. *Nezpůsobilého* činí kněze *ochrnutí těla*, ruky, prstů, když by proto nemohl zachovávatí předepsaného ritu mešního, nebo se báti jest, aby svátost nebyla zneuctěna rozlitím kalicha, upuštěním hostie a t. p. Silné *třesení rukou* nezbytně žádá přítomnosti druhého kněze neb diakona, kterýž by kalicha hleděl. I kněz o jedné ruce nebo nemající všech prstů na ruce může dosáhnouti od Apošt. Stolice povolení ke mši.

Nositi *vlásenku* za mše svaté smí kněz jen s povolením papežským, v obecném životě s povolením biskupa.

Přirozená způsobilost duchovní jest takový stav ducha, ve kterém úkon obětní může skutečně býti čin lidský, a tedy *zdravého rozumu a dostatečných vědomostí* tolik, aby kněz byl schopen učiniti *zámysl* (intentio), o jehož podstatě by dostatečný pojem měl, a také schopen vykonati vše podle ritu pozorně a nábožně.

4. Nejbližší duševní příprava kněze ke mši žádá, aby prve byl dokonal jitřní hodinky a chvály, nebránila-li tomu platná překážka, a nežli počne paramenty oblékati aby se modlil přípravné modlitby, zvané *accessus*. Pod záhlavím „*Praeparatio ad missam*“ v missálech a breviářích obsažené žalmy a modlitby jsou velice příhodny a prospívají knězi také pro ty hojné odpustky, kterými je papež Lev XIII. nadal. Knězi jest na vůli dáno užívati, aspoň občas, také jiných formulařů. S modlitbou přípravnou spojuje se obyčejně určitý úmysl a zvláštní aplikace.

Modlitby k jednotlivým částem obleku mešního mají, podobně jako přípravná modlitba, za účel, probuzovati a udržovati v knězi stav mysli ke svatému konání náležitý.

Ku přípravě náleží také, aby kněz, kromě skutečné potřeby, nemluvil a nijak vytrhovati se nedával od té chvíle, kdy modlitbu přípravnou počal, až do vykonaných diků po mši svaté.

Zbožnou, přede mší vzbuzenou náladu mysli zachová kněz i za mše, dbá-li slušné a vážné způsoby zachovávatí a pozornost ustavičně k tomu obracet, co ve kterou chvíli mluví a dělá.

Svědomité ostříhání rubrik a zřetelné pronášení liturgického textu samo již rozhoduje o *délce času na mši tichou*. Půl hodiny počítá se vůbec za míru prostřední, doba 20 minut jest nejmenší míra i při krátkých formulářích mešních. Za ředidlo platí rubrika missálu „*Distincte et apposite proferat, non admodum festinanter, ut advertere possit, quid legit, nec nimis morose, ne audientes taedio afficiat*“. (Rub. gener. XIV. 2.)

Kněžím nepřiděleným k jistému kostelu třeba jest dovození správce chrámového, aby tu sloužiti směli; cizím a nepovědomým jest se vykázati najisto pravým a ne přes rok starým poručným listem (*literae commendatitiae*) svého biskupa.

Poznámka: Správce kostela není oprávněn žádati na některém knězi, aby částku stipendia svého dal na mešní potřeby, leč by chrám byl chudý tolik, že by sám na všechny potřeby nestačil. (S. C. C. 23. pros. r. 1697). —

Výnos českého místodržitelství ze dne 27. června r. 1853. Č. 14. 131. vyhláší, že bezplatně, na účet kostela se mají poskytnouti potřeby ke mši každému deficientu a cizímu knězi, který v tom chrámě buďto z úřední povinnosti nebo ze svobodné vůle s povolením svých představených slouží. Výnos tento se týče zvláště kostelů pod patronátem náboženského fondu.

§ 9. Výklad ritu mešního.

I. Část přípravná.

Kněz vychází k oltáři ze sakristie nebo z jiného místa, kdež se byl oblékal; oblékati se s oltáře mešního není knězi dovoleno, kromě skutečné potřeby.

O chůzi k oltáři a odtud platí pravidla určitě vyměřená. Jda k oltáři neb od oltáře má kněz oči sklopené a hlavu pokrytou: biretu nesnímá, když na odchodu jsa kloní se ku kříži v sakristii. Nesluší klásti na kalich biret neb cokoli jiného, kromě klíče od tabernakula.

Jda kostelem ke mši neb ode mše mimo čelný oltář, ukloňuje se, biretu nesnímá, nechová-li se tu velebná svátost ve svatostánku; před oltářem velebnou svátost chovajícím kleká na jedno koleno, nesnímá. Jda mimo oltář, na kterém pozdvihování jest, kleká na obě kolena, snímá a zůstává klečeti, dokud by celebrant nepostavil kalicha na korporál. Podává-li se velebná svátost u oltáře, podle něhož se bere kněz ke mši neb ode mše, kleká jako za podzvihování, ale nezůstává klečeti, až by všem podáno bylo. Podobně kleká a snímá, jde-li mimo oltář

výstavu a potkává-li kněze svátost nesoucího. Jde-li bez kalicha, snímá v těch případech, kdy předepsáno jest pokleknutí.

Jda podle oltáře vedlejšího, nevšímá si ho (kromě za pozdvihování), třeba by na něm byla mše po konsekraci.

Cestou k oltáři a nazpět nikoho nepozdravuje, leda že by šel mimo biskupa nebo preláta neb kněze ode mše jdoucího; takovým zajisté, není-li velebná svátost vystavena, poctu vzdává úklonou hlavy, biretu nesnímaje.

Přišel k oltáři, kde mši sloužiti bude, odevzdává posluhovateli biret a kloní se hluboko. Chová-li se na oltáři tom velebná, svátost, kleká na jedno koleno mimo stupeň oltářový; vystavena-li vel. svátost, kleká na obě kolena. (Ritus celebr. missam II. De ingressu sacerdot. ad altare, XII. n. 6.)

1. Modlitba stupňová.

Tato nazývá se v rubrikách „confessio“; záleží v žalmu 42., v obecné zpovědi a ve prosbách za očistění srdce.

Jest-li přítomen biskup, pokloňuje se kněz, nežli stupňovou modlitbu počíná, po té zase, když s modlitbou „Aufer a nobis“ k oltáři vstupuje.

Mše svatá se počíná znamením kříže, poněvadž oběť novozákonná, jsouc tajemné zpřítomení a obnovení oběti křížové, na oslavu nejsvětější Trojice boží se koná. *)

Antifona „Introibo“ zavírá v sobě základní myšlenku žalmu 42. a také důvod, proč děje se kajicné vyznání. (David na útěku před Absolonem), ve kterémž bolná touha, důvěrná prosba, a pro vyslyšení bezpečně očekávané též radost se vyjadřuje.

Tento částečně radostný význam jest příčina, že se žalm „Judica“ vynechává od neděle Smrtné až do Bílé soboty ve mších de tempore, a vůbec ve mších zádušních.

Střed modlitby stupňové jest *Confiteor*. Předcházející tužba „Adjutorium nostrum“ spojuje předešlý žalm s touto druhou částí; vyjadřuje zajisté, že nám spoléhati se jest na pomoc a milost boží pro zásluhy Ukřížovaného.

Confiteor jest v úzkém spojení s tužbou po svatém stanu a pomoci boží; pokorné vyznání a po něm následující prosby za odpuštění mají odkliditi, co překáží, aby milostí toužebně žádaných dosaženo býti mohlo.

*) Kněz dělá za mše kříž 25krát, mimo žehnání sebe za slov „omni benedictione coelesti“ po elevaci.

V absoluci a vůbec často v liturgii spojuje se ve prosbách všemohoucnost a milosrdenství boží; milosrdenstvím zajisté nejvíce projevuje Bůh svoji všemohoucnost, jakož i církev dí v kolektě na neděli 10. po sv. Duše: „Deus, qui omnipotentiam tuam parcendo maxime et miserando manifestas.“

Závěr stupňové modlitby jsou dvě prosby s předcházejícími náповědmi a odpovědmi. Ty všechny pokračují ve prosbě za odpuštění hříchův a plné očistění kněze, aby hoden byl konati nejvyšší oběť. Náповědi zavírají se pozdravem „*Dominus vobiscum*“, k němuž odpovídá posluhovatel jménem lidu „*Et cum spiritu tuo*“. Vzájemný pozdrav tento, vyňatý z písem svatých, opakuje se často za mše (osmkrát) a vůbec v liturgii, aby Bůh ráčil přítomné požehnati, milostí svou obdařiti, v nich přebývati a působiti, ochranu svou a pomoc jim dáti.

V druhé modlitbě „*Oramus te*“ podporuje se prosba za odpuštění a slitování zásluhami Svatých. Kněz klade ruce na oltář tím způsobem, že konce malíčků se dotýkají předku oltáře, ostatní prsty pak rovně nad sebou položené na oltáři spočívají. Za slov „*per merita sanctorum tuorum*“ líbá oltář, takto na jevo dává je účtu a lásku svou i věřících ke Kristu, jehož symbol jest oltář, a ke všem jeho Svatým.

Políbení oltáře děje se v mešní liturgii častokrát, zejména po každé, nežli se kněz obrací ku shromážděnému lidu s liturgickým pozdravem.

2. Introit. Kyrie. Gloria.

Před Introitem okuruje se o *slavné mši* oltář. Ritus tento jest symbolické vyjádření prosby, aby se oběť Bohu líbila a milosrdenství jeho všemu lidu zjednalo; jest i upomínka knězi a lidu, aby skrze lásku a pravou nábožnost dbali se učiniti dobrou vůní Kristovou. První tato incensace platí výhradně oltáři, kterýž takto se upravuje za obětiště vzduchem nebeským obkličené.

V některých mešních formulářích (jest jich 87 ve *Proprium de tempore*) nalézá se před Introitem nadpis „*Statio ad sanctum*“ (am). Slovy těmi označuje se římský kostel, kdež v určitý den se konaly pobožnosti zvláštní.

Introitem počíná se prvá, vždy proměnlivá část liturgie mešní. V nynější formě své jest Introit první verš některého žalmu; jej předchází a po něm se opakuje antifona, obyčejně také výňatek biblický. V dávné církvi zpívali věřící spolu s chorem

celý žalm, co zatím biskup a duchovenstvo do chrámu a k oltáři vcházel.

Hlavní mše na Bílou sobotu a na vigílii svatodušní nemá Introitu, poněvadž přecházející obřady již samy platí za počátek mše, dělajíce s ní jeden celek; pro tuto příčinu i nařízeno jest, aby mši sloužil kněz týž, který koná obřady předcházející.

S Introitem souhlasí Graduale, Offertorium a Communio v missálu.

Kyrie eleison připojuje se velice vhodně k Introitu. Tento vyjadřuje myšlenky a city, jakýmiž duše naplněna býti má dle významu dne církevního; vědomí o nehodnosti a nedostatečnosti k úkolu tomu samo vnuká prosebná volání k Bohu, jehož milosrdenství může člověka učiniti schopna, aby náležitě slavil tajemství dne. Ve mši slavné (a zpívané) říká celebrant *Kyrie* na straně (in cornu) epištoly a stojí tu, až na choru dozpívají *Kyrie*

Gloria in excelsis (veliká Doxologie, hymnus angelicus), říká se ve mši, když na hodinkách jitřních předepsáno *Te Deum laudamus* a mše s hodinkami souhlasí. Že říká (zpívá) se na Zelený čtvrtek a Bílou sobotu, toho příčina jest slavnostná povaha mše, odchylná od truchlivého rázu hodinek*).

3. Denní modlitba (*oratio, collecta*).

1. Po *Gloria* (neb po *Kyrie*) následuje modlitba prosebná, *collecta*, podle slavnosti denní.

V první polovici kolekty obyčejně vyjádřen jest objektivní význam dne, v druhé pak prosba za milost, aby význam ten v životě křesťana se uskutečnil (význam subjektivní či mravný). Kolekta nalézá svoje další pokračování v sekretě a modlitbě po přijímání (*postcommunio*). Pojmenování orace mešní jménem kolekta má původ v pobožnostech, nazvaných *Statio*; má i ten význam, že kněz modlitby všech sbírá v ruce své a Bohu je předkládá. Slovo to i v ten smysl se vykládá, že mešní modlitba stručně (*compendiosa brevitatem*) zavírá v sobě nejdůležitější prosby, soujem všech věcí, kterých křesťan skrze mši svatou dosáhnouti žádá.

Před kolektou se obrací kněz, políbiv prve oltář, ku shromážděným, pozdravuje jich a vzbuzuje k modlitbě.

Za zpěvu *Gloria* a *Credo* na choru může celebrant seděti, i když bez assistance zpívanou mši slouží.

Biskup pozdravuje na tomto místě (bylo-li ve mši Gloria) slovy *Pax vobis*, žádaje shromážděným pokoje, kterého v Betlemě žádali andělé (a ve Gloria se žádá) všem lidem. Také tento pozdrav zavírá v sobě přání všeho dobra i požehnání na čas a věčnost, jak obsahuje se v pozdravu Domínus vobiscum; neboť kde Bůh jest, tu i pokoj jeho. Prosebné přání biskupa nebo kněze není pouhé slovo neplodné, ale jest požehnání, vyřknuté z moci vyšší, jež i nadpřirozenou působnost má; splňuje-li se požehnání to na knězi i lidu, pak i předkládají v kollektách prosby své tím způsobem, který zaručuje vyslyšení jejich.

Kollekty (a církevní modlitby vůbec) dovolávají se na konci zásluh Kristových. Ježto jsou jediný zdroj milostí na Bohu dosažitelných. Ježíš zajisté jest jediná člověčenstva naděje, pro něho se Bůh smilovává, pro něho dary a milosti své dává, pro něho si oblibuje modlitby a přímluvy Svatých v nebi a věřících na zemi.

Forma závěru jest patera, vedle toho, obrací-li se kollekta k Bohu Otci nebo Synu a děje-li se ve prosbě k Otci nějak zmínka o druhé nebo třetí božské osobě.

Obsahem i formou uznány jsou církevní kollekty za nejdokonalejší vzory modliteb, za přesvědčivý důkaz, že liturgie křesťanská není pouze lidské dílo.

Říkaje kollekty drží kněz ruce před prsy rožestřené a povýšené, tak že konce prstů nevybočují přes výšku a šířku ramen; gestus tento zobrazuje viditelně vnitřní stav člověka prosícího.

K modlitbě denní (*oratio diei*), druží se často ještě *modlitby pro památku* (*commemoratio*) dne církevního (*commemoratio dominicae, feriae, vigiliae, octavae*) nebo některých Svatých. V liturgii rozeznávají se kommemorace zvláštní a obecné, *commemorationes speciales et communes*. *Commemorationes speciales* jsou ty, ježto dle kalendaria (direktáře) a liturgických předpisů připadají na jistý den.

Dni, ve kteréž kromě kollekty denní nepřipouští se nižádná kommemorace, slovou *dies unicae orationis* a jsou tyto: vigilie vánoční, neděle květná, Zelený čtvrtek, Bílá sobota, vigilie svatodušní.

Kromě kommemorací dle kalendaria připadajících, nebo když těch není, předpisují se častěji ještě modlitby, ježto se nazývají *vzpomínky obecné*, *commemorationes communes* neb *modlitby časové*, *orationes temporales*, protože v rozdílných dobách roku církevního jsou rozdílny. Tyto se kladou po denní modlitbě na druhé neb třetí, aneb i na druhé a na třetí místo v den prostý

a polodvojný neprivilegovaný, na který podle kalendaria nepřipadají vzpomínky zvláštní; jimi se doplňuje počet dvou nebo tří modliteb, jakž na dni takové obecným zákonem předepsán jest.

Za časovou modlitbu *Concede* bere se z votivní mše de B. V. M. ve formuláři „A Purificatione“, položená také v missálu po Bílé neděli.

V modlitbě *A cunctis* říká se u písmene N. jméno titulu chrámového; má-li některý chrám několik titulů čelných (principales), jmenují se všickni. Jest-li chrám zasvěcen nejsv. Trojici, na některé jiné tajemství (na př. proměnu Páně) nebo všem Svatým, Panně Marii, sv. Josefu, sv. Petru a Pavlu, nebo se slouží mše v kapli, kteráž nemá patrona (kaple soukromé vesměs, veřejné pak, nejsou-li benedikovány), nejmenuje se nikdo.

Ve chrámech některému tajemství zasvěcených a v kaplích titulu nemajících, říká se v Čechách (dle apošt. privilegia od r. 1864) „alque beatis Cyrillo, Methodio, Vito, Venceslao, Adalberto Joanne Nep., Procopio, Ludmila“. (Kromě votivní mše de ss. Patronis.)

Jest-li mše sama o patronu kostelním nebo se tento jmenuje již v některé kollektě, vynechává se jméno jeho v modlitbě „A cunctis“ nebo se místo ní bere modlitba „Ad poscenda suffragia Sanctorum“ (první mezi Orationes diversae). — Vždy náleží v modlitbě této jmenovati sv. Josefa přede jmény sv. apoštolů „cum beato Joseph“, a potom teprve: „cum beatis apostolis;“ jest-li patron sv. anděl (andělé strážní) nebo Jan Křtitel, klade se jméno sv. Josefa až po těchto.

Oratio ad libitum jest povinná, kdykoli jest předepsána; kněz má jen svobodu voliti ji kdekoli v missálu, kromě mší časových. Obyčejně bere se některá z oddílu „Orationes diversae“

Kromě modliteb na jistý den připadajících může býti ještě orace mešní ku zvláštnímu rozkazu papeže nebo biskupa, *collecta imperata*. Nařídil-li zvláštní modlitbu biskup, jsou k ní povinni, kdožkoli v té diecési slouží. — Modlitba tato klade se na místě posledním.

Ve které dni jest ji připojiti a ve které nic, závisí nejprve na tom, byla-li nařazena *pro příčinu velice pilnou*, na krátký čas, k určité mši (ex causa urgentissima, pro missa determinata), nebo na delší dobu.

V *případnosti první* připojuje se, kromě mše de Requiem, jaký by koli den nebo svátek byl. Jest-li svátek *dvojný I. třídy*, neb neděle I. třídy a direktář jenom jednu modlitbu předpisuje, za-

vírá se přikázaná s modlitbou denní společně (sub una conclusione) ; ve *dny stupně nižšího* a kdykoli direktář více nežli jednu modlitbu předpisuje, zavírá se collecta imperata sama o sobě, není-li žádných kommemorací, nebo s těmito společně.

Přikázána-li modlitba ke mši na delší dobu, ať určitou neb neurčitou, *nepřipojuje se*: 1. o svátcích a nedělích dvojných I. třídy, ve mších zádušních, ve slavných votivních a ve dni unice orationis; 2. na dvojný svátek II. třídy ve mších zpívaných (a slavných) a ve mši konventní; ve *mších tichých* (kromě konventní) zůstavena jest dobré vůli. — Kromě dnů těchto bere se vždy a nezavírá se společně s modlitbou denní, jest-li tato předepsána samotna.

Jest-li přikázána modlitba „pro Ecclesia vel pro Papa“, berou se obě, když direktář jednu z nich klade za kommemoraci.

Jest-li na delší dobu nařízena kollekt za papeže, vynechává se v den, kdy pro zvláštní příčinu (na př. anniversarium consecrationis) přikazuje se kollekt za biskupa.

Pro modlitbu přikázanou nesmí opomenuta býti žádná z předepsaných v direktáři.

O své vůli (proprio motu, ex devotione v. voto) přidávati ku předepsaným nějakou modlitbu lze na festum simplex, na ferie a vigilie neprivilegované, v soukromé mši votivní a zádušní. Dobrovolně přidané následují až po všech předepsaných a také po přikázané od biskupa.

Vedle rozkazu kongregace ritů ze dne 20. února 1860 (na základě indultu Klementa XIII. 5. května 1761) náleží v zemích rakouských připojovati modlitbu za císaře (6. mezi diversae), v Čechách s přístavkem, „imperator ac rex“, na mši farní v ty dni, kdy váže aplikace za osadníky, a kromě toho i v každé mši slavné (nebo zpívané), nepřekážejí-li obecné rubriky t. j. pravidla výše položená o modlitbě zvlášť přikázané.

4. Biblická čtení. Symbolum.

Po kollektách následují čtení biblická, na vzájem spojená zpěvem mezi ně vloženým, dle významu doby a dne rozmanitě upraveným.

První biblické čtení v ritu mešním nazývá se *epištola*, po něvadž nejčastěji jest výňatek z listů apoštolských. Vůbec obsahují se v epištole dílem poučení mravná, dílem předobrazy některých v náboženství křesťanském na jevo vyšlých tajemství.

Po epištole následovaly dle dávného ritu střídavé zpěvy choru, kteréž označovány jsou slovy *Graduale*, *Alleluja*, *Tractus* *Sequentia*. Účel jejich jest vyjádřiti myšlenky, city a úmysly, které v srdci křesťana budí slavnost nebo památka denní a slovo slyšané z epištoly. *Graduale* má jméno své odtud, že ředitel zpěvu intonoval předepsaný žalm stoje na povýšeném stupni (gradus), na témže místě, kdež byla čtena epištola. Po *Graduale* následuje přídavek, jenž vedle povahy slavnosti a doby jest rázu radostného nebo truchlivého. Rázu radostného jest *alleluja menší*, které se přidává ku *Graduale*; skládá se z dvojího *alleluja*, pro kterouž příčinu se nazývá *versus allelujaticus*.

V dobách a ve dny, *kdež kajicnost a posvátný zármutek* jest základní myšlenka bohoslužby (zejména od neděle Septuagesima do velikonoc), přestává v *Graduale* *Alleluja* a na jeho místo nastupuje *Tractus*, zpěv bolemyslně vážný. Slovo *tractus* jest výraz hudebnický; jím označuje se ne obsah, ale *způsob zpěvu*. V čas velikonoční, od Bílé soboty až do soboty po sv. Duchu, přestává *Graduale* a říká se *veliké Alleluja*, mocný výraz radosti a plesání, že Spasitel z mrtvých vstal.

Sekvence jest prodloužený *Alleluja* nebo prodloužený truchlivý *Tractus*; v ní ještě mocněji se vyjadřuje a budí cit radostný neb žalostný. Zprva byla sekvence jen prodloužený zpěv posledního písmene z *Alleluja*; později podložen i text. V missálu římském obsahuje se patero sekvencí: na velikonoce, na svátky svatodušní, na Boží Tělo, na památku sedmera bolestí Panny Marie a ke mši zádušní.

Druhé čtení biblické jest *evangelium*, nejslavnější část přípravné mše. Čtení evangelia zvelebují se o mši slavné světly a kaděním, má za účel nejen poučení o vzdělání, ale jest i bohoslužebný úkon, kterým se slovu božímu a tak i Bohu samému vzdává úcta.

K liturgickému hlásání evangelia opravňuje posvěcení na diakona nebo na kněze, a jest i zvláštní příprava předepsána.

Celebrant přechází na pravou stranu oltáře, kdež kniha se klade tak, aby kněz obličejem šikmo byl obrácen k severu (jest-li oltář postaven k východu), na znamení, že radostné poselství o království božím ledovou noc a zimu člověčenstva proměnilo v lahodu léta, vzbudilo věčně živou duchovní vesnu milostí.

Znamenání missálu křížem jest vyznání, že učení a dílo spásy v tajemství svatého kříže, v krvavé oběti Kristově se zavírá; na čele, ústech a prsou se znamenajíce kněz i přítomní vyznávají

povinnost a vůli svou, nositi a zachovávatí učení Ježíšovo v mysli, ústech a srdci, nestyděti se za veřejné a svobodné vyznání kříže Kristova.

Na konci evangelia volá posluhovatel „Laus tibi, Christe“, celebrant pak líbá počátek výňatku přečteného, říká „Per evangelica dicta delectantur nostra deticta“! Takto zavírá se evangelium vděčným blahorečením, polibkem a modlitbou. Chvalořečení na konci souhlasí s formulí Gloria tibi Domine, polibek se znamením kříže na počátku evangelia. Polibkem vyjadřuje kněz úctu, lásku a oddanost, jež chová ke slovu božímu.

Přítomen-li biskup, donáší se mu missál, aby jej políbil. O mši slavné donáší se celebrantovi, když byl diakon evangelium dozpíval.

Ve mších zádušních opomíjí se líbání missálu, nikoli prosba „Per evangelica“.

Velmi příhodně následuje častokráte po čtení evangelia *Credo*, vyznání víry, slavné, radostné a vděčné osvědčení kněze a lidu, že upřímnou věrou přijímají a drží sklad božské pravby, chované v církvi Kristově. Když o mši slavné (zpívané) na svátek Zvěstování Panny Marie a na hod boží vánoční se zpívá na choru „et incarnatus est,“ kleká celebrant na obě kolena, sestoupiv před nejvyšší stupeň oltářový, aby mohl pokleknouti na něm; usadil-li se po svém *Credo*, kleká na nejnižší stupeň oltáře po levé straně. V jiné dni, sedí-li, jenom hlavu sklání za zpěvu těch slov; stojí-li při oltáři, kleká způsobem obyčejným. (Rubr. gener. miss. XVII. n. 3.)

Symbolum říká se v neděle a v ty svátky, jichžto předmět úžeji souvisí se zvěstováním neb rozšiřováním víry.

Poznámka. Na podporu paměti sloužívalo: *Credit D A P* (Dominica, festa Domini, Deiparae, Doctorum, Angelorum, Apostolorum, Patronorum). *Non credit M U C* (Martyrum, Vigilia et feria. Virginum, Viduarum, Confessorum.)

II. Vlastní oběť.

Přípravná část oběti mešní čelí k tomu, aby se srdce kněze a lidu očistilo, duch osvítil, víra oživila, nábožnost probudila; ve vlastní oběti vyjímají se chléb a víno z užívání obecného a dávají se Bohu v oběť, ne že by samy o sobě vzácné byly, ale že vzácné budou skrze konsekraci.

Ve vlastní oběti rozeznáváme obětování, konsekraci a přijímání. Střed oběti jest konsekrace; obětování má povahu přípravy, přijímání jest ovoce a následek oběti.

Oběť skrze konsekraci vykonaná smiřuje Boha spravedlivého, pro ni podává Bůh sebe člověku ve přijímání, kteréž jest věčná účast v oběti od Boha přijaté, nejvíce patrný zjev a spolu i nejmocnější prostředek spasného s Bohem obcování.

1. Obětování.

Toto se počíná polibkem oltáře, vzájemným pozdravem a povzbuzením k modlitbě. Obětování, též *malý kánon* zvané, zavírá v sobě obřady a slova od antifony nadepsané „Offertorium“ až do závěru preface.

Antifona „offertorium“ vyjadřuje úsečně význam doby nebo dne a vztahuje se ku vlastní oběti, jako Introit ku přípravné části mše.

Ve starobylé liturgii zpíval chor tuto antifonu spolu se žalmem, co zatím věřící, pokud nebyli ze svátostného přijímání vyloučeni, dary své obětovali, obzvláště chléb a víno; z těch celebrant odděloval jednu část ku konsekraci a jinou k benedikci. Chlebů žehnaných, *eulogia* zvaných, podávalo se i těm, kteří se nezúčastnili svátostného přijímání.

Z bývalého pokládání obětovaných darů na oltář a z oddělování části jich skrze celebranta vysvětluje se, proč missál na pravé straně zůstává až do vykonaného přijímání, a proč kněz, obětovav chléb a víno, ruce si omývá.

Chléb a víno hodí se mezi všemi plodinami zemskými nejlépe za dary obětné, protože se jimi přirozeně naznačují účel a spásitelné účinky eucharistie.

Chléb jest nejpřednější potrava člověka, znamená ve smyslu tropickém všecky tělesné potřeby jeho, nepřejídá se nikdy, jest prostý a živný, všude si jej lidé opatřiti mohou.

Víno jest, užívá-li se ho střídmě, nápoj silivý a léčivý, zvyšuje tělesnou i duševní sílu člověka.

Poněvadž chléb a víno nejsilnější potrava ku zachování života jsou a člověk jich pracně na přírodě dobývá, vypodobňují život lidský sám a mají v oběti ten význam, že člověk sebe samého s veškerou přirozeností svou a vše, čím z daru božího, ze své práce a svého důmyslu vládne, Stvořiteli svému a původci všech dobrých věcí obětovati a darů božích *dobře* užívatí povinen jest.

V církvi latinské jest za hmotnost ku konsekraci způsobitou (*materia valida*) nařízen *chléb nekvašený*, z mouky pšeničné

upečený, čistou vodou zadělaný, všech přísad prostý. Zplesnivělý chléb a ten, na nějž přidáno jiné přísady větší nebo rovný díl, jest nezpůsobilá hmotnost (m. invalida).

Chléb *nekvašený* se přikazuje, protože i Pán Ježíš o poslední večeři takového užíval a že slušno jest, aby za pokrm nebeský sloužil jiný chléb, nežli kterého člověk obyčejně požívá. Chléb přesný, k němuž nebylo přimíseno kvasu, zobrazuje oslavené tělo Páně a spolu dobře naznačuje disposici, s kterou ke stolu nebeskému přistoupiti sluší; přesný chléb jest v biblické mluvě obraz čistoty a pravdy, kvas ale obraz hříchu a porušení duchovní. (Kor. 5, 6.—9.)

Sjednocení a nesjednocení orientálové užívají pšeničného chleba kvašeného; církve latinská považuje ho také za hmotnost platnou, nedovoluje však, aby kněz ritu latinského užíval chleba kvašeného, jakož i katolickému knězi ritu orientálního zakazuje užívati nekvašeného.*) Katolický křesťan směl by v nebezpečení smrti, a kromě toho i pro vyplnění zákona o přijímání velikonočním, přijmouti svátost od kněze unity, když by kněze latinského nebylo; podobně i sjednoceným ritu východního může podati kněz latinský.

Aby nekvašený chléb pšeničný byl také hmotnost dovolená, *materia licita*, budiž čistý, celý, čerstvý (*recens*), okrouhlý. Pošpiněné, zlomené, necelé, přes dvě neděle staré hostie jsou hmotnost nepřipustná (m. *illicita*) a smí se konsekrovati jenom, když jiných opatřiti nelze.

Církevní předpisy o jakosti obětného chleba a vína ukládají správci kostela vážnou povinnost ubezpečiti se, že hostie se pekou z čisté mouky pšeničné a že víno ke mši skutečně jest přirozené a bez příměsí, pro které by způsobilost jeho pochybna byla.

Před možným porušením a znečištěním zachraňují se hostie nejsnáze, chovají-li se na místě suchém v nádobě cínové nebo skleněné.

Kněz obětující konsekruje a přijímá jednu hostii velikou, a jenom když by této neměl, mohl by ji nahraditi hostií malou. Na den Božího Těla a před slavným výstavem vel. svátosti konsekrují se veliké hostie dvě, na Zelený čtvrtek tři.

Víno nařizené k oběti mešní jest víno z révy (*vinum de vite*). Všelíká jiná tekutina vínem nazývaná, šťáva ze hroznů nezralých, víno zkysalé nebo jinak úplně zkažené jest *neplatná*

*) Viz záповěď o *permixtio rituum*, str. 9.

hmotnost (*materia invalida*). Vinný mošt a víno nakyslé (*acescens*) nepřipouští se, jest *materia illicita*.

O *barvě* vína nic určitého nařízeno není; víno červené již k vůli čistotě purifikatorií obyčejně jenom pro nedostatek jiného se bere.

K vínu přiměšuje se něco vody, protože Kristus dle obecného domnění totéž činil, že z boku jeho krev a voda vytekla a že ve Zjevení sv. Jana (17, 15.) jsou vody obraz národů. Víno, jsouc lék i posila, naznačuje božskou přirozenost Krista, lékaře i Spasitele světa; přimísení vody k vínu znamená tedy spojení božské i lidské přirozenosti v Kristu a také spojení a jednotu jeho s církví.

Za nejvyšší míru vody pokládá se třetina; dle výkladu Eugenia IV. (*decr. ad Armenos*) postačují dvě až tři kapky.

Stalo-li se, že kněz nedopatřením obětování pominul, a rozpomene se ještě před konsekrací, dopiňuje opuštěné, konaje vše, jak obyčejně až k tomu místu, kdež byl počal pominuv obětování.

Znamená-li kněz na počátku offertoria, že *hostie poskvrněna* jest aneb polámána, dej sobě jinou přinést, možno-li; znamená-li to až později, ale ještě před konsekrací, obětuje jinou hostii znova, říká v duchu modlitbu „*Suscipe*“; hostie s patenou nepozdvihuje ani opakuje co již byl prve činil a říkal. Odloženou hostii pojídá po mši, nebo ji vrhá do sakraria.

Shledal-li za obětování nebo vůbec před konsekrací, že *jedna způsob a obě jsou nezpůsobilé* (*invalida*), a není možná opatřití jiné, opouští oltář.

Modlitba, ve které kněz po obětování kalicha vzývá Ducha sv., aby požehnal oběti této, slove po řecku *epiklese*; pozdvížené ruce a oči na počátku vzývání toho znamenají vroucí žádost, aby prosba vyplněna, oběť požehnána byla pro Kristovu oběť na kříži. Že pak v modlitbě této se vzývá třetí božská osoba, toho příčina shledává se v analogii, kteráž jest mezi vtělením a konsekrací; vtělení Páně obnovuje se v eucharistickém přepodstatnění stále, a jako se ono připisuje působnosti Ducha svatého, tak i toto.

O slavné mši druží se k obětování incensace, hojnější dle ritu a významnější, než-li před Introitem. Význam její vysvítá ze symbolického významu kadidla vůbec, (str. 39) a z modliteb k této incensaci předepsaných.

Omývání rukou dalo a děje se tuto netoliko aby se ruce očistily, ale má svoje důvody mystické. Ruka jest vzácný úd těla lidského, v ní soustřeďuje se všechna síla a činnost člověka. Omývání rukou zobrazuje tedy vnitřní očistu a čistotu těla i duše ode všech poskvrn; kněz omývá *konce prstů*, poněvadž na obětujícího sluší, aby čisto bylo srdce jeho i nejmenších pokleskův, i stínu hříšného. Částí žalmu k omývání nařízeného vyjadřuje se hlubší smysl ritu toho; kněz přislubuje, že neposkvrněnou oběť Beránka božího chce konati s čistým a vroucným srdcem.

V modlitbě „*Suscipe s. Trinitas*“ vyjadřuje se stručně a krásně totožnost oběti mešní s obětí na kříži, a také účel, ku kterému se oběť Nového Zákona děje.

Výzva „*Orate fratres*“ platila původně, kdy jenom biskupové obětovali, kněžstvu, kteréž obětovalo spolu s biskupem (*concelebrantes*), jako se posud děje v ritu svěcení na kněze (*presbyterátu*), konsekrace biskupů a svěcení opatů.

Před sekretou neříká se „*Oremus*“, poněvadž předcházela výzva „*Orate fratres*“. Jméno modlitby té odtud pochází, že říká ji kněz po tichu. Sekreta náleží k obětování a protož o tomto mluví; jsouc pokračování v kollektě, vyjadřuje prosbu přiměřenou významu doby nebo denní slavnosti.

Závěr sekrety jest přechod ku *prefaci*, kteráž se zavírá velebným „*Sanctus*“ (*trisagion*). Obsah preface dělí se ve tři části, ježto jsou: výzva, díky a chvála. Povinnost díky skrze Ježíše Krista odůvodňuje se ještě zvláště významem svátku nebo církevního času. — V missálu římském jest jedenácte rozdílných prefací.

2. Kánon.

Část ritu mešního od „*Te igitur*“ až do poslední modlitby před *Pater noster* nazývá se *kánon*, poněvadž se tu obsahuje neproměnlivé pravidlo, dle něhož se oběť Kristova skutečně vykonává. Kromě malých přídavek v modlitbě *Communicantes* na hod vánoční, Zjevení Páně, oktáv velikonoční a svatodušní, Nanebevstoupení Páně a na Zelený čtvrtek (v tento den a v oktávu velikonočním a svatodušním také ještě v modlitbě „*Hanc igitur*“) nemění se tato část dle roku církevního. Rubriky předpisují na celý kánon tiché pronášení všechných slov; jenom „*Nobis quoque peccatoribus*“ pronáší se nahlas. Tichostí tou se označuje proměna podstaty za výkon výhradně jenom kněžský, kněz pak za náměstka Krista modlícího se a obětujícího.

Igitur v čele kánonu souvisí s prefací; skrze oběť vzdají se Bohu díky a chvály, jakéž jemu náležejí.

Prvé tři modlitby kánonu jsou jeden celek, jakož vysvítá z jejich vnitřní souvislosti a odtud, že mají závěr společný.

Jména v prvním a druhém oddílu této modlitby čítal ve starobylé liturgii diakon z tabulek trojitých, voskem natřených, *diptycha vivorum*. Byla tu jména živých křesťanů, kteří sobě dobyli zásluh o církev, nebo zastávali důležitý úřad: jméno vládnoucího papeže, patriarchy, biskupa, křesťanského zeměpána. Kromě těchto četla se jména těch živých, kteří podali nebo za které podána byla zvláštní oběť k účelům církevním (na potřeby bohoslužebné, na výživu kněžstva i chudých).

Třetí oddíl jest nadepsán „*Infra actionem*“ t. j. za úkonu obětního, za kánonu. Slovem „*actio*“ se označuje oběť sama, ve své podstatě jsouc děj, posvátné drama. Nadpis sám jest rubrika, jež obrací pozornost kněze na zvláštní „*Communicantes*“.

V oddílu tomto klade církev jména Svatých, na podporu svých prosb se dovolávajíc obcování svého s církví oslavenou. Po jméně Panny Marie jsou tu položena jména 12 apoštolů a jména 12 mučenníků ze tří prvních století, (5 papežů, 1 biskup, 1 diakon, 5 laiků). Jména tato se jmény v modlitbě „*Nobis quoque*“ po konsekraci četla se v dávné liturgii z *diptycha episcoporum*.

Skládání rukou na kalich za modlitby „*Hanc igitur*“ vysvětluje se z dávné liturgie. Když byl obětující biskup ke konsekraci dospěl, povstali spolu obětující kněží se svých, po pravé a levé straně stolce (cathedra) biskupova postavených sedadel a vztáhli ruce k oltáři (cheirotonia, cheirothesia), prosíce za posvěcení oběti skrze Ducha svatého.

Patera žehnání, jež provázejí tuto modlitbu, znázorňují a sesilují prosbu, vyjadřující symbolicky, co se praví slovy. Pět křížů na tomto místě a po konsekraci v modlitbě první připomíná pět ran Kristových; ty uvádějí se vhodně na mysl, když na oltář již sestupuje a přítomen jest týž Kristus, jehož tělo na kříži pěti ranami zbodeno bylo. Kříže tyto jsou i symboly, naznačující Ukřižovaného a na kříži prolitou krev. Význam symbolů mají vůbec kříže nad konsekrovanými způsoby; jimi se označuje totožnost těla i krve Páně ve způsobách chleba a vína s tělem a krví jeho na kříži.

V konsekrační formuli pronášena slova „*mysterium fidei*“ pocházejí také z nejstarší liturgie; poněvadž oltář byl zastřen,

oznamoval diakon těmito slovy věřícím nejsvětější dobu mešní oběti. Konsekrace jest vlastní podstata oběti a protož nesmí zůstatí pochybna. *Nevykonal-li ji kněz* pro velikou roztržitost neb pro nastalé vyrušení, doplňuje ji, počínaje slovy „Qui pridie“ nebo „Simili modo“, jde-li jen o konsekraci kalicha.

Pochybuje-li z důvodu vážného, *zda-li konsekroval*, opakuje konsekraci s podmínkou; konsekrace neopakuje se, není-li k pochybnosti vážného důvodu, ale kněz jenom se rozpomenouti nemůže, zda konsekroval. Nikdy se nesmí doplňovati zapomenutá konsekrace způsob, když bylo zapomenutí seznáno až po přijímání.

Pozdvihování (elevatio) hostie a kalicha znázorňuje a zpřítomňuje povýšení ukřižovaného Krista na hoře Kalvarii a zvěstuje vykonanou oběť, aby se jí klanělo každé koleno.

První tři modlitby po konsekraci jsou jen odstavce modlitby jedné, pro kterouž příčinu také společný závěr mají; obsahem shodují se s modlitbami k obětování.

Odstavec „*Supplices te rogamus*“ podobá se *epiklesi ritu východního* (str. 271.), v této vzývá se Duch sv., aby chléb a víno tělem a krví Ježíše Krista učinil a také způsobil, že by přijímajícím byly ku spáse.

Modlitba za zemřelé, Memento mortuorum vhodně položena jest po konsekraci, poněvadž Kristus po smrti své do předpekli sstoupil. Ve starobylé liturgii četla se tu jména zemřelých, na které pro zvláštní příčiny jmenovitě pamatováno bylo. (Diptycha mortuorum).

Následující modlitbu spojuje částekka „*quoque*“ s předešlou; v té přednáší se Bohu prosba, aby církev bojující podobně jako církev trpící dospěla ku společenství se Svatými v nebi. Z těch uvádí se 15 mučenníků; jmenovaný na místě prvním Joannes jest Jan Křtitel.

Modlitba na konci kánonu „*Per quem haec omnia*“ byla ve starobylé liturgii žehnání *eulogii*, plodin zemských, među a jiných věcí obětovaných, obzvláště ale způsoby chleba a vína, kteráž i po konsekraci zůstává. Modlitba ta měla a posud má ten význam, že i bezrozumé stvoření má účast v posvěcování dítek božích. Velice příhodně počíná se tuto na Zelený čtvrtek svěcení olejů, skrze kteréž se dostává lidem i neživým tvorům ovoce vykoupení Kristova i požehnání hojného.

Po této modlitbě již nedělá kněz znamení kříže rukou, ale hostií. Po slovech „*omnis honor et gloria*“ pozdvihuje kalicha

maličko. Pozdvižení toto, *elevatio minor*, jest v mešním ritu mnohem starší, nežli pozdvihování po konsekraci, a pokládá se za symbolické zobrazení slov, za kterých se děje.

3. Přijímání.

Příprava ku přijímání počíná se modlitbou Páně. Modlitba po *Pater noster*, zvaná *embolismus*, *insertio*, *intercalatio*, jest rozvod sedmé prosby. Ve starobylé liturgii říkala se na tomto místě žehnací modlitba nad věřícími; zbytek obřadu toho jest žehnání snoubenců za mše, podobně jako prosba za nově pokřtěné v modlitbě *Hanc igitur* také jest pozůstatek dávných přímlov za nové křesťany. Záměna žehnací modlitby v *embolismu* měla za následek, že odpadlo žehnání lidu a že na místě jeho žehná kněz sebe patenou.

Lámání hostie nejprve proto se děje, že Kristus o poslední večeři chléb lámal, a že hostie v dávných časech obvyklé bylo třeba lámati, aby se věřícím podávati mohlo.

Směšení jedné části hostie s krví v kalichu vyjadřuje symbolicky, že na oltáři není tělo bez krve a krev bez těla, ale v obojí způsobě Kristus všecken, jakožto jedna oběť a jeden pokrm. Obřad tento představuje názorně i slavné vzkříšení Páně, když tělo a krev jeho se spojily opět.

Lámání chleba a směšování jeho s krví v kalichu dalo se ve starobylé liturgii též po přijímání věřících; podávala se totiž v některých církvích hostie v krvi Páně smočená, nebo na lžičce obě způsoby zároveň, jakož se děje posud v církvi řecké.

Kříže, ježto se dělají jednou částí hostie nad kalichem za slov „*Pax Domini*“, vyjadřují symbolicky pravdu, že Kristus jest původ pravého pokoje, a toho že se lidstvu dostává skrze kříž a prolitou na něm krev Páně.

Krátká modlitba „*Haec commixtio*“ má ten význam, že způsoby chleba a vína, jsouce smíšeny, nabývají rázu ještě posvátnějšího, a že slouží za pokrm, kterýž jest záruka pokoje Kristova i života věčného.

Agnus Dei zpívali za starodávna chor a lid v tu dobu, co kněz chleby lámal a věřící se ku přijímání strojili, navzájem dávajíce políbení pokoje muži mužům, ženy ženám.

Se zbožným přáním pokoje souvisí modlitba po *Agnus Dei* položená. Ve slavné mši dává celebrant diakonovi *Pax* buďto polibkem (dotknutím tváře tváří), neb objetím (*amplexus*), když byl prve diakon políbil oltář vedle korporálu, celebrant pak na

korporálu. Po přijímání kněze přijímal shromážděný lid; proto i následující modlitby se kladou v čísle množném.

Přijímání kněze pod obojí způsobou jest dokonání oběti, a protož nesmí se opominouti.

Znamená-li kněz po konsekraci nebo až po přijetí *hostie*, že *tato jest nezpůsobilá* (invalida), konsekruje novou; zpozoroval-li to až po přijetí kalicha, konsekruje znova jiné způsoby obě.

Znamená-li *po vykonané konsekraci* kalicha, že *místo vína jest voda* neb ocet, konsekruje znova víno; znamená-li to až po přijetí kalicha, konsekruje znova způsoby obě. — Jest-li o *platnosti jedné způsoby* (neb obou) *důvodná pochybnost*, konsekruje se nová (neb obě) s podmínkou.

Náprava nedostatku takového děje se ovšem jen, možno-li nové způsoby obdržeti (třeba i s přerušáním mše na 1—1½ hodiny), a není-li se báti pohoršení lidu.

Byla-li aspoň jedna způsob a neplatna a nebylo lze jiné opatřiti, pokračuje se ve mši až do konce a vynechává se, co se výhradně vztahuje na způsobu scházející; avšak není to skutečná oběť, protože k té náleží podstatně konsekrace obou způsob, a kněz nevyplňuje závazku ze stipendia nebo ze zbožných nadání.

Upadla-li po konsekraci do kalicha a smočila se celá hostie, nevyjímá se, ale kněz vynechává v ritu vše, co se hostie týče a přijímaje dí: Corpus et Sanguis nesmočila-li se celá, odlomí se část suchá, a položí se na patenu; upadl-li jenom jeden díl, koná se s ostatkem vše, co jindy s hostií celou.

Vylila-li se z kalicha sv. krev všecka, konsekruje se víno znova. Rozlita-li jest mimo oltář, nařizuje rubrika missálu, aby kněz (po mši) to místo jazykem osušil a potom seškrábal, vodou umyl a vše do sakraria vhodil. Rozlila-li se na korporál nebo na ubrus, podkládá se (po mši) pod toto místo kalich a lije se voda, kteráž do kalicha vtéká a potom se do sakraria vlévá. Podobně nařízeno, upadla-li hostie na zemi.

Zmrzla-li v kalichu sv. krev (nebo víno před konsekrací), zahřívá se kalich rukama neb ohřátým rouchem nebo i částečným ponořením v nádobu s teplou vodou; také volno jest knězi, aby prve nežli pije, led prstem prolámá.

Zůstala-li po pití sv. krve částička hostie na stěně kalicha, může ji kněz buďto prstem na kraj pošinouťi nebo teprve s ablucí požíti. —

4. Poděkování a závěr.

Díky t. j. vážení daru a chválu dárci vyslovuje mešní ritus v *Communio* a *Postcommunio*, po kterých následuje o feriích času postního ještě „*Oratio super populum*“.

Communio jest, podobně jako „*Offertorium*“, antífona žalmu, jejž za přijímání věřících zpíval chor; v ní se vyjadřuje dík radostný, kterýž dle svátku a času nabývá rozmanitého tvaru.

Postcommunio jest modlitba prosebná, podobně jako kollekta a sekreta, s tím rozdílem, že v kollektě se vyjadřuje pouze idea nebo předmět slavnosti denní, v sekretě se obětování zřejmě vytýká, *postcommunio* pak obsahem svým ku přijaté svátosti hledí.

Oratio super populum pochází z časů dávných, kdy obzvláště za doby kajicné kněz i lid ještě po mši na modlitbách trvali.

Závěr mše se počíná vzájemným pozdravem; potom kněz, lidu žehnaje, sdílí se s ním o požehnání, jehož došel sám skrze oběť.

Když o slavné mši diakon zpívá „*Ite missa est*“, obrácen jest celebrant ke shromážděným; za zpěvu *Benedicamus Domino* a *Requiescant in pace* obrácen jest k oltáři.

Jest-li přítomen biskup, nedává se požehnání směrem přímým k němu.

Soukromé děkování po mši, recessus, koná kněz u vědomí, že veliké milosti došel a že účinnost její s velkou částí od jeho vděčnosti závisí, duchovní správce nad to ještě s úmyslem, aby příkladem svým osadníky učil, jak se křesťanu chovati jest po přijímání. *Nepřímé děkování* jest všecken denní život kněze vedle toho, jak bedliv jest, aby milost přijatou zachoval a s ní věrně působil. Zračité znamení trvalého děkování jsou návštěvy velebné svátosti.

Zapomněl-li kněz před konsekrací některou vedlejší část nebo omylem vzal jinou (n. př. modlitbu, prefaci), doplňuje nedostatek (opravuje chybu), jestliže ji zpozroval ještě před konsekrací; chyba po konsekraci udělaná se napravuje, byla-li zpozorována před koncem mše. — V obojí případnosti váže povinnost opravy, jenom když se proto nevzbuzuje ve přítomných podiv neb až pohoršení.

§ 10. Přerušeni a zkrácení mše.

Ve mši začaté má pokračovati týž kněz až do konce; není dovoleno mši přerušiti (interrumpere), nebo zastaviti (deserere, dimittere), nebo z jejích částí něco vypustiti (ommittere).

Avšak přece nahazují se příhody, ve kterých dovoleno jest nebo náleží mši přerušiti, jí ukrátkati neb nedokonati.

Mši *přerušiti* může kněz, aby po evangeliu kázal. Jiná přerušeni jsou i nařízena, jako: za svěcení kleriků a kněžstva, svatých olejů, za oblékání a slibů skládání v řeholích.

Za mimořádný důvod, aby se mše mohla přerušiti, zkrátiti neb zastaviti, platí vůbec potřeba (necessitas) nebo překážka neodbytná. Případnosti takové jsou: když třeba jest umírajícímu svátostmi posloužiti; když kostel byl za mše sv. poskvrněn; když jest se co báti, že by svátost byla zneuctěna nebo když knězi nastává nebezpečení pro vpád nepřátel do chrámu, pro povodeň, požár neb udeření hromu.

Jestliže se věci takové udály *před kánonem*, může se mše opustiti neb tolik ukrátkati, že kněz jenom na podstatných částech (obětování, konsekrace, přijímání) přestává. Přerušiti by se mohla mše, když na jisto lze souditi, že brzy (nejdéle za hodinu) možno bude pokračovati. Nastala-li potřeba *po konsekraci*, může kněz ihned postoupiti ku přijímání a po něm ukončiti.

Rozstona-li se za mše kněz nebo velmi oslábnul, může mši přerušiti, lze-li se nadíti, že po nějaké chvíli bude možno pokračovati a mši dokonati; nastala-li ta možnost, povinen jest dokonati, i kdyby zatím byl něčeho požil. Nelze-li pokračovati, zastavuje se mše, stala-li se nehoda před konsekrací.

Stala-li se nehoda po konsekraci, třeba i jenom jedné způsobu, povinen jest jiný kněz dokonati mši na úmysl nemocného a podati tomuto část mešní hostie, může-li přijmouti. Kněz takto pokračující ve mši může, v nedostatku jiných, i ten býti, který toho dne již sám sloužil a vůbec již lačen není. — Není-li jiného kněze, ukládá některý klerik, a toho-li není, laik, konsekrované způsobu do tabernakula; odtud je přijme za jiné mše kněz po přijetí kalicha svého; kdyby se ale předvíдалa možnost že by svátost byla zatím zneuctěna, bylo by neodkladné přijetí, byť i skrze laika, nejen dovoleno, nýbrž i povinno.

Na Veliký pátek mohl by jenom lačný kněz přijmouti hostii na místě onemocnělého.

Rozstůně-li se kněz, který má sloužiti *povinnou* t. j. bohoslužebným řádem veřejného chrámu předepsanou mši, na př. mši farní, mši zpívanou či slavnou v neděli nebo ve svátek, může jiný kněz zastaviti svoji mši, nepřekročil-li obětování, aby potom sloužil mši povinnou.

§ 11. Mše votivní.

I. Pojem o nich. Formuláře.

1. Votivní slovou mše, ježto se slouží dle formuláře od kanonických hodin na jistý den předepsaných odchýlného, ze zvláštní pobožnosti nebo z jiné zvláštní příčiny (*ex voto*).

Jest-li votivní mše za příčinou vážné, církvi nebo slátu (zemi) prospěšné nebo škodlivé události (*ex causa gravi et publica*) buďto již obecným zákonem liturgicky určena, nebo ji biskup zvláště nařídil či dovolil, nazývá se *slavná*, *solemnis* a slouží se buďto s assistencí (slavná dle ritu) nebo jest aspoň zpívaná (*cum cantu celebrantis*). Také slib osady neb obce, mimořádný nával lidu (*concursus populi extraordinarius*) může s dovolením biskupa býti za důvod, aby se sloužila votivní mše slavná (zpívaná).

Votivní mše, ku kterým podobné důležitosti obecné podnětu nedávají, nazývají se *soukromé*, *privatae*, bez rozdílu, jsou-li tiché nebo zpívané. Ke mši soukromé třeba jest příčiny důvodné (*causa rationabilis*). Takové důvody jsou: zvláštní pobožnost kněze nebo věřících k jistému tajemství božskému, nebo k někomu ze Svatých, události radostné nebo truchlivé, ježto se týkají jednotlivých osob nebo rodin.

2. *Dle formuláře* rozeznává se trojí druh votivních mší.

a) Mše v missálu o některém tajemství, neb o Svatých. Které z formulářů těch mají na sobě určitý ráz doby nebo dne, jako jmenovitě mše o velikých svátcích Páně a Panny Marie, nemohou se bráti ke mši votivní. Ke cti Svatých může se mše votivní sloužiti, jsou-li kanonisováni; ke cti vyhlášených za blahoslavené, jenom když vůbec povoleny jsou mše jim ke cti.

Má-li mše obsažená ve *Proprium Sanctorum Introit* jen ke svátku samému připadající (na př. *Gaudeamus*), nahrazuje se tento přiměřeným *Introitem* z *Commune Sanctorum*. Nalézají-li se v oracích slova „*natalitia*“, „*festivitas*“, „*solemnitas*“, klade se místo nich „*memoria*“ neb „*commemoratio*“; slovo „*hodie*“ vynechává se.

Slouží-li se votivní mše o některém ze Svatých v den, na který jeho svátek připadá, nebo slouží-li se v některý, žádným jiným svátkem neobsazený den oktávu jeho, řídí se kněz ve votivní mši předpisem direktáře; klade-li direktář na některý den v oktávu toho Svatého jiný svátek, řídí se votivní mše o Svatém pravidly o mši votivní vůbec platnými, s tou jedinou výjimkou, že se říká Gloria vždy.

Zvláštní mše missálu na jednotlivé svátky mariánské smí se bráti za votivní pouze v den svátku a ve dni oktávu jeho. — V den vigilie Assumptionis a Immac. Concept. B. V. M. slouží se votivní mše ke cti P. M. dle direktáře.

K votivní mši o sv. Josefu slouží formulář položený mezi votivními per annum.

b) Mše zvané *votivae per annum* položeny jsou v missálu po Commune Dedic. Ecclesiae (de ss. Trinitate — de s. Maria). K těmto náleží také vot. mše o nejsv. Srdci Páně, o Neposkvrn. Početí a Sedmi bolestech Panny Marie.

Mše tyto povolují se za mši konventní v kostelích, kdež koná se chorová modlitba, ve dny ferialní (*officium de feria*), kromě ferií adventu a postního času, suchých dnů, vigilií a křížových dnů. Indultem Lva XIII. ze dne 5. července r. 1883 povoleny jsou vůbec na místě officia feriálního na celý rok, kromě popelečné středy, doby pašijové (od neděle smrtelné) a doby od 17—24. prosince. Mše tyto mají povahu svátků, a proto zůstává v hodinkách o Svatém benedikce před 8. lekcí „Cujus (quorum) festum colimus“. Kdo se modlí *officium votivum*, může nicméně sloužit mši o ferii, ale bere kommemorace z připající mše votivní. (S. R. C. 30. srpna 1892.)

c) Trináctero mší ve zvláštních důležitostech, jak položeny jsou v missálu po votivní mši de B. V. Maria.

II. Svobodné dni ke mším votivním.

Obecný zákon liturgický nařizuje, aby se mše shodovala s hodinkami na den připadajícími, mše votivní pak aby se nesloužily bez příčiny. Odtud i vyplývá, že ku mši votivní třeba jest příčiny o to vážnější, oč více důležitá jest denní slavnost. Protož i jsou vymezeny dni, ve kteréž nemůže býti mše votivní vůbec aneb aspoň votivní soukromé. Dni takové nazývají se *dies impeditae*, dni vymezené, ty pak dni, ve kteréž votivní mše jest dovolena, slovou *dies liberae*, dni svobodné. Které votivní mše mají svobodu větší, nazývají se *privilegované*.

A. Privilegované votivní mše.

Tyto jsou: Mše slavná ve smyslu vlastním, pro vážnou důležitost obecnou (pro re gravi, vel publica Ecclesiae causa) a mše slavné z obecného povolení (ex indulto generali).

1. *Slavné mše votivní pro vážnou důležitost obecnou* konají se k nařízení nebo ku povolení biskupa.

Pro tyto jsou *vymezené dni*: svátky dvojné I. třídy, a všechny neděle I. třídy, privilegované ferie (viz str. 110.) vigilie vánoční a svatodušní. Připadá-li slavná votivní mše na některý z těchto dnů vymezených, přidává se ke mši denní jenom kollektá votivní se závěrem společným, potom následují kollekty ostatní, klade-li je direktář.

K těmto slavným votivním počítají se dle obecného řádu liturgického: a) Mše pro eligendo summo Pontifice, In die creationis et coronationis Papae et ejusdem die anniversario; b) mše na výroční den volby (praekonisace) a konsekrace biskupa.

O výroční památce (anniversarium) volby a korunovace papežovy přidává se ve mších po všem světě katolickém (ne ale v zádušních) kommemorace o papeži, kromě dní dvojných I. třídy, dní unicae orationis (str. 264.), privilegovaných ferií a vigilí. Předpisuje-li direktář na dvojný svátek II. třídy jenom jednu oraci, zavírá se modlitba za papeže s modlitbou denní společně; jinak se klade naposled.

Na výroční den volby) neb konsekrace biskupa* slouží se v kathedrálních a kollegiálních kostelích diecése za mši konventní slavná mše votivní, kromě svátků dvojných I. třídy, nedělí I. tř., dní unicae orationis, privilegovaných ferií a vigilí (str. 108.). Ve dni tyto se ke mši denní ani kommemorace za biskupa nepřidává.

Připadá-li výroční den na svátek dvojný II. třídy, na neděli prostou, nebo na *zasvěcený* svátek, byť i byl třídy nižší, přidává se v kostelích výše jmenovaných modlitba za biskupa a tato se zavírá společně s první modlitbou dne.

V ostatních mších po celé diecési přidává se ve mši denní modlitba za biskupa (Deus, omnium fidelium pastor), krom těch dní, kdy v kostele kathedrálním ani mše ani kommemorace do-

*) Za anniversarium electionis episcopi platí den, kdy papež prohlásil v tajné konsistoři obsazení stolce biskupského. (S. R. C. 16. dubna r. 1886); téhož dne i přestává té jisté diecési Collecta pro eligendo episcopo.

volena není. V jiné dni zavírá se v den svátku dvojného II. tř., klade-li direktář jenom jednu oraci, společně s modlitbou denní.

2. *Votivní mše slavné ex indulto generali* (ad instar) jsou: a) mše o nejsv. Srdci Páně; b) mše za výstavu velebné svátosti ku čtyřicetihodinné pobožnosti; c) mše ke cti Panny Marie v čas adventní.

a) Koná-li se v některém kostele s biskupským schválením první pátek každého měsíce dopoledne zvláštní pobožnost na uctění Srdce Ježíšova, může se tu sloužiti také votivní mše de sacro Corde Jesu. (Indult pap. od 28. června 1889), nepřipadá-li na pátek festum dupl. I. Cl., nějaké festum Domini, feria, octava neb vigilia privilegiata. Vymezen jest i den Dušiček. — Mše tato má Gloria, Credo a jenom jednu oraci, i kdyby ticha byla. Slouží-li kněz dle formuláře „Egredimini“, zpívá (říká) prefaci de Nativitate; k formuláři „Miserebitur“ náleží preface de Cruce. V obou případech berou se paramenty bílé.

b) O mších votivních de ss. Sacramento viz § 25. této knihy III.

c) Privilegované mše de B. V. Maria „Rorate“ v čas adventní, kde v obyčej vešly.

d) V *adventní noveně* (od 15—23. prosince) může se v každém kostele sloužiti *jedna* mše *slavná* (zpívaná) votivní de B. V. M. „Rorate“; dovolena jest na svátky prostě dvojné (duplex bez přívlastku), i na 3. a 4. neděli adventní.

e) Podobně v celé církvi dovolena jest po celý advent *jedna zpívaná* votivní mše Marianská, kromě svátků dvojných I. a II. třídy, první neděle adventní a připadajícího snad patrona chrámového nebo výročního dne posvěcení chrámu.

Mše tyto mají charakter mší *soukromých* a řídí se v ritu svém pravidly o těchto. (Viz níže.)

f) Dle privilegia daného *církevní provincii pražské* (S. R. C. 17. listopadu 1864.) a již dávno dříve diecésím polským povoluje se v každém chrámě po celý advent *jedna* votivní mše zpívaná de B. V. Maria dle ritu mší slavných. V menších kostelích může se tato mše sloužiti po tichu dle ritu mší votivních soukromých a tedy bez Gloria (kromě soboty) a s oracemi, jež direktář klade (kromě commemoraciones communes); vigilia Immac. Conceptionis nekommemoruje se ve mši rorátní.

Vymezené dni jsou i pro tiché mše jen svátky dvojné I. tř. a svátek titulu kostelního (titulu kostela kathedrálního v celé diecési).

Jest-li ve farním kostele jenom jedna mše v ty dni, kdy váže povinnost aplikace za osadníky, slouží se dle direktáře.

Z obecného pravidla o mších votivních ke cti některého ze Svatých (viz str. 280.) vysvětluje, že v den Nep. Početí a celý oktáv jeho se bere za votivní mše de Immac. Conceptione, dne 18. prosince mše de Expectatione Partus.

B. Soukromé mše votivní.

Vedle obecných rubrik, není-li zvláštními indulty jinak povoleno, připouštějí se votivní mše soukromé jenom ve dni *prosté a polodvojně* (simplex a semiduplex), pokud tyto se nekladou na rovno s dvojnými. Jsou pak *polodvojně dvojným rovné* (semiduplex aequivalens duplici): privilegované vigilie, oktávy (str. 108.) a ferie, všechny neděle.

Mše tyto nedovolují se též *na den Dušiček*, poněvadž toho dne všechny mše jsou de Requiem, kromě mše konventní a mše za snoubence.

C. Ritus mši votivních.

Ve mši votivní platí o částech proměnlivých určitá ustanovení, ježto se vztahují dílem jen ke mši slavné, dílem jen ku soukromé, dílem jednostejně k oběma.

1. *Votivní mše slavná* vždycky má Gloria, Credo, Ite missa est a poslední evangelium sv. Jana.

Výjimka: Gloria i Credo vynechává se v těch slavných, ku kterým předepsána jest barva fialová; v neděli bere se Credo i v těchto mších.

Votivní mše slavná (pro re gravi et publica Ecclesiae) má jedinou kolekту; slouží-li se na poděkování, přidává se kolekta „pro gratiarum actione“ a zavírá se společně s kolekťou mše votivní (de ss. Trinitate, de Spiritu s. nebo de B. V. Maria).

Slavné votivní mše ex indulto generali jenom tehdy mají jedinou kolekту, když se v témže chrámu kromě votivní mše slouží z povinnosti (ex officio) ještě mše denní (konventní), jakož jest v kostelích katedrálních, kollegiálních a klášterních. Kde však (jako na př. v kostelích farních) není takové mše povinné, přidávají se ve mši votivní všechny orace, které direktář toho dne klade, kromě kommemorací obecných.

2. *Ritus votivní mše soukromé.* Tato zůstává bez Gloria i Credo, má aspoň tři kolekty, třeba by se konala slavné, Benedicamus Domino, na konci evangelium sv. Jana.

Kromě kollekty mše votivní berou se ty *commemorationes speciales*, které direktář ke mši denní předpisuje; z *commemorationes communes* přibírá se jen, kolik by třeba bylo do plného počtu tří modliteb. Kollektá prikázaná bere se vždy a kněz může také po libosti přidati ještě jiné, hleděti však jest, aby počet byl lichý.

Výjimky: a) *Gloria* mají soukromé votivní mše de B. V. Maria v sobotu, votivní mše „de Angelis“, ke cti Svatého v den, kdy klade direktář jeho svátek aneb kommemoraci oktávu jeho. Náleží-li ke mši o jistém světcí *Credo*, říká se toto ve mši o něm za votivní sloužené *die cadente a infra octavam*.

b) *Ve votivní soukromé mši de Beata jest* třetí kollektá (nevypĺňuje-li se 3. místo již kollektou z direktáře) de Spiritu sancto. Nepřipadá-li v sobotu kommemorace svátku (*commemratio specialis*), jest de Spiritu s. na místě 2., pro Ecclesia vel Papa na 3. — Ve mši votivní de Apostolis Petro et Paulo (tiché i slavné) jest kommemorace druhého apoštola na 2. místě; měla-li by za třetí položena býti kommemorace obecná, bere se místo ní *Concede* o Panně Marii.

3. *Společný ritus votivních, slavných a soukromých.*

a) *Graduale, Tractus* a veliké Alleluja řídí se, jako mše jiné vůbec, dobou církevního roku. Podobně platí pravidlo o připojení Alleluja k Introitu, Ofertoriu a Communio v čas velikonoční; Sequence vynechávají se ve mších votivních.

b) Má-li votivní mše svoji vlastní *prefaci*, bere se tato; jinak bere se *preface* oktávu (náleží-li tomuto *preface* vlastní) a není-li oktávu, tedy ta, která dle doby roku církevního předepsána jest, třeba by toho dne připadající svátek měl *prefaci* vlastní. V neděli vůbec, kromě doby a mše se zvláštní *prafaci*, bere se *preface* obecná (poslední) ve votivních soukromých; ve slavných (zpívaných) de ss. Trinitate. Má-li votivní mše svou *prefaci*, bere se nicméně zvláštní *Communicantes*, připadá-li takové na jistý oktáv.

Ty votivní mše, které se pro přeložené slavení svátku v týden připadlého v neděli slouží (na př. *patrocinium ecclesiae*), mají *prefaci* de ss. Trinitate, není-li dle času předepsána *preface* zvláštní, neb nežádá-li takové sám formulář votivní mše. Za poslední evangelium bere se nedělní.

c) Slouží-li se votivní v oktávu, kterýž má své zvláštní „*Communicantes*“ nebo též „*Hauc igitur*“, říká se toto.

d) Všecky mše votivní bez Gloria, mají k závěru Benedicamus Domino.

e) *Barva mešních paramentů* jest rozdílna podle povahy mše votivní. Mše votivní podle formulářů de Sanctis spravují se obecnými předpisy liturgickými o barvě.

Ze mší na jednotlivé dny téhodne mají barvu *bílou*: de ss. Trinitate, de Angelis, de s. Eucharistia, de Beata; barvu *červenou*: missa de Cruce, de Spiritu sancto, de Apostolis; *fialovou*: de Passione.

Z posledních 13 votivních slouží se in anniversario die consecr. episcopi, pro sponso et sponsa v paramentech bílých; mše ad tollendum schisma a všechny následující ve fialových.

Ku sloužení mše votivní jest zavázán kněz: a) když ji nařídil biskup ex causa gravi, a slouží-li prvního dne 40hodinné pobožnosti nepřetržité missam expositionis; b) když listina fundační aneb darovatel stipendia *výslovně* žádá mše votivní.

Padá-li výslovně určený den fundační votivní mše na den vymezený, slouží se mše dle direktáře; není-li den výslovně určen, odkládá se mše na svobodný den nejprve příští, nebo se slouží dle direktáře na úmysl v nadaci určený.

Ze mší, kteréž ukládá biskup nově ordinovaným kněžím: de Spiritu sancto, de B. V. Maria, pro defunctis, jsou první dvě votivní soukromé.

Mši o Panně Marii může neomysta sloužiti na některý svátek marianský dle direktáře; ke mši za zemřelé užívá formuláře „in missis quotidianis defunctorum“. Aplikace mší těchto pokládá se za svobodnu.

§ 12. Slavnost titulu (patrona) chrámového.

1. Odchylka od bohoslužebného řádu obecného může v jednotlivých kostelích, veřejných a poloveřejných kaplích řádně vysvěcených nastati pro svátek titulu (festum tituli vel patrocinii). Duchovenstvo přidělené k jistému chrámu nebo k veřejné kapli zajisté povinno jest světiti festum tituli za svátek dvojný I. tř. s oktávem, a nad to ještě povoleno jest přeložení slavnosti na neděli, připadá-li festum tituli do týdne.

V povinnosti této se zakládá potřeba zvláštní úpravy hodinek i mše na celý oktáv, není-li festum tituli již dle obecného řádu festum dupl. 1. Cl. cum Octava.

V kostelích a veřejných kaplích, ku kterým žádný kněz přidělen není, slaví se titulus jenom ve mších.

V *kanonické modlitbě* vzpomíná kněžstvo k jistému chrámu přidělené titulu jeho po každé, když k nešporám a chvalám předepsána jsou *Suffragia Sanctorum*. Jest-li kostel zasvěcen na jméno sv. Jana Křt., bere se v Suffragiích Ant. a orace ze dne 24. června.

Říká-li se officium votivum de Apostolis, nevynechává se v Suffragiích kommem. o sv. Petru a Pavlu.

Kommemorace zvláštní neděje se o tajemstvích a Svatých ve dny, na kteréž předepsáno jest officium jejich, třeba s jiným názvem, jako na př. jsou různé tituly kostelů Marianských.

Dle zákona vůbec platného neříkají se orace *de eodem* dvakráte. Proto nepřidává se v Suffragiích kommemorace de Cruce neb de ss. Sacramento, jest-li denní officium de Passione; ne o sv. archandělu Michaeli, Rafaeli, Gabrieli, když officium votivum de Angelis připadá.

Jest-li chrámový titulus „sanctae familiae“, odpadá v Suffragiích kommemorace o Panně Marii a sv. Josefu.

V kostele s titulem ss. Salvatoris neodpadá commem. s. Crucis, když předepsána jest.

Pořad kommemorací se spravuje důstojností titulu. Tak na př. kommem. o sv. Michaeli archandělu předchází kommemoraci o sv. Janu Křt., sv. Josefu, apoštolech Petru a Pavlu.

2. V *den památky* (die cadente) slouží se de sancto titulari jedna mše slavná (a všechny ostatní) ritem svátků dvojných I. tř., a tedy s Gloria, Credo a jedinou orací; jest-li mše před vystavenou velebnou svátostí, přidává se orace de ss. Sacramento se společným závěrem.

Dni, ve kteréž nelze patrocinia světiti v choru (v hodinkách a mši), jsou: a) vigilie vánoční a svatodušní; b) Narození, Obřezání a Zjevení Páně a poslední den oktávu jeho; c) popelečná středa, celý svatý týden, celé oktávy velikonoční a svatodušní; d) Nanebevstoupení Páně a Božího Těla; e) Nanebevzetí a Neposkv. Početí P. Marie; f) sv. Petra i Pavla, Všechn Svatých, sv. Josefa v zemích, kde světí se in foro; g) všechny neděle I. třídy.

Vymezení tomuto jest ovšem rozuměti tak, že patrocinium není samo z některých těchto dní.

Padá-li testum tituli na některý ze dní vymezených, překládá se na svobodný den nejprve příští. Za den svobodný platí

tu dni v oktávu neprivilegovaném, ferie a vigilie neprivilegovaná, ale ne svátek dvojný neb polodvojný.

Bylo-li by patrocinium přeložiti až za oktáv jeho, slaví se bez oktávu. Rovně tak nemá oktávu, nebo začatý oktáv přestává, jestliže svátek titulu chrámového sám nebo některé dni oktávu jeho padají v čas, kdy vůbec není zvláštních oktávů (str. 108.).

Jest-li svátek titulu v diecésním direktáři přeložen, ale ve vlastním chrámu jeho se může světit, slouží se potom, kdy jej klade direktář, mše o tom svátku, jemuž festum tituli v direktáři ustoupilo. Byl-li titulus přeložen pro neděli neb pro den v oktávu, bere se officium a mše o ferii neb o svátku prostém (jestliže takový dle obecného kalendaria připadá).

Světi-li se svátek titulu v den svůj (die cadente) — *in foro*, ale nemůže se také *in choro* světit, slouží se *jedna* zpívaná votivní mše o titulu, není-li to den z vyčtených v VI. gener. rubrice missálu. Tyto jsou: První neděle adventu, popel, středa, první neděle postní, neděle smrtelná a květná, celý svatý týden, hod boží velikonoční a svatodušm, oba s následujícími dvěma dny, neděle Bílá a nejsv. Trojice, boží hod vánoční, Zjevení a Nanebevstoupení Páně, svátek Božího Těla. (S. R. C. 11. prosince 1897.)

Nesvěti-li se svátek titulu *in foro* v den svůj, protože do týdne padl, překládá se jenom slavnost (sola solemnitās) na neděli nejprve příští, a tu slouží se jedna votivní mše slavná (zpívaná) o titulu s jedinou kollektou, s Gloria i Credo a posledním evangeliem sv. Jana. Vymezené dni jsou tu, kromě výše jmenovaných dle VI. gener. rubriky missálu, všechny dvojné svátky I. třídy, vigilie vánoční a poslední den oktávu tříkrálového. Připadá-li neděle této slavnosti na některý z těchto dnů vymezených, slouží se dle direktáře. Povolení k této mši votivní má platnost jen s tou výminkou, že pro ni nesmí opomenuta býti mše za osadníky dle direktáře.

Připadá-li svátek *Zvěstování Panny Marie* na některý z prvních pěti dnů svatého týdne (do čtvrtka včetně), slaví se *in foro*, ale officium a mše překládá se na pondělí *po neděli Bílé*. *V kostelích, které tento svátek mají za titulus*, slaví se od pondělí po neděli Bílé s celým oktávem, když byl svátek připadl na Veliký pátek nebo na Bílou sobotu, a tedy také *in foro* se přeložil.

Jsou-li v kostele s připsaným kněžstvím *dva tituly čelné* (aeque principales), koná se slavnost o každém; jest-li kromě

patrona čelného ještě *jinyj vedlejší* (secundarius minus principalis), koná se o tomto officium (hodinky a mše) ritem svátku duplex majus bez oktávu.

Kostely a řádně benedikované kaple, ku kterým žádný kněz připsán není, slaví své patrocinium jenom v den svátku samého zpívanou mší s Gloria i Credo a s kommemoracemi přípustnými o duplex I. Cl. *Vymezené dni* jsou výše jmenované dle VI. gener. rubriky missálu.

Kaple soukromé (tyto mohou svůj titulus míti, jen jsou-li benedikovány) nejsou ku svěcení patrocinia in choro ani povinny ani oprávněny; koná-li se přece slavnost patrona v životě obecném (in foro), slouží se mše podle předpisu direktáře.

Článek 3. **Eucharistie, pokud jest svátost.**

Jsa oběť ustavičná zůstává eucharistický Kristus ve způsobě viditelné na oltáři, aby *pokrmem duší* a spolu i *předmětem nejvyšší a člověku spasitelné úcty* náboženské byl. Takto jest eucharistie vzácný prostředek, jímžto se nábožnost a víra budí, milosti se dosahuje a dosažená se zachovává, obcování s Bohem se udržuje.

Svorně s tímto významem eucharistie stanoví církevní kázeň povinnosti duchovního správce k tomuto tajemství stručně slovy: „Parochus summum studium in eo ponat, ut cum ipse venerabile hoc sacramentum, qua decet reverentia debitoque cultu tractet, custodiat et administret; tum etiam populus sibi commisus religiose colat, sancte frequenterque suscipiat“. (Rit. Rom.)

Na základě církevního předpisu toho jedná bohosloví pastýřské A. o chování, B. o přijímání eucharistie.

§ 13. **Svatostánek.**

A. **Stálé chování eucharistie.**

1. Eucharistie smí se chovati *stále* jenom na oltáři ve svatostánku, kterýž pro tuto příčinu jest vlastní střed oltáře.

Církevní zákonové nařizují, aby svatostánek se věnovala bedlivá pozornost a dbáno bylo slušné ozdoby jeho, poněvadž

důstojná jeho výzdoba sama již budí uctivost k této svátosti. Nemůže-li sdělán býti z kovu vzácného, hodí se dřevo lépe, nežli kámen; dřevo nevlhne tolik jako kámen, a proto se i hostie snáze zachovávají ve svatostánku dřevěném.

Sdělavá-li se nový svatostánek, sluší dbáti, aby dosti pevný a bezpečný byl, přiměřenou velikost měl (asi 44 cm. hloubky) a na oltáři nestál příliš vysoko nebo daleko do zadu, že by k němu dosáhnouti snadno nebylo, ani zase ku předu tolik, že by pro kalich a patenu málo místa zbývalo. Lépe jest, stojí-li na zvláštním podstavci, aby kánonová tabulka nepřekážela v otvírání. Za neslušné pokládají se svatostánky otáčivé (*tabernacula tornatalia*).

Dvěře i přední strany ozdobují se řezbou, pozlacením, vůbec prací uměleckou; řezby představují snopy nebo klasy pšeničné, hrozny, anděly klanějící se, poslední večeri; také křížkem nebo kalichem ozdobují se dvěře svatostánku. Vnitřek potahuje se bílou látkou nebo se vyzlacuje.

Kromě svatostánku na oltáři čelném bývá ještě jiný v sakristii, aby se tu na čas uschovalo ciborium, když třeba jest odnésti je z oltářového svatostánku, jako jmenovitě na Zelený čtvrtek a Veliký pátek, nebo dějí-li se opravy v kostele. Potřebě na Zelený čtvrtek a Veliký pátek vyhovuje obyčejně svatostánek na některém oltáři vedlejším.

Svatostánek nový světí se. K benedikci této mají obecnou delegaci biskupští vikáři (děkani); děje se dle formuláře položeného ku konci missálu „*Benedictio tabernaculi vel vasculi*“ v textu klade se „*tabernaculi*“ místo „*vasculi*“.

Bedlivosti duch. správce poroučí se, aby svatostánek zůstával uzamčen a krom kněze nikomu nebyl přístup. Klíč ozdobný aspoň hedbávnou stužkou, chová se na místě, odkud by leckomu do rukou přijíti nemohl.

Mimo nádoby s velebnou svátostí nesmí se jiného nic do svatostánku stavěti, ani ostatky Svatých, svaté oleje, prázdný kalich nebo prázdná monstrance.

Zapovězeno jest na temeno svatostánku stavěti obrazy Svatých nebo květiny; smí tam ale státi kříž a vyobrazení božských osob, na př. Jezulátka, vzkříšeného Krista, Dobrého Pastýře.

2. *Stále chovati velebnou svátost* ve způsobě chleba přikazuje se kostelům farním z té příčiny, aby možno bylo těžce nemocným v každý čas donésti viaticum. Kromě farních kostelů chová se vel. svátost ustavičně v kostelích katedrálních, kolegiálních a klášterních.

Ve právu, stále chovati velebnou svátost, rovnají se kostelům farním: *a)* kostely a kaple ženských řeholí, jichžto členové povinni jsou zachovávatí přísnou klausuru; *b)* kostely a kaple veřejných nemocnic, blázinců, konviktů, seminářů a vůbec ústavů, na kterých dosazení kuráti nebo spirituálové duchovní správu vedou.

Ve chrámech filiálních, u kterých nesídlí kněz, může se stále chovati velebná svátost jen s povolením biskupa.

Sbor vykladatelů sněmu tridentského (S. C. C.) dává biskupům k jejich žádosti plnou moc, povolití stálé chování vel. svátosti v jejich kaplích konservatoriím (conservatorium == konvent panen Bohu zasvěcených), která se věnují výchově mládeže neb obsluze nemocných.

Sestrám sv. Karla Bor. (milosrdným), Vincenciánkám, Dámám nejsv. Srdce (Sacré Coeur) jest indultem papežským povoleno chovati vel. svátost v domácích kaplích, jestliže aspoň šest řeholnic v jednom domě bydlí a v kapli se aspoň jednou za týden mše svatá slouží. Mají-li v domě větší počet chovaneček, jsou ke stálému chování eucharistie oprávněny, byť i nebylo sester šest.

Vůbec mohou *kaple soukromé a veřejné* (krom těch, ježto se farním kostelům rovnají) nabýti práva k ustavičnému chování vel. svátosti pouze indultem apoštolským.

Kde obyčej takový zavládl, chová se vel. svátost v kaplích veřejných na krátký čas, jmenovitě v oktávu jejich patrocinia, k vůli odpolední pobožnosti.

V každém oprávněném kostele (kapli) chová se vel. svátost pouze na jednom oltáři, na nějž i náleží, aby se nad ostatní vyznačoval skvělejší úpravou. Ve chrámech farních jest to hlavní oltář, v katedrálních a leckde také v kollegiálních některý z oltářů vedlejších, a kromě toho ještě oltář některé s chrámem spojené kaple.

Nádoby s velebnou svátostí stojí ve svatostánku na korpóralu nebo na palle.

Před oltářem, kde se chová vel. svátost, má dnem i nocí hořeti světlo, kteréž proto věčným se nazývá. Dle symbolického významu svého jest *věčné světlo* neustálé vyznávání víry ve přítomnost Kristovu, posila důvěry ve slova Páně: „Pojďte ke mně všickni. .“, jest i symbol lásky, v kteréž Kristus sám sebe ztrávil, jest i vybídka křesťanu, aby lásku tu láskou splácel.

Světlo věčné shasíná se každého roku na Zelený čtvrtek a znova se rozsvěcuje posvěceným ohněm na Bílou sobotu.

§ 14. Konsekrace hostií k uschování.

1. Nové konsekrování čili obnova hostií určených k uschování nazývá se v církevní řeči *renovatio ss. Sacramenti*. Nařízení obecně platná ustanovují, aby se k obnově braly hostie čerstvé, obnova pak aby se dala každé dvě až tři neděle. Pro vlhkost chrámu a též v některé době roční může i častější obnovy třeba býti.

Hostie k obnově budtež na oltář doneseny hned na počátku mše neb aspoň před Offertoriem. Páravé sbírání drobečků po přijímání mnoho se usnadňuje, položí-li se hostie ku konsekrování určené prve ještě v sakristii na čistý papír a odtud se pomálu přendají do kalicha (ciboria) nebo na korporál, ve kterém na oltář doneseny budou.

Třeba-li konsekrovati jenom několik hostií malých pro určitý počet komunikantů, nebo v nedostatku těchto několik velikých, klade je kněz na patenu spolu s hostií mešní. Jsou-li hostie v posvátné nádobě, staví se tato, pallou přikrytá, stranou mešního kalicha tak, aby na oltářovém kameni a na korporálu stála. Za obětování a konsekrace snímá se palla. Jestliže v korporálu přineseny byly, kladou se před offertoriem po obou stranách mešního kalicha na korporál mešní.

Za kánonu před konsekrací lze hostie na obnovu ještě vzíti jenom ve skutečné potřebě; děje-li se tak, obětují se pouze v duchu.

Nově konsekrované hostie zůstávají na místě svém až do přijímání kněze. Jsou-li v ciboriu, staví se toto po přijetí kalicha do tabernakula; jsou-li na korporálu, přendávají se buďto před požitím mešní hostie nebo až po přijetí kalicha do ciboria, bylo-li toto již prve vyčistěno; ciborium pokrývá se víkem a pláštěm mimo korporál, aby se snad něco drobečků nesmetlo nebo na okraji pláště nezachytilo.

Nalezl-li kněz některé hostie mimo korporál, a neví, zdali se tam dostaly před konsekrací neb až po ní, požívá jich po přijetí kalicha.

2. *Ciborium vyčistuje se* před každou renovací; opominouti se to může jenom, když nová konsekrace následuje po předešlé v čase velmi krátkém.

Vyčistění ciboria, purificatio ciborii, děje se takto: Po přijetí nejsv. krve staví se mešní kalich trochu stranou na korporálu a přikrývá se pallou. Jsou-li v ciboriu ještě hostie celé,

rozdávají se kommunikantům, jsou-li tu někteří, nebo jich sám kněz požívá; není dovoleno přidávati k nim nově konsekrované. Potom dává si kněz nalíti něco vína do mešního kalicha a přesypává, ukazovatelem pravé ruky pomáhaje, drobečky z ciboria do kalicha. Pak dává i do ciboria nalíti vína neb i vody, a zase pomáhá ukazovatelem, aby drobečky na stěnách uvázlé odklizeny byly; pokud třeba, opakuje se nalévání do ciboria. Konečně vytírá se ciborium purifikatoriem. Po vyčistění ciboria sbírá, jak obvyčejně, patenou drobečky po korporálu a přistupuje k obvyčejné purifikaci.

Čistí-li se ciborium dříve, nežli se nové hostie konsekrují, staví se vyčistěné stranou, po mši pak odnáší se do sakristie.

Purifikatorium, kterým se vytíralo ciborium, skládá se tak, aby líc přišel do vnitř; ke mši se ho neužívá, dokud vypráno nebylo.

Také *hostie v monstranci* obnovuje se často. Obnova může se tím způsobem dít, že se hostie vsazuje do lunuly před obětováním, monstrance blíže mešního kalicha na kameni oltářovém a na korporálu stojí a po přijímání kněze do tabernakula se ukládá. Jestliže pro dlouhé opomíjení renovace zplesnivěly hostie v ciboriu, nechávají se ve sklenici čisté vody ve svatostánku, až se rozplynou; potom vylévá se voda do sakraria.

B. Podávání a přijímání eucharistie.

§ 15. Právo, povinnost a způsob posluhovati eucharistií.

1. *Řádní* posluhovatelé jsou kněží; mimořádně může s povolením správce chrámového podávati diakon.

Aby kněz rozdávati směl eucharistii v kostele cizím, třeba jest mu povolení farářova (správce kostelního); dáno-li knězi dovolení sloužiti v cizím kostele mši, jest mu i dovoleno posluhovati svátostí oltářní.

Řeholníci mohou věřícím podávati velebnou svátost ve svých kostelích a kaplích, nikoli ale ji veřejně nésti k nemocným bez povolení biskupa nebo faráře.

2. Kněží, kterým duchovní správa poručena jest, povinni jsou buďto sami nebo skrze jiné kněze posluhovati velebnou svátostí svým podřízeným, kolikráte tito právně žádají; k ne-

mocným obzvlášť přísně váže povinnost tato. Duchovním správcům náleží též pečovati, aby dítky ku přijímání eucharistie připraveny a vedeny byly, v nebezpečnosti smrti dříve, nežli krom něho.

3. V podávání eucharistie šetřiti jest obyčejů a rozkazů církevních.

V potřebě dovoleno jest lámati malé hostie, ale nikoli na více částí, nežli na dvě až tři; dovoleno jest také, pro jednoho a druhého komunikanta ulomiti z velké hostie mešní a podati mu za mše, když by mu jinak bylo dlouho čekati na přijímání. I velké hostie z monstrance mohou se na části rozlámati a komunikantům podati, když by jiných částek nebylo; rovně tak dovoleno konsekrovati ku přijímání věřících hostie velké a kousky jich podávati, když by malých po ruce nebylo.

Nedostává-li se hostií na všechny komunikanty, není dovoleno bráti ještě před přijímáním kněze ty hostie, které se v tu dobu za mše konsekrují.

4. Jako církev tuto svátost chová jen ve chrámech a kaplích, tak i jenom na těchto místech ji věřícím udělovati dovoluje; kaplím soukromým jest povolení biskupa zapotřebí, aby se tu někomu velebnou svátostí posluhovati mohlo. Jenom nemoc může býti příčina, aby kromě místa posvátného někdo přijímal.

Čas ku podávání této svátosti jest, kromě nemoci, určen podobně jako doba mše svaté. Jestli pak některý den tolik lidu přišlo ke zpovědi, že jich nelze v čas dopolední všech odbyti, může se jim i ještě dávno po poledni podávati.

Nedovoluje se udělovati velebné svátosti času nočního; ani noc hodů vánočního nevyjímá se z obecné záповědi této. Taktéž neposluhuje se touto svátostí na *Zelený čtvrtek* od dokonání obřadů ranních, celý *Velký pátek* a na *Bilou sobotu* až do konce mše svaté, leda by na tento den někde dávný obyčej byl, hned po přijímání kněze věřícím podávati.

Svátostí oltářní posluhuje se v době zákonem církevním ustanovené buďto za mše svaté po přijímání kněze, anebo kromě mše.

Za mše svaté hned po přijímání kněze účastniti se stolu Páně přikazuje pontifikál ordinandům za svěcení na kněžství, opatům, abatyším, když slavné benedikce docházejí, řeholníkům a jeptiškám za oblékání roucha řeholního a skládání slibů, králům a královnám o korunovaci. Podobně přikázáno jest, když kněží na *Zelený čtvrtek* způsobem laiků velebnou svátost přijí-

mají. Ačkoli kromě těchto případností není zákona, vedle něhož by věřící povinni byli za mše svaté přijímati, nicméně srovnává se i s původní praxí křesťanskou i s celou povahou této svátosti, aby věřící raději za mše svaté nežli jindy ke stolu Páně přistupovali, nic-li tomu na překážku není.

Velebnou svátostí lze posluhovati *také za mše de Requiem* a jest-li k tomu příčina důvodná, může kněz oděný paramenty černými podávati bezprostředně přede mší nebo hned po mši, nežli odchází od oltáře.

5. Rozdává-li velebnou svátost *mimo mši*, omývá kněz nejprve v sakristii ruce, obléká rochetu a *štolu bílou nebo té barvy, která toho dne ke mši předepsána jest*. Jda k oltáři, pokrývá hlavu biretem a nese v ruce bursu s čistým korporálem, na oltáři se aspoň dvě svíce rozsvěcují.

Podávati počíná se na straně epištoly; ministranti klečí zatím na posledním stupni oltáře tak, aby zády obráceni byli ku stěnám chrámovým.

Jest-li podzdvihování ve mši sloužené na oltáři, u kterého podává, obrací se kněz podávající k oltáři neklekaje; totéž činí dává-li se požehnání od oltáře velebnou svátostí.

Jest-li na oltáři tom výstav velebné svátosti, nekleká kněz, když podáváje přechází.

Upadla-li hostie na zemi, na prostěradlo nebo někomu na šat, zdvihá ji kněz a podává komunikantovi; byla-li se na zemi pošpinila, odkládá ji zatím na korpolál, a potom staví do tabernakula ve sklenici vody; když se ve vodě rozplynula, vylévá se obsah nádoby do sakraria. Nezdá-li se za slušno hostie na zem upadlé, ačkoli zůstala čista, podati komunikantovi, může jí požití po svém přijímání, nebo ji položit do ciboria, když byl všem komunikantům podal.

Jestliže zvlhli podávajícímu prstové, kterými hostie bere, otírá je, prve však pohlíží, zda-li některé drobtý utkvěly; neboť tyto by do ciboria setřel, nežli by prsty o purifikatorium otíral. Trvá-li podávání dlouho, jest dobře raději v nádobce na oltáři postavené omývati prsty, když toho třeba; nádobku tuto může sobě dáti přinést, nepodává-li od oltáře se stupně svrchního.

Dokončiv podávání kromě mše, navrací se k oltáři; ukládaje ciborium *může*, za smývání prstů v nádobce na oltáři postavené, říkati po tichu antifonu: *O sacrum convivium, in quo Christus sumitur* atd., *povinen* však jest říkati (v čas velikonoční s Alleluja) modlitbu „*Deus qui nobis*” Když byl cibo-

rium uložil, dává rukou požehnání, říká: „Benedictio Dei omnipotentis, Patris et Filii † et Spiritus sancti descendat super vos et maneat semper.“ (Amen.) Podával-li po mši zádušní v paramentech černých, nepřidává Alleluja a nežehná.

Podává-li kněz *bezprostředně přede mší* neb po mši, zůstává v celém ornátu mešním; podává-li za mše svaté po přijímání svém, nebo bezprostředně přede mší, nežehná. Podávání za mše svaté počíná se po přijetí kalicha, ještě před purifikací; kalich pokrytý pallou staví se něco stranou, ale nikoli mimo korporál. Otvíraje a zavíraje tabernakulum, drží palec a ukazovatel obou rukou spojené.

§ 16. Způsobilost a povinnost ku přijímání.

1. Vedle nynější kázně církevní jest ku přijímání vel. svátosti způsobilý každý rozumu došlý katolický křesťan, má-li nebo vůbec měl dostatečný pojem o této svátosti, jest-li přirozeně lačen a nachází se ve stavu posvěcující milosti.

V konstituci „*Ecclesiarum Orientalium dignitas*“ dí papež Lev III., že *uniti*, kteréhokoli ritu orientálního mohou přijímati kdykoli v roce z rukou kněze latinského, nemají-li na blízku kostela i kněze svého.

Postačitelné důvody, zejména: působnost milosti na křtu obdržené a starobylý obyčej církevní, podávati též nemluvňatům, nasvědčují tomu, že se podávati může i *hluchoněmým* na ústavu nevyučeným, jestliže uctivost a nábožnost projevují a život počestný vůbec vedou.

Papežské dispense od lačnosti mohou z důvodů vážných i laikové dojíti.

Zevnější slušnost žádá, aby se komunikanti skromně a způsobně chovali, obličej a oděv čistý měli; aby kněží způsobem laiků přijímající na stupních oltáře klečeli, rochetou a štolou oděni byli; ozbrojení aby zbroj odložili.

2. Aby věřící vel. svátost přijímali, rozkazuje sám Kristus. Tento božský zákon jest určitěji pronesen zákonem církevním, vedle něhož každý křesťan povinen jest přijímati aspoň jednou do roka v čas velikonoční, a kromě toho v nebezpečení smrti.

Zákon o velikonočním přijímání (a zpovědi za přípravu) daný na 4. sněmu lateranském r. 1215 zavazuje všechny rozumu došlé a výslovně nevyloučené katolíky, zdravé i nemocné.

Velikonoční čas trvá podle ustanovení papeže Eugena IV. od neděle květné až do neděle Bílé. Dle potřeby nebo obyčeje rozšířena jest doba ta v rozdílných diecésích rozdílně; v Čechách trvá od popelečné středy až do svátku nejsv. Trojice, tento den ještě počítajíc.

Zákonu církevnímu činí sice křesťan zadost, v kterém by koli chrámu vel. svátost přijímal; avšak církev nepřestává pronášeti snažné přání, aby každý raději v domácím farním, nežli v cizím chrámě velikonoční povinnost vykonal.

Přijal-li nemocný v čas velikonoční vel. svátost za viaticum, naplnil spolu zákon o přijímání velikonočním. Nehodným přijímáním nevyplňuje se povinnost velikonoční.

Kdo v čas velikonoční nemůže pro důležitou příčinu se zúčastniti stolu Páně, jest povinen zúčastniti se před počátkem toho času, když by předvídal potomní překážku, neb až po uplynutí jeho, jakmile může. Komu zpovědník odložil rozřešení na dobu, která již nepadá v čas velikonoční, naplňuje zákon, když potom přijímá. Zpovědníci vůbec mohou z důvodů dobrých jednotlivcům čas velikonoční prodloužiti, n. př. aby nemocný, krátce před velik. časem svátostmi zaopatřený později nahradil přijímání velikonoční.

Duchovní správce jest povinen pečovati, aby všickni osadníci jeho v čas velikonoční podle zákona církevního se zachovali. K tomu cíli náleží jemu; *a)* když čas velikonoční nastává, církevní zákon veřejně ohlásiti a všecko vysvětliti, co k naplnění jeho náleží; *b)* na konec doby velikonoční napomenouti vůbec a šetrně, aby všickni, kdož posud pro jakoukoli příčinu nevyhověli rozkazu církve svaté, ještě v čas vyhověli; *c)* churavým lidem, kteří do chrámu přijíti nemohou, ustanoviti a ohlásiti den, kdy bude v jednotlivých obcích zpovídati a vel. svátostí podělovati všecky churavce.

Aby pak osadníci *také hodně přijali svátosti*, má duchovní pastýř: *a)* V postním čase osadu svou bedlivě připravovati na kázáních, skrze vyučování po stavech (vyučování svatopustní, str. 223.) a jinými pobožnými výkony, kteréž věřícím schvaluje; *b)* toho dbáti, aby se přijímaly svátosti v dobrém pořádku a ke společnému přijímání aby se družila přiměřená zevnější slavnost. Na kterých osadách možno jest provésti, aby osadníci po stavech ku přijímání svátostí přicházeli, tu také možno bude společné přijímání nějak oslaviti, aspoň zpěvem za

mše svaté neb i vhodnou promluvou, když lidé jednoho stavu a pohlaví společně ku stolu Páně jdou. c) Duchovní správce vzbuzuj osadníky, aby den velikonočního přijímání svého nějakou zvláštní pobožností aneb jiným dobrým skutkem (na př. příspěvkem na zbožný účel) oslavili a posvětili.

Přehledu o plnění povinnosti velikonoční nabývá duchovní správce na menších osadách podle „Seznamu duší“ (kniha osadní, liber status animarum viz str. 50.) a zpovědních cedulek, ježto penitenti po vykonané zpovědi dostávají a po čase velikonočním zase navracují.

§ 17. Časté přijímání.

Horlivý duchovní správce působí k tomu, aby osadníci jeho často přijímali vel. svátost, protože se duše skrze hodné přijímání ve spasitelném obcování s Bohem utvrzují, horlivosti v dobrém a síly proti pokušení a hříchu nabývají.

Prostředky a cesty k tomuto cíli jsou: a) Pečlivě připravovati školní děti ku přijímání svátosti oltářní a vštěpovati jim vůbec velikou uctivost a lásku ke Kristu na oltáři přebývajícímu; b) často vyučovati na kázáních o této svátosti, o zvláštních pobožnostech k ní a k nejsv. Srdci Páně; c) ochotně posluhovati pokáním a ve zpovědnici vzbuzovati k častému přijímání svátostí; d) horlivě spravovati nábožné spolky a bratrstva; e) pořádati slavné přijímání společné za vhodných příležitostí, zvláště o slavnostech spolkových a v čas velikonoční.

Časté přijímání bere se ve smyslu dvojím: ve smyslu širším rozumí se přijímání za měsíc, ve smyslu vlastním neb užším přijímání jednou nebo několikrát za týden.

Jako přijímání velebné svátosti vůbec, tak i přijímání časté jest užitečno, jenom když děje se hodně a se skutečným prospěchem přijimatele. Souditi o tom, zda-li jistému člověku časté přijímání prospívá a protož i dovoliti se může, náleží zpovědníkům. Ti mohou i řeholním osobám dovoliti častější přijímání, nežli řeholní stanovy všem předpisují. (Dekret Lva XIII. „Quemadmodum omnium“ ze dne 17. pros. 1890.)

Přijímání jednou za měsíc může se každému dovoliti, o kom se ve zpovědech jeho shledává, že dobře jest připraven a rozřešení hoden; ano zpovědník radí k němu snažně neb i za

pokání je ukládá těm, kdo ve blízké příležitosti nutné žijí nebo vůbec mají zápasiti s těžkým pokušením.

Dětem nemajícím 15 let věku svého nepovoluje se přijímati častěji, nežli jednou za měsíc.

Přijímání jednou za týden může se povolití těm, kdo se hříchů těžkých pečlivě varují a hříchů všedních se lehkomylně nedopouštějí, zlé náklonnosti vykořeniti dbají a nábožnost upřímnou na jevo dávají. Může se povolití ano i za pokání a za prostředek nápravy uložití lidem, kteří ze slabosti a nikoli lehkomylně ve hříchy těžké (na př. mollities) upadají.

Několikeré přijímání za týden čeli k tomu, aby duše k dokonalosti podněcovány a posilovány byly; pro tuto příčinu předpisují je stanovy řeholních společenstev.

Nezbytná podmínka hodného a prospěšného přijímání několikrát za týden jest, aby člověk netoliko ve hříchy těžké neupadal, nýbrž i dobrovolné a nekrocené příchyllosti ke hříchům všedním prost byl a věrně dbal vystříhati se chyb a poklesků, kterých se dopouští pro nepozornost, kvapnost neb i pro přirozenou křehkost.

Směrem kladným žádá toto časté přijímání, aby člověk upřímně, z lásky k Ježíši po nebeském pokrmu toužil, křesťanské dokonalosti horlivě dbal, a tuto snahu svoji nelíčenou nábožností vůbec a zejména před přijímáním a po něm, obzvláště pak činným sebezáporem, skromným chováním a tichou trpělivostí také osvědčoval, kráčeje ve šlépějích Krista tichého a pokorného srdcem, poslušného, chudého, trpělivého.

Krom těchto věcí třeba jest uvážiti, nejsou-li stav, zaměstnání a povinnosti osob častého přijímání žádostivých takové, že by se obyčejně nemohli tolik na mysli sebrati, kolik třeba k této pobožnosti, nebo že by se pro jejich časté přijímání dala někomu škoda neb ujma v jeho právech (na př. manželky a hospodyně, služebné osoby), nebo že by sobě lidé s dobrým důvodem brali odtud pohoršení. Protož nedovoluje se přijímati každý týden nebo několikrát za týden nově obráceným, o kterých vůbec povědomo jest, že hříšný život vedli, dokud by se skutečná jejich náprava dostatečně neosvědčila; rovně ne těm nepravým nábožným, jichžto zlý jazyk, nesnášlivost, zahálčivost vůbec povědomy jsou.

O zpovědi za přípravu platí obecné pravidlo, že pokaždé zpovídají se ti, kdož jednou za týden ke stolu Páně chodí. Kdo častěji přijímají, ti se aspoň jednou za týden zpovídají, neuka-

zuje-li se zvláštní potřeba nové zpovědi. Potřeby této nebývá u lidí útlého svědomí; ano těmto i velice prospívá, aby všední svoje hříchy smazati usilovali vzbuzováním lítosti, pokory, modlitbou, almužnou, užíváním předmětů svěcených když kromě dne zpovědi každý týden konané přijímají.

Osobám, kteréž jednou za týden stolu Páně se účastní, může pro svátek v témdni připadající dovoleno býti, aby beze zpovědi přistoupily, jest-li zpovědníku o nich známo, že hříchu nějakému *oddány* nejsou; příprava jejich záležitostí v takových pobožnostech, kterými podle učení katolického všední hříchové se shlazují.

Stran častého přijímání náleží duchovnímu správci varovati se dvou výstředností. Jedna by v tom záležela, kdyby příliš mnoho pilnosti a času věnoval těm osadníkům, kteří často přijímají svátosti, a zanedbával proto věcí všem osadníkům potřebných.

A ještě více protivilo by se úkolu a povolání kněžskému, když by duchovní správce časté přijímání svátostí lehko vážil, osoby jeho žádostivé snižoval, pobožnost a dobrou jejich vůli bez platných důvodů podezřival. Smýšlení takové bylo by jen důkaz, že nerozumí úloze svojí a že sám pravé pobožnosti nemá, neschopen a váhav jest voditi horlivé duše na cestě spravedlnosti křesťanské až k dokonalosti.

§ 18. Život křesťanský, ustavičné obcování s Kristem eucharistickým.

Kristus dal sebe církvi své a zůstává s ní ve svátosti, aby věřící již ne sami sobě živi byli, ale tomu, který za ně umřel a z mrtvých vstal. (2. Kor. 5., 15. Ku dosahování tohoto úmyslu Spasitelova v jednotlivých křesťanech pomáhá obzvláště časté a hodné přijímání, skrze které vcházíme ve spojení s Kristem a skrze Krista se utvrzujeme v obcování s Bohem. Ale málo by prospívalo i samo spojení toto, kdyby hned zase bylo přerušeno; ten křesťan nikoli nedosahuje vlastních účinků velebné svátosti, na kterém nenaplnují se slova Kristova: „Kdož jí mé tělo a pije mou krev, ve mně přebývá a já v něm“. (Jan 6., 57.) Křesťan spojuje se s Kristem ve svátostném přijímání, aby *zůstal* živým údem těla Kristova, ustavičně se rozmáhaje v poznání, lásce a následování Pána svého a takový život věda, že by nebyl nehoden přijímati každodenně. Toto jest trvalé spojení, ustavičné

obcování s Bohem skrze Krista, a jak to se rozmáhá mezi věřícími, oslavuje se Bůh a dokonává se spása věřících.

Trvalé s Kristem spojení, kteréž vlastně záleží ve smýšlení a jednání podle Krista s milostí jeho, tuží se dle toho, jakž umí křesťan a chce zachovati ten stav duše, ve kterém hodně přistupuje ku přijímání svátosti. Výkony, kterými se tento stav duše *zachovává*, jsou zvláště *přijímání duchovní a soukromé navštěvování svátosti*.

Duchovní přijímání jest vřelá touha po spojení s Kristem ve svátosti; ono jest výborná dispozice k vlastnímu přijímání a vzácný prostředek, jímžto se udržuje spojení založené skutečným přijímáním. Po skutečném přijímání, stalo-li se hodně, neposiluje a nepěstuje se život duchovní žádnou pobožností tolik, jako častým přijímáním duchovním; toto zajisté rozmnožuje milost, podněcuje horlivost v dobrém, dává posilu proti pokušení, pozdvihuje srdce k Bohu, zvyšuje lásku k Ježíši Kristu.

Duchovní správce poučuje o pobožnosti této a vzbuzuje věřící, aby ji konali často, ne pouze za mše svaté, ale kdykoli ve chrámě jsou neb mimo jdou a také v domácnosti své, zvláště nemohou-li v neděli a ve svátek navštívit chrám, nebo když se oznamuje podzvihování zvonkem s věže.

Podstatné stránky v pobožnosti duchovního přijímání jsou: a) Vzbuditi lítost nad hříchy; b) osvědčiti víru ve skutečnou přítomnost Kristovu, klaněti se a připomínati sobě, že Kristus žádá obdařiti duši dobrými dary lásky své; c) toužiti po skutečném přijetí svátosti, a poněvadž toho nyní dojíti nelze, prositi Pána, aby nás i takto milostí svou obdařiti ráčil; d) v plné důvěře, že prosba vyslyšena jest, děkovati a za to nábožně prositi, aby Kristus při nás zůstatí ráčil.

Soukromá návštěva velebné svátosti jest prodlévání ve chrámě, aby se klaněl člověk přítomnému ve svatostánku Spasiteli, zvláště kromě mše svaté a mimo čas veřejných služeb božích nebo jiných úkonů posvátných, ku kterým povinnost víže. Nějaká aspoň náhrada skutečné návštěvy jest, když křesťan mimo chrám se bera na vel. svátost nábožně vzpomíná, jí se v duchu klaní a prosby své ke Kristu zasílá.

Kristus přítomný ve svátosti vzdává jménem všeho lidu křesťanského Bohu Otci bez přestání poctu nejvyšší, nábožný pak navštěvovatel svojí soukromou pobožností se přidružuje ke Kristu, spolu s ním se klaněje v duchu a v pravdě; Kristus ve

svátosti své rozbil stánek milosrdenství svého a svých milostí a protož i každá duše věřící povzbuzena jest k důvěrné naději vedle slov sv. Pavla: „Přistupmež tedy s doufáním k trůnu milosti, abychom došli milosrdenství a našli milost ku příhodné pomoci“. (Žid. 4., 16.) Návštěva tato jest i nějaké *dostiučinění* za mnohé urážky a zlehčení, s kterými se Kristus v této svátosti setkává, ona jest velice dojemný výjev katolické víry, jedna z útlých květin pravé křesťanské nábožnosti, pokory a něžné lásky; ona má mezi pobožnostmi soukromými cenu nejvyšší, podobně jako veřejné a slavné uctění vel. svátosti zaujímá přední místo mezi pobožnostmi církevními. Církev sama vzbuzuje k těmto návštěvám nepřímou, chovajíc vel. svátost na místech nesčíslných a nařizujíc, aby chrámy zůstávaly otevřeny, vzbuzujíc k pobožnosti této přímo a za povinnost ukládajíc pastýřům, aby k ní vzbuzovali, schvalujíc a zavádějíc nábožné spolky, bratrstva i řehole, kterým ustavičné ctění vel. svátosti za cíl položeno jest.

Duchovní správce nejmocněji vzbuzuje ku vzácné pobožnosti této, sám-li ji koná. Obíraje sobě k andělskému zaměstnání tomuto čas příhodný (obyčejně odpoledne), dokonává na posvátné samotě svou ranní oběť, posvěcuje tu svých modliteb, hledá i nabývá světla a síly ku pracem úřadu svého, zejména ve příhodách obtížných. Mužové, kteří sobě v rozličných dobách historie církevní dobyli nesmrtelných zásluh o reformu kněžstva, vesměs uznávali tyto návštěvy za mocný prostředek, aby církvi vzbuzeni byli pastýřové plní pokory a obětavosti Kristovy.

Oddíl II. **Obcování s Bohem skrze modlitbu.**

§ 19. **Význam modlitby vůbec. Modlitba církevní a soukromá.**

Jsouc obrácení mysli k nejvyšší bytosti jest modlitba ve vlastní své podstatě touha po obcování s Bohem, skutečné a dobrovolné udržování jeho a spolu i prostředek, aby obcování toto bylo blahodějně tou měrou, jak úmysl a srdce modlitele čisty jsou a jak vroucna jeho nábožnost.

Jako všecken katolický kultus jest bezprostředná úcta boží (*cultus latría*) nebo prostředecná skrze uctění Svatých (*cultus hyperdulíae* a *dulíae*): tak i modlitba buďto přímo se k Bohu nese nebo nepřímou skrze Svaté.

Jest pak modlitba uctění Boha, protože modlitbou vyznávají se velebnost a vlastnosti boží; jest i prostředek působný k dosahování milosti boží, poněvadž ji Bůh sám za prostředek takový zřejmě vyhlásil a nařídil, pojav ji do způsobu, kterýmž provozuje mocnost a dobrotivost svou ve prozřetelném spravování světa.

Ve skutečném konání modlitby ústní rozeznává se modlitba církevní neb liturgická čili veřejná (*publica*) a modlitba soukromá (*privata*).

Církevní slovou ty modlitby, kteréž dle určitých formulářů jménem a k rozkazu církevní vrchnosti konají orgánové k zastávání úřadu kněžského zmocnění.

Modlitbu *soukromou* konají buďto jednotlivci neb i společně mnozí a mají v ní prostředek, aby soukromě Boha vzývali nebo liturgické bohoslužby zbožně se účastnili, modlitbou a zpěvem ji provázejíce. Soukromé modlitby nedějí se ve jménu církve (nejsou liturgické), a protož také k nim nehledí zákonové církevní s tou pečlivostí, jako ku modlitbám liturgickým.

Jakkoli všemi modlitbami se ctí Bůh trojjediný a lidem se dobývá milosti boží: konají se nicméně mnohé se zvláštním úmyslem, směřují k uctění některých tajemství křesťanské víry, jak tato se přestavují duchu křesťanskému v církevním roce, nebo k uctění některých posvátných událostí, osob nebo předmětův a míst, aneb pro dosažení jistých milostí. Takto povstávají posvátné výkony a *pobožnosti*, ježto dílem jsou církevními zákony upraveny a protož i výkony a *pobožnosti církevní* slovou, nebo se při nich volnému výlevu náboženského smýšlení svoboda pouští, a to jsou *pobožnosti soukromé*, obecné, či lidové.

Církevní pobožnosti řídí a spolu s lidem koná z povinnosti úřadu svého kněz; k pobožnostem soukromým není takto zavázán, ale vždy přece povinen schvalovati je lidu věřícímu a bdíti, aby při nich dobrý řád byl zachován a nic takového se nevloudilo, co pravé víře a ctným mravům škodno jest, nebo dáti může podnět, aby podezřívána nebo tupena byla pobožnost křesťanská.

Mezi modlitbami a pobožnostmi katolickými, ježto se konají kromě pobožností mešních a pobožností za udělováním a přijímáním svátostí, zaujímají místo čelné: 1. Církevní nebo kanická modlitba. 2. procesí a pouti, 3. pobožnosti eucharistické a na uctění muk i smrti Páně, 4. pobožnosti k Panně Marii a Svatým, 5. ctění svatých ostatků a obrazů.

K modiibám církevním se druží svátostiny (sacramentalia), ježto jsou působná církevní modlitba žehnací, spojená s určitými obřady.

§ 20. Církevní hodinky.

1. *Církevní* neb *kanonické hodinky* (officium divinum, ecclesiasticum, horae diurnae), prostě breviář nazývané, jsou spolu se mší řádná bohoslužba denní a náležejí ku předním z povinností sluhům církve ukládaných.

Breviář jest v úzkém spojení se mší svatou. *Hodinky jitřní*, matutinum, jsou příprava ke mši; protož i se žádá, aby je kněz byl dokonal, nežli se na mši vydává.

Hodinky menší (horae parvae) mají převahou účel prosby za účast v těch milostech, kteréž působí mše a denní slavnost. Nařízený k nim 118. žalm předkládá ostříhání zákona božího za hlavní úkol dne a za podmínku, bez kteréž nelze dosáhnouti milostí žádaných.

Nešpory mají význam chvály a díků za dosažené milosti. *Completorium* vyjadřuje blahou nadějí, že dílo denní dobře vykonáno jest. Odpočinek člověka po vykonané práci jest nějaké podobenství k odpočinutí Páně po dokonaném stvoření světa a též budoucího odpočinutí člověka po dokonané pouti vezdejší. Za odpočinutí to prosí ty části Completoria, které po žalmech následují.

2. Vážné důvody, *proč nařízena jest kanonická modlitba*, obzvláště jsou: a) Jako vytrvalá, dnem i nocí konaná modlitba byla podstatná část vykupitelského díla Kristova: tak i náleží k pokračování v tomto díle ustavičná modlitba církve ne méně, nežli zvěstování pravdy zjevené a konání oběti Kristovy nekrvavé. b) Nezbytno jest, aby ustavičnou obětí Nového Zákona modlitba připravovala, jí provázela a po ní následovala. c) Sluhům svatyně třeba jest, aby sobě modlitbou hojné milosti vyprošovali, aby měli v modlitbě částou za den upomínku, že povinni jsou čistotu duše zachovati a svatou službu svou věrně plniti; aby se obsahem breviáře rozmáhali ve znalosti písem svatých, vybraných kusů z literatury patristické a života Svatých. d) Ustavičná modlitba duchovního stavu podporuje modlitby věřících a přimlouvá se za ně u Boha, věřící vzdělávají se příkladem pastýřů modlících se a povzbuzují se sami k modlitbě horlivé.

3. Povinnost *veřejně a společně* konati církevní hodinky váže jenom kněžstvo chrámů kathedrálních a kollegiálních, pokud dispensemi částečně osvobozeni nejsou. Ve chrámech klášterních koná se officium dle řeholních statut a oprávněných obyčejů.

Soukromě konati modlitbu kanonickou závázáni jsou: a) Klerikové vyšších posvěcení (od subdiakonatu); b) kdo církevního obročí dosáhli, třeba by neměli vyššího svěcení; c) profesové řeholí, nemohou-li se účastniti modlitby chorové.

Povinnost kanonické modlitby naplňuje se řádně, když každý užívá breviáře a Propria jemu předepsaného a cele dokonává officium dne. Stalo-li se z nepozornosti neb omylem, že zaměnil officium dne za jiné a toto již dokonal, není toho dne vázán ještě ku předepsanému. (Officium pro officio.) Opomenuté může vzíti v den, na kterýž připadá officium mylně již vykonané, může se ale také v následující dni držeti direktáře, třeba by se takto přihodilo, že by totéž officium dvakrát říkal. Znamená-li omyl ještě nežli celé officium dokonal, modlí se zbývající část dle officia denního. (Error corrigitur, ubi deprehenditur.)

Soukromě recitující není sice povinen zachovávat obřady předepsané k modlitbě chorové, ale přece povinen zachovávat pořad jednotlivých hodin a dokonati každou cele v jednom, nemá-li dobrého důvodu k přerušení. Byl-li v jedné hodině, třeba i na delší čas někým *vyrušen*, není povinen zase znova začít; stalo-li se vyrušení v jistém žalmu nebo čtení, třeba jest počít znova tuto část, jestliže vyrušení déle potrválo.

Čas k modlitbě chorové předepsaný neváže v modlitbě soukromé; tuto se naplňuje povinnost v době od půlnoci do půlnoci, Nic však méně žádá nejen úmysl v roztržení této modlitby patrný, ale také dobrý pořádek denního života, aby kněz v duchovní správě zaměstnaný měl za pravidlo, předjímati (anticipare) jitřní v předcházející odpoledne, ostatním hodinkám pak věnovati čas jejich názvu blízký.

Od povinnosti ku kanonické modlitbě osvobozuje: a) Nemoc, za které by bez obtíží velikých recitovati možno nebylo. b) Vážná překážka na př. důležité a neodkladné povinnosti úřední nebo skutkové lásky, kterých opustili ani odložiti nelze; kdo ale, předvídaje neprázden, bez obtíže předejmouti může modlitbu, povinen jest předejmouti. c) Nezaviněný nedostatek breviáře; kdo jen officia zvláštního nemá po ruce, modlí se dle formuláře obecného (de Comuni), neb officium blízké předepsanému, neb užívá breviáře jiného, třeba řeholního. Kdo za studii nebo na cestách

mešká mimo diecési svou, říká officium vlastní (domáci), jest-li beneficiát; jest-li prostý kněz, může konati officium předepsané tam, kde se nachází. *d)* Dispense; biskupové mají plnou moc dovoliti slabozrakým a vůbec chorým modlitbu růžencovou neb jinou náhradu za církevní hodinky.

Zaviněné obmeškání hodinek nejen hříšno jest, ale také povinnost restituce uvaluje na nedbalého *beneficiáta*. V této věci bere se za obecnou zásadu, že beneficiát, který ostatní svoje povinnosti koná, povinen jest za úplné obmeškání hodinek ze třetího nebo čtvrtého dílu svých, dani nepodrobených důchodů dáti kostelu nebo chudým podíl dle počtu obmeškaných oficií.

§ 21. Církevní průvody. Společné pouti.

I. Rozeznáváme církevní průvody řádné a mimořádné.

Řádné (ordinariae) slovou ty, které bohosluženým řádem na jisté dni v roce položeny jsou a každý rok se opakují. K těm náležejí: procesí na den Očišťování Panny Marie, na neděli květnou, na den sv. Marka, na křížové dni a na slavnost Božího Těla neb ještě v jiné dni podle obyčeje chrámů nebo jednotlivých farních osad (průvody votivní).

Průvody *mimořádné* (extraordinariae) jsou, které se v rozličných důležitostech a potřebách časových zvláště nařizují.

Církevní průvody vůbec mají za *účel*:

a) Veřejně vyznávali náboženství, veřejně oslavovati Boha a Svaté; *b)* zobrazovati jednotu a obcování křesťanstva a vzdější putování; *c)* zvýšiti a oživiti nábožnost skrze příklad dobrý a skrze obřady, za kterých se průvody konají.

Dle zvláštních účelů rozeznávají se průvody prosebné a kajicné, průvody na poděkování a průvody na oslavu Krista v nejsv. svátosti (theoforické) neb také na uctění svatých osob a ostatků. Zvláštní účel průvodu na Hromice a na květnou neděli jest v liturgii těchto dní jasně vytknut.

Ritus ku procesím vůbec předepsaný znázorňuje význam jejich a to smýšlení, které na účastníky sluší; také k tomu čelí, aby nábožnost budil a sílil a takto k dosažení účelu těchto pobožností přispíval.

Průvod *vychází od oltáře* a k němu se zase navrácuje. Mše slouží se před procesím neb po něm ve chrámě, odkud

průvod vyšel, nebo mezi procesím ve chrámě, ve kterém se zastavuje.

V čele průvodu nosí se *kříž* tak, aby obličej Ukřižovaného k lidu obrácen byl. Za křížem následují na rozličných místech korouhve s obrazy Svatých.

Každé procesí má svůj *střed*. Tento jest o procesích na oslavu Krista konaných velebná svátost neb částekka kříže nebo jiné ostatky jeho; v průvodech ke cti Svatých obraz, socha neb ostatky toho, na jehož uctění se průvod koná. Velebnou svátost, částekku kříže neb jinou relikvii Páně nese sám celebrant; obraz, sochu nebo ostatky Svatého nese před celebrantem klerik neb kdo jiný k tomu byl ustanoven.

O všech procesích, kromě konaných na uctění vel. svátosti a relikvií Kristových, pokrývají hlavu kněz a kdo mu přísluhují (ministři parati).

Seřadění účastníků může dle místních obyčejů býti rozdílné; všude ale jdou dítky v čele za křížem, naposledy obecný lid, oddělený dle pohlaví.

Průvod postupuje *stále se modle a zpívaje*; jako se pohybuje tělo účastníků, tak podobně sluší, aby se povznášela mysl jejich k Bohu.

Světél *může* se užívatí na všech průvodech; o průvodech s vel. svátostí *náleží*, aby pokud možno, všickni klerikové a laikové bílé svíce rozžaté v ruce drželi. Aby pak větrem neuhaslo všecko světlo, nosí se v průvodech theoforických čtyři povýšené svítilny, po dvou na levé i na pravé straně baldachinu.

Zvony hlaholí s věže chrámové, když průvod vychází a zase když se navrácuje; podobně děje se u kostelů, podle kterých se průvod bere. Hlahol zvonů jest pěkný obraz společných modliteb.

Vchází-li průvod do jiného chrámu, říká se u čelného oltáře antifona i modlitba o patronu jeho, jako ve Suffragiích breviáře; jest-li procesí theoforické, říká se antif. i modlitba o vel. svátosti.

Po návratu do chrámu, z něhož byl průvod vyšel, konají se modlitby nařízené a uděluje se požehnání buďto vel. svátostí, bylo-li procesí theoforické, nebo jen rukou týmže způsobem a týmiž slovy, jako na konci mše svaté po slovech „Placeat“..

Kromě obecných těchto pravidel platí o jednotlivých procesích ještě jiná zvláštní, jak rubriky bohoslužebných knih předpisují.

2. *Průvody* *prosebné* jsou zároveň skutkové kajicní a nařízeny jsou vůbec, aby se konaly modlitby za odvrácení nehod vezdejších. O těchto průvodech užívá se paramentů barvy fialové. Počínají se antifonou „Exurge Domine“ a žalmem 73.; po něm následují litanie o všech Svatých. Trvá-li procesí déle, mohou se opakovati litanie, když se bylo až k „Agnus Dei“ došlo, nebo se říkají žalmy gradualové.

Pobožnost lidu jsou litanie a po nich jiné modlitby a zpěvy v jazyku obecném. Na osadách dobře spravovaných předmodlívají se a předzpěvují počestní muži nebo ženy nábožné.

Dle obecného řádu bohoslužebného konají se každého roku *prosebné průvody na den sv. Marka a ve tři dni před svátkem božího Vstoupení*. V liturgické řeči slove procesí na den sv. Marka *Litaniae (Rogationes) majores*, procesí na křížové dni slovou *Litaniae minores*.

Ku procesím těmto jest nařízena zvláštní mše, *Missa Rogationum*. Tato se slouží buďto v kostele, ve kterém se procesí zastavuje, nebo v kostele farním před procesím neb až po něm. Ke mši této bere se formulář položený v missálu po 5. neděli velikonoční, *Missa de Rogationibus*; barva paramentů jest *fialová*. *Missa Rogationum* jest povahou svojí votivní soukromá a počítá se ku privilegovaným, jsouc dovolena, jakýbykoli svátek připadal; *vymezeno jest toliko patrocinium kostela*, ve kterém se mše slouží. Jakožto votivní soukromá opomíjí Gloria a Credo, i kdyby sv. Marka na neděli padlo, má poslední evangelium sv. Jana. Její kollekty jsou tři, jak v missálu naznačeno, slouží-li se v témž kostele (na téže farní osadě) ještě jiné mše, pro kteréž platí předpis direktáře o mši denní. Neslouží-li se však jiná mše, jest druhá orace o připadajícím svátku, třetí pak „Concede“. — Připadá-li pohřeb, odkládá se mše zádušní, nejsou-li aspoň dva kněží při chrámu.

Slaví-li se na den průvodu pouť (festum tituli) ve chrámě, kde se slouží mše ke průvodu náležející, bere se formulář sváteční a ze mše *prosebné* přidává se kommemorace pod jedním závěrem.

Připadá-li sv. Marka na boží hod velikonoční, překládá se procesí a mše na úterý; připadá-li *na pondělí*, děje se procesí téhož dne. Kde pouze jeden kněz jest, slouží v obojí případnosti mši denní a přibírá kommemoraci ze mše *Rogationum* se společným závěrem; jsou-li aspoň dva, slouží jeden mši *de Rogationibus* s jejími kommemoracemi, a druhý mši denní.

Slouží-li mši Rogationum farář v den povinné aplikace za osadníky, jest tato zároveň i mše osadní.

V církevní provincii české (a mnohých jiných) odchyluje se pobožnost o průvodech na den sv. Marka a v křížové dni od předpisů rituálu římského, že dějí se po cestě čtyři zastávky, na každé čte se počátek jednoho evangelia a konají se modlitby za úrodu zemskou.

Koná-li se prosebný průvod kromě sv. Marka a křížových dnů, děje se podle obecného ritu prosebných průvodů. V litaniích prosí se dvakrát za tu zvláštní milost, kteréž lid věřící na Bohu dosáhnouti žádá (na př. Abys věrným svým úrodného deště popřáti ráčil); po litaniích a připojených modlitbách následují modlitby podle jisté potřeby, jak nalézají se v rituálu.

3. *Průvody na poděkování* liší se ritem svým od průvodů jiných, a jmenovitě prosebných, pouze v tom, že užívá se *paramentů bílých*, a že modlitby a zpěvy všechny jen ku chvále a velebení Boha směřují. Průvod sám počíná se již velebným chvalo zpěvem *Te Deum laudamus*; po něm následují žalmy a *cantica* dle rituálu. Zastavuje-li se průvod v některém chrámě, zpívá tu celebrant modlitby na poděkování, po kterých následuje mše sv., koná-li se průvod před polednem; antifona a modlitba o titulu kostela neříká se.

II. *Pouti* jsou v nábožném úmyslu konané návštěvy svatých míst vůbec a zvláště chrámů, znamenitých pro příhody v životě Pána Ježíše a Svatých anebo pro vzácné ostatky či obrazy a pro zázračná vyslyšení modliteb. Církev schvaluje nábožné pouti, protože jsou veřejné vyznání víry, skutkové kajcnosti a dosti učinění; že podávají člověku příležitosti, aby, sprostiv se na nějaký čas obyčejných prací a starostí vezdejších, vroucněji a hojněji se modlil. Pouti jsou živá i spasitelná upomínka, že život náš pozemský jest putování, jsou i mocné povzbuzení, abychom svůj život trávili svatě v obcování s Bohem.

K dobrému řádu náleží, aby se poutníci před odchodem shromáždili ve chrámu na mši svatou, ku kteréž, slouží-li se na úmysl jejich, užívá se formuláře *Missa pro peregrinantibus*, když rubriky dovolují soukromé mše votivní. Po mši sv. přijímají poutníci klečící požehnání, jehož jim kněz uděluje dle předpisu v rituálu římském. Jadrná promluva před požehnáním dojista přispěje, aby nábožná mysl poutníků se povzbudila a posílnila.

Ku prospěšnosti poutí působí duchovní správce nejprve jasným poučením o významu a účelu jejich, o podmínkách, s kterými lze nabývat duchovního prospěchu z nich.

Kromě toho povinen jest duchovní správce svoji pozornost k tomu obracet, aby vůdcové průvodů poutních byli muži nábožní, dobře zachovalí a opatrní.

Ačkoli toho haněti nesluší, když nábožná mysl věřících k poutům jisté slavnosti připojuje, třeba jest nicméně přihlížeti, aby se nedálo, co by rázu světského bylo, k duchovnímu vzdělání věřících nesloužilo, lidem lehkomyslným příčinu k posměchu dávati mohlo.

Správcové chrámů, ku kterým putuje lid věřící, jsou povinni opatrně řídit všecko, čím by se rozmáhaly čest místům svatým náležitá a pobožnost věřících. Cokoli se k pověře podobá, mají opatrně odklízeti, čím by se vzbuditi mohlo podezření o mrzké zisťnosti, to bedlivě vzdalovati, o dostatečný počet zpovědníků se postarati.

Po návratu k domovu mají poutníci zase nejprve vkročiti do chrámu, z kteréhož byli vyšli, aby přijali požehnání, jakž rituál římský předpisuje.

Duchovní správce dbej po každé zvěděti, zdali se osadníci jeho zachovali, jak na poutníky nábožné sluší, a také zdali vůdcové nedali příčin ku spravedlivým stížnostem buďto pro nepoctivou zisťnost aneb pro nestřídmost.

§ 22. Pobožnosti eucharistické.

Ctění nejsv. svátosti oltářní zaujímá v církevních a soukromých pobožnostech místo nejpřednější.

Způsobem obzvláště slavným prokazuje církev a učí své děti prokazovati velebné svátosti poctu skrze výstav na oltáři. skrze mši v čas výstavu, skrze procesí theoforická a skrze svátostné žehnání.

I. Výstav velebné svátosti.

Za výstav velebné svátosti pokládá se vůbec, když Kristus ve způsobě chleba za nějakou dobu očím lidu se představuje buďto tak, aby viděna byla způsobu sama nebo jenom nádoba, v kteréž se chová.

1. Liturgie katolická rozeznává výstav *veřejný* a *soukromý*.

Výstav soukromý (expositio privata) záleží v tom, že vel. svátost se nevynímá, ale pouze svatostánek se otvírá, aby se svátost představila věřícím k uctění, ukrytá buďto v ciboriu nebo v monstranci závojem zahalené tak, aby způsoby chleba viděti nebylo. Soukromým se nazývá tento výstav, protože se může konati po libosti duchovního správce pro jakoukoli platnou příčinu (causa rationabilis), není-li to důležitost obecná. Za postačitelné příčiny k výstavu soukromému pokládají se nepohoda v počasí nebo jiná potřeba osady, těžká nemoc některé osoby, společná pobožnost bratrstva .

Za soukromý považuje se také výstav v monstranci, děje-li se v kapli řeholní neb kostele řeholním *za dveří zavřených*, bez účastenství osob cizích, leda by některému hosti bylo zvláště dovoleno.

Výstav soukromý nesmí se díti v čas, kdy mše svaté bývají nebo vůbec veřejné úkony liturgické se vykonávají; obyčejně ustanovuje se k tomu vhodná doba odpolední nebo večerní.

Když se bylo prve rozsvítilo šestero svící voskových, kráčí kněz oděný rochetou a štolou bílé barvy aspoň s jedním posluhovačem k oltáři; otevřev svatostánek sestupuje zase a kleče na nejnižším stupni modlí se soukromě vhodné modlitby sám nebo společně s přítomnými. Dokud vel. svátost za otevřených dveří svatostánku vystavena jest, neodchází kněz, leda že by jiným vystřídán byl; když pak uplynul čas určený, zavírá svatostánek.

Výstav jest *veřejný* (expositio publica), když se vel. svátost v ciboriu nebo v monstranci chovaná ze svatostánku vynímá a za jistou dobu na oltáři viditelná zůstává, aby se jí věřící klaněli. Výstav tento jest buďto *slavný* (solemnis) neb *obyčejný* (minus solemnis).

Slavným se míní ten, který se děje pravidelně nebo mimořádně k výslovnému rozkazu, z příčiny obecně důležité danému, delší dobu trvá a s větší slavností spojen jest.

Obyčejný slove výstav od biskupa povolený proto, aby se vyhovělo zbožným nadáním nebo se konati mohly pobožnosti ode dávna v obyčej vešlé.

2. *Obecná pravidla o veřejném výstavu slavném jsou:*

a) Kromě výstavu k pobožnosti 40 hodin nesmí se žádný do pozdního večera prodloužiti nebo času nočního díti.

b) Svátost vystavuje se v monstranci, obyčejně jen na oltáři čelném, aspoň dvanácti svícemi osvětleném a dle možnosti ozdo-

beném. Povýšené stanoviště monstrance (thronus) ozdobuje se bílým antependiem.

c) V den před výstavem zvoní se k nešporám všemi zvony a podobně ku klekání po každé, dokud výstav trvá.

d) Za celý čas výstavu zůstává nejsv. svátost na trůnu až do určité hodiny. Správci chrámu náleží postarati se, aby ustavičně aspoň jeden kněz nebo klerik aneb jiný posluhovaatel (ministrant), oděný rouchem chorovým, před oltářem klečel, kostel pak vůbec nikdy prázdnen nezůstával.

e) Na oltáři výstavu neslouží se mše kromě té, za které se výstav po přijímání kněze počíná, *missa expositionis*, a mše, po které se výstav ukončuje, *missa repositionis*; rovně tak nedějí se tu jiné výkony bohoslužebné. Dovoluje se však před vystavenou svátostí nešpory nebo jiné kanonické hodinky říkati, nábožné písně zpívati, s lidem společně se modliti také v jazyku obecném. Vel. svátost okuřuje se a požehnání se uděluje až ku konci výstavu. Hodinky za zemřelé nesmí se říkati ve chrámě v čas výstavu.

Na ostatních oltářích volno jest tiché mše sloužiti, kromě mší zádušních v *paramentech černých*.

f) Výstav počíná se tím způsobem, že nejprve chor nebo vsecken lid pěje píseň „Pange lingua“ neb jinou o vel. svátosti, co zatím kněz vynímá svátost a sestoupiv okuřuje ji. Po písni zpívá celebrant kleče náповěď — k té přidává se Alleluja v čas velikonoční a po celý oktáv Božího Těla — a potom stoje modlitbu „Deus, qui nobis“ kterou prostě zavírá slovy: „Qui vivis et regnas in saecula saeculorum“. Potom staví monstranci na trůn. Tentýž ritus zachovává se k reposici; okouřiv po písni svátost, dává požehnání a pak ji klade do svatostánku (reponuje).

Spojeno-li vystavování neb ukládání bezprostředně se mší nebo s nepošporami, volno jest knězi podržeti paramenta té barvy, kterou direktář předpisuje; pak-li kromě mše a nešpor, obléká paramenta (štolu) bílé barvy. Velum humerale jenom bílé se připouští. Přísluhuje-li jáhen a podjáhen, mohou se i kromě mše obléci v dalmatiku a tunicellu.

3. Vůbec povolené slavné výstavy jsou:

a) *Výstav ku pobožnosti 40 hodin* (Preces quadraginta horarum) na uctění Krista 40 hodin ve hrobě zůstalého. Řád výstavu jest upraven podrobnými předpisy papeže Klementa XI. (Instructio Clementina r. 1705); nábožní účastníci dosahují hojných odpustků.

Církevní sněm provincie pražské (r. 1860) pronáší přání, aby pobožnost tato dále trvala, kde zavedena jest, a zavedena byla, kde jí dosud není; nařizuje však, aby vel. svátost jenom za dne vystavena zůstala až do naplnění 40 hodin a nikde aby spojována nebyla se slavností patrona chrámového. *Synodální instrukce* o ctění velebné svátosti*) a *Manuale rituum* udává určitě řád, kterým se v našich krajinách pobožnost tato koná. Ustanoveno též, aby 40 hodin výstavu se naplňovalo v létě za čtyři dny po 10, v zimě za pět dní po 8 hodinách.

b) *Výstav ve dny masopustní (tempore bacchanalium)* má za účel, aby věřící od rozpustilých veselostí toho času zdržování byli a za urážky, ježto se Bohu dějí, dosti činili. Výstav tento se odbývá po tři dny buďto v týden devítníkový nebo v týden neděle 1. po devítníku (sexagesima) anebo před popelcem. Také na tuto pobožnost dány jsou mnohé odpustky.

c) *Výstav velebné svátosti v božím hrobě* v poslední dny sv. týdne děje se po dávném obyčeji některých zemí. Ačkoli se na Zelený čtvrtek nevystavuje vel. svátost, na Veliký pátek a Bílou sobotu v božím hrobě vystavená závojem se zastírá: děje se nicméně uctění podobně jako o slavném výstavu. Synodální instrukce a *Manuale rituum* předpisuje všecken ritus, pokud se vel. svátosti týče a v misálu římském obsažen není.**)

4. Kromě řádných pobožností, ježto se konají na uctění vel. svátosti, může v nějaké důležitosti vážné a obecné (causa gravis et publica) *biskup rozkázati mimořádně* výstav; tento má povahu výstavu slavného a protož i spravuje se obecnými zákony o takovém. Nařizuje-li se mimořádný výstav, bývá též určena doba trvání jeho a udávají se některé bližší okolnosti o zvláštním způsobu takové pobožnosti.

Některé radostné události bývají za podnět, že slavný výstav jenom na kratičkou dobu se ustanovuje, aby před vel. svátostí zpíván byl na poděkování chvalozpěv „*Te Deum laudamus*“.***)

*) Otištěna jest pod názvem: *Instructio synodalis de cultu ss. Sacramenti* v „*Acta et decreta synodi diecesanae Budvicensis*“ r. 1873. Podobně též v aktech synody pražské, téhož roku odbývané.

**) Proti obyčejným u nás božím hrobům prohlásila se kongregace ritů dekretem ze dne 26. září 1868 a 14. května 1887; dekretem ze dne 15. prosince 1896 ale vyřkla, že biskupové mohou dávné obyčeje u věci této trpěti.

***) Ritus této krátké pobožnosti obsahuje se v *Processionálu* pražském a v *Manuale rituum*.

5. *Výstav obyčejný* (expositio minus solemnis) děje se místy po zavládlém obyčeji nebo k výslovnému povolení biskupa za mše tiché nebo zpívané. V kostelích farních nařízen jest k odpolední pobožnosti na neděle a zasvěcené svátky místo liturgických nešpor, v kostelích kathedrálních a kollegiátních, jsou-li zároveň farní, následuje po liturgických nešporách. V některých kostelích koná se každodenně nebo každou sobotu.

V neděle a svátky zasvěcené, po celý oktáv Božího Těla a kostelního titulu vystavuje se k odpolední pobožnosti monstrance a zažehá se 12 svící, v jiné dni ciborium se šesti svícemi.

Výstav vel. svátosti jest vlastní podstata (principale) odpolední pobožnosti; proto bere kněz (assistenti) paramenta bílé barvy, leda že by výstav následoval hned po nešporách, ku kterým jiná barva předepsána byla.

Výstav obyčejný počíná i zavírá se, jako nařízeno jest o slavném. (Str. 311.) *Společná pobožnost* v čas výstavu konaná může býti rozličná, ale vždy užívá se k ní formulářů buďto výslovně nařízených, neb aspoň od příslušné církevní vrchnosti schválených. Nejčastěji záleží v modlitbě růžencové, v nešporách neliturgických nebo v litaniích.

Neliturgické nešpory jsou dvojí. Jedny konají se tím způsobem, že po modlitbě o vel. svátosti se počínají na choru zpívati některé litanie zpěvem figurálním a s průvodem hudby; lid modlí se po tichu a podobně také kněz na straně epištoly sedě blíž oltáře. Když byl chor dokončil, kráčí kněz k oltáři a zpívá v řeči latinské antifonu a modlitbu, shodnou s formulářem, podle něhož na choru zpívali.

Jiný druh neliturgických nešpor jest, že lid všecken spolu s chorem zpívá v obecném jazyku nešpory, jak dle kalendaria připadají na jistou neděli nebo na svátek; také kněz říká modlitbu denní v jazyku obecném. Formuláře nalézají se v *kancionálu*, jež vydalo Dědictví svatojanské; potom vydány jsou též o sobě zvlášť.

Litanie na odpoledních pobožnostech nejvíce obvyklé jsou: o Jménu Ježíš, loretaňské a všech Svatých. Litanie o Jménu Ježíš byly k rozkazu Pia IX. nově upraveny; Lev XIII. prohlásil je v této formě za přípustny k veřejným pobožnostem.

K rozkazu Lva XIII. vydala kongregace ritů (dekr. 2. dubna 1899) a za přípustné k veřejným (liturgickým) bohoslužbám vyhlásila litanie o nejsv. Srdci Páně.

Za příležitostí nebo slavností mimořádných, a zejména kde se odpolední pobožnost nekoná z úřední povinnosti, jako vůbec v kostelích a kaplích řádů a kongregací, lze užívatí také jiných litaní a modliteb, pokud se nacházejí v knihách s biskupskou approbací vydaných.

Připadá-li na Zelený čtvrtek zasvěcený svátek (na př. Zvěstování P. M.), nevystavuje se vel. svátost k odpolední pobožnosti, ani se po vykonaných modlitbách požehnání dává.

II. Mše v čas výstavu vel. svátosti.

1. Jako výstav vel. svátosti vůbec, tak i mše před vystavenou (*missae coram Sanctissimo*) slouží se buďto k rozkazu biskupa, nebo že obecným indultem povoleny jsou, neb i po dávném obyčeji a ze závazků fundačních.

Děje-li se k rozkazu biskupa výstav slavný, a slouží se na oltáři výstavu (*in altari expositionis*) zpívaná mše, přidává se k denní kollektě (nebo k oraci snad nařízené mše votivní) komemorace o vel. svátosti, se společným závěrem.

2. *Ke mším vůbec* (*ex indulto generali*) dovoleným před vystavenou svátostí náleží mše v čas výstavu k pobožnosti 40 hodin, ve svátek Srdce Ježíšova, mše za které se konsekruje hostie k veřejnému výstavu neb ku procesí theoforickému hned po mši následujícím, a mše po které výstav přestává.

3. Koná-li se *pobožnost 40 hodin nepřetržitě* dnem i nocí, dovoluje se jedna slavná (zpívaná) votivní mše *de ss. Euchar. Sacramento*) prvního a třetího dne.

Vymezené dni (*dies impeditae*) jsou: neděle a svátky 1. a 2. tř., privilegované ferie, oktávy Zjevení Páně, velikonoční a svatodušní, vigilie vánoční a svatodušní. V tyto dni bere se ke mši denní jen komemorace o vel. svátosti se společným závěrem; jiné, v direktáři snad ještě předepsané orace opouštějí se. Připadá-li svátek dvojný 1. neb 2. tř. na neděli, klade se modlitba nedělní na místo druhé a nedělní evangelium čte se na závěru mše. Padá-li 1. a 3. den výstavu v oktáv Božího Těla, slouží se votivní dle formuláře *in festo Corporis Christi* s jedinou orací a sekvencí.

Ve druhý den *nepřetržitého* výstavu k pobožnosti 40 hodin slouží se (kromě vyjmenovaných dní vymezených) slavná votivní mše *pro Pace*. Mše tato neslouží se na oltáři výstavu ani na tom, kdež se zatím chová ciborium, z oltáře výstavu přenesené.

Mše tato má kollektu jedinou, jest bez Gloria a krom neděle i bez Credo.

Připadá-li tento druhý den výstavu na některý z vymezených dní výše vyčtených, klade se kommemorace ze mše pro Pace na místo druhé a zavírá se společně s první (nebo jedinou) orací dne.

4. Dle *indultu ze dne 13. listopadu 1903, daného církevní provincií pražské*, platí tato pravidla též o výstavu, když pobožnost 40hodinná jest rozdělena v zimě na pět dní, v létě na čtyři.

Votivní mše slavná (zpívaná) *de ss. Euchar. Sacramento* slouží se v den první a poslední, v den druhý *de Pace*. V oktávu Božího Těla bere se první a poslední den výstavu rozděleného na čtyři dni za první a třetí ke mši *de ss. Sacramento*; na jeden ze zbývajících připadá mše *de Pace*. Ve dni ostatní (v zimě 3. a 4., v létě 3.) slouží se dle direktáře, bez kollekty o nejsv. svátosti.

Připadá-li některý z těchto dní na den vymezený (jak výše jsou vyčteny), slouží se mše dle direktáře a přidává se kollekta *de ss. Sacramento* neb *de Pace*, ježto se zavírá společně s kollektou denní; jiné, v direktáři snad předepsané kollekty pomijejí se.

Votivní mše nemůže se sloužiti též ve dni, kdy jediný ke chrámu přidělený kněz povinen jest aplikovati za osadníky; podobně nesmí se pro mši votivní pominouti *povinná* mše konventní. V těchto případech slouží se mše s výstavem souvislá dle direktáře, a jenom prvního dne přibírá se kollekta *de ss. Sacramento*, protože se tu konsekruje hostie k výstavu.

Týmž indultem povoleno jest, aby *o roční schůzi kněží „adoratorů“* ve chrámě k této pobožnosti zvoleném sloužena byla slavná mše votivní o vel. svátosti, kromě svátků dvojných I. tř.. svátků Páně, nedělí, privilegovaných ferií, oktávů a vigilií.

5. O mších v čas výstavu velebné svátosti, kromě votivních *de ss. Sacr. a de Pace*, řídit se jest pravidly těmito:

a) Slouží-li se v čas výstavu k pobožnosti *40 hodin na oltáři výstavu tichá* mše, nebo *zpívaná* či *tichá na oltáři jiném*, přibírá se modlitba *de ss. Sacramento*, krom dní dvojných 1. a 2. tř. a dní *unicae orationis*.

b) Slouží-li se na oltáři výstavu mše *slavná* (zpívaná), přibírá se modlitba o vel. svátosti vždy, nechať se výstav děje z příčiny jakékoli.

c) Pravidlo sub a), b) platí též o mši, za které se konsekruje hostie k výstavu.

d) Slouží-li se v čas výstavu za jinou příčinou nežli ke 40hodinné pobožnosti konaného na oltáři výstavu mše tichá, nebo na jiném oltáři mše vůbec (tichá či zpívaná), může se přibírat modlitba o vel. svátosti, krom dní dvojných 1. a 2. tř. a dní unicae orationis.

e) Ve případnostech tuto (a—d) jmenovaných klade se modlitba o vel. svátosti na místo poslední po modlitbách v direktáři předepsaných; jediné collecta imperata a modlitba dobrovolně (ad libitum celebrantis) přidaná klade se až po modlitbě o vel. svátosti. O svátcích dvojných 1. a 2. tř. a ve dni unicae orationis klade se commemoratio Ssmi na místo druhé a zavírá se společně s modlitbou dne.

f) Ve mších de Passione, de Cruce, ss. Redemptoris, ss. Cordis a Praetios. Sanquinis nekommemoruje se vel. svátost nikdy.

III. Procesí theoforická.

Střed těchto jest velebná svátost v monstranci; vedle této nepřipouštějí se obrazy a ostatky Svatých.

Nejslavnější a zároveň i norma všech procesí theoforických jest průvod na den Božího Těla.

Vedle ritu v Čechách a ve mnohých zemích střední Evropy dávným obyčejem ustáleného vzdělávají se k této slavnosti pod širým nebem čtyři oltáře na čtyři strany světa, hojně ozdobené a čistými korporály postřené.

O mši předcházející konsekrují se dvě hostie; jednu vkládá kněz po přijímání do monstrance. Monstrance na čistém korporálu poslavená a bílým závojem zastřená zůstává na oltáři až do konce mše; protož i kněz po každé na jedno koleno kleká, když ke středu oltáře přistupuje neb odtud odchází. Když byl dokonal mši, snímá závoj s monstrance a postaviv ji na místo kalicha mešního, odkládá kasulu, bere pluvíál bílé barvy a pokleknuv na stupni nejnižším, třikráte okužuje vel. svátost. Nésti vel. svátost v průvodu náleží tomu knězi, kterýž předcházející mši sloužil.

Jiná procesí theoforická jsou: a) V poslední den oktávu této slavnosti a v neděli mezi oktávem při kostelích filiálních.

b) Když se vel. svátost k nemocnému nese slavně, jako v některých krajinách katolického světa jest obyčejno. c) Na počátku a k závěru pobožnosti čtyřicetihodinné. d) Na Bílou sobotu večer — slavné vzkříšení Páně. e) Na počátku pobožnosti bratrstva věčného uctění vel. svátosti, jak v některých diecésích nebo jenom na některých osadách obecná nebo zvláštní statuta předpisují.

IV. Svátostné požehnání.

Dle předpisů obsažených v instrnkcí diecésních synod pražské a budějovické o ctění velebné svátosti (viz str. 312.) dovoluje se žehnati lid velebnou svátostí:

1. *O průvodech theoforických vůbec* dává se požehnání jenom jednou po dokonaných ve chrámě pobožnostech, nežli se monstrance do svatostánku postaví. *O průvodu na Boží Tělo* dává se požehnání u každého ze čtyř oltářů jednou a potom ještě ve chrámě před uschováním monstrance.

O průvodech, kdy se přenáší velebná svátost na Zelený čtvrtek do tabernakula oltáře vedlejšího a na Veliký pátek do hrobu božího, neuděluje se požehnání, jako vůbec v poslední tři dny sv. týdne, kromě soboty o vzkříšení.

O veřejném výstavu obyčejném i slavném uděluje se požehnání svátostného na závěr před uložením velebné svátosti; spojen-li výstav s procesím, nedává se požehnání po procesí, leč by toto až na konec pobožnosti se konalo a vlastní její závěr bylo.

Po výstavu soukromém lze vyjmouti ciborium a dáti požehnání shromážděným; biskup může totéž povolit kongregacím (spolkům nábožným vůbec), žádají-li toho.

Za modlitby růžencové v měsíci říjnu dovoluje se výstav a ku konci požehnání velebnou svátostí.

Dle obyčeje vůbec rozšířeného uděluje kněz požehnání svátostného, když *nesa viaticum k nemocnému* potkává na cestě lidi, kteří klečíc vel. svátosti se klanějí.

2. *Po mši* uděluje se požehnání ciboriem, byla-li tichá, monstrancí, byla-li zpívaná. Jest pak dovoleno udělovati požehnání: a) *v neděli a zasvěcený svátek* po ranní tiché mši farní neb konventní a po zpívané mši (velké služby boží). b) *Všedního dne* může se udělovati požehnání ciboriem po té mši, která v jistou hodinu a za většího účastenství lidu se slouží a *mše hlavní* (missa principalis, také parochialis) se nazývá. Slouží-li se všedního dne v jistém chrámu *zpívaná mše*

za příčinou slavnosti chrámové (*patrocinium ecclesiae*) nebo jiné mimořádné slavnosti, může se také po této mši udělovati požehnání, třeba by již prve se bylo dalo po hlavní mši. Podobně dovoluje se požehnání všedního dne (podruhé), když se kromě hlavní mše slouží ještě jiná za nějaké společenstvo neb bratrstvo, nebo mše školní. Po jitřní o vánocích neuděluje se.

Uděluje-li kněz požehnání svátostného ve chrámě neb o průvodech *monstrancí*, předchází *okuřování*; žehná-li ciboriem, jest incensace nařízena jenom o veřejném výstavu obyčejném (odpolední služby boží). Po každé jest před požehnáním (po písni) říkati nebo zpívati *nápověď a modlitbu o velebné svátosti* a vzíti velum humerale.

§ 25. Bratrstva k uctění velebné svátosti.

Velebné svátosti prokazuje se úcta, kromě liturgických pobožností, skrze četná bratrstva, jichž údové pravidelně vykonávají určité modlitby a jiné stanovami předepsané dobré skutky, aby také kromě chrámův a řádných shromáždění bohoslužebných dnem i nocí nábožnou mysl k tajemství eucharistickému obraceli a za urážky jemu činěné se káli. K pobožnostem o svátosti oltářní druží se pobožnosti o nejsv. *Srdci Páně*.

Z bratrstev, uctění velebné svátosti za účel majících nejvíce rozšířena jsou: Arcibratrstvo nejsv. svátosti, arcibratrstvo věčné úcty a dílo lásky pro chudé kostely, bratrstvo nejsv. Srdce Ježíšova, apoštolát modlitby, arcibratrstvo naší Paní nejsv. Srdce.

Arcibratrstvo nejsv. svátosti, založené v Římě r. 1529, rozšířilo se v zemích evropských velice a působilo zdárně v čas bouří protestantských na obranu víry katolické a k navrácení pobloudilých do pravé církve. Zejména v Čechách založeny četné odnože jeho, když po bitvě na Bílé hoře v kongregacích marianských a později po válce třicetileté pracováno o protireformaci katolické. Bratrstva tato byla v Rakousku násilně potlačena za vlády císaře Josefa II., ale po roce 1848. počala obživovati znova.

Po některých diecésích (tak i zejména v budějovické) rozšířeno jest toto bratrstvo tím způsobem, že každý den do roka na jednotlivých osadách se koná uctění vel. svátosti slavně vystavené. Pripadá-li den osadě určený na neděli nebo zasvěcený svátek, spravuje se duchovenstvo, hledíc ku kázání a mši, podrobným ustanovením synodální instrukce od r. 1873. — Po mši sv. (dle

direktáře s kollektou de ss. Sacram.), za které se konsekruje hostie k výstavu, koná se procesí kolem kostela. Na které osadě trvá výstava toliko dopoledne, může se ukončiti mší před vystavenou svátostí (missa repositionis); tato však není votivní a protož i slouží se dle direktáře s kollektou de ss. Sacr.

Kromě společné pobožností této povinni jsou věřící, kteří se do bratrstva zapsati dali, svátost oltářní nejen v určitou hodinu, ale za každou příležitostí pokorně ctíti, ji častěji navštěvovati, péči o to míti, aby nikdo bez této svátosti neumřel, skrovnými dary na zvelebení chrámů přispívati.

Arcibratrstvo věčné úcty a dílo lásky pro chudé kostely vzalo svůj počátek v Bruselu r. 1848.

V Čechách zavedeno jest r. 1865. a rozšířilo se po celé vlasti přičiněním biskupů. Roku 1882. přivtěleno bylo k arcibratrstvu římskému. Členové skládají dobrovolné almužny, aby se chudým kostelům slušné paramenty (dílem i posvátné nádobý) opatřiti mohly.

Bratrstvo nejsv. Srdce Páně má za účel božské Srdce Ježíšovo ctíti, lásku jeho láskou spláceti, jemu za ustanovení velebné svátosti stále děkovati, za chladnost a urážky nevďečných náhradu činiti. Původ bratrstva toho jsou zjevení, kterých účastna byla Markétka Maria Alacoque (ve francouzské diecési autunské † r. 1690).

Papež Lev XIII. zasvětil r. 1899. všecku církev Srdci Páně; vedle přání papežova zasvěcují se věřící v jednotlivých kostelích dle formule k tomu předepsané.

Poznámka. O votivní mši ke cti nejsv. Srdce, povolené na prv pátek každého měsíce, viz str. 314.

Apoštolát modlitby zakládá se u víře katolického křesťana, že Ježíš Kristus, věčný velekněz a prostředník „vždycky živ jest k orodování za nás“ (Žid. 7., 25.); že ustavičná tato modlitba božského Srdce v nebi a na oltářích čelí ku spáse duší, ku zachování a rozšíření království božího na zemi a v srdcích lidských. Jednota apoštolátu bere úmysly Srdce Kristova za své a spolu s ním a dle příkladu jeho za spásu duší a za církev se modlí. Pod názvem „Apoštolát modlitby v jednotě se Srdcem Ježíšovým“ založen spolek r. 1844; papež Pius IX. potvrdil ho r. 1866 a nadal odpustky, Lev XIII. dal mu r. 1896 nové stanovy.

Arcibratrstvo naší Paní nejsv. Srdce Ježíšova založili v Issoudunu (franc. diecése Bourges) missionáři Srdce Ježíšova;

kanonicky bylo založeno a za arcibratrstvo povýšeno r. 1864. Všecky kdekoli založené jednoty téhož jména přivtělují se k arcibratrstvu issoudunskému, jehož hlavní sídlo od r. 1878. jest chrám „Naší Paní nejsvětějšího Srdce“.

§ 26. Pobožnosti na uctění dob vezdejšího života Páně, muk a smrti jeho.

Souhlasně se starobylými tradicemi neb i se zvláštním účelem a obsahem některých officií kanonických vytvořily se buďto na jednotlivé dni týdne, buďto na jisté doby roku církevního četné pobožnosti druhu tohoto, ježto věřícímu čelné články křesťanského náboženství na mysl uvádějí a cit náboženský prospěšně vzdělávají.

Mezi nimi zaujímá přední místo *pobožnost křížové cesty*. Tato jest lidu katolickému velice mila, působí blahodějně ku povzbuzení kajicnosti a posiluje k trpělivému, do vůle Boží odevzdanému snášení běd a strastí vezdejšího života. Protož i jest od církve schválena a hojnými odpustky nadána. Každého dne lze dojíti odpustků plnomocných, částečných pak tolikráte za den, kolikráte (*toties quoties*) se pobožnost tato způsobem náležitým *koná*.

Nabývati odpustků těchto jest možno, jenom *a)* když křížová cesta *řádně* (kanonicky) založena jest, *b)* když se pobožnost náležitým způsobem *koná*.

K řádnému vyzdvižení (založení) křížové cesty třeba jest nejprve písemného *svolení biskupova*; jde-li o založení v kostele nebo kapli, ježto jurisdikci faráře podléhají, třeba jest písemného *svolení farářova*, vůbec písemného *svolení člověka*, který svobodně nakládati může s místem, kde se křížová cesta vyzdvihnouti má.

Zakládá-li se křížová cesta pod širým nebem, dbáti jest, aby první a poslední zastávka blíže kostela neb kaple byla.

Druhá podmínka řádného vyzdvižení křížové cesty jest její *benedikce*. Právo ku svěcení křížové cesty s odpustky náleží papeži a těm římským kongregacím, jež k tomu výslovného zmocnění nabyly. Po dávném privileji přísluší totéž právo *řádům sv. Františka*. Právo to skutečně vykonávají představení řádu: generál, provincialové a kvardiáni, s jich dovolením i každý kněz téže řehole, pokud jest oprávněn kázati nebo zpovídati. Pouze

papež nebo generál řádu sv. Františka může delegovati kněze církevní a kněze z jiných řádů nebo kongregací. Jemu přísluší též právo udělovati moc ke *subdelegaci*. Delegace a subdelegace dává se písemně.

Podstatná podmínka ku platnému založení a posvěcení jest *čtrnáctero zastávek* v nějaké vzdálenosti od sebe, a to těch, která jsou v Jerusalemě. Vyobrazení nenálezejí k platnosti, ovšem ale 14 křížů dřevěných; tyto se světí a k nim vážou se odpustky. Protož i není třeba nového svěcení, když by obrazové byli obnoveni nebo nově zhotoveni, kříže pak již platně posvěcené k novým obrazům dány byly, aspoň s větší část. Kříže mohou i pod obrazy býti, nebo vedle nich na stěně. *Kříže kovové* nejsou dovoleny, ani když by uvnitř nebo na spodní jejich straně byl ještě kříž dřevěný.

Jest-li aspoň polovice křížů porušena, že zetlely, polámaly se . . . neb odňata, přestávají odpustky; stalo-li se takto s menším počtem křížů (ne přes šest), lze nahraditi je jinými bez nového svěcení.

Benedikce děje se na tom místě, kteráž ustanoveno pro křížovou cestu; zavěsiti je může kdokoli před benedikcí nebo po ní. V kostele a v kapli počíná se křížová cesta obyčejně na levé straně hlavního oltáře (na straně epištoly) a končí se na pravé.

Po vykonaném svěcení spisuje se o něm protokol, a ten chová se v archivu. V protokolu děje se výslovně zmínka o plnomocenství světitelové, o svolení biskupa (a faráře neb i majetníka místnosti).

Obecné pravidlo předpisuje, aby posvěcená křížová cesta *zůstala na původním svém místě*. Zavěšeny-li obrazy (kříže) na jiná místa v témže kostele (v téže kapli, na téže chodbě) a jinak rozestaveny, nepomíjejí odpustky. Chce-li kdo svěcenou křížovou cestu přenést do jiného kostela, vůbec na jiné místo, potřebuje povolení od papeže nebo generála františkánů; jinak by křížová cesta pozbyla benedikce i odpustků. Mnozí biskupové jsou zmocněni dáti povolení toto. Jestliže obrazy a křížky jenom na čas byly odklizeny, poněvadž kostel byl opravován nebo bítel, nepozbývají odpustků, dány-li potom zase do téhož chrámu.

Řádný způsob této pobožnosti jest, aby navštěvovatel žádal odpustků dojíti a zastávky aby bez přerušení navštívil, u každé rozjímaje umučení Páně. Za přerušeni ale nepokládá se, když by člověk po návštěvě několika zastávek na mši pobyl.

svátost pokání neb oltářní přijal a potom dále pokračoval v pobožnosti křížové cesty.

Rozjímati o utrpení Páně třeba jest jenom vůbec; dosažení odpustků nezávisí od toho, aby člověk rozjímal o výjevech, které se na obraze představují.

Podmínka pohybovati se od zastávky k zastávce, jen potud váže, pokud možno ji vyplniti pro množství účastníků; nelze-li choditi všem, chodí aspoň vůdce od zastávky k zastávce, ostatní jen obličejem se obracejí v tu stranu a s ním zároveň pokaždé klekají a vstávají.

Jest-li křížová cesta na místě veřejném, může tu dosahovati odpustků každý; jest-li v domě řeholním, platí odpustky všem domácem a kdo tam na vyučování neb na určité pobožnosti chodí. U křížové cesty v domě soukromém (v domácí kapli) nabývají odpustků též příbuzní a služebnictvo vlastníka, dokud tento živ jest.

§ 27. Pobožnosti k Panně Marii a Svatým.

1. Mezi pobožnostmi marianskými vyniká *modlitba růžencová*. Tato zapustila v katolických národech hluboké kořeny a jest jim po celá století zdrojem útěchy, naděje a hojných milostí.

Způsob modlitby růžencové napodobuje se v četných pobožnostech, zvaných *korony*, jež mají za účel nábožné uctění jistých dob neb událostí ze života Matky boží. Nejvíce povědomé jsou: korona sv. Brigitty, Sedmi bolestí, malá korona Neposkvrněného Početí.

Úcta i důvěrné vzývání nejsv. Panny jeví a rozmáhá se skrze bratrstva růženecká a jiné nábožné spolky marianské. Mezi těmito náleží *Bratrstvo sv. růžence* k nejstarším; vedle něho velice rozšířen jest *Spolek živého růžence*, který z mnohé příčiny hoden jest pozornosti duchovního správce.

Spolek živého růžence skládá se z *růží* t. j. z menších jednot po 15 členech. V každé růži modlí se členové denně po jednom desátku celého růžence s tajemstvím, jak připadá každému na celý měsíc buďto losem nebo dle smluveného pořádku tak, že od první neděle nového měsíce počíná přidávati tajemství následující po tom, které přidával v měsíci minulém. Takto se modlí každá růže celý 15desátkový růženec každodenně.

Dobrému pořádku pomáhá měsíční výměna lístků, na kterých vytištěna jsou jednotlivá tajemství spolu s kratičkým poučením.

Přihlásil-li se členů větší počet, může duchovní ředitel sestavit jednotlivé růže z osob jednoho stavu a pohlaví. Takto samy od sebe, bez označení jménem, mohou povstati spolky panské, mládenecké, mužů a žen; duchovnímu řediteli jest možno občasná shromáždění spolková odbývati s růžemi jednou toho a podruhé jiného stavu a pohlaví, a promluvy k nim upravovati dle zvláštních potřeb. Jednou až dvakrát za rok odbývá se shromáždění celého spolku, aby se udržovalo vědomí o posvátném svazku všech.

Jako růženecká bratrstva vůbec, tak i spolek živého růžence nabývá odpustků, byl-li kanonicky založen od generála Dominikánů.

2. K uctění a vzývání mnohých Svatých zavedeny jsou zvláštní pobožnosti a spolky, které kromě modlitby též skutky dobročinné, podporu církevních důležitostí, pěstování jistých cností, ochranu proti nebezpečnostem, obzvláště ve městech velikých, za účel mají. Nejvíce rozšířeny jsou: Bratrstvo sv. Michaela, sv. Josefa, spolky na podporu missií zámořských (zvláště spolek sv. Františka Xaver.), spolek sv. Vincencia k podomní péči o chudé.

§ 28. Uctění svatých ostatků a obrazů.

Modlitby a pobožnosti k Bohu a Svatým podporují se mocně skrze sv. ostatky a obrazy, poněvadž tyto živě připomínají ducha i skutky těch, od nichž pocházejí a jež ve formě viditelné představují.

Relikvie smí se v kostele chovati a veřejně ctíti: a) Jisto-li jest, že osoba, od kteréž ostatky pocházejí, za svatou se právem pokládá, a tedy buďto starobylým podáním anebo řádnou kanonisací za svatou vyhlášena byla; b) potvrzeno-li od papeže nebo biskupa, že relikvie skutečně pochází od té osoby svaté, jižto se připisuje. Ztvrzovací list (authentika) o pravosti ostatků chová se v archivu.

Celá těla Svatých mohou býti uložena pod oltářem nebo ve kmeni jeho. Ve mnohých kostelích nalézají se ostatky Svatých

na svrchních částech oltáře s obou stran tabernakula v relikviářích. Těmto zvláště platí část incensace za slavné mše a slavných nešpor, a ne o nich, ale o relikviích k uctění veřejnému zvláště vystavených nařízeno jest, aby odklizeny byly, když vystavena jest vel. svátost.

Malé ostatky Svatých mohou věřící chovati ve příbytku svém; obyčej, nositi na krku malé části ostatků v pouzdrech. není zakázán. Prodávati nebo kupovati sv. ostatky, třeba i zasažené ve schránce a pečeti opatřené, zapovídá se.

Bez povolení biskupova nesmí správce chrámu nikomu dávati ostatků ve chrámě tom se nalézajících.

Není dovoleno chovati v domech soukromých celá těla Svatých aneb *ostatky znamenité* (reliquiae insignes), za jakéž považují se: ostatky Páně (částičky sv. kříže Kristova, trnové koruny nebo jiná mučidla), byť i sebe menší byly; hlava, rámec. celá kost nebo ten úd, na kterém sv. mučenník obzvláště trpěl. K uctění liturgickému jen znamenité ostatky se připouštějí.

Liturgické ctění ostatků jest předpisy církevními upraveno. *Ostatky Páně* ctí se nade všechny jiné; proto i se zapovídá zasazovati je spolu s jinými v jednu schránku.

Slouží-li se mše svatá na oltáři, kdež částička sv. kříže k uctění veřejnému vystavena, platí o genuflexích táž pravidla, jako když vystavena jest velebná svátost. Jdoucí mimo oltář. kdež částička vystavena jest, klekají; jdoucí mimo místo, kdež uschována jest, nakloňují hlavy. Dokud výstav trvá, hoří světla ustavičně. Nosí-li se v průvodu pod baldachinem, bere se baldachin červený, kněz nepokrývá hlavy a částička se okuruje stále.

Po výstavu částičky nebo po průvodu, v kterémž nesena byla, dává se požehnání podobně jako velebnou svátostí; kněz nejprve okuruje částičku *stoje, trojím tahem*, potom říká V., R. a modlitbu o sv. kříži (z breviáře po nešporách sobotních) a bere velum červené.

Též *ostatky Svatých* mohou se ve chrámech k uctění veřejnému *vystavovati* (korporale neklade se pod ně), ano i v průvodech nositi, kde od dávna obyčej takový jest, nebo se zvláštním povolením biskupa.

Výstav ostatků nemůže se nikdy díti zároveň s výstavou velebné svátosti na lémže oltáři. Když kněz ostatky Svatých vystavuje, jimi žehná nebo je lidu líbatí dává, oděn jest rochetou;

za celý čas výstavu hoří lampa před sv. ostatky, na oltáři pak aspoň dvě svíce.

Okuřování ostatků děje se dvojím tahem, a nekleká se.

Svaté ostatky podávají se *k políbení* jenom v relikviáři. Kněz odívá se k obřadu tomu rochetou a štolou nebo zůstává v mešním ornátu; děje-li se líbání hned po mši, stojí na straně epištoly u oltáře, nebo podle mříže přecházejí dávat líbatí svaté ostatky, říká při ostatcích svatého: „Per merita et intercessionem

N. concedat tibi Dominus salutem et pacem“, při částce sv. kříže: „Per crucem et passionem suam concedat tibi Dominus salutem et pacem.“ Jsou-li relikvie za sklem, utírá se toto bílým rouchem po každém políbení.

Správcové chrámů jsou povinni bdíti, aby ostatky svaté nebyly zlehčovány, vlhkem nebo jinak porušeny. Ostatky tolik sešlé nebo zetlelé, že nemohou dobře býti předmětem náboženské úcty, náleží po vyžádaném svolení biskupa spáliti a popel do sakraria uvrci. Ostatky na jisto nepravé mají se z kostelů opatrně odkliditi a spáliti, aby se pohoršení lidu nevzbudilo. Ostatkům od dávna chovaným, byť i pravost jejich dokázána býti nemohla, sluší prokazovati úctu posud obvyklou, dokud by o nich dokázáno nebylo, že nepravé jsou. (6. Jndg. C. 14. srpna 1894.)

2. *Obrazy a sochy* Svatých jsou předmět úcty náboženské, slouží k poučení a k povzbuzení věřících a za ozdobu míst posvátných. Týž účel mají obrazy a sochy na veřejných místech postavené a v příbytcích soukromých.

Na obrazech určených k užívání bohoslužebnému a vůbec k úctě náboženské žádá se, aby souhlasily se zprávami, kteréž o místech, událostech a osobách podávají písmo svaté, dějiny církevní a stálá tradice. Není dovoleno na veřejném místě nebo ve chrámu postaviti obraz *ncobyčejný*, leč by jej byl prve schválil biskup.

A jako se vystříhati jest všeho, což historické pravdě odporuje, tak i toho, čím by některé učení dogmatické buďto přímo se zvracelo nebo podnět k nebezpečným bludům dán býti mohl. Hledě ku mravopočestnosti, velí sněm tridentský, aby na obrazech nic nebylo, čím by se smyslnost podněcovala, ani co sprostého a neslušného, ježto by srdce a mysl člověka čistého uráželo. Podobně zakázáno jest vypodobňovati na svatých obrazech tvářnost některého člověka živého; taktéž zavrhuji se obrazy Svatých s oděvem novověkým, těsným.

Účel svatých obrazů žádá, aby také se stránky technické byly neúhonné. Obrazů nevkusně provedených nesmí duchovní správce do kostela přijmouti. Jsou-li takové již ve chrámě, buďte za vhodné příležitosti aspoň na místa vedlejší postaveny, nelze-li odkliditi je nadobro a nahraditi obrazem lepším.

Obrazy a sochy porušené, zašpiněné a zašlé jenom zkušeným umělcům na opravu dáti lze, aby snad některé dílo vzácné rukou neumělou pokaženo nebo zmařeno nebylo.

Obrazy osob, jichžto život byl vůbec pokládán za svatý, kteréž ale posud nebyly za blahoslavené nebo za svaté vyhlášeny, nesmí se stavěti na oltáře nebo zavěšovati kdekoli v kostele se svatozáří, s paprsky a jinými symboly svatosti; dovoluje se však, zobrazovati takové lidi a jejich památné skutky na stěnách kostela i na oknech barevných, ale i tuto bez náznaků svatosti a náboženské účty.

Kříže, svaté události neb osoby nesmí se zobrazovati na podlaze chrámové.

Na jednom oltáři smí jenom jeden obraz nebo jedna socha představovati jednu svatou osobu nebo jedno tajemství víry; ano i vůbec v kostele nebudtež dvojí vyobrazení téhož světce v jedněch a týchž okolnostech života jeho, nebo Panny Marie pod jistým názvem ctěné a vzývané.

Liturgické ctění svatých obrazů děje se vůbec podobně, jako ctění ostatků. Kde se obyčej takový ode dávna ustálil, vystavují se obrazy k veřejné účtě. Prospěšno jest účelům bohoslužebným a vůbec dovoleno, vystavovati o slavnostech Páně na čelném oltáři obraz o tajemství oslavovaném; názorné poučování a vzdělání lidu tímto způsobem bylo za starších časů velice oblíbeno.

Svěcení obrazů, křížův a soch určených do chrámu, na oltář aneb vůbec k užívání liturgickému, děje se obyčejně.

O křížích, obrazech, sochách, „božích mukách“, postavených v obvodu farní osady na místech veřejných věsti jest na každé faře „*Seznam obrazů a soch*“, který o původu a stavu jejich a také o tom zprávu dává, jest-li někdo právně povinen, posvátné tyto předměty v dobrém stavu chovati, sešlé zase v dobrý stav uvésti.

Vedle platných zákonů církevních jest povolení biskupova potřebí, chce-li někdo kříž, sochu, boží muky postavit na místě veřejném. Jde-li o stavbu, oznamuje se též úřadu politi-

ckému. Dobře jest na zakladateli žádati záruky, že o zachování předmětu toho náležitě bude postaráno.

Duchovní správce jest povinen pečovati, aby kříže, sochy, obrazy atp. na veřejných místech se nalézající v dobrém stavu se nacházely, vybízejí k tomu povinné, a když by takových nebylo, k dobročinnosti osadníků se obraceje. Není-li možna oprava, náleží postarati se, aby velmi sešlé nebo zkomolené obrazy, sochy a kříže byly z míst veřejných odklizeny.

Svátostiny.

§ 29. Pojem o svátostinách.

1. Vedle eucharistie a slova božího zůstaveno jest pravé církvi za nejvzácnější dědictví jméno Ježíš a tajemství sv. kříže. aby *žehnajíc* užívala obého za pramen milostí a nebeského požehnání, za ochranu a štít proti ďáblu, nepříteli blaha lidského, proti škodným účinkům přírody, kteráž pro dědičný hřích kletbou ztížena, člověku ve mnohých věcech nepřítelkyní jest a popudem ku zlému.

Uctivě a důvěrně vzývajíc jméno Ježíš a křížem znamenajíc, žehná církev osoby a přírodní předměty a bojuje proti mocnostem zlým působně, za příkladem samého Ježíše Krista, vedle rozkazu jeho a vedle praxe apoštolské. Ku vzývání nejsv. jména a ku žehnání křížem kromě mše a svátostí druží se obřady a modlitby a takto se objevují v kultu katolickém samostatné výkony posvátné, kteréž v určitých případech zjednávají věřícím vyšší pomoc a milost boží buďto bezprostředně nebo prostředně skrze ty věci, kterých člověk užívá.

Posvátné výkony tyto nazýváme *svátostiny* nebo *svěceniny*, sacramentalia, sacramenta minora. Tyto jsou posvátné úkony, skrze kteréž církev mocí jména Ježíš a sv. kříže všecken svátostný kultus (oběť a svátosti) objektivně a subjektivně připravuje, člověka proti vládě a moci zlého ducha skrze zaklínání ochraňuje neb od nich osvobozuje, přírodní věci z kletby hříchu vynímá, člověku bezprostředně nebo skrze jisté předměty ochrany a obrany proti tělesnému i duchovnímu zlému vyprošuje a uděluje, zlého zbavuje, obecné i zvláštní milosti a dobrodiní boží zjednáva nebo charakter důstojnosti a posvátnosti osobám a věcem vtiskuje.

Jméno „svátostiny“ má původ dílem v úzkém spojení těchto posvátných úkonů s kultem svátostným (s obětí a svátostmi), dílem i v podobnosti jejich k němu. Svátostiny zajisté druží a připojují se ke svátostným úkonům, ano i k modlitbě, jako příprava, podpora i dokonání, a to se stránky objektivné i subjektivné. *Se stránky objektivné* tím způsobem, že cokoli ke kultu náleží, skrze svátostiny se nejprve z říše a moci hříchu vynímá (svěcení vody křestné a očistné, olejů, nádob a paramentů, chrámů .), požehnáním božím se naplňuje a takto způsobilé ke kultu se činí.

Se stránky subjektivné se připravují, podporují a dokonávají svátostinami úkony svátostné, že svátostiny činí člověka ochotna i schopna, aby k tajemstvím posvátným se blížil a jich se zúčastnil s náležitou uctivostí a zbožností, pomáhající mu náboženské city vzbuzovati, utvrzující v dobrém, rozmáhající důvěru v Boha, zkroušenost duše a mysl kajickou.

Připravují tedy k ospravedlnění a posvěcení, ne sice přímo, ale tak, že *účinnivá* milost, kterouž člověku zjednávají, na milost *posvěcující* připravuje, k ní uzpůsobuje, člověka ochotna i schopna činí, aby ji hodně přijal, s přijatou i spolupůsobil.

Působnost svátostin má svůj základ v nadpřirozené moci, jakouž Kristus opatřil církev svoji, a v zaslíbeních, kteráž učinil modlitbám jejím. Protož i díme, že svátostiny působí *objektivně* samy o sobě pro vážnost a vyšší moc katolické církve (ex opere operato Ecclesiae). *Subjektivně* jejich působení v člověku a pro člověka závisí na tom, zdali by mu (dle poznání božího) jejich účinek byl ku spáse, u člověka dospělého k užívání rozumu také ještě na jeho náboženském smýšlení, na jeho důvěře v mocnost jména Ježíš, sv. kříže a církevní modlitby, na jeho spolupůsobení o tu milost a s tou milostí, kteréž jemu církev na Bohu žádá a kteréž i ritem svátostin objektivně dosahuje.

Komu schází toto smýšlení a spolupůsobení (opus operantis), tomu svátostiny neprospívají, ale také nepůsobí účinků duši záhubných, jako nehodné přijímání svátostí.

Jednotlivé účinky svátostin vyjádřeny jsou ve formulářích, a modlitbách, kteréž předepsány jsou k udělování jich.

3. Svátostiny, jakožto výkon žehnací nebo zažehnávací, náleží podstatně k vykupitelskému dílu katolické církve, vyhovují vážným potřebám člověka, a protož i tento netoliko věrou,

ale též pudem přirozeným jest k nim tažen, podněcován, aby po nich toužil a jich užíval.

Žehnati a zažehnávatí (zaklínati) t. j. jakýmsi více neb méně slavným a význačným způsobem žádati, přátí někomu věci dobrých, osvobození ode zla, ode vlivu zlých mocností, ochrany proti nim, nebo přátí uvedení zla na někoho, zmaření jeho snah neb úkladů — shledává se za věc v lidské přirozenosti hluboce zakořeněnou. Požehnání rodičů dětem, kletba či zlořečení nepříteli a nevděčníku, úsilovné zabraňování vyšším mocnostem zlým čili boj proti nim (zaklínání, zařikávání), shledává se ve všem pokolení lidském a za všech časů. Spolu však i znamenal člověk, že požehnání, zažehnávání, kletba, vycházejíce od člověka, samy o sobě působny nejsou, že jsou jen modlitba, pouhé přání, že působny býti t. j. věci žádané skutečně přivoditi mohou jenom skrze mocnosti nejvyšší. Proto se k požehnání, zaklínání a kletbě druží modlitby, vzývání Boha, vůbec mocností za nejvyšší pokládaných, aby tyto učinily, že by požehnání a kletba, jež vyřknul člověk, byly působny, skutečně přinášejíce, čeho člověk žádá čili přeje — aby k požehnání lidskému, ku kletbě lidské, přistoupilo požehnání či kletba, vůbec působení boží. Požehnání boží zajisté jest již darování dobra, osvobození ode zla, kletba či zlořečení boží jest i skutečné uvedení zla. Vědomí toto, že boží požehnání a boží kletba jsou samy o sobě darování dobra, osvobození ode zla, ochrana proti zlu a skutečný trest, přirozeně vedlo k tomu, že u všech národů požehnání, zaklínání, zlořečení neb kletba pokládaly se za působné, za bezpečnou záruku požehnání božího nebo pomsty boží, když vyřknuty byly ve jménu božím a jistým zvláštním způsobem skrze viditelné zástupce boží, rodiče a kněze. Protož i shledáváme u všech národů, že rodičové žehnali dětem, kněží jednotlivcům i všemu lidu, že kletba rodičů nad nezdárnými dětmi, kletba kněží nad zlosyny za veliký trest pokládány, že v pohanstvu kněží a čarodějové (vlchevci) zaklínali nepřátelské mocnosti ve jménu mocností vyšších.

Obecný zjev tento v životě lidském spočívá na zřízení božím; Bůh žehná působně skrze zástupce své, působí skrze ně proti mocnostem škodným. A tak požehnání a zaklínání, jež pronáší na místě božím, jméno Ježíš vzývající a křížem znamenající, všelikou mocí nadaná církev, nejsou již pouhá slova, pouhá přání, ale i skutečné zjednávání a dodávání věcí dobrých, odvrácení zlých, vůbec podpora i pomoc, aby člověk dosahoval

ovoce vykoupení Kristova ve všech potřebách svých, ve všech příhodách a za všech okolností života svého.

4. Svátostiny rozdělují se *a)* dle udělovatele řádem církevním oprávněného, *b)* podle účelu svého a svých účinků.

§ 30. Udělovatel svátostin.

S hlediště toho se rozeznávají svátostiny papežské, biskupské a vůbec kněžské.

1. Některá svěcení *jenom papež* vykonává, jako: svěcení pallia, Beránka (Agnus Dei), vévodského meče a klobouku o vánočních, zlaté růže na neděli růžebnou (Laetare, 4. v postě).

2. *Biskup* má ve své diecési právo ku všem svátostinám (kromě papežských). Jmenovitě náležejí jenom biskupovi: *a)* Svěcení sv. olejů a všecky konsekrace t. j. svěcení, o kterých se také užívá křížma, jako jest konsekrování chrámů, oltářů, kalichů, zvonů. Ku svěcením těmto jen papež může delegovati kněze prostého. *b)* Svěcení opatů, abatysí a menší svěcení kleriků. *c)* Svěcení nádob a paramentů bohoslužebných, *slavné* svěcení obrazů (soch, křížů). Plnomocenství k těmto svěcením (kromě svěcení kalicha) a k rekonciliaci kostelů poskvrněných může biskup dáti kněžím prostým. (Viz str. 23.) *d)* Všecka ostatní, v pontifikálu a rituálu obsažená svěcení, kteráž rubrikami označena jsou za biskupská a ku kterým biskup může prosté kněze delegovati, na př. svěcení základního kamene k novému chrámu, kaplí, hřbitovů.

Ve všech diecésích rozsáhlých delegování jsou biskupští vikáři venkovští (děkani) ku svěcením, ve kterých se neuvžívá křížma. Svěcení tato vykonávají delegovaní dle formulářů obsažených v rituále římském. Subdelegovati k těmto výkonům nemohou.

Opatové řeholní mohou vykonávati svěcení křížmem (konsekrace), jen když mají obzvláštní privilegium apoštolské; paramenty a posvátné nádoby bez pomazání křížmem mohou světit pro potřebu chrámů svých, mají-li užívání pontifikálií. Také mohou svým podřízeným professům dávat tonsuru a nižší svěcení.

3. *Kněží* prostí vykonávají řádnou mocí svou ty svátostiny, které spojeny jsou s jejich úřadem a biskupovi se nevyhražují. *Faráři* oprávnění jsou k těmto svátostinám řádnou mocí svou; *výhradně* pak oprávnění jsou ku svátostinám, ježto spojeny jsou

aneb souvisí se křtem a manželstvím: ku svěcení vody křestné, úvodu šestinedělek, žehnání novomanželů (str. 46.). Podobně počítají se k farským ta žehnání domů, zemské úrody a mnohá jiná, o kterých praví rubrika rituálu, že je farář vykonává.

Jiná svěcení a žehnání může každý kněz vykonávati, v kostele cizím nebo v kapli cizí nikoli bez vědomí a proti vůli správce duchovního či chrámového. Takové jsou: svěcení popelu, ratolestí a svící, *tiché* čili *soukromé svěcení* obrazů, křížů, medailí.

Diakonovi nepřísluší konati benedikce, krom svíce velikonoční; křtí-li, není oprávněn světití sůl, podává-li vel. svátosti, nežehná potom ani rukou ani ciboriem. Lektor jest oprávněn světití nové plodiny a chléb (*fructus novos et panem*).

§ 31. Rozdíl svátostin dle účelu a dle účinků.

S této stránky rozeznávají se svátostiny dvojí: 1. ty, kteréž osvobozují od vlády a vlivu ďábla — exorcismy; 2. ty, kteréž působí ostatní ku podstatě svátostin náležející účinky — žehnání a svěcení, *benedictiones*.

I. Exorcismus.

1. Tento jest zařikání mocí jména božího a sv. kříže, aby satan byl zapuzen, moc jeho se zlomila, on pak přestal škoditi na duchu nebo na těle. Svojí formou jest exorcismus buďto *rozkazovací* (*per modum imperii, imperativus*), jenž přímo velí ďáblu ve jménu božím, aby ustoupil od tvora — nebo jest *prosebný* (*přimluvný, per modum deprecationis, deprecativus*), když k moci boží se důvěrně obrací přednáší prosbu, aby tvor ďábla podrobený nebo pod mocí jeho postavený (na př. nekřtěný) aneb od něho znepokojovaný a soužený (posedlý) vysvobozen byl z moci té.

Exorcismus říká se nad osobami a věcmi. Zní-li tak, že přímo mluví k věcem neživým (na př. *exorciso te, creatura salis*), vyjadřuje se touto formou, že účinek exorcismu se bude jeviti na této věci a prostřednictvím jejím.

2. Užívání exorcismů děje se vůbec trojím způsobem: a) za svěcení předmětů bezrozumých a neživých; b) v ritu křestním; c) u křesťanů, o kterých po delším opatrném zkoumání za věc možnou pokládati lze, že zvláštnímu vlivu zlého ducha podléhají,

od něho neobyčejným způsobem znepokojování a soužení (*circumsessio*) nebo jím posedlí (*obsessio*) jsou.

Za známky, kterými se posedlý rozeznává od nemocného, udává rituál římský: Mluvíti řečí neznámou, rozuměti řeči, které se člověk nikdy neučil; věděti o věcech vzdálených a skrytých; jevíti sílu, kteráž převyšuje přirozenou povahu a věk člověka; jiné k těmto podobné věci, kteréž tím více bráti sluší za známky posedlosti, čím se jich více pospolu nalézá.

Shledávají-li se tyto a podobné známky za delší čas a nelze souditi, že nemocný sám sebe klame nebo jiné klamati chce, rozsuzuje konečně biskup. Říkati samostatný exorcismus v takovýchto záhadných případech bez písemného nařízení neb dovolení biskupského jest výslovně zakázáno.

II. Benedikce; svěcení a žehnání.

Benedikce jsou *žádání (přání) a udělování dobra*, zbavování zla neb ochrana proti němu. Úkony tyto jsou dvojího druhu: *žehnání* (*benedictiones invocativae*) a *svěcení* (*benedictiones constitutivae*).

Žehnáním rozumějí se ty svátostiny, skrze kteréž církev osoby a věci z oboru nepřátelských mocí vynímá a Boha vzývá, aby dobra vůbec aneb jistého dobrodiní propůjčil, zla vůbec aneb určitého zla je zbavil nebo před ním chránil.

Svěcením netoliko se vynímají osoby a věci z oboru, kam dosahuje moc našeho nepřítelé, a netoliko se jim požehnání a milosti vyprošuje i uděluje, ale také ještě *vyššího a trvalého charakteru* propůjčuje, pro který se z obecného užívání (*usus profanus*) vylučují, ke službě boží způsobilé činí a k této službě se odevzdávají, zůstávajíce od té doby věcmi posvátnými, osobami Bohu zasvěcenými.

Benedikce slove určitěji *konsekrace*, nařízeno-li jest v ritu jejím také pomazání křížmem. Avšak pojmenování toho užívají liturgické knihy také o svěceních, na kterých se neužívá křížma, slovem benedikce pak označují též některá svěcení, na kterých mazání křížmem se děje. Tak na př. svěcení svatých olejů nazývá se „*consecratio*“, svěcení zvonů „*benedictio*“.

Věci svěcené samy také se označují jménem sacramentalia.

O žehnáních platí obecné pravidlo, že se na téže věci neb osobě opakovati mohou, kdežto svěcení jednou vykonaného na

téže věci neb osobě opakovati nelze, dokud v původním stavu se nachází.

Svěcení a žehnání dějí se buďto dle potřeby každý čas neb náležejí k bohoslužbě určitých dob a slavností roku církevního, představující spolu s ostatními obřady velebná tajemství ze života Páně a vykupitelského díla jeho.

Obecný ritus všelikých benedikcí, pokud nejsou část bohoslužebných úkonů na jisté dni nařízených, obsahuje se v rituálu pod záhlavím *De benedictionibus regulae generales*.

III. Žehnání a svěcení nejvíce obyčejná.

1. Tato jsou buď *obecná*, žehnání všeho lidu shromážděného, aneb *osobitá*, žehnání jednotlivých osob a věcí.

Žehnání *obecná* dějí se velebnou svátostí, svatými ostatky beze slov žehnacích, nebo jen rukou.

Obecné požehnání kněžské a biskupské, ježto se pouze rukou dává ve způsobu kříže, provázeno jest formou: „*Benedicat vos omnipotens Deus* aneb *Benedictio Dei omnipotentis* . . Požehnání toto nazývá se liturgické čili veřejné a slavné, jest-li rubrikami předepsáno ve výkonech veřejné bohoslužby, jako: na konci mše, po udělování vel. svátosti

Soukromě může prostého požehnání udělovati každý kněz jednotlivcům i mnohým zároveň; k tomuto není forma předepsána a protož užívati může obyčejné formy liturgické nebo jakékoli jiné.

Žehnání osobitá či *zvláštní* jsou osobní (*personales*) a věcná (*reales*), vedle toho, jakž ustanovena jsou pro lidi (jednotlivé či za jistým účelem v jednotu spojené) nebo pro věci člověku potřebné či užitečné.

Žehnání osobní ustanovena jsou k takovým příhodám, ve kterých člověk obzvláště potřebuje pomoci boží. Sem počítáme: Žehnání a korunování králů, snoubenců, žehnání neb úvod šestinedělek, žehnání poutníků.

Jako člověka samého, žehná církev i vše, co člověka obklopuje, čím on vládne, čeho užívá; to jsou žehnání *věcná*. K nim náleží *žehnání domů* (*benedictio domorum*), místa vůbec (*loci*), *domu nového*, *ložnice* (*thalami*), *nové lodi*, *pokrmův* a *nápojů* (*agni paschalis*, *ovorum*, *panis*) a jiných potřeb lidských.

Žehnání domů má ten význam, že na dům křesťanský sluší, aby napodobení chrámu byl, církev pak jej žehná, aby proti pokušiteli a škůdci chráněn, milostí a požehnáním naplněn byl.

K žehnání domů obsahuje rituál tři formulářů, dle kterých žehnalo a místy posud žehná farní duchovenstvo domy osadníků, chodíc po dědinách. Žehnání toto souviselo s *visitací osady*, jež byla zákonem nařízena obzvláště proto, aby se vyklízely z domů a rodin obyčeje, pověry a mýdly pohanské.

Formuláře „*Benedictio loci*“ užívá se netoliko, když světi se stavení nebo některé prostory v něm, ale také když se žehná krajině, okrsku.

K *žehnání (svěcení) chleba* nalézají se v rituálu dva formuláře; první se vztahuje ku chlebům velikonočním, druhého se užívá, kdykoli by jindy v roce chléb žehnán byl.

2. *Svěcení* ve vlastním smyslu (*benedictio constitutiva*) ustanovuje osoby a věci ke službě boží, zjednává jim vyšší moc, aby věřícím byly za prostředkovatele milosti a požehnání s hůry. Požehnání toho, jehož nabývají svěcením, jeví se na osobách v *působení* jejich, na věcech pak, užívá-li se *jich podle úmyslu a rozkazu církve*.

Svěcení osob vyhrazeno jest biskupům (svěcení opatův i abatyšů řeholních, malá svěcení kleriků), částečně opatům. (Str. 230.)

Věci posvěcují se, budto aby se jich užívalo na veřejné bohoslužbě, nebo aby jednotlivým křesťanům byly za předmět úcty náboženské, za prostředkovatele milostí a dobrodiní božích. Sem počítáme: Svěcení vody křestné a vody očistné (*aqua lustralis*), konsekraci kalichů, oltářů, chrámův a zvonů, svěcení sv. olejů, nádob a rouch bohoslužebných, světél, popelu na první středu v postě, ratolesí na květnou neděli, svěcení růžencův, obrazů, křížů.

Formuláře „*Benedictio novae crucis*“ užívá se ku svěcení kříže samotného bez obrazu Krista; světi-li se *krucifix* (kříž s obrazem Vykupitele), koná se obřad ten podle formuláře „*Benedictio imaginum*“.

Kromě žehnání a svěcení v rituále římském obsažených, zobecněly v jednotlivých diecésích ještě zvláštní benedikce, ježto starobylé obyčeje jsou a charakteru zákonného tím skutkem nabývaly, že formuláře k nim pojaty jsou v rituál diecéšní.

§ 32. Péče duchovního správce o vážnost svátostin.

Správné užívání svěcených předmětů záleží v tom, aby věřící *a)* na místa počestná je ukládali a tu s myslí nábožnou je chovali; *b)* aby jich neužívali k účelům, ku kterým od církve ustanoveny nejsou; *c)* aby se vystříhali všeliké pověry i v úmyslu, se kterým, i ve způsobu, jak jich užívají a s nimi nakládají.

Zlé užívání svátostin jest buďto *zneuctění* (profanatio) jich nebo *pověra*; ono klade svátostiny na roveň s věcmi obecnými, toto žádá i čeká od nich účinků větších nebo jiných, než-li ty jsou, kterých církev na Bohu vyprošuje.

Náležitou uctivost a vážnost lidu ke svátostinám a nábožné jich užívání povinna jest duchovní správa vědomě a přímo pěstovati, zlého jich užívání brániti. K účelu tomu platně působí kněžstvo: *a)* Když obřady k benedikcím předepsané nábožně koná a s posvěcenými předměty v kostele vůbec a v liturgické bohoslužbě nejen samo uctivě zachází, ale i k tomu bedlivě přihlíží, aby služebnictvo chrámové podobně činilo; *b)* když ve škole i v kostele častěji poučuje o podstatě svátostin, jich účelu, působnosti, užitečnosti, a jak jich užívati náleží.

Snaha tato nezůstane marna. Věřící křesťan zajisté živě cítí, že ve všech svých potřebách tělesných a duchovních od Boha závisí, že bez požehnání a pomoci s hůry sám k ničemu dostatečen není. A nejen pomoci té, ale také zračitého znamení a rukojemství žádá, jistého prostředku viditelného, kterým by mu pomoc ta byla označena, víra i důvěra jeho posilněna.

Přirozenému toužení tomu vyhovují svátostiny, pro kterouž příčinu i za všech časů náboženské horlivosti u veliké vážnosti byly a posaváde jsou všude tu, kde nábožnost neustydla. Zacházejí-li jednotlivci snad za meze pravé, obyčejně nelze jim za zlé míti, poněvadž neděje se z úmyslu zlého, ale pro nedostatečné poznání, jemuž má na pomoc přijíti pastýřské poučování. Toho třeba jest nejvíce o takových obyčejích lidu, které jsou nějaké napodobení svátostin nebo náhrada za církevní pobožnosti, jindy častěji konané. K těmto jmenovitě náleží *zvonění proti mračnům*. Rituál římský nařizuje, aby se za nastávající bouřky dalo znamení zvonem, lid ve chrámu se shromáždil a tu aby se konaly určité modlitby. S pobožností tou dojista souvisí leckde obvyklé zvonění proti mračnům. Opatrný kněz nebrojí hněvivě proti němu, 'ale poučuje klidně, že nesluší křesťanu, aby naději skládal ve hlahol zvonů, ale že víra učí očekávati ochrany

a pomoci boží, kteréž vyprošuje církev svými modlitbami. zejména krásným ritem ku svěcení zvonů předepsaným, hlahol. zvonu za nastávající nebo již nastalé bouře platí věřícím, napomínaje jich k důvěrné modlitbě.

Položená v rituálu pobožnost na čas nebezpečné bouře nahraňuje se ve mnohých diecésích častým, ano i každodenním žehnáním úrody zemské velebnou svátostí, v jiných společnými modlitbami, ježto dle rozkazu biskupova konají věřící za celou dobu letní každodenně večer po dědinách buďto ve chrámě či v kaplích neb u křížů na veřejném místě postavených.

Kniha IV.

Svátostné osvobozování od hříchu. Církevní odpustky.

Úvod.

Hřích těžký má za následek, že člověk posvěcující milosti pozbývá a svoje obcování s Bohem přetrhuje. Ale pro zásluhy Ježíše Krista zbývá mu možnost, aby posvěcující milosti znova nabyl a v obcování s Bohem se navrátil skrze svátost pokání, jestliže hříchů svých opravdu lituje, živila svého polepšiti chce a holov jest ze hříchů svých se upřímně vyznati a spravedlnosti boží za ně, jak možná, dosti učiniti. Lítost nadpřirozená spolu s opravdovým úmyslem živila svého polepšiti, ochota k upřímnému vyznání a věrnému dostiučinění jsou podstatné znaky neb části *kajicnosti* (virtus poenitentiae).

V této záležitosti slav myslí nezbytně potřebný, náležitá *způsobnost* (dispositio), kteráž činí člověka schopna i hodna (capax et dignus), aby svátost pokání tak přijal, že by odpuštění hříchů a věčných trestů došel, posvěcující milosti zase nabyl a v obcování s Bohem se navrátil.

Svátost pokání jest i svátost živých a prospívá velice těm, kdož ji ve stavu posvěcující milosti přijímají. Působí zajisté odpuštění hříchů všedních, umenšuje anebo cele odklízí ostatky hříchů (zasloužené tresty, náklonnost ke zlému, nehodnost nabývat zvláštních vnuknutí a puzení k dobrému), rozmáhá nadpřirozenou milost boží, a takto pomáhá zachovati obcování s Bohem.

Jakožto svátost mrtvých i živých druží se svátost pokání těsně k eucharistii. Účinkové její zajisté jsou nejjistější příprava ku přijetí svátosti oltářní a k požehnané účasti ve mši svaté.

Účinků svátosti pokání dochází člověk tou měrou, jak ji hodně a často přijímá, a jak upřímně dbá modlitbou a jinými skutky dobrými sobě zasloužiti, čeho tato svátost podává.

Avšak dosahování užitků těchto závisí s velikou částí od rozdávatelů této svátosti, od zpovědníků. Tento vykonává úřad

soudce, duchovního lékaře a učitele, aby vinné soudil, choré léčil, neumělé učil, zbloudilé na cestu pravou uváděl, a ty, kdož se po předešlém životě hříšném obrátili nebo nevinnost na křtu nabytou zachovali, po stezkách spravedlnosti vedl až k dokonalosti.

Takto jest úřad zpovědnický nejen osvobozování od hříchu a povyšování ve stav milosti boží, ale také výchova a vedení duší, zvláštní a podrobná duchovní správa, ježto nakládá s jednotlivcem dle jeho stavu a jeho zvláštních potřeb, aby jej v obcování s Bohem zase uvedla nebo v něm více a více utvrzovala.

Kterak by měl zpovědník zastávati vážný úřad svůj, učí *nauka zpovědnická*. Tato vykládá nejprve, čeho třeba jest u zpovědníka, aby úřad svůj správně a zdárně zastávati mohl, potom pak o způsobu, jak jej zastávati povinen jest.

Oddíl I. Čeho zvláště třeba ke správnému a prospěšnému zastávání úřadu zpovědnického.

§ 1. Zpovědnická pravomoc.

1. Zpovědnická pravomoc nebo jurisdikce (*jurisdictio pro foro interno*) jest oprávnění kněze skrze řádnou duchovní vrchnost, aby na jistém místě neb nad jistými osobami svoji moc k odpouštění a zadržování hříchů správně a platně (*licite et valide*) vykonávati směl.

Udělení jurisdikce předchází nebo se v ní zároveň obsahuje *approbace*, t. j. uznání, že kněz dostatečně způsobilý jest, aby úřad zpovědnický zastávati mohl. Pro úzké spojení pravomoci s uznáním způsobilosti užívá se obou výrazů navzájem, tak že slova: *zpovědník approbovaný* a *zpovědník pravomocí opatřený* jednoho významu jsou.

V jurisdikci zpovědnické obsahuje se i moc, dispensovati pro vážnou příčinu na krátký čas od příkázání postního. Dispense této lze i kromě zpovědi ústně nebo písemně žádati a udělovati.

Jako vůbec jurisdikce pro duchovní správu, tak jest i jurisdikce zpovědnická *řádná* nebo *delegovaná*.

Dle nynější praxe nabývají kněží, kromě zvláštní jurisdikce pro jistou farní osadu, ještě *jurisdikce všeobecné*, kteráž je oprávnňuje ku zpovídání v celé diecési, i když ani nejsou v du-

chovní správě ustanoveni nebo nijakého církevního úřadu neza-
stávají.

Bez jurisdikce řádně nabyté nemůže kněz, kromě nebezpe-
čenství smrti, platně rozhřešovati. Také kněžím řeholním třeba jest
k obyčejným zpovědem jurisdikce propůjčené od biskupa té die-
cése, ve které žijí nebo v jistý čas prodlévají.

Jurisdikce platí knězi jenom v té diecési, ve kteréž jí nabyt:
farář může osadníky své zpovídati také v diecési jiné, poněvadž
má jurisdikci nad *osobami* své farní osady.

2. Kromě jurisdikce řádným způsobem nabyté jest ještě
jurisdikce *mimořádná a doplněná*.

a) U velikém nebezpečení smrti (in articulo v. summo
periculo mortis) může každý kněz rozhřešovati ze všech censur
a hříchů.

b) Na pohraničních osadách dvou diecesí mohou sobě du-
chovní správcové a zpovědníci navzájem pomáhati, protože po
každé nabývají delegované jurisdikce k účelu tomu.

c) Po lodi cestující, od svého biskupa zpovědnickou juris-
dikci opatřený kněz může za celý čas plavby zpovídati spolu-
pocestné věřící na lodi též v cizích diecésích, kterými loď pluje
nebo kde se na krátko zastavuje. (Decr. s. Officii 4. dubna 1900.)

d) *Doplněná jurisdikce* má ten význam, že církev propůj-
čuje platnosti svátostnému rozhřešení danému od kněze, který
pravomoci nemá, ale obecným omylem a na základě důvodu
zdánlivého (error communis cum titulo colorato) za zpovědníka
považován jest. Takto může býti, když by kněz byl upadl ve
klatbu nebo suspensi ipso facto či latae sententiae a posud ab-
soluce nedosáhl.

3. Kromě obmezení hranicemi diecése obmezena jest oby-
čejná jurisdikce: a) *časem*, za kterýž kdo drží duchovní úřad,
nebo na který mu pravomoc byla propůjčena; b) tím způsobem,
že se nevztahuje na určité osoby, nebo na určité hříchy. *Osoby*
vyňaté z obyčejné jurisdikce jsou: jeptišky, řeholníci a complex
in peccato turpi.

Jeptišky může zpovídati kněz, který k tomu zvláštní juris-
dikce od biskupa diecésního nabyt. Tato pravomoc platí jenom
v určitém řeholním domě. Jsou-li jeptišky na cestách nebo žijí
s povolením vrchních na čas mimo klášter (na př. v lázních),
mohou se zpovídati každému v té jisté diecési approbovanému

zpovědníku. — Těžce nemocná řeholnice může sobě požádati kteréhokoli v diecési approbovaného zpovědníka.

Také *řeholníci* jsou odkázáni ku svému nařízenému zpovědníkovi, dokud v klášteře žijí. Zpovídají-li se knězi církevnímu, nepřihlíží tento k rezervátům klášterním.

Z každé jurisdikce vyňat jest *complex in peccato turpi*, nelze-li souditi na jisto, že se complex již vyzpovídal ze hříchu toho a *platně* rozhřešen byl. „Nomine peccati turpis contra sextum dacalogi praeceptum non solum intelligendum est peccatum fornicationis etc. consumatum, sed etiam tactus et colloquium obscenum, quoties mortate attingit.“ (S. Alphonsi Theol. moral. VI. n. 554.)

Kdyby kněz svému complici in peccato turpi udělil rozhřešení, bylo by neplatno, a rozhřešující upadl by ve klatbu papeži vyhrazenou. Jenom v nebezpečení smrti mohl by kněz svého spoluvinníka rozhřešiti platně a bez zavinění klatby, když by nijak nemohl býti povolán kněz jiný (třeba neapprobovaný), nebo kdyby pro neodbytné okolnosti možná nebylo bez pohoršení a hanby jiného povolati.

Rozhřešil-li by kněz svého spoluvinníka v nebezpečení smrti postaveného, nedbaje povolati kněze jiného, platilo by rozhřešení, ale rozhřešovatel upadl by v censuru.

Co do *hříchů*, obmezuje se jurisdikce skrze zákonnou *reservaci*.

§ 2. Reservace a rezerváty. Zásady o výkladu jich.

Reservace jest odejmutí moci k odpuštění jistých hříchů; rezervátem míní se hřích, jež sobě držitel vyšší jurisdikce vyhradil tak, aby držitel pravomoci nižší nemohl mocí svou z něho rozhřešiti.

Právo k rezervaci náleží těm duchovním představeným, od kterých závisí pravomoc orgánů nižších, tedy papeži, biskupům a oprávněným představeným řeholí mužských. Vedle toho se rozeznávají rezerváty papežské, biskupské a klášterské. Reserváty papežské vážou zpovědníky všeho světa, biskupské týkají se jenom kněží té jisté diecése, klášterské jen zpovědníka, jež představený řchole za zpovědníka spolubratřím ustanovil.

Účel *reservace* jest kárati a léčiti; hříšník zajisté pokutuje se, že jest mu rozhřešení hledati u vyššího (aneb aspoň če-

kati na ně), a k polepšení jeho se působí, poněvadž tuto znamená, že hřích jeho velmi těžký jest, protož i zkroušeněji ho lituje a také již pro nesnadnost absolutione od něho odstrašen bývá.

Vyhražování hříchů týče se nejprve a přímo zpovědníka, jehož pravomoc takto se obmezuje, nepřímou zpovídajících se z takového hřichu, nad kterýmž jistý zpovědník pravomoci nemá. Zpovídá-li se tedy někdo v cizí diecési ze hřichu, který v domácí jeho diecési jest vyhrazen biskupovi, ne ale v této cizí, může z něho platně rozhřešen býti, nepřišel-li s úmyslem vyhnouti se zákonu (in fraudem reservationis); a naopak zase zpovídá-li se kdo v cizí diecési ze hřichu, který tuto jest biskupu vyhrazen, nemůže dosáhnouti rozhřešení, třeba by tento hřích nebyl v jeho domově vyhrazen.

2. Každý zpovědník jest povinen znáti vyhrazené hřichy, pokud se jimi obmezuje pravomoc jeho, a vyznává-li se někdo z věcí v některém rezervátu dotčených, má zpovědník rozsouditi, zdali se na pachateli a jeho činu všecko shledává, čím jistý skutek povahy rezervátu nabývá.

Za obecné a čelné pravidlo tu platí:

Rozsuzovati náleží zcela dle přirozeného smyslu těch slov, kterými se hřích nějaký vyhrazuje. Znaky, kterými skutek jistý nabývá povahy rezervátu, jsou tyto: 1. *Hřích těžký* (grave); shledávají-li se tedy okolnosti, pro které nelze souditi, že se pachatel dopustil hřichu těžkého, nemá rezervace při něm platnosti. 2. *Vnější skutek* (actus externus). 3. *Hřích ve svém způsobu dokonáný* (consummatum), leč by slova, kterými se hřích vyhrazuje (lex reservationis), také o činu nedokonaném zněla; na př. chtěl-li někdo zabít bližního, ale tento se z ran obdržných vyléčil, není pachatel v rezervátu, mluví-li zákon o skutečném zabití. 4. Pokud zákonem výslovně jinak ustanoveno není, rozumí se každému rezervátu tak, že v něj upadá *jenom pachatel sám* a ne ti, kdo hřichu toho poradili, k němu nápomocni byli nebo jej veleli. 5. Hřích tak jistý, že není pochybnosti, zdali se skutečně stalo, co rezervátem míněno jest, (dubium facti), aneb zdali hřích skutečně spáchaný se také nalézá mezi vyhrazenými (dubium juris). Nelze-li na př. na jisto zvědět, zdali plod byl skutečně zahuben lékem, k němuž někdo radil osobě těhotné, není poraditel v rezervátu. 6. Ne o rezervátech vůbec, ale jen o *censurách vyhrazených platí, že pacholíci před dokonáním 14., děvčata před 12. rokem věku svého v ně neupadají.*

§ 3. Reserváty papežské.

Reserváty papežské jsou ty, ze kterých řádnou pravomocí rozhřešuje papež, veliký penitentiář nebo nejvyšší soud pro vniterný obor (Poenitentiaaria romana). Reserváty papežské jsou vyjmuty ze zpovědnické jurisdikce *jenom pro církevní pokutu*, (censuru). Poněvadž pokuty církevní se vynášejí na tvrdošíjné (contumaces), tvrdošíjnosti pak tu není, kde schází vědomost o trestu neb o zvláštní záповědi: neupadá v rezerváty papežské, kdo neví, že na jistý čin pokuta církevní se ustanovuje, nebo že obyčejný zpovědník rozhřešovati tu nemůže.

Výminka od obecné zásady této dělá se u kněží; jejich nevědomost není censury na překážku, poněvadž úřad kněžský jim za povinnost ukládá opatřiti sobě potřebné vědomosti; neví-li tedy kněz o censurách, jest to ignorantia crassa či supina, která vůbec nechrání před censurou.

Dva hříchy jsou papeži vyhrazeny *bez censury*, a protož kdo se jich dopustil, jest v rezervátu papežském, třeba by o vyhrazení nevěděl. Jsou to: 1. Calumniose denuntiantes innoxios sacerdotes de facta sollicitatione ad turpia in confessionali, vel sceleste procurantes, ut id ab aliis fiat. (Krátce říká se obyčejně: falsa denuntiatio confessarii de sollicitatione).

2. Aceptatio munerum notabilium a religiosis. Zapovídá se nedovolené či nespravedlivé přijímání darů, ne však bylo-li něco darováno z vděčnosti, na dosažení neb zachování přízně klášteru nebo řádu, s vědomím představených.

Papežské rezerváty vytknul Pius IX. v konstituci „Apostolicae Sedis moderationi“ ze dne 12. října 1869. V té vyčteny jsou: 1. klatby (excommunicationes latae sententiae), 2. suspense a interdikty.

I. *Klatby* rozeznávají se tu dvoje: *speciali modo* reservatae, a pak prostě (simpliciter) vyhrazené; rozdíl takto naznačený ten jest, že z vyhrazených prostě (bez přídavku „speciali modo“) může po právu obecném rozhřešovati biskup, pokud tajny jsou t. j. pokud o někom není vůbec povědomo, že upadl v censuru; z klateb „speciali modo“ vyhrazených, může rozhřešovati, jen kdo plnomocenství zvláštního dosáhl, nechať tajno jest nebo vůbec povědomo, že jistý člověk upadl ve klatbu.

Z rezervátů papežských mohou se v obyčejné praxi zpovědnické nejsnáze naskytnouti následující:

Z vyhražených speciali modo:

1. *Omnes a christiana fide apostatas, et omnes ac singulos haereticos, quocumque nomine censeantur, et cujuscumque sectae existant, eisque credentes, eorumque receptores, fautores, ac generaliter quoslibet illorum defensores.*

Za odpadlíky (apostatae) pokládají se netoliko ti, kdož k vyznání nekřesťanskému zjevně přestoupili, ale všickni, kdo se víry křesťanské zřekli, ačkoli se na jinou víru nedali (bezvěří, bezkonfesijní).

Kacířem rozumí se křesťan, který vědomě a tvrdošíjně (pertinaciter) drží náboženskou nauku katolické pravdě odpornou. Ne v omylu nebo bludu, ale ve *vůli* zakládá se kacířství, ne v pouhém držení nauky bludné, ale v držení neústupném, i když bludnému byla pravda dostatečně předložena. Takového držení bludu slove *kacířství formální*; nezaviněné držení bludu jest *kacířství materiální*.

Formálním a materiálním kacířstvím jsou vinni (vědí-li o rezervaci) přívrženci liberalismu, poněvadž tento veskrze odporuje pravé víře křesťanské. (Encykl. Syllabus Pia IX. ze dne 8. prosince r. 1864.)

Kacířství může býti *vnitřní a spolu vnější*, když se blud netoliko srdcem drží, ale také slovy nebo skutky se projevuje; může ale také býti pouze vnitřní nebo jenom zevnější. — Rozdíly ty platí rovně o apostasii.

V praxi bere se za jisto, že vnější kacířství a odpadlictví jest také vnitřní, a že i pouze vnější či materiální kacíři a odpadlíci zaviňují klatbu, jakožto fautores haeresis.

Vedle výkladu inkvisiční kongregace vztahuje se tento reservát i na ty, kdo, ačkoli srdcem nejsou kacíři neb odpadlíci, z jakékoli příčiny k některé sektě kacířské neb rozkolnické se přidávají; kdo se bohoslužby haereticke či rozkolnické účastní, kázání a jiné přednášky o náboženství bludným poslouchají s tím úmyslem, že by učení to přijali, kdyby přesvědčení o pravdivosti jeho nabyli; kdo jiným podnět dávají, aby se takové bohoslužby účastnili a přednášky takové poslouchali.

Za přijimače a příznivce (receptores et fautores) považují se, kdo kacíře a odpadlíky slovem, spisy nebo skutky k rozšiřování jejich bludů podporují nebo jich se zastávají.

Za fautores i ti se počítají, kdož ve smíšeném manželství žijíce svolují k nekatolické výchově svých dětí, a kdo před du-

chovním správcem haeretickým nebo schismatickým manželství uzavírají, nechať ku katolické výchově dětí bylo nebo nebylo svoleno. Fautores upadají skutkem samým (ipso facto) ve klatbu, a to ve právním oboru (pro foro externo) vždy, v oboru svědomí pak, jestliže jich neomlouvá nezaviněná nevědomost o censuře.

Kdo upadl ve klatbu pro haeresi, apostasii nebo schismazaviňuje také nepravidelnost (irregularitas ex delicto).

2. Omnes et singulos *scienter legentes sine auctoritate Sedis Apostolicae libros eorundem apostatarum et haeticorum haeresim propugnantes*, nec non libros cujusvis auctoris per Apostolicas litteras nominatim prohibitos, eosdemque libros retinentes, imprimentes et quomodolibet defendentes.

Censura tato platí o knihách v obyčejném významu slova, o časopisech pak, jenom když počtem čísel vzrůstají ve knihy (sešity) větší neb menší.

Kromě knih, ve kterých kacíři a odpadlíci *hájí* nebo dokázati hledí bludů svých, míní se tuto i knihy, které v papežských brevech, encyklikách, bullách výslovně zavrženy byly, nikoli též knihy, jež některá římská kongregace na index dala.

Čísti některé listy v knize zapovězené nebo knihu zběžně prohlédnouti, aby zvěděl, co asi se v ní obsahuje, lze bez následku censury. (O knihách zapovězených platna jsou nyní *Decreta generalia de prohibitione et censura librorum*, obsažená v konstituci Lva XIII. ze dne 25. ledna 1897.)

Kromě vyčtených v konst. „Apostolicae Sedis“ dvanácti vyhradil Pius IX. skrze konst. „Romanus Pontifex“ od 28. srpna r. 1873 apoštolské Stolici „speciali modo“ ještě tři klatby, s kterými však obyčejná praxe zpovědnická, jmenovitě v našich vlastech, nemá co činiti.

Z klateb prostě vyhražených mohou se snadno nahoditi:

3. Violentas manus, suadente diabolo, injicientes in Clericos vel utriusque sexus Monachos, exceptis quoad reservationem casibus et personis, de quibus jure vel privilegio permittitur, ut Episcopus aut alius absolvat.

Slovem „clericus“ míní se již, kdo tonsuru obdržel.

Slovy „violentas manus injicientes“ a „suadente diabolo“ míní se násilný, zlomyslný ráz pohany na př. poplívání, těžké poranění na těle. Stalo-li se poranění, třeba i veliké, na obranu.

na odražení úloku nespravedlivého, zabránění nebo pokárání činu velmi hříšného, nenastupuje klatba. I těžké poranění nemá klatby papežské za následek, jest-li tajno.

4. *Duellum perpetrantes*, aut simpliciter ad illud provocantes, vel ipsum acceptantes, et quoslibet complices vel qualemcumque operam aut favorem praebentes, nec non de industria spectantes illudque permittentes, vel quantum in illis est, non prohibentes, cujuscumque dignitatis sint, etiam regalis vel imperialis.

Klatba stihá: a) Ty, kdož vyzývají na souboj, nebo výzvu přijímají, i kdyby potom ani nedošlo k souboji; b) sekundanty (patrini); c) kdo jakýmkoli způsobem v souboji účast mají nebo jakkoli při něm pomáhají; d) diváky zámyslně přítomné, i lékaře a kněze, který by na bojišti nebo na blízku čekal, aby raněnému neb umírajícímu pomoci poskytnouti mohl.

Za souboj platí též „mensury akademiků“.

5. *Nomen dantes sectae Massonicae aut Carbonariae*, aut aliis ejusdem generis sectis, quae contra ecclesias vel legitimas potestates seu palam, seu clandestine machinantur; nec non iisdem sectis favorem qualemcumque praestantes, earumve oculos coriphaeos ac duces non denuntiantes, donec non denuntiaverint.

Slova „*aliis ejusdem generis sectis*“ dostatečně ukazují, že klatba se vztahuje také k anarchistům, komunistům, sociálním demokratům, nihilistům a podobným společnostem podvrtným; vztahuje se také ku členům jednot pracujících z úmysla k tomu, aby škola od církve a náboženství odloučena byla.

Kdo náleží ku společnosti tajné, ježto se sice nedomáhá účelů, kterých zednáři a jiné jim podobné spolky, ale ukládá zachovávatí plné tajemství a poslušnost vrchním pod přísahou. — neupadá sice v rezervát, ale hříchu těžkého se dopouští.

Zednář nebo člen podobného spolku může obdržeti rozhřešení ze hříchův a z klatby, vystoupí-li z lóže (spolku) a zcela se od ní oddělí, bludy odpřisahá, dané pohoršení napravití hotov jest a vystoupení své ze spolku určitě (formálně) prohlásiti tak, že by u veřejnou známost vejíti mohlo. Výjimka od formálního prohlášení jest možná, když by toto bylo spojeno s nebezpečenstvím života, zdraví, blahobytu člena vystupujícího nebo svojetí jeho. Rozhřešení se může dáti i před vystoupením z lóže, nedovolují-li okolnosti odložiti je až po vystoupení, na př. že by penitent nemohl brzy zase přijíti ke zpovědi, nebo by měl trpěti

ujmu na cti, poněvadž nepřistoupil ke stolu Páně, nebo že se nalézá v nebezpečnosti smrti.

S. Congr. Inquis. odpověděla dne 9. srpna 1898 k dotazu, že biskupové mohou na základě plnomocenství od Poenitentiáře jim daných sami nebo skrze jiné (t. j. k rozhřešení delegovati) rozhřešovati vůbec povědomé i tajné zednáře, zřikají-li se tito spolku, jeho se aspoň před zpovědníkem odpřisáhají a jej zavrhuji, k nápravě daného pohoršení ochotni jsou. — Protož i zpovědník, jemuž se nahodil zednář klatbou stížený, žádá u svého biskupa za plnou moc k absoluci.

Na místě 7. a 8. jest klatba na „violantes clausuram monialium“ a na „mulieres violantes regularium virorum clausuram“. Zde míní se církevní řády ve vlastním slova toho významu, nikoli kongregace nebo pouhá společenstva náboženská.

Pod číslem 9. a 10. jmenuje se *simonia realis* a *confidentialis* uchazečů o církevní beneficia, pod čís. 11. *simonia realis* ob ingressum in Religionem. 13. Colligentes eleemosynas majoris pretii pro Missis, et ex iis lucrum captantes, faciendo eas celebrari in locis, ubi missarum stipendia minoris pretii esse solent. (Viz str. 243.)

II. Kromě klateb uvádí konstituce Piova ještě: „*Suspensiones latae sententiae Summo Pontifici reservatae*“ a konečně „*Interdicta latae sententiae reservata*.“

První čtyři z vyhrazených *suspensí* týkají se biskupů, kteří by na kněžství světili, nešetříce zákonů církevních; sedmá týče se pouze kněžstva v Římě; ostatní dvě jsou tyto:

5. Suspensionem perpetuam ab exercitio Ordinum ipso jure incurrunt Religiosi ejecti, extra Religionem degentes.

Suspense 6. pokutuje ty, kdož by se dali vysvětit od vyobcovaného nebo některou jinou censurou v oboru právním stíženého.

Suspense vůbec v tom záleží, že zastavuje na čas úplně nebo částečně vykonávání moci, kteréž nabyt člověk skrze ordinaci, úřad aneb obroč. Suspendovaný může ze hříchů rozhřešen býti od každého zpovědníka, jest-li náležitě připraven (disponován) a slibuje, že se přičiní, aby zbaven byl suspense.

Poznámka. O *suspensi* kněží a kleriků pro nesprávnosti se stipendii mešními viz str. 244.

§ 4. Reserváty biskupské.

Tyto se rozeznávají od papežských tím znakem, že vyhrazen jest *hříšný skutek sám přímo*, a nikoli pro censuru. Praktický důsledek toho jest, že v biskupské rezerváty upadají také, kdo nemají vědomosti o vyhrazení, ač ovšem nevědomost je osvobozuje od censury, jest-li s rezervátem biskupským spojena.

Některé biskupské rezerváty zakládají se v *obecném právu církevním*, a tyto jsou vesměs censury; protož vykládají se dle pravidla o censurách (rezervátech) papeži vyhrazených platného.

Konstituce Pia IX. od 12. října 1869 čítá tyto „*Excommunicationes latae sententiae Episcopis sive Ordinariis reservatae*“

1. Clerici in sacris constituti vel Regulares aut Moniales post votum solemne castitatis matrimonium contrahere praesumentes; nec non omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium contrahere praesumentes.

2. Procurantes abortum effectu sequuto.

3. Litteris apostolicis falsis scienter utentes, vel crimini ea in re cooperantes.

K těmto ještě náleží: 4. Percussio clerici levis et percussio gravis quidem, sed occulta. 5. Všecky papeži *prostě* vyhrazené censury tajné. (Str. 242.) 6. Exkommunikace laiků, kteří se stipendii mešními obchod vedou. (Viz str. 244.)

Dal-li biskup v nějakém místě záповěď na služby boží (interdictum locale), upadá v interdikt osobní (personale) biskupu vyhrazený, kdo na místě takovém služby boží koná aneb konati velí.

Kromě biskupských rezervátů obecným právem církevním ustanovených vyhražují sobě biskupové jednotlivých diecésí jisté hříchy *vedle dobrého zdání svého*. Každý zpovědník jest povinen, znáti rezerváty té diecése, ve které zastává zpovědnický úřad, byť i jenom na krátký čas, nebo jenom na pomoc přicházejí.

Mezi rezerváty, jež biskupové sami stanoví, bývá na místě prvého *apostasie* et *haeresis formalis acatholicorum*. Biskupové zajisté mají nad touto censurou moc *potestate ordinaria*, jsouce úřadem svým inquisitores haereticae pravitatis, a protož i k absoluci delegovati mohou.

Reserváty biskupské dávají se jednotlivým kněžím na vědomost tím způsobem, že tištěny jsou na listině, skrze kterou dává biskup kanonickou missii (jurisdikci) samostatným duchovním správcům, pomocným kněžím a zpovědníkům kromě duchovní správy stojícím.

Jest-li některá z censur obecným právem biskupovi zadržných pojata i mezi výslovné rezerváty biskupské, jako zejména bývá *procuratio abortus*, náleží zpovědníkovi rozsouditi, zda-li vinný také upadl ve klatbu a třeba-li jemu absolve netoliko ze hříchu, ale i ze klatby.

Obdržel-li zpovědník plnou moc ku rozhřešení z rezervátu biskupského, platí tato nejen o hříchu, nýbrž také o censure se hříchem spojené.

§ 5. Obecné církevní předpisy o zpovědi.

1. Veliká důležitost svátosti pokání, opravdová horlivost o slávu boží a spásu lidí vedou duchovního správce k tomu, aby osadníky své poučoval, jak užitečno a potřebno jest, častěji se zpovídati. Poučování a vzbuzování toto velmi se podporuje nábožnými bratrstvy a jednotami, poněvadž tyto nejlépe rozmáhají na osadě časté přijímání svátostí. Také prospívá velice, uvádí-li duchovní správce lidu ve známost odpustky, kterých v jisté dni nabýti lze, a spolu napomíná, aby se k dosažení té milosti skrze zkroušenou zpověď uzpůsobiti dbali.

Nade všecko vzbuzování působí *neomrzelá ochotnost* ve slyšení zpovědi. Svědomitý duchovní správce nejen ochotně posluhuje touto svátostí, kdykoli požádán byl, ale i sám kajícíky očekává, obzvláště v neděle, v zasvěcené svátky a jich předvečery ve zpovědnici se naleznouti dáváje. Bdělý duchovní správce zamezuje také, aby věřící, chtějící jíti ku zpovědi, od úmyslu svého nebyli odstrašováni nevlídností kostelníků a jiných posluhů. Zkušenost potvrzuje všude, že nečeká zpovědník nadarmo a že při náležitě ochotnosti duchovních správců na každé osadě se nalezne větší neb menší počet lidí často, zejména v neděle a svátky přistupujících ke zpovědnici a stolu Páně.

2. Místo ku zpovědem jest chrám a tuto zpovědnice snadno přístupná, očím všech patrná. Zákony církevními zapovídá

přísně, krom nezbytné potřeby zpovídati vůbec, a ženské osoby zvláště, v bytech soukromých; žádá-li toho nutná potřeba, smí se zpovídati kromě kostela jenom na místě slušném a patrném.

O čest svátosti a zpovědníka pečuje rituál rozkazem, aby zpovědnice byly opatřeny mřížkou, ježto dělí zpovědníka od kajicníka. — Třeba-li někdy zpovídati za šera nebo tmy, jest postarati se, aby okolí dostatečně osvětleno bylo.

3. Ku zpovídání budiž kněz náležitě *připraven*. *Vzdálenější* neb prostředecná příprava jest opětované studium *mravovědy* a doplnku jejího, *ascese*. Jistá ascese náleží nezbytně k opravdovému životu křesťanskému. Jak může a má křesťan proti hříchu bojovati a jak ve všem životě svém obcování

Bohem udržovati, učí ascese obecná neb populární. O této dávají naučení velmi prospěšná spisové sv. Františka Sal., zejména jeho *Filotea*, mnohé části v knize o *Následování Krista*, *Duchovní boj* od Scupoli, *Vůdce hříšníků* od Lud. Granadského a mnohé jiné menší spisy vzdělavací.

Nejbližší či *bezprostředná příprava* záleží ve vzbuzení dobrého úmyslu a v krátké modlitbě. Velice prospívá, připomen-li sobě zpovědník epištolu a evangelium z neděle nebo svátku a význam církevní doby nebo připadajícího dne svátečního. Takto nabývá vhodné látky k poučování kajicníků, těch obzvláště, kteří se častěji zpovídají a pro svůj mravný stav určitějších poučení a napomenutí nepotřebují.

Do zpovědnice jda pozdravuje přítomných vlídnou tvář, na nikoho zraků neupíraje.

Kněz církevní oděn jest ve zpovědnici talárem a fialovou štolou; rocheta není zákonem nařízena.

§ 6. Zpovědní mlčenlivost.

Zpovědní mlčenlivost (pečeť zpovědní, sigillum sacramentale) jest neporušitelná povinnost, tajně chovati na vždycky, cokoli zvěděno bylo ve zpovědi nebo za zpovědí.

Povinnost mlčenlivosti nemůže nikdy a pro žádnou příčinu přestati, zavazuje i po smrti penitenta.

Posvátné mlčenlivosti zpovědnické šetří i zákonové občanští. Tak ustanovuje rakouský zákon o řádu trestním ze dne 23. května r. 1873: „Za svědky nevyslýchají se kněží o věcech, které jim

byly svěřeny ve zpovědi nebo jinak s výhradou mlčenlivosti úřední“.

Jestliže by se za mimořádných okolností na kněze naléhalo, aby vedle vědomosti ve zpovědi nabyté něco vypovídal, může i přísežně tvrditi, že ničeho neví.

S penitentem může zpovědník mluvit kromě zpovědi o jeho hříších, jen když by penitent výslovně dovolil nebo sám k tomu podnět dal. V následujících zpovědech může o předešlých mluvit, kolik za potřebno uznává.

Zachovati mlčenlivost náleží nejprve zpovědníku samému a kromě toho každému, kdož jakýmkoli způsobem něco ze zpovědi jiného zvěděl. Penitenta váže přirozená povinnost nic nezjevovati, co by zpovědníkovi na ujmu bylo. Jediná výjimka jest denuntiatio confessarii sollicitantis.

Předmět pečeti zpovědní jsou: *a)* všední a těžcí hříchové kajicníka, spoluvinníků jeho a jiných lidí hříchové, o kterých kajicník ve zpovědi své, ať náležitě nebo nenáležitě, zmínku činil; *b)* všecky okolnosti, které se hříchem ve zpovědi významným souvisí, buďto jako příčina nebo jako předmět hříchu; *c)* nedostatky a vady penitenta: nemanželský původ, vrtošivost (scrupulositas), neumělost jsou předmět mlčenlivosti, jestliže na objasnění hříchu nebo vniterného stavu člověka byly zjeveny, a jenom ze zpovědi a nikoli také odjinud známy jsou; *d)* všecko, co s vyznáním hříchů jakkoli souvisí a tedy: způsob, kterak někdo se zpovídá, jeho příprava, lítost, uložené jemu pokání, dané nebo zadržené rozhřešení, že zavázán byl k restituci, vůbec všecko, co by zpověď lidem ztěžovati neb od ní odvracet mohlo, když by zjevováno bylo; *e)* povinnost mlčenlivosti vztahuje se i ku věcem, které penitent bezprostředně před zpovědí nebo hned po absoluci předkládá zpovědníkovi o svém duševním stavu, aby sobě poučení nebo rady vyžádal.

Zpovídá-li se někdo tajně a žádá sobě, aby to ve známost obecnou nevešlo, nebo může-li jeho zpověď dáti podnět ku podezření, že mu bylo z nějakého zvláštního hříchu se zpovídati, jest zpovědník vázán mlčenlivostí o skládané zpovědi.

Zpovídal-li se někdo knězi jenom ze žertu nebo rouhavě na posměch, třeba jest i v této případnosti zachovati mlčení, poněvadž by jinak otřesena byla víra ve zpovědnickou mlčenlivost vůbec.

3. *Zpovědní tajemství porušuje se přímo*, když zpovědník něco mluví neb dělá čím se penitent a hřích od něho vyznaný

určitě, nebo tolik označuje, že neoznačená okolnost (hřích neb osoba či zpověď) domněnkami nebo náhodou doplněna býti může.

Porušení mlčenlivosti jest *nepřímé*, nejmenuje-li zpovědník ani nenaznačuje osoby kajicníkovy a hříchu ve zpovědi vyznaného, ale mluví neb činí něco, čím kajicník některý nebo jistá obec, jistý ústav ve zlé podezření upadnouti či zahanbeny býti mohou; co by mohlo za následek míti, že by se upřímná zpověď lidu věřícímu ztěžovala neb až protivila.

4. Vědomostí ve zpovědi nabytých užití lze bez porušení mlčenlivosti, vede-li k tomu *vážná příčina* a skutečně-li možno není, že by někdo upadl v podezření nebo trpěl ujmu na svěcti, nebo že by to příčinou spravedlivého pohoršení bylo.

a) Vedle zásady této může kněz podle mravného stavu osady, jak jej ve zpovědnici seznává, u veřejném vyučování pastýřském jisté předměty voliti; může podle zkušeností ve zpovědi nabytých popisovati pravé a nepravé kajicníky, vniterný stav člověka hříšného a ctnostného, těžký boj proti návyku zlému. Avšak té opatrnosti sluší dbáti, aby ze zkušeností ve zpovědnici nabytých a z věcí tu seznanych nic takového na veřejnost neuváděl, dle čeho by někdo souditi mohl, že tyto věci ze zpovědnice pocházejí; jenom vůbec povědomé a v obecném životě se naskytající chyby, hříchy a hříšné příležitosti může zpovědník také na kazatelně kárati.

b) Dovoleno jest raditi se o příhodách těžkých a pochybných se zpovědníky zkušenými; ovšem i tuto třeba jest opatrnosti, aby ani přímo ani nepřímě kajicník vyzrazen nebyl.

c) Zvěděl-li kněz ve zpovědnici, že se mu strojí úklady nebo se mu škoda děje, může se úkladům vyhnouti a další škodu zameziti, když se mu nahodila vhodná, nenápadná záminka.

Oddíl II. Skutečné zastávání úřadu zpovědnického.

Oddíl tento jedná o povinnostech zpovědníka udělování svátosti pokání.

Nejvýznamnější z povinností těchto zakládají se v obecné povinnosti, ježto zavazuje kněze chrániti důstojnost svátostí a pomáhati věřícím dle možnosti, aby je přijímali hodně k duchovnímu prospěchu svému. Protož i záleží úkol zpovědníka: a) v tom, aby pátral a posoudil, zdali se u penitenta shledává, co by jej

svátostné milosti hodna činilo a svátost před zneuctěním skrze nehodné přijetí chránilo; *b)* v upřímném vynasnažení s penitenty nakládati tak, že by je ku hodnému a prospěšnému přijetí tělo svátosti buďto teprve uzpůsobil (disponoval) nebo způsobilost a hodnost jejich zvýšil.

Povinnosti zpovědníka se druží těsně k tomu všemu, čeho se strany penitenta ku hodnému a prospěšnému přijetí této svátosti nezbytně třeba jest. Proto vykládá nauka zpovědnická o jednotlivých, ku hodnému přijetí svátosti potřebných kusech nejprve, k čemu zavázán jest penitent, a pak co zpovědníkovi činiti náleží. Potom předkládá zásady o udělování, odkladu neb odepření absoluce.

Některé druhy kajicníků mají pro mravný svůj stav, pro svůj věk a své povolání, pro okolnosti, ve kterých žijí neb i pro jisté hříchy své a následky jejich ještě zvláštní potřeby a povinnosti; zpovědník jest úřadem svým zavázán přidržovati je k těmto povinnostem a přispěti pomocí svou v jejich potřebách.

Že pak zastávání úřadu zpovědnického jest i výchova a správa jednotlivých duší, třeba jest také uvést důležité body o správě či vedení duší.

Takto dělí se nauka zpovědnická ve tři části:

1. O zastávání úřadu zpovědnického vůbec.
2. O zacházení s penitenty vedle jejich mravního stavu, vedle zvláštních potřeb, povinností a závazků jejich.
3. O vedení jednotlivých po cestách ctnosti.

Část I. **O zastávání úřadu zpovědnického vůbec.**

Článek 1. **Zpověď a doplňování zpovědi otázkami.**

§ 7. **Potřebné vlastnosti zpovědi.**

1. Svátostná zpověď ve smyslu širším jest pokorné vyznání hříšnosti; v užším smyslu jest vyznání všech po křtu neb od poslední platné zpovědi spáchaných hříchů s úmyslem, dojiti rozhřešení.

Zpověď ve smyslu širším neb *obecná* náleží ku podstatě svátosti pokání; zpověď v užším smyslu neb *podrobná* náleží ku přípravě čili disposici kajicníka, kterýž i zavázán jest k ní, pokud mu možno ji složiti.

1. Náležitá zpověď podrobná jest *a) žaloba na sebe samého*. Nijak nesluší, aby kajicník jmenoval hříchy spoluvinníků nebo jiných lidí vůbec, leč by tyto spojeny byly se hříchy jeho tak, že by těžko neb nemožno bylo, dostatečně pověděti hřích vlastní bez určité zmínky o hříchu jiných.

Platná příčina, jmenovati bez provinění ve zpovědnici *hřích jiného* až i tak, že tento sám jest také prozrazen, může býti: *a) Úplnost zpovědi*. Třeba-li, aby kajicník na vysvětlení tvaru naznačil určitěji spoluvinníka, nehřeší proto; avšak může-li se bez obtíže zpovídati knězi, jenž toho spoluvinníka nezná, jest povinen učiniti tak.

b) Kajicník může bez viny ve zpovědi své vyjeviti hřích a osobu jiného ve svůj prospěch duchovní, aby u zpovědníka rady a pomoci došel, na př., kterak by se v blízké příležitosti mohl uchrániti hříchu. Matkám a manželkám neklade se za vinu, když povídají chyby a hříchy dětí neb manželů svých zpovědníku; činí tak obyčejně, aby si rady jeho vyžádaly, srdci svému ulevily, útechy došly.

c) Leckdy zjevují penitenti hříchy jiných lidí žádající, aby zpovědník určitou osobu ve zpovědi neb kromě zpovědi napomenul, blízkou příležitost ke hříchu odklidil, duchovní neb hmotnou škodu zamezil, či odkliditi a zameziti pomáhal. Seznává-li zpovědník, že svěřovaná jemu věc na pravdě se zakládá a že by bez porušení zpovědního tajemství mohl s prospěchem žádoucím mluvit nebo jednati kromě zpovědi, vyzývá kajicníka, aby mu na jiném místě na př. v sakristii o té věci pověděl, čeho by na objasnění všech okolností třeba bylo.

d) Zpověď koná se ústně. Němí a kdo velmi nesrozumitelně mluví, mohou se zpovídati písemně nebo skrze určitá znamení. Podobně diti se může v nemocnicích, když by kajicníkovi možno nebylo zpovídati se tak, aby jenom zpovědník slyšel a nikdo jiný. Písemně zpovídají se též lidé cizího jazyka, jichžto písemnému vyznání zpovědník rozumí snáze, nežli ústnímu.

Mladším dětem školním se dovoluje, aby své hříchy jmenovaly z listu, na kterém je, zpytující svědomí, psaly. — Dospělým, zvláště jsou-li velmi útlého svědomí, může kněz i poraditi, aby sobě v čas přípravy k obšírné zpovědi generální zapisovali aspoň ty hříchy, kteréž pokládají za těžké a listu toho aby ve zpovědi užili na podporu paměti své.

Skládati podrobnou zpověď veřejně nebo skrze tlumočníka nikdo není povinen. Člověku, jenž by k podrobné zpovědi po-

třeboval tlumočníka, může bez něho jenom v nebezpečení smrti a v čas velikonoční postačovati zpověď obecná.

e) Nejvíce důležitá vlastnost zpovědi jest, kromě zkroušenosti, *upřímnost* a *úplnost*. Upřímně a úplně, neb cele zpovídá se, kdo spáchané hříchy své, z kterých se posud nezpovídal nebo se neplatně zpovídal, vyznává, jak je byl po pilném zpytování svědomí poznal.

Ku zpytování svědomí nejen prospěšno, nýbrž i potřebno jest *zpovědní zrcadlo* těm, kdož na kázání nechodí, velmi zřídka se zpovídají neb posud lehkomyšlně živi byli, pokud naprosto neuměli nejsou.

Povinnost úplného vyznání vztahuje se vlastně jen ke hříchům těžkým neb od kajícího mylně za těžké pokládaným. Pro tuto příčinu slovou *těžké hříchy nezbytná hmotnost* svátosti pokání (*materia necessaria*).

Vědomé a zúmyslné zamlčení hříchu těžkého nebo mylně za těžký pokládaného má za následek, že tato a všechny následující zpovědi jsou neplatny, dokud by hřích jednou zamlčený nebyl ve zpovědi vyjeven. Důvod toho jest, že není opravdu kající, čili náležitě disponován, kdo se upřímně a cele vyznati nechce.

Zapomněl-li penitent na některý svůj těžký hřích, jest povinen vyznati se z něho ve zpovědi nejprve příští.

Pochybuje-li penitent, zda se skutečně jistého hříchu dopustil, povinen jest oznámiti svou pochybnost; rovně tak, pochybuje-li, zda se z jistého spáchaného hříchu již platně vyzpovídal.

Dopustil-li se člověk hříchu pouze *předmětného* (*peccatum materiale*), t. j. učinil-li zapovězený skutek v takové nevědomosti, že mu přičítán býti nemůže (na př. za útlého mládí), není povinen se z něho zpovídati; pozdější poznání zajisté nemůže působiti nazpět tak, aby vina hříchu povstala.

Ze hříchů všedních se zpovídati nikdo není povinen; avšak vyznávati se z nich jest životu duchovnímu velice prospěšno, a protož také vůbec obyčejno. Vyznání hříchů všedních postačuje k platnému přijetí svátosti pokání rovně tak, jako vyznání ze hříchů, které již vyznány byly ve zpovědi platné. Pro tuto příčinu slovou hříchy všední a hříchy již odpuštěné *dostatečná hmotnost* (*materia sufficiens*) svátosti pokání.

Opětné vyznání hříchů již vyznaných ve zpovědi platné jest záslužný skutek pokorné kajícího, zejména jde-li o hříchy, kterých bez zahanbení vyznávati nelze.

K opětnému vyznání hříchů již platně vyznaných třeba jest vybízeti penitenty, kteří ve zpovědi své ani tolik neříkají, co by za dostatečnou hmotnost platit mohlo. Vyznávání toto budiž jenom všeobecné na př. „Vyznávám se znova ze hříchů, kterých jsem se kdy dopustil, že jsem nedbal modlitby — proti čistotě — proti rodičům. U lidí často se zpovídajících k tomu hleděti jest, aby se opětné vyznávání nedálo pouze z obyčeje, bez rozvahy a lítosti.

K úplné zpovědi náležejí *okolnosti*, které tvar hříchu proměňují (speciem peccati mutant), a *počet* těžkých hříchů téhož rodu nebo tvaru.

Více nebo méně povinný předmět zpovědi jsou ty *okolnosti*, které vinu hříchu zveličují, ze hříchu všedního těžký dělají nebo vinu znamenitě zmenšují. Bez vědomosti o takých okolnostech zajisté nebylo by leckdy možno náležitě posouditi hřích sám, mravný stav kajicníkův a zvláštní závazky, jež mu z některého hříchu jeho nastaly.

Jmenovitě třeba jest označiti okolnosti, ze kterých se poznává, že penitent jest hříšník navyklý nebo příležitostný; leckdy okolnost *místa*; *osoby* (stav penitenta nebo těch, s kterými byl spáchán hřích neb komu hřichem ublíženo); *pohnutky*, jež ke hříchu vedly, *účel* neb *úmysl* hřešícího; *způsob*, jakým byl hřích spáchán (zloba, lehkomyšlnost, zúmyslně nebo z přenáhlení); *prostředky* (pomluva, podvod, zrada, lež, násilí); *následky* (škoda, pohoršení).

Velice důležitý jsou okolnosti, pro které jistý hřích přechází v rezervát či za následek má irregularitu nebo církevní censuru.

2. Zpověď, ve kteréž vyznány byly všechny těžké hříchy a důležité okolnosti, slove *úplná obsahem* (materialiter integra).

Nelze-li kajicníku pro platné příčiny složiti zpověď obsahem úplnou, postačuje úplnost *mravná* či *formální*, kteráž v tom záleží, že se penitent vyznává ze hříchů, pokud jemu možno jest, ale chtěl by se úplně vyznati, kdyby mohl.

Formální úplnost postačuje *hluchým*, *němým* a těm, kdož nemají zpovědníka, který by jazyku jejich rozuměl; *nemocným*, kteří náhle pozbývají řeči nebo smyslů zbaveni jsou, neb u kterých jest nebezpečnost, že by umřeli, prve nežli by se úplně zpovídati mohli; lidem *přisprostlým* a *starcům paměti* valně či naprosto *zbaveným*; lidem v *nebezpečství smrti* náhle upadajícím a k úplné zpovědi pokdy nemajícím.

Ve případnostech takových postačuje vyznání některého hříchu, leckdy jenom hříšnosti vůbec.

Nastala-li později možnost vypovídati se cele, jest k tomu penitent povinen, poněvadž dle obecně platné zásady každý spáchaný hřích těžký aspoň jednou moci klíčů podrobiti náleží.

Povinnosti zpovědníka hledíc k vyznání kajicníkovu.

§ 8. Slyšení a posouzení zpovědi.

Jako jest kajicník povinen hříchy své vyznávat, tak i zpovědníkovi náleží: *a)* celé vyznání kajicníkovu slyšeti; *b)* posouditi, zdali toto má nevyhnutelně potřebné vlastnosti; *c)* způsobiti, aby se doplnilo, co schází nebo co neurčitě pověděno bylo.

1. Zpovědník jest povinen celé vyznání kajicníka vyslechnouti, a dokud není ukončeno, tak se zachovati, aby ho ani přímo ani nepřímo nerušil.

Chybuje-li kajicník proti podstatným vlastnostem zkroušeného vyznání valně, napomíná jej zpovědník, aby se upřímně a bez bázně zpovídal, aby věci do zpovědi nepatřících pominul, hříchy své krátce pověděl, o jiných osobách a hříchu jejich bez platné příčiny se nezmiňoval, aby ne tolik hlasitě anebo aby hlasitěji a zřetelněji mluvil.

Hleděti penitentům v obličeji před zpovědí, za jejího trvání nebo když odcházejí, pokládá se z příčin vážných za věc nenáležitou; přemnohým penitentům velice pomáhá k upřímné a úplné zpovědi domněnka, že jich zpovědník nezná; kdo se zpovídal ze hříchů těžkých, zahanbuje se přímým pohledem zpovědníkovým za zpověď a na odchodu.

Přeslechnul-li zpovědník něco z vyznání kajicníkova tak, že toho buď naprosto neví nebo jenom nejasně ví, táže se o to ve zpovědech dlouhých obyčejně hned, jindy až když vyznání ukončeno jest.

Kdyby zpovědník byl z vyznání celého ničemu neporozuměl, byla by zpověď neplatna. Porozuměl-li aspoň o jednom hříchu určitě a nelze-li dotazováním porozuměti více, jest zpověď platna, není-li u kajicníka úmyslu ošemetného (*mala fides*), jakýž by jistě byl, když by naschvál nejasně se vyjádřil, zúmysla ke zpovědníku

šel, o kterémž ví, že nahluchlý jest, nebo že nikdy nežádá zřetelného opakování věcí nejasně pronesených a na polo zamlčených.

Jestliže zpovědník neporozuměl zpovědi osob nábožných a často se zpovídajících proto, že sám slabého sluchu jest a penitent velmi tiše mluví, bere se zpověď za platnou, lze-li penitenta s dobrým důvodem považovati za disponovaného.

Kdo bez úmyslu ošemetného se zpovídal knězi, který pro nahluchlost anebo jiné příčiny nemůže dobře všemu rozuměti, jest povinen zpověď svou, ač platna byla, budoucně opakovati knězi jinému, protože zákonu, podrobiti každý těžký hřích moci klíčů, dosti se činí, jenom když ustanovený soudce (zpovědník) dostatečně hřích poznává.

2. Zpovědníku náleží o vyznání kajicníkově *souditi*, zdali takové jest, jakého ku platnému přijetí svátosti třeba, jmenovitě tolik úplné a tolik určité, aby možno bylo seznati *mravný stav penitentův a ty závazky, kteréž jemu nastaly ze hříchů jeho*.

Zpovědi bývají neúplny a neurčity, protože penitent všech hříchů svých a důležitých okolností vyznati nechce (mala fide), nebo jich bez viny své ani nepoznává, na ně se nepamatuje (bona fide).

Bezpečný či nějak odůvodněný soud neb aspoň domněnka o této neúplnosti spoléhá dílem na osobnosti penitenta, dílem na obsahu a způsobu zpovědi jeho.

a) Jistě neúplné jest vyznání, když kajicník říká jen obecnou zpověď, nejmenuje hříchů žádných a povídá jenom věci, které do zpovědi ani nenáleží, obyčejně stíznosti a stesky. Příčina toho bývá obmeškané zpytování svědomí, leckdy též neumělost lidí ostatně dobromyslných a nábožných, jež může zpovědník pokládati za disponované.

b) Některé osoby jmenují ve zpovědi jenom *nedokonalosti*, kterých ani za všední hřích pokládati nelze. To bývají osoby nepravě nábožné, duchovní pýchou zaslepené, neb osoby sice dobromyslné, ale v náboženství velmi nedostatečně vycvičené.

c) Někteří dávají se krátce vinny všemi hříchy, žádného nejmenujíce zvlášť. Toho příčina bývá nevědomost, lehkomyšlnost nebo nekajicnost až i s nevěrou spojená.

d) K domněnce, že penitent něco zamlčuje z bázně nebo studu, vede leckdy *způsob, jakým se vyznává*, užívaje výrazů všeobecných, neurčitých, příkrášlených, polykaje slovo v půli, za-

jíkaje se, omlouvaje sebe. — Čím pokročilejší věk, čím obecněji se uznává nábožnost jistého penitenta, čím častěji se tento v obecném životě stýká se zpovědníkem, tím snáze nepravý stud bývá příčina zpovědi svatokrádežné.

e) Zpovědi bývají proto neúplny, že penitent sice jmenuje těžké hříchy, ale tvaru a počtu jich neudává.

f) Za nedostatečnu pokládá se zpověď, když penitent jmenuje hříchy, které bývají začátek nebo následek hříchů jiných, o těchto se ale nezmiňuje.

g) Podezřelé z neúplnosti a neupřímnosti jsou zpovědi těch, kdo se zřídka zpovídají nebo již dávno se nezpovídali, ale přece jen málo hříchů jmenují. Podezření toto jest větší měrou odůvodněno u nevzdělaných a surových, kteří velmi málo nábožnosti mají a ve zpovědi se nezmiňují o hříších, ježto se u lidí téhož věku a stavu neb zaměstnání často shledávají.

h) Domněnka o neúplnosti zpovědi jest odůvodněna, když *ví zpovědník odjinud o jistém hříchu* kajicníka, tento pak se z něho nevyznává.

Shledává-li zpovědník na jisto, nebo se pro dobrou příčinu domnívá, že zpověď není úplná, nebo že něco nebylo tak určitě pověděno, aby mohl správně souditi o jistém hříchu neb o mravném stavu kajicníka, o jeho disposici a závazcích jemu pro jisté hříchy nastalých: jest povinen otázkami vyzvědět, kolik třeba k doplnění zpovědi a k bezpečnému soudu o kajicníkovi. Nejednou poznává z odpovědí, že domněnka o neúplnosti nebo neupřímnosti byla licha.

§ 9. Průprava k doplňování zpovědi otázkami.

Často bylo by neopatrné a nevedlo by k cíli, kdyby zpovědník přímo začal s otázkami doplňovacími; leckdy zajisté by pohoršil neb urazil nevinného, jindy zase dal by mu vinný odpověď zápornou. Proto jest u mnohých penitentů třeba průpravy k otázkám doplňovacím. Tato záleží v předběžných otázkách a v nepřímém povzbuzení penitenta, aby se upřímně vyznal.

1. *Předběžnými otázkami* vyzvídá zpovědník, není-li mu jinak již povědomo: čas uplynulý od poslední zpovědi, stav a vnější způsob života kajicníkov, někdy též jeho věk; u hříšníků příležitostných, navyklých, náhradou povinných, v nepřá-

telství a hněvu žijících bývá třeba se tázati, co jim v poslední nebo vůbec v některé předešlé zpovědi bylo uloženo, zdali a jak to vykonali.

Odpovědi k otázkám těmto usnadňují zpovědníkovi soud o mravném stavu kajcníka a dávají též pokyn, na které věci by se dále tázati mohl a měl.

2. *Nepřímého povzbuzení* k upřímné zpovědi může zvláště třeba býti, když má zpovědník odůvodněné podezření nebo až jistotu, že se penitent neúplně zpovídá pro lehkomyšlnost neb neumělost.

V takovýchto příhodách předesílá zpovědník obyčejně, že církev svatá, majíc na mysli, jak snadno může člověk na leckteré hříchy svoje zapomenouti, nařizuje zpovědníkům, aby se penitentů dotazovali a takto jim ke zpovědi celé a platné napomáhali.

Lze-li se domnívati, že *bázeň a stud* váže jazyk penitentům, mluví zpovědník o neporušitelnosti tajemství zpovědního, kteréž Kristus nařídil, aby nám upřímné vyznání usnadnil; dále zmiňuje se o nezbytné potřebě, kteráž toho žádá, aby hřích skrze upřímné vyznání byl z duše vyvržen podobně, jako jed požitý z těla vyvrci třeba, nemá-li člověk umříti.

Zdá-li se za možno, že by *lehkomyslnost* a *netečnost* vedla penitenta k záporným odpovědem na otázky doplňovací, připomíná zpovědník, jak mnoho na způsobu našeho života záleží a jak nejista jest smrt; mluví o blahé působnosti křesťanského náboženství; o blaženosti pokojného svědomí, jehož skrze upřímnou zpověď dosahujeme.

Jest-li *neumělost* příčina neúplné zpovědi, bude u lidí prostých pomáhání k úplnosti možno bez úvodní průpravy. U kajcníků, kteří se ku vzdělaným či lepším třídám lidu rádi počítají, třeba bude před otázkami o hříchy úvodních slov asi v ten smysl, že se člověk nesmí ve zpovědi spoléhati tolik na svoji paměť, jako na přispění zpovědníka, kterýž jest povinen svým duchovním dítkám všecko připomenouti, na co se v obyčejném životě snadno zapoíná, co ale do zpovědi tolik nezbytně náleží, že by jinak přijetí svátosti nemohlo duši prospěti. Zpovědník může penitenta za omluvu žádati, že v povinné svojí péči o náležitou ke svátostem uctivost a neméně v péči o duchovní blaho penitentů jisté otázky položí, ku kterýmž naděje se upřímné odpovědi.

Dí-li penitent krátce, že *vinen jest všemi hříchy*, jmenuje zpovědník některé velmi hrubé zločiny, kterých se penitent jistě nedopustil, odtud pak dává mu porozuměti, že výpověď jeho není zpověď t. j. vyznání hříchů skutečně spáchaných, a že tedy třeba jest otázkami a odpověďmi doplniti, co schází.

§ 10. Předmět otázek doplňovacích.

Otazování a povzbuzování předběžného není třeba, zná-li zpovědník osobnost penitenta dostatečně, aby mu nedával otázek na něho se nehodících, a má-li důvodnou naději, že tento bude pravdivě odpovídati.

Zpovědník táže se vůbec, přihlížeje k určitému penitentu, jenom na věci, které *k úplnosti a určitosti svátostného vyznání náležejí a na ty, kteréž jemu zvědětí třeba jest, aby duševní stav penitenta, jeho duchovní potřeby a závazky jemu ze hříchů nastalé správně posouditi mohl.*

Protož táže se: a) Na *hříchy penitenta* samého. Na spoluminné osoby nesmí se zpovědník ani přímo ani nepřímou tázati. Avšak tato záporověď nebrání tázati se na okolnosti výše dotčené, třeba by dle nich byl spoluminný poznán.

b) Táže se obzvláště na *hříchy těžké a jejich tvary*. Tak na př. nemůže spokojiti se vyznáním: hřešil jsem proti čistotě, proti 6. přikázání. Rovně tak třeba jest ptáti se na počet hříchů těžkých a vyšetřiti jej aspoň přibližně, nelze-li zcela určitě.

Na *hříchy všední* se tázati není povinen; ale táže se přece, poněvadž takto velice přispívá k upokojení nábožných a svědomitých, a poněvadž mnohé hříchy všední vůbec bývají počátek nebo příčina hříchů těžkých aneb aspoň otupují mravný cit a svědomitost. Tak jmenovitě obmeškávání modlitby, zlořečení, neuctivost k rodičům, hněvivost, lenost, lehkomyšlné na cti utrhaní, malé krádeže, časté navštěvování zábav a míst, které snadno bývají mnohemu za příležitost ke hříchu — jsou předmět otázek dosti důležitý.

Zpovídal-li se někdo z *věcí, které nejsou hřích*, třeba jest tázati se ho, zdali je pokládal za hřích těžký nebo lehký; můžeť člověk, proti svědomí bludnému jednaje, až i těžkého hříchu se dopustiti u věcech, které samy o sobě hříšny nejsou.

c) Věc velmi důležitá jest tázati se, jak plnil kajicník *povinnosti stavu* a povolání svého. Zvláště u rodičů a manželů jsou povinnosti stavu jejich velice vážny.

d) Byla-li jistá zpověď u věcech důležitých nedostatečna, jmenovitě byl-li teprve otazováním objeven hřích těžký, náleží dále otázkami vyšetřovati *platnost předešlých zpovědí*. Tuto se táže zpovědník, jak dávno tomu, co se kajicník poprvé toho hříchu dopustil, kolikráte od té doby u zpovědi byl, ve které zpovědi ten hřích pověděti zapomněl, byl-li od zpovědníka na něj tázán, co mu zpovědník uložil. — Také jindy bývá prospěšno klásti některé otázky o platnosti předešlých zpovědí a jmenovitě vyšetřovati, zdali kajicník před nějakým časem, za svého mládí nebo jinošství, ve zpovědi před oddavkami na něco zapomněl nebo se bál či styděl něco vyjeviti; zdali něco tíží jeho svědomí atp. Otázky takové kladou se jmenovitě lidem, kteří jsou neumělí, málo svědomití, zřídka nebo jen z donucení se zpovídají. Také umělým, nábožným a svědomitým lidem kladou se leckdy otázky tyto za jistou příležitostí, zejména když proměňují stav svůj, v čas milostného léta; podobně lidem těžce nemocným, starcům a těm, kteří se nedávno teprve obrátili k nábožnému životu. — Nejednou shledá se, že předešlé zpovědi byly neplatny, poněvadž penitent těžké hříchy zamlčel nebo pravé lítosti neměl, jakož bývá u těch, kteří se velmi brzy po zpovědi k těžkým hříchům navrátili.

e) Shledává-li zpovědník, že se penitent z jistého hříchu těžkého již několikráte zpovídal, třeba jest vyzvěděti, zdali tento jest hříšník navyklý nebo příležitostný, či navyklý a příležitostný zároveň. *U příležitostných* třeba jest vyšetřiti druh příležitosti, *u navyklých* čas, za který se toho hříchu již dopouštějí.

f) Na hříchy hněvu, mstivosti, nepřátelství často třeba jest tázati se, protože z těchto se lidé obyčejně nevyznávají.

§ 11. Způsob otázek.

Zpovědník klade otázky v jistém pořádku dle [/]zpovědního zrcadla, jež v paměti chová. Nikdy neklade otázek rozlučných a záporných. Všeliké otázky buďte zřetelny, srozumitelné a krátké, pronášeny přívětivým a šetrným způsobem.

Nejdůležitější z podrobných pravidel, kterých při otazování šetřiti sluší, jsou tato :

1. Není-li penitentu možno udati určitě *počet* jistého hříchu těžkého, otazuje se zpovědník, jak často hřích ten byl páchán za určitou dobu (za týden, měsíc), a dle toho soudí o počtu za čas od poslední platné zpovědi. Jest-li to hřích ne často páchaný, jmenuje zpovědník v otázce své již nějaký počet určitý, raději o něco větší, nežli se sám domnívá; dostává-li odpověď kladnou, táže se ihned zase a již na počet vyšší.

2. Vyšetřuje-li se platnost předešlých zpovědí, klade se nejprve otázka, kdy poprvé spáchán byl hřích, pro který byla zpověď (anebo mnohé zpovědi) skutečně nebo dle domněnky zpovědníkova neplatna. Potom klade se otázka, kolikráte od té doby svátost pokání přijal, kolikráte hřích ten pověděti zapomněl; a teprve když patrně, že hřích byl v jedné anebo v několika zpovědích zamlčen, táže se kajicníka, zda-li tehdy vzpomněl, že hřích ten pověděti povinen byl; zda-li ho nepověděl, protože se bál, styděl; zda-li vzpomněl, že zamlčení těžkého hříchu jest svatokrádež a že po svatokrádežné zpovědi také přijímání jest svatokrádežné.

3. Když lidé neumějí a přisprostlí nejen sami hříchu nižádného ve zpovědi neudávají, ale také ještě ku všem otázkám zpovědníkovým záporně odpovídají, tak že postačitelne hmotnosti shledati nelze: třeba jest, aby z předešlých zpovědí nějaké hříchy jmenovali a jimi se vinny dávali. Kromě toho vyčítá zpovědník, přihlížeje ke stavu a věku penitenta, některé povinnosti kladné a záporné a táže se, kolikráte se proti té a té prohřešil. Nedo-vedl-li přivesti penitenta k poznání a vyznání některého, byť i jenom všedního hříchu, předkládá jemu, že všickni jsme hříšní a protož i se za hříšníky před Bohem pokorně uznávati máme. Tímto způsobem dosáhne u lidí neumělých, stářím sešlých nebo slaboduchých, ostatně ale dobromyslných, že svátostné absolyce schopni budou.

4. Ví-li zpovědník na jistého kajicníka hřích, z něhož se tento nevyznává, záleží na tom, odkud nabyl vědomosti té.

a) Má-li vědomost o hříchu kajicníka z *vlastní své zkušenosti*, táže se naň přímo neb napomíná kajicníka, aby ještě z toho hříchu se vyznal, poněvadž nepostačuje, aby zpovědník o něm jakkoli věděl, ale třeba jest, aby jej hříšný pokorně vyznal.

b) Zvěděl-li zpovědník o hříchu kajicníkově *od jiných lidí* kromě zpovědi, táže se na něj opatrně, aby neurazil anebo nedal

podnětu k podezření a k nepřátelství. Nepřiznává-li se kajicník, věří se mu, nemá-li zpovědník sám plné jistoty; jinak dí penitentovi, že se o té věci povídalo, že povědoma jest, ale že ji ve zpověď pojmuti nezbytně třeba jest.

c) Zvěděl-li zpovědník o hříchu kajicníkově *ze zpovědi jīného*, smí klásti jen obecné otázky, a ty velmi opatrně, leč by o věci šlo, které se u lidí toho druhu častěji nalézají.

Popírá-li penitent, věří mu zpovědník, neví-li ze zpovědi jiného na jisto, že přítomný skutečně vinen jest. Má-li jistotu, předkládá penitentovi, že třeba jest, aby se člověk vyznal ze *všech* hříchů svých a že zpovědník pro tuto příčinu povinen jest, vyptávat se, aby pomohl slabé paměti lidské. Potom táže se na hřích opět; popírá-li penitent ještě, připomíná mu zpovědník v obvyklém naučení, že třeba jest velmi nábožně se připravit na sv. přijímání, táhna se opatrně ke slovům sv. Pavla: „Zkusiž sám sebe člověk (I. Kor. 11, 27.) Nepřiznává-li se penitent ke hříchu ani teď, propouští jej s uděleným požehnáním; neboť povinnost mlčenlivosti zpovědní nedovoluje říci penitentovi, že rozřešení neobdržel.

5. Hříchy proti 6. přikázání dělají zpovědníkům nemalé obtíže. Vyznání jich bývá tuze obecné, neurčité, nejasné, někdy, zvláště u dítek, mylné, že jmenují nečistotou pouhé neslušnosti a nezbednosti jiného druhu. Z nečistých, se zalíbením udržovaných myšlének a žádostí a z takových řečí se mnozí ani nezpovídají, ano i dokonané hříchy vnější zamlčují.

Lidé smilstvu oddaní obyčejně jsou hříšníci navykli a příležitostní, kterým schází pravá lítost a pevný úmysl polepšiti se.

Otázky o hříchy proti čistotě kladou se tak, aby kajicníkovi byla odpověď velmi snadna, pokud možná tolik, že by jen „ano“ nebo „ne“ odpověděti měl.

Obyčejně klade se otázek málo a ty krátce a tolik opatrně, aby tázaný nebyl pohoršen neb uražen, nebo na věci veden, o kterých posud nevěděl.

Vyznává-li se penitent ze hříchů těchto, táže se zpovědník, zdali hřešil sám s sebou, jak často, na kterých místech, ve který čas.

U hříchů spolu s jinými páchaných a jen obecně vyznaných klade se otázka, byl-li spoluvinný téhož pohlaví, a následuje-li odpověď kladná, ještě otázka o stáří.

Si vir cum foemina peccavit, quaeratur, utrum soluta fuerit, vel matrimonio ligata; utrum cognata, cujus aetatis complex so-

luta sit; utrum in eadem domo habitet; qua occasione peccaverint; quoties tempore ab ultima confessione elapso; ex quo tempore consuetudinem secum habeant; num vi mulierem oppresserit; matrimonium promiserit; utrum hoc inire velint; quando; num parentes sciant et consentiant.

Quaerendum etiam de sequelis; utrum complex gravida facta sit; utrum proles nata sit; utrum conceptionem impediverit (onania); utrum abortum procuraverit vel suaserit.

Utrum peccaverit cum pluribus; honestis vel meretricibus.

Si poenitens vel ejus complex vel uterque matrimonio est ligatus, potest adesse amissio juris petendi debitum conjugale (affinitas superveniens), impedimentum criminis vel officium restitutionis.

Shledáno-li smilstvo neb cizoložstvo, třeba jest i pátrati, jest-li tu člověk, jenž s jistou osobou druhého pohlaví hřešil v důvěrné známosti, anebo svůdník a zpustlec.

Si poenitens, reus fornicationis vel adulterii, sit foemina, similiter faciendae sunt quaestiones, mutatis mutandis, cautius et modo leniori, propter majorem hujus sexus pudicitiam.

O *řečech necudných* kladou se otázky, zda to byly delší rozmluvy s jinými, mluveny-li byly před osobami druhého pohlaví neb i před dětmi; obzvláště tuto třeba jest, aby zpovědník připomínal, jak veliký a záhubný hřích jest pohoršení.

U lidí zachovalých připomíná zpovědník před otázkami o *nečisté myšlénky a žádosti*, že pokušitel nikoho nešetří a že pouze na tom záleží, zdržujeme-li se v nich za nějakou dobu a se zalíbením dobrovolným. Po takové připomínce klade se otázka o dobrovolném prodlévání se zálibou (delectatio morosa).

O řidčích, méně obyčejné tvary nečistoty (sodomia, bestialitas . . .) táže se zpovědník, jenom když vážné důvody vedou k doměnce, že by jistý penitent vinen byl i takovými.

6. Kromě hříchů proti 6. přikázání mohou ještě jiné býti předmětem delšího pátrání, zejména: *pomluvy a nactiutrhaní*, při kterých obzvláště uvážiti jest úmysl a povstale, snad na škodu jiných, následky; *pohoršlivé řeči*, o kterých třeba jest vyšetřiti, zda čelily proti víře, proti řádům a zákonům církevním, proti povinné k Bohu a Svatým uctivosti; zda mluveny byly z lehkomyšlnosti, chlubitosti, nevěry, pochybovačnosti, z nenávisťi proti náboženství nebo s úmyslem víru v jiných podrývat.

7. Sám-li penitent o sobě vyznává, že v některé články náboženské nevěřil neb o nich pochyboval, třeba jest vyšetřiti, zda byly podnětem k tomu četba knih a časopisů, členství v některých spolcích, návštěva jistých shromáždění.

8. *Z okolností do vyznání náležejících* ty jsou velice důležitý, ze kterých vysvítá, zdali penitent jest hříšník navyklý, příležitostný nebo zpětilý.

Zpovídá-li se někdo ze hříchů, ke kterým obyčejně vede zevnější podnět, pátrá zpovědník, zdali tento penitent skutečně jest hříšník *příležitostný*, jakého druhu jest příležitost, zda příležitost blízká jest *dobrovolná*, *nezbytná*, (physice necessaria), nebo *nutná* či mravně nepřemožná (moraliter necessaria), zdali dobrovolná jest *nehledaná* (in esse, praesens) nebo hledaná (non in esse, in fieri).

Hříšník *navyklý* (consuetudinarius, habituatus) ten jest, kdo častým opětováním jistého hříchu tam dospěl, že velikou náklonost k němu má a jej velmi *snadno*, t. j. bez ostýchání, bez bázně a výčitek svědomí páše, v pokušení obyčejně podléhá.

Zpětilý (recidivus) jest, kdo jistého hříchu opravdu litoval a z něho se vyznal, ale potom v něj zase upadl buďto s nějakým polepšením (materialiter recidivus) nebo beze všeho polepšení (formaliter recidivus).

Ne každý zpětilý jest i navyklý, ale skoro všickni navyklí, kteří svátosti přijímají, jsou zpětilí.

Svorně s těmito dvěma druhy zpětilých rozeznávají se ve zpovědnické praxi *lehkomyslní a slabí* či křehčí zpětilci; onino povolují svému návyku bez boje a bez výčitek svědomí, tito mají dobrou vůli a bojují více neb méně statečně proti pokušení.

Domněnka, že penitent náleží mezi hříšníky navyklé, pokládá se za odůvodněnou, když vysvítá ze zpovědi, že jistý hřích byl častěji spáchán. V takové případnosti se táže zpovědník, jak dlouho již penitent páše tento hřích, jak často se hřích opětuje, zdali penitent proti pokušení bojuje nebo bez boje skoro po každé hřeší, kdy se mu příležitost naskytá; zdali po spáchaném hříchu vnitřní nepokoj, lítost nebo výčitky svědomí znamená, zdali vzbuzuje úmysl polepšiti se.

Aby se správně posoudila zpětilost, tážati se jest penitent, který z jistého hříchu těžkého již po několikáté se zpovídá, jak dávno tomu co se toho hříchu poprvé dopustil, zdali se od té doby zpovídal, zdali se z toho hříchu vyznal neb o něj

tázán byl; co mu zpovědník řekl, jaké pokání uložil, co mu přikázal nebo k čemu radil; měl-li v den zpovědi své upřímný úmysl, že se toho hříchu varovati bude; jak často se hříchu toho dopouštěl před tou zpovědí, ve které se z něho poprvé vyznal, jak brzy po zpovědi zase, kdy naposledy před nynější zpovědí.

Shledáno-li, že se penitent za nějaký čas před zpovědí toho jistého hříchu nedopouštěl, klade se mu otázka, zdali snad jen proto nehřešil, že se mu nenaskytla příležitost, nebo že sám či spoluvinný byl nemocen nebo změnil obydlí, nebo že změnil se zatím jiné okolnosti tak, že další hřešení možno nebylo.

Článek 2. § 12. **Lítost a pravý úmysl kajicníka. Soud zpovědníkův o tom.**

Ku spasitelnému přijetí svátosti pokání náleží nezbytně nadpřirozená lítost, aspoň nedokonalá. Pravá lítost působí, že vyznání kajicníkovy nejen upřímné jest, ale i zkroušené; v ní zavírá se bytně též úmysl opravdového polepšení a protože ona vlastně uzpůsobuje kajicníka, aby rozhřešení skutečně došel.

Pro tuto příčinu i velí opatrnost, aby penitenti, jichžto vyznání teprve přičiněním zpovědníkovým doplněno bylo, před rozhřešením ke vzbuzení lítosti vedeni byli. Totéž platí o každém, kdo se po dosaženém rozhřešení ještě dodatkem z nějakého hříchu těžkého vyznává.

Pojem o lítosti sám již označuje ji za *obecnou*, pokud se týče hříchů těžkých. Kdo jenom všedními jest vinen, činí dosti, jestliže vzbuzuje lítost nad některými a spolu má úmysl, varovati se jich; ano postačuje též, lituje-li kajicník vůbec jich množství a míní opravdově se přičiniti, aby počtu jich umenšil.

S pravou lítostí souvisí bytně *úmysl* nehřešiti již. Opravdový úmysl jest i známka pravé lítosti. Znaky jeho jsou pevnost, obecnost a účinnost a protože i náleží k němu rozhodná vůle užití všech prostředků potřebných a prospěšných, aby se hříchu zdržoval a života svého polepšil, pevná vůle vystříhati se všeho, co s nebezpečenstvím hříchu spojeno jest, obzvláště blízké příležitosti.

2. Vůbec pokládá se o každém přijimateli svátosti pokání za jisto, že lítost a dobrý úmysl má, leč by vážné důvody ve-

lely souditi naopak. *Důvodná pochybnost o lítosti nebo jistota, že jí není*, naskytá se:

a) Když kajcník *hřích těžký zamlčel* nebo teprve otázkami a mnohou práci zpovědníkovou k úplnému vyznání téměř donucen byl (jmenovitě není-li neumělý) a velmi nedostatečnou přípravu prozraje; když odříkává svoje hříchy tak lehkomyšlně a chladně, jako by se ho ani netýkaly; když sebe omlouvá, vinu na jiného svádí; když k otázkám neochotně až omrzele odpovídá; svoje hříchy zastíratí hledí, slov příkrášlených užívaje, nebo na polo svá slova polykaje; když se po každé z jednéh hříchů těžkých vyznává, tak že na něm polepšení ani větší opravdovosti znáti není.

b) Podezřelí jsou všickni, kdož *velmi zřídka svátostí užívají*, málo pobožnosti a bázně boží mají; kdo hříšnému návyku hová; kdo světácký život vedou; kdo ve všem chování svém lehkovážnost a rozptýlenost mysli ukazují.

c) Veliké podezření, že lítosti nemají, jest o těch, kteří ve *blízké příležitosti* dobrovolně zůstávají, hříšnému návyku hová, kdo nechťejí se podvoliti závazkům ze hříchů jejich nastalým nebo nedostáli učiněné přípovědi své o smíření, náhradě škody, odklizení blízké příležitosti; o těch, kteří nejeví touhy a žádosti, činiti pokání, každé obtíže se strachují, uložené pokání zanedbávají, ano ani k nejpotřebnějším prostředkům svého napravení uvoliti se nechťejí, nebo nijak posud neužívali těch, které jim ve zpovědech byly uloženy.

d) Podezřelá jest lítost těch, kteří ze svých provinění dosáhli užitku nebo jimi sobě znamenitou škodu, či zahanbení způsobili.

e) Pochybna jest lítost těch, kteří za delší dobu ve hříších velmi hrubých prodlévali, hříchu těžkému oddáni jsou, nebo nepravostí se dopouštěli, jakéž jenom u lidí velmi zpustlých se nalézají.

f) Kdo jest *neumělý* těch nauk, ježto znáti každému nezbytně třeba jest, aby spasen býti mohl (*necessaria necessitate medii*), o tom se soudí na jisto, že dostatečné lítosti nemá, poněvadž této vůbec nemůže býti bez dostatečného pojmu o těch pravdách.

3. Naopak shledávají se často na lidech těžkými hříchy vinných a třeba již dlouho jim oddaných, jmenovitě na *zpětilých* či *navyklých* a na *příležitostných* známky příznivé, kteréž o lítosti upřímné souditi dovolují.

Známky tyto jsou: vyšší stupeň zkroušenosti, projevená již účinná snaha o napravení života, kromobyčejná zpověď.

a) *Vyšší stupeň zkroušenosti* se jeví rozhodnou přípovědí kajicníka, že prostředků k polepšení vedoucích věrně užívati bude, řečí velmi srdečnou a pokornou, leckdy také slzami a bolestnými vzdechy. Také to svědčí o zkroušenosti, když penitent, poprvé jsa od umělého zpovědníka poučen, slova jeho si k srdci bere, svoji hříšnost a spolu i nebezpečnost duše své živě znamená; sám-li od sebe ujišťuje, že by raději chtěl umřít, nežli znova hřešiti, sám pokání velikého žádá, ochotně se všemu podrobuje, co mu zpovědník ukládá neb i radí.

b) Projevená již *účinná snaha o nápravu života* záleží v tom, že kajicník odklidil příležitost blízkou nebo jí hledati přestál; že pilně užívá prostředků k polepšení; že již počal škodu nahrazovati, cizí statek navraceti, s nepřátely se smiřovati, pohoršení dané napravovati. Také v tom jeví se účinné snažení člověka smýšlením jiného, jestliže kajicník za delší nějakou dobu před zpovědí, ačkoli se v týchž okolnostech a pokušeních nalézal, přece již hříchu se zdržoval neb aspoň bojoval opravdově, ačkoli třeba bez prospěchu skutečného.

c) Za *zpověď kromobyčejnou* pokládá se ta, která se zvláště proto děje, že člověk mocně puzen jest žádostí, aby již jednou hříchů se zbavil a milosti boží dosáhl. Zejména bere se zpověď taková za dobré znamení zkroušenosti, když vedla k ní neobyčejná pohnutka, jako na př. že kajicník velmi dojat byl na misi, kázáním, smrtí svého přítele, spoluvinníka neb neočekávanou smrtí zatvrzelého hříšníka, zpověď, pro kterou kajicník podniká obtíže veliké.

I takové zpovědi za kromobyčejné se pokládají, ve kterých kajicník sám od sebe vyznává hřích dlouho zamlčovaný, zpovědi velice upřímné, pokorné, s nebývalou pečlivostí a svědomitostí konané; zpověď generální, sám-li kajicník bez nařízení nebo rady zpovědníka ji skládati se odhodlal.

§ 13. Poučování kajicníků disponovaných.

Lze-li souditi, že kajicník dostatečně disponován, přikročuje zpovědník po vyznání dokonaném a pokud třeba otázkami doplněním k jiné stránce úřadu svého, kteráž jest: poučovati, napo-

mínati a vzbuzovati. Náležitá uctivost ke svátostem a povinná péče o blaho penitentů žádá toho, aby promluvy zpovědníkovy směřovaly převahou k buzení a zvýšení dispozice, poněvadž na této konečně všecko záleží.

a) Všelike poučování a napomínání ve zpovědnici zakládej se na prosté pravdě křesťanské; význam doby nebo slavnosti církevní, jadrné texty biblické, slova a příklady Svatých, nejvíce pak příklad Kristův, Panny Marie, obecná zkušenost . poskytují zpovědníku nejlepší látky.

b) Ve všem přimlouvání zpovědníkovu jeviž se šetrnost, upřímnost a mírnost. Vhodná oslovení jsou: milé dítě, milý synu, milý příteli, křesťanský otče, křesťanská matko, křesťanská dcero; u vzácnějších: milý pane, v Kristu milá paní!

c) Určitějším obsahem svým budiž poučování a napomínání *individuální*, t. j. přiměřené věku, stavu, vzdělanosti, schopnostem a potřebám jednotlivcův. Ne ku každému hříchu kajcníkovu třeba jest poučení nebo napomenutí; tato směřují proti čelnějším hříchům a náklonnostem, přihlížejí ku mravnímu stavu kajcníka i chápavosti jeho.

Poučování a napomínání nabývá ceny praktické a působnosti, jmenuje-li také *prostředky* a způsoby, jak proti nebezpečnosti a pokušení ke hříchu bojovati, ctnosti nejvíce potřebné nabýti, ve ctnostech se utvrzovati lze a náleží.

Kromě prostředků předvádí zpovědnické slovo i mocné *poslanky*, jimiž by slabá vůle nakloněna byla činiti hodné ovoce pokání.

Poučení a napomenutí nebývá u všech penitentů jednotejně třeba; leckdy více záleží na potěšování a vzbuzování k důvěře v Boha, k trpělivosti a odevzdanosti do vůle boží. U lidí v náboženství dobře vyučených a dosti svědomitých vůbec bývají promluvy krátké.

Často se zpovídající nábožné lidi lze v čas většího návalu kajcníků propouštěti bez poučování, nebo přestati na několika vhodných slovech, již i proto, aby se ušetřilo času pro ty, kterým delších poučení třeba jest.

Zejména jest potřebí, aby *poučen* byl kajcník: a) O tom, v čem bloudil anebo ještě bloudí a se mýlí. b) O nejpřednějších povinnostech křesťanských, o povinnostech stavu svého a také o způsobu, kterak je plniti náleží. c) O povinnostech a závazcích, kteréž penitentovi nastaly ze hříchů jeho. d) O právech, kterých

snad pozbyl pro hříchy své nebo kterých vůbec nenáležitě požíval. Pozbývá se pak vůbec jistých práv: upadl-li kdo v církevní censuru; zhřešil-li manžel tělesně s osobou příbuznou druhému manželu v koleně prvním nebo druhém; žije-li v manželství neplatném nebo nesprávném (*illicitum*); sám-li sobě tajně nahražoval domnělou škodu neb ujmu; dopustil-li se svatokupectví.

Vyvésti kajicníka z bludu a poučiti jej o povinnostech jeho vůbec, o závazcích ze hříchu nastalých, o právech pozbytých nebo nenáležitě požívaných, náleží sice vůbec k úřadu zpovědnickému; avšak naskytají se případy, že bludný nebo nevědomý nebývá poučen, pro uvarování většího zlého.

Kdy bludného a nevědomého poučiti náleží a kdy nic, o tom rozhoduje povaha bludu aneb nevědomosti jeho, zdali totiž přemožny (*vincibilis*) jsou nebo nepřemožny (*invincibilis*).

Jest-li *blud přemožný*, t. j. pochybuje-li člověk o správnosti svého jednání, neb aspoň tuší omyl, poučuje ho zpovědník. Jest-li blud *nepřemožný*, tak že kajicník posud nijakých pochybností neměl a ještě nyní bludu svého netuší, uvažuje zpovědník dle osobnosti kajicníka, možno-li očekávati, že by poučení prospělo. Lze-li očekávati, že kajicník učiní, co mu za povinnost jeho ukázáno bude, dává se mu poučení. Nelze-li pak očekávati, že bude poučen také se podle toho zachová, ale spíše báti se jest, že v posavadním jednání svém pokračovati a tedy vědomého (formálního) hříchu se dopouštěti bude: zanechává se v nevědomosti, poněvadž hřích pouze předmětný (*peccatum materiale*) menší zlo jest, nežli hřích vědomý a dobrovolný.

Podobně zanechává se kajicník v nepřemožném bludu (v nevědomosti), lze-li předvídati, že by poučení mělo zlé následky, jako na př. veliké pohoršení, sváry a různice, velikou hanbu; neboť i tyto věci pokládají se za větší zlo, nežli hřích pouze předmětný. Tak třeba bývá zanechati zdánlivých manželů v nevědomosti o překážce, pro kterou mezi nimi platného manželství není; podobně manžely od sebe samovolně odešlé nebo nálezem soudu pouze občanského rozvedené, jsou-li pokojného svědomí, nepochybující o mravné platnosti důvodů, pro které se rozešli neb rozvodu soudního domáhali.

Výjimky od pravidla, že kajicníka v nevědomosti nepřemožné zanechati náleží, nelze-li očekávati, že by podle naučení jednal anebo předvídati lze následky škodné, jsou tyto:

a) Sám-li kajicník za poučení žádá; avšak i tuto bývá pro důvody výše uvedené třeba té opatrnosti šetřiti, aby se kajicníku

povědělo, k čemu otázka jeho téměř nutí, a nijak více, nežli se byl tázal.

b) Týká-li se nevědomost věcí nevyhnutelně potřebných ku spáse; byla-li by duši kajcníka aneb obecnému blahu na velikou škodu. Tak na př. kdo by samoprzeň za věc dovolenou měl, toho náleží poučiti o hříšnosti její.

c) Jde-li o příkaz nebo záповěď přirozeného zákona; o nějakou ku platnému přijetí svátosti potřebnou částku; nalézá-li se kajcník ve blízké příležitosti ke hříchu; jest-li povinen k náhradě, a kdykoli se věci tak mají, že by člověk mlčením zpovědníkovým potvrzován byl ve hříchu svém na pohoršení jiným.

§ 14. Poučování kajcníků nedisponovaných.

Shledává-li zpovědník, že penitent nemá lítosti nebo že tato jest pochybna či sotva dostatečna, povinen jest vynasnažiti se, aby vzbudil lítost a předsevzetí tu, kde jich není, neb oživil je, kde snad jenom velice slabý jsou.

Toho aby se dosáhlo, třeba jest:

a) Věsti hříšníka *k poznání jeho hříšnosti* a předkládati mu, jak nečestný a nebezpečný stav jeho jest. Na ten cíl a konec vytýká jeden nebo některé z velikých jeho hříchův a ukazuje, kterak pro tyto hříchy jest jiným člověkem, nežli jakým dle vůle boží, dle stavu a povolání svého býti měl a mohl. (Viz str. 171. o významu slovném). Takovým ale učiněn jest, protože se hříchu nebál, pokušením netoliko neodpíral, ale i v nich trval a se kochal, k nim svoloval a příležitosti ke zlým skutkům vyhledával. Takto se posilovala zlá žádost víc a více, vzrostla v obyčej a v novou přirozenost. — Představy tyto mají také za účel, pokárati penitenta a vzbuditi v něm spasitelný stud.

b) Mocnými slovy předkládá ošklivost hříchu, která se v tom jeví: a) Že hříšník dopouští se hrubého nevděku k Bohu, milosti a darů božích užívaje k věcem, kterými se Otec nebeský uráží. b) Že vzpouzí se proti nejvyšší velebnosti boží, Boha zlehčuje, dáváje tvorům přednost a věc nepatrnou, rozkoš krátkou, svoji zálibu a vůli, ano i ďábla výše klada nežli Boha. c) Že zlehčuje a snižuje i sebe samého; neboť jsa málo menším učiněn nežli andělé a přijat za úda církve svaté, za dítě boží, za dědice království nebeského, za bratra i spoludědice Kristova, sám sebe

činí služebníkem a otrokem ďábla, nevázaných náruživostí a mrzkých žádostí, podobaje se marnotratnému synu, který svou lačnost chtěl ukojiti potravou zvířat nečistých.

c) Zpovědník předvádí časné i věčné následky hříchu vůbec a toho zvláště, kterému penitent nejvíce oddán jest.

d) Představuje hříšnému, že mohl s milostí boží toho všeho se uchovati, mnohých škod a ztrát ujíti a toho štěstí účasten býti, jehož ti požívají, kdož dle stavu svého po křesťansku žijí, nad tělesnými pudy a hříšnými náklonostmi panují a za to pokojné svědomí, radostnou důvěru, že v milosti u Boha jsou a blahou nadějí v božskou pomoc ve všech potřebách svých, zvláště pak nadějí života věčného, za odměnu a za podporu v tomto slzavém údolí mají.

Avšak posud, předkládá zpovědník dále, není všechno a na vždy ztraceno. Bůh ještě hotov jest odpustiti člověku a přijmouti jej za dítě své opět, jiného na něm nežadaje, nežli aby sobě hříšný svůj život zošklivil, jeho nenáviděl, v něm pokračovati přestal a takto se navrátil ku Spasiteli svému, kterýž jej nyní volá: „Dnes neslyšíte-li hlasu mého, nezatvrzujte srdcí svých“. Není jisto, bude-li dobrý pastýř ještě jednou volati, jako dnes volá; snad volá dnes naposledy.

Velice prospívá, objasňují a potvrzují-li se tyto a podobné pravdy příhodnými texty biblickými, krátkými výroky Svatých, některým příkladem a podobenstvím.

Poučování kajicníků těchto doplňuje se leckdy některými otázkami, ježto mají za účel probuzovati svědomí a mravný cit, zapuzovati lehkomyšlnost a vlažnost. Otázky takové jsou: Zda někdy pomýšlí kajicník na své hříchy a co mu říká jeho svědomí; vzpomíná-li časem, že by mohl brzy umříti a co znamená v srdci svém; jaké myšlenky o sobě samém a hříšném stavu svém snad míval ve chrámě, za služeb božích, na modlitbách, za hrůzných výjevů ve přírodě; kterak o sobě samém soudí; zdali svědomí jeho jest pokojno; zdali pocítil kdy radostného hnutí srdce vzpomínaje na Boha, jsa ve chrámě na službách božích, obzvláště na veliké svátky; zdaž někdy uvážil, že by mu třeba bylo změnití svůj život a zdali skutečně již něco, a co jmenovitě učinil k napravení sebe; zdali se někdy také přemohl a hříchu se zdržel, zhřešiti moha; jaké pokání bylo mu v poslední zpovědi uloženo a jak je vykonal; jaké prostředky byly mu schváleny nebo nařízeny a jak jich užíval.

Otázky tyto neb jiné podobné předkládají se mezi poučováním a napomínáním, kdy toto samo svým obsahem dává k nim příležitost. Opatrné jich kladení mnohdy také ještě má ten účel, aby zpovědník mohl jistěji souditi o dispoici kajicníkově, když ji považuje za pochybnou.

Velmi často třeba jest u lidí málo vzdělaných a pobožnosti nezvyklých, aby zpovědník, když byl v nedisponovaném dostatečnou dispoici vzbudil, ihned také slovy jadrnými a prostými v nedlouhých odstavcích akt lítosti a dobrého předsevzetí pronášel, napomenuv prve kajicníka, aby ústy potichu opakoval, co mu předříkávati bude.

Má-li zpovědník příčinu k doměnce, že penitentovi schází dostatečné ponětí o těch náboženských pravdách, které každému třeba znáti, dbá nejprve nabýti jistoty, jest-li penitentova neumělost tak velika, že by nadpřirozené lítosti ani schopen nebyl. Poněvadž ale otázky toho druhu snadno uraziti mohou, klade je zpovědník tak, jako by znalost předpokládal a penitentovi jenom připomenouti chtěl, co Syn boží pro nás učinil, co čeká člověka po smrti (nepřímé poučení).

Nálezejí-li takto neumělí penitenti ke třídám nižším, může se zpovědník i přímo ptáti, čemu věří kalolický křesťan o Pánu Ježíši, o lidské duši, o spravedlnosti boží, o věčnosti.

Shledává-li hrubou nevědomost, poučuje krátce slovy jasnými, aby v penitentovi vzbuditi mohl aspoň nedokonalou lítost, jejíž projev jemu potom předříkává.

Článek 3. **Dostiučinění.**

§ 15. **Účel a potřeba dostiučinění kajicníkova.**

K dostiučinění v plném významu slova toho náleží, aby hříšník ochoten byl napravití a jakmile mu možno bude, také skutečně napravit, co hříchy svými pokazil, porušil a zlého způsobil, nechať se týče cti boží mezi lidmi a vážnosti zákona božího, neb duchovního a tělesného dobra bližních.

Přirozený rozum a cit sám vede člověka k poznání a víra křesťanská potvrzuje ho v něm, že Bůh, nejvyšší zákonodárce, hříchem porušený mravný řád na smělém rušiteli sám spravedlivě mstí a jej zase napravuje rozličnými tresty a svízelemi, aby patrně bylo, že člověk vyšší moci podroben jest a této se

bez pokuty vzprotiviti nesmí, a také aby závora položena byla dalšímu porušování věčného řádu mravního a podáno bylo lékařství proti zlým následkům, kteréž v duši působí vzpoura proti věčnému právu. A prolož kdo se opravdu kaje, ochotně a trpělivě snáší časné tresty, jimiž Bůh pokutuje hříchy jeho, ano i sám ještě bere na sebe mnohé obtíže, aby ztrestal odboj svůj, sebe samého pojišťoval proti opětne věrolomnosti, sám opravoval i odklízal zlé následky hříchu.

Církev na místě božím postavená obdržela s plnou mocí nad hříchy také plnou moc, přidržovati údy své k dostiučinění. Jménem církve pak ukládá zpovědník jisté činění, opouštění neb vytrpění na pokutu za hříchy spáchané a spolu na ten cíl a konec, aby se hříšník budoucně hříchů varoval a jejich následky napravil. *Činění a opouštění, ukládaná člověku ve zpovědi na pokutu za hříchy spáchané, za lékařství proti hříchům novým a proti následkům spáchaných, slovou dostiučinění svátostné nebo svátostní skutkové kajicí, svátostné pokání.*

Z pojmu o kajících skutcích vyplývá, že mají povahu pokuty (poenitentia vindicativa) a povahu léku (medicinalis); *lék* jsou, pokud směřují a také se hodí k tomu, aby se kajicník napravil a v dobrém utvrdil; *pokuta* pak, pokud mají za účel, potrestati neposlušnost a předejiti tresty boží. Mnohými skutky kajícími obojího cíle zároveň se dosahuje.

Ochota k dostiučinění (satisfactio in voto) náleží k dispozici kajicníka a proto i jest podmínkou, bez kteréž nelze svátost pokání hodně přijmouti.

Dostiučinění od zpovědníka uložené *jest doplňující částka* svátosti; kajicník jest povinen uloženému pokání se podrobiti a je vykonati věrně a bez odkladu.

Potřeba dostiučinění vůbec vysvítá z podstaty a účelu jeho. Potřeba dostiučinění svátostného, i po dostiučinění Kristovu, vysvítá odtud, že třeba také v dostiučinění za hříchy Krista následovati, abychom zásluh jeho byli účastni; že neodpouštějí se vždycky časní trestové zároveň se hříchy a věčnými tresty; že třeba jest oslabovati a odklízeti následky hříchů, aby starý člověk svlečen byl a nový oblečen. Kajícími skutky svátostnými, ježto nabývají moci a záslužnosti své od Krista, účastní se křesťan zásluh Kristových, předchází trestající spravedlnost boží, ohražuje se proti návratu ve hříchy, léčí mdloby a rány duše své.

§ 16. Povaha ukládaných skutků kajících.

Účel svátostného pokání sám toho žádá, jakož i sněm tridentský výslovně nařizuje, aby spasitelno a přiměřeno bylo (*salutaris et conveniens*).

Spasitelno jest pokání tou měrou, jak může samo o sobě býti ochranou proti novým hříchům a pobudkou k dobrému. Kající skutky tohoto druhu jsou na př. uložený závazek, aby penitent za jistou dobu čítal užitečný duchovní spis; aby tolik a tolikráte slyšel kázání; navštívil jistý chrám; přijal svátost pokání a oltární; aby určité modlitby na hřbitově, u jistého oltáře či obrazu konal; jisté společnosti se stranil.

Jest-li penitent hříšník zpětilý nebo lze o něm souditi, že asi brzy upadne ve hříchy těžké, vyměřuje se mu pokání na delší dobu. Toho bývá též jindy třeba, když se penitent ze hříchů těžkých vyznával a snadno se o něm domnívati nelze, že by těžší pokání v krátkém čase vykonal.

Velmi prospěšni jsou kající skutkové, kterými se příčiny a kořeny hříchu odklízejí, zlé návyky oslabují, náruživosti krotí, nebezpečnost příležitosti umírňuje.

Pokání budiž *přiměřeno* a) hříchům, a to: jakého druhu hříchové jsou, jak těžci, jak veliký jich počet, jak dlouho byly páchány. *Hledě ke druhu*, nařizuje rituál, aby kající skutkové byli odporní hříchům.

Leckdy se může za těžké hříchy ukládati pokání lehké, jmenovitě když není třeba většího pokání léčivého či ochranného. Tak bývá, když penitent velikou lítostí proniknut jest; když možno plnomocných odpustků nabýti; když může zpovědník z dobrého důvodu souditi, že by penitent nesnadno vykonal pokání těžké.

b) Pokání budiž přiměřeno též osobnosti penitentově, zejména jeho mravné síle nebo slabosti, náboženskému smýšlení, jeho duševnímu vzdělání, jeho stavu a zaměstnání, věku a pohlaví.

§ 17. Vhodné počínání zpovědníkovo, když ukládá a zaměňuje kající skutky.

1. Pokání ukládá se *před rozhřešením*. Zpovídá-li se kající po přijatém rozhřešení ještě z některého hříchu těžkého, ukládá se mu před opětovaným rozhřešením ještě nějaké, byť i skrovné pokání.

Zapomněl-li zpovědník uložiti pokání a rozpomenul se, až když penitent byl zpovědnici opustil, nepovolává ho k sobě, leda by s ním byl samoten.

2. Pokání budiž ukládáno *moudře* a *šetrně*, tak aby jím netrpěla čest kajicníka nebo vážnost svátosti, kajicník ani nepřímou v nebezpečnosti hříchu nebyl uveden anebo ve svědomí znepokojen.

Aby cti kajicníka anebo svátosti samé neublížil, nesmí zpovědník ukládati pokání, z kterého by snadno bylo se domysleti hříchu spáchaného. Pro tutouž příčinu neukládá se za hříchy skryté nikdy pokání veřejné; ovšem ale ukládá se těm, kdož veliké pohoršení způsobili, veřejné dostiučinění, aby pohoršení nějak napraveno bylo.

Svátost i zpovědnický úřad uváděly by se v lehkost, když by zpovědník ukládaje pokání, prozrazoval zůstnost.

Kajicník by mohl uloženým pokáním ve hřích a nebezpečnosti jeho uveden nebo ve svědomí znepokojen býti, když by se mu věci nemožné ukládaly, nebo by dobře nerozuměl či snadno pamatovati nemohl, co vykonati povinen jest. A protož neukládá se pokání ustavičné a pokání takové, kterým se osobní svoboda obmezuje; nikdy rozličných skutků mnoho, ani slovy neurčitými, kajicníku nejasnými.

S této stránky má tedy zpovědník za povinnost, aby pokání ukládal způsobem jasným a určitým; lidí starších, nevzdělaných a vůbec prostých, obzvláště uložil-li jim pokání rozmanité, otazuje se, dobře-li rozuměli, co jim za pokání uloženo bylo; ano leckdy dobře jest na kajicníkovi žádati, aby pověděl, které pokání mu bylo nařízeno.

Péče o kajicníky vůbec a zvláště o kajicníky jen slabě disponované toho žádá, aby zpovědník velmi laskavě a vlídně sobě počínal, když třeba jest ukládati pokání těžké. Táže se kajicníka, nebude-li mu za těžko, všechno náležitě vykonati a vzbuzuje ho slovy otcovskými, aby horlivě vykonával, co se mu nařizuje. Ukládá-li se pokání na delší dobu, třeba jest ustanoviti je tak, aby jistou okolností byl kajicník na ně pamatován, na př. dobou denní, službami božími, některým svátkem. Mimo to sluší poučiti kajicníka, že netřeba pokládati sobě za hřích, když by některý den zapomněl vykonati pokání své nebo vykonati ho nemohl; můžeť jiného dne vynahraditi.

3. Pokání, ježto ve zpovědi uloženo bylo, zase jenom ve zpovědi se může zmírniti nebo zaměnit. Namítá-li kajicník proti

uloženému pokání, že mu těžko nebo nemožno vykonati je, zároveň i postačitelny důvod uváděje, ukládá zpovědník jiné pokání nebo zmírňuje prve uložené. Nemá-li námitka důvodu platného, poučuje penitenta, že pokání mnohem tužšího zasloužil; že myslí kajicné osvědčiti může, poslušně-li se podrobí a věrně vykoná pokání. Podvoluje-li se pak, prospívá položití mu na srdce, aby v budoucí zpovědi, kdekoli ji vykoná, upřímně pověděl, jaké pokání mu dnes uloženo bylo a jak je vykonal.

Podobně jedná zpovědník, jestliže někdo se vyznává, že nevykonal pokání z některé zpovědi minulé. Shledal-li, že jiný zpovědník byl uložil pokání nad potřebu těžké nebo až nemožné, může je zmírniti nebo zaměnití způsobem šetrným, aby vážnosti jiného kněze neublížil. Opakovati zpověď, ve které to jisté pokání uloženo bylo, není třeba; postačuje zajisté obecná znalost mravného stavu a duchovních potřeb kajicníkůvých.

Zapomněl-li penitent již od zpovědnice odešlý nebo neporozuměl dobře, jaké pokání mu bylo uloženo, jest mu zeptati se zpovědníka svého, možno-li ptáti se bez obtíže. Nelze-li optati se, nechať vykoná pokání podle minulých zpovědí, v budoucí zpovědi pak tuto věc oznámí zpovědníkovi.

Přišel-li v této záležitosti od jiného kněze, ptá se zpovědník, jaké pokání obyčejně mívá a uloží mu podobné; v některých případech ovšem by třeba bylo se optati, zejména lidí málo kdy se zpovídajících, zda zpovídali se tehdy z nějakého hříchu těžkého, kterým jindy nebývali vinni.

Obyčejný zpovědník nemůže, kromě nejvyšší potřeby měniti nebo zmírniti pokání, kteréž vyšší člen hiarchie, nebo zpovědník v čas jubilea či jinak obzvláště zplnomocněný uložil záměnou či sprostěním slibu, nebo za hřích vyhrazený. V těchto případech jenom rovně zplnomocněný může měniti, jinak třeba jest obrátit se k biskupovi.

§ 18. Druhy skutků kajících.

Za pokání neukládají se skutkové, ku kterým kajicník již odjinud povinen jest. Všecky kající skutky jsou trojího druhu: modlitba, půst, almužna.

1. *Modlitbu* za pokání ukládanou třeba jest určitě označiti a ve spojení uvéstí s duševním stavem penitenta. Velice prospívá,

spojuje-li se s modlitbou vzbuzení lítosti a pevného úmyslu; prosba za jistou zvláštní milost; význam církevní doby nebo připadajícího svátku; koná-li se za jistých kromobyčejných okolností, na př. u kříže, před velebnou svátostí, před jistým obrazem, u křtitelnice, na hřbitově, s rukama křížem přes prsy položenými večer na loži.

Častěji ukládají se určité modlitby na celý týden, na každý den nebo na každou neděli delšího času (adventního, postního), neb až do budoucí zpovědi, aby takto byl hříšník na svoje předsevzetí a na přípovědi zpovědníku dané pamatován a k plnění jich povzbuzován.

Kromě modlitby obyčejné míní se tuto zvláštní pobožnosti, shodné s dobou roku církevního nebo s jistým svátkem; všechny výkony pobožností, služby boží vůbec, přijímání svátostí pokání a oltářní, každodenní zpytování svědomí, duchovní četba . . .

Uložiti za pokání, aby penitent slyšel za jistou dobu určitý počet kázání, hodí se zvláště u lidí mladých, kteří se této části nedělních služeb božích velmi zřídka zúčastňují.

2. *Půst* za pokání uložený není toliko ujma pokrmu a nápoje, ale i přemáhání a zapírání sebe vůbec, mlčenlivost pro zachování pokoje v domácnosti, zdrželivost od obyčejných zábav dovolených, ukrácení spánku, přemáhání zvědavosti, odepření jistých pohodlí a záměna jich za práci ve prospěch bližního nebo chrámu.

3. *Almužnou* míní se všelící skutkové lásky, jižto se obyčejně vyčítají pod záhlavím skutků tělesného a duchovního milosrdenství. Ukládá-li almužnu v obyčejném významu slova toho, ustanovuje zpovědník také, jak mnoho a v kterém čase má penitent dáti, neb označuje též osobu v nouzi postavenou, které by penitent určitým způsobem přispěti měl. Toto se zvláště dobře hodí u penitentů, kteří leckterých nespravedlností se dopustějí, ku přímé restituci ale nesnadno zavázání býti mohou-

Článek 4. **Rozhřešení.**

§ 19. **Obecné zásady o rozhřešování.**

Učinil-li penitent zadost všemu, co s jeho strany ku platnému přijetí svátostí pokání učiniti náleží, nabyl práva na rozhřešení a zpovědník jest povinen je udělit; naopak zase jest povinen rozhřešení odepřít.

Nelze-li zpovědníku na jisto souditi, že penitent dostatečně disponován jest nebo že disponován není, odročuje rozhřešení na čas, dokud by o disposici na jisto souditi nemohl.

Komu se *bez viny jeho* nedostává schopnosti, aby činil, co ku platnému přijetí svátosti náleží, slove *neschopný* svátostného rozhřešení (*incapax*); kdo *svoji vinou* toho nečiní, jest *nehodný* (*indignus*).

Schopný a hodný může obdržeti rozhřešení, jest-li zpovědníkovi aspoň tolik na blízku, že by hlasu jeho, třeba i nad obyčej silnějšímu, dobře rozuměti mohl. Odchází-li penitent od zpovědnice prve nežli obdržel rozhřešení, může se toto platně dáti odcházejícímu, jisto-li jest, že ve své podstatě vyřčeno bude dříve, nežli se penitent nad blízkost výše dotčenou vzdálil.

K neschopným se počítají: Mrtví, vzdálení od zpovědníka, kdo nemají užívání rozumu, kdo bez viny své jsou v náboženství tolik neuměli, že lítosti nad hříchy vzbuditi nemohou.

Nehodní jsou kromě nevěřících, kacířů a rozkolníků: vyobcovaní, dokud by zase do církve nevešli; kdo veřejné těžké pohoršení dávají (na př. civilní manželé, souložníci); kdo neplní závazků jim ze hříchu nastalých; kdo blízké příležitosti odkliditi nebo se jí varovati nechtějí, vůbec kdo se nevyznávají ze hříchů svých upřímně a cele, jak by mohli, jich nelitují, v nich lehkomyslně neb nekajicně trvají.

§ 20. Forma rozhřešení svátostného. Rozhřešení podmíněné.

1. Ve formě svátostného rozhřešení, jak položena jest v rituálu, rozeznávají se čtyři části: forma prosebná (*deprecativa*) „*Misereatur*“ a „*Indulgentiam*“; obecné rozhřešení z censur „*Dominus noster indiges*“; absoluce z hříchů „*Deinde ego te absolvo*“; závěrečná prosba „*Passio Domini* . .“

Svátostné rozhřešení shlazuje netoliko hříchy a církevní censury, ale odklízí též v určitých případnostech skrze dispensi některé překážky, pro které by člověk nebyl způsobilý ku přijetí nebo spravování úřadů církevních (*irregularitas*, *suspensio*) nebo k uzavření sňatku a zákonnému užívání manželského práva.

Rozhřešení z censur předchází před absolucí ze hříchů, dispense následují až po této.

Obecné vybavení z censur nazývá se *absolutio ad cautelam* t. j. pro jistotu či z opatrnosti, aby snad nebylo svátosti pokání uděleno někomu, kdo po zákonu církevním buď naprosto nebo částečně jest vyloučen z účastenství v pokladech církevních (excommunicatio, interdictum), ač to nebylo ve zpovědi objeveno.

U kajicníka v úřadě církevním postaveného chce církev též odkliditi, co by překáželo správnému a platnému konání úřadu toho (suspensio, interdictum personale); proto se u kajicníků vyššího posvěcení přidává ještě slovo „suspensionis“.

Platnost obecné absoluce z církevních pokut závisí od pravomoci rozhřešujícího (in quantum possum); a protož daná od kněze prostého vztahuje se, krom nebezpečení smrti, jenom k církevním pokutám nikomu nevyhrazeným a ve zpovědi neobjeveným.

Jsou pak *nevyhrazené censury* (vesměs klatby, v kteréž upadá člověk i bez výroku soudcova (excommunicationes latae sententiae nemini reservatae), vedle konstituce Pia IX. od 12. října 1869 tyto: 1. Mandantes seu cogentes tradi ecclesiasticae sepulturae haereticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos. 2. Laedentes aut perterrefacientes Inquisitores, denuntiantes, testes aliosve ministros s. Officii; ejusve sacri tribunalis scripturas diripientes aut comburentes; praedictis quibuscumque auxilium vel favorem praestantes. 3. Alienantes et recipere praesumentes bona ecclesiastica absque beneplacito Apostolico. 4. Negligentes sive culpabiliter omittentes denuntiare infra mensem confessarios sive sacerdotes a quibus sollicitati fuerint ad turpia. 5. Qui libros de sacra scriptura tractantes sine Ordinarii approbatione imprimunt aut imprimi faciunt. 6. Raptores mulierum, eorundemque consocii. 7. Qui libertatem matrimonii contrahendi violent. 8. Qui cogunt mulierem ad ingrediendum monasterium, vel impediunt. 9. Qui docent falsas propositiones, damnatas a Conc. Trid. Sess. XIII. can. 11., de Euchar. et Sess. XIV. cp. 1. de Ref. matrim.

2. Rozhřešovací forma, které zpovědník užívá, když může penitenta pokládati za schopna i hodna, slove *prostá* (absoluta). Zůstává-li o schopnosti a hodnosti penitentově důvodná pochybnost (dubium rationabile), užívá se *formy podmíněné* (forma conditionata) čili dává se rozhřešení s podmínkou, v mysli neb i výslovně připojenou (absolutio conditionata).

Podmínka může se vztahovati jenom ku věcem nyní jsoucím nebo nejsoucím, nikoli k budoucím; penitent jest skutečně rozhřešen, nalézá-li se při něm obsah podmínky, jinak není rozhřešen, svátost pokání v něm nepůsobí.

Zejména uděluje se rozhřešení podmíněného pro důvodnou pochybnost: a) živ-li penitent ještě (si vivis); b) dospěl-li již k užívání rozumu nebo zná-li pravdy, jež věděti každému

třeba jest, aby spasen býti mohl (*si capax es*); c) jest-li penitent dostatečně blízek (*si capax es* nebo *si ita valet*); d) bylo-li rozhřešení již dáno (*si nondum absolvi*).

Rozhřešení podmíněného nelze udělovati, když se z rozumného důvodu *pochybuje o kajicníkově hodnosti čili dispositi*. Jenom v nebezpečení smrti může se rozhřešení takto udělit; ale s touto podmínkou rozhřešený nemůže svátosti oltární přijmouti.

Kromě nebezpečení smrti nesnadno může zůstat pochybnost, zdali penitent dostatečně disponován jest, přičinil-li se zpovědník dle povinnosti své, aby v penitentovi pravou lítost a pevný úmysl vzbudil. (Srov. str. 371.) Byl-li penitent náležitě otazován a všímá-li sobě zpovědník bedlivě odpovědi a všech způsobů jeho, bývá možno souditi bezpečně, zdali hoden jest absoluce či nehoden.

3. Prosebná část formy rozhřešovací a její závěr mohou se vynechávati, když počet penitentů veliký jest; obyčejně říká se v této příležitosti modlitba závěrečná v čísle množném, až když poslední penitent byl propuštěn.

Za okolností života velice nebezpečných (na př. když někdo se topí, plameny obklíčen jest, s výše padá, před bitvou, za bouře mořské) může se dáti rozhřešení mnohým společně formou: Ego vos absolvo ab omnibus censuris et peccatis (týče-li se jednotlivce: Ego te absolvo .).

Zpovídal-li se kajicník po obdržení rozhřešení ještě z některého hříchu těžkého, rozhřešuje ho zpovědník opět, nechť již byl opustil zpovědnici po přijatém rozhřešení neb neopustil; vyznal-li, co není materia necessaria, propouští jej zpovědník s požehnáním.

4. Nahodila-li se ve zpovědnici *určitá, nikomu nevyhražená censura*, nebo má zpovědník plnou moc k rozhřešování z censury vyhrazené, říká nejprve formulí obecnou (ad cautelam) a pak po úvodních slovech: „*Speciatim vero eadem auctoritate* (bylo-li mu pro rezervovanou censuru výslovného zmocnění třeba, dodává ještě) *et ss. Domini Papae N. (rev. Episcopi N.)*, užívá rozhřešovací formule, kterou (při censurách vyhrazených) zmocňovací listina předpisuje. Nebyla-li určitá formule předepsána, bere přiměřenou z rituálu. Pokaždé jmenuje příčinu, pro kterou penitent censuru zavinil a výslovně jmenuje i následek: jejího zrušení.

Dávaje rozhřešení z klatby říká zpovědník *absolvo te a vinculo excommunicationis, quam incurristi propter et restituo te communioni fidelium.*

Rozhřešuje-li ze *suspense* neb osobního interdiktu. „*et restituo te executioni ordinum et officiorum tuorum.*“

Rozhřešování z *censur* pro vniterný obor může se udělovati také *kromě zpovědi*, vždy ale soukromí. Rozdíl ve formě jenom ten jest, že kajicník prve říká obecnou zpověď (*Confiteor*), po které dí zpovědník: *Misereatur, Indulgentiam* a pak: *Dominus noster Jesus Christus te absolvat, et ego auctoritate ipsius et sanctissimi nostri Papae N. (neb rever. Episcopi N.) absolvo te* ald. jako výše praveno. Na konec přidává se ještě: *In nomine Patris, et Filii † et Spiritus sancti. Amen.*

Byla-li na někoho jmenovitě a výrokem soudce uvalena *censura* pro vnější obor, jest i rozhřešení veřejné a děje se řádem od církve předepsaným, jakž nalézá se v rituálu římském.

5. *K dispensím* ve zpovědi dávaným náleží:

- a) *Dispense* od *irregularity ex delicto*;
- b) od *slibů* a od *tajných překážek manželských* před *od-*
давkami nebo po *uzavření sňatku*;
- c) *restitutio tituli beneficii et condonatio fructuum male*
(*nenáležitě*) *perceptorum*;
- d) *restitutio juris petendi debitum conjugale.*

Formule k *dispensi od irregularity* pro *foro interno* zní: *Insuper eadem dispenso tecum in irregularitate, quam incurristi propter et habilem te reddo ad suscipiendos ordines* (jest-li *ordinován*: *restituo te executioni ordinum et officiorum tuorum*). *In nomine*

V *nepravidelnost* upadá, kdo, věda se býti *censurou* stížena, přijímá vyšší *posvěcení* anebo již přijaté *vykonává*; takovému nejen *rozhřešení* z *censury* (*excommunicatio, suspensio*), ale také *dispense* od *nepravidelnosti* třeba jest.

Měla-li *censura* nebo *nepravidelnost* u *beneficiata* (na př. *propter simoniam*) za *právní následek* *ztrátu beneficiata* spolu s *povinností* *navrátit* *požitky* *neprávně* *posud* *brané*, přidává se ještě: „*et restituo tibi titulum beneficii et condono tibi fructus male perceptos.*“

Uděluje-li se *dispense od překážky manželské*, říká *zpovědník*: „*Insuper dispenso tecum super impedimento ut matrimonium contrahere* (u *manželů*: *ut in contracto ma-*

trimonio permanere) *eoque licite uti possis, simulque prolem susceptam vel suscipiendam legitimam declaro.*“

K dispensi od následků cizoložstva, jehož se dopustil jeden z manželů s osobou druhému manželu v 1. nebo 2. koleně příbuznou (*affinitas superveniens*) a od následků *prostého* slibu čistoty za svobodna učiněného, před manželstvím však nepromi- nutého, lze užiti formy: *Insuper in affinitate superveniente primi* (neb *secundi*) *gradus, proveniente ex copula illicita a te habita cum sorore mulieris (cum fratre viri)* — aneb: *in voto simplici castitatis, quod emisisti, — ut in matrimonio permanere et debitum conjugale exigere possis.*

Dispense od překážek a závad manželských udělují se (oznamují se) kromě zpovědi, zní-li reskript v ten smysl, že papež nebo biskup sám dispensuje; udělují se ve zpovědi, pakli reskript vedle znění svého jest „mandatum dispensationis in forma commissoria“.

Po udělených dispensích říká se jako jindy po absoluci ze hříchů: *Passio Domini atd.*

4. Podmínky, bez kterých nemůže kajicník platně dosíci rozhřešení z pokut církevních aneb dispense, jsou: *a)* pravá kajicnost; *b)* odklizení podnětu a příležitosti k opětnému pádu ve hřích, pro který jej stihly právní následky; *c)* dostiučinění podle zákonů církevních, ochotné přijetí přiměřeného pokání; *d)* věrné naplnění všeho, což předepsáno listinou, kterouž se zpovědníkovi zmocnění uděluje.

Děje-li se rozhřešování z censur pro vnější obor, skládá vinný přísahu, že se podrobí rozkazům církve, kteréž mu v tělo příčině dány budou a zvláště, že budoucně se již neproviní proti kánonu neb dekretu. pro jehož porušení byl upadl v censuru.

Poznámka. O papežském požehnání členům III. řádu sv. Františka viz níže § 42.

§ 21. Odklad svátostného rozhřešení.

1. Rozhřešení se odkládá či odročuje, když přes všecko přičinění zpovědníkovo dispoice penitentova pochybna zůstává.

Aby se zpovědník neuchýlil od pravé cesty a neprovinil se odkladem proti spravedlnosti neb opatrnosti, jest mu *varovati se neoprávněné přísnosti v soudu o dispoici a dobře uvážiti, jaký následek by asi měl odklad při určitém penitentovi.*

Stran soudu o disposici platí pravidlo: Nikoli třeba není, aby zpovědník přesvědčen byl, že kajcník nezhřeší zase, ale postačuje, lze-li s důvodem za to míti, že penitent *nyní* upřímnou vůli má, polepšiti se a ke hříchům posavadním se nenavrátni, jmenovitě toho hřichu se varovali, kterým se jeho mravný stav nejvíce označuje.

Odklad absoluce snadno může způsobiti, že penitent ve hříších se zatvrdí, ke zpovědi se nenavrátní, kněžstvo i samo náboženství sobě v nenávist vezme, nebo že utrpí škodu na cti nemoha přistoupiti ke stolu Páně.

Ale tyto důvody nic nemohou vážiti, nemůže-li zpovědník nynější disposici penitenta za postačitelnu míti; tu zajisté nemůže s dobrým svědomím rozhřešiti, třeba by na jisto věděl, že některý z možných těch následků nastane.

2. Absoluce odkládá se na takový čas, za kterýž by penitent skutečného polepšení osvědčiti mohl, z odkladu samého pak nijaké škody neutrpěl.

Určitější pravidla u věci této platná jsou:

a) Odklad budiž vyměřen na dobu, za kteréž by se penitent podle mravného stavu svého a za vnějších okolností svého života aspoň jednou dopustiti mohl hřichu, pro který zvlášť pochybna jest dispoice jeho. Tuto zejména uvážiti sluší, jak často se penitent hřichu toho dopouštěl.

b) Lidem v dobrovolné příležitosti ke hřichu trvajícím možno jest dáti rozhřešení, jakmile tuto příležitost od sebe vzdálili.

c) Odročuje-li se absoluce pro nevykonanou posud restituci či pro jiný závazek, může penitent býti rozhřešen, když povinnosti své zadost učinil.

3. Prospěšnost odkladu a poslušné jeho přijetí od penitenta závisí velice na opatrnosti a vlídnosti zpovědníka.

Za vhodný uznává se postup tento: Zpovědník předkládá penitentovi velikost jeho hříchů a vede jej k poznání, jak velice by se báti měl spravedlnosti boží. (Srov. str. 371.) Potom se ho táže, zdali v tomto stavu svém ještě déle trvati míní, a když byl penitent k otázce té záporně odpověděl, táže se dále, upřímně-li mu jde od srdce úmysl, nehřešiti zase a již opravdu začíti s napravením života. Když penitent připovídá polepšení, chválí zpovědník úmysl tento a vlídnými slovy ujišťuje ho, že mu ve šťastném provedení úmyslu spasitelného chce pomáhati. Potom dále vykládá, že kajcník najisto ujde nebezpečství spásy a

dosáhne pokoje v srdci, jest-li ochoten všecko vykonati, co mu ve jménu božím nařízeno bude. Nejvíce potřebná věc pak že nyní jest, aby upřímného úmyslu svého některými skutky osvědčil a prostředků k žádoucímu cíli vedoucích pilně užíval. Takové pak prostředky a kající skutky udává mu jasně a hned se otazuje, ochoten-li jest a bude-li mu možná všecko to vykonati.

Ukazuje-li kajicník ochotu podrobiti se všemu a vykonati všecko, dí se mu dále, že po skutečném vykonání teprve zjištěno bude, zdali hoden jest přijmouti svátost pokání a oltářní. A protože dokud by toho všeho nevykonal, nemůže obdržeti rozhrěšení a přistoupiti dnes již ke stolu Páně.

Nežli penitenta propouští, vzbuzuje ho ještě, aby prostředků polepšení svého pilně užíval, před Bohem se opravdu kál, za milost boží důvěrně prosil a v jistý čas, ježž ihned určitě ustanovuje, s myslí kajicnou se navrátil; potom že dosáhne rozhrěšení platného, z něhož se radovati bude i v hodinu smrti své. Uznává-li zpovědník, že by kajicníku takovému třeba bylo generální zpovědi, slouží také příprava k ní a blízká její doba za důvod, aby přesvědčen byl kajicník, že dnes rozhrěšen býti nemůže.

Podvoluje-li se kajicník takovému rozhodnutí poslušně, vzbuzuje ho zpovědník ještě, aby v určitý čas jistě přišel a připomíná, že by mu třeba bylo v budoucí zpovědi dnešní zpověď opakovati a vše, co se při ní dalo, vypravovati, když by ji konal u zpovědníka jiného. Na konec dí penitentovi, že mu dáno bude požehnání na místě rozhrěšení; nevzdělanému a velmi prostému ještě jednou se opakuje, že dnes ke sv. přijímání nemůže jíti.

Nechce-li se kajicník podrobiti, ale za rozhrěšení opět a opět žádá, vynasnažuje se zpovědník poučiti a přesvědčiti ho, že nikoli se tak neděje z pouhé libovůle, nýbrž jen proto, aby spasení jeho bylo náležitě opatřeno. Také se mu dává tklivými slovy na uvážanou, kterak by směl v tomto stavu přijmouti tělo Páně, nemoha ničím dokázati, že chce bojovati proti pokušení a hříchu, že opravdová lítost již obměkčila srdce jeho a že úmyslové dobří, o kterých nyní ujišťuje, nezůstanou zase tak nesplnění, jako zůstávali až posud.

4. *Navrátil-li se kajicník bez absoluce propuštěný v ustanovený čas*, zkoumá zpovědník po vyznání hříchů od té doby spáchaných, kterak bylo za ten čas užíváno nařízených prostředků a kterak se vůbec zachoval kajicník. Nemá-li tento ještě

nyní dostatečné způsobilosti, aby rozhřešení obdržeti mohl, vzbuzuje ho k vytrvalosti v boji a v užívání vhodných prostředků, a shledává-li potřebu toho, předpisuje mu prostředky mocnější; aby ho nějak potěšil a povzbudil, odkládá mu rozhřešení na dobu kratší, nežli poprvé.

Shledává-li pak, že o kajicníkově disposici pochybovati nelze, projevuje radost nad polepšením jeho a potom nařizuje dílem a dílem radí skutky, kteréž by k dokonalému napravení penitenta vedly a v životě novém jej utvrdily.

Abý kajicník, navrátil-li se po uplynulé době odkladu k témuž zpovědníku, kromě vyznání hříchů za tu dobu spáchaných, také ještě opakoval tu zpověď, ve kteréž nedosáhl rozhřešení, bylo by třeba, jen když by se zpovědník nemohl rozpo-
menouti na vážnější tehdy vyznané jeho hříchy, závazky a mravný jeho stav.

Přišel-li kajicník, jemuž absoluce odročena byla, *ke zpovědníku jinému*, povinen jest opakovati zpověď, po které byl rozhřešení nedosáhl.

Přišel-li hned po zpovědi jinde vykonané, uvažuje zpovědník po skončeném jeho vyznání, dostatečné-li se nacházejí důvody k odkladu absoluce. Seznává-li, že odklad jest oprávněn, přesvědčuje kajicníka, že nezbývá jiného, než podrobiti se. Vysvětluje-li však, že předešlý zpovědník se omýlil nebo zásadami škodlivého rigorismu sveden byl k nenáležitě přísnosti, dí se nyní kajicníku, že jen z dobrého úmyslu tak ustanoveno bylo. Ano však úmyslu toho také jinak dosíci lze, dovoluje církev svatá voliti cestu méně obtížnou, aby kající člověk milosti boží došel. Potom ukládá, co za potřebno uznává a uděluje rozhřešení.

Přišel-li k jinému zpovědníku *až po uplynulé době* odkladu, táže se tento na příčinu, pro kterou se nenavrátil k tomu, kdož byl absoluci odročil; taktéž otazuje se, co bylo penitentovi uloženo a kterak se v tom všem zachoval.

5. Podobně jako s kajicníky pochybně disponovanými zachází se i s těmi, o kterých seznáno, že *nejdou absoluce hodni*. I tu se přičiňuje zpovědník, aby probudil v jejich srdci lítost a pevný úmysl. Nepodařilo-li se hnouti nekajícím tolik, aby se ukázaly na něm známky dispo-
sic, dí jemu konečně zpovědník, že není způsobilý ku přijetí svátostné milosti a že nezpůsobilý zůstane, dokud by nezměnil života svého. I takovému radí se, co by mu činiti bylo, aby se náležitě připravený a hříchův odpuštění hodný navrátiti mohl.

6. Na penitenty těžkými hříchy vinné a slabě disponované lze nezhřídka učiniti trvalý dojem a zvýšiti jejich disposici, když se jim *pohrozí odkladem absoluce*. Ve případnosti této postupuje zpovědník způsobem tím, že penitentovi hned *na počátku své rozmluvy* oznamuje nemožnost udělení jemu rozhřešení, dokud by za nějaký čas neosvědčil pevné vůle polepsiti se a varovati se aspoň hříchů těžkých. Dnes nelze za jisto pokládati, že hříchů svých opravdu lituje a jich se varovati opravdu chce, pro kterouž příčinu i jest se co báti, že by svátost oltářní nehodně přijal. Za určitý čas (který se ihned udává) bude kajicníkovi možno skutkem dokázati, opravdu-li kajicný jest a se polepsiti chce; a proto dnes odejde bez rozhřešení a nepřistoupí ke stolu Páně. Když pak penitent prosí, aby mu rozhřešení uděleno bylo, může zpovědník ještě znova předkládati, že by kajicníkovi lépe prospělo, aby bez absoluce odešel. K opětným prosbám dí konečně, že mu rozhřešení dá, a) bude-li svědomitě užívati prostředků, ježto se mu podrobně předpisují, konati uložené pokání a varovati se všeliké příležitosti ke hříchu; b) půjde-li za krátký čas, (který se také ihned určitě udává), ke sv. zpovědi; kde pak by koli zpověď konal, bude povinen, zpravit zpovědníka o tom, že zpověď ta mu za pokání uložena byla.

Slibuje-li kajicník ochotně, že tomu všemu se podrobí, udělí se mu rozhřešení. Lze-li věc tak provésti, aby kajicník od nikoho nebyl pozorován, bývá prospěšno takovýmto naříditi, aby se čtvrt nebo půl hodiny ve chrámě modlili a potom se ke zpovědnici navrátili pro absoluci.

§ 22. Úloha i povinnosti zpovědníka po vykonané práci.

1. Po vykonaném ve zpovědnici díle sluší knězi, aby Bohu svou práci poručil, za kajicníky se pomodlil a netoliko hned, dovoluje-li prázdeň, ale vůbec častěji přemýšlel a zkoumal o svém úřadování zpovědnickém. Nejednou asi shledá, že u věcech důležitých pochybil neb dosti neučinil, a tu jest mu se od chyby učiti, kterak by se budoucně lépe na pozoru měl a svoji způsobilost k úřadu tolik vážnému rozmáhal.

Přemýšlení toto se obrací ke všem stránkám úřadu zpovědnického, pokaždé sobě obírá příhody určité. Obyčejně dosti živě zůstává zpovědníku v paměti zpověď a chování kajicníků,

při kterých pastýřská horlivost a moudrost nesnadnou úlohu měla pro mnohé a těžké viny jejich, pro nedostatečnou neb pochybnou disposici, pro závazky ze hříchu povstalé. Podobně snadno si v paměti obnovuje zpověď a duševní stav lidí často se zpovídajících nebo také těch, na kterých věci méně obyčejné shledány byly.

V pokojné chvíli rozpomíná se tedy zpovědník a rozvažuje, kterak dostal povinností svým a jak posloužil potřebám určitých kajcníků. Jmenovitě pak přemýšlí a uvažuje, jaké pohnutky na srdce kladl, aby hnul nekajícím, zatvrzelým, lehkomyšlným člověkem; dobře-li poučil o závazcích kajcníkových; uložil-li pokání přiměřené a spasitelné; předepsal-li prostředky dosti vhodné, aby se jimi penitent napravil, pokušení přemáhal, pádu nového se uchránil; rozvažuje, zdali v některých kusech pochybil, že snad neopatrné otázky kladl, na některé důležité věci ani se neoptal nebo se tázal na takové, na kteréž ani neslušelo neb aspoň zbytečno bylo tázati se; zdali zavázal kajcníka k povinností, ku kterým neměl, neb opomenul oznámiti a uložiti mu povinností, kterých na něm zákon boží neb církevní žádá.

Takovéto přemýšlení o vlastní práci jest výborná škola všem zpovědníkům, kteří ve studiích neochabují a toho žádostivi jsou, aby jim přibývalo způsobilosti k úřadu jejich.

2. Ne vždycky postačuje, aby zpovědník poznal chyby a omyly, kterých se dopustil ve zpovědnici a dle poznání toho aby sám sebe opravoval; mnohdy povinen jest *napraviti chybu* neb *omyl, když pro ně kajcník utrpěl duchovní škodu* neb *určité zákony spravedlnosti porušeny byly*. Jmenovitě jest povinen napraviti chybu neb omyl, zaviněna-li jest jimi neúplnost vyznání kajcníkovy, neplatnost svátosti (absoluce) a nevykonání náhrady, ku které kajcník zavázán jest.

Chyby a omyly napravují se buďto ve zpovědi pozdější nebo kromě zpovědi. Pověděti kajcníkovi za opětne zpovědi o chybě neb omylu, ježto se přihodily, volno jest vždycky; *kromě zpovědi* však nesluší, aby zpovědník mluvil s kajcníkem o předešlé zpovědi, leč by prve požádal za dovolení jeho a tento i svolil nebo sám k tomu podnět dal. A ještě platí pravidlo, že zpovědník ani za dovolení takové žádati nesmí, když by jisto nebo velmi pravdě podobno bylo, že by se kajcník proto rozmrzel.

a) Chybil-li zpovědník u věcech, od kterých závisí platnost svátosti, že na př. zapomněl rozhřešiti nebo že náležité jurisdikce neměl, jest povinen připomenouti to penitentovi a chybu napravit. Jest-li penitent v nebezpečení smrti, váže tato povinnost i když by náprava chyby nebyla možna bez zahanbení zpovědníka nebo bez ujmy dobré pověsti jeho.

Zpovídal-li se penitent zatím znova, nežli se nahodila příležitost k nápravě, nebo přijal svátost oltářní hned po té zpovědi, ve které se chyba stala, není zpovědník již ničím povinen.

b) Týká-li se chyba jen *úplnosti*, jest zpovědník vázán k nápravě krom zpovědi, jenom když sám byl úplné vyznání penitentovo překazil, nikoli ale, když by se byl penitenta nechtával.

c) Chybil-li stran povinné restituce tak, že penitenta (z nedbalosti nebo neumělosti) o *závazku jeho nepoučil*, jest povinen poučiti později, nemůže-li za jisto pokládati, že penitent sám jest této své povinnosti vědom; obmeškal-li by *možné a potřebné* poučení, byl by sám k restituci zavázán.

Sprostil-li penitenta restituce povinné, má jej poučiti, třeba by se bez veliké obtíže státi nemohlo; jestliže poučili obmeškal, váže jej samého povinnost penitentova.

§ 23. Generální zpověď.

Generální nazývá se ta zpověď, ve kteréž člověk opakuje buďto všechny svoje posud vykonané zpovědi, nebo zpovědi z několika posledně uplynulých let neb jenom zpovědi právě minulého roku.

Užitečnost generální zpovědi vůbec v tom záleží, že se napravují předešlé zpovědi neúplné nebo neplatné; že se penitentovi a zpovědníkovi usnadňuje jasné poznání celého duševního stavu; že tato zpověď velice napomáhá ke vzbuzení srdečné lítosti a pevného předsevzetí.

Potřebna jest generální zpověď a protož i se za povinnost ukládá těm, kdož jednu nebo několik zpovědí dojista neplatně vykonali, protože scházelo něco ku platnosti nezbytně potřebného buďto u zpovědníka (že neměl náležité jurisdikce neb intence, či že byl naprosto hluch), neb u penitenta (že schválně hřích

těžký zamlčel, neupřímně se zpovídal, disponován nebyl, víry neměl).

Poznámka. Generální zpověď neukládá se za povinnost těm, kdo za dětství svého neplatnou zpověď vykonali, brzy pak na to zapomněli a potom i v dospělejším věku po každé se zpovídali tak, že zpovědi jejich za platné považovati lze.

Užitečna jest, a proto se k ní radí těm, ve kterých může vzbudili ducha kajicnosti a větší lítost nad hříchy zároveň uvažovanými, zjednatí pokojné svědomí, způsobiti větší opatrnost a bdělost, větší horlivost v dobrém. Jmenovitě *radí se ku generální zpovědi*: a) těm, o jejichžto minulých zpovědích z dobrého důvodu pochybovati lze, zda byly platny, jakož i těm, kdo bez viny své skládali neúplné zpovědi; b) kdo ve svědomí nepokojní jsou a příčin toho neklidu neznají; c) kdo začínají život nábožný po životě vlažném nebo hříšném, třeba by o platnosti posavadních zpovědí nebylo proč pochybovati; d) kdo se nacházejí v nebezpečení smrti; e) snoubencům, klerikům, kandidátům stavu řeholního, vůbec těm, kdo vážnou dobu života svého počínají; f) za příležitostí kromobyčejných, ježto mají ráz kajicnosti (milostrivé léto, missie), mohou generální zpovědi velice prospěti, aby zvláštních úmyslů církve dosaženo bylo.

Opakování složené generální zpovědi může se dovoliti jenom, když jisto, že neplatna byla.

Osobám úzkostlivým (skrupulantům), o kterých zpovědníku povědomo, že se za delší již léta pokaždé svědomitě zpovídají, nedovoluje se generální zpověď vůbec, leč by jisto bylo, že několik minulých let ve hříších těžkých trávili.

Vedle těchto dvou zásad jest se zpovědníku zachovati, když někdo sám od sebe žádá o generální zpověď.

2. Když může zpovědník svoliti k něčí žádosti o generální zpověď, a také když sám ji za povinnost ukládá nebo k ní radí, poučuje penitenta, pokud toho třeba, *jak by se připravovati měl.*

Dobrá příprava záleží: a) v horlivé a důvěrné modlitbě; b) v pilném zpytování svědomí; c) v opětovaném vzbuzování lítosti a pevného úmyslu; d) v dostičinění za spáchané hříchy a naplňování závazků, ježto ze hříchů snad nastaly.

Zpytování se velice usnadňuje, když rozeznává člověk ve svém posud minulém životě určité oddíly nebo doby podle věku, podle změn stavu, obydlí, zaměstnání, pozorně přemýšleje, jaké kdy a kde příležitosti a podněty ke hříchu se mu naskytaly, která náklonnost v jistém čase nebo na jistém místě jej ke hříchu vedla neb až posud vede.

Není-li penitent velice neumělý, může se mu poraditi, aby užil zpovědního zrcadla; jinak radí se jenom, aby se rozpomínal na hříchy své podle dob minulého života svého, jak umí a může, ve zpovědi samé že bude otazován a tu se doplní, nač by snad byl nevzpomněl.

Nežli penitent počne s generální zpovědí, *skládá zpověď obyčejnou*; této však nežádá se na penitentovi, který již několik let u zpovědi nebyl.

Obyčejná zpověď předchází: a) aby zpovědník u penitenta nepovědomého seznal, není-li důvodů, pro které by nemohl býti rozhřešen; b) aby se hříchy již vyznané rozeznávaly od hříchů posud nevyznaných; c) aby snad některý útlého svědomí penitent, jsa velmi pohroužen ve svůj minulý život, nebyl potom znepokojován pochybnostmi, zdali v celou svoji zpověď také dostatečně pojal hříchy spáchané od poslední zpovědi.

Když byl penitent dokonal svoje vyznání, klade zpovědník otázky, pokud a jak jich třeba.

Pečlivěji se táže penitentů, kterým generální zpověď potřebna jest, nežli jiných. Táže se též o hříchy všední, jmenovitě o takové, které snadno vedou k těžkým, jako na př. náklonnost k pití, ku hře, opomíjení modlitby, všetečnost očí, mnohomluvnost. Penitentům svědomí útlého kladou se otázky též o méně vážné všední hříchy, poněvadž toto přispívá ku vnilnému pokoji po vykonané zpovědi.

Stran hříchů, na které málo působnosti mají proměny stavu a vnějších okolností, a při lidech, jižto vedli posaváde život jednoduchý, jest otazování snadnější a kratčí; seznav zajisté počet a tvar čelnějších provinění, soudí ze hříchů jednoho roku (vůbec jistého času) a hříších celé doby, na kterou se generální zpověď vztahuje.

Při penitentech prostých a málo způsobilých, aby svědomí své dostatečně zpytovat mohli, obyčejně třeba jest otázkami řídit všecko vyznání jejich. První otázka budiž, vědom-li sobě hříchu, z něhož se minulá léta nezpovídal. Přisvědčuje-li, nechať vyznává se z něho nejdříve a potom kladou se mu otázky dle zpovědního zrcadla v dobrém pořádku.

Ve zpovědích obšírných velmi prospívá, jestliže zpovědník, ukončiv otázky o jistém druhu hříchů, na velikost viny ukazuje, k opravdové lítosti vzbuzuje a penitentovi předkládá, kterak poven jest děkovati Bohu, že na pokání jeho až dosud čekal.

Shledán-li u jistého druhu hříchů nějaký závazek penitencí, neodkládá se poučení o něm až naposled; zvláště při závazcích těžších žádá zpovědník na penitentovi určité přípovědi, že dostojí povinnosti své.

Když se byl zpovědník dostatečně vyptal, klade na konec otázku obecnou, má-li kajicník vědomost ještě o nějakém hříchu; má-li ještě něco na srdci; opravdu-li by chtěl věrně všechno vyjevit, co by mu ještě povědomo bylo. Potom dí jemu, aby v duchu do této zpovědi pojal všechny hříchy nepoznané a ujišťuje ho, že již nic neschází úplnosti kajicného vyznání jeho. Člověku svědomí utlého dobře jest říci, aby na minulé hříchy své již nemyslel; kdyby pak později se rozpomenul, že na hřích některý zapomněl, že nebude mu třeba kormoutiti se proto, ale oznámí ten hřích v obyčejné zpovědi budoucí.

Další promluvy dějí se dle potřeb kajicníka. Poněvadž potřebná generální zpověď má býti počátek nového života, mají slova zpovědníkova obyčejně návod ku spořádanému životu a zvýšení zkroušenosti za předmět a cíl. Za pohnutky k pravé lítosti lze prospěšně vytýkati urážky, kterých se kajicník dopouštěl, že svátosti nehodně přijímal.

Komu bylo generální zpovědi nezbytně třeba, tomu se může uložit pokání na delší čas, jestliže duševní jeho stav neb okolnosti jeho života nepřekážejí, aby uložené správně konal. Lidem, kteří jen z pobožnosti skládají generální zpověď, neukládá se pokání veliké.

Bylo-li třeba dlouhého poučování, dobře jest kajicníka vybídnouti, aby před absolucí ještě vzbudil lítost. Po absoluci neb i před ní může zpovědník pronést ještě několik slov na potěšení a povzbuzení, zvláště pak to vytknouti, že penitent nyní dobrou zpověď vykonal, že sluší Bohu z toho děkovati a v novém životě horlivě ku předu kráčet.

2. *Často naskytá se potřeba, bez odkladu před se vzítí generální zpověď*, poněvadž ukázalo se, že kajicník po nějakou dobu neplatné zpovědi skládal, a nyní nelze nebo neprospívá propustiti jej bez absoluce, aby se za nějaký čas na generální zpověď připravoval.

Takováto generální zpověď nelíší se valně od té, na kterou se kajicníci připravovali. Když byla otázkami doplněna zpověď obyčejná (za čas od poslední zpovědi) a nalezena poslední platná zpověď (viz str. 362.), láže se kajicníka, kolikráte

do roka ke zpovědi chodí a kolikráte byl za celý čas od poslední platné zpovědi. Když mu byl oznámil, že tyto všechny zpovědi neplatny byly a pro kterou příčinu, napomíná jej, aby upřímně, bez bázně a studu odpovídal k otázkám, jež mu kladeny budou. Nejprve ovšem třeba jest, aby zpovědník seznal posavadní běh života kajicníkova i proměny, jaké se od první neplatné zpovědi snad přihodily v jeho stavu, bydlišti a zaměstnání. Potom táže se tím způsobem, jako na str. 391. praveno.

Nemá-li zpovědník dosti pokdy k obšírnější zpovědi (na př. že se mnoho lidu sešlo), ukřacuje, pokud jen možná. Nemůže sice nic opominouti, co k úplnosti svátostného vyznání náleží, ale přece zkoumá a vyšetřuje pouze věci nezbytně potřebné, ku kterým nejprve náleží ten hřích, pro který byly předešlé zpovědi neplatny. Ku konci táže se, jaké hříchy spáchal kajcník za ten čas kromě těch, které dnes vyznával a na které byl tázán; zdali se v době neplatných zpovědí vyznával z některého hříchu, o němž dnes ještě mluveno nebylo; zdali některé hříchy, jichžto se v onom čase dopustil, ve zpovědi udati zapomněl nebo se bál a styděl vyjevíti je. Na počet hříchů, páchaných často a snad také po celou dobu neplatných zpovědí, soudí se z jednoho roku nebo z kratší doby vůbec. Další poučování, napomínání, zvyšování dispozice atd. odbývá zpovědník jak jen možno krátce, ale *ukládá penitentům takovým za povinnost aneb aspoň jim radí*, aby se v čas příhodný zase navrátili nebo k jinému zpovědníku šli, zatím pak o životě minulém přemýšleli a potom ještě jednou vykonali zpověď za celý čas neplatných zpovědí. Jest-li penitent málo vyučený a málo pobožný, neukládá a neradí se mu, aby tuto zkrácenou (summárnou) generální zpověď opakováním zdokonalil.

Týmž způsobem doplňují se zpovědi kajcníků, kteří se po nějaký čas neúplně sice vyznávali, ale nikoli neplatně, poněvadž tak činili neumějíce jinak nebo nevědouce, že by lépe činiti byli povinni (bona fide). Podobně počíná sobě zpovědník ve zpovědi nemocného, jehož předešlé zpovědi neplatny nebo pochybný jsou; nelze-li otazovali se obšírně.

Oddíl III. **Kajieníci dle mravné povahy a dle zvláštních závazků.**

§ 24. **Hříšnickové příležitostní.**

Blízká příležitost vede ku mnohým a těžkým hříchům; nejčastěji jsou to hříchové proti střídmosti, proti čistotě, proti povinnostem stavu a proti víře. (Stran dotazů o příležitost viz str. 365.)

Jest-li penitent v *dobrovolné blízké příležitosti nehledané* či *hledané*, poučuje ho zpovědník, že povinen jest příležitost odkliditi nebo jí se varovati. Působné pohnutky váží ze slov Páně (Mar. 9, 46. Luk. 9, 25. Mat. 11, 12; 18, 8, 9.) S prospěchem také ukazuje na odříkání, práce a námahy, kterým se lidé podvolují, aby se časného zla uchránili nebo se jeho zbavili. (Argum. ad hominem, str. 190.)

Jest-li penitent ve příležitosti *nezbytné* nebo *nutné*, hledí se zpovědník přesvědčiti, skutečně-li jest příležitost druhu toho t. j., že buďto nijak není možno ji opustiti (*physice necessaria*, na př. v žaláři) nebo nelze opustiti (jí se vzdáliti) bez velikých obtíží (*moraliter necessaria*).

Není-li penitentovi možno příležitost odkliditi nebo se jí vzdáliti, lze jej za disponovaného míti jenom, když ochoten jest užívati prostředků, kteréž by jej hříchu chránily, blízkou příležitost ve vzdálenou proměnily. *Prostředkové tito jsou*: Modliti se s určitým úmyslem, častěji přijímati svátost pokání a oltární, častěji za den obnoviti dobrý úmysl, přísně bdíti nad smysly, varovati se každého zevnějšího podnětu, slíbiti, že vykoná určité pokání, kdykoli by zase klesl

Prostředkové tito budou skutečná ochrana proti hříchu dle toho, jak přiléhají ke hříšnému návyku a ke všem okolnostem, ve kterých penitent žije.

O rozhřešení příležitostných rozhoduje netoliko jejich dispoice, ale také druh příležitosti.

1. Kdo žije v *dobrovolné blízké příležitosti nehledané*, (*in esse*), nemůže býti rozhřešen, dokud jí neodklidí nebo se jí nevzdálí, byť jakkoli sliboval, že již nezhřeší.

Od pravidla toho připouštějí se *výjimky*:

a) Nachází-li se penitent v nebezpečství smrti a nyní ho není s to, příležitost odkliditi, ačkoli by rád; b) když by teprve po dlouhém čase nebo jen velmi těžko přijíti mohl ke zpovědi;

c) když by nemohl opominouti svatého přijímání, aby neuplادل v podezření nebo neutrpěl škody na své cti. — *Výjimky tyto platí ovšem, jen když dispoice penitenta není pochybna.*

2. Jest-li dobrovolná příležitost *hledaná* a slibuje-li penitent, že se jí bude varovati, může i v několika po sobě jdoucích zpovědích rozhřešen býti, není-li formálně zpětilý, není-li totiž patrnó, že se od zpovědi do zpovědi nijak nepolepšil.

c) Podvoluje-li se penitent, který v *nutné* příležitosti žije, prostředkům jemu na ochranu proti opětnému pádu předepsaným, může rozhřešení obdržeti. Jde-li o hřích lidské slabosti velmi nebezpečný (na př. proti čistotě), bývá prospěšno pohroziti penitentovi odkladem absoluce. (Str. 387.)

Užívá-li prostředků těch *nedbale, nebo jich ani neužívá*, odročuje se mu rozhřešení, dokud by jich opravdově neužíval a se aspoň částečně nepolepšil.

Upadá-li penitent, ačkoli ochranných prostředků užíval, zase ve hřích a nelze-li z dobrého důvodu se nadíti opravdového polepšení, nemůže býti rozhřešen, dokud by nezbytná příležitost nepřestala neb dokud by se nutné příležitosti nevzdálil.

Jako s příležitostnými zachází se i s těmi, *kterí jiným příležitostmi a podnětu ke hříchu poskytují* nebo veřejné pohoršení dávají.

§ 25. Hříšníciové navyklí.

1. U hříšníků navyklých všecko na tom záleží, aby pojali a potom stále chovali pevný úmysl, že zlému návyku odpírati budou, až by jej konečně odložili. Pohnutky, jež by k úmyslu tomu vedly, rozdílny jsou dle toho, jakž navyklý jest buďto lehkomyšlný nebo slabý či křehký.

Lehkomyšlným (formálně zpětilým) předkládá zpovědník, jak *ohavný* jest hřích, jemuž se tolik oddali, že již otroci jeho jsou, a v jaké *nebezpečenství spásu svou vydávají*, zlému návyku slepě hovíce. Čím déle zajisté trvá člověk ve hříchu, tím větší moci nad ním nabývá zlý návyk, milost boží pak touže měrou opouští člověka, tak že se polepšení ztěžuje více a více, až i snad nemožno bude. Zkušenost dosvědčuje, že otroci návyku na konci svého života nenalezli času a milosti k pokání, smrtí nenadálou překvapeni jsouce neb o spasení svém zoufajíce.

Promluvu tímto směrem vedenou lze působně podpírat slovy Páně o vypuzeném a zase navrátilém duchu nečistém (Mat. 12, 43—45); slovy sv. Petra o zpětilých (2. Petr 2, 20—22); ve smyslu přizpůsobeném slovy sv. Pavla o křesťanech zase k pohanství odpadlých (Žid. 6, 4).

Navyklé, kteří ne tolik ze zlé vůle, jako spíše ze *slabosti ve hříchu těžkém trvají* (zpětilé z křehkosti), vzbuzuje zpovědník, aby proti zlému návyku statečně bojovali, předkládaje, že Bůh nežádá věcí nemožných, že pomáhá opravdovému chtění člověka, že časem minou všechny obtíže, s kterými se na počátku boje svého potkává.

Kajicníkům toho druhu dobře jest na opětném pádu jejich ukazovati, kterak by se jim budoucně zachovati třeba bylo, aby neklesli zase, a poučovati je opět a opět, k čemu by svoji bdělost a pílí zvláště obraceti měli, aby pokušení šťastně přemáhali.

Prostředkové k odpirání návyku hříšnému jsou titíž, kterých užívati třeba člověku v nutné příležitosti blízké žijícímu. (Str. 394.)

Kajicníkům slabým a skoro již malomyslným (jakož bývají samoprzci) přimlouvá zpovědník, aby nepozbývali důvěry v milost boží a ve svou mravní sílu, když by přes všecken svůj dobrý úmysl opět klesli, nýbrž aby s trpělivostí dále bojovali a v nejbližší zpovědi zase všechno věrně pověděli.

Hříšný návyk sám o sobě nesvědčí o nehodnosti penitenta.

2. Hledě k rozhřešení, pozoruje zpovědník u hříšníků navyklých, zdali zpětilost má svou příčinu v *zevnějším podnětu* (blízké příležitosti) nebo jenom ve *vnitřní křehkosti*.

Ve případnosti prvé zachází se s navyklým dle pravidel o příležitostných. Pochází-li opětný pád z *mravné slabosti* penitenta a náleží-li tento ku zpětilém z křehkosti, uděluje se mu rozhřešení, mimo případnosti zvláštní, obyčejně. Leckde může prospěti hrozba odkladem absoluce, aby penitent působněji povzbuzen byl k užívání vhodných prostředků proti opětnému pádu, ke statečnému boji proti pokušením.

Zpětilým ze zlosti může se dáti rozhřešení, jestliže slibují polepšili se, nežijí v blízké příležitosti nehledané a nenavykli hříchu svému již tolik, že jim velice těžko zdržeti se ho. Upadají-li však již za delší čas opět a opět v tentýž těžký hřích, lze je rozhřešiti, jenom když se u nich jeví neobyčejné známky lítosti (Str. 368); v této případnosti zajisté již by náleželi ku zpětilým z křehkosti.

2. Také navyklost hříchům všedním a opětne klesání v ně nesmí se ve zpovědi lehko vážiti. Any *dobrovolné* hříchy všední také urážejí Boha, třeba jest pravé lítosti, aby svátostným rozhřešením smazány byly. Proto má sobě zpovědník dobře všimati, zdali penitent, těžkých provinění obyčejně prostý, hříchů všedních opravdu lituje a jich se varovati míní.

Pochybna bývá lítost osob nábožnosti jen obyčejné, ježto se pokaždé z týchž hříchů všedních a týmž způsobem zpovídají. Aby prospěl takovýmto penitentům, vytýká zpovědník ve svých promluvách některý z vyznaných poklesků, představuje ošklivost jeho a také škodný účinek na duchovní život, aby penitenta k pravé lítosti přivedl a k opravdovému boji proti příčinám opět- ných pádů přivedl. Příčiny takové bývají: slabost mravné vůle, nedostatek bdělosti a sebezáporu, zevnější podněty a příležitosti.

Kdo upadá ve hříchy všední *pro silné pokušení*, že nestře- ženou náruživostí nebo vášní uchvácen byl, nebo v přenáhlení mluvil a jednal, pokládá se za hřešícího z křehkosti. Takovému se ukládá, aby obnovoval nejen ve zpovědi, ale také vůbec často, jmenovitě na ranní modlitbě, pevný úmysl, že nad sebou bdíti, sebe přemáhati a zapírali bude.

Kdo se věcem pozemským nemírně oddává, pohodlí v oby- čejném životě svém žádostiv jest, povinnosti stavu a povolání svého jen povrchně koná, prohřešuje se *nedbalostí* a *váhavostí*. Takové napomíná zpovědník důrazně, aby své myšlenky častěji k Bohu a poslednímu cíli svému obraceli, každého dne oprav- dový úmysl obnovovali, že ve všem jednání svém bdělí budou, svědomí vážně zpytovati a hlasu jeho šetřiti neopominou.

Nedostává-li se takovému penitentu pravé lítosti nebo jest tato pochybna, vzbuzuje ho zpovědník, aby hříchů některých z minulého života svého litoval a takto se ke svátostnému roz- hřešení uzpůsobil.

Upadá-li penitent *ze hříšného návyku* v jistý všední hřích opět a opět pro jistý vnější podnět neb pro blízkou příležitost, dopouští se lži, zlořečení, hněvu, nešetrnosti k bližním, jmeno- vitě k domácím, uděluje se mu rozhřešení, když kromě toho jistého hříchu také jiných lituje a z nich se zpovídá; může se mu však občas, třeba i jenom na některý den odročiti, aby ku větší opravdovosti a ku spasitelné bázni podnícen byl.

§ 26. Kajicníci k restituci povinní.

1. Kdo cizí statek drží nebo jinak bližnímu na statku jeho valně uškodil, nemůže býti rozhřešen, když by navrátiti nebo nahraditi nechtěl, ač by mohl.

Jestliže penitent posud nikdy nepřislíbil povinné restituce, nyní ale ji opravdu slibuje a zpovědník nemá, proč by mu nedůvěřoval, může býti rozhřešen, prve nežli povinnost restituce naplnil.

K restituci povinným určuje zpovědník, pokud okolnosti dovolují, čas, ve kterém svojí povinnosti právi býti mají, předpisuje nebo se s nimi domlouvá také, jakým způsobem by se navrácení statku nebo náhrada škody státi mohla.

Jest-li důvodná pochybnost o poctivosti penitenta, a jmenovitě nalézá-li se nenepatrný cizí statek posaváde v jeho rukou, odročuje se mu rozhřešení, dokud by nenavrátí či nenahradí. Rovně tak nakládá se s penitenty, kteří již byli ve zpovědi přislíbili restituci, ale posud povinnosti té nenaplnili, ač jim možno bylo.

2. Zpovědník nemá se snadno propůjčovati za prostředníka v restituci. Ale přece děje se leckdy, že restituci prostřednictvím jeho jistěji a rychleji provést lze; propůjčuje-li se k tomu, vyžádej sobě od příjemce, zvláště když peníze jsou předmět restituce, příjemčího listu.

V některých těch případnostech, kdy restituce s obtížemi spojena jest pro nemajetnost povinných, přimlouvá se zpovědník, náležité opatrnosti šetře, za prominutí náhrady u těch, kterým se škoda stala; to pak činí nejen z lásky křesťanské, ale také na ochranu svědomitosti.

3. Jest-li povinnost k restituci pochybna nebo není snadno hned rozhodnouti, oznamuje zpovědník penitentovi, že o této věci zrale uváží a za určitý čas jemu oznámí ve zpovědi neb kromě zpovědi, co za správné shledá. Ochoten-li jest penitent podrobiti se potomnímu nálezu, může rozhřešen býti.

4. Nemůže-li penitent na ten čas naplniti své povinnosti, přikazuje mu zpovědník, aby jí pamětliv byl a se přičinil o možnost, sprostiti se závazku, nad to pak, aby občas ve zpovědi oznamoval, že a proč posud neučinil, čím povinen jest.

5. Mnohé obtíže dělají zpovědníkům lidé, kteří po málu a často cizí statek berou či škodu dělají, jako jmenovitě krádcí a škůdci na polích, v lese, pytláci, dělníci a čeledínové hospo-

dárů polních, dělníci v závodech průmyslových, dozorcí nad cizím statkem. Lidé tito ani za hřích nepokládají svých provinení na statku cizím, o náhradě a napravení nepomýšlejí a mnohdy také by jim těžko neb až nemožno bylo věc odcizenou navrátit neb škodu nahradit.

Takovíto škůdci asi čtvera druhu jsou: *a) lidé zcela chudí*, kterých nedostatek veliký svádí ku krádeži a zpronevěře; *b) lidé chudí sice, ale již také zjištností vedení*; *c) lidé*, u kterých jenom zjištnost a nesvědomitost bývá příčina, že proviňují se na statku bližního; *d) takové osoby, které svým úřadem a svojí službou* (hajní, dozorcí, úředníci, sluhové) zavázány jsou, aby statku svých pánů hájily.

Dávaje poučení připomíná důtklivě povinnost nechávat i dávat každému, což jeho jest. Sedmé přikázání boží nedělá rozdílu mezi chudým a bohatým, nic nedí o mnohu a málu, ale prostě zakazuje všeliké odnímání statku cizího a všeliké dělání škody; napomíná jich, aby se leckdy tázali samých sebe, zdali by také ještě život zachovati mohli, když by na cizí statek nesahali; uvádí na mysl, že statku nespravedlivého Bůh nepožehnává a na jiné straně zase odnímá nespravedlivému z vlastního statku více, nežli on sám bližním odňal. Ukazuje také na ty následky nespravedlnosti, kterých dále ještě sahají, nežli k duši a statku hřešícího; pocházejí zajisté odtud pohoršení, sváry a různé mnohé, zármutek a mnohdy veliký hněv, při kterém Bůh rouháním a zlořečením urážen bývá; škůdce kazí a svádí své dítky a domácí, podkopává v nich samy základy křesťanské svědomitosti a mravnosti.

Stran závazku k restituci spravuje se zpovědník těmito zásadami: *a)* Také lidem velmi chudým ukládá povinnost restituce aspoň částečné, a nemohou-li ani na tuto vystáti, k tomu je přidržuje, aby sobě, pokud možná, odpuštění u majetníka hledali, modlitbou a pilnější prací jemu vynahražovali, jakž mohou. *b)* Kdo také zjištností a ne pouze chudobou veden bývá ku hříšnému sahání na cizí statek, toho již přísněji váže povinnost restituce a jmenovitě k tomu přidržován budiž, aby navrátil a nahradil, čeho neužil k *nevyhnutelné* potřebě své, ale obrátil prodejem anebo jiným způsobem na rozmnožení statku svého. *c)* Kdo z pouhé zjištnosti a nesvědomitosti bere cizí statek a škodu bližnímu dělá, budiž k plné náhradě přidržován. Totéž platí o lidech, kteří zneužívají úřadu a služby k tomu, aby nespravedlivým způ-

sobem rozmnožovali statek svůj, ano i mnohdy jen, aby prostředků nabývali k životu hýřivému.

O pytlácích pokládá se za spravedlivé, aby nahradili vlastníkově nebo nájemci honitby polovici ceny za zvěř zabitou nebo chycenou v širém poli nebo v lese neohraženém; druhou polovici povinni jsou obrátit k účelům zbožným. Zabitá-li neb polapena zvěř v oboře, povinen jest pytlák nahraditi plnou cenu.

6. Leckdy uvádějí dělníci, lidé služební a pod. na omluvu svých krádeží a zpronevěr za důvod, že se jim tuze skrovná mzda vyplácí a že sami sobě tajně nahraditi chtěli (*compensatio occulta*). Mravouka křesťanská učí o tajném nahražování škody ze statku cizího, že vůbec nemůže se pokládati za věc dovolenou, že ale, stalo-li se již, zavazuje k restituci jenom, bylo-li někomu na jeho statku nespravedlivě uškozeno. Povinnost restituce neváže člověka, který sobě škodu svou z cizího statku nahradil, shledávají-li se tyto čtyři podmínky: *a)* Aby pohledanost byla právně odůvodněna; platí-li pán smlouvenou mzdu řádně a nežadá služeb nad ustanovený čas, nemá služebník a dělník práva něčeho žádati nade smlouvenou mzdu. *b)* Aby pohledanost byla nepochybná. *c)* Aby nebylo možno nijak nebo bez veliké obtíže dobytí jí cestou právní (představováním, prosbou, na soudu občanském). *d)* Aby ani ten, kdož tajně si nahražuje, ani kdo jiný neupadl v podezření krádeže, ani aby ublíženo bylo právům osoby třetí, jakož by se na př. stalo, když by vzal v náhradu, což bylo zástavou uloženo a tedy nebylo majetkem toho, kterýž něčím právně a jistě povinen jest. — Shledal-li zpovědník, že nižádná z těchto podmínek neschází, nezavazuje kajicníka k restituci, ale přece napomíná, aby budoucně nic podobného nečinil a v nebezpečení hříchu se nevydával.

§ 27. K výzradě povinní.

1. Zákonem přirozeným nebo též občanským zavázán jest člověk vyzraditi jisté zločiny, kteréž obecnému dobrému na ujmu jsou. Tak povinen jest každý vyzraditi řádné vrchnosti: *spolek loupežníků neb zlodějů, zločin velezrády, penězokazství, loupež a vraždu na cestách veřejných, tajné náčelníky a vůdce zednářů a podobných společností.*

Církevní zákon zavazuje k oznámení *manželských překážek* mezi snoubenci veřejně již prohlašovanými, nehodných ordinandů a confessarii sollicitantis.

Nechce-li kajcník ochotně přislíbiti, že povinnosti výzrady zadost učiní, nemůže mu zpovědník udělití rozhřešení.

Povinnost výzrady neváže, jest-li se vyzraditeli opravdu co báti, že jej samého aneb jeho nejbližší příbuzné stihne proto znamenitá škoda na statcích, na dobré pověsti, nebo ztráta samého života. Sebe samého pro jakékoli zločiny udati u řádné vrchnosti občanské nikdo není povinen, leč by nevinný měl trpěti za vinného, poněvadž nahodilá shoda okolností veliké podezření viny na něho svalila.

2. Nejprísněji zavazuje povinnost výzrady při zločinu nazvaném *crimen sollicitationis ad turpia*. Zločinu dopustil by se sacerdos, qui aliquem poenitentem, quaecunque persona illa sit, vel *in actu sacramentalis confessionis* (v době, co někdo se zpovídá) vel *ante* vel *immediate post* confessionem (tak že by mezi počátkem neb ukončením zpovědi a mezi sollicitací nic jiného se nekonalo), vel *occasione* aut *prae-textu* confessionis (*occasione*, byl-li kněz o zpověď požádán, on pak této příležitosti použil ad sollicitationem); *sub praetextu*: (si pravo fine fictae poenitentem ad confessionem invitat et dein sollicitat), vel etiam *extra occasionem confessionis in confessionalis* (kdež by bez příčiny prodléval), sive in alio loco *ad confessiones audiendas destinato aut electo*, simulatione audiendi ibidem confessionem, ad inhonesta vel turpia sollicitare (vábiti) vel provocare (vyzývati), sive verbis, sive signis, sive nutibus, sive tactu, sive per scripturam aut tunc aut post legendam tentaverint, aut cum eis illicitos et inhonestos sermones vel tractatus temerario ausu habuerint. (Benedikta XIV. bulla „Sacramentum poenitentiae“.)

Stran osoby vábené (persona sollicitata) jedno jest, sive confessarius eam ipse sollicitaverit, vel ope ejus aliam, aut pro se ipso aut pro alio homine.

Každý zpovědník jest zavázán „suos poenitentes, quos novérunt fuisse ab aliis sollicitatos, sedulo *monere de obligatione denunciandi* locorum Ordinarius personam, quae sollicitationem commiserit“.

Denunciace jenom k tomu se vztahuje, quid sollicitans dixerit vel fecerit, nikoli ale k tomu, utrum persona sollicitata consenserit, nec ne.

Ku výzradě povinna jest netoliko persona sollicitata, ale každý, kdo bezpečnou vědomost má o zločinu tom.

Nežli oznamuje povinnost k výzradě, připomíná penitentovi, že křivá žaloba v této věci jest hřích papeži vyhražený, z něhož může kněz rozhřešiti, jenom když by sobě moci k tomu na papeži vyžádal. (Str. 342.)

Nechce-li se uvoliti poenitens sollicitatus (neb kdo jiný by povinen byl) k výzradě, *zadržuje se mu rozhřešení*, dokud by nevyzradil. Jsou-li vážné překážky, pro které by se výzrada nemohla ihned státi, nebo jest pro vážné důvody absoluce třeba (na př. že by sice ublíženo bylo veřejné cti osoby anebo že by se nacházela v nebezpečenství smrti), uděluje se rozřešení, lze-li s důvodem za to míti, že povinnost ta jistě vykonána bude.

Kdo zákonu o výzradě vyhověti nechce, nebo s ní odkládá přes celý měsíc, upadá v *klatbu nikomu nevyhrazenou* (viz str. 380.), ze které může vybaven býti, jakmile by vyzradil. Jenom Poenitentiarie římská může pro důležité příčiny dáti dispensi od povinné výzrady.

Kromě poučení o povinnosti výzrady oznamuje zpovědník také o *způsobu*, kterak ji učiniti. Výzrada děje se ústně nebo písemně. Nemůže-li k výzradě povinný sám ani písemně vyhověti své povinnosti, nechať vyžádá sobě prostřednictví bisk. vikáře, zpovědníka neb jiného kněze. Jako se zpovědník nesmí tázati o jméno sacerdotis sollicitantis, tak ani ten, kdož by jménem personae sollicitatae biskupovi oznamoval; tento by jenom žádal, aby mu jméno vinníkovo dáno bylo na lístku zapečetěném, jež by k dopisu přiložil. Teprve když by ani to nijak nebylo možno, nezbyvalo by, leč jméno zvěděti a napsati; potom byl by prostředník sub sigillo sacramentali k mlčenlivosti zavázán.

Pro uvarování denunciace křivé zapovídá se a vyhlašuje za neplatnu denunciace bez udání, a umí-li psáti, také bez podpisu pravého jména osoby vyrazující.

Pokuty na sollicitatio ustanovené obsahují se v bulle Benediktově a jsou *ferendae sententiae*. Dokud tedy confessarius sollicitans nebyl od biskupa censurou stížen, může ve svátosti pokání obdržeti absoluci od každého kněze, není-li jí nehoden pro jiné příčiny.

§ 28. Slibem vázání.

Vyznává-li kajicník, že slib učinil, ale nesplnil ho, třeba jest vyšetřiti nejprve, zdali skutečný slib učiněn byl, nebo bylo jen předsevzetí, a tedy nikoli přípověď učiněná Bohu s předložením, vědomě, dobrovolně a s úmyslem, zavázati se k určitému dobrému pod hříchem.

K dokonalému vyšetření, byl-li skutečně slib učiněn, prospívá nejvíce otázka, zdali penitent najisto ví, že slib učinil; pochybuje-li sám o tom, nebo nemůže s jistotou odpovídati k otázkám, jež mu zpovědník dle znaků pravého slibu klade, má se u svědomitých lidí za to, že slibu nebylo.

Jde-li o skutečný a platný slib, který splněn posud nebyl, ale splněn býti může, ptá se zpovědník na příčinu toho. Spatřuje-li, že vykonání jest možno, vzbuzuje k němu. Jsou-li obtíže veliké, jde nejprv o to, zdali učiněný slib proměnit lze ve skutek patrně lepší; k takové proměně zajisté každý oprávněn jest. Tak na př. slib, vykonávati každodenně jisté modlitby, může proměněn býti ve slib, každodenně slyšeti mši svatou nebo často přijímati svátosti. — Obyčejná jurisdikce zpovědnická neopravňuje proměňovati sliby ve skutek rovně dobrý nebo méně dobrý; jenom v čas milostivého léta nabývají zpovědníci jistých plnomocenství ku proměnám slibů.

Vedle obecného práva *náležejí biskupům všeliká proměňování slibů prostých a dispensování od nich. Papežské pravomoci jsou vyhraženy všechny prosté i slavné sliby v církevních řádech a kongregacích*; krom těchto ještě sliby: *a) vstoupiti v řeholi* (ne slib o vstoupení do kongregace), *b) zachovávat čistotu po celý život*, *c) putovati do Říma, do svaté země, neb do Kompostelly*.

Byl-li tedy prostý slib čistoty kromě církevní řehole neb kongregace učiněn jenom na čas a nikoli na celý život, může dispensovati biskup; podobně také vůbec, byl-li slib, jinak papeži vyhrazený, učiněn s připojenou podmínkou (*vota conditionata*).

Ani biskup ani papež nemůže dispensovati od slibů ve prospěch jiné osoby učiněných.

Proměny slibů a dispense od nich dobývá penitentům zpovědník sám, podáváje žádost biskupovi, podobně jako se děje s překážkami manželskými, udává ale *jméno smyšlené*.

§ 29. Kajicníci se hříchů a censurami vyhraženými.

Jmenuje-li penitent ve zpovědi své hřích sám o sobě nebo pro připojenou censuru vyššímu hierarchu vyhražený, rozsuzuje zpovědník nejprve, skutečně-li penitent v rezervát upadl nebo censurou stížen jest. (Viz str. 341., 342.) Shledává-li rezervát, poučuje, že tento hřích pro svoji těžkost vyhražen jest vyššímu a protož jenom tento může z něho rozhřešiti.

Pokud se týče absoluce, rozeznávají jest případy tři: 1. penitent nachází se v nebezpečství smrti; 2. zpovědník není zmocněn k rozhřešování z rezervátů; 3. zpovědník jest zmocněn.

1. V nebezpečství smrti může každý kněz rozhřešiti z jakýchkoli hříchů a censur vyhražených. (Str. 339.)

Rozhřešil-li kněz výslovně *nezmocněný* penitenta v *nebezpečství smrti postaveného* z censury *speciali modo papeži vyhražené*, povinen jest penitent, když se byl uzdravil, „sub poena reincidentiae stare mandatis ecclesiae“ t. j. prositi u římské Poenitentiarie za vybavení z censury. Že ale jest obvyčejně nemožno, aby penitent sám povinnosti té zadost učinil, zasílá zpovědník prostřednictvím svého biskupa k Poenitentarii písemnou žádost, nikoli aby sobě vyprosil plné moci k rozhřešení, ano již udělené platno jest, nýbrž aby kázně církevní šetřeno bylo. V dopisu svém jmenuje určitě rezervát, dí, že penitentu nebezpečně nemocnému rozhřešení dáno a žádá rozkazů o pokání, jež by penitent vykonati měl. Když byl odpověď obdržel, oznamuje penitentovi, co s vyššího místa nařízeno bylo. — Nebylo-li do měsíce (*infra mensem*) zákonu tomuto vyhověno, upadá penitent v touž censuru, ze které byl v nebezpečství smrti vybaven (*poena reincidentiae*).

Není-li ani penitentovi ani zpovědníkovi možno žádost do Říma poslati, nebo jest patrné, že se již neseťká zpovědník s týmž penitentem, neváže povinnost tato a rozhřešení zůstává platno. Nemožnosti rovná se i veliké nepohodlí (*grave incommodum*), bez něhož by se penitent nemohl s týmž zpovědníkem setkati opět.

2. Nemá-li zpovědník obzvláštního zmocnění nad rezerváty, objednává penitenta *krom nebezpečství smrti* na jiný čas, může-li tento přijíti a není-li mu absoluce již *nyni* naléhavě třeba. Zatím sobě vyžaduje plné moci, nebo přijde doba, kdy z rezervátů biskupských rozhřešovati může (viz níže sub 3.). Nechť podléhá rezervát moci biskupské nebo papežské, posílá se k biskupovi žádost, ve kteréž i třeba jest rezervát určitě pojme-

novati; penitent označuje se jen smyšleným jménem. Žádost posílá se bisk. ordinariatu po poště úředně (poštovního prostá) s poznámkou na obálce „v záležitostech duchovní správy“. List, na kterém svolení k absoliuci dáno, zmaří se hned.

Biskupové dílem mají řádnou moc nad rezerváty papežskými (str. 342.), dílem propůjčuje jim Apoštolská Stolica ve zmocnění na pět roků platném (*facultates quinquennales*) plné moci, aby ze všech rezervátů papežských sami platně rozhřešovali a v jednotlivých případnostech i svým kněžím plnou moc dávali. Vyjmuty jsou jenom: *Falsa denuntiatio sacerdotis de sollicitatione* (str. 342.) a *Absolutio complicitis in peccato turpi* (str. 340.); k rozhřešení z těchto může dáti plnou moc jenom římská Poenitentiarie.

Když byl zpovědník obdržel zmocnění, uděluje penitentovi rozhřešení, může-li jej pokládati za disponovaného. Penitent zpovídá se jenom ze hříchů za čas od poslední zpovědi spáchaných.

Jest-li disponovanému, rezervátem stíženému penitentu *kromě nebezpečení smrti naléhavě třeba, aby nyní rozhřešen byl*, vztahuje se rozhřešení obyčejným způsobem dané i na rezervát (hřích neb censuru.) Povinnost, obrátit se potom písemně k vyšší vrchnosti, platí o všech rezervátech papežských a biskupských.

Za naléhavě potřebnu považuje se absoluce, když by penitent dostatečně disponovaný, nejza rozhřešen upadl v těžké podezření, nebo by odtud povstalo pohoršení, nebo by penitent utrpěl na cti nebo by mu velmi trudno (*valde durum*) bylo zůstávati ještě za nějaký čas ve stavu těžkého hříchu.

V podezření by upadl a na cti utrpěl by např. kněz, když by mu pro neobdržené rozhřešení nebylo možno mši sloužiti nebo jiné výkony kněžské podnikati; laik, když by pro tutouž příčinu nesměl přistoupiti ku přijímání po zpovědi zřejmě konané.

Ostatně má v této případnosti plnou platnost vše, co řečeno výše o nemožnosti setkání se s týmže zpovědníkem opět.

3. Biskup jest oprávněn dáti zpovědníkům své diecése na určité časy nebo v jistých případnostech plnou moc k rozhřešování z rezervátů *řádné moci jeho* podléhajících.

V Rakousko-Uhersku mají kněží, kteří vojenskou duchovní správu výpomocně zastávají a všickni zpovědnickou jurisdikcí od svého biskupa opatření, kdykoli zpovídají příslušníky vojska vojenské duchovní správě poddaného, plnou od polního apošt. vikáře udělenou moc k rozhřešování „a quibusvis excessibus et de-

licitis quantumvis gravibus et enormibus, etiam in casibus summo Pontifici et Sedi Apostolicae specialiter reservatis“.

V jednotlivých diecésích propůjčují biskupové *všemu kněžstvu* svému k určitým případnostem plné moci nad rezerváty svými. V *diecési pražské a budějovické* dána jest tato moc: *a)* na celý čas velikonoční; *b)* u jednotlivých kostelů na celý oktáv patrocinia (od 1. nešp. svátku — do 2. nešpor osmého dne); *c)* u kostelů poutních, jichžto správcové si toho na biskupu diecésním vyžádali; *d)* na čas, za který trvá missie na farní osadě.

Ve mnohých diecésích (zejména i v budějovické), zmocnění jsou zpovědníci, aby rozhřešovali z rezervátů biskupských: *a)* penitenty, kteří skládají generální zpověď; *b)* vězně; *c)* snoubence tři dni před oddavkami; *d)* ženy v posledním měsíci těhotenství; *e)* nemocné, kteří sice nejsou v blízkém nebezpečení smrti, ale do chrámu přijíti nemohou.

Kdykoli rozhřešuje zpovědník z rezervátů v základě plnomocenství daných obecně, poučuje prve penitenta, že hřích jest biskupu vyhrazen a proč přece může rozhřešiti. Účel poučení toho jest, aby penitent povzbuzen byl konati těžší pokání, kteréž mu zpovědník ukládá.

Důsledky ke zpovědnické praxi.

a) Kdo jednou obdržel absoluci z rezervátu, jest rozhřešen na vždy, leda by znova v něj upadl; protož i může býti rozhřešen od každého zpovědníka, když odpuštěný již hřích vyznává buďto ve zpovědi generální, nebo, duchem kajicnosti jsa veden, ve zpovědi obyčejné.

b) Kdo zpovědníku nad rezervátem jurisdikci majícímu vyznal ve zpovědi *neplatné* hřích vyhrazený, může potom, když neplatnou zpověď napravuje, od každého zpovědníka rozhřešen býti, poněvadž předešlým vyznáním bylo účelu rezervace již dosaženo.

c) Kdo ve zpovědi konané u jakéhokoli zpovědníka *vědomě* zamlčel rezervát, nebo kdo skládaje zpověď neplatnou na rezervát zapomněl, není rozhřešen, poněvadž tuto nemohlo účelu rezervace dosaženo býti.

d) Zpovídá-li farář osadníky své v cizí diecési, zachovává o biskupských rezervátech zákony diecése své. Důvod toho jest, že farář má jurisdikci nad *osobami* své farní osady.

e) *Zapomněl-li* disponovaný penitent vyznati se z rezervátu, vztahuje se rozhřešení také na rezervát, nechať má zpovědník plnou moc nebo nemá. Kajcník ale jest povinen vyznati se z toho hříchu, když se později naň rozpomene, poněvadž každý jistě spáchaný hřích aspoň jednou moci klíčů podrobiti třeba jest.

f) *Nevzpomněl-li nebo nevěděl zpovědník* nezmocněný k rozhřešování z rezervátů, že některý ze hříchů od kajcníka vyznaných jest rezervát, platí absolve i na tento. Poznal-li zpovědník později svou chybu, jest povinen vyšší vrchnost duchovní o daném rozhřešení zpravit a vše učiniti, co praveno výše o daném rozhřešení v nebezpečství smrti a ve případnosti, kdež kromě nebezpečství smrti (viz str. 405.) má penitent naléhavou potřebu, aby hned rozhřešen byl.

Ovšem i v těchto všech příhodách váže povinnost obrátiti se k vyššímu, jenom když možno jest, aby penitent zase k těmž zpovědníku přišel.

g) Byl-li někdo per sententiam judicis, a tedy pro foro externo censurou stížen, jest mu absolve pro foro externo třeba; po této může býti ve zpovědi rozhřešen od každého zpovědníka, protože absolve v oboru práva zbavuje censury již na celo.

Poznámka. Zmocňujíc ku rozhřešování z censur a hříchů papeži vyhrazených, nařizuje Poenitentiarie, aby se uložilo pokání těžké „poenitentia gravis“. O příkazu tomto prohlásila S. C. Inquis. 8. dubna 1890, že se tu rozumí poenitentia relative gravis, s náležitým zřetelem k individualitě kajcníka: k jeho stavu a zaměstnání, věku, pohlaví, náboženské a mravné opravdovosti nebo vlažnosti.

Oddíl IV. Kajcníci dle věku, pohlaví a stavu.

§ 30. Dítka.

S dětmi náleží zacházeti na přípravě ke zpovědi a za zpovědi samé velmi trpělivě a laskavě, aby jim nebyla nemila neb obtížna.

Zpovědník nechávej dítek vyznávati se z hříchů a nijak nepřerušuj zpovědi jejich. Když dítě dokonalo své vyznání, klade mu zpovědník některé otázky o jednotlivých příkázáních. Zvláštní opatrnosti třeba jest u 6. a 7. příkázání, aby snad otázkami zpovědníka nebyl někdo z maličkých pohoršen a na věci uveden, o kterých posud nevěděl.

O věcech proti čistotě táže se zpovědník: Díval jsi se na věci nečisté na sobě? na jiných? na obrazech? na zdech popsanych? Díval jsi se

dlouho? Líbilo se ti to? Četl jsi nějakou knížku nebo písničku ošklivou? Poslouchal jsi rád nečisté řeči? písně? Býváš také se dívat o muzikách? Mluvil jsi nečisté řeči? Zpíval jsi nestydaté písně? Psal jsi po zdech něco nečistého? na papíře nebo jinde? Sahal jsi sobě po těle, kdež nesluší se? Sahal jsi tak po jiných? Byl to chlapec? děvče? Nechal jsi jiné sahati na sebe nečistě? Kde to bylo? Sahal jsi sobě po těle často, pokaždé za nějakou chvíli pro zalíbení své?

Tyto nebo podobné otázky nekladou se každému dítěti, ale jen když podle vyznání a povahy jeho důvodně podezření jest, že dítě vinno. Dospělejších dětí venkovských, které dobytek pásají, leckdy třeba jest otázati se, zdali na pastvě nebo ve chlévě něco neslušného činily. Jest-li dítě vinno, porozumí obecné otázce, není-li, nebude pohoršeno. — Vyznávají-li se dítky samy z něčeho proti čistotě a stydlivosti, dobře bývá otazovati se, co byly učinily nebo mluvily; některé dítky dobře vychované a před nákazou ve společnosti se zlými chráněné slovem „nestydaté“, „nečisté“ označují poklesky jiné nebo i věci, ježto ani nejsou hříchy.

Podobně s opatrností kladou se otázky o 7. přikázání; nejprv otazuje se vůbec, zdali dítě někomu něco pokazilo, některou cizí věc našel a nenavrátilo, někomu něco vzalo a co to bylo, zdali rodičům tajně bralo, co a kolikráte. Vyznávají-li se z podobných věcí, vyšetřuje zpovědník také, co s věcí odcizenou a jmenovitě s penězi dělaly.

Odpovídá-li dítě k otázkám vůbec a jmenovitě k otázkám o 6. a 7. přikázání zdráhavě, zajímá se, jeví rozpačitost, nebo jinými způsoby vzbuzuje podezření, že vinno jest věcmi, kteréž vyjeviti se bojí a stydí: domlouvá mu zpovědník laskavě, aby před Bohem upřímně povědělo všecko, čeho si vědomo jest; že ničeho se báti nemá, že anděla strážného i zpovědníka potěší, když pravdivě se vyzná.

Shledal-li dítě za vinné, neopomíjej tázati se, kterak na ty věci a k tomu hříchu přišlo, zdali od jiných svedeno bylo nebo samo jiné svedlo. Tomu-li tak, ukládá se mu za povinnost, aby svedeným povědělo, že ten skutek velice hříšný jest a že povinny jsou ve zpovědi se vyznati. Leckdy třeba bude dítkám svedeným uložiti za povinnost, aby o svůdci pověděly rodičům, učitel, vůbec kdo by zabrániti mohl.

Vedou-li vážné důvody k podezření, že dítě vinno jest, klade se ještě po záporné odpovědi otázka, kolikráte hřích spáchán byl.

V *naučení a napomenutí* dbá zpovědník, aby: a) ošklivost hříchu těžkého a bázeň následků jeho, bázeň smrti ve hříších, soudu a věčného zahynutí vštěpoval; b) aby jim nábožnost a bohumilý život líčil slovy lahodnými, předkládaje, že ctnost líbezna jest i snadna, že člověka ozdobuje, Boha jemu milosti-

vého činí, pokojem srdce naplňuje, ve strastech těší a sílí, na věčnosti pak neskončenou blaženost jistě nám zjednává; c) aby je zvláště vzbuzoval ke ctnostem na věk a stav jejich náležitým: k poslušnosti, pravdomluvnosti, svornosti, přívětivosti a úslužnosti, k uctivosti ve chrámu Páně, k počestnosti a stydlivosti na všech místech, k vystříhání se zlých společníků.

Naopak jsou *zvláště čtyři poklesky*, o jichž ohyzdnosti třeba jest děti poučovati, aby se jich varovaly: lež, mlsnost, krádež, nečistota.

Poučení, jak by odpírati měly převládající zlé náklonnosti a hříchům z ní pocházejícím, nejčastějším a nejvíce nebezpečným pokušením a podnětům ke zlému, jest dětem vážnějšími hříchy vinným ještě více třeba, nežli dospělým.

O nejdůležitější část svátosti pokání, *lítost a pravý úmysl*, stará se dobrý zpovědník velice pilně; tuto zajisté potřebují děti pomoci jeho více nežli v ostatních kusech svátosti pokání. Čím mladší jest dítě nebo čím méně opravdovosti a nábožnosti projevuje, nebo čím hrubší jsou poklesky a chyby jeho, tím více jest třeba vzbuzovati s ním lítost a pevný úmysl tak, že zvláště pohnutky k nedokonalé lítosti a jisté *určité* předsevzetí sám zpovědník dítěti předřikává, napomenuv je prve, aby tiše říkalo po něm.

Za pokání ukládají se dítkám skutky lehké a dává se jim napomenutí, aby své pokání hned vykonaly. Za těžší hříchy lze ukládati: jíti na mši sv. kromě povinnosti, modliti se růženec nebo litanie. Na delší čas nelze jim ukládati modliteb anebo jiných skutků za pokání, ovšem ale dává se povzbuzení a rada, kterak by sobě jistou pobožnost měly navyknouti a při ní setrvali. Dětem, které již také vel. svátost přijímají, lze ukládati za pokání také ještě modlitbu nebo jiný skutek na den sv. přijímání, jestliže v den předcházející skládají zpověď. Velmi prospěšny jsou dítkám vůbec ty kající skutky, kteréž rozmáhají pobožnost k Ježíšovi, k Marii, andělu strážnému a sv. patronu; rovně tak malé sebezapření v jakosti pokrmu a v ranném vstávání, malá almužna z věcí jim náležejících.

Stran *absoluce* jest zpovědníku při dětech jemu nepovědomých obzvláště přihlížeti, jsou-li schopny (capaces). Patrně-li, že dítě posud nedospělo k užívání rozumu, nebo jest o tom důvodná pochybnost, propouští se s požeňáním. Mělo-li by také ku sv. přijímání jíti, třeba jest mu říci, že Bůh tomu chce, aby nešlo,

ale aby poprosilo katechety svého za poučení o svátosti pokání a oltářní, prve nežli zase doba zpovědi nastane.

S dětmi formálně zpětilými ve hříchy těžké (luxuria, notabile furtum) nakládá se jako s dospělými téhož druhu.

Velice prospívá mnohým dětem, mohou-li mezi několika zpovědníky svobodně voliti.

Nikdy nebudtež děti u velikém počtu ke zpovědi vedeny, není-li zpovědníků podle toho; jednotvárnost dětských zpovědí jistě unavuje kněze, děti pak upadají pro dlouhé čekání v roztržitost. Sluší také, aby, pokud možno, děti obého pohlaví zároveň se nezpovídaly.

§ 31. **Kajníci dle různosti v pohlaví.**

Obecná povaha obojího pohlaví, jakož jeví se již u dítek a mnohem více u dospělých, žádá na zpovědníkovi, aby jí šetřil a vedle ní pořádal poučování, napomínání, všecko jednání své.

1. *Muži* snadno se vymykají zákonům božím a církevním, jsou v náboženství vůbec vlažnější, pokoření, neoddílné od svátostné zpovědi, nesnadno jim přichází, zvláště jsou-li zámožnější, vzdělanější neb domýšliví a hrdí. Nad to i jejich zaměstnání je zdržuje od zpovědi neb aspoň jim záminku dává k odkladu, či až k opomíjení dlouholetému.

Duchovní správce vynasnažuj se ve všem působení svém, aby muže a jinochy k častější zpovědi nakloňoval. Příležitosti a podněty k povzbuzování tomu jsou: a) Svátky vůbec a zejména den sv. Josefa, jehož úcta mužům nad jiné blízka jest i prospívá; v Čechách obzvláště svátek sv. Vojtěcha, Václava a Jana Nep. b) Zemřel-li dospělý, vzbuzuj muže a jinochy, aby za jeho duši obětovali sv. přijímání. c) Na kázáních a vůbec ve vyučování veřejném častěji vykládej, že Kristus mužům přednost dával, s nimi o vážných věcech jednal; mužům že podle ustanovení božího vážné úkoly svěřeny jsou v rodině, církvi a státu; že toho žádá vděčnost a jejich vážný úkol že ukazuje potřebu, aby se muži ke Kristu blížili, slovem a příkladem jeho se řídili; bez Krista že nemožno jest, aby důležitému povolání svému právi byli. d) Dobrý prostředek i tuto jsou jednoty a bratrstva jako: spolky tovaryšské, literátské, sv. Vincencia, ano i spolky bez účelů náboženských jako: veteránské, společenstva živnostenská. Leckde

podarí se nakloniti členy těchto spolků, aby svaté přijímání obětovali za úda zemřelého, když se obětuje mše za členy zemřelé v uplynulém roce, v den Dušiček, o mši za jednotlivce v den pohřbu jejich nebo v nejbližší neděli po něm.

Aby mužům zpověď usnadnil a před nechtí ke svátostem je chránil: a) ustanov jim hodiny příhodné, aby snadno a brzy mohli zpověď vykonati.

b) Mužů ke zpovědi příšlých nenechávej dlouho čekati; jinak by se u mnohých přihodilo snadno, že odejdou a po druhé již nepřijdou. Jest-li penitentů v jistý den valný počet, buďte, pokud možná, raději muži dříve odbyti neb aspoň ten pořádek zachovávej se, aby s jedné strany jen muži přiklekali, s druhé jenom ženské.

c) S muži, byť i prostými, zacházej zpovědník laskavě, vlídně, se staršími jako přítel, s mladšími jako dobrý otec; domluvy a váda zřídka kdy by prospěly.

d) Poučování nebudiž dlouhé a netáhni se ku věcem, ježto se hodí jen osobám velmi nábožným; varuj před těžkými hříchy, vykládej o blahých účincích křesťanské pravdy a božího zákona, dovolávej se jejich smyslu pro čest, jejich mužské povahy, pevné a rozhodné.

Opatrné šetření zásad těchto způsobí u přemnohých, že odcházeti budou spokojeni a k návratu ve svůj čas ochotni; čím jsou větší hříšníci anebo čím déle se svátostí vzdalovali, tím i jest více potřeba trpělivosti, úslužnosti a šetrnosti se strany zpovědníka.

2. *Osoby ženské* jsou vůbec ke zpovědem ochotnější, ve vyznání svém upřímnější, ve všem více svědomity, nežli muži. Také jsou účelivy, a mluví-li se ku vnímavému srdci jejich, dávají se pohnouti také k obtížnějším věcem a věrně konají je. Čím více pevnosti a rozhodné vůle u zpovědníka znamenají, tím větší důvěry k němu nabývají, radám a rozkazům jeho se podrobují a snášejí též pokoření, kterým by se muž urazil. Nezřídka však jsou i marnivy, chvály žádostivy a nemálo si na tom zakládají, mohou-li se domnívati, že zpovědník dobře o nich smýšlí.

Zpovídání osob ženských pokládají zkušení mužové jedno-
svorně za úskalí nebezpečné, jehož báti se jest knězi, zejména knězi mladému. Bázeň tato jest ochrana jeho, vedouc ku bdělosti, opatrnosti a svědomitému ostříhání pravidel z mnohonásobné zkušenosti odvozených.

Za nejdůležitější z pravidel těch označují se: *a)* Zpovědník navykej lhostejnosti, aby mu jedno bylo, zpovídati tu neb onu, nebo vůbec raději mužské, nežli ženské. *b)* Budiž opravdový a vážný, nemluv slovy něžnými a důvěrnými ani ve zpovědi, ani kromě zpovědi. *c)* Neobracej zraků svých k osobám ženským, stojícím vůkol zpovědnice, přiklekajícím a odcházejícím, nepozdvihuj oči, dáváje otázky, naučení a napomenutí; přispíváť velmi často, aby se domnívaly, že jich zpovědník nezná. *d)* Odbývej otazování a poučování krátce, pokud jen možná bez ujmy věci nezbytně potřebných. *e)* Mladším, ježto se častěji zpovídají témuž knězi, třeba jest raditi, ano i veleti, aby ob čas konaly zpověď u jiného, který jich nezná. Opatrnost tato má příčinu ve přirozené stydlivosti ženské, kteráž také u nábožných může způsobiti, že zamlčují stálému zpovědníku svému některé věci, ježto skutečně jsou hřích, anebo je za hřích pokládá nedostatečná vědomost a bludné svědomí. *f)* Zpovědník nekárej ani nábožných pro zálibu ve slušném aneb až ozdobném oděvu, pokud nevykračuje z mezí mravopoctnosti.

§ 32. **Mládež dospívající a dospělá.**

U penitentů této třídy jest zpověď, pokud možno častá, nezřídka jediný prostředek, aby se hrubých poklesků chránili, na cestě ctnosti udrženi nebo na ni zase navraceni byli.

1. Zpovědník měj na zřeteli počátky a příčiny mravné zkázy mládeže: požívavost, náklonnost k nevázané svobodě, domýšlivost, zahálčivost a nezbednost, neposlušnost k rodičům a představeným, marnivost a touhu líbiti se jiným.

Uče, srdečně napomínaje a vystříhaje, působné prostředky na ochranu dílem radě, dílem za povinnost ukládaje, pobádá k boji proti těmto nebezpečným nepřítelům ctnosti a blaha, snaží se v mladistvá srdce vštěpovati bázeň Boha a smrtelného hříchu.

Naopak zase nabádá po otcovsku, aby obyčejné modlitby svědomitě konali, neděle a svátky světili, chování slušného dbali, nad sebou bděli, sebe přemáhati, zapíratí se a věci obtížné trpělivě nésti navykali, skromně si vedli, vůli a rozkazům rodičů a představených ochotně se pro Boha podrobovali.

Příklady z pozemského života Ježíše a známějších patronů mládeže znázorňují slova zpovědníková, působí také, že naučení snáze v paměti zůstává.

Na dívky zvláště dobře působí, když jim zpovědník stavi za příklad Marii Pannu a vzbuzuje, aby ji milovaly a stále ve zbožné paměti chovaly. Nábožné ctění Matky Boží pokládají učitelé duchovního života za velice mocnou ochranu panenské ctnosti.

2. Horlivý zpovědník shledává v tom nejvážnější úkol svůj, aby mládež neporušenou čistotu zachovala; neboť kde tato ztracena byla, tam obyčejně mravnost a ctnost vůbec ani se neprobouzí a dříve probuzená rychle hyne.

Slovy buďte více neb méně určitými, dle věku a mravného stavu jednotlivců, klade jinochům a dívkám na srdce, aby se varovali zbytečného a zvláště všeho důvěrného obcování s osobami druhého pohlaví a neméně i zábav, na kterých se málo šetří anebo nic nešetří slušnosti a střídmosti, které přecházejí v rozpustilost a nevázanost.

Otcovské péče zpovědníkovy třeba jest obzvláště, když vysvítá ze zpovědi mladého penitenta, že se nachází v nebezpečenství upadnouti ve hříchy smilstva. Za postavené v tomto nebezpečení pokládají se, když jest jim se vyznávat z nepočetných žertů ve společnosti s jinými provozovaných, z nočních toulek, necudných řečí, jež mluvili nebo rádi poslouchali, z nečistých žádostí se zálibou chovaných.

Nejen v těchto případnostech, ale i vůbec jindy klade mládeži opatrně otázky o tyto a podobné věci, vzbuzuje k upřímnému vyznání, varuje obzvláště dívky, aby na stráži byly před úklady nešlechtných lidí, aby nevěřily lichotným slibům, nepřijímaly darů, s kterými by se skrývali měly.

Vždycky třeba jest, aby zpovědník líčil vřelými slovy krásu a vznešenost duší čistých (Moudr. 4, 1. 2; 6, 20. Sir. 26, 20; Mat. 5, 8. ve významu přizpůsobeném Moudr. 7, 11.) a zároveň vzbuzoval k pečlivému ostříhání pokladu toho.

3. V těch, kteří se poprvé zpovídají z dokonaného hříchu smilstva, dbej zpovědník probuditi lítost a stud, předkládaje jim spolu s osvědčením útrpnosti, jak vzácného statku pozbyli, jak ohryzda jest nyní duše jejich před Bohem, nejčistější Pannou a strážným andělem pro ten hřích, jež Bůh nad mnohé jiné v nenávisti má a přísně tresce, který mezi lidmi počestnými ani jmenovati se nesmí. Ale přece ochoten jest Bůh smilovati se nad nešťastným hříšníkem a zase uzdraviti raněnou duši jeho, jestliže on se kajicně ku Stvořiteli a Spasiteli svému navrátí, hříchu a všech příležitostí k němu se varovati opravdu chce. Ačkoli po-

zbyté nevinnosti nelze nabýti zase, může nějak nahrazena býti opravdovou a vytrvalou kajeností; ba kleslý člověk může nyní, ana po spáchaném hříchu bývají pokušení k němu častější a těžší, opravdovým a vytrvalým bojem dobývati zásluh větších, nežli ti, kdož nevinnost neporušenu zachovali a proto i pokušením tolik vydáni nejsou. Neodřekne-li se penitent opravdově a hned toho hříchu, bude mu později polepšení velmi těžko, snad až nemožno a jest se co báti, že mu pro nedostatek lítosti hříchy jeho zůstanou po celý život a konečně za ním půjdou až do hrobu a před soudnou stolicí Kristovu, i když by hřešiti přestal pro změnu okolností (manželství, nemoc, stáří), ne ale proto, že sám hříchu výhost dal.

Any hříchy proti čistotě skoro vesměs v blízké příležitosti se páchají a velmi snadno v návyk přecházejí, spravuje se zpovědník u těchto penitentů pravidly o hříšnicích příležitostných a navyklých.

Stran otázek o hříchy proti 6. přikáz. viz. str. 363.

4. Mezi hříšnými příležitostmi jsou čistotě mládeže nejvíce nebezpečny *nedovolené bližší známosti a ty tance*, které nabývají rázu nemravného z okolností s nimi spojených.

Mravouka křesťanská pokládá bližší známost mezi svobodným osobama rozdílného pohlaví za dovolenu, jenom když se zakládá v opravdovém úmyslu, vejíti v manželství a zároveň souditi lze rozumně, že toto uzavřeno bude brzy se svolením rodičů s obou stran. Ale i takto ještě jsou bližší známosti nedovoleny a hříšny, dávají-li příčinu ke schůzkám tajným.

Netoliko když jest penitent vinen hříchem smilstva, nýbrž také jindy často klade zpovědník svobodným osobám mladým otázku, mají-li známost. Shledává-li se známost nedovolená, má zpovědník činiti s člověkem ve blízké příležitosti ke hříchu se nacházejícím a nakládá s ním dle pravidel o příležitostných. (Viz str. 394.)

Skutečně-li jest vůle a možnost vejíti v manželství, pátrá zpovědník, není-li známost hříšna pro okolnosti spojené s ní. Jest-li tomu tak, pokládá se známost za blízkou příležitost nutnou a to tím více, spáchány-li již i hříchy proti čistotě; protož i bude tu rozhřešení záviseti od svědomitého užívání prostředků, kterými lze příležitost blízkou ve vzdálenou proměnit t. j. nebezpečství hříchu odkliditi. (Str. 394.)

5. Mladým penitentům z těch vrstev lidu, jichžto *taneční zábavy* se dějí za okolností nebezpečných nebo patrně hříšných,

klade zpovědník otázky, jak často se těchto veselostí účastní, zda-li tu necudné neb dvojsmyslné písně zpívali a takové řeči vedli, jaké myšlenky a žádosti tu mívali, zda v necudných zálibu měli, v srdci k nim svolovali, zdali tanečnice k domovu doprovázena byla v noci neb pozdě večer.

V dalším nakládání s penitenty tance milovnými spravuje se zpovědník těmito pravidly:

a) Osobě, kteréž byl tanec příležitostí ke hříchům těžkým, zakazuje se toto veselí, dokud by ke hříchům vésti nepřestalo; nechce-li se k tomu zavázati, nemůže býti rozhřešena.

b) Zpovědník o to usiluj, aby se dívky bez dohlídky rodičů nebo jiné počestné osoby těchto tanečních zábav nezúčastňovaly.

c) Zapovídej vesměs účastenství v tanečních zábavách, o kterých povědomo, že se tu, obyčejně pro žistnost nesvědomitých hostinských, hříchům až i zúmyslně nadržuje.

Ještě více nežli veřejné tance mohou býti mravnosti mládeže škodny ty *pítky a veselosti*, ježto bývají o svatbách, obžinkách a podobných příležitostech. Podobně přecházejí ve blízkou příležitost hříšnou *některé práce*, jež dospělé dívky konají společně v jedné místnosti; docházejí-li tam i mladíci, bývá veselost jenom hříšná.

§ 33. Manželé, rodičové, hospodáři.

1. Působení zpovědníka u manželů směřuje k tomu, aby svoje vzájemné povinnosti věrně plnili. (Viz Kn. V. § 8.)

Sami-li manželé nic nedějí o hříších proti lásce a svornosti manželské, táže se zpovědník jen obecnými slovy, jak se penitent se svým spolumanželem srovnává.

Byť i neshledal nic vážného proti lásce a svornosti, připomíná manželům obyčejně, kterak velice drahý poklad a jistá záruka požehnání božího jest pokoj a tento že tím pevněji stojí, čím dbalejší oba manželé jsou pobožnosti a čím ochotnější jeden každý, aby sebe přemáhal a nedostatky nebo slabosti druhého trpělivě snášel.

Obširněji a důrazněji mluví o těchto věcech, panují-li rozdíly, sváry a různice mezi manžely. Aby vhodně poučiti a napomenouti mohl, pátrá zpovědník po příčině nesvornosti.

Pohnutky k dojmům srdce a naklonění vůle vyplývají z podstaty a z účelu manželstva; obřady oddavek dobře se k tomu hodí, aby pravda poučného slova více objasněna a jako na oči postavena byla.

Znáti příčinu manželské nesvornosti důležité jest i proto, že potom snáze jest posouditi disposici přítomného, ano leckdy i mravný stav a povahu jeho i druhého manžela.

Stěžují-li sobě manželky na svoje manžely, nevěří zpovědník prostě všemu, máje na paměti, že vina bývá na obou stranách. Jest-li jim skutečně trpěti od muže, napomíná jich soucitně, zároveň účinek manželské nesvornosti na dítky připomínaje, aby ústupny a mlčenlivy byly, přívětivostí, modlitbou, laskavým napomínáním a prosbami v čas příhodný o nápravu svého manžela se přičiňovaly, svůj kříž trpělivě a s důvěrou v pomoc boží nésti dbaly.

2. Není-li k tomu příčiny zvláštní, nesluší tázati se manželů o jejich manželském obcování. Káže-li platná příčina, aby se tázal, jakož na př. bývá u manželů od lože a stolu odloučených, při velikém rozdílu ve stáří obou manželů, nebo jsou-li nesvorní, jest-li muž oddán nestřídmosti, za delší dobu v cizině prodlévá, vůbec dává-li k otázkám podnět vyznání kajicníka a jeho mravný stav — klade se nejprve otázka, zdali zachovává spolumanželu svému povinnou věrnost; měl-li myšlenky na jinou osobu.

Zda-li manželé v užívání manželského práva nezacházejí za meze čistoty manželské, nesmí se zpovědník obyčejně tázati; leckdy může neurčité, o této věci pronesené slovo penitenta dáti příčinu k otázce, zdali se něco děje, co penitent, jakožto manžel nebo manželka, za věc nedovolenou považuje nebo snad pochybuje, zdali dovoleno jest.

O hříchu onanie zmiňují se leckdy svědomité manželky a praví také na omluvu svou, že se to děje proti vůli jejich. Tyto jsou povinny manželu připomínati, že jest to hřích těžký, a prosbami jej nakloniti, aby od takové neřesti upustil. Jsou-li samy skutečně nevinny, potěšuje jich zpovědník, že hříchu nemají, i kdyby se nepodařilo jejich vynasnažení.

Domnívá-li se zpovědník z důvodu dobrého (nebo má toho jistotu ze zpovědi manželčiny), že mužský penitent tímto hříchem vinen jest, táže se, zdali zúmyslně zamezuje, aby předního účelu manželstva dosaženo bylo. Shledá-li jej vinna, poučuje o hříšnosti jednání toho a může jej rozhřešiti, jenom když vinník lituje hříchu svého a jest opravdu odhodlán zanechat ho.

Dopustil-li se manželstvím vázaný penitent *cizoložstva*, třeba jest pamatovati též na povinnost restituce povinné druhému manželů nebo manželským dítkám, jestliže se narodilo z *cizoložstva* děcko, jež buďto manžel nevěrné ženy za své považuje anebo *cizoložník* živiti zavázán jest.

Není-li druhému manželů známo *cizoložstvo*, jehož se spolu-manžel dopustil, neukládá zpovědník vinnému, aby se druhému přiznal a za odpuštění prosil.

3. Ne vždycky věřiti lze manželkám, které ve zpovědi vyznávají, že něco tajně odprodávaly, aby potřebných věcí nakoupiti mohly bez vědomí muže, který k nezbytným vydajům svoliti prý nechce. Zpovědník předkládá jim, že by se hříchu dopouštěly, kdyby na takové věci vynakládaly, kterých by rozumný a nelakomý muž povoliti nechtěl. A třeba by muž byl lakomec nebo marnotratník, přece takové jednání ženy bez domluvy zůstati nesmí. Tajné prodeje zajisté bývají se škodou, aby se v tajnosti udržely. Mužovi náleží správa jmění a statku, manželka povinna jest žádati a třeba i tvrdý odpor snášeti, nežli svolení mužova dosáhne. Pokoj domácí neporuší se proto valně, umí-li žena býti mírná a vlídná; bude pak velice porušen, zví-li muž později o tajných úprodejích. — Ovšem bude jinak mluvíti zpovědník, jestli muž marnotratník nebo lakomec, žena pak opravdu jenom na potřebné věci vynakládá; pomáháť sobě takto ku svému a svých dětí přirozenému právu.

4. Kajícníků stavu *manželského* táže se zpovědník, není-li mu již odjinud povědomo, mají-li dítky a kterého věku tyto jsou. Další otázky týkají se péče o křesťanské vychování, o tělesné a duševní blaho dítek. Odpovědi používá k poučování o povinnosti rodičů záhy učiti děti modlitbě a počátkům sv. náboženství, přidržovati je k navštěvování chrámu a školy.

Často třeba jest rodičům na srdce klásti, aby se na pozor měli, když neposlušnost dětí popuzuje hněv jejich. Kletba i hrubé nadávky, jimiž nerozumní rodičové dítky kárají, tělesné trestání v prchlivosti a hněvu ruší vážnost rodičů, nenapravuje káraných, podrývá i lásku k rodičům. Nejvíce působno jest vážné napomínání slovem božím, vážnou připomínkou čtvrtého a vůbec toho přikázání božího, proti němuž se dítě provinuje.

Přemnohým rodičům třeba jest, aby ve zpovědníci poučování byli, že pro zdárnou výchovu dětí svých povinni jsou tyto přidržovati k poslušnosti, ku přemáhání a zapírání svých žádostí a chutí, k trpělivému snášení věcí protivných neb nemilých; že

rodičové sami nad sebou bdíti mají, aby děti jejich od nich neslyšely, na nich nespátkovaly, čeho by také samy mluvily neb činiti neměly.

Společné lože dítek rozdílného pohlaví budiž nezřídka předmětem otázek nebo výstrah zpovědníkových.

Jsou-li *dítka dospělá*, táže se zpovědník také ještě, dbají-li rodičové brániti jim nebezpečných nebo patrně zlých společností, špatné četby, nočních toulek a schůzí, předčasných známostí s osobami druhého pohlaví. Zvláště matky napomíná zpovědník, aby marnivosti a strojivosti dcer svých nehověly, k pracovitosti a k péči o domácnost, o pořádek a čistotnost je přidržovaly.

O nakládání s manžely, kteří se od sebe rozešli samovolně, uznávají se za shodny s křesťanskou mravoukou a pastýřskou opatrností zásady tyto: a) Ženě, která byla neprávne od muže zapuzena, neodpírají se svátosti; muž takový nemůže býti rozhřešen, dokud by ženy své zase nepřijal. b) Nebudiž ve svědomí znepokojován, kdo pro cizoložství opustil spolumanžela; vinný jest nehoden absolve, dokud by se nepolepšil a pohoršení daného nenapravil. c) Nehodni jsou absolve, kdo se rozešli samovolně pro vzájemný odpor (pro mutua aversione). Jsou-li bona fide, a nelze doufati, že by spolu svorně živi byli, nebudte ve svědomí znepokojováni, a nebudiž jim odpíráno rozhřešení, leč by pro nesmířitelný hněv byli nehodni. d) Shledávají-li se kanonické příčiny k rozvodu manželů (separatio a thoro et mensa), manželé se však neobracejí k církevnímu soudu, ale samovolně se rozcházejí, nebudte znepokojováni; rovně ne, když by nálezem občanského soudu rozvedeni byli a se domnívají, že na tomto nálezu přestati mohou. (Srovn. str. 370.)

Otce nemanželské nejen k tomu napomíná, aby ve hříchu již netrvali, ale také jim na srdce klade povinnosti k dítěti a matce jeho.

Matky nemanželské vzbuzuje, aby hanbu světskou nejen pokorně snášely a Bohu za pokání obětovaly, ale také aby v ní spatřovaly obraz hanby a hoře, jimiž by na věčnosti postiženy byly, kdyby se dalšího hřešení nezřekly, volíce raději upadnouti v bídu, nežli se opět ke hříchu navrátit. Srdečné politování, jež projevuje zpovědník osobám těm pro hanbu světskou a pro mnohé, posud zažité trpké chvíle, jest mu za úvod k bolestnějšímu politování jich, že pozbyly nevinnosti a tak vyloučily se z počtu panen, jichž královna, milovnice a zvláštní pomocnice jest Matka boží.

Hřích jejich byl by ještě více trestem božím slíhán, když by nedbaly všecku možnou péči a práci na to vynakládali, aby slovem a vlastním příkladem dítě své k mravnosti a zbožnosti vychovaly.

Umřelo-li nemanželské dítě, vyšetřuje zpovědník, není-li matka smrtí jeho vinna, buďto že mu náležité péče nevěnovala, nebo zúmýslně o bezživotí jeho se přičiňovala.

Vedou-li nemanželští rodiče společný život (souložnictví), nesnadno lze očekávat, že by promluva zpovědníkova tolik prospěla, aby nepravosti té konec udělán byl. Pro blízkou příležitost nehledanou, ve které živi jsou a již opustili nechtějí nebo snad ani nemohou bez veliké obtíže, nelze jim rozhřešení dáti. Horlivá péče duchovního správce, usnadnit jim sňatek manželský, prospívá dobře u takových, kteří ještě dobré vůle jsou a všeho citu mravného posud nepozbyli.

4. Kajicníkům, z jichžlo zpovědi vysvítá nebo knězi odjinud povědomo jest, že cizích služeb potřebují, táže se zpovědník, mají-li čeled; tomu-li tak, otazuje se dále podobně jako rodičů. I kdyby jim neměl vytýkati obmeškání povinné péče o tělesné a duchovní dobré služebných, poučuje obyčejně, v čem péče tato záleží, a vzbuzuje k ní.

Čeledinům kladou se opatrným a šetrným způsobem otázky, zdali pánům svým věrni jsou, nebo jim lehkomyšlně, zlovolně škodu dělají váhavostí a nedbalostí svou, škodu dělají jiným nebrání nebo že sami ze statku pánů svých odcizují.

§ 34. Závady a překážky manželské ve zpovědnici.

Shledal-li zpovědník, že penitent byl uzavřel manželství neplatné (invalidum) nebo nesprávné (illicitum), povinen jest k tomu hleděti, aby se závada (impedimentum impediens) nebo překážka (imped. dirimens) způsobem zákonným odklidila, a když by odklizení možno nebylo, aby se zdánliví manželé od sebe řádně odloučili nebo zdrželivě spolu živi byli.

Nepřemožitelná nevědomost velí také v těchto případech nepoučovali penitenta. (Str. 370.)

I. Bylo-li manželství platně sice, ale nesprávně (valide sed non licite) uzavřeno, třeba jest dodatečné dispense jenom ve dvou případech, a to: a) byl-li jeden ze snoubenců vázán

prostým slibem čistoty; *b)* pro nedostatečné ohlášky (*defectus proclamationum*).

Kdo vešel v manželství nedosáhnuv prve dispense *od prostého slibu čistoty*, nenabyl sňatkem práva, žádati na spolumanželu svém povinnosti manželské, ačkoli oprávněn jest druhému v tom býti po vůli (*debitum conjugale petere non potest, reddere potest*).

Neví-li penitent o tomto následku slibu svého, oznamuje mu o něm zpovědník, jenom když se nadíti lze, že se penitent vedle toho zachová. Nelze-li se toho nadíti, žádá zpovědník *tecto nomine* o dispensi, a když jí dosaženo, dodává jí ve zpovědníci penitentovi, ježž prve byl zavázal, aby za určitý čas pro důležitou věc opět ke zpovědi přišel.

Vi-li penitent o následku svého slibu, domlouvá se s ním zpovědník o záminku, za kterouž by se mohl práva petendi *debitum* zdržovati, dokud by dispense nedosáhl.

Týž následek, jako *votum simplex castitatis* má *přistouplé švakrovství* (*affinitas superveniens ex copula carnali cum alterius conjugis consanguineo gradu 1. vel 2.*). Není však toho následku, jestliže se nalézají aspoň jedna z těchto tří okolností: *a)* si vi coactus adulterium commisit; *b)* si nescivit, complice esse consanguineum; *c)* si nescivit de ista sequela seu poena.

Od prostého slibu, následku jeho a následku švakrovství přistouplého dispensuje biskup. Také v čas milostivého léta jest tu biskupské dispense třeba.

II. Bylo-li manželství *neplatně* uzavřeno, třeba rozeznávati, jest-li překážka prominutelná (*dispensabile*) nebo neprominutelná, tajná (*occultum*) nebo vůbec povědomá (*publicum seu notorium*), a ví-li penitent o neplatnosti svého manželství nebo neví; známa-li penitentovi neplatnost, táže se zpovědník dále, známa-li také druhému manželu, a věděl-li *před sňatkem* o překážce jeden, nebo věděli oba.

Překážky neprominutelné.

Jest-li překážka *neprominutelná* (na př. si quis duxit illegitiman filiam — filium — patris sui) a *vůbec povědomá*, odkazuje zpovědník penitenta k jeho faráři, aby tento zavedl úřední jednání o rozluce (*solutio*) domnělého manželství. K tomuto kroku nesnadnému bylo by třeba donutit odkladem absoluce.

Jest-li neprominutelná překážka *tajna* a není se co báti, že v obecnou povědomost vejde, rozhoduje o dalším postupu nevědomost nebo neznalost domnělých manželů.

Neví-li žádný z nich o neplatnosti manželstva, mohou býti zůstaveni v nevědomosti své, není-li manželství jejich nešťastno. *Ví-li aspoň jeden*, jak se věci mají, nelze zpovědníku nepoučiti jich, že povinni jsou na farním úřadě všecko dle pravdy oznámiti a dokud pospolu ještě budou, zdržlivě žíti. Jenom tehdy mohla by se rozluka neplatného manželství opominouti neb odročiti, když možno nadíti se, že plnou zdržlivost zachovávat budou.

Jest-li tajná překážka *impotentia perpetua et antecedens* a manželství není nesvorné, vzbuzuje zpovědník penitenta ke krokům o zákonnou rozluku oprávněného, aby se uvolil žíti s posavadním manželem společně a počestně.

Podobně vzbuzuje také, jest-li manželství neplatno pro *nedostatečné svolení* (ob defectum consensus.)

Jest-li manželství neplatno pro *pokoutnost* (clandestinitas), jako zejména jsou manželství pouze občanská (civilní), napomíná zpovědník důtklivě, aby penitent vešel v manželství církevní, možno-li vůbec; není-li možno, zachází se s ním jako s příležitostnými.

Překážky prominutelné.

1. Jest-li taková překážka vůbec povědoma, budiž penitent poučen o neplatnosti jeho manželství a že povinen jest naprosto zdrženlivě žíti a prostřednictvím faráře svého za dispensi žádati. Sám-li zpovědník jest vlastní farář penitenta, ukládá jemu za povinnost, aby věc tuto ještě i kromě zpovědi předložil.

2. Jest-li překážka *tajna*, záleží nejprve na tom, povědoma-li oběma manželům nebo jenom jednomu.

a) *Povědoma-li oběma*, dává jim zpovědník naučení jako výše sub 1. povědění; o dispensi žádá zpovědník sám, nelze-li pokládati za jisto, že se penitent k faráři svému obrátí.

b) *Má-li jenom jeden manžel* (penitent) *vědomost o překážce*, náleží nejprve vyzkoumati a posouditi, zdali by záhodno bylo, aby tento zpravil o ní a jejích následcích manžela druhého. Nemohlo-li by se to státi bez nebezpečení kajicnickovy cti (zakládá-li se překážka ve hříchu), různic aneb úplné rozluky: domlouvá se zpovědník s kajicníkem, za kterou záminkou by spolu-

manželu žádajícímu za povinnost manželskou po vůli nebyl a jež od žádosti té odváděl až do času, kdy překážka řádnou dispensí pomine a manželství napraveno bude.

c) *Jest-li prominutelná a spolu tajná překážka oběma stranám nepovědoma*, poučuje zpovědník o jejím bytí a jejích následcích jenom, může-li naději dobrou míti, že žádný z domnělých manželů neužije této vědomosti, aby hledal rozluky, a lze-li také nadíti se, že zdržlivě živi budou až do času konvalidace, aniž povstanou pro tuto vědomost mezi nimi různice, sváry a pohoršení. Nemůže-li takové naděje míti, žádá za dispensi bez vědomí manželův a teprve potom je poučí, až byl dispense dosáhl; ano, jest-li se co báti, že by manželé (nebo jeden z nich) nechtěli potom přijmouti dispense, ale raději by stáli o rozluky, žádá zpovědník za počátkovou nápravu manželství toho (*sanatio in radice*).

3. *Se žádostí o dispensi* pro kajcníka obrací se zpovědník vždycky jenom k *biskupu svému*, kterýž postará se o konečné vyřízení její, nemůže-li sám dispensovati. V žádosti třeba jest jasně vysloviti, *pro jakou překážku* jest manželství neplatno, *pro jaké příčiny a důvody* ukazuje se potřeba dispense; tyto věci tedy třeba jest na kajcníkovi dobře vyzvěděti. Jeden z důvodů po každé bývá krom jiných: „*si separarentur, gravia inde scandala et damnum prolis orirentur.*“

V žádosti za dispensi od překážek a závad tajných udávají se jména smyšlená (žádá se „*tecto nomine*“); v žádosti za dispensi od překážek (a závad) zřejmých a těch tajných, jež v obecnou vědomost vejíti snadno mohou (na př. dle matrik), třeba jest udati pravá jména osob. V překážkách (i závadách) tajných žádá i uděluje se dispense pro vniterný obor (*forum conscientiae*), ve zřejmých pak pro vnější čili právní obor (*forum externum*).

Ku žádostem, jež podává zpovědník, nepřikládají se nijaké písemnosti a doklady; posílají se pak týmž způsobem, jako žádost o plnomocenství ku rozhršení z rezervátů. (Viz str. 405.)

4. Když byla dispense od tajné překážky povolena, dodává ji zpovědník po vykonané zpovědi a daném rozhršení. Předpisům či klausulím dispensační listiny povinen jest penitent plně dostiučiniti.

Manželství se napravuje po obdržené dispensi obnovou řádného svolení (*convalidatio* v. *revalidatio matrimonii renovato consensu*). Byla-li překážka *vůbec povědoma*, děje se obnova

řádného svolení též veřejně (před farářem a dvěma svědky) a poznamenává se v matrice oddaných; jestliže jinde oddáni byli, dává se zpráva o konvalidaci farářů, v jehož matrice zapsáni jsou, aby tento konvalidaci zaznamenal. Po dosažené dispensi od překážky *tajné* obnovují řádné svolení manželé sami mezi sebou.

Ví-li o neplatnosti sňatku pro překážku tajnou jenom jeden z manželů, náleží po dosažené dispensi k novému svolení, aby druhému byla neplatnost domnělého manželství oznámena. Jest-li příčina neplatnosti *nepočestna* (na př. že jeden z domnělých manželů za svobodna tělesně zhřešil s příbuzným druhého v kolenně prvním neb druhém), není sice manžel vinný vázán pověděti spolumanželu, pro jakou překážku nebylo manželství platně uzavřeno, ale povinen jest nicméně zpravit spolumanžela o neplatnosti sňatku jejich. U manželů svorných a po křesťansku smýšlejících bude v této choulostivé případnosti manžel nevědoucí o neplatnosti svazku manželského nejsnáze zpraven a potom i k obnově platného svolení ochoten, když vědoucí řekne, že zpovědníkovi oznámil o chybě, pro kterou nebylo manželství dle církevních zákonů platně uzavřeno, a zpovědník že za potřebno uznal, aby sobě oba navzájem řekli: Svoluji znova k manželství s tebou. — Jest-li se z oznámení takého báti zlých následků (nesvornosti neb až toho, že by o neplatnosti svazku dosud nevědoucí hotov byl rozluky se domáhati), oznamuje zpovědník příhodu biskupovi a prosí za pomoc domnělým manželům a sobě za poučení o dalším jednání svém. U veliké nesnázi s obnovou řádného svolení jest možna dispense od povinného zpravení manžela posud nevědoucího, možna jest i *náprava počátková* (*sanatio in radice*) t. j. prohlášení papežovo, že manželství s překážkou jednomu ze snoubenců nepovědomou uzavřené platno jest tak, jako kdyby překážky bylo nikdy nebylo.

Oddíl V. Soustavné vedení jednotlivců ku spravedlnosti a dokonalosti.

V obor působnosti zpovědnické náleží též vedení nábožných a ctnostného života pilných duší (*manuductio animarum*).

Jako vůbec v životě lidském, tak i v životě nábožném nikdo sám sobě dostačiti nemůže. Cesta nábožnosti a ctnosti zajisté všem lidem obtížna jest, mnohým pak pro jejich osobní

zvláštnosti a pro rozmanité okolnosti života jejich nad obyčej namáhava.

Kromě toho snadno se člověk o sobě samém klame, a vnější tvářnost nábožnosti za nábožnost samu pokládá, nejen sobě neprospívá, ale nábožný život křesťanský vůbec v nevážnost uvádí. Pro tyto příčiny třeba jest všem křesťanské spravedlnosti neb dokonalosti dbalým moudrého vůdce a rádce, který by, sám duchovního života znalý jsa a časem celou povahu svěřenců svých lépe a lépe poznáváje, dostatečně způsobilý byl, aby je na cestě nábožnosti a ctnosti zdárně spravoval.

Obyčejně dávají se na cestu nábožnosti čili křesťanské spravedlnosti a dokonalosti mnozí po životě hříšném, nebo aspoň vlašném — nově obrácení. Jiná třída pobožných jsou lidé, kterým se zvláštními obtížemi bojovali jest — úzkostliví, neb i takoví, kteří kromě milostí obyčejných ještě i mimořádnými obdarováni jsou skutečně nebo se sami za obdarované pokládají.

§ 35. Nově obrácení a kajení.

1. Nově obrácenými se míní lidé, kteří nedávno teprve, ale opravdově opustili svůj život hříšný nebo vlašný a hříchu se vzdali, kdy k němu příležitost a náklonnost ještě měli. *Kajení* mohou i lidé býti, které spíše hřích sám opustil, nežli oni opustili jej.

Generální zpovědi jest penitentům tohoto druhu nezbytně třeba; ona má býti za mezník, jenž odděluje život předešlý od života nového.

2. *Obecné zásady*, kterými se řídí zpovědník, aby *nového ducha posiloval*, tyto jsou:

a) Nabízí častěji, aby Bohu vděční byli za milosrdenství, kteréž je k pokání přivedlo.

b) Působí povlovně, krok za krokem k tomu, aby se mysl a srdce penitenta více a více očišťovaly a pořádaly.

K očišťování hledě dbá duchovní vůdce poznati převládající penitentovu náruživost, zlou náklonnost nebo slabost. Tyto zajisté nejvíce ztěžují cestu ctnosti a jsou všem dobrým úmyslům nebezpečny. Protož i nejvíce proti nim čelí všeliké poučování, rady, napomínání, předpisované prostředky a za pokání ukládané skutky.

K povlovnému *pořádání myslí a srdce* náleží, aby penitent navykal vážnější pravdy víry a mravů, zvláště dle dob a čelných svátků církevního roku, sobě na mysl uváděti, často vzbuzovati božské ctnosti a žádost, líbiti se Bohu. Mnoho záleží na tom, aby uměl každodenní i nepatrné skutky, práce, utrpení a protivenství posvěcovati, skrze ně se Bohu zalíbiti a zásluh sobě dobývati. Protož náleží, aby zpovědník poučoval a znova a znova připomínal, že svědomité konání každodenních povinností a prací, které stav člověka s sebou nese, také za ctnost a službu boží platí, děje-li se ochotně z poslušnosti k Bohu, a vynasnažuje-li se člověk, aby obliže s nimi spojené trpělivě snášel s kajicnou myslí.

c) Vzbuzuje v nich lásku a horlivost ke ctnosti a nábožnému životu vůbec a k těm ctnostem a povinnostem zvláště, jež náležejí ke stavu a věku jejich, nejraději slovy biblickými mluvě o kráse a vznešenosti života svorného s vůlí boží, o blaženosti, jež ze ctnosti vyplývá, o sladkém pokoji, kterého člověk nábožný a Boha poslušný požívá.

d) Nejednou třeba bývá, mírniti v těchto penitentech bázeň a zármutek pro minulé hříchy jejich, a rozmáhati důvěru v Boha milosrdného. Poněvadž pak tato bázeň a první kajicná horlivost leckdy působí nedosti rozumnou horlivost v konání kajících skutků, třeba jest rozkazovati, aby sobě sami bez vědomí a svolení zpovědníkova pokání neukládali ani sliby nějakými se zavazovali.

3. Aby chráněni byli před opětným pádem, ochaběním a vlažností, podněcuje v nich zpovědník ducha kajicného a rozumnou horlivost.

A protož: a) Častěji napomíná, aby pamatovali, jak veliká jest vina i jenom jednoho hříchu těžkého a jak nepatrný naproti tomu každý skutek, jež může člověk za pokání vykonati.

b) Předkládá, jakého by se dopustili nevděku, když by se ku předešlým hříchům zase navrátili, v jaké nebezpečnosti by se takto vydali, poněvadž stav člověka, který se po opravdovém obrácení k Bohu zase do hříchu navrácuje, mnohem horší jest, nežli stav hříšníka před obrácením.

c) Všelikých podnětů a příčin ku zpětlosti, jakož jsou: nebezpečné kratochvíle a veselí, zahálka, nechvalné společnosti povinen jest nově obrácený pečlivě se chrániti.

d) Stran kajících skutků, jež penitentům těmto ukládá i předpisovaných prostředků proti hříchu a k pokroku v dobrém,

všímá sobě zpovědník bedlivě, které z nich penitentovi nejvíce prospívají; takové ukládá nebo schvaluje znova, dokud by působnost jich oslabena nebyla, nebo by duchovní stav penitentův jiných nežádal.

4. Stalo-li se, že kajcník opravdu obrácený po čase opět klesl ve hřích starý, varuj se toho zpovědník, aby domluvami svými nezpůsobil, že by kleslý pozbyl důvěry v sebe samého. Ne výčitkami, ale otcovskou láskou mluví k němu, projevuje mu soustrast a vzbuzuje k novému boji. Opětný pád může při dobré vůli kajcníkově dobré ovoce nésti; sám zajisté pokořuje a zahanbuje člověka, a způsobem, kterým se stal, vnějším podnětem, jenž k němu vedl, dobře učí, kterak by člověk bdíti a na které věci zvláště pozoren býti měl.

5. Z nově obrácených jsou mnozí velice slabi a ještě tolik neustálení, že báli se jest, aby zase neupustili ode svých předsevzetí. Takové jenom vlídnost, opatrnost a trpělivost duchovního správce udržeti a dále vésti může na cestě nezvyklé. Opatrný vůdce usnadňuje lidem toho druhu všechny povinnosti křesťanské, jak jen možná bez porušení pravdy a spravedlnosti, ukládá pokání skrovné a snadné, představuje vytrvalost v díle počatém za bezpečnou záruku klidu, požehnání božího, blaha rodinného, vůbec vynasnažuje se utvrditi člověka v přesvědčení, že také vezdejší blaho naše opatřeno jest, držíme-li se pevně víry křesťanské.

§ 36. Osoby nábožné.

1. Ku správě osob nábožných (*personae piae, devotae*), ježto namnoze jsou nevdané osoby ženské, mohou se družiti některá nebezpečností, nedostává-li se vůdci duchovnímu náležitá opatrnost a mužné rozhodnosti. Snadno zajisté přilnou některé ku zpovědníkovi zvláštní náklonností, a dílem pro tuto, dílem i z marnivé ctižádosti žádají často se zpovídati a ve zpovědnici dlouho prodlévati. Bývají velice starostlivy, aby je zpovědník ve vážnosti měl, jim přízniv byl a dobře o nich smýšlel, pro kterouž příčinu i se někdy děje, že se neupřímně zpovídají.

Aby slabosti tyto nedělaly nesnází nebo až pohoršení, zachovává zpovědník tato pravidla opatrnosti:

a) Nedovoluje, krom dobré příčiny, aby se častěji nežli jednou za týden zpovídaly; ukládá jim, aby ob čas k jinému zpověd-

níku šly, nenáleží-li k úzkostlivým a nejsou tomuto jinému zcela nepovědomy.

Že nábožní lidé ve zpovědech svých pokaždé skoro tytéž chyby a všední hříchy jmenují, důležito jest k posouzení jejich dispozice poznati, opakují-li se chyby jenom z lidské křehkosti, nebo z nedostatku opravdovosti a z návyku, jež přemáhali málo dbají. (Viz str. 396.)

b) Navyká je. aby ve zpovědnici mluvily krátce a sám také je krátce odbývá. Jeden z prostředků k postupu v životě nábožném zajisté jest, aby nábožné osoby sobě opatřily dle rady zpovědníkovy dobrou knihu o životě duchovním a v ní pravidelně čítaly; takto se budou samy poučovati a knězi nebude třeba ve zpovědnici mnoho k nim mluvit.

c) Darů a památek ani nedává zpovědník ani nebere, návštěv soukromých nepřijímá a krom naléhavé potřeby sám jich nedělá, varuje se dopisování, nesnadno mluví pochvalně o některé z duchovních dcer svých.

Zpovědi nábožných mohou *jisté nepořádky v duchovní správě* způsobiti. Jmenovitě jest nepořádek, obmeškávají neb opožďují-li se pro ně zpovědi mužů neb jiné důležité práce duchovní, nebo tráví-li nábožné osoby pro svoje zpovědi mnoho času a zanedbávají povinnosti stavu svého. Pro tuto příčinu jest dobře ustanoviti zpovědi jejich na doby, kdy pro ně jiní zdržování, neb ony samy se dlouho meškali nebudou.

2. Ve zpovědnické správě duší nábožných mají namnoze platnost zásady o spravování nově obrácených. Mimo ty řídí se moudrý duchovní vůdce těmito pravidly :

a) Snaha duchovního vůdce k tomu směřuj, aby se v nábožných lidech více a více rozmáhala *touha po dokonalosti vůbec*. Že ale tato se osvědčuje za opravdovou, když člověk skutečně prospívá ve ctnostech s jeho stavem a věkem shodných, pozoruj zpovědník bedlivě, zdali se v nich penitent utvrzuje. Dobře jest leckdy připomínati, že ctnost a nábožnost nezáleží ve věcech neobyčejných neb až podivných, ale v tom, že člověk ochoten jest zachovati se vždy a všude podle zákona božího.

Podobně třeba bývá poučovati nábožné, že duchovní útěcha neb radost, jakéž častěji pociťují, není důkaz o dosažené již dokonalosti, ale že jest nezasloužený dar, kterým Bůh lidské slabosti pomáhá.

b) Poněvadž pokora se svatou bází jest základní pilíř a spolu i známka pravé ctnosti, třeba jest pěstovati ji stále. K to-

muto cíli slouží: ukazovati na předešlé hříchy penitenta; vážně vytýkati jisté chyby a poklesky, kterých se penitent častěji dopouští; chovati se tím chladněji, čím patrněji vysvítá, že penitent se kloní k nenáležitě sebelásce; připomínati, že bez milosti boží nic nemůžeme a že naše dobré skutky nejsou naše dílo, ale účinek milosti boží; že budeme počet vydávati dle svědomitosti, s kterou jsme milostí a darů božích užívali; že bez pokory žádná ctnost Bohu mila není; že poslušnost ku představeným, ústupnost a snášelivost v obcování s lidmi, trpělivost ve křížích, obtížnostech a nesnázích každodenního života jsou nejjistější známky srdce pokorného.

c) Velice třeba jest učiti nábožné lidi, kterak by u všelikém konání a společenském obcování svém pozorni býti měli, aby nikomu na obtíž nebyli, s pobožností svou také vlídnost a laskavost spojovali, nic neobyčejného v zevnějšku svém a zejména v oděvu si nenavykali a vůbec všeho se vystříhali, odkud by sobě lidé světští mohli příčinu bráti k nespravedlivému posuzování a odsuzování nábožného života a lidí jemu oddaných.

d) Život nábožný má silnou podporu a spolu též ochranu v *určitém pořádku denního života*. V pořádku tomto, kterýž ovšem rozdílný jest dle stavu a povolání člověka, mají svůj čas ti duchovní prostředkové (*adminicula virtutum*), bez kterých nelze prospívati ve ctnostech. Takové jsou: každodenní modlitba s určitým předsevzetím ráno a zpytováním svědomí večer; zvláštní pobožnosti k Ježíši Kristu, Marii, andělu strážci, sv. patronům buďto každého dne nebo na jisté dni; duchovní čtení; časté přijímání svátosti pokání a oltářní; duchovní přijímání a návštěvy velebné svátosti; účastenství v pobožnostech mimořádných a příslušnost k některému nábožnému bratrstvu nebo třetímu řádu sv. Františka.

Rozjímavá (vnitřní) modlitba dle určité metody není všem nábožným možná; ale vzpomínati na důležité pravdy dle dob a svátků církevních, na pravdy o posledních věcech člověka, na jednotlivé výjevy z umučení Páně a t. p. každému možno a potřebno jest. O vzpomínání tomto rozumějí se místa biblická, kdež rozjímání se předkládá za povinnost náboženskou.

Užitečnost denního pořádku velice od toho závisí, aby člověk dobře užíval naskytujících se příležitostí ku přemáhání a zapírání sebe, k osvědčování pokory, trpělivosti a poslušnosti, k odevzdání se do vůle boží. O způsobu, jakým se ta osvědčování dějí, jak bojujeme proti čelným náklonnostem, obyčejným pokušením

a překážkám, poučuje zpovědník opět a opět, dokud by jeho svě-
řenec nenavykl.

e) *Vnitřního a vnějšího sebemrtvení* jest k nábožnému životu nezbytně třeba. Chce-li některý nábožný velmi obtížné sebemrtvení, na př. tuhé a časté posty sobě ukládati, nedovoluje k nim zpovědník snadno, maje na paměti, že první horlivost nezřídka se přenáhluje a že člověku po čase břemenem těžkým bývá, co na počátku rád vykonával. Za to sluší přednost dáti skutkům sebezáporu na pohled nepatrným, ale již i proto užitečným, že lépe chrání před duchovní pýchou. Takové jsou: zdrželiv býti ve mluvení, spokojiti se pokrmý prostějšími, nenáříkati sobě na churavost, na nedostatek, na nešetrnost a nevážnost se strany bližních. K nejvíce potřebným skutkům sebemrtvení náleží: nehledati světských zábav a veselostí, ano jim se zúmyslně vyhýbati.

f) Zásada, dle kteréž nemají sobě lidé nábožní ukládati zvláštních povinností, dokud by se byli neporadili se zpovědníkem, týká se obzvláště *slibů*. Takové sliby, které jedním rázem se naplňují (na př. pouť), lze dovoliti snadno; u *slibů*, které zavazují na dlouhý čas nebo na celý život, třeba jest uvážili osobnost a všechny okolnosti jejího života; jde-li o věci nesnadné, radí opatrný vůdce, aby *slib* učiněn byl s podmínkou, že od něho může z důvodu rozumného dispensovati každý zpovědník.

Velice rozvážně a zdrželivě chová se zpovědník, radí-li se s ním osoba ve světě žijící o *slibu čistoty*. Sám o sobě pomáhá tento *slib* bezpečnému pokroku v nábožném životě, poněvadž propůjčuje ochotnosti a síly k boji proti tělu a světu; ale on může také za následek míti marnivost a bludnou domněnku, jako by v něm již všechna dokonalost záležela. *Slib čistoty* na určitý čas může zpovědník osobám nábožným a skromným snadno povoliti; *doživotní* *slib* může schvalovati jen osobám osvědčené pobožnosti a pokory, jestliže aspoň 20. roku života svého dosáhly.

g) *Členy nábožných bratrstev a spolků* bývá třeba napomínati ku svědomitému konání spolkových pobožností, poněvadž na něm závisí dosahování odpustků. Jest trojí druh členů, kteří se vyznávají z nedbalého plnění spolkových povinností vůbec a zvláště pobožností: 1. Kterí se domnívají, že pro jich opomenutí zhřešili. Bylo-li opomenutí dobrovolné, zhřešili skutečně pro svědomí bludné (*ex conscientia erronea*); takové poučuje zpovědník, že stanovy spolkové ani

pod hříchem všedním nezavazují. 2. Lidé úzkostného svědomí. 3. Lidé útlého svědomí vyznávají takto svoji vlažnost; takovým dává se poučení, že obmeškávání toto mívá svou příčinu v ochablosti a vlažnosti, a vzbuzuje, aby této litovali a pevný úmysl pojali bojovati proti ní.

h) Vůdce duchovní přej svěřencům svým plné svobody, aby všechno přednesli a na všechno se otazovali, co se týče spásy jejich duše a způsobu života duchovního; se své strany ale žádá na nich, aby poslušni byli *dobře uvážených* jeho rad a rozkazů.

U věcech časných se duchovní vůdce ani nenabízí ani snadno nepropůjčuje k nějakým službám a radám; jest-li pak nemožno vyhnouti se tomu zcela, nikdy nesluší, aby o tom ve zpovědnici řeč byla.

3. Duchovní vůdce budiž pozoren, zda-li nábožné osoby snad nepočínají ochabovati a vlažněti. Znamky této změny jsou, že nábožný častěji obmeškává obyčejné pobožnosti a dobré skutky své pro nepatrnou příčinu neb i bez příčiny; že je zkracuje nebo jen ledabylo vykonává; rozržitostí, zábav a veselostí vyhledává, sebe zapíráti a přemáhati méně a méně dbá; ve zpovědi ne tolik upřímně a jasně, jako prve, o chybách, náklonostech a žádostech svých se pronáší.

Znamená-li duchovní vůdce některé tyto věci, připomíná vlídně nebezpečství, kteréž nastává, a pečuje, aby odklizeno bylo. Nejprve pátrá po příčině, pro kterou nábožný ochabuje; vzbuzuje ku předešlé svědomitosti těmi pohnutkami, které dobře působily na počátku, když jistý člověk nábožnému životu se oddával; srdečnými slovy vykládá, že couvání na cestě ctnosti obyčejně vede na cesty hříchu a že horší jsou poslední věci člověka, který dráhu dokonalosti opustil, nežli toho který na dráhu tu nikdy nenastoupil.

Upadla-li ve hřích těžký osoba nábožná, nejeví zpovědník podivení nad tím ani bere pád tento za důkaz, že posavadní nábožnost byla nepravá, ale osvědčuje soustrast a přičiňuje se, aby kleslého zase podzvihl. Vedle příčin a skutečných okolností pádu dává naučení obzvláště tím směrem, aby penitent jen sobě vinu přičítal a před Bohem se pokořil; předpisuje i vhodné prostředky na ochranu před opětným pádem. Podařilo-li se pohnouti penitentem tak, aby se před Bohem a před sebou samým zastyděl pro svoji zpronevěru, může i hluboký pád velice prospěti duchovnímu životu.

4. *Zpovědi řeholnic* jsou mocná podpora řeholní kázně, kteráž čelí k věrnému ostříhání stanov a takto i k plnění slibů řeholních. Protož i promluvy zpovědníka přihlížejí převahou k této věrnosti a svědomitosti. To pak děje se tím způsobem, že zpovědník, o písmo svaté, o výroky a příklady Svatých se opíraje, srdečným hlasem vzbuzuje k poslušnosti, pracovitosti, nezištné, obětovné lásce, ku snášelivosti, ku krocení smyslů, k trpělivosti ve všech obtížích denního života. Na těchto ctnostech všecko záleží, protože v nich se osvědčuje a jimi se také zakládá a rozmáhá přední křesťanská ctnost pokory.

Bez důležité příčiny nedovoluje se jednotlivým členům častější zpověď, nežli jak předpisují stanovy.

Aby promluvy jeho byly působny, budiž zpovědník vůbec přívětivý a soucitný, ale také po kněžsku opravdový, aby vážnosti své sám na ujmu nebyl. Varuj se i pouhého zdání, že by některým nakloněn byl více, než ostatním všem. To zdaří se mu nejsnáze, prokazuje-li sdílnost, přívětivost a soucit členům starším, churavým a nemocným, a zase zámyslně se chová chladněji k těm, na kterých znamená, že k němu větší příchylkost mají.

Žaloby a stesky, jež leckdy jednotlivé přednášejí, dávají zpovědníku nezřídka příležitost, aby působil proti přílišné citlivosti a nezřízené sebelásce, kterými se společný život velmi ztěžuje, až i ztrpčuje.

Kromě jurisdikce obyčejné propůjčují biskupové řádným a mimořádným zpovědníkům řeholnic ještě jisté určité moci nad rezerváty. Že však propůjčování to závisí cele od dobrého zdání jednotlivých biskupů, třeba jest, aby ustanovený dobře povšimnul jurisdikční listiny. Nejčastěji zmocňuje biskup ku rozhřešování ze všech rezervátů diecésních a těch papežských, kteréž podléhají moci jeho (viz str 342. všude vyjmuta jest falsa denuntiatio confessarii de sollicitatione.

§ 37. Milostmi neobyčejnými obdaření.

Život některých duší dokonalých svědčí o tom, že Bůh leckdy propůjčuje milostí mimořádných, jakož jsou: velmi jasné poznání božských věcí, nebo vyšší stupeň víry, vidění (visio), čistější láska, úchvat a vytržení (extasis, raptus) t. j. mohutný vzlet ducha, při kterém vnější smyslové tolik vázání jsou, že netoliko v činnosti ustávají, ale také činni nebo vnějšími předměty dojati býti nemohou.

Milosti a dary tyto neobyčejné nazývají se *gratia gratis data*, a komu jich uděleno, u toho jeví se *stav mystický*, tajemný, jehož nelze měřiti a vysvětlovati podle obyčejného běhu věcí lidských.

Avšak mnohem častěji chorá obrazotvornost neb i nekalé pohnutky k tomu svádějí, aby se člověk domníval, neb na jisto tvrdil, že neobyčejných milostí jest účasten. I svalé osoby nejednou prohlásily, že není snadno mezi mnohými klamy naléztí jednu pravdu. (Viz v kn. VI. o hysterických.)

Skutečně-li Bůh v jisté případnosti uděluje mimořádných milostí a darů, děje se k jeho cti a ku spáse lidí, ale nikdy aby vyvolená duše odtud časné užítky brala, nebo z této příčiny chválena či oslavována byla.

2. Nejjistější známka mimořádných milostí a darů jest pokora tolik opravdová i hluboká, že obdařený nevypravuje o skrytých darech a že jenom poslušnost jej k tomu přivéstí může, aby zpovědníku vyjevil, co se v duši jeho děje.

Kdo sám od sebe rád a mnoho vypravuje o mimořádných darech a milostech, kteréž prý mu dává Bůh, jimi se vychloubá a pozornost lidí na sebe obracetí hledí, ten buďto sám se klame, nebo jiné klamati chce.

Za podezřelé pokládají se lidé slabého, churavého těla, melancholické letory, živé obrazotvornosti; podobně ti, kdož o věcech mystických rádi rozprávějí nebo čítají, nadobyčejných darů a milostí sobě žádají, a vůbec osoby ješitné, domýšlivé, umíněné.

Za blud, klam, nebo zúmýslný podvod pokládá se v oboru tom vše, co pravdám víry a mravů, křesťanské opatrnosti a slušnosti odporuje, nebo při čem se patrně projevuje zisťnost.

Také všechny neobyčejné výjevy, které spojeny jsou s nemocí, ji předcházejí neb po ní následují, které se často opakují, dlouho trvají, podle libosti přerušeny býti mohou, dlužno jest počítati ku klamným a nebezpečným.

Nahodí-li se knězi cos podobného ke stavu mystickému, pátrá obezřele a za delší čas, nepobádá-li snad ješitnost, pýcha nebo zisťnost k opovážlivé hře s nábožností; hledí seznati povahu, mravy a všecken soukromý život nejen osoby; které se týče, ale také jejích domácích a přátel.

Kněz sám ničím na jevo nedávej, že by se věci neobyčejných domýšlel, nebud' ochoten s osobou takovou se zvláště zabývati, a pokud jemu možná, nedopouštěj, aby se lidé k ní sbíhali, od ní radu braly, jejího prostřednictví u Boha hledali.

Zkoušeje pokory její, zapovídá mluvíti o domnělých milostech kdekoli, kromě zpovědi, kárá určité chyby její, zapovídá přísně, aby osoba ta nejevila na sobě nic neobyčejného a lidem podivného.

Vůbec platí o takovýchto příhodách v duchovní správě zásada, že kněz nemá býti lehkověrný, v pronášení soudu svého kvapný, ani sám sebe pokládati za dostatečna k bezpečnému rozsouzení záhadných věcí. Pastýřská opatrnost káže, hledati rady u kněží zkušených a theologicky dosti vzdělaných, a když byly neobyčejné věci v obecnou povědomost vešly, dovolávati se konečného rozhodnutí biskupova.

§ 38. Zdánlivě nábožní.

1. Opak lidí opravdu nábožných a ctnostných jsou ti, jichžto vně projevovaná horlivost náboženská pouhé zdání jest a všecka nábožnost jenom bezduché konání. Osoby takové buďto samy sebe klamou, v náboženství jsouce nevědomy, nebo chtějí klamati jiné.

Obyčejné známky nepravé nábožnosti jsou:

a) Zpovědi přešly v návyk, na kterém se zůstává bez náležité přípravy. Ve vyznání svém nebývají upřímní, a chtějíce býti od zpovědníka považovány za dokonalé, zastírají nebo zamlčují skutečné chyby své, jmenují jenom nedokonalosti, které ani hřích nejsou.

Příčina neupřímnosti ve zpovědi leckdy jest, kromě vlastní ješitnosti, nezřízená neb i smyslná přichylnost ke zpovědníkovi, která snadno i v žárlivost přechází. Pozoruje-li zpovědník cos takového, vyhýbá se krom zpovědi všeliké rozmluvě s tou osobou, ano i nařizuje, aby sobě zvolila zpovědníka jiného.

b) Všecka domnělá nebo líčená dokonalost lidí zdánlivě nábožných přestává na častém přijímání svátostí, na účasti v nábožných bratrstvech, na mnohých, nejraději nových a neobvyklých modlitbách, růžencích a jiných pobožnostech.

c) Obyčejné chyby a nedostatky jejich jsou, že nedbají sebezáporu, jsou zvědaví a mnohomluvní, pomluvační, nesnášliví, směle posuzují všechno jednání a opuštění jiných lidí, zejména těch kněží, kterých nepovažují za nábožné tak a tolik, jako sebe samé; zanedbávají povinnosti stavu svého a rády vy-

nakládají čas na věci jiné, obyčejně jenom aby své domýšlivosti a ctižádosti hověly.

d) Obyčejně libují sobě v pokorném mluvení o své hříšnosti a nehodnosti, o svém nevděku k Bohu za veliké ty milosti, kteréž jim stále prokazuje. Domlouvá-li jim nebo je kárá zpovědník pro určitou chybu jejich, na př., že stýskání jejich na jiné, na nespravedlivé s nimi nakládání není správné, že také ony samy jsou vinny, bývají podrážděny, omlouvají sebe a žalují mnoho na bližní, nejčastěji na své domácí.

e) Některé ukládají sobě tuhé pokání a zříkají se i skutečných potřeb tělesných, aby také v těchto věcech byly ku Svatým podobny a zpovědníku svému tím jistěji za nábožné osoby se představovaly.

2. Duševní stav lidí, o kterých nelze pochybovati, že nábožnost jenom za libůstku mají nebo i za zdroj zisku (1. Tim 4, 5), jest jejich spásu nebezpečen, věřícím na pohoršení, lehkovážní pak a nevěřící používají těchto výjevů náboženského života, aby náboženství vesměs a věrnou přichylnost k němu podezřivali a tupili.

Zpovědník nesmí se v soudu svém ukvapiti, když na jistém penitentu některé známky nepravé nábožnosti shledává; nezřídka zajisté objevují se tyto známky i na lidech dobré vůle, u kterých podobné chyby a nedostatky mají základ v letoře, v tělesné churavosti, v nedostatečném duševním vzdělání neb i v té okolnosti, že penitent posud neměl dobrého vůdce.

Soudí-li zpovědník z důvodů platných, že jistý penitent náleží ku zdánlivě nábožným, povinen jest přičiniti se, aby duše zbloudilá na pravou cestu přivedena, lidem vůle ošemetné pak aby se další hra s nábožností překazila.

Nejprve poučuje penitenta, že svými jalovými zpovědmi svátosti pokání zneužívá a ji zlehčuje a že mu od nynějška třeba bude opravdového zpytování svědomí. K tomuto dává zpovědník bez odkladu návod, vedle okolností života penitentova uváděje v pořadu desatera, hlavních a částečně i cizích hříchů, kladné i záporné povinnosti, u každé též připomínaje, kterak proti ní hřešeno bývá. Na lidech zdánlivě nábožných vůbec a na jistém jednotlivci zvláště shledávané chyby třeba jest tu nejvíce na zřeteli míti.

Potom poučuje o pravé lítosti a pravém předsevzetí, vytýká obzvláště snadnost, s jakou se penitent dopouští hříchů

navykých ne pouze z lidské křehkosti, ale z přichylnosti k nim; snadnost tuto označuje za důkaz, jak málo lásky k Bohu penitent má a jak proto i sebe milosti boží nehodna činí.

Způsob, kterým penitent tato poučení přijímá, sám nejlépe ukáže, lze-li zhojiti zlo nebo nelze. Podvoluje-li se penitent všemu, považuje se to za bezpečné znamení, že více z nevědomosti a pro křivé pojmy o nábožnosti, nežli z vědomé zlosti v zaslepenost tuto upadl. Kde se ukazuje povolnost, tu jest naděje, že se podaří dokonalé vyléčení duše choré v čase nedlouhém. Pak-li ale osoba taková nepřijímá poučení, domluv a rad zpovědníkových, ale jimi se uráží, nelze již pochybovati, že vědomé a zúmyslné pokrytectví odhaleno. Napomínaje jako naposledy k pokornému přijetí otcovských slov, propouští penitenta bez absolve.

Osoby dobré vůle poučuje duchovní vůdce v následujících zpovědích opět a opět, že nábožnost pravá, Bohu milá a člověku záslužná nezáleží v zevnějších pobožnostech a mnohých modlitbách, ale její základ a podstata že jest zapírání a přemáhání sebe, trpělivé snášení těžkých neb odporných věcí, neličená pokora, činná láska k Bohu a bližnímu, jejíž nejjistější známka jest věrné ostříhání zákona božího a svědomité plnění povinností stavu, pracovitost a spokojlivost (*pietas cum sufficientia* 1. Tim 4, 8.)

§ 39. Úzkostní (*scrupulosi*).

1. Tito se vyznačují bezdůvodnou bázní hříchu, kteráž je tolik mate, že o svých myšlénkách, řečech a skutcích na určito souditi nemohou, a protož i se hříchu bojí, kde ho není.

Často a mnoho se ptají o radu, ale danou nespokojují se; jenom na krátko se jim uhošťuje v srdci klid, brzy ale navrácuje se obyčejná malomyslnost opět. Ke zpovědi se strojíce, jsou velmi starostliví, dobře-li svědomí zpytovali a svoji lítost považují za nedostatečnu; skládajíce zpověď bývají zmateni a nevědí, co již pověděli neb co by říci a kterak věc vysvětliti měli. Po zpovědi sužují se myšlénkami, že nepověděli všeho, že zpovědník některým věcem pro nejasná slova jejich asi nerozuměl, že se nezpovídali platně. Proto také se bojí ke sv. přijímání přistoupiti nebo jdou se strachem, že budou přijímati svatokrádežně.

2. *Příčiny úzkostného svědomí jsou:* a) Organické vady v ústrojí tělesném, trvalá churavost, ochablost po těžkých ne-

mocech, předrážděnost nervů z namáhavých studií, nebo trapných starostí; *b)* melancholická, k bázni náchylná letora; *c)* nesprávné představy o Bohu, neznalost nauky o mravech a povinnostech; *d)* umínivost a svéhlavost; *e)* tovaryšení s lidmi úzkostnými a čítání spisů nerozumně přísných; *f)* nezřídka minulý život nemravný.

Úzkostlivost může i nadpřirozené příčiny míti; skrze ni uvádí Bůh ve spasitelnou školu, aby spravedlivých zkusil a je ve ctnostech utvrdil, vlažných ku větší horlivosti povzbudil, kajicníky za předešlé hříchy káral a je více a více očišťoval.

Původce choroby těla může i ďábel býti, který chce obzvláště začátečníkům život nábožný ztížit a znechutit.

Skrupulosita zaujímá buďto všecken náboženský život, nebo se obmezuje na některé stránky jeho.

Nejvíce obyčejné předměty stálých pochybností a nepokojů jsou: zpovědi minulých let; zpověď nastávající; bázeň, že svolil ve hříšné, zvláště v rouhavé a nečisté myšlenky; pochybnosti a bázeň, nachází-li se ve stavu milosti boží.

Za nejvíce obtížný a nebezpečný považuje se stav těch skrupulantů, kteří mají *stálý a těžký boj s myšlenkami a představami proti víře, proti čistotě a proti myšlenkám rouhavým*. Úzkostlivci tito vypravují ve zpovědi s velikou bázni, že se jim stále vtírají ohavné myšlenky o Bohu, mši sv. a velebné svátosti, o Panně Marii a Svatých; že slova rouhavá v nitru jejich povstávají tak, jako by oni sami je říkali; že slova modlitby, kterouž konají, na jazyku se jim proměňují v rouhání.

Skrupulanti toho druhu se nazývají *neodbytnými představami* (Zwangsvorstellungen) znepokojovaní. Stav jejich jest velice blízek pomatenosti, od kteréž obzvláště tím se rozeznává, že trpitel má plné vědomí o převrácenosti a pošetilsti představ neustále se mu vtírajících.

3. Maje činiti se skrupulantem, hledí duchovní vůdce poznati, která jest *příčina* úzkostlivosti; tato zajisté nejvíce rozhoduje o poučeních, radách a rozkazech penitentovi dávaných.

Pochází-li úzkostlivost od tělesné choroby, nemohou slova zpovědníkova postačiti sama; nicméně i v této případnosti třeba jest úzkostlivci lékaře duchovního.

Nemá-li úzkostlivec moudrého zpovědníka nebo se nepodrobuje radám a rozkazům jeho, může se časem přihoditi, že trpitel z ustavičného nepokoje a boje omrzely, životu lehkomyšlnému se

oddá, nebo že zmalomyslní a zmalátní, až i neschopen bude plniti své povinnosti.

Naopak zase může úzkostlivcům, dobře-li jsou spravováni, utrpení jejich velice prospěti; vycvičíť se časem za svědomité, pokorné, nábožné lidi.

4. Ku prospěšnému spravování úzkostlivých třeba jest, aby zpovědník požíval *plné jejich důvěry*. Té nabývá, projevuje-li jim otcovskou lásku, má s nimi trpělivost, a seznávají-li ze všeho jednání jeho, že stavu jejich rozumí, pomáhaje jim u vyjádření toho, což říci chtějí, a klada otázky, kteréž jim usnadňují plné vyznání.

Úzkostným neprospívá zpovídati se občas jinému zpovědníku, který jich nezná.

Obecná pravidla o prospěšném nakládání s úzkostnými jsou :

a) Zpovědník rozvaž pokaždé dobře všeliké poučení, rady a rozkazy, mluv určitě a rozhodně, neměň bez důležité příčiny, co byl radil neb nařídil.

b) Přidržuj úzkostné *k neobmezené poslušnosti*, ukládaje jim časté vzbuzení víry, naděje a důvěrné odevzdanosti do vůle boží.

c) Dávej *naučení a nařízení obecná* raději nežli podrobná, poněvadž jenom takto lze úzkostné časem dovésti k rozumné svobodě v jednání; dle naučení velmi podrobných těžko se k něčemu rozhodují, pochybujíce, zdali tato plně přiléhají ku věci a všem okolnostem, o kterých rozsouditi mají.

5. *Zvláštní nakládání s jednotlivými skrupulanty* řídí se předmětem jejich pochybností a strachů.

a) Souží-li se někdo pochybnostmi, *zdali předešlé zpovědi jeho byly platny*, radí nebo velí se mu, aby skládal generální zpověď. Složil-li ji před nějakým časem a jest-li zpovědníku známo, že penitent byl vždycky aneb aspoň od času generální zpovědi velmi svědomitý v obyčejných zpovědích, nepovoluje mu třeba ani první, a nižádným způsobem druhé generální zpovědi, ale přikazuje, aby o minulých zpovědích svých nemluvil.

b) Jest-li penitent úzkostliv *stran zpovědi, kterouž právě koná*, a strachuje se, že svědomí dostatečně nezpytoval, nebo že dosti srozumitelně se nevyznává, nebo že pravé lítosti nemá, — upokojuje ho zpovědník laskavým připomenutím, že člověk jen to a tak činiti povinen jest, co a jak činiti může; co pro lidskou slabost a nedostatečnost ještě schází, nahraňuje Kristus Pán ze

svých zásluh. Svátost pokání ustanovena jest pro naši útěchu, nikoli aby člověka trýznila.

Úzkostným nesmí toho trpěti zpovědník, aby každou myšlénku a představu jistého druhu, na př. nečistoty, zvláště jmenovali, ale k tomu je přidržuje, aby se obecněji vyjadřovali, a to ještě jenom když vědí, že se v těch věcech za nějakou chvíli se zálibou zdržovali.

c) Souží-li se skrupulant ustavičnou bází, že *svolil ve zlá myšlení*, přimlouvá mu zpovědník, aby jen dobré mysli byl, zlá myšlení sama o sobě že hřích nejsou, ale jen záliba v nich, svolení v ně za hřích se počítá; bázeň kajicníková jest dobré znamení, ona podává jistoty bezpečné, že nesvolil.

6. Obsah poučných a potěšovacích promluv zpovědníkových přizpůsobuje se částečně také *minulému životu lidí úzkostných*. Byl-li tento mravný, vzbuzuje zpovědník penitenta, aby se pokorně podrobil Pánu, bez jehož vůle se nic neděje; že Bůh nedopouští pokušení nad to, co můžeme snést a že utrpení jen k dobru našemu směřuje. (1. Kor. 10, 13.) Příklady biblických trpitelů slouží slovům zpovědníkovým za doklad a potěšují penitenta velice.

Trávil-li úzkostlivec prve delší čas ve hříších nečistoty, v nevěře nebo v jiných nepravostech, klade mu zpovědník na srdce, aby utrpení svoje kajicně snášel, tou pravdou se těše, že dobrou naději míti může hříšník, ježž Bůh kárá ještě na tomto světě.

Všem takovým trpitelům, odkud by koli jejich utrpení pocházelo, sluší dodávati mysli laskavým představováním, že Boha nikdo ztratit nemůže, kdo sám tomu nechce, a že Bůh nikoho nezavrhne, kdo upřímnou vůli má. Často se jim opakuje, že se člověk nedopouští hříchu proto, že pokoušen jest, ano že i zásluh sobě dobývá, když proti pokušení bojuje a hříchu se brání, v myšlénkách a představách zlých se zálibou se nezdržuje.

Pro duchovní vypráhlost a nechuf nejenom nezůstávají pobožnosti naše prázdný zásluh, ale vytrvalost v nich jest o to záslušnější, oč méně útěchy a radosti při nich docházíme.

I to se prospěšně připomíná úzkostnému a stále pokoušenému, že on není samotný, jemuž tyto kříže snášeti jest, ale že mnohé duše vede Bůh po této cestě trnité, aby je očistil, jako se zlato čistí ohněm, očištěné pak a v dobrém utvrzené svatým pokojem odměnil.

7. Velice důležitě jest poučovati úzkostné opět a opět o způsobu, kterak by rouhavým a nečistým myšlénkám odpírati měli. Způsob ten jest, aby pokoušený navykal tyto věci za nic pokládati, klidně od nich mysl odvracet a sám sebe potěšovati vědomím, že věci těch dobrovolně nechce, že by se nikterak neodvážil slovem pronést nebo skutkem naplňovati, co zlá myšlenka obsahuje. Děláje takto s důvěrou v Boha počíná úzkostlivec pomálu odkládati nerozumnou bázeň a nabýváti pokojné mysli. Jestliže však velmi starostlivě sbírá v mysli protidůvody, aby vyvracel, co se mu stále vtírá: tím rychleji vynořují se myšlenky nové a nové, s kterými také bázně a zmatku přibývá.

V nesnázi stálých pokušení proti čistotě budiž pokoušený vzbuzován, aby pečlivě nad sebou bděl a se chránil vnějších podnětů, ze kterých by nové představy povstati mohly; nemá-li sobě vytýkati, že schválně vyhledával míst neb osob, ježto byly příčina, že myšlenky nečisté povstávaly, nechať jen prostě mysl od nich odvrací a bezdůvodné bázni se neoddává.

Dodatek.

I. Nástin přiměřených naučení a kajících skutků vedle sedmera hříchů hlavních.

1. *Pýcha*. Rozvažuj, že sám ze sebe nic dobrého nemáš, ale vše od Boha. „Co máš, čeho bys byl nevzal (neobdržel)? Pakli jsi vzal (obdržel), proč se chlubíš, jako bys nevzal?“ (1. Kor. 4, 7.) Rozjímej o slovech písma svatého: „Počátek všeho hříchu jest pýcha; kdo by se jí přidržel, naplněn bude zlořečenstvím a podvrátí jej do konce.“ (Sir. 10, 15.) — Viz, jak pokorný byl Kristus. „Syn člověka nepřišel, aby obsluhován byl, ale aby sloužil.“ (Mat. 20, 28.) — Pýcha zohavuje člověka Bohu i lidem. „Bůh se pyšným protiví, ale pokorným dává milost.“ (Jak. 4, 6.)

Nechať kajicník uvažuje nedostatky, zlé vlastnosti a mnohé hříchy své, pro něž mu jest pokořiti se; ze hříchův a zlých náklonností jeho předvádí mu zpovědník některé větší a takové, pro něžto by se zahanbiti měl. „Ve mnohých věcech zajisté klesáme všickni.“ (Jak. 3, 2.) „Díme-li, že nemáme hříchu, sami sebe svádíme a není v nás pravdy.“ (1. Jan 1, 8.) Ano více hříchů a nedostatků máme, nežli se domníváme a nám povědomo.

Vzpomínej často a rozjímej, že počet vydávati budeš Bohu právě z toho, co tebe k pýše ponouká, a protož by slušelo, abys odtud více k bázni sobě příčinu bral, nežli k pýše a hrdosti. — Mnozí z těch, nad které se vynášíš, ve mnohých věcech převyšují tě, nad tebe lepší jsou. Jsi-li hrd na některé věci vezdejší, jak pošetilý jsi! (Dovozuje se názorně z té jisté věci, na které si kajicník obzvláště zakládá.)

Pokání. Aby se vynasnažil ze všech sil zůstat klidný, až někdo jej urazí, a nezůstal-li, aby sám sebe pokáral pro pýchu, která jej ku hněvivosti vedla; aby se modlil kleče za pokoru, vzpomínaje zároveň na nejistou, snad již velice blízkou smrt; aby navykl říkati často, zejména po každé modlitbě a kdykoli pochválen anebo sám v sobě si zalibovati bude: „Nikoli mně, Pane, nikoli mně, ale jménu svému dej slávu.“ „Učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem.“ — Při každé pochvalě, kterou sám e sobě slyší, nechať uváží, zdali by také Bůh pronesl o něm tu chválu.

2. *Lakomství.* Chudý lakomec nechať hledí na Ježíše chudého; stav svůj zhoršuje sám a marně se trápí; nechať uvažuje slova: „Kteříž chtějí zbohatnouti, upadají v pokušení a v osidlo ďáblovu a v žádosti mnohé, ne- užitečné i škodlivé, kteréž pohřžují lidi v zahynutí a ztracení.“ (1. Tim. 6, 9.) Nezapovídá Bůh, aby člověk usiloval zlepšiti svůj stav, ale za cíl života nesmí sobě křesťan svého spasení dbalý položití nabývání a rozmáhání statku. „Hleďte nejprve království božího a spravedlnosti jeho,“ napomíná Kristus, sv. apoštol Pavel pak píše: „Majíce pokrm a čím bychom se odívali, dosti na tom mějme.“ (1. Tim. 6, 8.) Nábožný Tobiáš říkal synu svému: „Neboj se, synu můj; chudý sice život vedeme, ale mnoho dobrého mítí budeme, jestliže se báti budeme Boha a jestliže odstoupíme ode všelikého hříchu a budeme-li dobře činiti.“ (Tob. 4, 23.)

Zámožný lakomec nechať uváží, co mu posud prospěly statky jeho a kolikráte již byl opravdu spokojen. Vездеjší statky jsou podobny slané vodě; čím této více pijeme, tím více vzrůstá se žízeň a žádost nápoje. „Nic nepřinesli jsme na tento svět; bez pochyby že také nic odnésti nemůžeme.“ (1. Tim. 6, 7.) Kristus blahoslaví, nikoli bohaté, ale chudé duchem; bohatství dychtivě shromažďovati a v ně důvěřovati rovná se modloslužbě. (Kol. 3, 6.)

Pokání. Za určitých okolností a dob pamatovati na smrt a říkati sobě: „Blázne, dnes v noci požádám duše tvé, a co jsi připravil, či bude?“ (Luk. 12, 20.) — Rozjímati nebo čítati o nehynoucích pokladech nebeských a pokojném jimi vládnutí bez bázně a strachu; o vzácném pokladě dobrého svědomí a dobrých skutků, jehož „ani rez ani mol nekazí ani zloději vykopávají a kradou“ (Mat. 6, 19.), jež i na věčnost bere s sebou člověk. —

S lakomstvím souvisí *necitelnost k nuzným*. Rozjímej, že nejsi majetník, ale jen správce, jež ustanovil Bůh nad čeledí svou, aby jim dával pokrm v čas příhodný. Bůh sám posílá chudé k zámožnějším; jestliže chudým ode- přeme aneb učiniti opomineme, mohouce přispěti, jest tolik, jako Kristu odepríti (Mat. 25. kap.); chudí jsou údové Kristovi, on sám v nich lační a nah jest. Písmo svaté blahoslaví štědrého dárce: „Blahoslavený, kterýž nad chudým a nuzným rozpomíná se; v den zlý vysvobodí jej Hospodin.“ (Žlm. 40, 2.) „Blahoslavení milosrdní, neb oni milosrdenství dojdou.“ (Mat. 5, 7.) „Almužna od (věčné) smrti vysvobozuje a onať jest, ježto hříchy čistí a činí, že nalézáme milosrdenství a život věčný.“ (Tob. 12, 9.)

3. *Smilstvo.* Aby v nečistých vzbudil touhu po nápravě života, představuje jim zpovědník *nebezpečnost* věčného ztracení. Toto vysvětluje a) z *nenávisť*, v jakéž má Bůh hříchy nečistoty. Potopa, zkáza Sodomy a Gomorrhy. V písmech sv. nazývá Bůh odpadlictví od pravé víry smilstvem. Povážíme-li, kterak asi Bohu protivno jest modlářství, ježto věci stvořené (tělesa nebeská, zvířata, sochy dřevěné a kovové) za bohy považuje a ctí, a povážíme-li, že

Bůh sám toto hnusné modlářství nazývá smilstvem: nemůžeme jinak souditi, nežli že smilstvo jest Bohu nanejvýš protivno, poněvadž na označení ohavného modlářství nenalezl jména horšího, nežli jméno smilstva.

b) Nebezpečnoství věčného zatracení dále odtud vysvítá, že hříchem smilstva *rozum člověka se zaslepuje a vůle oslabuje*. Rozum zaslepuje se až tolik, že člověk nečistotě oddaný konečně již ani nepoznává a věřiti nechce, že by to hřích byl. „Selhala nepravost sama sobě.“ (Žlm. 26, 12.) Kterak bude činiti pravé pokání, za hříšníka velikého se nepokládaje? — *Vůle oslabuje se časem tolik, až člověk již ani opravdu nechce hříchu zanechat, ano až tolik, že skoro ani nemůže přemáhati se, byť i byl velmi pevné předsevzetí učinil.* Mnohým děje se, že pro zaslepenost rozumu a slabost vůle nepřestávají hřešiti, až když hřešiti nemohou, když sám hřích opustil je. To však není pokání, a přece bez pokání nemůže nikdo spasen býti.

Smilstvo *znečišťuje všecku duši člověka*, hyzdí obraz boží, ku kterému stvořena jest, a protož i duše nečistých pozbývá všeliké lásky k Bohu a záliby ve věcech božských, pozbývá konečně i víry samé. Pobožnost všecka se člověku nečistému znechucuje, službám božím se vyhýbá, modlitbu zanedbává; všecko to jen znamení jsou, že Duch svatý jej opustil a že duše jeho chvátá k místům, kdež není modlitby, ale jen zlořečení a rouhání, kdež není lásky k Bohu, ale jenom nenávist Boha — k peklu.

Člověk oddaný smilstvu *otravuje duši svou*, až i neschopna jest myšlenek bohumilých a počestných, všecka zaujata myšlenkami ohavnými, kteréž ustavičně povstávají a celou duši zaměstnávají. Člověka, jenž byl za delší čas nečistotě oddán, sužují ohavné myšlenky ve stáří jeho, když by se jich rád zbavil a nemůže; jako dotěrný hmyz obkličují ho, naplňují hrůzou a strachem. — Smilstvo také všecken *jemnější cit ve člověku dusí*, odnímá uctivost a lásku k rodičům, plodí neposlušnost a vzpouru proti těm, kteréž nám Bůh postavil za viditelné zástupce své. A není snad nižádného hříchu na světě, který by zavinil tolikéře vraždy a samovraždy, jako hřích smilstva, a vedle souhlasného mínění svatých učitelů pro žádný hřích netrápí se v pekle tolik zavržených, jako pro smilstvo.

Smilstvem *poskvrňuje se i tělo křesťana*. „Všeliky hřích, kterýžkoli učiní člověk, jest kromě těla; ale kdo smilní, hřeší proti svému tělu. Zdaliž nevíte, že oudové vaši jsou chrám Ducha svatého, jenž jest ve vás, jejíž máte od Boha a nejste svoji (nemáte moci a práva, činiti se svým tělem, co byste sami chtěli)? Neb koupení jste za velikou cenu.“ (1. Kor. 6, 18—20.) „Nevíte-li, že chrám boží jste a že Duch svatý přebývá ve vás? Jestliže pak někdo chrám boží poskvrní, toho zatratí Bůh; nebo chrám boží jest svatý, kterýž jste vy.“ (1. Kor. 3, 16.) Jest-li hřích veliký poskvrniti chrám z kamene vystavěný, chrám mrtvý: jaký teprve hřích jest poskvrniti smilstvem živý chrám boží, tělo křesťanské, drahou krví Syna božího vykoupené, na křtu posvěcené a pomazané! Jakou naději na milosrdný soud míti může, kdo takového hříchu zanechatí váhá, zanechatí nechce?

A kromě toho trestá Bůh smilstvo vždycky opovržením u všech počestných lidí, hanbou, častokráte i nemocmi, nad něž sotva které jiné jsou bolestnější a hnusnější; ty jsou nějaký jen obraz a stín toho trápení, jež budou také na těle snášeti lidé nečistí v ohni věčném.

A naproti tomu, jak jest krásna, lidem i Bohu mila čistota, stydlivost! Duch svatý sám, jako by se divil kráse duší čistých, volá: „O jak krásné jest čisté plémě s jasností! Nesmrtelná zajisté jest památka jeho, neboť i Bohu známo jest i lidem“ (jest ve cti u Boha i lidí). (Moudr. 4, 1.) A Syn boží praví: „Blahoslavení čistého srdce, neboť oni Boha viděti budou.“ — Vizme Marii a sv. Josefa, čeho zasloužili pro čistotu svou; Marii učinila čistota matkou, sv. Josefa pěstounem Krista Ježíše; čistota posud dělá z lidí anděly v těle lidském. Ubohý, nešťastný člověk ten, který pokladu takového sobě vážit neumí, vážit nechce!

Pokání. K modlitbě přidávati prosbu: „Očisť mne Pane a čist budu“; zastaviti se u prosby „a neuveď nás v pokušení“ a rozjímati, že prosba ta jest neupřímná, lživá v ústech člověka, který se příležitostí a nebezpečností nevyhýbá, zlé myšlení a žádosti sám vzbuzuje, pokušením neodpírá, jim se opravdu nebrání, příležitosti ke hříchu sám vyhledává. Častěji přijímati svátost pokání a oltární. — Vytrvalá modlitba za dar čistého srdce; často navštěvovati kázání a služby boží.

4. *Závist* odporuje lásce křesťanské, kteráž velí bližnímu přáteli, čeho bychom sami sobě žádali. Závist jest hřích *pošetilý*; závistivý zajisté sám sebe sužuje a trápí, aniž by hříchem něčeho nabyt neb užil. „Žádáte a nemáte, závidíte a nemůžete dosáhnouti.“ (Jak. 4, 4.) „Hnis kostí jest závist.“ (Přísl. 14, 30.) „Závistí ďábelskou přišla smrt na okršlek země.“ (Moudr. 2, 24.) Plodí nenávisť, pomluvu, na cti utrhaní, skutky nespravedlnosti. Kain ze závisti zabil bratra svého, ze závisti prodali synové Jakubovi bratra svého Josefa. — Co jiným závidíme, snad jest i jejich břemeno, třeba i neštěstí; dojista budou z toho vydávati počet, bude snad příčina jejich věčného zavržení.

Pokání. Modliti se za ty, kterým závidí; k modlitbě uložené přidávati poděkování Bohu za dary a přednosti, kterých propůjčil jiným; častěji rozvažovati, zvláště za mše svaté, jak pošetilá jest závist, kteráž nepřináší člověku leč jen trápení a hřích.

Obžerství. Uvaž, kterak se ponižuješ a zahazuješ až pod nerozumné zvíře, ježto nepřekročuje míry své. Bolný a smutný jest pravému křesťanu pohled na člověka opilého, kterýž na delší dobu sám v sobě zastřel obraz boží a vzal na sebe podobu blázna buďto směšného nebo zuřivého a nebezpečného. Otec, matka, syn utrácí ne svoje toliko, ale též jmění, na které ostatní členové rodiny právo mají, a protož rovná se zloději, až i loupežníku.

Zlé následky plodí tento hřích: rouhavé a necudné řeči, různice, nesvornost mezi manžely, pohoršení vlastním dětem, nemožnost křesťanského vychování v rodině, chudnutí a bídu celých rodin, pohoršení všemu lidu. O pohoršení hrozná slova promluvil Kristus: „Kdo by pohoršil jednoho z maličkých těchto, kteří ve mne věří, lépe by mu bylo, aby zavěšen byl žernov osličí na hrdlo jeho a pohřžen byl do hlubokosti mořské. Běda světu pro pohoršení — běda člověku tomu, skrze něhož přichází pohoršení! (Mat. 18, 6. 7.)

Pokání. Půst; ujma v požívání obvyklého nápoje; vyhýbat se příležitosti a společnosti nebezpečné, svůdné; připomínati sobě, že nestřídmí na věčnosti hroznou žízni trápení budou (bohatec v evangeliu); rozvažovati

o svém stavu (otec, matka, dospělý syn v rodině) a povinnostech, ježto s ním přirozeně souvisí; určité pokání, jako: půst, almužna, odprošení manželky (rodičů), neprodlená zpověď, upadne-li opět ve svůj hřích.

6. *Hněv*. Hněvivých, v nepřátelství žijících tázati se jest, *kdy* se jim křivda stala; zdali protivníku svému přejí zlého; zda mluvili od té doby s urazitelem nebo škůdcem a domácími nebo přáteli jeho. — Jsou-li uražený a urazitel téhož stavu anebo stavu nevalně rozdílného a prokazoval-li uražený dříve svému nynějšímu nepříteli obyčejné způsoby společenské zdvořilosti, budiž poučen, že povinen jest opět tak činiti; toho však nelze nařizovati, jest-li urazitel stavu nižšího neb urážka znamenitá. Dí-li uražený, že odpustil, ale k obyčejným způsobům společenské zdvořilosti se nechce skloniti, budiž poučen, že nepřátelství ještě bydlí v srdci jeho a že nehodna se činí, aby odpuštění od Boha došáhl, jakož učí Pán Ježíš: „Každý, kdo se hněvá na bratra svého, bude hoden soudu.“ (Mat. 5, 22.) „Jestliže odpustíte lidem hříchy jejich, odpustí vám též Otec nebeský hříchy vaše.“ (Mat. 6, 14) Podobenství o služebniku nemilosrdném. (Mat. 18, 23 a sld.) Příklad Kristův, sv. Štěpána, sv. Václava.

Zlolažci, proklínači, rouhači následují ďáblů a všech zavrženců v pekle. Jako sv. Petru řekla děvečka na dvoře Kaifášově, že řeč jeho jej prozrazuje za Galilejského — tak by podobně proklínačům, zlolažcům a rouhačům říci se mohlo: Řeč tvá tebe prozrazuje, že vlast tvá peklo jest, kdež ustavičně se ozývají proklínání, zlořečení a rouhání.

Pokání. Modliti se za nepřitele a škůdce; rozjímati o prosbě „Odpusť nám naše viny . . .“ modliti se vytrvale za dar mírnosti a lásky křesťanské; hledati příležitosti, aby nepříteli neb uraziteli nějak prospěšen byl. — Zlolažcům a rouhačům lze uložiti, aby zemi aneb aspoň kříž, svatý obraz polibili před modlitbou aneb po modlitbě; aby na růženci po každém Zdrávasu říkali: „Sláva Otci . . . Budiž jméno Páně pochváleno . . .“

7. *Lenost*. a) *V duchovních věcech*. „Království nebeské trpí násilí a (jenom) kteříž násilí činí, uchvacují je.“ (Mat. 11, 12.) Nižádného statku a zisku na tomto světě dojíti nemůžeme bez přičinění, práce a namáhání; kterak by nám statky nejdražší, milost boží a věčné spasení, bez našeho přičinění dány býti mohly? Lenost duchovní, t. j. nechuf, váhavost, oškli-vost ke všemu, což týče se Boha i duše naší, jest Bohu protivna, jakož oznamuje sám ve zjevení sv. Jana řka: „Že jsi vlažný a nejsi ani studený ani horký, počnu tě vyvrhovati z úst svých.“ (Zjev. 3, 16.) Podobenství o služebniku lenivém. (Mat. 15, 24—30.) — Pán Ježíš pracoval do umdlení, aby nás vykoupil; bez horlivosti u věcech duchovních nelze člověku dosahovati ovoce vykoupení s takou prací dokonaného. Jako sám o sobě Kristus pravil: „Jáť musím dělati dílo toho, kterýž mne poslal, dokudž den jest; přicházíť noc (blíží se den smrti mé) kdežto žádný nemůže dělati“ (Jan 9, 4.) — tak podobně každému člověku napomenutí dává: Přičiň se, dokud živ jsi, abys pojistil spasení své; až přijde tvá smrt, potom již nic nebudeš moci učiniti, a za času nemoci snad jen velmi málo.

Lenost u věcech duchovních jest velice *škodlivá*. nedbalý a vlažný člověk sám sobě nepřítelem jest. Bůh nepotřebuje modliteb a pobožností našich, ale my jich potřebujeme, a jen pro naše dobré přikazuje nám je Bůh. Málo jest těch dobrých skutků záslužných, kteréž činiti můžeme;

jestliže také modlitbu a služby boží obmeškáváme, nač budeme moci po smrti ukázati spravedlivému soudci svému?

Horlivost ve službě boží, protiva lenosti, libí se Bohu a jest nám užitečna. V písmech svatých a skrze církve katolickou *velí* Bůh, abychom se horlivě modlili, jméno jeho chválili, jeho prosili, a slibuje pobožným dary a milosti své na zemi a věčnou v nebi odplatu. „Pobožnost ke všemu jest užitečna, majíc zaslíbení života vezdejšího i budoucího.“ (1. Tím. 4, 8.) Pobožnost osvěcuje rozum náš, posiluje vůli, aby člověk dobré milovati a činiti, zlého pak nenáviděti a se varovati mohl. Pobožnost prospívá člověku ve štěstí a blahu pozemském, aby nezpyšněl a na hříšné cesty nezašel; prospívá v neštěstí a soužení, podávajíc důvěry, útěchy a posily, kteréž by za všechny statky světa koupiti možná nebylo. Kdo se v pobožnosti utvrzuje, vládne velikým statkem, jakož učí sv. Pavel řka: „Jest pak zisk veliký pobožnost s dostatečností.“

b) Lenost ve pracech, jež ukládá člověku stav a povolání vezdejší, *velice hříšna* jest. Bůh zajisté stvořil člověka ku práci. Hned jak byl stvořil člověka, uložil mu, aby vzdělával ráj a ostříhal ho (1. Mojž. 2 15.); uložil mu tedy, aby pracoval. A když byli zhřešili první rodiče, uložena jim a všem jejich potomkům práce tuhá, těžká, namáhavá: „V potu tváře budeš jísti chléb, dokavad se nenavrátiš do země, z které vzat jsi.“ (1. Mojž. 3, 19.) V knize sv. Joba 5, 7. čteme: „Člověk rodí se k práci a pták k létání.“ Sv. Pavel píše: „To jsme vám přikazovali, že nechce-li kdo dělati, aby také nejedl.“ (2. Thess. 3, 10.)

Zahálčivost a lenost protivna jest Bohu i proto, že člověka *ke mnohým hříchům svádí*. Voda stojatá kazí se a hnije; podobně zahálčivý člověk na duši i na těle zachází. Lenost velmi dobře se nazývá polštářem ďáblovým, neboť ďábel má přístup velmi snadný ke člověku nezaměstnanému práci užitečnou. A jaké smutné následky plodí lenost v každé domácnosti, v každé rodině! Bez požehnání božího všechno lidské počínání marno jest, a Bůh žehná pouze těm, kdo zachovávají staré pravidlo života křesťanského: Modli se a pracuj. — Pracovitost a pilnost jest povinnost tolik důležitá, že ani sebe hojnější pobožnosti nic by u Boha neplatily, kdyby pro ně zanedbával člověk povinnosti a práce stavu a povolání svého. — Kdo z mládí navykl pracovati pilně a svědomitě, tomu v pozdějším věku nebude práce za obtíž a břemeno, bude mu ochranou proti nedostatku a chudobě, jakož i vždy jest ochranou a štítem proti hříchům a nepravostem přemnohým.

Pokání. Kromě modlitby uložiti za nezbytnou potřebu rozumný, stavu a věku přiměřený pořádek života; rozvažovati, že kdo chladný, nevšímavý, netečný k Bohu jest, od Boha opuštěn bývá, v osidla světa se víc a více zaplétá. Kdo služby boží v neděli a ve svátek zanedbávali pro zábavu, těm uložiti půst, odepření sobě jisté zábavy dovolené tolikráte, kolikráte z příčiny této zanedbali služby boží v neděli a ve svátek; kdo pro zisk. těm almužnu, kdo z lenosti, ať vynahradí všedního dne nebo po několik nedělí a svátků chodí na odpolední služby boží. — *Lenivý v práci* nechať uvažuje pohnutky, které by jej podle stavu a povolání jeho ku pracovitosti pobádali mohly, jako na př. otec jakožto živitel rodiny, synové a dcery z lásky a vděčnosti k rodičům, z rozumné péče o svůj život pozdější.

II. Nástin obecných naučení dle stavu kajieníků.

Ku prospěšnému naučení rodičům, hospodářům, dítkám a čeledínům hodí se obsah § 8. v knize V o *poučování snoubenců*.

1. Prospívá vždy, není-li poučení zvláštního pro jisté vážné hříchy třeba, neb i ještě kromě takového, klásti *otcům a matkám* na srdce, jak veliky a vážny jsou povinnosti jejich stavu, že na těchto závisí netoliko jejich, ale také dítek blaho vezdejší věčné. Krátce a srozumitelně předkládané zásady o výchově rozumné, zejména o důležitosti a nezbytné potřebě dobrého příkladu, o rozvážlivosti a důslednosti v nařizování a zakazování, v povolování, zabraňování a trestání, náležejí ku zpovědnickému poučování rodičů. Málo kteří zajisté jsou si dobře vědomi svých povinností vychovatelských a způsobu, kterak je plniti; proto také zřídka slyší zpovědník vyznání o hříších proti povinnostem rodičů k dětem.

K tomu zase často dává podnět vyznání rodičův, aby se jim předkládalo a vštěpovalo, jak velice sluší děti napomínati a kárati slovem božím, připomínati jim totiž vhodné výroky Páně, přikázání, vševedoucnost a spravedlnost boží slovy nemnohými, ale vážnými. Takto i sami chráněni budou, aby ve hněvu neproklínali děti svých, ošklivých jmen jim nedávali. Matka neb otec, kteří ve hněvu klnou dětem svým a jmény ošklivými je nazývají, sami tomu překážejí, aby děti měly k nim úctu, vážnost a lásku, kterou Bůh velí, sami jim znesnadňují zachovávatí čtvrté přikázání boží. A že hříchu hříchem napravití nelze, dojista slova taková nikdy nemohou přispívati ku zdárné výchově dítek, kdežto slovo boží z úst rodičů k dětem zaznívající požehnáno jest od Boha, nezůstává marno, vštěpuje ve srdce dětské bázeň boží. A „blahoslavený, kdo se bojí Hospodina“; lepšího dědictví nad pobožnost a bázeň boží nemohou rodiče dáti dětem svým. Písmo svaté předvádí nábožného Tobiáše rodičům za vzor a dí o něm, že „učil syna svého od dětinství jeho báti se Boha a zdržovati se všelikého hříchu“ (Tob. 1, 10.)

Otcům svých povinností nedbalým dobře jest předkládati názvu toho význam. *Otec* jest tolik co *živitel*. Zpovědník předkládá otcí, že ho zavazuje zákon přirozený a zjevený živiti svoje dítky tělesně i duševně, dáváti jim nejen, čeho tělu jejich třeba jest, pokrm a oděv, ale také pečovati o duši jejich slovem, příkladem, vůbec kázní křesťanskou. Otec jest povinen pečovati o náboženskou a mravnou výchovu dětí svých, všecko čině, co by prospělo a všeho se vystříhaje, všemu i dle možnosti překážeje, odkud by škodný účinek na mysl a mravný cit dítěte pocházel, sám jsa dětem za vzor řádného člověka i křesťana.

Matkám neopomíjej zpovědník předkládati, že ony zvláště povolány jsou vzdělávati srdce dítek a že k tomuto vzdělání náleží na místě prvním, aby se dítky učily pobožnosti, bázni boží, stydlivosti a skromnosti od matek. Té pak nemohou se naučiti ze slov, ale jenom z příkladu matky. Těžké povinnosti své může matka a manželka plniti jenom jest-li nábožna ze srdce, a velmi trpělivá. Nábožnost ji osvěcuje, sílí a potěšuje, aby v zacházení s manželem a stran výchovy dětí vždy pravou cestu a pravý způsob poznávala, trpělivosti nepozbyla. — Blahoslavené děti, kteréž mají matku nábožnou, tichou, trpělivou, do-

mácích práci, pořádku a čistotnosti věrně dbalou. Taková jediné schopna jest dítky své vyučiti nábožnosti, bázni boží a pracovitosti, taková také získá srdce dítek svých, aby jí poslušny byly z uctivosti a lásky. A tomu-li je vyučila, zanechává jim poklad veliký, byť i chuda byla; památka matky nábožné, trpělivé, tiché, pracovité a ve všem spravedlivé vrývá se hluboko v duši dítek, bude jim za strážného anděla na všech cestách jejich, a kdyby snad později zbloudily, zase je uvede na cestu ctnosti.

Dobrá, toho jména hodná matka hotova jest pro dítky všecko učiniti, sama hladověti, aby děti nasýtila, sama umřiti, aby dětem život zachovala. A to činila by pro tělo jejich. Kterak by tedy ze všech sil se neměla přičiniti o takové svoje vlastnosti, s kterými jediné možná dítky vychovati za dobré křesťany, za řádné lidi, že by schopni a také ochotni byli Bohu sloužiti a svou duši zachovati?

2. *Synům a dcerám dospělejším* obyčejně třeba jest úctu, zdvořilost a poslušnost k rodičům vštěpovati. Blaze synovi a dceři, jest-li čtvrté přikázání boží ředitelem chování jejich k rodičům. Ne člověk nějaký, ale sám Bůh slibuje jim požehnání své a dlouhý život. Kdybychom najisto věděti mohli, že vyhraje v loterii nebo na nějaký los velikou sumu peněz, ničeho bychom nelitovali, ničeho nešetřili, raději se jídla zdrželi, a třeba velmi těžkou a nebezpečnou práci bychom podnikli, jen abychom do loterie vsaditi nebo los koupiti mohli. Dětem ale jsou rodičové los, na který jest veliká výhra jista, protože zaslíbení boží neklame. Třeba by vám někdy za obtíž bylo bez odkladu a reptání uposlechnouti, zdvořilost a dětinnou uctivost zachovati, přičiňte se o to k vůli Pánu Bohu a k vůli sobě samému; Pán Bůh velí to jen k vašemu dobrému, on sám z toho nebude míti zisku. A kromě toho také *uznalost* nabádej vás k povinné lásce, uctivosti a poslušnosti; jste již v tom věku, že můžete posouditi, jak mnoho zkusiti jest rodičům s dětmi malými, nežli odrostou, a když dospěly děti, kterak těžka bývá rodičům hlava starostmi, co z jejich dětí bude, kterak by možná bylo je zaopatřiti. Kéž by každý syn a každá dcera mohli nahlédnouti v srdce a hlavu rodičů svých, aby spatřili, kterak rodiče o nich přemýšlejí, o ně starostmi naplněni bývají, kterak velebí Boha za dítě dobré, kterak ale bolest užírá srdce jejich nad dítětem pobloudilým nebo až nezdárným.

Jinochům dobře jest na mysl uváděti, kterak pobožností, stydlivostí, pracovitostí a střídmostí položení mohou pevný, bezpečný základ ke spokojenému a též při chudobě šťastnému životu v létech pozdějších, kdy jim samým domácnost a snad i rodinu spravovati bude. Člověk může navykнути dobrému i zlému, a čemu z mládí navykl, to i v pozdějším věku dělati bude. Navykl-li životu zbožnému, ctnostnému, pracovitosti, střídmosti, snadno v tom vytrvá až do konce; služba boží, práce, pořádek ve všech věcech nebude mu za obtíž, ale bude zálibou, pramenem požehnání božího a spokojenosti, uchová jej mnohých nehod a škod, mnohých pošetilostí a hříchů. Kdo však navykl věcem zlým za věku mladého, tomu těžko neb až nemožno jest odvyknouti později, ten jako silným řetězem spoután a tažen jest ku propasti života nectného a bídného na zemi, nešťastného na věčnosti; ten ztrpčuje život sám sobě a těm, kteří k němu připoutáni jsou svazkem rodinným, život jeho bývá

jedno pohoršení a proto i stíhá jej kletba Páně: Běda světu pro pohoršení! Běda člověku tomu, skrze něhož přichází pohoršení!

Co seje člověk, to i bude žíti. Nikdo ještě nenalezl se, kdo by věku pozdějším byl toho želel, že mladý svůj věk pobožně a počestně trávil, práci se naučil a jí přivykl, ve stav manželský s čistým srdcem a neposkvrněným tělem vstoupil; přemnozí byli a jsou, kteří za svůj nekřesťanský, zahálčivý, lehkomyšlný a pohoršlivý život trpce pykají v pozdějším věku svém, sebe proklínajíce a ty, kteří byli společníci nebo původcové špatného života toho. — Jen mládí trávené vedle pravidel sv. náboženství jest blažené, čistých radostí plné, jest i krásný květ, který nasazuje ovoce sladké, jehož požívati bude člověk dospělý a sestárlý.

Dívčím zachovalým prospěšno bude předkládati, že hodné panny křesťanské jsou dcery Matky boží a zvláštní lásky, ochrany a pomoci její nadíti se mohou, dbají-li věrně, aby měly srdce nábožné, pokorné a čisté. *Srdce nábožné* vzděláváme sobě, dbáme-li modlitby domácí a služeb božích ve chrámě, pamatujeme-li na Boha, Ježíše Krista a jeho nejsv. Matku v každé práci, na každém místě, v každém čas. Jako pracem učíme se a navykáme, skutečně-li je děláme: tak i pravé, srdečné nábožnosti naučiti se a navyknouti můžeme, dbáme-li toho, abychom skutky pobožnosti často konali. Pobožnosti každému třeba jest, nejvíce pak pohlaví ženskému. Co vám přinese budoucnost, nevíte ani vy, ani nevím já; tolik najisto předvídati lze, že vás potká mnohé soužení, mnohá nesnáze, mnohý kříž, jakož usouzeno všem lidem, i králům a královnám. V souženích pak nejsnáze nalézá útěchu a posilu člověk nábožný, kterýž umí k Bohu se utíkat, v něho důvěřovati, v jeho svatou vůli se odevzdávati.

Srdce pokorné, ponížené, sluší křesťanské dívce nade všecky jiné ozdoby a šperky. Pokorná dívka nezakládá si ani na bohatství, ani na krásném oděvu, ani na své postavě, poněvadž ji učí svaté náboženství a každodenní zkušenost, že tyto věci všecky jsou jako dým a pára, že v hodinu smrti a na soudu božím nemohou nás potěšiti ani ubrániti, že mnohým byly za příčinu žalostného pádu, neštěstí časného i věčného. Panna Maria samu sebe pokorně nazvala děvkou, služebnicí Páně v tu hodinu, kdy oznámil jí archanděl, že za matku Syna božího vyvolena jest. Svátí Otcové učí, že nejvíce pro svoji pokoru zasloužila povýšenu býti nad kůry andělské, jakož i sama praví, že Bůh „shlédl na ponížení děvky své.“ — Pokora dívky křesťanské ukazuje se patrně v tom, že uctiva jest k rodičům svým a jich poslušna, že trpěliva jest ve práci, ticha, ústupna, smířlivá ve všem obcování svém vůbec a zvláště s domácími, bratřími a sestrami. — Dcera pokorná, rodičům věrnou láskou oddaná a k nim zdvořilá, pracovitá, pořádku a čistotnosti milovná, tichá, jest požehnání boží v domě, modlitby a požehnání rodičů budou ji provázeti až do smrti její.

Srdce čisté jest před Bohem a počestnými lidmi poklad nejvzácnější, to i chudou dívku povyšuje až ku podobnosti andělům. Jest to perla, o které mohou se rozuměti slova Pána Ježíše řkoucího, že člověk ten, který porozuměl její vzácnosti, prodal všecko a tu perlu koupil. Tak i vy, křesťanská dcero Matky boží, nade všecko za nejdražší poklad mějte

srdce čisté a opatrujte je, aby v tomto světě hříšném poskvrněno nebylo. Ozve-li se ve hlavě vaší zlá myšlénka, nebude to ještě hřích, budete-li jen dbáti, aby se vám nedostala do srdce; a nedostane se tam, jestliže vzpomenete hned na Ježíše a Marii, nejsvětější tato jména po tichu vyslovíte, a jste-li samotna, ještě svatým křížem se požehnáte. Nahodí-li se vám nečistá slova, neslušné žerty slyšeti, učíňte podobně, jako při nečisté myšlénce a hned odejděte, můžete-li, nebo, jak se na moudrou pannu sluší, řekněte původci slov těch, že také Pán Bůh slyší a strážný anděl. „Bděte“, buďte na sebe opatrní, mějte pozor na sebe, „modlete se“, pamatujte často, stále na Boha, na smrt a věčnost, „abyste nevešli v pokušení“, abyste si zlého nic neoblíbili, ve hřích nesvolili a takto v nastalém pokušení neklesli, napomíná Pán Ježíš. Člověk bohabojný bojí se hříchu; smrti se ubáti nemůžeme, ale hříchu ano; kdo se hříchu bojí, ubojí se ho a zůstane věren Pánu Bohu svému.

3. *Starcům a stařenám*, pokud určité hříchy neb okolnosti nežádají poučení zvláštního, předkládá zpovědník, že pobožnost a trpělivost jsou jako dvě berly, o které se opíráti třeba nejvíce v tu dobu, kdy věkem tělo slábne a konec vezdejší pouti naší se blíží. Že jsme za čas minulého života svého zhřešili často i těžce, to víme; zdali však již také odpuštění jsme zasloužili, zdali pokání naše dostačilo spravedlnosti boží, nijak věděti nemůžeme. „Člověk neví, zdali lásky či nenávisti hoden jest, ale všechny věci k budoucímu času chovají se nejisté.“ (Kaz. 9, 1. 2.) „Pro odpuštěný hřích nebyvej bez bázně, aniž přidávej hřích ke hříchu.“ (Sir. 5, 5.)

Konejme pobožnosti, jak jen můžeme, tou nadějí se posilující a těšící, že každá modlitba, kterou jsme s dobrým úmyslem vykonali, každá mše svatá, kterou jsme nábožně slyšeli, bude nám v zásluhu počtena a že to vše položí anděl boží na váhu dobrých činů našich, až budeme na soudu božím státi.

Buďme trpělivi podle příkladu Krista a jeho Svatých. Děje se často, že lidé mladí sobě neváží člověka sestárlého, jemu se vysmívají, křivdu a příkoří dělají neb až jím pohrdají; stáří samo jest charavost, nemoc, leckdy člověk sám sobě za obtíž jest. Snášíme-li trpělivě tyto a jiné obtíže z poslušnosti k Bohu a s tím úmyslem, že to snášeti chceme na pokání za hříchy své: platí naše trpělivost u Boha tolik, jako bychom činili veliké a mnohé skutky dobré, zasluhujeme odpuštění trestů, které bychom trpěti měli v očištcí. A jaká to radostná výměna! Nejmenší muka v očištcí daleko větší a bolestnější jest, nežli i největší souzení a bolesti na tomto světě; tak vykládají svatí učitelové. Obejměme tedy oběma rukama ten křížek, jež nám Otec nebeský na ramena klade, prosíme za svatou trpělivost, neboť tato jediné způsobiti může, abychom nesnášeli nadarmo, čemu i bez trpělivosti se vyhnouti nemůžeme. Neníť jiné cesty k nebesům kromě cesty kříže, a proto i tuto cestu vyvolil Pán Ježíš, aby nás vykoupil; na něho a bolestnou Matku jeho často pohlížejme, kříž Ježíšův a bolesti Rodičky boží buďtež nám za posilu, abychom nesli trpělivě svůj kříž a skrze trpělivost křesťanskou zasloužili, čeho již nemůžeme zasloužiti jinými skutky dobrými.

Oddíl VI. Církevní odpustkové.

§ 40. Podmínky k platnosti a dosažení odpustků.

1. Platni mohou býti jen odpustkové praví, t. j. o kterých se na jisto ví, že od oprávněné duchovní vrchnosti s těmi jistými podmínkami a v tom jistém rozsahu povoleni jsou.

Římská kongregace odpustková vyhlásila dne 18. srpna r. 1899. obecných 9 pravidel, dle kterých se odpustkové praví a nepraví rozeznávají.

2. *Obecná podmínka, bez které člověku nelze odpustků nabýti*, jest stav posvěcující milosti spolu s úmyslem aspoň virtuálním, že odpustků dojíti žádá. *Podmínky zvláštní* jsou určité dobré skutky, ježto se k jednotlivým odpustkům předpisují.

Jsou-li odpustkové povoleni na *určitý den*, třeba jest předepsané skutky téhož dne vykonati; svátost pokání a oltářní lze přijmouti již v den předcházející. Byl-li svátek dne odpustkového přeložen (*festum translatum*) in foro et in choro, nebo jenom in foro, přeloženy jsou též odpustky; byl-li přeložen pouze in choro, nejsou přeloženy odpustky.

Dosažení odpustků *místních* (ind. locales) závisí od návštěvy posvátného místa, na př. kostela neb oltáře. Není-li pro velký nával možno až na místo samo se dostat, postačuje prodlení na blízku chrámu, a pokud se týče oltáře, postačuje obrátit se v kostele obličejem v tu stranu, kdež oltář ten stojí.

Mezi odpustky místními jsou věřícím velice vzácný plnomocné *odpustky porciunkulové* v kostelích některého ze tří odborů prvního řádu sv. Františka Serafínského.*) Odpustky tyto připadají na den 2. srpna. Podmínky, s kterými jich nabýti lze, jsou návštěva kostela řeholního (neb veřejné kaple řeholní), zde modlitba na úmysl papežův, hodné přijetí svátosti pokání a oltářní v kterémkoli chrámu nebo v kapli veřejné. Návštěva i modlitba se může vykonati v čase od nešpor dne 1. srpna do večera dne 2. srpna; podmínce o zpovědi a sv. přijímání lze dosti učiniti již v některý den od 30. července, a byl-li svátek porciunkulový přeložen na neděli, od předcházejícího čtvrtka. Odpustky tyto lze per modum suffragii přivlastniti duším v očistci. Členové III. řádu

Tři řehole sv. Františka jsou za těchto časů: 1. Františkáni (fratres minores), 2. Klarisky, 3. Třetí řád pro lidi ve světě. Odbory prvního řádu jsou: a) Observantes, Reformati a Recollecti (Alkantarini); b) Conventuales (Minoriti); c) Kapucíni.

sv. Františka mohou podmínku návštěvy a modlitby naplniti v kostele nebo veřejné kapli, kde obvodní obec (kongregace) řádu svoje sídlo má.

Na první mši novosvětcenců povolil Lev XIII. dne 16. ledna 1886: a) Plnomocné odpustky novosvětcenci v den první mše; podmínky jsou: zpověď, návštěva kostela, modlitba na úmysl papežův. b) Plnomocné odpustky pokrevním příbuzným do 3. kolena; podmínky: nábožně slyšeti tuto mši, zpovídati se a velebou svátost přijmouti (v kterémkoli chrámě) a pomodliti se na úmysl papežův. c) Odpustky 7 let a 7 kvadragen všem věřícím, slyši-li pobožně tuto mši a pomodlí se na úmysl papežův. (Význam slova *Quadragesima* se vysvětluje ze starobylé discipliny kajicné. Podle této byl povinen člověk, jenž urazil své rodiče nebo církevní představené, celých 40 dní konati takové skutky kajicné, jakéž konali všickni křesťané v čas čtyřicetidenního postu. Kdo se dopustil několika činů, na které byla za pokutu stanovena kvadragesima, byl povinen tolikráte 40 dní konati obyčejné všem věřícím pokání svatopostní, kolika přestupků se dopustil.)

4. Mezi odpustky *věcnými*, t. j. připojenými k jistým svěceným předmětům, *devotionalia* zvaným, náležejí ku předním: Odpustky papežské, odpustky růžencové, rozdílných škapulířů a zastávkového kříže.

a) Papež světí, obyčejně ku prosbě poutníků, růžence, z tvrdého kovu zhotovené krucifixy, kříže, sošky, medaile a spojuje s nimi odpustky těm, kdož předmětů těch užívají ke svým pobožnostem. Odpustky tyto se krátce nazývají *papežské*; v nich obsaženy jsou plnomocné odpustky v hodinu smrti.

Aby se odpustků papežských dosáhlo, třeba jest nositi při sobě některý z těchto svěcených předmětů, neb aspoň jej míti ve příbytku a před ním nebo s ním konati předepsané modlitby.

Plné moci ku svěcení devotionalii s odpustky papežskými může sobě od Apoštolské Stolicе vyžádati každý ku zpovědem approbovaný kněz; obdržené moci smí užívali obyčejně jen soukromí. Zmocněný jest povinen listinu z Říma obdrženou biskupu svému předložiti, prve nežli nabytou moc vykonává. Povinnost tato váže vůbec o všech zvláštních mocech duchovních, odkudkoli nabytých.

Moci této propůjčil Lev XIII. brevem ze dne 3. února roku 1893 na všechny časy (in perpetuum) *duchovním ředitelům Jednoty sv. Děťství Ježíšova*, správcům družin dvanáctičlenných

v této jednotě, a také kněžím vůbec, kteří sami za některou družinu platí obyčejný peněžitý příspěvek nebo dle stanov jednoty jsou doživotními členy. — Moc tu mají *farářové, kteří jsou členy spolku sv. Rodiny*; tito však mohou jí užívatí jenom ve prospěch členů téhož spolku, když nové členy přijímají a ve dni slavných shromáždění spolkových.

Na krucifixech spojeny jsou odpustky s obrazem Spasitele, na růžencích se zrny, dokud zachována jest většina původně svěcených.

b) Kromě růženců od papeže svěcených jsou rozličné druhy růženců a korun, jež vzaly původ v některé řeholi. Generálové toho jistého řádu propůjčují approbovaným zpovědníkům plné moci k odpustkovému svěcení těchto devotionalií v místech, kdež nenachází se klášter téhož řádu.

Členům arcibratrstva růženeckého není zvláště svěceného růžence třeba k dosažení odpustků. *Kromě bratrstva toho* lze člověku skrze modlitbu růžencovou nabývatí odpustků, jestliže má a za modlitby své v rukou drží svěcený od oprávněného kněze (dominikána neb jiného tu moc majícího) růženec; modlí-li se mnozí společně, naplňuje se podmínka, drží-li růženec v rukou jeden účastník. Další podmínka jest, aby celá modlitba se vykonala bez přerušení, podobně jako pobožnost křížové cesty. (Str. 321.)

Poznámka. Každá plná moc, propůjčená od řeholního generála, platí jenom v místech, kdež není kláštera téže řehole. Také papež propůjčuje plné moci ku svěcením odpustkovým s ohradou, že má platnost jenom na místech, kdež není kláštera té řehole, se kterou jistá bratrstva souvisí.

Kříže, korony nebo růžence, ježto se dotkly sv. míst v Palestině a tamějších sv. ostatků, mají pro tu příčinu privilej papežských odpustků.

c) Odpustky spojené s rozmanitými *škapuliři* závisí od náležitého zhotovení, svěcení a vkládání (oblékání v ně). Plnou moc ku svěcení udělují generálové toho kterého řádu. Kněží v jednotě sv. Dětství (viz výše sub a)) mají plnou moc světití a vkládati škapulíře nejsv. Trojice (bílý), Panny Marie Karmelské (hnědý), Sedmibolestné (černý), bez poskvrny počaté (modrý).*)

*) O tomto devotionalu podává naučení dostatečného knížečka *Paterý škapulíř* od P. Methoda Vojáčka. Na skladě v knihkupectví Cyrillo-Methoděiském v Praze.

d) *Skrze kříž zastávkový* (krucifix kovový) mohou nemocní, vězňové a vůbec všickni, kterým není možno konati pobožnost křížové cesty u 14 zastávek, nabýti odpustků na pobožnost křížové cesty povolených. Ku svěcení s privilejem odpustků oprávněni jsou vůbec, kdo křížovou cestu plátně posvětili mohou (viz str. 320.) a kněží v jednotě sv. Dětství. K benedikci postačuje žehnání ve způsobu kříže. Podmínky k dosažení odpustků jsou, aby kříž té jisté osobě náležel a jeho již prve od jiných užito nebylo k témuž účelu; v rukou kříž držíc modlí se bez přerušení 20krát Otče náš, Zdrávas a Sláva Otci (14krát za 14 zastávek, 5krát na uctění pěti ran Páně, jednou na úmysl papežův). Kdo nemůže pro těžkou nemoc podmínce zadost učiniti, nabude odpustků, jestliže vzbuzuje lítost a říká: „A protože tebe prosíme, přispěj služebníkům svým, které jsi předrahou krví svou vykoupil.“ (Te ergo quaesumus . .) Odpustků těch mohou nabýti mnozí zároveň, jeden-li z nich drží tento kříž a všickni společně se modlí.

Podobný k tomuto jest odpustkový křížek, zvaný *toties quoties*. Křížek takový světívá papež ku prosbám určitého kněze a *jen pro něho*. Majetník nabude sám plnomocných odpustků, jestliže umíraje, křížek v rukou drží, a podobně i *každý umírající*, jemuž ho kněz majetník podává, aby ho v ruce podržel, neb aspoň se ho dotknul. Kromě vzývání jména Ježíš, ač-li nemocnému možno vzývati je ústy nebo v mysli, nejsou k tomuto křížku nařízeny nižádné výminky odpustkové, leč by světící papež byl nějaké nařídil. — Podáním křížku mohlo by se apoštolské požehnání v hodinu smrti (v nebezpečné nemoci) nahraditi, jenom když by kněz požehnání toho uděliti nemohl, na př. proto, že ho nemocnému byl nedávno již udělil v téže nemoci.

4. Spolu s plnou mocí k odpustkovému svěcení posílá se zmocněnému i formule. Nebyla-li zvláštní formule předepsána, postačuje požehnati ve způsobu kříže, a říkati: In nomine Patris... a pokropiti svěcenou vodou. Avšak ohled na přítomné žádá, aby se taková svěcení něco slavněji a s modlitbami některými dala.

Jeden předmět může býti svěcen s odpustky rozdílnými.

5. *Obecná pravidla, jak užívati předmětů s odpustky svěcených*, jsou:

a) Odpustky přestávají, když byl posvěcený předmět vsecken anebo s větší část ztracen nebo zmařen, když ve hmotě nebo formě podstatnou změnu vzal.

b) Odpustkové platí pouze těm osobám, pro kteréž byl předmět posvěcen, anebo kterým byl darován z první, druhé, třetí a třeba čtvrté ruky, pokud jen ho nebylo již užíváno (ante omnem usum). Přijal-li někdo svěcený předmět k užívání vlastního, nedochází již odpustků ta osoba, které by jej daroval.

c) Tyto předměty dávají se věřícím darmo, aniž dovoleno jest něčeho žádati za ně anebo přijmouti jménem ceny, výměny, daru, almužny; stalo-li by se tak přece, pozbývá odpustků předmět ten. I kdyby někdo nakoupil těch předmětů, aby je posvěcené jiným přepouštěl pouze za kupní cenu, neplatily by odpustky.

d) Nenabývá se odpustků skrze předmět nalezený anebo zděděný, leč by znova se dal posvětit, nebo by jisto bylo, že dosavadní majetník neužíval ho.

e) Zmocněný k odpustkovému svěcení může světit mnoho předmětů najednou. Svěcení hromadného může sobě vyžádati každý katolický křesťan, chce-li předměty svěcené rozdávat.

f) Předmětů odpustkových nelze jinému zapůjčiti, aby tento skrze ně nabyl odpustků s nimi spojených; odpustky by pomínuly tak, že by jich ani příjemce ani zapůjčovatel nedosahoval.

6. U některých odpustků, jmenovitě u plnomocných, jest přijetí *svátosti pokání a oltářní* za podmínku předepsáno. Případají-li odpustky s touto podmínkou na určitý den, může se zpověď a sv. přijímání vykonati v den předcházející. Kdo se každý týden zpovídají, nejsou povinni zpovídati se ještě zvlášť pro odpustky, leč by se zatím byli dopustili těžkého hříchu.

V některých diecésích (i v budějovické), platí k nabytí odpustků pravidelná zpověď i těm, kdo se zpovídají každé dvě neděle.

Týdenní (dvounedělní zpověď) nemíní se tak, že by se po každé konala v sedmý (čtrnáctý) den.

Kdo jednou za týden (za dvě neděle) přijímají, povinni jsou přijímati také v den odpustkový, není-li tento již sám den obvyklého jejich přijímání.

Padá-li den odpustkový v čas velikonoční, může zpověď k nabytí odpustků předepsaná platit i za náplň zákona velikonočního.

§ 41. Odpustky milostivého léta.

Vlastní milostivé léto připadá pravidelně po 25 letech, trvá v Římě celý rok od 1. nešpor hodů vánočního až do konce nešpor o vigilií vánoční a potom se za určitou dobu slaví po všem katolickém světě.

Konečný účel milostivého léta jest náprava života i mravů mezi křesťany, zejména hříchů v jisté době zavládlých, a projevení lásky učinlivé.

Kromě řádného bývají též *jubilea mimořádná* (ad instar), ježto se častěji k rozkazu Apoštolské Stolyce odbývají pro vážné potřeby nebo nesnáze katolické církve. V těchto případech jest milostivé léto velká pobožnost prosebná i kajicná.

Dokud jubileum v Římě trvá, bývají zastaveny (suspendovány) všechny jiné živým povolené odpustky; lze však je „per modum suffragii“ přivlastňovati zemřelým. — V čas, na který rozšířeno jubileum po všem světě, není této suspense. Ze suspense jsou vyjmuty a zůstávají platny:

- a) odpustky, jichž dosíci lze v hodinu smrti;
- b) odpustky, propůjčené za modlitbu „Angelus Domini“ (100 dní);
- c) za účastenství ve 40hodinné pobožnosti (10 let a 10 kvadragen);
- d) za doprovázení velebné svátosti, když se k nemocným slavně (veřejně a se světly) nese;
- e) odpustky porciunkulové v Assisi, a odpustky oltáře privilegovaného;
- f) odpustky jen duším zemřelých propůjčené;
- g) kterých udělují legati a latere, apoštolští nunciové a biskupové skrze apoštolskou benedikci, neb i jinak ještě dle obyčeje právoplatného;
- h) odpustky povolené za návštěvu Loretty.

2. Na dobu milostivého léta nabývají všickni approbovaní zpovědníci rozsáhlých plnomocenství, a to:

- a) Aby platně rozhřešovali ze všech církevních censur komukoli vyhrazených. Byl-li někdo nálezem vrchního (per sententiam judicis) censurou stížen v oboru práva (pro foro externo),

může jej zpovědník rozhřešiti v oboru svědomí (pro foro interno), i když posud obecným podmínkám všelike absoluce (str. 383.) zadost neučinil, ale opravdu slibuje, že ještě v čas jubilea zadost učiní.

b) Aby rozhřešovali ze všech rezervátů papežských a biskupských; *vyjmuty jsou: Absolutio complicitis in peccato turpi, a falsa denuntiatio confessarii de sollicitatione.* (Str. 405.)

c) Aby skutky předepsané buďto v jiné proměňovali nebo na jiný čas odkládali, když vůbec neb aspoň na ten čas není možno je vykonati.

Za zpověď, přijímání a modlitbu na úmysl papeže nelze jiných skutků položit, a protož tu zbývá jen odklad.

Dětem, které posud nebyly ke sv. přijímání vedeny, ukládá se určitá modlitba v náhradu.

d) Aby všelike sliby proměňovali v jiné skutky dobré, ukládajíce v náhradu zároveň i jisté pokání. *Vyjmuty jsou:* Sliby papeži vyhrazené (str. 403.); sliby se závazkem ve prospěch jiného učiněné a od něho přijaté; sliby, pro jichž nevyplnění by někdo utrpěl škodu (in praejudicium tertii). *Vyjmuty jsou i sliby kajicné* (vota poenalia), kterými se člověk dobrovolně k určitým skutkům zavazuje, jako za pokutu, když by upadl ve hřích; lze-li jinými skutky téhož účelu dosáhnouti, jsou kajicné sliby proměnitelné.

Ku záměnám slibů postačuje v čas milostivého léta přání penitentovo, byť i příčiny zvláštní nebylo.

Zpovědník řídí se v této věci obecnou zásadou, že se na místo slíbených ukládati mají skutky *rovnocenné*. Tak na př. slib pouti jednodenní lze proměnit v půst jednoho dne a vynaložení útrat poutních na zbožné účely neb almužny; půst jednoho dne ve přijetí svátostí pokání a oltářní; za slib nevstoupiti ve stav manželský lze uložit zpověď a přijímání každý měsíc po celý život, neb aspoň dokud manželství trvá; za slib postu každou sobotu, zpověď a přijímání dvakrát za měsíc.

e) Aby dispensovali od *nepravidelnosti tajné*, kteráž nastala pro nedbání censury (exercens ordinem, licet in censura se sciat).

Plných mocí těchto jen proto se propůjčuje, aby se věřícím usnadnilo dosažení odpustků, a lze jich ve prospěch

jednotlivců jenom jednou (v jedné zpovědi) za čas milostivého léta užítí.

Odpustky milostivého léta mohou se způsobem přimluvy duším v očištění přivlastňovati, jestliže výslovně tak praveno v papežském prohlášení milostivého léta řádného nebo mimořádného.

§ 42. Podmínky k dosažení jubilejních odpustků.

Tyto bývají: zpověď, přijímání, modlitba na úmysl papežův, návštěvy chrámů, almužna, půst.

Řeholníci mohou skládati jubilejní zpověď u každého aprobovaného zpovědníka, řeholnice u každého pro kterýkoli řeholní dům nařízeného.

O jubilejní zpovědi jest pamatovati:

a) Kdo by po této zpovědi upadl ve hřích těžký, prve nežli ostatní skutky vykonal, měl by nové zpovědi potřeby, aby odpustků nabyt.

b) Jestliže někdo v čas jubilea byl platně rozhrěšen z rezervátů (censur a hříchů vyhrazených), nebo mu slib zaměněn byl, neb dosáhl dispense, ale nevykonal ostatních předepsaných skutků: nenabývá sice odpustků, ale rozhrěšení, záměna i dispense zůstávají v platnosti, jestliže skládal zpověď s úmyslem, aby jubilejních odpustků došel.

c) Kdo pro *nezaviněný* (bona fide) nedostatek náležité dispoice (na př. pro nezaviněnou neznalost základních nauk) zpověď neplatnou složil a rozhrěšení obdržel od zpovědníka o tom nedostatku nevědoucího: jest rezervátu sprostěn, a může v následující platné zpovědi od každého zpovědníka, i krom jubilea, rozhrěšen býti. Obdržel-li záměnu slibu nebo dispensi, zůstávají platny i tyto.

d) Kdo se vlastní vinou (mala fide) neplatně zpovídal, zůstává v rezervaci.

e) *Zapomněl-li* penitent v jubilejní zpovědi vyjevíti rezervát, může jej potom, i kromě jubilea, každý zpovědník z rezervátu toho rozhrěšiti.

f) Bylo-li penitentovi v čas jubilea rozhřešení *odročeno*, může nicméně rozhřešen býti z censur ihned, jestliže se podvoluje náležitému dostiučinění. Vykoná-li v čas jubilea předepsané skutky, nabude odpustků, i když by se čas odkladu až po jubileu končil.

Připadá-li jubileum v čas *velikonoční*, nemůže se přijímáním jedním naplniti povinnost velikonoční spolu s podmínkou odpustků.

O *modlitbě* nebývá předepsáno, jak dlouho má trvati a jakého formuláře jest užiti; nařizuje se toliko, aby modlitba byla *ústní*.

Návštěva kostelů děje se obyčejně tím způsobem, že účastníci v procesích od biskupa obzvláště nařízených nahrazují návštěvu soukromou. Kdo se procesí nezúčastnil, koná předepsané návštěvy sám.

Almužna, kterou v čas jubilea udělila hlava rodiny, platí také členům rodiny; podobně jest i v duchovních konventech. Také chudí jsou k almužně zavázáni; ale jim a řeholním osobám může zpovědník uložití za ni jiný skutek dobrý.

Půst zachovává se dle obyčeje v diecési zavládlého; protož i kde pokrmy z vajec a mléka nejsou zakázány ve dny postní vůbec, nezakazují se ani o postu jubilejním.

§ 43. Požehnání odpustkové.

Pravidelně jest jenom papežské neb apoštolské požehnání spojeno s plnomocnými odputky. Nazývá se obyčejně *generální absoluce*.

Apoštolské požehnání může ve zpovědnici po absoluci ze hříchů každý zpovědník udělovati členům III. řádu sv. Františka, zpovídají-li se v některý ze dní k tomu výslovně určených, ježto jsou: Hod boží vánoční, velikonoční a svatodušní, svátek Srdce Ježíšova, neposkvr. Početí P. Marie, sv. Josefa, jizev sv. Františka (17. září), sv. Ludvíka (25. srpna), sv. Alžběty (19. listop.). Požehnání toho může se udělovati již v den předcházející.

Veřejně krom zpovědnice mohou této benedikce udělovati provinciálové řádů Františkánských a zmocnění k tomu kněží těchto

řádů; kněží vůbec, kteří nabyli práva do III. řádu sv. Františka členy přijímati a terciářskou kongregaci spravovati. Čas k udělování veřejnému trvá od večera předcházejícího dne až do večera dne odpustkového. Žehnající jest povinen užívatí formule předepsaného k této benedikci. Není-li odpustkový den zasvěcený svátek, může se veřejné požehnání udělovati v neděli nebo ve svátek mezi oktávem odpustkového dne.

Forma požehnání toho jest: „Dominus noster Jesus Christus, qui beato Petro apostolo dedit potestatem ligandi atque solvendi, ille te absolvat ab omni vinculo delictorum, ut habeas vitam aeternam et vivas in saecula saeculorum. Amen.

Per sacratissimam passionem et mortem Domini nostri Jesu Christi, precibus et meritis b. semper Virginis Mariae, b. apost. Petri et Pauli, b. patris nostri Francisci et omnium Sanctorum, auctoritate a summis Pontificibus mihi concessa, plenariam indulgentiam omnium peccatorum tuorum tibi impertior. In nomine Patris † et

Za zvláštních okolností lze užití krátké formule: „Auctoritate a sum-
peccatorum tuorum indulgentiam tibi impertior. In nomine“

Benedictio apostolica cum indulgentia plenaria zove se správně slavné požehnání, kterého s papežským povolením udělují biskupové na boží hod velikonoční a v jeden jiný po libosti volený svátek po mši pontifikální. Moci této propůjčuje papež také řeholním opatům, majícím právo pontifikálií, na jeden svátek v roce.

K dosažení odpustků těchto předpsáno jest, aby přítomni byli, když se požehnání to dává, a pomodlili se za papeže, biskupa (neb opata) žehnajícího a za všecku církev.

Téhož apoštolského požehnání udělovati dvakrátě do roka zmocnění jsou Františkáni, Kapucíni a Minoriti v kostelích svého řádu, s tou však ohradou, aby ho neudělovali v témž místě a v týž den, kde a kdy uděluje biskup.

Poznámka. „O Benedictio apostolica in articulo mortis jedná § 7. knihy VI.

§ 44. Povinnosti duchovního správce stran odpustků.

Duchovní správce jest povinen k tomu přispívati, aby věřící horlivě hledali a dobývali odpustků. Povinnost tato se zakládá v obecné povinnosti jeho působiti v duchu a dle úmyslu církve, kteráž odpustky za spasitelné vyhlašuje. Odpustky zajisté jsou již od nejstarších dob křesťanských prostředek velice pů-

sobný, kterým církev zlo hříchu a jeho následků věřícím vážně na mysl uvádí, lidské slabosti v povinném dostiučinění mateřsky pomáhá, ku kajcnosti a konání skutků lásky křesťanské vzbuzuje, pobožnost rozněcuje, důvěru v zásluhy Ježíše Krista i Svatých budí, život křesťanský vůbec obnovuje a posiluje.

Prostředkové jimiž duchovní správce úkolu svému stran odpustků dosti činí, jsou poučováni a vzbuzováni věřících, pěstování bratrstev, horlivost u slyšení zpovědi v každý čas.

Vykládati křesťanskému lidu přesnou církevní nauku o podstatě, významu, cíli a prospěšnosti odpustků jest proto třeba, že jinak nelze zabrániti, aby křivá a převrácená domněnka nepovstávala z pověrečnosti, nevědomosti a neuctivosti. Jasný výklad pravé nauky církevní jest nejlepší a nejvíce působná obrana tohoto utěšeného článku víry, kterýž nerozumem lidským nad jiné byl a bývá zlehčován a za zbroj proti církvi obracen.

Aby pak nábožný lid katolický bral skutečně z odpustků církevních ty duchovní dary a milosti, ježto se v nich obsahují, třeba jest jej poučovati o způsobu, kterak jich nabýti a ve prospěch svůj a duší v očistci užiti lze. Nejednou i třeba bývá vystříhati lid před odpustky nepravými a pochybnými, jakž vyskytují se při mnohých modlitbách a pobožnostech od církve neschválených, ano výslovně zakazovaných.

Z pravých odpustků schvaluje duchovní správce předem takové, které vydány jsou na pobožnosti vůbec dobré a pokroku v životě křesťanském prospěšné, jakož jsou odpustkové na vzbuzování božských ctností, navštěvování velebné svátosti, na křížovou cestu, pobožnost růžencovou a j., anebo které spojeny jsou s bratrstvy, jednotami a pobožnostmi nad jiné prospěšnými k rozmáhání pevné víry, smýšlení a života křesťanského v jednotlivých stavech, jako na př. s jednotami mládežníků, panen, křesťanských matek, s devítidenní pobožností ke sv. Aloisiu.

Nalézají-li se na osadě odpustky místní, budiž duchovní správce pamětliv, že ohlašovati je dovoleno jest, jenom když pravost jich nepochybná. O všelikých místních odpustcích náleží chovati při chrámě (v archivu farském, klášterském . .), jehož se týče, buďto původní listinu propůjčovací nebo pověřený opis její, Nemůže-li duchovní správce naleznouti propůjčovacích listin, nesmí odpustků těch ohlašovati, jak by koli stará tradice o nich svědčila. V případnosti takové sluší zpraviti biskupa o věci a pak

jeho prostřednictvím vznésti žádost ke sboru odpustkovému v Římě, odkudž asi bude prosbě vyhověno a řádnou listinou dáno povolení těchto odpustků, kteréž posud dle staré tradice za pravé jmíny byly.

Všeliké nově povolené místní a osobní odpustky (n. př. nějakému nábožnému spolku propůjčené) mohou se jen po schválení biskupově na osadě hlásati.

Kniha V.

Posvěcování svazků společenských.
Církevní pomoc v důležitostech a bě-
dách vezdejšího života.

Křesťanství má na zřeteli člověka *celého* vedle přirozenosti jeho, ku kteréž náleží i ten znak, že člověk jest bytost společenská, čili ku společnosti rovných vázaná. Pozemský život lidský představuje křesťanská pravda za čas, ve kterém se člověk má vzdělávati k životu věčně blaženému.

Protož i zásady a pravdy křesťanské jsou samy o sobě té povahy, že pořádají též časně důležitosti lidské tolik výborně, jako by křesťanské náboženství jen k tomu cíli na svět uvedeno bylo.

Působíc na místě Kristově a mocí jeho má církev katolická i ten úkol, aby společenský život lidský posvěcovala, tak aby se vedle ideje boží vytvářel, zdrojem pozemského a prostředkem k dosažení věčného blaha byl.

Že pak přirozený život kleslého lidstva rozmanitými bédami protkán jest, kteréž člověku ve snaze po věčném cíli a v dosažení jeho překážejí: náleží k úkolu katolické církve i pomáhání ve bédách vezdejšího života lidského.

Působíc ode dávna blahodárně obojím směrem tímto, osvědčuje katolická církev božský původ svůj ne méně, nežli v oboru čistě duchovním skrze přímou péči a práci o nadpřirozený život věřících.

Oddíl I. Posvěcování přirozených svazků společenských.

§ 1. Společnost a její rozčlenění. Právní řád společenský.

Člověčenstvo jest orgánická jednota kmenů a národů, jest *společnost* (societas humana), protože všickni lidé jeden cíl konečný mají, a jeden každý vedle zvláštního stavu svého přičinovatí se má, aby vespolečného cíle dosaženo bylo.

Obecná společnost lidská rozčleňuje se ve tři společnosti zvláštní, vedle rozdílných úkolů, jichžto řešení náleží k podstatě a bezpečnému trvání obecné lidské společnosti. Tyto zvláštní, nezbytně potřebné společnosti jsou: rodina, společnost občanská čili stát, společnost náboženská neb církev.

Další rozčlenění společnosti vyplývá z potřebného rozdělení práce a z nerovnosti majetku; takto se tvoří ve společnosti rozdílné stavy a třídy, kteréž navzájem k sobě odkázány jsou, protože nikdo sám sobě dostačiti nemůže.

Obecně lidská společnost a v ní bytně obsažené tři společnosti zvláštní, jakož i rozdílné stavy a třídy ve společnosti mohou ke blahu obecnému a ke blahu svých členů trvati a prospívati, jenom když mezi součástmi celku jisté ustálené vzájemné styky se nacházejí, tak že každému jednotlivci jistá práva náležejí, ale každý též jisté povinnosti k ostatním jednotlivcům a k celku má. Souhrn těchto styků vzájemných, určitě vytčených, jest *právní řád společenský*; tento má svůj základ ve vůli boží a souvisí úzce se zákonem mravným, protože každá právní povinnost jest i povinnost mravní.

Ve společenském, s úmysly božími shodném právním řádu obsahují se i *přirozené svazky*, kterými se mnohost jednotlivců v orgánickou mravní jednotu, ve společnost rozumných bytostí spojuje.

Základní ideje právního řádu společenského, ježto vysvítají z přirozenosti a cíle člověka, jsou: Člověk jest k osobní svobodě určen; všickni lidé jsou jedné přirozenosti a rovné hodnosti; každému člověku náleží právo zachovati a vyvíjeti se, a rovně i právo nabývatí osobního majetku; člověk žije a vzdělává se ve společnosti s rovnými jemu; každá společnost udržuje se blahopřejnou láskou a důvěrou, autoritou a závislostí, vládou a poslušností; všeliká autorita má svůj základ v Bohu, držitelé autority jsou zástupcové Boha, jsou panovníci z milosti boží a Bohu odpovědni; práci, poslušností a blahopřejnou k jiným šetrností

slouží a prospívá jeden každý sobě samému, soudruhům a celku; jsa bytost rozumná, mravná i náboženská, má se člověk pozemského života svého činiti hodna, z něho se radovati, blaha v něm hledati a požívati, pokud by dobrému právu bližních na ujmu nebylo a v dosažení nadpřirozeného cíle nepřekáželo.

Základní tyto ideje jsou i zákon přirozený; zjevení boží je hlásá již ve Starém Zákoně, jasněji a plněji v Zákoně Novém; ony jsou nezbytná podmínka, bez kteréž éthická společnost ani obstátí, ani obecnému a osobitému blahu prospěšna býti nemůže.

Upadají-li tyto ideje v nevážnost nebo se porušují, pochází odtud zmatek ve společnosti, neodvratný následek jsou pak mnohonásobné svízele a konečně i zánik společnosti.

§ 2. Posvěcování společnosti obecně lidské a společnosti občanské skrze církev.

Věrně držíc a stále ohlašujíc základní pravdy o životě společenském, hájíc jich proti zásadám křivým, a pokud jí v tom nezabraňuje lidský nerozum nebo lidská zloba, i v život je uvádějíc, *posvěcuje církev společenské svazky*. Posvěcování společnosti skrze církev znamená tolik, že církev pracuje k tomu, aby se společnosti samy za štípení boží považovaly, aby autorita i členové šetřili práv jednomu každému vlastních a správně plnili své povinnosti, aby společenská ustanovení uznávala za nejvyšší ředidlo přirozené právo a zjevenou pravdu boží.

Zásady tyto v život uvádějíc založila církev křesťanské státy a občanské řády; posvětila a za mravný, s lidskou důstojností shodný také zevně označila svazek státní hlavy s poddanými skrze slavné korunování králů a císařů, slovy a významnými obřady jim připomínajíc, že povinni jsou spravovati národy ve shodě s vůlí boží. A že o svornost mezi duchovní a světskou mocí vždy a vždy se vynasnažovala, za potřebnu ji uznávajíc ke zdárnému vývoji člověčenstva, a že skutečným potřebám lidským rozuměla, za přirozené a protož i za oprávněné je uznávala: byla duchovním původem společenského řádu, při kterém věda, umění a mravnost ku blahu společnosti, jejích stavů a tříd rovně tak prospívaly, jako se dařilo průmyslu a zemědělství.

Za časů novějších, kdy svět na svoji, zhusta i s přirozeným rozumem a s vážnými důležitostmi lidskými spornou osvětu a duchovní dospělost hrdý, převahou směrem materialistickým kráčí, překáží se církvi. aby na státy a národy podobně působiti mohla, jako za časů dávných. Nicméně však i přes tyto překážky valně k tomu přispívá církev katolická, že společnost křesťanská se podstatně liší od společnosti pohanské, ku své a svých členů velikému prospěchu,

Již i samou bytností svou představuje se církev za vzor obecně lidské a občanské společnosti, všecky národy světa v lůně svém sjednocujíc, všecky jednotejně milujíc a spravujíc. V katolické církvi jsou národové *jedna* veliká rodina boží; s výhostem národních bohů vyschnul i hlavní zdroj vzájemného záští mezi národy. Zachovávajíc od počátku svého ráz instituce samostatné, v jejíž duchovní obor zasahovati nesluší moci občanské: ochraňuje lidskou společnost před ponižující a záhubnou tyranií, která všude tu panuje, kde stát drží nejvyšší vládu též v oboru náboženském, kde hlava státu i nejvyšším biskupem jest.

Veliké služby prokazuje dobrému řádu společenskému a přispívá ku posvěcování svazků společenských katolická duchovní správa, že střeží a vzdělává nábožnost a mravnost v jednotlivcích, v rodinách a v obcích; věřící a dle víry své mravní katolíci byli vždy a jsou také posud nejlepší členové společnosti, oni životem svým a působností svou ruší neb aspoň oslabují mnohé vlivy, ze kterých by jinak společnosti škoda vzházela.

§ 3. Postavení duchovního správce ku společnosti občanské.

Jak by se duchovní správce ku společnosti občanské zachovati měl, vysvětluje ze základních idejí o právním řádu společenském, z nauky křesťanské vůbec a předem ze zákona o lásce k Bohu a bližnímu, z odvěké praxe církevní, v určitých pak a mimořádných případech, jmenovitě když státní moc násilně sahá na svobodu církve, z určitých rozkazů, jež vrchní pastýřové vynášejí.

Katolický kněz prospívá společnosti, své vlasti a svému národu tou měrou, jak vykonává povinnosti stavu a povolání svého, a jak mu na tom záleží, aby sebe theoreticky a prakticky dále vzdělával.

Činné a přímé účastenství v životě veřejném, národním a politickém sluší na katolického kněze již proto, že také on přináleží k jistému národu, jehož národní život a všestranný vývoj i jemu za věc vážnou a žádoucí platit má, protože také on má vlast, kterouž milovati povinen jest; protože také on náleží k občanské společnosti a spolu s ostatními nese břemena, která příslušníkům svém stát ukládá.

Účastenství toto jest ve státě, který se pyšně moderním nazývá, i svatá povinnost každého křesťana, protože tento stát na svém vlastním úkolu — na vysoké politice, na soudní správě a na udržování bezpečnosti a veřejného pořádku — nepřestává, přirozené právo a zjevenou pravdu za nejvyšší ředidlo své neuznává. On vyhláší lidský rozum, čili spíše hmotnou moc, účely a zájmy strannické a panovačnost za jediný zdroj práva, pokládá sebe za jediné oprávněna vydávati závazné zákony, vtahuje v obor moci své úpravu všech lidských důležitostí a vzájemných styků společenských, chce sám rozhodovati o náboženství, církvi, manželství, školství a chudinství.

Za takového stavu věcí byla by nevšimavost kněze k otázkám, jež vůbec politickými a sociálními nazýváme, skutkem tolik, jako za jednotejné míti, vládne-li se křesťanským národům vedle zásad křesťanských nebo nekřesťanských, vychovávají-li se děti ve škole po křesťansku nebo bez náboženství a víry, uzavírají-li se manželství platně nebo neplatně, překáží-li se církvi v její působnosti a potlačována-li církev násilím nebo požívá od státu ochrany a podpory, neb aspoň se jí dostatečné svobody přeje.

Nejde-li o pouhé účastenství, jakéž jest na př. udržovati na mysli přehled o vývoji veřejných, zejména politických a národních záležitostí, vykonávati volební právo, ale jde o přímé zasahání ve běh a vývin jejich, na př. o dosažení a vykonávání mandátu poslaneckého, místa v obecním neb okresním zastupitelstvu, o činnost publicistickou v denních listech — nesmí kněz zapomínati, že jest to půda kluzká, na kteréž obzvláště třeba rozvážlivosti, jasného rozhledu a vážné mírnosti, protože na slova i kroky jeho se klade měřítko jiné, nežli na slova a kroky laiků. Obzvláště sluší se na kněze, aby se nešetrně nedotýkal osob v úřadě veřejném postavených, i kdyby ostatně příčina dobrá k tomu byla.

Knězi není snadno přidati se výhradně a bez omezení k jistě politické neb národní straně, nesluší jemu státi na místě předním

v zápase národnosti proti národnosti. On zajisté má všem za všecko býti, na něm žádá jeho stav i theologické vzdělání, aby všecky věci dle nauky křesťanské, dle božských idejí o životě společenském posuzoval a takto se uchrániti uměl těch křivých domněnek, nepravých pojmů a škodných vad, jaké se obyčejně shledávají u každé politické a národní strany, která na půdě katolické nestojí a stežejnými zásadami mravního řádu společenského se nespravuje.

V životě veřejném naskytují se věci, které, obzvláště jde-li při nich o hmotný prospěch (volby a podniky obecní), veliký rozruch v obecenstvu sice zdvihají, ale s křesťanskými zásadami buďto v nijakém spojení nejsou, nebo s nimi jen skrovně souvisí. Činné účastenství v rozpravách a v jednání o věcech takových mohlo by duchovnímu správci v pastýřské působnosti jeho nemálo na škodu býti, poněvadž by se mohl snadno připraviti o vážnost a důvěru mnohých. Ve případnostech toho druhu náleží knězi zachovávat opatrnou zdrželivost a k osobám shovívavou šetrnost.

V některých věcech sporných, jako ve sporech národnostních a politických, může velice prospěti, staví-li se kněz nade strany, aby jako prostředník urovnával, mírnil, jmenovitě předáky a mluvčí stran konejšil a k plné spravedlnosti nakloňoval. Může pak nade stranami státi, sám-li ústupný jest, přirozená i zákonně nabytá práva každé strany uznává, sám jich šetří, klidnou a vážnou řečí pravdy a práva hájí, bezpráví a křivdu odsuzuje.

Ve věcech a záhadách takových, kde v mysli účastníků zaslepená vášnivost neb i zřejmá zloba vévodí, snadno by prostředkující a chlácholné slovo nejen dobré věci uškoditi, ale i na pohoršení býti mohlo. Ve případnostech toho druhu zajisté zakročení lze působně jenom autoritě, která s to jest, aby rozhodnému slovu svému dodala váhy, buďto že může nějaký hmotný prospěch odejmouti nebo k němu dopomoci.

Jakož pak duchovní správce ve svém pastýřském působení vůbec nikoli sebe, nýbrž království božího hledati má: tak i se účastní politiky a věcí veřejných vůbec, jen aby věčným pravdám křesťanským uznání a platnosti dobýval, tehdy obzvláště, když se proti nim veřejně mluví nebo jedná, a není laiků, kteří by se věci spravedlivé působně ujali. (Srovn. knihy I. § 28. O dobré shodě farního kněžstva s osobami závažnými str. 59—60.)

§ 4. Posvěcování rodiny skrze církev. Manželství.

1. Rodina jest prvá, původní společnost, základ (basis) obecně lidské společnosti, státu a církve. Její úkol jest, aby mladé členy své skrze tělesnou a duchovní výchovu k dospělosti dovedla, že by potom samostatně o životném úkolu svém pracovali a k věčnému cíli se bráti mohli. Rodina se zakládá manželstvím.

Jako ve společnosti vůbec, tak i v rodině náleží každému členu jistá práva, ale také má jeden každý ke všem ostatním jisté povinnosti. Jak se práv těchto šetří a jak ty povinnosti se plní, na tom závisí nejvíce blaho rodiny.

Mezi pohany hluboce kleslou rodinu, ve kteréž hlava její panovala mocí neobmezenou, přivedlo křesťanství ku poznání podstaty její a cíle jejího. Na pravdě a milosti Spasitelově založila církev *rodinu křesťanskou*; v té jsou vzájemná práva i vzájemné povinnosti pevný svazek, jenž všechny členy objímá, aby zakládal a rozmáhal blaho všech.

2. Stav rodiny a protož i lidské společnosti závisí nejprve na správném ponětí o manželství; protož i posvěcuje církev rodinu zvláště skrze posvěcování manželstva.

Uzavření manželského sňatku jest vlastně a pravdivě *čin náboženský* (actus religiosus), protože člověk může bez ponížení důstojnosti lidské, a tedy bez hříchu odevzdati právo nad svým tělem jenom z ustanovení božího, a že přirozené lásce manželů třeba jest povýšení k duchovní lásce, kteráž jediné schopna jest plného sebe odevzdání, odříkání a sebezáporu, aby vytrvati mohla také v nehodách a nesnázích života, přes všechny slabosti a chyby lidské, které společný život ztěžují.

Náboženský a mravní ráz manželstva jeví se dokonale v manželstvu křesťanském, ježto jest odlesk tajemného spojení Krista s církví a jedna ze sedmi od Krista ustanovených svátostí.

Jakožto zařízení bytostem společenským plně přiměřené a tedy přirozené, Bohem samým stanovené, jest manželství svojí podstatou a cílem svým *nerozlučné* a *monogamické*, protože by jinak možná nebyla řádná výchova mladých členů rodiny a protože nad to ještě mnohoženství znamená tolik, co popírání jednotné hodnoty lidské v obém pohlaví.

Podstata i účel manželství jsou také základ všeho působení, kterým církev pracuje o posvěcování jeho a rodiny. Konečný účel působení toho jest, aby se uzavírala *manželství šťastná*.

Šťastna mohou býti manželství, když oba manželé slav svůj za božské zřízení a vstoupení v něj za čin náboženský uznávají, a když také na obou stranách i způsobilost i vůle dobrá jest, šetřiti práv druhého s rovnou svědomitostí, a způsobilost i vůle, všecky své povinnosti věrně plniti.

Protož i všeliké působení katolické církve a jejích orgánů, hledíc k manželství, v tom se zavírá, aby toto bylo za svatě považováno; aby se manželství svatě, t. j. ve stavu posvěcující milosti a s úmyslem Bohu milým uzavírala, uzavřená pak svatě zachovávala; aby se zamezovala manželství, o kterých předvídati lze, že nešťastna budou; aby porušený mezi manžely a v rodině dobrý řád zase narovnan byl.

§. 5. Příprava ke stavu manželskému.

Kdo k manželství povolán jest, může vstoupiti v manželství šťastné, jestliže je poznává za zřízení Bohem ustanovené, ctností a povinností stavu panického pilen jest, u volbě budoucího druhá zásadám křesťanským se vésti dává.

Povinnost duchovních správců pak nejprve jest u veřejném a soukromém vyučování toho dbáti, aby osadníci poučení byli o tomto důležitém předmětu křesťanské víry; rovně tak důležité jest horlivé vynasnažení, aby mládež uchována byla těch po-blouzení, poklesků a neřestí, kterými se všechno štěstí a požehnání v budoucím stavu manželském podkopává. Duchovní správa nejen poučuje o manželství, ale i k němu vychovává tak, aby předcházející život byl příprava k manželství pravě křesťanskému.

Příprava tato se rozeznává ve vzdálenou a blízkou čili bezprostřední.

Vzdálená příprava k manželství.

Výchova ke stavu manželskému skrze náboženské vyučování a neodlučné od něho pěstování nábožnosti a mravnosti počíná se již na *katechesi ve škole*. Není, proč by se o tomto předmětu nemělo s dětmi jednati. Vždyť povědomo jest dětem, že jejich rodiče žijí ve stavu manželském, a také slýchají kromě školy o svatbách a vídají průvody svatební. Čím jasněji a srdečněji katecheta vytýká (ovšem se zdrželivostí rozsoudnou), větším dílem na základě biblických míst, svatost manželstva a těžké, jen se zvláštní pomocí boží splnitelné povinnosti manželů, tím více lze

nadíti se, že dojem z vyučování toho i v pozdějších letech blahodárný účinek jevíti bude.

Na křesťanských cvičeních podává se duchovnímu správci vhodná příležitost, aby o svátosti stavu manželského vyučoval a k srdcím shromážděných mluvil, přidávaje k výkladům napomenutí a výstrahy otcovské mladším i starším, manželům a svobodným, rodičům i dětem.

Aby se na kázáních o manželství jednalo, k tomu některé perikopy samy vybízejí. Kázání taková jednou více k manželům se obracejí a k ostříhání jejich povinností vzbuzují, jindy zase ke svobodným lidem, jednáje o podmínkách, bez kterých nelze nadíti se manželství šťastného. Po každé náleží upravit kázání tak, aby všem prospělo a nikomu na urážku nebylo.

Vyučování po stavech (svatopostní, v čas missie, v nábožných spolcích) hodí se k tomu nad mnohé jiné příležitosti, aby jinochové a panny poučení byli, čeho se vystříhati mají, jestliže svévolně od sebe zapuditi nechtějí pokoje a požehnání božího v budoucím svém manželství.

Za nynějších časů, kdy materialistický duch rozpoutává smyslnost a kdy samo státní zákonodárství zlehčuje posvátnost manželského stavu, nemůže se pastýřské vyučování o manželství obejiti bez *rázu apologetického*, aby se vyvracely nebezpečné domněnky a zásady, se kterými vážnost křesťanské přípravy k manželství ostáti nemůže, a kteréž i tuto svátost na velikou škodu společnosti v lehkost uvádějí.

U všelikém vyučování tomto nepomíjí kněz hříchů proti čistotě, jak jí kterému stavu ostříhati náleží; ale mluví o nich jenom zřídka, krátce, napovídá jen obecnými slovy. Ačkoli vyučování po stavech dovoluje mluvit určitěji a podrobněji, přece i tu nesluší zapomínati, že mluví *kněz* a že mluví také před mnohými, kterých srdce čisto jest a mysl stydliva.

Vážný úkol v poučování o manželství a náležité k němu přípravě připadá duchovnímu správci ve *zpovědnici*, jmenovitě když tu činití má s dospělou mládeží a snoubenci.

V pastýřské péči o nábožnost a mravnost mezi dospělou mládeží mohou velice prospěti dobře spravované *jednoty mládežnické a panenské*. Takové nejsnáze založiti lze v čas domácí missie, nebo také tím způsobem, že se v jednotlivé růže živého růžence zařadují svobodní lidé jednoho pohlaví.

Stanovy spolků těchto jsou jednoduché, neukládají pobožnosti mnoho a směřují hlavně k tomu, aby mládež byla chráněna před nebezpečnostmi nábožnosti a mravnosti její.

Příprava bezprostřední.

Tato se počíná volbou budoucího průvodce na cestách životem. Církev katolická hájí svobody v této věci a vynáší klatbu na ty, kdo ji zkracují (str. 380.), ale varuje také, aby se u volbě té nedával křesťan vésti nízkým účelem lakotnosti a pouze smyslné náklonnosti. Láska manželská zajisté může stálá býti a k duchovní lásce obětavosti a sebezáporu se povýšiti, jenom když osobní dobré vlastnosti za podklad a pohnutku jí slouží.

Duchovnímu správci a knězi vůbec velí opatrnost, aby ani mezi pokrevenci svými nerozhodoval o volbě osob k manželství. Byl-li o radu tázán, nebo jej okolnosti samy k tomu vedou, aby se prohlásil směrem kladným či záporným, nesnadno se pronáší určitě, leč by o smíšené manželství šlo, nebo by o jedné z osob takové vlastnosti povědomy byly, ze kterých rozumně souditi lze, že by manželství šťastno nebylo.

Byl-li úmysl vejíti v manželství s určitou osobou, *platně* vyjádřen, jest mezi budoucími manžely *zásnuba* (sponsalia). Starobylý mrav křesťanský žádá toho, aby se zásnuba dala za prostřednictvím rodičů z obojí strany, nebo jejich zástupců (*námluvy*).

Protože zásnubou založené důvěrnější obcování zvětšuje nebezpečství hříchu, sluší na snoubence živější bázeň boží, jemnější svědomitost a zvýšená bdělost, aby vzájemná vážnost, tento základ pravé lásky, hříšným obcováním vyvrácena nebyla a snoubenci se požehnání božího nehodny neučinili. Protož i rozkazuje církev, aby snoubenci v jednom domě nebydlili a předvádí jim mladého Tobiáše a nevěstu jeho za vzor bohumilé nejbližší přípravy k manželskému sňatku.

§ 6. Zpověď snoubenců.

1. V bezprostřední přípravě ke sňatku pokládá se zpověď za čin nejvíce důležitý, protože tato může srdce i vůle snoubenců mocně dojmouti a nezřídka i nehodné přijetí svátosti zameziti. Prospěch této zpovědi závisí s velikou částí na zpovědníkovi.

Duchovní správce nakloňuj snoubence vůbec, aby v čas oddavkám ještě nemnoho blízký složili generální zpověď, a den

nebo dva dni před oddavkami zase svátost pokání a oltární přijali.

Poučování dávané snoubencům ve zpovědnici má za předmět i smýšlení, s kterým křesťan ve stav manželský vstupuje; na povinnosti manželů zachází, jenom když není možno dávat zvláštní poučení kromě zpovědi (*instructio sponsorum*).

K dispositi snoubenců zvláště přihlížeti jest u těch, kdo se byli mnohými hříchy provinili a jmenovitě ve hříšném návyku žili. Opouštění stavu svobodného, důležitý krok na dráhu novou, nejistá budoucnost, jistota mnohých obtíží, posud nepoznaných, a vážných povinností s manželským stavem spojených — to vše dává na ruku pohnutky, kterými dojmouti lze mysl kajeníků těchto a pohnouti jimi ku pravé lítosti a k nejlepším úmyslům.

Mnohého vynasnažení o dispositi třeba jest, bylo-li ve zpovědnici shledáno, že snoubenci spolu tělesně hřešili a snad i za delší dobu hříšníky navyklými a příležitostnými byli. Se vstoupením ve stav manželský přestává sice hřích tento, ale mnozí zůstali by jím poskvrněni, kdyby jich zpovědník nepřivedl k poznání viny a k opravdové lítosti tak, že by rozhřešení platné obdrželi.

Vyznává-li některý ze snoubenců dokonané hříchy proti 6. přikázání božímu, třeba jest tázati se ho, zhřešil-li s osobou od ženicha neb nevěsty rozdílnou, a byla-li spoluvinná osoba příbuzna v 1. neb 2. koleně s druhým snoubencem (*affinitas ex copula illicita*).

Shledán-li na snoubenci reservát, mají v některých diecésích (též v budějovické) zpovědnici plnou moc, aby ve zpovědi 2—3 dni před oddavkami skládané platně rozhřešili z reservátů pravomoci biskupské vyhrazených. Nemá-li zpovědník té moci, uděluje nicméně rozhřešení, nedopouští-li krátkost času, aby plné moci sobě vyžádal. (Srov. str. 405.)

Objevila-li se ve zpovědi snoubenců *překážka nebo závada*, pro kterou ve platné nebo ve správné manželství vejíti nemohou, řídí se zpovědník podobnými pravidly, jakáž platí o penitětech v neplatném manželství žijících. (Str. 419 a slď.)

1. Shledána-li u snoubence překážka nebo závada *veřejná* čili vůbec povědomá, třeba jest mu pověděti, že v zamýšlené manželství vstoupiti nemůže a že povinen jest bez odkladu faráři svému vyjeviti překážku neb závadu. Nechce-li se této své povinnosti podvoliti, zadržuje se mu rozhřešení. Slibuje-li, že se

zachová dle rozkazu, zdržuje se rozhřešení obyčejně také, dokud by povinnosti té nenaplnil.

2. Objevila-li ve zpovědi snoubence *prominutelná* překážka nebo závada *tajná*, sluší rozeznávat, zdali kajicník má o ní vědomost nebo nemá.

Nemá-li kajicník vědomosti o překážce nebo závadě tajné, poučuje ho zpovědník o ní a přikazuje, aby ji faráři svému oznámil. Avšak poučení takové dává se, jenom když najisto lze souditi, že penitent dle rozkazu také učiní. Jinak zanechává zpovědník penitenta v jeho nevědomosti, uděluje mu rozhřešení, jest-li dostatečně disponován, a ustanovuje čas, kdy zase má přijíti ke zpovědi (nebo k důležité krátké rozmluvě) pro velmi důležitou příčinu, a žádá se jmény smyšlenými sám o dispensi, kteréž potom uděluje ve zpovědi. V žádosti o dispensi třeba též pověděti, proč nebylo penitentovi o překážce oznámeno, a na který den oddavky ustanoveny jsou.

Vi-li penitent o tajné překážce neb závadě, vzbuzuje ho zpovědník, aby ji faráři svému v čas oznámil. Jest-li ale pochybno, že tak učiní, požádá zpovědník sám o dispensi, slibuje-li penitent, že odloží sňatek, dokud by dispense nedosáhl. Prostřednictvím zpovědníkova třeba jest obzvláště, když tajná překážka pochází ze hříchu (n. př. *affinitas ex copula illicita*), jehož vyznání kromě zpovědi by penitentovi pro hanbu velice těžko bylo.

Co až posud praveno, má platnost, když uzavření sňatku dosti vzdáleno jest, nebo se odložití může, až by dispense dosaženo bylo. Objevila-li se překážka nebo závada ve zpovědi *krátce před oddavkami*, těchto pak bez pohoršení, necti a jiných škod nijak odložití nelze: třeba jest rozeznávat, vědí-li oba snoubenci o překážce, nebo jenom jeden má o ní vědomost nebo žádný. *a) Mají-li oba vědomost*, může jim zpovědník dáti rozhřešení, slibují-li (ostatně disponováni jsouce) opravdu, že manželství své uzavrou jen s podmínkou v myšlénkách připojenou, bude-li jim dána dispense, kteréž se nadějí; že se obcování manželského zdrží, dokud by dispense nedosáhli skutečně. *b) Má-li jenom jeden z nich vědomost* o překážce nebo závadě a nelze-li bez necti, škody atd. uvědomiti o ní také druhého: slibuje tento vědoucí sám, což jinak oba. Zpovědník se domluví s kajicníkem o zámince, za kterou by tento zdržeti mohl spolu-manžela od užívání práva manželského až do času obdržené dispense. Mohl-li by po oddavkách za svým obchodem anebo

jinou záležitostí na ten čas odejít, byl by prostředek nejsnadnější; nelze-li odejít, bude snad záminka pobožnosti neb učiněného slibu o dočasné zdržlivosti postačovati, aby druhý manžel (nyní ještě snoubenec) na krátkou dobu spoluzemělu svému svobody přál. *c) Neví-li žádný ze snoubencův o překážce či závadě, dává se naučení, jenom když za jistou věc pokládati lze, že ochotni jsou, oznámiti všecko faráři svému; jinak uchází se zpovědník sám o dispensi.*

Byla-li shledána *překážka neprominutelná*, nakloňuje kněz kajicníka, aby od manželství zamýšleného upustil; nechce-li toho přislíbiti, nemůže rozhrěšen býti.

Překáží-li správnému manželství *neprominutelná závada* platné zasnuby (*sponsalia valida*), snaží se zpovědník nakloniti kajicníka, aby se s osobou prve zasnoubenou vyrovnal, když by tato sama nemohla dobývati práva svého. Povinnost tato váže zvláště přísně, když byl ženich osobu se slibem budoucího manželství svedl, nyní pak ji i své dítě opouští.

Katolík (katolička) vstupující ve smíšené manželství bez církevní dispense nemohl by absolutně dojíti, když by se před oddavkami zpovídati chtěl; jestli ve klatbě, jakožto fautor haeresis.

3. Zpověď snoubenců a přijetí velebné svátosti náleží sice k disposici, ale není to nezbytná podmínka, bez které by katolík ve stav manželský vstoupiti nemohl. Biskupové mohou z důvodů vážných (*ex causa urgente*) dáti povolení k oddavkám, i když jeden ze snoubenců neb oba se zdráhají svátosti přijmouti. Za takový důvod vážný bere se možnost neb jistota, že by jinak uzavřeno bylo manželství pouze občanské nebo jen před kazatelem protestantským.

Povolení toho nebývá dáno, jde-li o hříšníka veřejného (*peccator notorius et habitus*); vzpouzí-li se proto, že církví nebo náboženstvím pohrdá; mělo-li by nepřijetí svátostí veřejné pohoršení za následek.

§ 7. Zkouška snoubenců.

Ohlášky připravovaného manželství předchází zkouška a zvláštní poučování snoubenců (*examen et instructio sponsorum*).

1. *Zkouška* se táhne ku dvěma věcem: *a)* ku vědomostem v náboženství; *b)* k náležitému průkazu, nebrání-li zamýšlenému manželství zákonná překážka nebo závada (*snubní protokol*).

Zkouška z vědomostí náboženských přihlíží k těm čelným pravdám, ježto se obyčejně nazývají *necessaria necessitate* medii a *necessitate praecepti*, ze svátostí nejvíce ke křtu, pokání a svátosti oltářní. Nelze žádati, aby snoubenci ke všem otázkám odpovídali slovy katechismu, ale spokojiti se jest i s odpovědmi nedosti úplnými a správnými, které zkoušející kněz sám šetrně doplňuje a poopravuje.

Úplná nevědomost věcí každému křesťanu potřebných může i dle dvorního dekretu ze dne 16. ledna 1807 postačiti za příčinu k odkladu oddavek, dokud by se nevědomí lépe nenaučili.

Snoubencům v náboženství dobře vyučeným ukracuje se zkouška neb i zcela se promíjí.

Ku konci zkoušky klade kněz ještě některou otázku o manželství, potom pak vykládá o podstatě a účelu této svátosti, o zásadách, kterými se spravuje křesťan u volbě manžela, o přípravě k této svátosti, o mravném a zbožném životě snoubenců křesťanských, o prospěšnosti generální zpovědi. Svoji řeč zavírá srdečným přáním, aby jim dal Bůh ještě v tomto čase poznati, zdali se volba jejich podle jeho vůle stala; aby je Bůh také milostí svou tolik obdařil, že by s čistým a nábožným srdcem učinili krok vážný, od kterého záviseti bude blaho jejich vezdejší a snad i věčné.

§ 8. Poučování snoubenců.

I. Toto děje se vedle rozdílné místní praxe buďto zároveň se zkoušením, neb až po zpovědi před oddavkami skládané, a přihlíží k povinnostem manželů a rodičů, a pokud okolnosti toho žádají, také k povinnostem dětí a hospodářů.

Mají-li několickeří snoubenci jednoho dne sňatek uzavíratí, scházejí se obyčejně všickni zároveň na zkoušku i na poučování; jest však ve případnosti takové leckdy třeba oddělití od ostatních a zkoušeti i poučovati soukromě některé snoubence, o kterých duchovnímu povědomo jest, že mravní povaha jednoho neb obou, neb i jiné okolnosti toho žádají, aby tito snoubenci důrazněji napomenuti byli.

S velikým prospěchem ukazuje kněz v tomto vyučování na vzor křesťanských rodin, na sv. Rodinu v Nazaretě; vplétá-li se také výklad kopulačních obřadů, které symbolicky zobrazují podstatu této svátosti a čelné povinnosti manželů, nabývá celé vyučování

názornosti a zajímavosti, snadno se pochopuje, snáze se i vštěpuje v paměť a působí mocněji na srdce.

1. Povinnosti manželů jsou dílem oběma společné, dílem zvláštní jednoho každého. Poučování o nich bude tím působnější a kněz tím svobodněji mluvit může, čím více všecka řeč o výrocky písma sv. se opírá, slovo boží jako samo a přímo se ke snoubencům obrací.

Společné povinnosti manželů jsou obapolná láska, manželská čistota a věrnost.

Obapolná *láska manželská* jest vedle požehnání božího nejjistější záruka šťastného manželství. Tajemné spojení Krista s jeho církví jest vznešený vzor manželského svazku a vzájemné lásky. (Efes. 5, 22—29.)

Že láska předpokládá vážnost předmětu svého pro dobré vlastnosti jeho, povinen jest každý z obou manželů snažiti se o takové ctnosti, kteréž by mu vážnost druhého zjednatí a zachovati mohly; povinen jest také odkládati chyby, jež by srdce spolumanžela odpuzovaly; s nedostatky a chybami spolumanžela trpělivost míti; svornost a pokoj i s velikými oběťmi zachovávat; spolumanželu v každé duchovní a tělesné potřebě přispěti, nedbaje obtíží nijakých, ani nebezpečství svého. (I. Kor. 13, 1—7.)

Ku pravé lásce druží se i manželská *věrnost*. Kněz představuje ji snoubencům dle slov Páně (Mat. 19, 3—9; Mar. 10, 2—12. a sv. Pavla Řím. 7, 2. a 3.) za povinnost samozřejmou. Zvláštní okolnosti, na př. lehkomyšlný anebo vůbec povědomý nemravný život jednoho ze snoubenců, veliký rozdíl ve stáří, mohou býti za důvod, aby kněz důrazněji promluvil o manželské nevěrnosti. Tato jest křivopřísežnictví, zlehčení a pohana svátosti manželstva, největší křivda i nejbolestnější urážka, které se manžel proti manželu dopouští; cizoložstvo vtiskuje vinnému pečeť necti, hanby a nesvědomitosti, ruší pokoj domácí a zhusta i blahobyt rodiny, poněvadž kletba boží na něm spočívá. Protož jest každý z manželů pod těžkým hříchem zavázán varovati se i pouhého stínu zla toho a každého styku, který by druhému mohl dáti příčinu k podezření z nevěrnosti.

O podstatě manželské čistoty mluví kněz na základě biblických textů Tob. 6, 16—18; 8, 4—10; Žid. 13, 4. a potom dí snoubencům šetrně, aby vždycky pamětlivi byli, že ani manželům není dovoleno všecko, k čemu by podněcovati mohla smyslnost nekrocená bázní boží a vzájemnou stydlivostí manželů. Napomíná

jich také, aby se otázali zpovědníka, když by jim vzešla některá pochybnost o způsobu, jak užívají manželství svého. Na základě modlitby mladého Tobiáše (Tob. 8, 9.) lze také, nepřímou sice, ale přece dosti srozumitelně, narážeti na hřích onanie.

Aby ani sebe ani snoubenců v rozpaky neuváděl a kněžské vážnosti své neškodil, měl duchovní správce napsané poučení o těchto věcech po ruce a předčítat je snoubencům.

2. *Zvláštní povinnosti muže.* Jsa hlava ženy a celé rodiny, povinen jest muž autoritě své jenom dle vůle boží průchod dávat, svoji manželku za bytost rovně oprávněnou, k osobní svobodě určenou uznávat, jakožto pomocníci jemu Bohem danou milovati, jí sobě vážit a s křehkostmi pohlaví jejího trpělivost míti, sebe za neobmezeného pána rodinného statku nepovažovati, ve všem, co se společného jmění a rodiny vůbec týče, též o její mínění se tázati, soud a radu její uvážiti, aby společná věc také společně opatřena byla.

Jsa přednostla domácnosti, povinen jest muž křesťanskou kázeň, dobrý řád a bázeň boží zaváděti a udržovati, pohoršení, podnětů a příležitostí ke zlému netrpěti, sám všecky příkladem dobrým předcházeti.

Jsa živitel rodiny povinen jest o potřeby svojeti věrně pečovati, svou pilností, pracovitostí, šetrností a střídmostí stavu svému přiměřenou výživu opatřiti; protož i má se vystříhati takových vydajů osobních, pro které by jemu možno nebylo těmto povinnostem právu býti.

3. *Zvláštní povinnosti manželky.* Žena jest vedle zákona božského muži svému povinna uctivostí a poslušností. (I. Mojž. 3, 16; Kol. 3, 18; Efes. 5, 33.) Věrně ho milujíc, má jeho chyby omlouvat a trpělivě snášeti, dobrých jeho vlastností sobě vážit, slovem i příkladem svým toho dbáti, aby jemu všichni domácí náležitou vážnost a poslušnost prokazovali. Jsouc duše domu, má čistotností, pořádností, pracovitostí a spořivostí svou společně s mužem zakládati v domě dobré bydlo; její úkol jest pečovati o tělesné potřeby muže a všech k rodině náležejících. Krásná líceň ženy rádné ve Přísl. 31, 10 a sld., a Sir. 26, 16—24 obsahuje mnohé body, ku kterým kněz promluvu svou navazovati může.

Bázeň boží a nábožnost jest zvláštní okrasa ženy, ale také jediné pevná podpora všech ctností, pro kteréž jest manželka a matka celé rodině zdrojem blaha; bázeň boží a nábožnost ženy

jest i podpora její trpělivosti a tichosti, pro kterouž jí možno jest, těžké povinnosti své vykonávali, nezbytné obtíže snášeti, ano i zbloudilého muže na pravou cestu zase přivést.

4. Poučení o *povinnostech rodičů* počíná se vážnou přípomínkou, že snoubenci, požehná-li Bůh manželství jejich a svěří jim nesmrtelné duše, nabudou vzácné hodnosti křesťanských rodičů a viditelných zástupců božích, ale že také jim odtud nastanou veliké povinnosti.

Péče o dítě počíná se, nežli ještě toto se narodilo. Žena v požehnaném stavu varuj se nestřídmosti a přílišného namáhání (zejména i tance), zachovávej klidnou mysl a svědomitou stydlivost, posvěcuj sebe a plod života svého mnohými pobožnostmi a častým přijímáním svátostí. Se křtem novorozenátka nemají rodiče odkládati, matka nemá kojence k sobě na lože bráti.

O celé budoucnosti děcka rozhoduje ranné probuzování a pečlivé pěstování náboženského citu a viditelného plodu jeho, nábožnosti. Úkol tento nejenom za útlého mládí, ale také v pozdějších letech dítěte zvláště na matku spadá. Bůh sám jí tento úkol vykázal a jí k němu také uzpůsobil, vštípiv pohlaví ženskému živější cit náboženský a jemnější mysl. Dítě také lne k matce, ku které za času plné svojí nedostatečnosti skoro výhradně odkázáno jest, tolik vroucně a něžně, jakož přirozeně potřebí jest, aby od ní prvou svojí potravu i srdci svému vzíti mohlo. Nenaucí-li se dítě nábožnosti od matky své, sotva kde jinde nalezne tuto bezpečnou průvodkyniездеjším životem.

Ranné pěstování nábožnosti v duši dítěte dává i rodičům nejjistější záruku, že toto uchováno bude zkázy od světa, oni sami pak velikých strastí.

Duše výchovy jest *kázeň* moudrá a nejvíce působný prostředek této jest *příklad vychovatele*, rodičů. Těmto náleží, aby dítě k poslušnosti a ochotné poddanosti i přísnými prostředky přidržovali a neústupně té úcty sobě na něm žádali, která dítěti tak přirozena jest, jako rodičům láska. Rovně záhubna jest slabost a nestatečná povolnost ke všemu chtění a ku všeliké vrťavosti děcka, jako bezcitná tvrdost, kteráž dětinnou lásku, ochotnou poslušnost a vážnost k rodičům velice ztěžuje, až i nemožno dělá.

Zvláště snoubencům těm, kteří právně povinni budou rodiče své výživou opatřiti, předkládej duchovní správce, že dítky jejich se budou z příkladu jejich učiti povinnostem k rodičům; že tím

způsobem, jakým zacházeti budou se svými rodiči, sami sobě připravují úděl, kterého se jim někdy dostane od dětí jejich.

Rodiče jsou povinni, postarati se dětem o *potřebné vzdělání* a dle možnosti také jim *poskytnouti hmotných prostředků*, aby časem svým samostatně živý býti mohly. Protož prohřešují se rodičové, kteří nedbají školního vzdělání dětí svých, a vinni jsou hříchem zlodějství, ano loupeže ti rodičové, kteří lehkomylně zmenšují či promarnují rodinný majetek, na nějž i dítky jejich právo mají.

5. Pokud okolnosti toho žádají, dává se snoubencům i krátké poučení o *povinnostech křesťanských hospodářů* ke služebným a dělníkům. Víra křesťanská ukládá hospodářům, aby svou čeleď za údy rodiny své považovali, o jich časné a věčné blaho starost měli. (1. Tim. 5, 8.)

Nesluší na ně, aby se služebnými tvrdě zacházeli, práci je přetěžovali (Efes. 6, 9.), poněvadž i chudý a nízký člověk jest obraz boží a bližní náš, kterému šetrnost a lásku prokazovati máme. Hospodářové jsou povinni služebníky své dostatečnou stravou opatřiti a mzdu spravedlivou jim dávati. Svatá povinnost víže hospodáře a pány, aby svoje čeledíny k navštěvování služeb božích a ku přijímání svátosti pokání a oltářní přidržovali, podezřelých a nebezpečných společností a nočních toulek jim bránili, vůbec tak se k nim chovali, aby z nich jednou počet Bohu vydávati mohli.

II. Obtíže, které se ve zkoušení a poučování snoubenců naskytují u lidí vzácnějších a vzdělanějších nebo za takové se pokládajících, možno jest překonati formou přiměřenou. Hned o první návštěvě, kterou ženich aneb jiný jeho jménem činí, aby se pozeptal stran zamýšleného manželství, oznamuje duchovní správce, že podle církevních a občanských zákonů se vyšetřovati bude, zdali manželství toto uzavřeno býti může. Nežli se vlastní toto vyšetřování počne, že povinen jest duchovní správce o svátosti stavu manželského se snoubenci důvěrnou *rozmluvu* míti, ku kteréž sobě žádá jejich návštěvy buďto téhož dne, kdy se bude dít vyšetřování, anebo raději o den dříve; jestliže by týž den volili, nechať požádají svědků, aby o něco později po snoubencích na faru přišli. Maje pak oba snoubence (aneb jednoho, nenáležejí-li oba k téže osadě) před sebou, počíná duchovní správce mluvit o svátosti manželství, přechází ke svátostem vůbec a k jejich ustanoviteli Ježíši Kristu, k církvi od Krista založené a Duchem sv. spravované. Vykládá též o blahodějných účincích

křesťanské víry pro jednotlivce a rodiny, o blahém pokoji ve svědomí čistém, o potřebě zpovědi a jejím blahém ovoci, dobře-li byla vykonána. V této vlídné rozmluvě, kteráž jest nepřímé poučování, naskytuje se duchovnímu správci příležitost, aby snoubencům některé otázky položil a z jejich odpovědí se přesvědčil, zdali dostatečné vědomosti mají. Když byl takto prošel věci nejdůležitější, navrácuje se k manželství, aby promluvil o přípravě k němu a s jakými úmysly je uzavírá rozumný a vážný člověk.

Snoubence toho druhu leckdy není možná k tomu nakloniti, aby se ještě také k poučování dali na faře najíti; proto se jim nejvážnější věci o povinnostech manželských předkládají zároveň s výkladem o manželství, nebo až ve zpovědi před oddavkami skládané.

Nechtěl-li se někteří snoubenci ani ke vlídným domluvám kněze podrobili zkoušce z náboženství a přijmouti poučení, nezbyvá než upustiti od obého, aby hrdí a vzpurní nebyli popuzeni proti kněžstvu a církvi.

§ 9. Oddavky.

Úplný ritus, kterým se uzavírá manželství, záleží ve dvou čelných úkonech, ježto jsou: 1. oddavky nebo kopulace, 2. slavné požehnání manželského sňatku.

1. Oddavky (*celebratio matrimonii*) jsou úkon, kterým snoubenci za přítomnosti aspoň dvou svědků dávají dobrovolné svolení k manželství před vlastním farářem svým neb jeho zástupcem, jenž ve jménu církve (a státu) svolení to přijímá i ztvrzuje.

Duchovní správce stůj na tom, aby se oddavky družily ke mši svaté. Děje-li se promluva ke snoubencům, předchází obřady kopulační.

V ritu oddavek rozeznávají se tři oddíly, vedle trojího s manželstvím spojeného dobra (*bonum vinculi, bonum fidei, bonum prolis*).

V *oddílu prvním* obsahuje se vlastní sňatek projevem oba-
polného svolení (*declaratio consensus*).

Oddíl druhý jest žehnání snubních prstenů; kněz žehná je na oltáři a podává je pak novomanželům. Oddíl tento se vynechává, když snoubenci nepřinesli prstenů. V *oddílu třetím* obsahují se prosby za požehnání boží a za potvrzení nového manželství.

Nalézají-li se v diecésním rituálu (nebo dle místních obyčejů) kromě obřadů pro všecku církev předepsaných ještě jiné starobylé obřady a modlitby, nesmí se pro tyto zkracovati nebo měniti ritus obecný.

2. Od vlastních oddavek liší se *požehnání sňatku manželského* (benedictio nuptiarum). Toto záleží v modlitbách, které se ve formuláři votivní mše pro sponso et sponsa nacházejí a za mše po oddavkách sloužené nad novomanžely klečícími na dolním stupni oltáře (nebo na zvláštním klekátku před oltářem) se říkají.

Požehnání toto náleží k právům farním a uděluje se za mše, sloužené po vykonaných oddavkách.

Požehnání sňatku manželského *nedovoluje se*: a) V zapovězený čas (tempore vetito); b) za mše před vystavenou veleb. svátostí a za mše zádušní; c) jestliže nevěsta (na př. vdova) požehnání to již jednou obdržela; d) ve smíšeném manželství, i kdyby se uzavíralo s církevní dispensí.

Nemůže-li se požehnání toho udělit v den oddavek pro některou z prvních dvou příčin aneb i proto, že manželství uzavřeno bylo na smrtelném loži neb kromě zapovězeného času odpoledne, může a má se ho udělit později. I v tento pozdější čas náležejí votivní mše pro sponso et sponsa též privilegia, jako v den oddavek.

Ačkoli požehnání svazku manželského kromě vytčených čtyř případností vůbec dovoleno jest, pokládá se nicméně za slušno, opomenouti je z důvodů rozumných, zejména jsou-li novomanželé věkem valně pokročilí, nebo jest nevěsta vůbec povědoma za osobu nezachovalou, protože již ve svobodném stavu porodila nebo patrně těhotna jest.

Po valně rozšířeném v některých diecésích obyčeji, bere se požehnání toto za zvýšenou snubní slavnost a opomíjí se o prostých svatbách, i když dovoleno jest.

Ze tří modliteb, ve kterých žehnání nového manželství záleží, říká kněz dvě, ku klečícím novomanželům obrácený, po Pater noster, poslední pak na konci mše po Benedicamus (neb Ite missa est). Uděluje-li se požehnání několika párům společně, nemění se modlitby ty nijak.

Některé diecéšní rituály obsahují také ritus *manželského jubilea* (stříbrná nebo zlatá svatba), Církevní oslava památky této povoluje se jen počestným manželům katolickým.

3. *Ke mši s oddavkami spojené* ustanovila církev obzvláštní formulář a po mších rorátních nadala ji většími privileji, nežli votivní soukromé vůbec.

O mši této platí liturgické pravidlo: Jest-li v den oddavek požehnání *sňatku manželského* dovoleno a skutečně se ho uděluje, slouží se mše sv. podle formuláře votivního, nebo se ku mši denní přidává kommemorace z onoho; nedovoluje-li se pak anebo se nekoná žehnání, ač by dovoleno bylo, neslouží se následující mše podle formuláře votivního, ani se z něho bere kommemorace. Tímto zákonem ale nijak není zapovězeno aplikovati za snoubence mši svatou, žádají-li toho.

Sloužití po oddavkách mši svatou dle formuláře pro sponso et sponsa nedovoluje se kromě případností, kdy požehnání se zapovídá: a) v neděli, ve svátek zasvěcený a každý svátek dvojný I. nebo II. třídy; b) po celý oktáv Zjevení Páně, na vigilií a po celý oktáv svatodušní, na poslední den oktávu Božího Těla.

Jest-li na osadě pouze jeden kněz a nelze opatřit jiného, nedovoluje se votivní mše za snoubence také ještě v den Dušiček, na sv. Marka a ve křížové dni (které v Čechách i k času zapovězenému se počítají).

Připadá-li v kostele s jediným knězem na den oddavek fund. mše zádušní nebo mše farní za osadníky a také mše za snoubence jest dovolena: sluší této dáti přednost, dílem proto, že by snoubenci nesnadno přišli do chrámu podruhé, aby požehnání přijali, dílem i proto, že také votivní mše de sponso et sponsa může se aplikovati na jiný úmysl, nežádají-li snoubenci aplikace za sebe.

Konají-li se oddavky na některý ze dnů vymezených a dovoleno-li jest požehnání sňatku manželského: slouží se mše o slavnosti denní (podle direktáře) a přidává se kommemorace z votivní mše za snoubence na místě posledním. Ačkoli se tato mše i slavně s assistencí sloužití může, má nicméně vždy charakter votivních mší soukromých, a protož i řídí se v ritu svým obecnými pravidly o soukromých votivních. (Viz str. 283.)

Prání církve jest, aby se mše po oddavkách sloužila dle formuláře votivního, když ostatně dovolena jest, nechať by požádali snoubenci aplikace za sebe, neb nepožádali. Může i tato mše na kterýkoli jiný úmysl obětována býti.

Uděluje-li se požehnání několikerým novomanželům v týž den a žádá-li jich více než toliko jedni za aplikaci, může kněz

obětovati mši svatební za všechny společně jenom s jejich vědomím a svolením, nesmí ale za spojené úmysly žádati více než obyčejné stipendium.

§ 10. **Matrika oddaných.**

Farář k oddávkám oprávněný jest povinen uzavřené manželství se všemi okolnostmi, které ku podání důkazu slouží, v matriku oddaných (kopulační) správně vepsati.

O jednotlivých rubrikách této matriky jest určité předpisy zachovávat:

a) Do rubriky „*bydliště*“ píše se *obydlí* ženicha i nevěsty.

b) *Oddávající kněz* podpisuje se vlastnoručně. Jestliže byly oddavky sice na osadě faráře k zápisu povinného, ale vykonal je jiný kněz, nežli vlastní farář ženichův či nevěstin neb pomocný kněz na téže osadě, připojuje oddavatel k podpisu svému výslovnou zmínku o delegaci obdržené od vlastního faráře snoubenců.

Delegace k oddávkám může se dáti písemně (kolek 1 K) neb ústně, nikdy telegraficky. Nedějí-li se oddavky na farní osadě delegujícího, dává se delegace písemně. Oddává-li delegovaný za přítomnosti faráře, píše se do matriky: *Copulavit praesente parrocho proprio N.*

Aby se předešly možné rozpaky a nesnáze, jest dobře dávat delegaci s plnou mocí k dalšímu delegování (subdelegaci). Opatrnost také žádá, aby psaná delegace svědčila zastavateli úřadu raději, nežli určité osobě, a tedy na př. „faráři v N. a za jeho nepřítomnosti nebo neprázdně zástupci jeho“; nebo „nynějšímu přednostovi kláštera X. v N. neb jinému knězi, jež by on za sebe postavil“.

Uzavírá-li se manželství *na osadě cizí*, ku které žádný ze snoubenců nenáleží a před knězem, který vlastním jich farářem není, zapisuje se do matriky, té fary, kde oddavky se udály, *s číslem postupným* a s poznámkou o písemné delegaci; farář cizí jest povinen do týdne dáti vědomost o vykonaných oddávkách (poslati duplikát matričního zápisu) faráři, od něhož byl delegaci obdržel. Vlastní farář zapisuje, zároveň s vydáním písemné delegace, ve své kopulační matrice, *bez postupného čísla*, jména snoubenců a v rubrice „Poznamenání“ jméno kněze delegovaného; když pak byl obdržel úřední vědomost o vykonaných oddávkách, dopisuje v matrice své, co tam posud scházelo.

Vydati kopulační list náleží vlastnímu faráři.

Ujednána-li před *smíšeným manželstvím* smlouva o katolické výchově dítek, poznamenává se o ní v matrice, že ujednána byla a kde se napsaná ve farní registratuře chová.

Uzavřeno-li *smíšené manželství* za nečinné přítomnosti (assistencia passiva) katolického faráře (neb jeho zástupce), nevypĺňuje se rubrika oddávajícího; farář (neb jeho zástupce) podpisuje se jenom za svědka v rubrice „Poznamenání“ (nebo přes šířku knihy) takto: „Neujednavše smlouvy o katolické výchově budoucích dětí, vyjádřili svolení k manželství přede mnou N. a svědky prve psanými.“ — Den oddavek píše se v této případnosti plnými slovy.

Vydává-li se o manželstvu takovém kopulační list, praví se v něm: „Za přítomnosti N. faráře (kaplana) a svědků N. N.“

Smíšené manželství uzavírané postupně *před duchovními správci obou stran* zapisuje s postupným číslem ten, před kterým uzavřeno bylo nejprve; druhý zapisuje bez čísla postupného a zaznamenává též, kde snoubenci poprvé oddáni byli.

Právo ku vydání kopulačního listu má, kdo dříve oddával.

Oddavky civilní měly by se dle ministerského nařízení zapisovati také do farní matriky oddaných; episkopát český ustanovil v instrukci kněžstvu dané dne 3. června 1868, aby zapisovány byly do zvláštní „*Záznamné knihy občanských sňatků*“.

Jestliže civilně oddaní později uzavřeli manželství dle řádu církevního, připisuje se v „*Záznamné knize*“, že manželství bylo dne . . . , také řádem církevním uzavřeno. Není-li na faře *Záznamné knihy*, zapisují se církevní oddavky do matriky farní bez postupného čísla, a připisuje se, kdy a kde byli manželé civilně oddáni. — Za lepší považuje se, aby církevní oddavky byly v matriku farní zapsány, i když by *Záznamná kniha* po ruce byla.

Vydává-li se o manželství smíšeném, před duchovními správci obou stran uzavřeném, neb o manželství civilním, později církevně upraveném, kopulační list, třeba jest výslovně napsati, kdy a kde bylo svolení manželů ještě vyjádřeno.

Jest-li nevěsta *vdova*, zapisuje se hned po jménu křestním za vdovu po (jméno, stav a bydliště zemřelého muže); potom následují jména jejích rodičů.

Při takových jménech rodných, která v bydlišti snoubenců mnoha lidem vlastní jsou, píše se také jméno, kterým se novomanželé v sousedstvu od jiných soujmenovců rozeznávají (vulgo N.);

i kromě okolnosti této připisuje se k rodnému jménu obvyklé v sousedstvu pojmenování dle usedlosti.

Není-li některý (neb oba) z rodičů ženichových nebo nevěstinyh na živu, poznamenává se to při jménu jejich.

Určitě zapisovati matky snoubenců dle rodného jména důležito jest pro zjištění manželských překážek u jejich budoucích dětí.

Jest-li ženich stavu vojenského, zaznamenává se určitě jméno a číslo pluku či sboru, ke kterému náleží.

Jsou-li ženich nebo nevěsta (aneb oba) *nezletilí*, podpisuje se otec v rubrice „Poznamenání“ anebo přes šířku matriky a po něm podpisují se dva svědci; za úvod k podpisům kladou se slova: „Otec nezletilé nevěsty (ženicha) svoluje k tomužto manželství vlastním a dvou svědků podpisem.“ Není-li otec na živu, odvolává se kopulační matrika na vrchnoporučenského povolení.

Nemůže-li otec přijíti na faru, dává přivolení písemné, podpisem dvou svědků potvrzené. To postačuje, bydlí-li otec na osadě a jest duchovnímu správci *povědom*. Jinak třeba jest, aby jeho přivolení vidimováno či legalisováno bylo od okr. hejtmanství, neb okr. soudu neb od c. k. notáře, a to-li nijak možno není, od faráře osady, na které otec bydlí.

Byl-li nezletilý ženich úřadně uznán za způsobilého vésti samostatnou živnost, považuje se za zletilého.

Všecky k oddávkám se táhnoucí listiny uschovávají se v registratuře té fary, jejíž duchovní správce, jakožto parochus proprius aspoň jednoho ze snoubenců, sám (neb jeho zástupce) oddával neb k oddávkám delegoval. Bylo-li manželství vojenských osob před vojenským duchovním správcem uzavřeno, zůstávají listiny u tohoto; podléhá-li jeden ze snoubenců duchovní správě občanské, zůstávají listiny v registratuře toho duchovního správce, který oddával.

Vynesení c. k. ministerstva (25. března 1860) nařizuje, aby farář kolky na listinách k manželství se táhnoucích pérem na kříž přeškrtnal. Navrátit některé osobám, kterých se týkají, není dovoleno. Zapůjčiti křestního listu osobám vojenským na příjemčí list (nebo na přiměřenou zálohu v penězích) výslovně dovoleno jest; totéž děje se také při osobách civilních faráři povědomých a bezpečných, a proto i se kolky na listech křestních nepřeskrťávají.

V rubrice „Poznamenání“ píší se dnové prohlášek a jmenují se všeliké listiny, kterými se buďto zjistily určité okolnosti nebo

překážky odklizeny byly. K takovým náležejí: List křestní nebo dispense od něho; úmrtní list předešlého manžela (manželky); soudní nález o neplatnosti předešlého manželství; list ohlašný; dispense od překážek nebo závad; úřední povolení k ženitbě, pokud ho dle zákona třeba vojínům nebo jiným osobám. — Zároveň se poznamenává, ve které rubrice a pod kterým číslem v registratuře uloženy jsou.

§ 11. Prostředkové ku stálému posvěcování rodiny.

Dílem přímo, dílem nepřímo směřuje církev pastýřskou působností svou k tomu, aby rodinu ve víře utvrzovala, ji ku řešení úkolu jejího schopnu činila i vzbuzovala, členům rodiny jejich vzájemné povinnosti na srdce kladla, křesťanskou kázeň a mravnost v rodině uváděla, v nich udržovala a takto rodiny posvěcovala.

1. Veřejná bohoslužba jest sama o sobě způsobilá, aby na stav křesťanské rodiny blahodárný účinek provozovala. Ani se tu všichni členové rodiny jakožto rovně oprávněné dítky v domě společného všem Otce shromažďují a řádní sluhové svatyně všem jednostejně slouží, všem jednu milost boží udělujíce, všem také jednu božskou pravdu hlásajíce: nabývá odtud jeden každý člen rodiny u všech ostatních vyššího významu a vážnosti, náležité dítě božímu, dědici království nebeského a spoludědici Kristovu.

Společné navštěvování služeb božích jest jednotlivcům za důtklivou připomínku, že i poslední člen rodiny nesmrtelnou duši má, že každému kromě obyčejných prací a starostí ještě jiný, vyšší cíl jest vytčen, k jehož dosažení jeden druhému pomocen býti má, aspoň ničeho činiti nesmí, co by konečnému dosažení věčného cíle překáželo nebo z cesty k němu odvádělo.

Blahodárně působí veřejná bohoslužba na rodinu i proto, že nejen obecné, pro všechny bez rozdílu závazné, ale též obzvláštní, vedle rozdílného stavu rozdílné povinnosti veřejně se vykládají a na srdce kladou. Za přítomnosti rodičů a hospodářů jedná se tu o povinnostech dětí a služebníků, děti tu slyší o povinnostech rodičů, služební o povinnostech pánů. Takto může otec a hospodář, ke slovu božímu veřejně hlásanému se odvoláváje, na dětech a čeledínech svých důrazně žádati, k čemu sám Bůh právo jemu dává; a zase vědomí, že i dítky a čeledínové slyšeli o povinnostech rodičů a hospodářů, brání těmto opomíjeti leckterou povinnost nebo činiti křivdu.

2. Převzácný jest účinek, jež na stav křesťanské rodiny a domácnosti provozovati může *kult Marianský a sv. Rodiny Nazaretské*, ctění svatých manželů, dětí a služebných. Na sv. Rodině představuje se křesťanu vznešený vzor věrného plnění rodinných povinností a těch ctností, o které by se také sám přičiňovati měl dle postavení svého v rodině. Vědomí, že údové sv. Rodiny jsou netoliko vznešený vzor, ale také pomocníci věřících, nedopouští, aby klesla statečnost, trpělivost a naděje, třeba by rodinu potkaly nesnáze a strasti veliké.

Toto jsou také důvody, které naklonily papeže Lva XIII., že nábožný spolek sv. Rodiny, na mnoha místech již ode dávna činný, všemu křesťanstvu schválil, skrze encykliku ze dne 8. ledna r. 1893. spolek ten pro všecku církev založil, hojné odpustky členům a zvláštní výsady správcům místních odborů (str. 251, 450.) povolil, určité formuláře modliteb nařídil a zavedení spolku toho na každé farní osadě za žádoucné vyhlásil.

Slavnost vánoční, ježto se dobře zove svátkem křesťanských rodin, přispívá ku posvěcování jich skrze svoji vznešeně radostnou liturgii, skrze prostomilé obyčeje, nábožné pověsti a písně lidu křesťanského; rozhlašuje blaho nábožných, dle vůle boží upravených rodin; otvírá srdce úmyslům blahu rodiny prospěšným.

Aby všecken kultus katolický spolu s veřejným vyučováním rodině byl a k jejímu blahu i působil skutečně, co býti a svojí podstatou v ní působiti může — to valnou měrou závisí od duchovní správy. Budiž tedy duchovní správce toho pilen, aby v kultu a v učení katolické církve sám pojal a potom u vyučování pastýřském často předkládal ty stránky a pravdy, ježto se ku křesťanské rodině vztahují a jichž uznání a praktické následování pramenem hojného blaha i požehnání od věků bylo a posud jest. Podobně za věc velice potřebnou pokládati sluší, aby úkol a ideál křesťanské rodiny a povinnosti jednotlivců, pokud jsou členové rodiny, často byly předmětem vyučování pastýřského.

3. Ve své liturgii má církev katolická i zvláštní obřad, *úvod šestinedělek* (benedictio mulieris post partum), který, podobně jako samy oddavky, rodičům a celé rodině na mysl uvádí, že velice na tom záleží, aby všecken život a všecky důležitosti rodiny ve spojení s vírou byly, rodina pak aby neustávala v každé vážné věci hledati sobě pomoci boží a požehnání církevního.

Žehnání to jest naučení matce a oběma rodičům, že dítě novorozené jest boží majetek, že tedy ne po libovůli mohou s ním

nakládati a že všechny své povinnosti k němu plniti mají podle zákona božího. Matka křesťanská, žádajíc po svém porodu požehnání od církve, následuje příkladu nejsv. Matky, která božského Syna svého ve chrámě obětovala. V tom leží důtklivé naučení a mocné povzbuzení matky, aby následovala Rodičky boží také v obětavé péči o dítě své a vůbec u všech věcech byla následovnice ctností, kteréž vykonávala Maria ve svaté Rodině.

Přijímajíc požehnání od církve za jistý závdavek požehnání božího, povinna jest Bohu děkovati, že jí dal býti matkou tvora k životu věčnému povolného a křtem již do církve uvedeného, ji samu pak že chránil v nebezpečnosti porodu; *slibovati*, že dítě své vychovávatí bude s láskou křesťanskou, slovem a příkladem; má *prositi*, aby dítě její zachovalo milost křtu svatého, v radostech i strastech života pozemského kráčelo pod ochranou boží a někdy vešlo u věčnou blaženost; *obětovati* své dítě Bohu, a přes všecku mateřskou lásku svou vždy toho žádati, aby raději živo nebylo, když by Bohu živo býti nemělo.

Úvodu mohou býti účastny jenom ty *matky katolické*, kteréž porodily z lože manželského a jichž dítě v náboženství katolickém vychováno bude. Protož nemůže účastna býti žehnání toho: *a) matka nemanželská* a pro tutouž příčinu také manželka, o které vůbec povědomo jest, že v cizoložstvu počala; *b) matka z manželství pouze občanského anebo smíšeného*, jež bylo jenom před nekatolickým pastorem uzavřeno; *c) matka nekatolická*, třeba že dítě v katolickém náboženství vychováno bude; *d) katolická matka ze smíšeného manželství*, nebylo-li dítě její křtěno po katolicku, poněvadž u víře katolické vychováno nebude. K záповědi o úvodu těchto (sub *d*)) katolických matek dodává církev sněm pražský: „Aby katolická matka, jsouc odmrštěna veřejně, nebrala sobě zahanbení svého za podnět k odvrácení se od katolické církve, budiž prve vhodným způsobem o tomto kuse církevní kázně zpravena i požádána, aby k úvodu do chrámu nešla.

Poznámka. Žádá-li za úvod nekatolička ze smíšeného manželství po narození děcka, jež v náboženství katolickém vychováno bude, může leckdy nesnadno býti odmítnuta pro bázeň, aby oba manželé nebyli uraženi, snad až od katolického náboženství odvrácení. Ve příhodě takové lze manžely spokojiti, říká-li se na místě modliteb k úvodu předepsaných nějaké žehnání nad dítětem, na př. se změnami příhodnými „*Benedictio puerorum aegrotorum*“ z Manuale rituum.

Úvod šestinedělek může se konati jenom ve chrámě nebo v kapli; jen farní duchovenstvo jej vykonává, leč by obyčejem

nebo privilejem také jiným kněžím dovolen byl. Ve *farních* kostelích náleží ku právům vlastně farním.

Požehnání toto platí matce, a protož není třeba také dítě do chrámu nésti; úvod se koná, i když dítě zatím umřelo.

Místy děje se hned po úvodu matky *obětování děcka*, kterýž obřad v tom záleží, že kněz bere dítě na lokte a stojí na svrchním stupni oltáře, potichu říká modlitbu dle Manuale rituum.

Ačkoli úvod šestinedělek není zákonem církevním nařízen, prohřešila by se nicméně matka, která by pouze z pohodlnosti nebo z nevážnosti k němu přijíti opominula.

4. Kdekoli církev pohany k Bohu přivedla, všude dbala toho nejprve, aby do života rodinného dobrý řád uvedla, aby *kázeň* sňuhlasná s křesťanskou opravdovostí v každé rodině panovala, a takto se rodina i zevnější svou tvářností za rodinu křesťanskou představovala.

Vedle křesťanského ideálu náleží na rodinu, aby odlesk církve byla, která sebe samu za rodinu boží považuje. Jako se v církvi učí od Krista skrze viditelné zástupce jeho, kterak živi býti mají dle vůle boží: tak povolán jest v křesťanské rodině otec hospodář, aby také duchovní hlavou byl, křesťanský řád a důslednou kázeň zaváděl a udržoval.

Nad jiné důležitá stránka dobrého řádu a prospěšné kázně v rodinách jest *denní pořádek života*, a v tomto zase přední místo zaujímá *společná domácí pobožnost*. S pobožností touto souvisí nebo část její jsou *křesťanské obyčeje*, které se z časů dávných uchovaly všude tu, kam rozmanitá kacířstva nevnikla. Obyčeje takové jsou: Chovati svěcenou vodu a jí se pokropovati; zdobiti příbytek obrazy a soškami Svatých; chovati svěcené věci na místě počestném a zřejmém; zažehati hromičku a čísti počátek evangelia Janova v čas nebezpečné bouře; dávatí křesťanské pozdravení, když se z příbytku odchází a v něj vchází; obyčeje o slavnostech církevních; ve příhodách pro celou rodinu nějak důležitých, jako: když se narodil nový člen, v čas nemoci a smrti, když dospělý člen z rodiny vystupuje, do ciziny se ubírá.

Společnou domácí pobožnost a zbožné křesťanské obyčeje jsou vlastní duše dobrého řádu a křesťanské kázně v rodinách, jsou též ochrana netoliko všeliké ctnosti ale i řádné domácnosti a protož také zdroj blaha hmotného, jakož dosvědčuje obecná zkušenost. Protož i jest vážný úkol duchovní správy, křesťanské rodiny o prospěšnosti a potřebě starobylého mravu toho poučo-

vati a je nakloňovali, aby jemu nedaly vymizeti, kde se zachoval, a zaváděti jej dbaly tu, kdež ho není. Poučování snoubenců před oddavkami, zpověď manželů a hospodářů, missie, křesťanská cvičení, kázání řádná i mimořádná, vyučování po stavech, nábožné jednoty a bratrstva, poskytují vhodných příležitostí k této záslužné práci pastýřské.

Mezi nábožnými bratrstvy a spolky, které dobrému řádu rodinnému velice prospěti mohou, zasluhuje zvláštní pozornosti, kromě III. řádu sv. Františka, Bratrstvo živého růžence a Jednota křesťanských matek.

Jako lze bratrstvem živého růžence nahraditi zvláštní jednoty panenské a mládenecké: tak jest i možno zavéstí bez určitého pojmenování jednoty hospodářů (mužů, otců) a matek. (Viz str. 322.)

Jednota křesťanských matek náleží k čelným prostředkům, aby manželka a matka ku zdárnému řešení úkolu svého víc a více způsobilou činěna a v něm podporována byla. Spolek tento založen byl nejprve v městě Lille r. 1856. Od té doby rozšířil se po všem světě katolickém a trvá v několika sídlech biskupských pode jménem arcibratrstva; tak i v Českých Budějovicích od r. 1876. Arcibratrstvo č.-budějovické nabylo od Apoštolské Stolice práva přivtělovati mateřské jednoty z Čech a pohraničných zemí rakouských.

Dobře-li spravována jest, může tato jednota ku posvěcování rodin valně přispívati. Stanovy její zajisté předpisují, aby matky a hospodyně o povinnostech svých a způsobu, jak by je vykonávati měly, poučovány a ku svědomitému jich plnění, k trpělivému snášení všech svých obtíží a křížů povzbuzovány a posilovány byly zvláště konáním soukromých i společných pobožností, častým přijímáním svátostí a také vzájemným sebe potěšováním a poučováním dle zkušeností, jakých samy nabývají.

§ 12. Překážky rodinného blaha v manželích.

Tyto jsou hlavně svár mezi manžely a smíšená manželství.

1. Nesvornost mezi manžely považuje duchovní správa za věc vážnou, poněvadž blahu a zdaru rodiny velice na škodu jest, ano i naprosto je maří.

Zvěděl-li duchovní správce o nesvorných manželích na farní osadě své, dbej vhodným způsobem od lidí počestných a mlčelivých nabýti bezpečných zpráv o jejich povaze a příčinách nesvornosti. Sotva by v některé případnosti takové prospěti mohlo, když by duchovní správce přímo a náhle poučovati a prostředkovati chtěl; pastýřská opatrnost velí očekávati vhodné příležitosti ku šetrnému a klidnému rozhovoru s jedním z rozváděných manželů.

Žaluje-li manžel na manžela kromě zpovědi, slyší jej duchovní správce trpělivě, neukvapuje se v soudu svém o jednom i druhém manželu a poučuje žalujícího, pokud a jak třeba jest, kterak by se zachovati měl, napomíná k trpělivosti a modlitbě. (Srvn. str. 416.)

Opětuje-li se žaloba, dbej duchovní správce, aby také s druhým promluvil. Vyslyšev obě strany, pozná určitěji příčinu nesvornosti a posoudí snáze, která strana by více nebo jediné vinna byla.

Řeč duchovního správce bere se v této případnosti cestou, kterou předpisuje homiletika ke tlumení affektu škodného. (Str. 202.) *Pohnutek* působných, aby se naklonili manželé k odpuštění obapolných urážek, ku přemáhání sebe a k trpělivosti, podává pojem o křesťanském manželství sám a podávají povinnosti rodičů k dětem. Není-li muž mravně zpustlý, dovolává se duchovní správce jeho mužské cti, vytýká důrazně povinnosti silnějšího ke slabšímu, šetrnost, kterou dlužen jest otec matce dětí svých. U ženy obyčejně nezůstává bez účinku dobrého, ukazuje-li duchovní správce na *obětavou* lásku matky k dětem a vyvozuje odtud, že tato láska o blaho dětí pečlivá i patrnou křivdu od manžela činěnou před dětmi a sousedy skrývá a trpělivě snáší, aby vážnosti otcovy a dobré pověsti rodiny šetrila.

Jestliže se manželé *samovolně rozešli*, povinen jest duchovní správce jich k sobě povolati nebo sám jich navštívit, aby se pokusil o smír, ač není-li jeden nebo nejsou-li oba takové povahy, že by všecko přičinění jeho za marné pokládati bylo. Nechce-li se jeden z obou ke smíru nakloniti a má příčiny dle církevního práva k rozvodu postačitelné, poučuje ho duchovní správce, že povinen jest, zanést k církevnímu soudu žalobu o rozvod. (Srovnej str. 416. 418.)

Poznámka. Dle výnosu c. k. ministerstva spravedlnosti ze dne 2. listopadu 1893 oznamují soudní úřadové manželství nálezem soudním rozvedená biskupskému ordinariátu; odtud oznamují se duchovním správcům rozvedených manželů.

2. *Smíšené manželství* jest naskrze v odporu s podstatou a cílem křesťanského manželství, a protož i nemůže býti základem, na němž by rodina bezpečně státi, přirozený a nadpřirozený úkol svůj řešiti mohla. Manželství tomuto zajisté *schází* páska jediné pevná, totiž *duchovní, náboženstvím posvěcená láska*, nechať se oba věrně přidržují svého náboženství, neb oba neteční jsou.

Víra katolického spolumanžela jest již i pro nesnášlivost, nekatolíkům vlastní, ve skutečném nebezpečení, ve kteréž vydávati se hřích jest.

Katolický manžel (manželka) *prohřešuje se* u věcech víry také *na svých dětech* nejen, když podle občanského zákona rozhoduje pohlaví o náboženství dítek, ale také, když dle ujednané smlouvy všechny děti náboženství katolickému náležeti mají. V obou případech budto působí na děti zhoubně náboženská netečnost rodičů, nebo se děti ve víře své matou, vidouce, kterak jeden z rodičů skutkem nebo také slovy, přímo neb nepřímo boří, co druhý staví.

Plným právem tedy zavrhuje katolická církev smíšená manželství, a jen z vážných příčin a pro uvarování většího zla povoluje výjimku, podávají-li se dostatečné záruky, že víra katolické strany a budoucích dětí nebude uvedena v nebezpečení.

Zvěděl-li farář nebo zpovědník o zamýšleném manželství katolíka s nekatolíkem, snaží se osadníka svého přemluvit, k učení církve se odvolává, nebezpečení spásy jeho i budoucích dětí předkládá a smutné zkušenosti z manželství takových připomíná.

Jest-li mezi svobodnými různého vyznání taková důvěrnější známost, že uvádí katolíka ve blízké nebezpečení hříchu, přidržuje ho zpovědník odepřením absolutione, aby se jí vzdal. Chce-li přes všechny domluvy zpovědníkovy ve smíšené manželství vstoupiti a nestojí-li ani o rukojemství, jest nehoden absolutione, dokud by své vůle nezměnil. Nechce-li sice od úmyslu svého ustoupiti, ale přece jenom s církevní dispensí sňatek uzavřít, budiž i z toho ještě zrazován; ale pro tuto příčinu samu není absolutione nehoden.

Vešel-li katolík ve smíšené manželství bez církevní dispense, dopouští se čtvrtého hříchu, a to *a)* že církve poslušen býti nechce,

- b) že spásu svou a c) spásu svých dětí vydává v nebezpečení, d) že se účastní v bohoslužbě nekatolické (*communicatio in sacris*).

Uzavřené jen před nekatolickým duchovním správcem smíšené manželství neplatno jest v zemích, kde forma tridentská k podstatě náleží, a zůstává neplatno, dokud zdánliví tito manželé neprohlásí svolení svého před farářem strany katolické.

Jako vůbec ve přípravách ke smíšeným manželstvím, tak i když o to jde, aby svolení po nekatolicku oddaných také ještě před farářem katolickým vyjádřeno bylo, třeba jest veliké opatrnosti stran předepsaných záruk. Neboť dle rak. interkonf. zákona ze dne 26. května 1868 jest manželům dovoleno, ujednanou smlouvu o náboženství budoucích dětí změnit, změna pak rozhoduje o náboženství nejen dětí posud nenarozených, ale také již narozených, pokud ještě nedoplnily sedmého roku stáří svého. (Viz str. 150.)

Rozhřešení z klatby, ve kterouž upadl katolický křesťan vešlý ve smíšené manželství bez církevní dispense, možno jest, po dosažení zmocnění od biskupa, jestliže penitent opravdu lituje kroku svého a pevně jest odhodlán o katolickou výchovu dítek dle možnosti pečovati a na nekatolického spolumanžela tak působiti, aby katolickému náboženství nepřízniv nebyl.

Katolický otec, který dal dítky své po nekatolicku křtíti a sám se v jich nekatolické výchově účastní, považuje se za stížen klatbou, jakožto fautor haeresis; rovně tak i katolická matka, jestliže sama po nekatolicku vychovává nebo v nekatolické výchově dobrovolně spolupůsobí.

Oddíl II. Církevní pomoc v důležitostech a bédách vezdejšího života.

§ 13. Povšechný ráz a cíl této činnosti.

Čemu křesťanství na základě přirozené a zjevené pravdy učí o původu, podstatě, vlastním úkolu a cíli společnosti lidské, rodiny a státu, o základních idejích společenského řádu, o vzájemných stycích a plynoucích odtud právech a povinnostech v každé společnosti, — to v souhrnu svém jest *sociální nauka křesťanská*. Touto naukou a veškerou působností ve vlastním oboru svém posvěcuje církev obecnou společnost lidskou, rodinu a stát, všechny oprávněné stavy a třídy, chrání je v základech

jejich, ukazuje společností i jednotlivcům úkol a cíl jejich i bezpečnou k němu cestu. Řeholní společnosti, které na půdě církve vyrostly, jsou výkvět křesťanské nauky sociální, ideál nejen společenského řádu, ale též pokoje a vezdejšího blaha, jehož může společnost poskytovat jednotlivcům. Pokud se zachovaly v přesnosti své, byly a posaváde jsou řehole viditelný důkaz, že křesťanská idea o společnosti jediné prava jest, poněvadž k tomu vede, aby ve společnosti jeden za všechny a všichni za jednoho byli, jedním duchem svorně o společném úkolu pracovali, vezdejšího i věčného cíle svého bezpečně dosahovali. Aby nezbytně potřebné společnosti: rodina, církev a stát o svém úkolu dle ideje boží pracovaly, od toho velice závisí vezdejší blaho a také dosažení konečného cíle, vytčeného všemu člověčenstvu a každému jednotlivci.

Společnost pak může o svém úkolu zdárně pracovat, bezpečno-li jest trvání její, má-li dostatečné prostředky k plnění úkolu svého, vynasnažuje-li se o pravý, všem členům prospěšný pokrok ve všech stránkách života ethického a fysického, ve všeliké činnosti na poli hmotném i duchovním, všude vlastní úkol svůj, blaho členů a jejich časný i věčný cíl na zřeteli majíc.

Aby takto stála i působila společnost, na tom záleží rovněž tak autoritě společenské jako členům společnosti, *to jsou důležitosti či zájmy společenské*, a těm sloužiti má ustavení a ostříhání takového řádu právního a mravního, který se s přirozeným a zjeveným zákonem božím shoduje a při kterém by jednotlivci, stavy a třídy práv přirozených i práv řádným způsobem nabytých pokojně požívali, takto i skutečné potřeby své opatřiti a cíle svého dosahovati mohli.

Důležitosti a zájmy společenské jsou o to vážnější, oč více týkají se duchovní stránky člověka a souvisí s jeho cílem nadpřirozeným, jakož jsou výchova s vyučováním, umění a věda, veřejná mravnost, slušnost a způsobnost.

Čím lépe všechny skutečné důležitosti a zájmy vezdejšího života skrze autoritu společenskou opatřeny jsou, čím lépe se opatření jich shoduje s přirozeností, vezdejším a věčným cílem člověka: tím zdárněji uskutečňují společnosti úkol svůj, tím jistěji dosahují blaha na světě možného všichni členové.

Až kam do dávných věků sahají dějiny lidstva, bylo opatřování společenských důležitostí a zájmů v úzkém spojení s náboženstvím, právnímu řádu společenskému přičítal se božský původ.

V nejužším spojení s křesťanským náboženstvím a s katolickou církví bylo všeliké opatrování společenských důležitostí za středověku; držitelé autority občanské jednali svorně s církví v duchu křesťanské víry, mnohé důležitosti společenské, obzvláště pak vyučování, pěstování věd a umění opatrovala za dlouhé věky církev sama. Školy všecky, od nejnižších farních až do universit (nejstarší v Bologni a v Paříži na konci 12. století) byly instituce církevní; mnohé kláštery veliké byly akademie věd a krásných umění, zárodky pozdějších universit.

V novějších dobách bere stát péči o důležitosti své a členů svých více a více na sebe, a také se k tomu za jediné povolána vyhlašuje. Poněvadž ale důležitosti vezdejšího života zasahují v duchovní život lidský ne méně nežli v tělesný, stát pak se svými orgány a prostředky přirozenými v duchovním oboru k požehnané činnosti ani povolán ani dostatečen není: nemůže se církev katolická vzdalovati všeliké činnosti v opatrování důležitostí společenských.

Čím méně církvi možno ve státu novověkém přímo působiti společně se státem, tím více jest jí třeba působiti silou vlastní. A tak vynasnažuje se církev skrze vychovávací a vyučovací ústavy zakládané na její posvátné půdě, skrze jednoty a spolky, skrze věrné svoje učence, umělce, politiky a publicisty, zvláště ale hlasem nejvyšší své hlavy a svých biskupů v opatrování společenských důležitostí provozovati působnost tím směrem, aby věčné ideje o společenském životě lidském nebyly zneužívány; aby právní řád společenský, zákonodárství a vláda od základů jediné pevných, protože pravých, se neodchylovaly nebo s nimi až ve sporu nebyly; aby pro zájmy časné a hmotné zapomínáno nebylo na duchovní a věčné.

V této svojí snaze dbá toho církev, aby držitele občanské autority o potřebě svorného spolupůsobení moci světské a duchovní přesvědčovala a k takovému i nakloňovala. Církev nabízí občanské společnosti dobré služby své; nedává se ani neuznalostí ani nevděkem zdržovati, aby plnila svoji povinnost, vedle kteréž má lidské společnosti prospěšna býti.

Tímto směrem a k témuž cíli pracuje opatrný a horlivý duchovní správce v užším kruhu posvátné působnosti své. Této činnosti jest tím více třeba, čím patrněji dokazují dějiny národů, že společnost a její nejvážnější důležitosti uváděny jsou v nebezpečenství a nesnáze tou měrou, jakou se náboženství zlehčuje,

svědomitost mizí, přirozené a zjevené základy společenského života se zneuznávají neb až přímo a nepřímě podrývají.

§ 14. Církevní pomoc ve bédách vezdejších.

Nedbání neb až hrdé odmítání přirozených a zjevených základů, na kterých jediné státi může blahodárný právní řád společenský, má za následek, že nejen se církvi v její působnosti svévolně překáží, ale také, že společnost, ohlušená a matená bludnými a svůdnými hesly a naukami, hlasu věčné pravdy, milosrdnosti a lásky slyšeti nechce a proto více a více pozbývá správného vědomí o svém původu, o své podstatě a svém účelu; že vzájemná práva i povinnosti se neuznávají, práv člověka slabšího se nešetří, povinnosti k jednotlivcům a celku se neplní; že celé stavy a třídy pozbývají přirozené moci a vážnosti své a ve hnětlivou závislost upadají; že celým zástupům jest odňata možnost ukojiti přirozené potřeby své a požívatí prospěchů života společenského, poněvadž nespravedlivý společenský řád, prohlásiv *neobmezenou konkurenci a volné usídlení kdekoli*, možno činí zámožným a schytralým podnikatelům uchvátit ovoce námahy a práce lidské pro sebe (liberální ekonomismus), celým stavům a třídám odnímati až i to, čeho ku zachování života nezbytně třeba jest. Takto se vzdmáhá *pauperismus*, ochuzování zástupů a s ním nespokojenost, nemravnost a vzpoura.

Z takového stavu věcí vyplývají rozmanité nesnáze, bídy a strasti, které nejhlubšími základy společnosti otrásají, ano i trvání její v nebezpečenství uvádějí (*sociální demokracie, anarchismus*).

Vedle těchto všeobecných béd a nesnází, vyšlých z nespravedlivého, vůli boží protivného řádu společenského, naskytají se vždy a všude i takové, které se životem kleslého člověčenstva nerozlučně spojeny jsou, dílem povahu trestu a zkoušky majíce, dílem i povahu prostředku, který k dosažení věčného cíle sloužiti má.

Od počátku svého podávala církev za všech časů pomocné ruky své netoliko v nesnázích a bédách obecných, lidské společnosti nebezpečných, ale i v těch, které stíhají jednotlivé osoby, třídy a stavy. „Cura personarum miserabilium“ platila v církvi za podstatnou část duchovní správy a vlády.

S neslýchanou za starověku pohanského láskou a trpělivostí spěla církev od počátku svého, jménem a mocí Boha nejvyšší dobrotivého a milosrdného, na pomoc těm třídám a jednotlivcům, kteří pro svoji opuštěnost a chudobu bídni a nuzni, ano i těm, kteří za své zločiny vyvrženi jsou ze společnosti lidské a v žalářích pykají vin svých. Neznámé světu pohanskému nemocnice, hospitály, chorobince, sirotčince množily se po všech zemích od té doby, kdy církev nabyla svobody ve státu římském a zanášeti mohla evangelium k národům všem.*)

Ačkoli nepřízeň časů (zejména saekularisace a konfiskace církevního majetku) a snaha „moderního“ státu, prováděti samovládu ve všech oborech společenského života, velice ochromily činnost katolické církve v oboru charity, milosrdné lásky: náleží tato nicméně posud k nejpřednějším úkolům jejím a rozvinuje se s valnou částí skrze náboženské kongregace a řády, charitativní spolky a bratrstva.

§ 15. Péče o chudé.

Nezištná, z nadpřirozené lásky k Bohu a bližnímu činná péče o chudé shledává se jenom ve zjeveném náboženství; pohané jí neznali a posud neznají. Starý Zákon byl jí bedliv, proto že ji Bůh velí. Nový Zákon povýšil jí za službu Bohu samému prokázanou.

Nerovnost majetku, zámožnost a chudoba mají v radách prozřetelnosti boží význam společenského spojidla; toto jednak jest blahopřejná láska a sklonnost, jednak oddanost a vděčnost.

Moudře upravená péče o chudé vešla v život již za časův apoštolských a pokládala se za důležitou část duchovní správy a náboženského života věřících. Čím se církev více rozšiřovala a z darů neb odkazů jmění nabývala, tím větší rozsáhlosti docházela péče o chudé. Veliká církevní obročí a zvláště kláštery bohatě nadané již samy byly ústavy chudinské, kterým péče o chudé byla nejen za skutek lásky, ale také za právní povinnost, protože církevní statky se pokládaly za dědictví chudých, *patrimonium pauperum*.

*) Za časů císařských měl Řím 4000 paláců, 800 veřejných lázní, mnoho divadel, ale neměl nijedné nemocnice, nijednoho ústavu, ani spolku jenž by pečoval o lidi bídne.

Účel církevní péče o chudé vždycky byl nejen, aby se okamžitě nouzi ulehčilo, ale také aby se příčiny její zastavily.

Zásady, kterými se tato péče od počátku svého spravovala, obzvláště jsou :

a) Každý jest povinen práci rukou svých dobývati sobě výživy; podpory mohou se nadíti jenom lidé k výtěžku a výtěžku nezpůsobilí.

b) Bohatý není dlužen chudému, ale Bohu, kterýž jest jediný pán všech statků pozemských a tyto jednotlivcům odevzdává do správy, aby z nich také chudým bratrům udělovali.

c) Dar chudému jest mravní povinnost k Bohu, jest oběť, kterouž chudý na místě božím přijímá.

d) Práva na podporu nemá chudý; prosí ve jménu božím a přijímá pokorně a vděčně, co se mu dává pro Boha.

e) Podpora chudých se děje způsobem péče chudinské po domácku; žebrota se netrpí, protože snadno znemravuje člověka.

f) Podpora přihlíží k tomu, aby ku práci způsobilému zjednána byla možnost, opatřiti sobě výživu práci svou; protož i podpora nejčastěji v tom záleží, že se chudému dává, o čem a čím by pracovati mohl.

g) Ku podpoře hmotné přidružuj se láska přívětivá, kteráž chudého potěšuje, povznáší a s osudem jeho smiřuje, chyby s chudobou obyčejně spojené trpělivě snáší a předem na zřeteli drží mravní nápravu člověka, který chudobu svoji sám zavinil.

Na týchže zásadách spočívá charitativní činnost spolku svatého Vincence, který ve městech velikých k témuž praeuje, co dávnověká církevní péče o chudé za úkol svůj měla.

2. Na místo církevní péče o chudé nastoupila v novějších časech (od 18. století) *péče státní*. Ta opírá se o zásadu, že politická obec povinna jest svoje chudé podporovati, chudým pak že přísluší právo žádati podpory, když o své nuznosti mohou důkazů podati. Větší celky, okres a země totiž, povinny jsou přispěti obcím, aby své povinnosti dostačily, není-li jim bez přispění odjinud možno dostačiti.

Každodenní zkušenost potvrzuje té pravdy, že státní péče o chudé nejenom není s to, aby chudobu mírnila, ale že ji ještě rozmáhá, chudé znemravuje a daň chudinskou na majetné uvalujíc, dusí v srdci jejich křesťanskou lásku, dobročinnost a soucit.

3. Obecné nauky liberalismu jsou zcela protivny křesťanské pravdě o sociálním významu a mravních povinnostech majetku a chudoby. Vedle zásad liberálních jest majetník neobmezeným

pánem všeho statku svého, jakýmkoli způsobem nabytého, jemu není třeba ohlížeti se na chudého, ani uznávati nějaké mravní povinnosti své k němu. Chudý jest mu na obtíž, on se od něho chladně odvrací, ano pohrdá jím, a daruje-li mu cos, daruje bez lásky a jenom aby se ho zbavil. Odtud pak důsledně vyplývá, že chudý nenávidí zámožného, maje ho za uchvatitele té části vezdejších statků, která by jemu dle jeho zásady o naprosté rovnosti všech náležela. Takto se otvírá i rozšiřuje mezi majetnými a nemajetnými propast, ve které se rodí veliké nebezpečnosti násilných převratů ve společnosti, až i nebezpečnosti zániku jejího.

Skutečností touto nabývá velice vážného rázu povinnost duchovního správce, častěji přednáseti křesťanskou pravdu o významu majetku a chudoby, o povinnostech onoho a této, o způsobu křesťanské dobročinnosti.

Naukám těmto se otvírá srdce lidu zvláště příkladem kněze na chudé laskavého a vždy ochotného, poskytovat jim útechy a pomoci sám a hledati dobrodinců těm obzvláště, kterým stydlivost brání domáhati se podpory veřejné.

V zemích, kde zákon chudinský přiděluje duchovnímu správci jisté spolupůsobení (jakož i zemský zákon Český z roku 1868, § 31.) mezi orgány veřejné péče o chudinu, jest vážná povinnost faráře, účastniti se ve všem jednání orgánů těchto, a zde, pokud jen dovoluje znění zákona, k tomu směřovati, aby ve skutečnost uváděny byly církevní zásady o podporách udělovaných.

§ 16. Péče o lidi opuštěné.

K opuštěným počítají se vdovy, sirotci, nalezenci, zanedbané děti, starci a churavci bez majetku, bez výdělku a bez příbuzných, kteří by se jich ujmouti mohli a chtěli, slepci, hluchoněmí, blbí či tupí (idioti).

Péče o tyto různé třídy opuštěných náležela již na počátku církve k obecné péči o lidi ubohé.

Ke vdovám a sirotkům bez majetku přihlížela církevní péče o chudé na místě prvním. Později dobyla vdovám a sirotkům na císařích východní říše římské již ve 4. století, že jisté právní záležitosti jejich náležely před církevní soud, nebo že takové nálezy soudů státních, ježto se týkaly vdov a sirotků, prve biskupovi se předkládaly, nežli v moc práva vešly. Téměř po všem křesťan-

stvu byli biskupští notáři (asi tolik, co písaři, jednatelé, příruční znalci kanonického práva) také jménem občanské společnosti zmocnění, aby vydávali veřejně platné listiny, vedli soudní pře v záležitostech kostelů, církevních a dobročinných ústavů, vdov a sirotků. Moci této propůjčil v Čechách biskupským notářům císař Karel IV. Tito biskupští a také se strany státní moci za oprávněné uznávání notáři zastávali úřad svůj darmo a byli veliké dobrodiní v dobách, kdy vykonávání spravedlnosti jménem státu, obcí a panstva zákony občanskými nedostatečně upraveno bylo.

I všechny ostatní třídy opuštěných, k milosrdnosti lidské odkázaných těšily se činné lásce k bližnímu v každém okrsku biskupském.

Když pak obecná církev nabyla svobody a stát křesťanský se jí za podporu propůjčoval, zakládaly se již ve 4. století zvláštní domy a ústavy (*hospitalia*, *xenodochia*, *orphanotrophia*, *gerontotrophia*), ve kterých osiřelé neb opuštěné děti se vychovávaly, starci, neduživci a vůbec lidé k životu samostatnému nedostateční ošetřování byli. Namnoze byly ústavy takové buďto v biskupském domě nebo v blízkém jeho sousedství. Biskup považoval se za otce a ochránce všech opuštěných a bídých.

Věrou nadšený středověk byl velice bohat na takové ústavy; ale bouře protestantské (v Čechách i bouře husitské) a hrabivost mocných byly příčina, že přemnohé z nich zašly.

V novějších dobách působí katolická dobročinnost ve prospěch lidí opuštěných obzvláště skrze četné kongregace a nábožné spolky v duchu a dle příkladu velikých apoštolů a reformátorů křesťanského milosrdenství, svatých Vincencia de Paulo, Františka Sáleského a Karla Borromejského.

2. Duchovnímu správci náleží obzvláště, aby věnoval otcovskou péči *sirotkům* a *nalezencům*, jež na své farní osadě má.

Nachází-li se ve farním okrsku *sirotčinec*, jest duchovní správce povinen častěji tam docházeti a také vůbec každé příležitosti používat, aby přímo a nepřímo na vychovatele i na chovance působil.

O sirotcích, po různu na osadě bydlících, měl duchovní správce podrobný seznam a navštěvuj za vhodných příležitostí jejich obydlí, zacházej s nimi přívětivě, aby důvěry k němu nabýli. Na duchovního správce náleží, aby se za duchovního otce sirotků považoval a bedlivě přihlížel, zdali mladí sirotci chodí do kostela i do školy; aby se u pěstounů, mistrů neb hospodářů

poptával na jejich mravné chování, vůbec aby na jevo dával, že mu mládež osiřelá opravdu na srdci leží. Tato pečlivost duchovního správce dojista se nemine dobrým účinkem u sirotků samých, zmírní také neb docela zamezí nevlídné neb až tvrdé s nimi nakládání se strany pěstounů nebo pánů jejich.

Ještě ubozší, nežli sirotkové, jsou *nalezenci*, a protož i větší lásky a péče duchovního správce zasluhují a potřebují. V prvních dobách křesťanských spadala péče o dítky pohozené, jako vůbec péče o lidi ubohé, na biskupa. Dítky ty sbírali obyčejně diakoni a diakonky a nosili je na místa k opatrování jich určená, pod dozor biskupa postavená. Na dveřích kostelů bývaly upevněny mramorové nádoby, sdělané na způsob mušle, aby v ně kladli děti své, kdo je pohoditi neb usmrtiti chtěli. Zvláštní ústavy k ošetřování nalezenců povstaly zároveň s hospitály, nebo byl jeden oddíl povšechného ústavu charitativního určen pro nalezence. V dobách novějších dobyl sobě sv. Vincenc de Paulo († 1660) nesmrtelných zásluh o tyto ubohé. Jeho působením opravilo se nedostatečné zařízení nalezinců a založeny četné nové. Kongregace „Milosrdných sester“ (s původním názvem „Soeurs de la charité et de l'asyle des enfants trouvées“) byl od tohoto svého zakladatele ustanoven výslovně též k ošetřování nalezenců.

Civilisované státy zakládají zvláštní ústavy, *porodnice* a *nalezince*, aby zachráněny byly děti od vlastních rodičův opuštěné. V Rakousku platí o nalezencích občanské předpisy, jichžto svědomité šetření valně přispěti může, aby osud ubohých dětí těch byl zlepšen. Dohled na ně a na pěstouny jejich odevzdává se hlavně duchovním správcům.

Duchovní správce může častěji zabrániti, aby lidé nesvědomití a jenom zisku žádostiví nedostávali nalezenců na výchovu; dle zákonných ustanovení zajisté nemá se nalezenec vydati osobám, kteréž by se neprokázaly vysvědčením od duch. správce a obecního úřadu, že jsou mravně zachovalé a též dostatečné, aby dítě živiti a vychovati mohly. Vysvědčení taková vydává duchovní správce jen ženám katolickým, provdaným neb ovdovělým, které posud nemají nalezence dva a bydlí v místě, odkud dítě snadno může do školy choditi. V tomto vysvědčení udává se jméno a příjmení osoby, náboženství, stav a bydliště, počet dítek jejích, jaké jmění má a kterak se živí. Chce-li žena vzíti kojence, udává se také čas, kdy naposledy v šestinedělí byla. Vysvědčení odevzdává se zapečetěné.

O nalezcích na osadě přebývajících měj farář podrobný *seznam*, aby dohlídku nad nimi vésti mohl. Dohlíží pak a naléhá na to, aby ti, kteří přes šestý rok věku svého u pěstounů zůstávají, nebo jinak (na př. ve službě) na osadě se nalézají, správně do školy chodili, od pěstounů svých k modlitbě, způsobnosti, mravům a obyčejům křesťanským vedeni, ke službám božím a všem povinnostem křesťanským přidržováni byli.

S touto dohlídkou přirozeně souvisí právo i povinnost napomínati, vzbuzovati a radou podporovati pěstouny, aby povinnosti své k dětem přijatým s křesťanskou svědomitostí plnili, dětem opuštěným rodiče nahraditi dbali.

Shledává-li se o některých pěstunech, že povinnosti vychovatelské zanedbávají a s nalezcem tvrdě nakládají, napomíná jich duchovní správce; neprospívá-li napomínání opěťované, hrozí odejmutím děcka. O tom rozhoduje konečně vrchní správa zemské nemocnice, když by farář z dobrých důvodů na potřebu kroku toho ukázal.

K dotazům o mravech nalezců, k potřebným radám a čomluvám neschází faráři častá příležitost; pěstounové nalezců zajisté docházejí k němu o dosvědčení na kontraktovém archu (kontraktové knížce), že nalezenec na živu jest a ještě v té rodině bydlí, kteréž byl svěřen.

Každého roku v listopadu (nejdéle při novém roce) zasílá duchovní správce skrze okresní hejtmanství ředitelstvu zemské nemocnice zprávu o nalezcích, co se jich na osadě nachází.

Stůně-li nalezenec, podpisuje předepsání léků farář, neb „otec nalezců“, byl-li některý muž za takového ustanoven. O pohřbu nalezců koná duchovní správa svoje služby darmo; úmrtí nalezence poznamenává se na kontraktovém archu.

Jestliže rodiče nalezence uzavřeli sňatek, nastala jim povinnost, aby se o dítě své starali sami. Farář dává o takových sňatcích zprávu ředitelstvu zemské nemocnice neb o něm dosvědčuje na kontraktovém archu. *)

*) Pražský nalezenec (všeobecná porodnice) platí pěstounům za nalezence v prvním roku 12 K, ve druhém 8 K, od třetího do šestého roku 6 K na měsíc. Po dokonaném šestém roce věku odevzdávají se nalezenci na ošetřování Milosrdným Sestrám (ve Smíchově a Řepích), odtud pak posílají se obcím podle domova jejich matek. Chtějí-li pěstouni přijmouti nalezence na vždy za svého, ohlašují to po naplněném jeho šestém roce ředitelstvu porodnice; potom dostávají 6 K na měsíc až do plného roku desátého.

§ 17. Lidé mravně zpustlí a věžňové.

I. Veřejná mravnost a zobecnělý cit pro ni, čili veřejné svědomí, jest netoliko známka, plod i ochrana pravé vzdělanosti, ale také úrodná půda, na které se zakořeňuje a rozmáhá i blahovezdejší; ona jest i mocná ochrana proti pauperismu a zchátralému proletariatu, kteréž dvojí nebezpečné zlo se objevovalo vždy ve společnosti znemravnělé a citu pro veřejnou mravnost prázdné.

Veřejné mravnosti a společenským potřebám i důležitostem na ní se zakládajícím zvláště nebezpečno jest, objevují-li se již u věku dětském četní, na dráhu zločinu a mravní zpuštěnosti zašli jednotníci; jestliže neřádné obcování obojího pohlaví dospělo k prostituci valně rozšířené a veřejným svědomím neodsuzované; vzrůstá-li počet těch, kdo ramenem světské spravedlnosti jsou zasaženi pro zločiny spáchané proti právnímu řádu společenskému.

Zlořády a nepravosti těchto druhů zastavovati a lidi jim oddané napravovati jest veliká důležitost společenská, dílo záslužné pro blaho časné i věčné.

Dějiny věků minulých dosvědčují, že v tomto díle může státní společnost působiti zdárně, jenom když právní řád stojí na základech přirozeného a zjeveného zákona božího, když autorita občanská svorně s církví působiti chce a pomocné její ruce dostatečné svobody přeje a také podporu skytá.

Již v prvních stoletích ujímala se církev dětí zanedbaných a zpustlých, pečujíc o nápravu jich, a za kající Magdalenou vodila ženy zpustlé ke Kristu. Útulny a polepšovny pro děti a dívky mravně kleslé byly zhusta spojeny s církevními hospitály.

Za novějších časů, kdy liberální a beznáboženský stát málo dbá policie mravní, působí katolická charita v kongregacích a náboženských jednotách, zakládajíc útulny a ochrany pro dítky znemravnělé a dospělé dívky hluboko kleslé, zabraňujíc také, aby nezkušené dívky, do velikého města přišlé, neupadly v ruce nesvědomitých svůdců a svůdnic. Kongregace „Paní dobrého pastýře“ (od r. 1835.) s mateřincem v Angersu, valně rozšířená v západní Evropě a v pomorských krajinách ostatního světa, má za cíl svůj nápravu mladých, v neřesti zabředlých ženštin.

II. Lidi, kteří za provinění svá proti právnímu řádu společenskému v ruce spravedlnosti světské upadli, považuje církev též za ubohé, sebe pak za oprávněnu a povinnu, přispěti jim duchovní pomocí.

Účel pomoci této jest, aby hříšník byl s Bohem smířen a skutečně napraven, počestným členem církve a společnosti občanské zase učiněn.

Kněžské působení na vězně závisí nemalou měrou od ustanovení státních. V Rakousku poručena jest duchovní péče o vězně při okresních a krajských soudech místní duchovní správě; jenom veliké věznice, kdež pokutují se zločiny těžké, mají své zvláštní kněze.

Do věznic okresních soudů má duchovní správce docházeti každý týden neb aspoň ob týden; ve větších žalářích jsou návštěvy kněze obyčejně upraveny domácím řádem.

Znalost lidí, opatrnost a ta veliká trpělivost, kterou jenom pravá horlivost pastýřská vdechnouti může, jsou čelné vlastnosti, s kterými se může kněz nadíti skutečných prospěchů ze své práce.

1. Za nejvážnější zásady, které slouží knězi za vodítko na obtížném působišti tomto, pokládají se:

a) Duchovní k tomu hled, aby bezpečně seznal osobu, charakter a všechny okolnosti každého vězně.

b) Kněz přičiňuj se, aby důvěry u vězně nabyl, neb aspoň jeho předsudky proti kněžstvu oslabil. Proto budiž vlídný a soucitný, nevyptávej se vězně na jeho viny, neodporuj mu, když se za nevinného vydává, nepronášej hany ani výčitek, nedej mu z jednání svého souditi, že by jej lehko vážil nebo jím až pohrdal; nevypravuj dozorcům, o čem sám s vězněm rozmlouval neb co tento jemu řekl.

c) Všecky promluvy kněze mějte náboženské pravdy za podklad a ty obzvláště, bez kterých pravá lítost nad hříchy a pevný úmysl nápravy možny nejsou. Pravdy o podobenství božím v člověku, o synovství božím skrze Ježíše Krista, který se bratrem naším učinil, o povolání ku blaženosti věčné důsledně vedou k tomu, aby kněz budil srdečnými slovy křesťanskou sebevážnost a cit pro čest, ne méně i touhu v lásce u Boha býti a vážnosti u lidí požívat.

d) K těmto pravdám vlídně předkládaným druží se cit zahanbení a lítosti, která pomálu dospěti může k nadpřirozené lítosti a pevnému předsevzetí hříchu zanechat a života spravedlivého dbáti.

e) Duchovní hlediž vězně krok za krokem až tam dovésti, že by tresty na něho uvalené za uložení neb dopuštění boží snášel a takto je v záslužné pokání obracel za všechny hříchy

svého života, byť i se byl toho nedopustil, co se mu za vinu klade. Protož i sluší na něho, aby všeliké hnutí hněvu a nenávisti proti vykonavatelům světské spravedlnosti v srdci potlačoval a vzdorovitě se nechoval.

f) Vyšetřovance napomíná jen vůbec, aby na soudu mluvili pravdu. K vyznání spoluvinných může duchovní správce napomínati jenom, když by jinak někdo nevinně trpěti měl.

g) Vyšetřovanci nepřipouštějí se ku zpovědi kromě času velikonočního, ani kdyby toho sami žádali; mohli by snadno skládati svatokrádežnou zpověď, za to majíce, že by se kněz za ně přimlouval.

2. Na propuštěné kárance má duchovní správce pozorliv býti, k nim se přívětivě chovati a dle možnosti na ně působiti, aby kráčeli po cestě dobré. S úkolem tímto souvisí zákonné nařízení, vedle něhož dávají soudní úřadové farářům propuštěných kárenců zprávy o jejich mravní povaze.

Trvalé napravení života ztěžuje se propuštěným kárencům nezřídka pohrdáním, jež jim spoluobčané na jevo dávají, a výčitkami, které jim dělají. Nejen zákon mravní, ale také zákon občanský zapovídá urážeti někoho výčitkami o přestálém trestu, jmenovitě o přestálém žaláři. Děje-li se to přece, pocházejí odtud soudní žaloby, zatvrzelost pohaněných a leckdy pomsta krutá. Že pak potupy propuštěným kárencům činěné jsou nezpůsob velice rozšířený, náleží duchovní správě, aby na katechesích a kázáních nezůstával nezpůsob tento vůbec nepovšimnut, i když se k tomu nenahodila příčina zvláštní. Ve výkladech o pátém a osmém přikázání božím nahazuje se samo, aby duchovní učitel také připomenul nevraživé chování k bývalým vězňům.

Kniha VI.

Církevní péče o člověka v těžké nemoci a po smrti jeho.

Ú v o d.

Jak by se koli člověk pod správou církve v obcování s Bohem upevnil, přece není bezpečen, setrvá-li v obcování tom tak, že by smrtí vešel ve blažené obcování věčné.

Nežli člověk opustí svět, bývá podroben těžké zkoušce ve své důvěře a poslušnosti k Bohu. Jest mu totiž v duchu kajicnosti snášeti bolestnou nemoc a v synovské poslušnosti a s důvěrou navrátit Bohu svůj život, klada jej ochotně v oběť. Přestál-li tuto zkoušku šťastně, počíná jemu se smrtí věčně blažené s Bohem obcování.

Vedle lidí spásy své dbalých jsou mnozí, kteří až v hodinu jedenáctou nalézají milost pravého pokání, aby v obcování s Bohem uvedeni byli, nežli „přijde noc, kdežto žádný nemůže dělati“.

Setrvalost spravedlivého až do konce a pravé pokání hříšníka jsou bez prostřednictví církve rovně tak nemožny, jako nemožno jest, aby člověk byl kromě církve poprvé ospravedlněn a a v obcování s Bohem uveden. Protož i shledává církev velice vážnou část působnosti své v obětavé péči o těžce nemocné a umírající; s láskou přistupuje k loži nemocných a umírajících dítek svých a působí k tomu, aby spravedlivý až do konce setrval, vlažný a hříšný ještě zachráněn byl, nežli ho smrt přikvačí.

Poslední svou práci o spásu duše dokonávajíc, ukládá církev bezduché tělo ve svoji posvátnou půdu, koná modlitby a oběti za duši na věčnost odešlou, pamatuje v liturgii své na všechny zemřelé ustavičně, modlitbami, oběťmi a milosrdnými skutky těm pomáhajíc, kdož na onom světě pomoci její potřebni jsou.

Obecnou působnost katolické církve ku blahu nemocných, umírajících a zemřelých, jakož i zvláštní úkol a povinnosti duchovní správy v oboru tomto předkládá kniha VI. ve dvou od-

dílech, a to v prvním obecně křesťanskou a zvláštní pastýřskou péči o nemocné a umírající, ve druhém službu lásky zemřelým prokazovanou.

Oddíl 1. **Obecně křesťanská a pastýřská péče o nemocné.**

§ 1. **Důležitost této péče k účelům duchovní správy. Konečný cíl její.**

1. Péče o nemocné napomáhá velice účelům duchovní správy.

a) Životu nebezpečná nemoc krotí lidskou pýchu a lehkomyslnost, která mnohého svádí, že po křesťansku nežije, duchovní správě se odcizuje, ano ve víře kolísá. Bolesti s nemocí spojené, bázeň smrti, soustrast a činná pomoc, kterouž nemocnému prokazují po křesťansku smýšlející příbuzní, nábožné osoby vůbec a horlivý kněz —, obměkčuje často i tvrdá srdce a jest jeden z prostředků, kterými Bůh milosrdný vede zbloudilé k víře a pokání.

b) Také zdravým slouží svědomitá péče o nemocné ku spasitelnému vzdělání, budíc v nich sama o sobě úctu a vážnost k náboženství, které v nemocném spatřuje a laskavě ošetřuje Spasitele samého. Ostatně snaží se kněz i zúmyslně působiti na domácí nemocného a vůbec na přítomné. To děje se pravidelně tím způsobem, že ve svých promluvách k nemocnému, těch obzvláště, kteréž mají za účel připravit jej k jednotlivým svátostem, vyjádřiti poděkování po přijatých, vzbuzovati s ním ctnosti jemu nejvíce potřebné, důvěru v Boha spolu s odevzdáním se do jeho vůle —, volí opatrně slova tak, aby též přítomným na prospěch býti mohla. Také nežli odchází od nemocného, naskytá se častěji možnost, neb i potřeba promluvit k domácím a přítomným vážné slovo, jež by bez účinku nezůstalo. To zvláště bývá ve případnostech méně obyčejných, neb až mimořádných, jako na př. když obecně povědomý hříšník náhle umřel nebo se kajicně na smrt připravil.

c) Obětovná láska i péče, kterou duchovní správce prokazuje nemocným, zjednává jemu vážnost, důvěru a lásku všech; ona i k tomu pomáhá, že duchovní pastýř poznává svoji osadu zevrubně, nabývá vědomosti o věcech, které by jinak i bdělému oku skryty zůstávaly.

d) Péče o nemocné jest obzvláštní, speciální neb individuální duchovní správa za okolností velice příznivých. Koná-li se v duchu

církve, otvírá srdce nemocných spasitelnému slovu kněze; tento může naučení a všelike přičinění své upravovati dle zvláštních potřeb nemocného; poučování a napomínání jeho nepřichází snadno na zmar ve hluku světa, z něhož nemocný vytržen jest; delší doba, za kterouž bývá možno na nemocného působiti, dovoluje postup dobře promyšlený, soustavný, při kterém i za okolností obtížných očekávati lze účinek dobrý.

e) Na smrt nemocnému prokázaná služba kněžská jest poslední ze všech, jež koná duchovní správce ku spáse duší jemu svěřených; od této nezřídka závisí cele nebo s největší část věčné blaho duší.

2. *Konečný cíl* obecně křesťanské a zvláštní pastýřské péče o nemocné jest, aby dosaženo bylo úmyslu, ve kterém prozřetelnost boží pojala lidské nemoci v nejmoudřejší svou správu světa, a kterýž jen ku blahu člověka čelí. Nemocný má z utrpení svého ten prospěch vzíti: že trpělivostí a poslušnou odevzdaností do vůle boží ze hříchů svých se kaje; že života svého polepší, zase-li zdraví nabude; nenabude-li, že smrt klidně uvítá za anděla, kterýž jej dovede do věčného s Bohem obcování.

Prostředkové a cesty k tomuto cíli jsou: navštěvování nemocných, poskytování pomoci tělesné i duchovní vůbec, posluhování svátostmi a křesťanské přispění umírajícím.

Kromě podrobnější rozpravy o těchto prostředcích, kteříž jsou zároveň i podstatné stránky pastýřského pečování o nemocné, podává bohosloví pastýřské také zvláštního naučení, jak zacházeti s nemocnými, u kterých pastýřská působnost ještě ku zvláštním okolnostem přihlížeti povinna jest.

Článek 1. **Křesťanská i pastýřská péče o nemocné vůbec.**

§ 2. **Pastýřská povinnost navštěvovati nemocné. Potřebné k tomu vlastnosti.**

1. Navštěvovati nemocné jest obecná povinnost křesťanská, jest i zvláštní, úřední povinnost duchovního správce.

V této kněžské povinnosti rozeznávají církevní zákonové:
a) Navštěvování všech nemocných, aby jim v tělesných a zvláště v duchovních potřebách pomocen byl, soukromou duchovní správu konaje; b) zaopatření nemocných svátostí oltářní (viaticum) a posledního pomazání.

Duchovní správce jest povinen, i když nebyl požádán, těžce nemocné osadníky své navštěvovati, ty obzvláště, kteří jsou chudi, osamoceni a opuštěni, jakož i ty, o kterých se z dobrého důvodu domnívati lze, že s přijetím svátostí odkládati budou, nebo jich ani nepožádají. Dobrovolné návštěvy takové jsou samy o sobě upomínka nemocnému, aby spásy své pamětliv byl; ony zaplašují předsudek, jako by příchod kněze k nemocnému a jistá smrt neodlučny od sebe byly.

Jsa k nemocnému požádán, vydává se kněz o blaho svých osadníků pečlivý bez odkladu za svou povinností, všeho jiného necháváje a žádné nepohody nedbaje, nemá-li plné jistoty, že s nějakým prodlením není spojeno nebezpečení. Osadníci sami nebudou odkládati s požádáním kněze, jest-li vůbec povědomo, že se za touto příčinou nikdy nepotkávají s projevy neochotnosti a nevrlosti, a bývají-li občas napomínáni, aby na zaopatření svých nemocných záhy pamatovali.

2. Vlastnosti nezbytně potřebné ku kněžskému pečování o nemocné jsou, kromě nezištné horlivosti:

a) *Opatrnost a prozíravost*. Tyto velí: α) Aby kněz, nejsa k nemocnému povolán, svůj příchod nejprve ohlásil vhodným způsobem. Toho třeba jest velice k návštěvám osob osamocených, cizích osob ženských a takových nemocných, kteří málo nábožni jsou, nebo se životu náboženskému již odcizily.

β) Aby kněz hleděl prve nabýti zpráv o nemoci, o mravní povaze nemocného a jiných okolnostech, pokud se týkají nemocného a domácích jeho.

γ) Aby kněz posoudil, jak časty by dobrovolné návštěvy býti měly, ve který čas dne by se dělati a jak dlouho by po každé trvati směly. Za čas nejvíce příhodný k dobrovolným návštěvám pokládají se poslední hodiny před polednem a prostřední hodiny odpolední; jednotlivé návštěvy neprodužují se přes čtvrt hodiny, nežádá-li delšího pobytu potřeba nemocného nebo výslovné přání jeho či domácích.

b) *Klidná i pevná mysl*. Tato činí kněze schopna, aby v těžkých a náhlých případech paměť zachoval a správně soudil; ona jej chrání, aby pro chabý soucit neopomíjel oznamovati nemocnému povinnosti, jež mu spravedlnost ukládá. Klidná i pevná mysl pomáhá knězi, aby povinnosti své k nemocnému a domácím jeho naplnil cele, i když by nemocný jej odmítal, velice netrpěliv byl a nesnadno se poddával, ošklivou neb nakažlivou nemocí trpěl.

V nemocech nakažlivých užívá kněz i rozumné prozřetelnosti, pokud ji dovoluje potřeba nemocného. Prozřetelnost tato radí, aby se kněz cestou k nemocnému příliš nerozehřál a ve světnici o vyčištění vzduchu dbal; aby nepolykal slin, dokud u nemocného prodlévá; aby se posadil rovnoběžně s hlavou nemocného tak, že by výdech jeho přímo ku knězi nešel ani ho výpach z lůžka neovanul; aby kromě potřeby nepodával ruky nemocnému a nesahal na něho; aby raději vzal sedadlo tvrdé, nežli měkké. Po návratu od nemocného jest dobře vypláchnuti ústa vodou nebo vinným octem, omýti obličej i ruce, a jsou-li nemoci epidemické, převlékati se častěji. Ochranných léků proti nákaze není, ale prospívá dobrý pořádek denního života, střídmost a co vůbec rozumná životospráva předpisuje ku zachování zdravého těla. Prostředek nejvíce bezpečný jest důvěra ve vyšší ochranu a pokorné odevzdání se do vůle boží, jež posiluje se vědomím, že konáme svoji povinnost. Ostatně dosvědčuje zkušenost, že nákaza kněží a lékařů velice zřídka se přihází.

c) Rituál předpisuje, že „kněz má choditi k nemocným tak připravený, aby měl na snadě důvody vhodné ku přesvědčování, zvláště ale příklady Svatých, kteréž nejvíce prospívají; těmi potěšuj ho, vzbuzuj a občerstvuj v Pánu.“ (De visit. infirmorum.)

K poučování, napomínání a potěšování nemocných nejlépe prospívají prosté pravdy křesťanského náboženství, umučení Páně a bolesti Matky boží, výroky a příklady Svatých. Rituál sám ve svých oddílech *De visitatione et cura infirmorum*, *Modus iuvandi morientes* a v modlitbách před udělováním jednotlivých svátostí a po něm položených, jest nejlepší podklad ku promlouvám nemocnému křesťanu prospěšným. Čím více spisy o duchovní správě u nemocných k těmto pramenům přiléhají, tím jsou lepší.

Ačkoli kněz není k tomu povolán a církevní zákony jemu výslovně zapovídají zasahovati v obor lékařský: jest nicméně i ve prospěch duchovní péče žádoucno, aby důležitá pravidla dietetická a hygienická znal a s těmi prostředky neb opatřeními se obeznámil, kterých v náhlé nehodě užití lze, nežli lékařská pomoc jest možna. Důležité jest také, aby kněz dovedl posouditi známky (symptomy), dle kterých soudí lékař o stupni obyčejných nemocí, a též obyčejné příznaky blízké smrti.

§ 3. Pomoc v tělesných potřebách a časných důležitostech.

1. Duchovní správce obrací svoji pozornost také k tělesným potřebám nemocného. Těm dosti učiniti ovšem jsou povinni domácí jeho; ale nezřídka se děje, že tito, nemajíce zkušenosti nebo že ve případnostech náhlých a nebezpečných zmatek mezi nimi zavládl, na věci potřebné nevzpomínají. Pečlivý kněz jde domácím nemocného na ruku a domlouvá se s lékařem, aby zvěděl, co a jakým způsobem dělati tento byl nařídil.

Stěžuje-li sobě nemocný knězi na nedostatečné ošetřování se strany domácích, snaží se kněz pohnouti jimi, aby svoji povinnost plnili. Opatrnost ale velí, aby ne hned a cele uvěřil steskům těm, a když i jsou plně oprávněny, aby domácím tak přimlouval, jako by od nemocného byl nic nezvěděl.

Mnozí nemocní ani nemají domácích a příbuzných, kteří by jim sloužili, nebo jsou domácí jejich tolik nuzní, že nemocnému ani věcí nejvíce potřebných opatřiti nemohou. Takovým býti za otce dobrého, jest krásné povolání kněze. Pokud sám nemůže dostatečně pomoci ze svého, hledá dobrodinců, kteří by sami nebo jeho rukou pomoci poskytli.

Kde není nemocnice veřejné ani řeholních sester po domácku nemocné ošetřujících, dbej duchovní správce dosáhnouti toho, aby se bezpečná osoba ke službě opuštěného ubožáka uvolila. K tomu hodí se nejlépe nábožné starší panny, poněvadž takové považují tento skutek lásky za službu Spasiteli samému prokázanou. Horliví pastýřové hledí opuštěným nemocným nahraditi řeholní sestry tím způsobem, že mezi členy nábožných bratrstev neb jednot některou obětavou osobu k tomu naklonili, aby v čas potřeby ke službě této se ochotně propůjčovala.

Kde toho třeba, napomíná kněz domácích nemocného, aby mu lékaře povolali; u velice chudých a opuštěných nemocných pečuje o to sám dle možnosti. Leckdy třeba jest nemocnému přimlouvat, že povinen jest rozkazů a rad lékařských uposlechnouti, nebo naopak, že na křesťana nesluší skládati všecku naději na lékaře a léky. Rituál velí knězi toho dbáti, aby snad někdo nemocnému neradil nebo s ním nedělal, co by duši jeho na škodu býti mohlo.

Z důvodů na snadě ležících vyplývá, že třeba jest, aby duchovní správce byl za dobré s lékaři, kteří v obvodu farní osady nemocné navštěvují. Opatrnost a skromnost velí, aby zdrželivě mluvil o lékařích méně způsobilých.

2. Jest-li nemoc nebezpečna, přimlouvej kněz nemocnému, aby *časné věci své spořádal*, dokud při dobrém vědomí jest. K těmto náleží pořízení o statku a jmění skrze závěť, ustanovení poručníka nedospělým dětem a odpuštění od svojeti (rozloučení s příbuznými).

a) Duchovní správce připomínej nemocnému šetrně, že jemu a příbuzným prospěšno bude, jestliže za plného vědomí rozhodne správnou *závětí* o majetku svém; takto předejdou se možné spory, on pak nabude většího klidu, až učiní, co sám za potřebno uznává, čím se i v myšlénkách zabývá a snad i znepokojuje.

Na obsah závěti mohl by kněz vliv provozovati, jenom když by o radu požádán byl, nebo jde-li o jisté, ve zpovědi na jevo vyšlé závazky nemocného. Vždycky se toho střež, aby nemocného k něčemu přemlouval ve prospěch svůj, kostela nebo benefícia. I když otec nebo matka rodiny sami od sebe k darováním neb odkazům toho druhu se odhodlali, stůj kněz na tom, aby se to s vědomím dědiců stalo a takto se zabránilo škodnému domnění, že kněz nemocného k odkazům neb darům přemluvil.

Vedle zákonů rakouských třeba jest ku platné závěti, aby odkazatel svoji vůli určitě sám vyjádřil a ne toliko přisvědčením k návrhu někým učiněnému, za plného rozumu, s předložením a opravdově, bez donucení, podvodu nebo podstatného omylu. (Obč. zák. §§ 577—586.)

Závěť kroměsoudní může se ústně nebo písemně učiniti. Závěti nepíše se na listu kolkovaném; kdo sám svou rukou napsal a podepsal poslední vůli, nepotřebuje svědků. Dal-li někdo jinému psáti svoji poslední vůli, podpisuje jméno své sám a mimo to před třemi schopnými svědky se vyjadřuje, že tento spis obsahuje poslední vůli jeho; svědkům není třeba oznamovati, co v závěti obsaženo, a tito podpisují jména svá buďto uvnitř na konci textu nebo vně, ale na témže archu, na kterém závěť psána jest. — Neumí-li odkazatel psáti, dělá svojí rukou za přítomnosti všech tří svědků na místě podpisu znamení pérem; jeden ze svědků napíše pod znamením celé jméno odkazatele. Neumí-li odkazatel nebo nemůže čísti, předčítá mu jeden ze svědků za přítomnosti ostatních celý spis, on pak vyjadřuje, že tak jest vůle jeho. Pisatel závěti může také býti svědkem, jinak-li ho zákon nevylučuje.

Každému jest na vůli dáno činiti závěť *ústně* toliko; aby platna byla, vyhlašuje odkazatel před třemi svědky schopnými a zároveň přítomnými svoji poslední vůli.

Za svědky k písemné neb ústní závěti jsou dle ustanovení občanského zákona neschopni: 1. řeholníci, ženy, jinochové pod 18 léty, rozumu zbavení, slepí, hluchí, němí a ti, kdož jazyku odkazatele nerozumějí; 2. kdo pro zločin podvodu či pro jiný zločin ze zjištěnosti spáchaný odsouzení byli; 3. dědic neb odkazník (legatár) není schopný svědek o dílu na něho připadajícím, ani jeho spolumanžel, rodiče, děti, bratři, sestry a v prvním stupni sešvakření, ani domácí, kteří u něho za mzdu slouží.

Dle obč. zák. rakouského (§ 762—764.) jsou *dědicové nepominutelní*, kterých odkazatel bez podílu nechati nesmí (není-li zákonného důvodu k vydědění jich dle § 768. a sld.): *dítky*, a těch-li není, *rodiče*. Slovem „dětí“ rozumějí se i vnukové a pravnukové, slovem „rodiče“ i prarodiče. — Povinný nejmenší díl vlastních dětí (nebo vnuků) obnáší polovici, povinný díl rodičů (prarodičů) třetinu toho, co by dědičným právem po zákonu na ně připadlo. /

Neučinil-li pozůstavitel buďto nižádného pořízení o svém majetku neb udělal závěť právně neplatnou, náleží soudním úřadům, aby rozdělili pozůstalost mezi potomky nebo příbuzné. Podle ustanovení obč. zákoníku (§ 727. a sld.) náleží dětem pozůstavitele po stejném dílu; nezanechal-li dítě, náleží pozůstalost rodičům, a nejsou-li na živu, jejich dětem (bratřím a sestrám pozůstavitele) —, *dědici ze zákona*.

Nejlépe zabezpečuje se závěť proti budoucím sporům, zejména není-li dědiců nepominutelných, když odkazatel výslovně ustanovuje *dědice universálního*, a dále vytýká určitě, mnoho-li a komu tento z celé pozůstalosti odevzdati nebo vyplatiti povinen bude.

Závěti správně udělanou není pozůstavitel vázán; může jiné pořízení učiniti nebo ku závěti dodatky (kodicil) připojiti, kterými se buďto mění něco v závěti psaného anebo se cosi nového ustanovuje.

b) K posledním pořízením náleží také odpuštění od domácích (rozloučení), poučení a napomenutí jich, otcovské a mateřské požehnání, odprošení rodičů. K těmto velmi dojemným činům nemůže ovšem nižádný nemocný nucen býti; duchovní správce, kterýž tu za prostředníka bývá, sám posouditi může, zda-li by k tomu nemocného vzbuzovati či toho raději opomenouti měl.

c) *Odprošení veřejných hříšníků* náleží k veřejnému dosti učinění a k nápravě daných pohoršení. Kde potřeba toho shledána, děje se odprošení nejsnáze tím způsobem, že si kněz za zpovědi nemocného vyžaduje plnou moc, aby jménem jeho přednesl odprošení před těmi, kdož potom přítomni budou. Zde naskytuje se vhodná příležitost k dojemným slovům o vzácné útěše, jakéž podává člověku na konci života vědomí, že se Boha věrně přidržel, příkázání jeho zachovával a hříchů svých odpuštění ve zpovědi hledával.

§ 4. Duchovní pomoc mimosvátostná.

Za podstatné stránky, ku kterým duchovní správa přihlíží, aby péče o duši nemocného skutečně prospívala ku spáse jeho, lze podle naučení rituálu (*De visitatione et cura infirmorum*) vytknouti: Potěšování, pomoc a přispění v pokušeních, návod k vytrvalé pobožnosti, vzbuzování a příprava k ochotnému přijetí svátostné milosti a posily.

1. *Potěšování nemocných.* Vedle zásad o tlumení affektů škodných (str. 201) projevuje kněz nemocnému nejprve soucit a soustrast. Důvodů potěšovacích podává křesťanská víra, ježto představuje nemoc za řízení neb dopuštění Boha nejvýš spravedlivého a dobrotivého, s tím úmyslem, aby nás za hříchy a nedbalosti naše pokutoval, naší lásky a poslušnosti zkusil, k lepšímu poznání sebe samých, ku horlivější modlitbě a ku spasitelným úvahám o nestálosti a marnosti vezdejších věcí povzbudil, vůbec aby naší spáse prospěl. Nemoc tak prospívá pravému blahu člověka, jak tento se vynasnažuje a vytrvalou modlitbou se schopna činí snášeti ji v poslušnosti k Bohu a v oddanosti do vůle jeho; tyto dvě ctnosti umírňují bolesti a přispívají k tomu, že se nemocný snáze pozdravuje.

Působné pohnutky jsou též příklady osob nemocnému povědomých, které podobnou nebo ještě bolestnější nemocí navštíveny, k tomu snad ještě chudy a opuštěny byly, ale bolesti své a bídu svou s oddaností do vůle boží snášely. U věřících křesťanů prospívá velice ukazovati na trpícího Spasitele, jeho nejsv. Matku a některé z těch Svatých, kteří nemoci velmi dlouhé a bolestné kajicně a s hrdinnou trpělivostí snášeli, a které Bůh mnohými zázraky oslavil, protože nám je za vzory kajicnosti a oddanosti do jeho vůle na všechny časy postaviti chtěl.

2. *Přispění v pokušeních.* „Kněz pozoruj také, kterým pokušením nebo převráceným míněním nemocný poddán jest a poskytuj mu vhodných prostředků, jak třeba bude.“ (De visit. et cura inf.)

Časta jsou pokušení proti víře, k nedůvěře v Boha, k zoufalosti, či naopak jest nemocný bezstarosten o svém osudu po smrti, spoléhaje se opovážlivě ve svoji domnělou spravedlnost, neb ovládá jej omrzelost životem.

Pokušení proti víře odbývají se nejlépe, když nemocný víru častěji několika slovy osvědčuje a tato osvědčování (actus fidei) prosbami za dar víry podpírá.

Představ a příkladů vhodných k buzení *důvěry v milosrdenství boží* podávají bible a životy Svatých tolik, že nesnadno může kněz býti o ně na rozpacích.

Proti *mravní otupělosti a ztrnulosti*, jejíž následek jest, že nemocný jest nestarostliv o věčnost a že se klamně spoléhá na domnělou svoji spravedlivost — působí kněz jednak vážnými pravdami o svatosti a spravedlnosti boží, jednak připomínáním lidské slabosti, hříšnosti a trestanlivosti.

Žádá-li sobě nemocný, aby již umřel, poučuje ho kněz, že každou hodinu života svého považovati máme za lhůtu milostivě nám danou, abychom trpělivostí a odevzdaností do vůle boží ze hříchů se káli a zásluh k životu věčnému dobývali.

Bázeň smrti jest přirozený cit, který za jistých okolností, pro zvláštní stav neb pro úzké svazky s jinými osobami nezřídka té síly nabývá, že až ve překážku blažené smrti vzrůstá. Cit tento mírniti neb i plně opanovati může jenom pevná důvěra v Boha s plnou jemu oddaností, kteráž na kajicnosti a na pevné víře v otcovskou prozřetelnost boží spoléhá.

3. „Kněz učí nemocného způsobům a jemu i prostředky na ruku dávej, *kterak by stále pobožný býti mohl*, aby svoji nemoc k dobrému svému obracel“ (Rit. Rom.). Zejména učí a povzbuzuje kněz: aby nemocný, když ze sna procitne anebo spáti nemůže, myslí k Bohu pozdvihoval, jemu všechny činy, myšlenky a bolesti své obětoval, do jeho svaté vůle se odevzdával, božské ctnosti a lítost nad hříchy vzbuzoval, spolu s pevným úmyslem, že hnutí netrpělivosti přemáhati a všeho se zdržovati bude, co by domácím a ošetřovatelům službu jemu prokazovanou nad potřebu ztěžovalo. Na podporu mdlé a roztržité mysli, ke vzbuzování důvěry a trpělivosti, k dobrému boji proti pokušením a k udržování pobožnosti radí se nemocnému, aby růženec do rukou brával, kříž, některé svaté obrazy nebo jiné svěcené věci u svého lůžka měl, svěcenou vodou se častěji kropil nebo kropiti dával.

Jest-li nemocný tolik při síle, aby modlicí knihy užívati neb jiné knihy duchovní čísti neb čtoucího z nich poslouchati mohl, opatřiž jej takovými kněz dle možnosti.

Velmi zesláblým nemocným prospívají nejlépe krátké modlitby střelné; snůška velice prospěšných nalézá se v oddílech rituálu *De visit. et cura inf.* a *Modus juvandi morientes*.

4. *Povzbuzení a příprava nemocného, aby svátosti pobožně přijal*, jest nejvážnější část mimosvátostné pomoci, kterou katolický kněz nemocným prokazuje.

Nábožní katolíci, kteří za svého zdraví častěji přijímali svátost pokání a oltářní, jsou duchovnímu správci vděční, když ochotně sám se nabízí, že je vyslyší a velebnou svátostí jim poslouží, byť i blízké nebezpečení smrti ještě nenastávalo.

Nebezpečně nemocné, kteří sami nežádají svátostí, povinen jest duchovní správce ku přijetí jich opatrně vzbuzovati. Tato jeho povinnost obzvláště vážna jest, když mu o nemocném aneb

o jeho domácích povědomo, že by asi kněze budlo nijak nepožádali, nebo by jej volali, až by na přijetí všech svátostí nebo některých pozdě bylo.

Není-li se blízkého nebezpečství smrti co báti, poptává se kněz nejprve za danou příležitostí, jak se nemocný má a vzkazuje mu pozdravení, k němuž i přípověď návštěvy své připojuje. Na první návštěvě projevuje nemocnému soucit, povzbuzuje ho k důvěře v Boha a ve přímluvu Panny Marie, přeje mu, aby se brzy uzdravil a slibuje, že na mši svaté pamětliv jeho bude a brzy jej navštíví zase.

Tímto způsobem daří se obyčejně, že bázeň kněze mizí. Když potom zase navštíví nemocného, může jemu již raditi, aby také duchovních léků dbal a předkládá mu přijetí svátostí za prostředek působný, který mu zjedná útěchu a mír, a takto i přispěje ku zdraví tělesnému. Těžce nemocnému, který se nechce ku přijetí svátostí ochotně podvoliti, dává kněz vlídně na srozuměnou, že nemoc jeho nebezpečna jest; nikdy ale nesluší se, aby mu nešetrným způsobem byla odnímána všechna naděje na ozdravení.

Nezřídka děje se, že domácí lidé nebo přátelé nemocného jsou příčina, proč nebyl k nemocnému kněz povolán, ano že i zabraňují knězi, sám-li přišel, aby nemocného ku přijetí posledních svátostí naklonil. Obyčejně jednají takto z pošetilé bázně, že by se nemocný ulekal a stav jeho se pohoršil.

Vlídné domlouvání kněze a k popudu jeho též jiných s rodinou ve bližším styku jsoucích osob, připomínka pozdní lítosti, kdyby nemocný nezaopatřen umřel, povede asi k žádoucímu cíli všude tu, kde víra naprosto nevyhasla. Byla-li všechna tato snaha nadarmo, dí kněz domácím vážně, že jemu jakožto duchovnímu správci náleží, aby svoji povinnost plnil a že nesmí sobě dáti v tom překážeti, aby s nemocným promluvil.

§ 5. Zpověď nemocných.

Zpověď člověka smrti blízkého budiž, pokud možno, generální, nebo této aspoň blízka. Vždycky prospívá, pokud dovoluje stav nemoci, aby kněz k minulému životu nemocného přihlížel a zvláště zkoumal: a) Zda-li se nemocný pokaždé ze hříchů svých náležitě zpovídal, někdy hřích nějaký zamlčel, po každé se o pra-

vou lítost přičiňoval, po každé rozhřešen byl, zda generální zpověď někdy konal; *b)* žil-li za delší dobu ve hříšné příležitosti, ve hříšné známosti, v návyku nečistoty, opilství, v dobrovolných pochybnostech o víře; *c)* žil-li neb posud žije v nepřátelství a hněvu; *d)* povinen-li jest k navrácení statku cizího, k náhradě za udělané škody na statku nebo na cti bližního, má-li křivou přísahu na svědomí; *e)* jak plnil povinnosti stavu a povolání svého; *f)* má-li něco na srdci, o čem pochybuje nebo rady žádá, co ale vyjevití posud otálel.

Kněz budiž nemocnému nápomocen, aby jeho zpověď byla úplná; ovšem nejednou bude se mu spokojiti s úplností pouze formální. (Str. 355.)

Nejpilněji přihlíží kněz k dispozici nemocného; zesláblým předříkává vzbuzení lítosti a pravého úmyslu, napomíná k trpělivosti a k oddanosti do vůle boží, vzbuzuje, aby bolesti své za pokání přijali a Bohu obětovali. Na trpělivost křesťanskou sluší obzvláště váhu klásti, protože těžce nemocným nelze ukládati větší pokání, a to dílem pro jich slabost, dílem i proto, že by leckdy bez nepřímého porušení zpovědního tajemství vykonáno býti nemohlo.

Trpitelům velmi zesláblým pomáhá kněz vykonati krátké pokání, předříkává jim krátce vzbuzení božských ctností, pobožné uctění pěti ran Páně, prosbu k bolestné Matce boží a p.

Jest-li nemocný při plném vědomí, může se mu za těžké hříchy uložití větší pokání, kteréž by měl vykonati, až by se uzdravil.

O zkrácené generální zpovědi, kteráž nejednou potřebna jest nemocným a často velmi užitečna, viz str. 393.

O rozhřešování z vyhrazených censur, viz str. 404. Ustanovil-li nemocný sám, aby tělo jeho po smrti upáleno bylo, nemůže dojiti rozhřešení ani jiných svátostí, dokud by této vůle své nezměnil.

§ 6. Svaté přijímání nemocných.

Toto jest dvojí: *a)* Přijímání nemocných v nebezpečství smrti nepostavených, ježto se děje buďto z povinnosti v čas velikonoční nebo jindy z pobožnosti; *b)* přijímání nebezpečně nemocných způsobem posily na cestu (*in forma viatici*). K pojmu

o sv. přijímání způsobem posily náležejí tři znaky: nebezpečná nemoc, nezávaznost zákona o čitrobě, zvláštní forma.

Kromě obecných účinků svatého přijímání působí viaticum i zvláštní milost pevné naděje ve Spasitele a důvěrné odevzdání do vůle boží.

Tímto způsobem posluhovati velebnou svátostí jest právo farní (viz str. 46.); kněz v duchovní správě farní neustanovený může takto posluhovati jen se svolením faráře; za faráře považují se i duchovní správcové v nemocnicích a domácí kněží v klášteřích.

Obecná rubrika rituálu předpisuje, aby velebné svátosti podáno bylo nemocným za viaticum (pro viatico ministrabit), když podobá se (probabile est), že nemocný přijímá naposledy. Ze zákona toho vysvítá, že i těžce nemocnému — nechať byl svátostmi již zaopatřen nebo nebyl —, žádá-li z pobožnosti přijímati častěji za nemoci své, podávati náleží způsobem obyčejného přijímání, dokud by se nemohlo s důvodem platným souditi, že přijímání bude poslední.

Přijímati velebnou svátost za viaticum jest povinen každý nebezpečně nemocný a rozumu již došlý křesťan. Kdo jistého dne ráno, jsa zdrav, přijímal, *může* přijímati viaticum, když by téhož dne v těžkou nemoc upadl nebo nebezpečně poraněn byl. — Kdo za některý den po vykonaném přijímání v nebezpečení smrti upadl, *může* přijmouti viaticum, jestliže nastalá těžká nemoc jenom další postup té churavosti jest, kterou trpěl již v den svého přijímání; jest však povinen přijmouti viaticum, byl-li v čas nedávného přijímání ve svém obyčejném zdraví.

Jako ku přijímání in forma viatici neváže zákon o čitrobě, tak i předpisy o přípravě těla jen potud zachovávati jest, pokud stav nemocného dopouští. Nemocní kněží odívají se talárem, rochetou a štolou.

Nemůže-li nemocný pro ustavičný kašel nebo časté vrhnutí pozřítí hostie nebo v žaludku podržeti, očekává se s podáním, až by úleva nastala. Pochybuje-li se, zdali nemocnému možno jest hostii spolknouti nebo podržeti, podává kněz na zkoušku něco vody nebo tenkého kousku chleba.

Zvrátil-li nemocný hned nebo brzy po přijetí svatou hostii a tuto ještě rozeznati lze, dává ji kněz do čisté nádoby s vodou nebo vínem a chová ve svatostánku, až by se rozplynula; potom vylévá nádobu do sakraria. Podobně se dělá, když by nemocný umřel, maje hostii ještě v ústech. — Nelze-li v dávenině způsoby chleba rozeznati, spaluje se vše na silném ohni.

Nemůže-li nemocný hostie spolknouti, podává se mu po lžíci vody; toho třeba bývá při bolestech v krku a když nemocný má velice vypráhlá ústa. *Běsnosti postiženým* podává se po lžíci s kouskem másla.

§ 7. Poslední pomazání; apoštolské požehnání.

1. Poslední pomazání posiluje nemocného k poslednímu boji a k největšímu ze všech kajících skutků — k ochotnému odevzdání života Stvořiteli. Protož i sněm tridentský (Sess. XXIV.) nazývá tuto svátost dokonáním nejen všeho pokání, ale i všeho života křesťanského, kterýž jest život ustavičného boje a nepřetržitého pokání.

Udělovati tuto svátost jest právo farní. (Viz str. 46.)

Způsobilý ku přijetí posledního pomazání jest katolický křesťan rozumu došlý, nebezpečně nemocný a v posvěcující milosti postavený.

V jedné a téže nemoci může se tato svátost vícekrát přijmouti, jestliže nebezpečenství smrti minulo a po čase znova nastalo.

Správně posouditi nebezpečenství smrti jest velice důležité, aby se této svátosti ani marně neudělovalo ani s udělením zmeškáno nebylo. Nejednou se děje, že poznávají nemocní a starci blízkou smrt, kdy ostatní lidé, i sami lékaři o ní netuší.

Nebezpečenství smrti bez těžké nemoci — krom sešlosti věkem a předtuchy u starců — neopravňuje k udělení a přijetí této svátosti. Protož i nemohou jí přijmouti vojínové před bitvou, hrdla odsouzení před popravou, rodičky, u kterých se nejeví stav kromobyčejný. Před *operací*, jež podniká se, aby jistá netvárnost (deformita) odklizená byla, neuděluje se posledního pomazání; lidé, kteří se pro těžký neduh podrobují operaci, pokládají se za postavené v blízkém nebezpečenství smrti, pro kterouž příčinu i náleží, aby prve přijali svátosti.

Nehodni jsou této svátosti: *a)* veřejně vyobcovaní (nominatim excommunicati), dokud by z censury vybavení nebyli; *b)* za nekajicné vůbec povědomí (impoenitentes), t. j. kdo hrubému hříchu habituálně oddáni byli nebo ještě jsou, ale posud se nepolepšili ani pravé lítosti neprojevíli; *c)* kdo ve hříchu zjevném umírají. (Rituale rom. De sacr. extremae unctionis.)

Stran udělení neb odepření této svátosti platí za obecné pravidlo: Kdo za schopna i hodna se pokládá, aby mu v nebezpečství smrti uděleno bylo rozhřešení prostě nebo s podmínkou, tomu se i posledního pomazání uděluje. *I když byl nemocný rozhřešen s podmínkou „si dignus es“* (viz str. 381.), uděluje se mu posledního pomazání prostě, bez podmínky. Důvod toho jest: Nemá-li takový aspoň nedokonalé lítosti (attritio), bylo by udělování neplatno, když by se dalo s podmínkou; uděluje-li se prostě, bude působiti později „obice sublato“ t. j. dospěje-li nemocný k dokonalé lítosti; bude pak působiti případně (per accidens) též odpuštění hříchů těžkých (gratiam primam).

Ritus, kterým se posledního pomazání uděluje, předepsán jest v rituálu. Po každém jednotlivém pomazání otírá se úd bavinou, a když by té nebylo, vlnou nebo lnem; ritual nařizuje ke každému otírání zvláštní chomáček. Za jednotlivé pomazání počítá se pomazání na jednotlivých smyslech, a tedy pomazání *obou* očí, *obou* uší a protož i se otírá teprve až oba údy pomazány byly, leč by nemocného ku pomazání druhého ucha neb druhé nohy tak obrátiti třeba bylo, že by se úd již pomazaný sám o pokrývku neb jinak otřel; tuto by se nečekalo s otíráním, až by oba údové pomazání byli. *Oči* maží se na víčkách, *uši* na lalůčkách, *nos* na svrchu tím způsobem, že se táhne rovná čára nejprve na konci nosu, potom po kraji od pravé k levé straně čára příčná. *Ústa* zavřená maží se tak, aby oba rtové dotknuti byli, ale postačuje pomazání rtu jednoho, není-li nemocnému možno zavříti ústa; vzteklinou a rakem na ústech trpící maží se na tváři. *Ruce* laiků maží se na dlani, ruce kněží na svrchu, *nohy* na chodidle neb nártu, a nelze-li ani zde, ani onde, maží se na místě, kde možno.

Při kterém smyslu dvojí nástroj jest, maže se dříve pravý; nemůže-li se nemocný obrátit, postačuje pomazání pravého neb levého.

Scházejí-li nemocnému někteří údové, maže se místo nejblíže na př. rámě místo ruky; schází-li jedna ruka, jedna noha, postačuje pomazání jedné. Při nebezpečných porodech opomíjí se pomazání nohou.

Pomazání šestero děje se vždy, třeba by nemocný byl některého smyslu neb údu nikdy užívati nemohl, na př. že slepý neb hluchoněmý byl.

Mazání *beder* (lumbi) není ve vlastech našich obyčejno; mnozí kněží přidávají, mažíce nohy nemocného, po slovech „per gressum“ slova „et lumborum delectationem“.

Jest-li nebezpečnoství tolik veliké, že smrt nemocného za možnu se pokládá, nežli by šestero pomazání vykonáno bylo, maže kněz nemocného jenom na čele, s podmínkou *si ita valet*; forma zní v této případnosti: *Per istam quidquid deliquisti per sensus: visum, auditum atd.* Jest-li nemocný potom ještě živ, opětuje se pomazání způsobem obyčejným, s podmínkou „*si non es valide unctus*“.

Kromě toho uděluje se této svátosti s podmínkou: *a)* když jest pochybno, zdali nemocný ještě žije; *b)* když pochybna schopnost (*capacitas*), a tedy dítkám, o kterých se pochybuje, mají-li již užívání rozumu; *c)* užíval-li kněz omylem oleje jiného, nežli oleje nemocných, opětuje se pomazání s podmínkou; *d)* když by v největší potřebě měl po ruce jenom olej katechumenů nebo křížmo.

Umřel-li nemocný prve nežli šestero pomazání dokonáno, nepokračuje kněz dále.

2. *Generální absoluce* neb apoštolské požehnání v hodinu smrti (*Benedictio apostolica in articulo mortis*) jest požehnání s plnomocnými odpustky spojené. K udělování jeho zmocnění jsou všickni approbovaní zpovědníci; řeholnicím dává je řádný neb mimořádný jejich zpovědník. Uděluje pak se vůbec těžce nemocným, kterým se udělilo, byť i s podmínkou, rozhřešení a poslední pomazání. I na smrt odsouzení mohou je přijmouti, jsou-li kajicni.

Nemocný může skutečně dojíti odpustků s papežským požehnáním spojených, jestliže jméno Ježíš ústy nebo srdcem vzývá, lítost a lásku vzbuzuje spolu s úmyslem, že bolesti a nesnáze svojí nemoci trpělivě v duchu kajicném snášeti a smrt poslušně z rukou božích přijmouti chce. Všecky tyto výminky zavazují nemocného jen pokud je vyplniti může. Vzývání jména Ježíš aspoň srdcem (*in mente*) jest nezbytno, má-li nemocný ještě sebevědomí; avšak postačuje, pronáší-li jméno Ježíš vůbec nějak, na př. říkáje pozdravení andělské neb jinou modlitbu, ve které se i jméno Ježíš obsahuje, a žádá-li vůbec odpustků dojíti, byť ani nevěděl, že vzývání jména Spasitelova podmínkou k tomu jest. Také není třeba nezbytně, aby vzývání toto se dalo v týž čas, kdy kněz formulí apoštolského požehnání říká; výminka se naplňuje, vzývá-li později, třeba až když umírá.

Apoštolské požehnání může se, jako poslední pomazání, udělovati v každé nebezpečné nemoci, a v nemocech dlouhých tolikráte, kolikráte nebezpečnoství smrti znova nastalo.

Uděluje-li se generální absoluce hned po svátosti posledního pomazání, počíná se náповědí: *Adjutorium nostrum*. Jestliže se

co báti, že by nemocný umřel, prve než by celý ritus dokonán byl, počíná se odstavcem *Dominus noster J. Ch., filius Dei vivi*; v nebezpečnosti smrti velmi blízké přestati lze na slovech: *Ego facultate mihi ab apostolica sede*.

Apoštolské požehnání může se i několika nemocným zároveň udělovati; tu říká se od *Dominus noster Jesus Christus* nebo v největším nebezpečnosti od *Ego facultate* nad každým zvlášť. (Viz též o křížku zastávkovém a křížku toties quoties na stránce 451 a 452.)

§ 8. Celostný řád a postup v zaopatřování nemocných.

Byl-li duchovní správce požádán k zaopatřování nemocného jemu nepovědomého, hledí od bezpečných osob nabyti určitějších zpráv o nemocném a domácnosti jeho, pokud čas dovoluje. Vzkazuje-li se zároveň, že nemocný již jen poslední pomazání obdržeti může, nedbá toho kněz, poněvadž jenom jemu přísluší rozsuzovati o způsobilosti přijimatelů.

Z chrámu nese velebnou svátost, drže ji před prsy. Římský rituál rozeznává dvojí způsob nositi velebnou svátost k nemocným: slavný a prostý. *Slavný způsob* záleží v tom, že se v malém ciboriu nese hostií několik pod baldachinem, se světlý a za průvodu dobrovolně přišlých ctitelů. Na tento před časy vůbec obvyklý způsob upomíná obyčej, vedle něhož se dává kostelním zvonkem znamení, když kněz, k zaopatření nemocného se chystá, pro viaticum do chrámu jde.

Způsobem prostým přec ale veřejně nese kněz velebnou svátost v burse bílé, kterouž před prsy drží. Partikule (jedna nebo několik dle počtu nemocných) uložena jest v nádobce (obyčejně malá patena s víčkem) v korporál zavinuté. Před knězem kráčí posluhovač nesa světlo.

Tajně či *skrytě* (occulte), t. j. bez liturgického roucha i beze světla nositi viaticum jen tu se dovoluje, kde biskupové za dobré uznali.

Olej nemocných nesmí se nositi v burse nebo v nějaké nádobce spolu s veleb. svátostí. Nesrovnává se s úctou sv. oleji povinnou, nosí-li jej posluhovač spolu s jinými potřebami v torbě; zákonové církevní rozkazují, aby kněz sám nesl nádobku s olejem v sáčku fialové barvy, zavěšeném o krk na stužce pod rochetou či pod talárem.

Nese-li se k nemocnému jenom svatý olej k poslednímu pomazání, nezažehá se světlo.

Cestou modlí se kněz 50. žalm, nemluví s nikým a k nikomu, čeho by nutně třeba nebylo. Dávati bursou požehnání lidem kněze potkávajícím a veleb. svátosti se klanějícím jest obyčej oprávněný; v poslední tři dni svatého týdne opomíjí se i toto žehnání.

Jestliže nemocný kromě farního místa bydlí, dává se i tam znamení zvonkem, když kněz již na blízku jest. Hlas tento zve, aby se věřící přišli svátostnému Kristu klanět a za nemocného se modlit.

Vcházeje do síně domu, kdež nemocný jest, říká kněz: *Pax huic domui*, a nemá-li s sebou posluhovatele, sám dodává místo něho: *Et omnibus habitantibus in ea*; slova ta může i v řeči lidu opakovati. V bytu nemocného má se na stole bíle prostřeném nalézati kříž mezi dvěma světly, nádobka s vodou svěcenou a druhá s vodou obyčejnou, talíř se troškem soli a skývičkou chleba, šesti chomáčky bavlny (nebo lnu, koudelky, ovčí vlny) a ručník.

Vstoupiv do světnice, dává nemocnému požehnání bursou, kterouž potom (a též sv. olej) na stůl klade. Vzdav kleče počtu velebné svátosti, pokropuje nemocného, světnici a všechny přítomné svěcenou vodou, říká antifonu *Asperges me* a první verš žalmu 50. Bude-li také, nebo jenom, poslední pomazání udělovati, dává potom nemocnému líbat kříž.

Po vykropaní následují modlitby v rituálu položené. Uděluje-li nemocnému *jenom* sv. přijímání, říká kněz pouze modlitbu *Exaudi*; bude-li také nebo jen posledního pomazání udělovati, říká modlitby tři, z nichžto jest *Exaudi* poslední.

Vykonav tyto přípravné modlitby, kyne přítomným, aby se vzdálili, přistupuje k nemocnému, ptá se ho po jeho stavu, projevuje mu sdílnost, potěšuje ho a potom se táže, zdali svátostí žádá, a když byl obdržel odpověď kladnou, chválí tento úmysl, že prospěšen jest netoliko duši, ale i tělesnému stavu a slibuje, že nemocnému nápomocen bude.

Po takové promluvě, kteráž má za účel vzbuzení důvěry v nemocném, přechází kněz k nedlouhému výkladu o svátosti pokání a pravé kajicnosti, povzbuzuje nemocného, aby mysli své k Bohu pozdvihl a pomoci Ducha svatého žádal. Když byl po zpovědi otázkami doplněné udělil rozhřešení, předříkává nemoc-

nému krátkou modlitou na poděkování, a jest-li tento velice sláb, i kratičké pokání.

Po vykonané zpovědi dává kněz domácím znamení, že již mohou vejíti, a počíná nemocného připravovati na sv. *přijímání*. Mluví krátce o podstatě svátosti oltářní a milostech hodného přijímání (str. 517.), předřikává i modlitbu, jež obsahem svým k tomu přihlíží, co se v katechismu pobožností srdce nazývá.

Když byl nemocnému podal, omývá prsty na lžici vody a dává nemocnému požití, dílem proto, aby se abluce na místo nenáležitě nedostala, dílem, aby nemocný snáze pozřel hostii.

Po přijímání koná kněz, u stolu kleče, modlitbu v rituale předepsanou, pak přistupuje k nemocnému a koná s ním krátkou modlitbu děkovací, ve kteréž i důvěru ve Spasitele a oddanost do vůle boží jménem nemocného vyjadřuje.

Potom krátce vykládá o svátosti posledního pomazání, nazývá je *svaté* pomazání, přimlouvá nemocnému, aby Boha vzýval, do vůle boží se odevzdával a srdečně žádal skrze tuto svátost hojné milosti boží dosáhnouti. Na konec dí nemocnému, aby při každém pomazání želel hříchů, kterých se tím jistým smyslem dopustil.

Dokonav první žehnací modlitbu se vzkládáním pravé ruky spojenou, vyzývá přítomné, aby se za nemocného modlili, a počíná udělovati svátost, drže nádobku se sv. olejem ovinutou purifikatoriem v ruce levé, chomáček bavlny mezi prvním a druhým prstem ruky pravé.

Když byl pomazání dokonat, říká, blíže nemocného stoje a k němu obrácen jsa, modlitby z ritualu; potom navrátiv se ke stolu očišťuje prsty solí a chlebem a omývá vodou. Může však i prvé očistit ruce, nežli říká modlitby. Potom koná s nemocným krátkou modlitbu na poděkování a vzbuzuje k důvěře v mocnost těch milostí, kterých skrze tuto svátost došel.

Po krátkém výkladu o *požehnání apoštolském* a působnosti odpustků vzbuzuje nemocného, aby hříchů svých litoval, jméno Ježíš nábožně vzýval a do vůle boží se důvěrně odevzdával. (O křížku odpustkovém viz str. 452.) Přijímá-li nemocný v jednu dobu svátost oltářní a posledního pomazání, opakuje se ku generální absoluci Confiteor již po třetí, a nesluší opomíjeti ho tuto.

Rubrika ritualu (Ordo admin. sacram. extr. unctionis) předpisuje, aby kněz po uděleném pomazání dával nemocnému na-

pomenutí spasitelná. Že však dle nynější praxe po uděleném posledním pomazání ještě apoštolské požehnání následuje, děje se závěrečná promluva k nemocnému až po něm. Nemnohými, ale vlídnými slovy vzbuzuje kněz ku vděčnosti za přijaté dnes milosti, k důvěře v Boha a k oddanosti do jeho vůle, k časté modlitbě a častému vzbuzování božských ctností, k trpělivému snášení všech bolestí a nesnází za bohumilé pokání, k častému vzývání jména Ježíš a blahoslavené Panny.

Nežli odchází, dává nemocnému kříž políbiti a slibuje mu, že na mši svaté bude jeho pamětliv a brzy jej navštíví. Domácím neb ošetřovatelům dí, aby v oheň uvrhli chléb, vodu a sůl, kterých užil k očištění rukou; upotřebenou bavlnu odnáší s sebou, aby ji na určitém místě v sakristii uschoval ku spálení; když ji spaluje v roce čas od času, vrhá popel do sakraria.

Jest-li se co báti, že by nemocný umřel prve, nežli by se mu svátostmi posloužiti mohlo způsobem obyčejným, zkracuje se ritus; zdá-li se smrt velice blízka, koná se jenom co ku platnosti nezbytně náleží; zůstal-li nemocný potom ještě živ, doplňuje se, co prve opuštěno bylo.

V čas nemoci epidemických může kněz modlitby, jež ritual před udělováním jednotlivých svátostí klade, vykonati v kostele, nežli se odtud na cestu k nemocnému vydává, modlitby po přijatých svátostech pak až po návratu od nemocného.

§ 9. Navštěvování nemocných svátostmi zaopatřených.

Povinnost duchovního správce navštěvovati nemocné osadníky své nepřestává se zaopatřením jich posledními svátostmi. O mnohých nemocných dozvídá se duchovní správce, až když požádán byl, aby je zaopatřil; těm tedy může až od té doby v jejich potřebách tělesných a duchovních nápomocen býti.

Důvod velice vážný, proč by duchovní správce nemocné již zaopatřené navštěvovali měl, jest *opětná zpověď*, kteréž mnohý nemocný ještě potřebuje neb i sobě žádá. Opětné zpovědi může třeba býti, poněvadž nemocný byl prve vlažný, neležný, vedl hříšný život neb až ve víře kolísal a nyní pro nedostatek dispo- sice neplatnou zpověď složil. Nemoc a její strasti, klesající ná- děje na uzdravení působí spasitelnou změnu v jeho smýšlení, tak že sám si opětné zpovědi přeje nebo se k ní snadno nakloniti dává.

Mnozí nemocní, kteří hověli za zdravých dnů hříšným návykům, dopouštějí se i nyní těžkých hříchů vnitřních a pozbývají rychle milosti, které došli skrze poslední svátosti. Jiní zase znepokojují se, poněvadž některé hříchy vyznati zapomněli a potom o platnosti své zpovědi pochybují. I to se může přihoditi, že nemocný vědomě zamlčel nějaký hřích, později ale svědomím pobádán, ochotně by se vyznal, kdyby k tomu příležitost měl. — Nábožní nemocní, kteří prve často přijímali svátosti, těžce to nesou, když jim za dobu delší nemoci totéž možno není.

Všickni takoví nemocní mohou potřebné jim duchovní pomoci dojíti, jenom když je kněz ještě po zaopatření dobrovolně a častěji navštěvuje. Neboť ti, kteří by sobě přáli opětne zpovědi, nesnadno projevují to, dílem z ostýchavosti před domácími, dílem i z bázně, že by duchovnímu nevhod přišli nebo že by jim nechtěl býti po vůli; kteří ale pro svoji náboženskou vlažnost, mravní otupělost neb až nekajicnost ani nepomýšlejí na opětnou zpověď, mohou skrze opětované návštěvy kněžské k lepšímu poznání a ku pravé lítosti dovedeni býti.

K opětne zpovědi může duchovní správce nemocné vzbuzovati *nepřímo*, tázaje se, žádají-li sobě s ním o samotě býti, aby se mohli s ním o jistou věc domluvit, neb i *přímo*, mluvě jim, aby jemu důvěrně a bez ostychu pověděli, zdali jim po vykonané zpovědi ještě některé věci z minulého života na paměť přišly, pro kteréž by nějaký nepokoj ve svědomí znamenali, nebo domnívají-li se, že se po zpovědi něčím prohřešili. — Otázku, má-li nemocný něco na srdci, o čem by sobě rady žádal, může kněz na svých návštěvách položit každému těžce nemocnému.

Opětne zpověď může se nemocnému i tím způsobem usnadniti, že kněz ji v obyčejném obleku občanském slyší a takto ani domácí o ní vědomosti nemají.

Žádá-li sobě nemocný sám od sebe přijmouti velebnou svátost, vyhovuje duchovní správce ochotně, ano i sám se k této službě nabízí nemocným, o kterých soudí, že by jim příjemna i prospěšna byla.

Další pomoc, kterouž kněz nemocným za opětovaných návštěv prokazovati má, záleží u věcech výše (str. 513.) již uvedených. Ve skutcích pobožnosti jest *osvědčování lásky k Bohu* a plné oddanosti do jeho vůle tím potřebnější, čím více podobá se, že nemocný již neozdraví. Kněz předřikává osvědčování ta, dílem

aby nemocnému v jeho slabosti za podporu byl, dílem i proto, že pro přirozenou lásku k životu bývá nemocnému těžko, aby sám od sebe vyjadřoval plnou oddanost do vůle boží.

Pobožnost a důvěra v Boha zvyšuje se v nemocných, když se jim k *nabývání odpustků* pomáhá. Protož i schvaluje duchovní správce nemocným odpustkové modlitby, užívání předmětů s odpustky svcených, vstoupení ve bratrstvo, jehož členové docházejí plnomocných odpustků v hodinu smrti.

§ 10. **Pomoc umírajícím.**

1. Vedle úmyslu církve (Rituale Rom. de Sacr. extr. Unct. poslední rubrika) má duchovní správce, pokud možná, umírajícím pomocen býti a duši jejich Bohu odevzdávati.

Umírajícímu pomáhá kněz tím způsobem, že vzbuzuje s ním nejpřednější ctnosti, s ním se modlí, často jej žehná, k nabývání odpustků vede, jemu i svátostné absolve uděluje, v posledním boji aspoň částečně modlitby *Commendatio animae* říká.

a) V oddílu *Modus juvandi morientes* klade ritual osmero ctností, kteréž nemocný (neb někdo s ním) vzbuzovati má; po víře, naději a lásce vyčítá ještě: lítost nad hříchy, odpuštění všech učiněných jemu křivd a urážek, prosbu za odpuštění urážek od nemocného jiným učiněných, trpělivost ve snášení všech bolestí na pokání za hříchy, úmysl, chrániti se hříchu pečlivě, ozdraví-li zase.

Položené potom střelné modlitby s častým vzýváním jména Ježíš jsou velice příhodny, aby se duše umírajícího ku stálému obcování s Bohem posilovala.

b) Časté kropení svcenou vodou, užívání svcených věcí, podávání kříže nemocnému k políbení, jsou starobylé, chvalné obyčeje katolické, kterými církev a zbožní věřící umírajícím pomáhají, aby poslední svoje myšlenky k Bohu obraceli.

c) Jest-li nemocný při vědomí a vyznává se z poklesků a chyb, ve kteréž upadá, že netrpěliv jest, nebo že ve hříšné myšlenky svoluje, může i několikráte za den rozhřešení obdržeti; ano může býti rozhřešován, i když pro svoji sesláblost poklesků žádných nevyznává, ale lítost projevuje.

Opětovaného rozhřešování zvláště bývá třeba, když knězi povědomo, že nemocnému s pokušeními silnými bojovati jest,

jakož se u těch shledává, kteří některému hříchu z návyku či až náruživě hověli neb pro svoji přirozenou povahu k jistému hříchu velikou náklonnost měli.

Není-li umírající při vědomí a také lítosti projevit nemůže, rozhoduje o častějším rozhřešování mravný jeho stav, knězi již ze zpovědi nebo jinak povědomý. Soudí-li kněz z dobrého důvodu, že nemocný pro velikou svoji křehkost a svoji posavadní náboženskou chladnost nedovede odpírati pokušením z jeho hříšných návyků pocházejícím, může jej častěji rozhřešovati, když byl pokaždé nejprve předříkal nemocnému osvědčení lítosti a některá zvolání k Bohu o milost a hříchův odpuštění. Tuto dobře jest voliti krátké povzdechy, na kteréž povoleny jsou jisté odpušky.

d) Znamená-li kněz, že se nemocný již k poslední hodině bere, modlí se *Commendatio animae* neb aspoň krátkou litanii za umírajícího společně s přítomnými.

Rozžatou hromičku náleží tak postavit, aby světlo její nevráželo nemocnému přímo v oči.

K umírajícímu mluví kněz hlasem jemným a zdlouhavě. Hlas takový dobře postačuje, protože sluch obyčejně naposled opouští umírajícího, a že nerv sluchový velice nedůtkliv jest. Protož i sluší toho dbáti, aby osoby, které se hlasitého pláče a vzlykotu zdržeti nemohou, světnici opustily a neztěžovaly poslední chvíle nemocnému, který přes všecko zdánlivé bezvědomí snad přece ještě dojmům přístupem jest.

Znalost církevních, v rituálu obsažených předpisů o přispění umírajícím, o zacházení s tělem bezduchým, a neméně i znalost jiných starobylých obyčejů křesťanských velice sluší na kněze, poněvadž jej činí způsobilého, aby poučení a s tím také útěchu dáti uměl domácím, kteří zkušeností nemajíce, v poslední chvíli někoho ze svých a po smrti jeho rady sobě nevědí.

Že ale zřídka možno jest, aby duchovní správce umírajícím na pomoc přispěl, neopomíjej ve vyučování náboženském na kazatelně, na křesťanském cvičení a zvláště v nábožných bratrstvech a spolcích ob čas o záslužnosti této služby vykládati a k ní vzbuzovati.

2. Při člověku *hrdla odsouzeném* závisí prospěch duchovní péče od upřímné soustrasti a vlídné šetrnosti kněze, kterýž tuto není soudcem a karatelem, ale jest vyslancem Boha nejvýše milosrdného i na hříšníky největší, jestliže tito srdcem kajicným k němu se navracejí.

Duchovní promluvy k odsouzení a všechny rozmluvy jsou svým obsahem důvody potěšovací, pohnutky k pravé lítosti, k důvěře v milosrdenství a k oddanosti do vůle boží. Spoléhaje se na mocnost slova božího, mluví po výtce slovy biblickými, vypravuje příklady kajicných nebo svatých trpitelů, obzvláště sv. mučenníků, a předkládá odsouzení způsobem tklivým, kterak osoby tyto přijímaly utrpení a smrt z rukou božích a takto své neštěstí obrátily ve prostředek věčného blaha svého. Mnohonásobné zkušenosti potvrzují, že obzvláště blaze působil v těchto případech příklad odsouzeného a umírajícího Spasitele.

V rozpravě o soudním nálezu nepouští se kněz nikdy, třeba by odsouzenec k tomu sebe více podnětu dával. Co by koli tento pronášel o nálezu soudním, odmítá kněz přívětivým odvětem, že jemu nijak není možno ani dovoleno soudcům něco předkládati, on že jedině může býti a jest prostředník mezi člověkem a soudcem věčným.

Ujišťuje-li odsouzený, že nevinný jest, neodpírá mu kněz přímo, ale trpělivě opět a opět vykládá o prozřetelnosti boží, která všechno spravuje k naší spáse a často i dopouští odsouzení na tomto světě, abychom nebyli odsouzeni na věky.

Zpověď odsouzených, kteráž po pravidle jest generální, děje se nejpozději v den před popravou. Zpovědník dbej nakloniti penitenta ke zdržlivosti od požitků odsouzených v poslední některé dni poskytovaných aspoň do té míry, že by se při plném vědomí Bohem a svojí spásou zaměstnávat mohl. Svatého *přijímání* uděluje se týmž způsobem, jako těžce nemocným (in forma viatici).

Pobožnosti, jež kněz odsouzení radí a také s ním vykonává, jsou obsahem a cílem svým tytéž, které umírajícím prospívají. I poslední promluvy a rozpravy před popravou mají za přední účel kajicnou oddanost do vůle boží, vzbuzování a posilování důvěry v pomoc a milosrdenství boží pro zásluhy Ježíše Krista a bolestné Matky jeho.

Zůstává-li odsouzenec nekajicný a zatvrzelý, mluví jemu kněz, dokud ještě možná, řečí prosté víry, trpělivou nadějí chová, že slovo boží se nenavrátilo k Bohu prázdno. (Is. 55, 11.)

Po smrti odsouzence modlí se kněz buďto s přítomnými nebo sám za duši jeho. Možno-li krátkou řeč pronést, jedná se o škodné působnosti světa Bohu odcizeného, o zlých společnostech, o blahém

ovoci dobré výchovy, mravného života náboženstvím spraveného . . . Kajicnost odpravencova, byť i velika byla, nepřičítá se v zásluhu jemu, ale představuje se za nezasloužený dar lásky a pastýřské péče Spasitelovy.

Článek 2. **Pastýřská péče o některé třídy nemocných zvláště.**

§ 11. **Těžce nemocné děti.**

Nebezpečně nemocné děti toho věku, kdy z pravidla nabývají rozumu, povinny jsou svátosti přijmouti, byť i posud byly ještě nepřijímali. V jednotlivých případech náleží duchovnímu správci posouditi, zdali nemocné dítě již rozumu došlo a zdali čelné pravdy křesťanské aspoň nějak zná. Jestliže mu dítě málo povědomo nebo zcela nepovědomo, náleží jemu navštívit je a rozmluvu s ním tak vésti, aby o jeho způsobilosti ke svátostem rozumně souditi mohl.

Shledává-li, že dítě zná čelné pravdy křesťanské a rozumí o svátostech, kteréž má přijímati, nebo dopouští-li nemoc jeho, aby sotva postačitelné vědomosti jeho poučováním se doplnily, pokládá je za způsobilé a posluhuje mu svátostmi i požehnáním apoštolským.

Zůstává-li *pochybno*, zdali dítě dostatečně zná čelné pravdy křesťanské, uděluje se mu rozhřešení a posledního pomazání s podmínkou „*si capax es*“, a potom i požehnání apoštolského.

Není-li dítě při vědomí o sobě a nelze nadíti se zlepšení stavu jeho, rozhoduje o udělení nebo neudělení svátostí znalost, jakouž duchovní správce buďto ze své zkušenosti má o rozumu a náboženských vědomostech dítěte, nebo jak může o tom zvědět od učitelů, rodičů, opatrovníků jeho. O svatém přijímání rozhoduje také ještě okolnost, možno-li dítěti hostii polknouti a podržeti.

V povinnosti, posluhovati svátostmi dětem těžce nemocným, obsahuje se i povinnost duchovní správy, vážnou věc tuto veřícím připomínati. V katechetickém vyučování školském vedou, kromě nauky o svátosti posledního pomazání, evangelická vypravování o nemocných zázračně uzdravených přirozeně k výkladům, jaké pomoci dochází těžce nemocný křesťan skrze svátosti, vedou ku praktické doloze, aby též děti žádaly pomoci této, když by těžce stonaly.

Na kázáních a křesťanských cvičeních o povinnostech křesťana v čas nemoci, o svátosti oltářní, o posledním pomazání... snadno jest také připomenouti, aby rodičové v čas oznámili duchovnímu správci, když by nebezpečně stonalo dítě, o kterém souditi lze, že rozumu již došlo; jenom knězi že náleží souditi o tom, zdali dítě, které posud ke svátostem vedeno nebylo, zaopatřeno býti může.

Poznámka. Ozdravělo-li dítě svátostmi zaopatřené v čas těžké nemoci, posuzuje se jeho způsobilost ku pravidelnému přijímání svátostí rovně tak, jako způsobilost ostatních žáků; takto se může přihoditi, že dítě, které již přijalo viaticum, ještě i za delší dobu se nepřipouští ke svatému přijímání.

§ 12. Zaopatřování nemocných o sobě nevědoucích.

Jest-li nemocný ve stavu bezvědomém a nelze za krátko nějakého zlepšení očekávati, poskytuje duchovní správce ritem ukráceným té duchovní pomoci, kterou nemocný ještě přijmouti může.

Nejprve oznamuje nemocnému svoji přítomnost, a třeba by tento nijak nemohl projevití sebevědomí, mluví jemu kněz přece v krátkých větách o přijetí svátostí, předřikává mu, prve nežli jej rozhřešuje, krátké osvědčení lítosti a prosbu k Bohu za odpuštění hříchů. Podobně činí před udělováním ostatních svátostí a před apoštolským požehnáním; učí zajisté zkušenost, že mnozí, zdánlivě bezvědomí nemocní skutečně sebevědomí mají a kratičkým promluvám kněze rozumějí.

1. Bezvědomým nemocným uděluje se rozhřešení, *nejsou-li patrně nehodni*.

Projevuje-li nemocný před knězem *lítost*, uděluje se mu rozhřešení prosté, bez podmínky.

Nemůže-li před knězem lítosti projevití, rozhoduje posavadní život jeho, zdali rozhřešení obdržeti může a jakým způsobem.

a) Jestliže nemocný vždycky, neb aspoň za nějaký čas před touto nemocí po křesťansku živ byl, uděluje se mu rozhřešení způsobem prostým (forma absoluta).

Platnost pravidla toho se zvyšuje, když věrohodné osoby dosvědčují, že nemocný lítost jevil. Za *projev* nebo *známku lítosti pokládá se*: Jestliže nemocný prve nežli jej vědomí opustilo, návštěvy kněžské žádal, neb k dotazu, přeje-li sobě té návštěvy,

nie nenamítal, nebo k němu kládně odpověděl; jestliže jméno boží vzýval, modlitby říkal, křížem se znamenal.

b) *Žil-li nemocný posud hříšně* a byl náboženských povinností nedbanliv, nikoli však posměvač neb rouhač, závisí rozhřešení na skutečnosti, zdali nemocný před knězem lítost projevuje, nebo dle svědectví věrohodných osob prve projevil. Jestliže projevil, uděluje se mu rozhřešení prostě, neprojevil-li, s podmínkou „*si dignus es*“.

S touto podmínkou uděluje se rozhřešení též bezvědomému cizinci, o kterém zjistiti nelze, zda katolík jest.

Takto rozhřešeným nelze podati velebné svátosti.

V nejvyšším nebezpečení života uděluje se bezvědomým rozhřešení formou: *Ego te absolvo ab omnibus censuris et peccatis*

2. Byl-li bezvědomý prostě rozhřešen, podává se mu i sv. přijímání, jest-li tělesně způsobilý a není se co báti, že by v zachvatu třetivosti neb ve stavu opilosti hostii vyplil, nebo že by svátost jinak byla znectěna.

3. Posledního pomazání uděluje se bezvědomému, i když byl rozhřešen s podmínkou „*si dignus es*“ (viz str. 519.). Byl-li rozhřešen s podmínkou „*si vivis*“, uděluje se mu tak i posledního pomazání.

Stran apoštolského požehnání spravuje se kněz zásadami o svátostném rozhřešení platnými. I s podmínkou rozhřešenému dává se požehnání to.

4. Vedle rubrik ritualu odepříti jest poslední pomazání a také rozhřešení těm, *kdo ve zjevném hříchu těžkém umírají* (qui in manifesto peccato mortali moriuntur). Aby se tento zákon na škodu leckterého v bezvědomí umírajícího nevykládal, třeba jest i v této případnosti o posavadním životě uvážiti. Kdo až do té chvíle byl za nekajicného hříšníka vůbec povědom a nyní umírá páchaje těžký hřích neb umírá z poranění v souboji nebo že za dostatečné přičetnosti na svůj život sáhl, nemůže obdržeti rozhřešení ani posledního pomazání, jestliže neprojevuje lítosti tolik patrně, že by o ní pochybnosti nebylo.

Jestliže umírající v těžkém hříchu — *kromě duellantů a přičetných sebevrahů* — byl prve po křesťansku živ, uděluje se mu, i kdyby lítosti neprojevil, rozhřešení a poslední pomazání spolu s apoštolským požehnáním; soudí se zajisté, že by svátostí byl žádal, kdyby se byl tohoto nebezpečení smrti nadál.

Ostatně sluší posuzovateli těchto případností pamatovati, že za veřejné hříšníky, jimžto církevní zákonové odpírají svátosti, platí vůbec jenom ti, kdo jistý těžký hřích páchají z návyku (habitualiter).

5. K bezvědomým nemocným mohou se čítati též úplně *hluší*. U těchto zkouší kněz nejprve, zdali by uslyšeli hlasu silnějšího, a protož i žádá domácích, aby se vzdálili. Nerozumí-li nemocný ani takto, hledí kněz znameními doplniti jeho zpověď; také za pokání ukládá podobným způsobem buď modlitbu na růženci nebo z knihy, umí-li a může-li nemocný čísti. Ke vzbu-
zování lítosti před absolucí, posledním pomazáním a před apo-
štolským požehnáním vzbuzuje nemocného sám se v prsy tepaje a jej vybízej, aby totéž činil. K jiným aktům pobožnosti po-
dobně vybízí, jakž může.

6. Kněz klade domácím na srdce, aby bezvědomí nemocní na blízku měli a častěji v ruce brali a líbali kříž, svatý obraz, medaili svěcenou, aby se kropili neb od jiných kropsen byli svě-
cenou vodou.

§ 13. Nemocní, kteří pomoc duchovní odmítají.

Zvěděl-li duchovní správce o těžké nemoci osadníka, o kte-
rém může dle posavadního života jeho souditi, že svátostí nepo-
žádá, navštív jej záhy, aby na něho působiti mohl.

Nezřídka však nahazuje se, že příbuzní nebo přátelé nemoc-
ného překážejí knězi, když tuto svoji povinnost plniti chce. Od-
bývají-li duchovního správce, že prý nemocný sobě nežádá kněze,
stojí kněz na tom, že to z úst nemocného slyšeti chce.

Stálosti této bývá třeba, protože bezvěří přátelé a známí
nemocného, až i bez vědomí a proti vůli jeho, knězi přístup
k němu zabrániti chtějí, aby se snad neodvrátil od bludů, ve
kterých oni zakládají všecku svoji osvětu a duchovní svobodu.

Odbývá-li nemocný sám kněze, odpovídá tento vlídně, že
jenom svoji úřední povinnost koná, ale nemocného k ničemu do-
nucovati nechce; rozmluva s knězem že nemocnému jen prospěti
může, poněvadž náboženství nejjistěji podává útěchy v každém
utrpení lidském.

Další postup řídí se příčinami, pro které nemocný odmítá
pomoc kněžskou. Tyto zvláště jsou: a) Bázeň řečí, jež asi lidé
o jeho stavu povedou, a bázeň smrti z pošetilé domněnky, že

zaopatření svátostmi znamená blízký konec života; *b)* veliké hříchy tajné, z kterých by se nemocný zpovídati měl; *c)* nevěra.

Vedle jisté vědomosti neb dle rozumné domněnky o příčině, pro kterou nemocný s přijetím svátostí prodlévá nebo se proti němu vzpírá, mluví kněz přívětivě o blažené útěše a vnitřním pokoji, ježto z upřímného s Bohem smíření pocházejí a také na zdraví člověka prospěšně působí. Co by koli mezi sebou lidé mluvili o nemocném, to jemu na škodu býti nemůže; zbožní lidé pomodlí se za něho. Jsou i v našem bydlíšti lidé, kteří v těžké nemoci zaopatření byli a nyní dobrého zdraví požívají, za kteréž i přijatým svátostem děkují. — Náboženství křesťanské jest nejlepší náš přítel; má převzácnou moc, očistiti člověka ze hříchů sebe větších a zjednati mu pokojné svědomí; ono jediné poskytuje pravé a trvalé útěchy v dobách veliké strasti. — Naproti křesťanské pravdě mohou lidé stavěti jen pochybnosti a svoje hříchy; ale bez ní nemůže člověk nabýti pravého pokoje ani jistoty bezpečné o věcech, na kterých duši jeho velice záleží. Nesluší rozumnému člověku, aby svůj osud na onom světě v nebezpečnou nejistotu vydával pro pouhé pochybnosti. — Víru v nesmrtelnost duše a věčnou odplatu nalézáme u všech národů a za všech časů; skutečnost tato sama již dokazuje, že se víra naše s lidskou přirozeností srovnává, nevěra pak nerozumna a lidské přirozenosti protivna jest.

Klidná mysl a trpělivost kněze přemáhá i zaryté odpůrce, slovu pravdy věčné cestu k srdci razíc.

Když by možno nebylo takto mluvit k nemocnému, protože tento si ve své zaslepenosti a zatvrzelosti všelikou promluvu kněze zapovídá nebo ji posměchem a potupou odbývá, nespouští se duchovní pastýř naděje naprosto; modlí se sám za nemocného a s věřícími ve chrámě „za duši v nebezpečenství postavenou“, zároveň se ohlížeje po lidech, kteří by asi mohli na nemocného působiti a knězi cestu připravovati.

Působnost tato dařívá se nejlépe obětavým a nábožným ošetřovatelkám, nechať tyto jsou příbuzné (matka, manželka, sestra nemocného) nebo řeholní sestry či jiné osoby ctnostné. Duchovní správce domlouvá se s ošetřovatelkami a dává jim, pokud toho třeba jest, naučení, kterak by sobě vésti měly. Čelné body, na kterých tu nejvíce záleží, jsou: Ošetřovatelka projevuj nemocnému věrnou oddanost, velikou lásku, všemožnou úslužnost; říkej mu častěji, že se modlí za něho a žádej ho, aby se k modlitbám jejím v duchu připojil, Pánu Ježíši a Panně Marii se poroučel;

vypravuj o nemocných, kteří se uzdravili, když byli se utekli k Bohu a Matce boží. — Podařilo-li se nábožné ošetřovatelce nemocného tam dovésti, že promluvám toho druhu neodporuje, může se tato určitěji ku konečnému cíli bráti a nemocného se tázati, zdali by dovolil, aby ho navštívil kněz, kterého by sobě sám vyvolil; tento že by mohl tajně přijíti, když by se nemocnému tak líbilo.

2. Nejednou se může přihoditi, že nevěřící a nekající, nechtěje svých domácích zarmoutit. ku povolání kněze svoluje, ale svátostí přijmouti nemíní. Zná-li kněz nemocného, ku kterému požádán byl, za nevěrce a nekajícího, navštíví jej prve prostě, aby se přesvědčil, stala-li se snad ve smýšlení jeho žádoucná změna. Není-li předchozí návštěva možna, a kněz přišel, jak obyčejně chodí nemocného zaopatřit, pozná v soukromé rozmluvě s nemocným, jakého smýšlení tento jest. Dí-li nemocný, že svátostí nepřijme, poněvadž o nich nevěří, a zůstává-li poučování bez prospěchu, žádá kněz o jeho svolení, aby směl u něho se pozdržeti za dobu, co trvá obyčejně zaopatřování, a potom říci domácím, že nemocný sobě přál, aby všechno jen v soukromí vykonáno bylo. Svoluje-li k tomu nemocný, opouští kněz po umluvené chvíli příbytek, nesa velebnou svátost na prsou pod talárem, a zachovává naprosté mlčení o všem, co se mluvilo mezi ním a nemocným. — Takto se předejde pohoršení, jež by povstalo z odmítnutí pomoci duchovní, a zamezí se též udělení svátostí nehodnému.

Když by ale nemocný od svátostí upustiti nechtěl a před domácími jich žádal, byl by kněz nucen udělit mu jich, poněvadž pro tu povědomou skutečnost, že kněz byl povolán, nemocný již není považován za nekajícího.

§ 14. Nemocní se zvláštními povinnostmi a závazky.

K těmto náležejí jmenovitě hříšnickové příležitostní, k restituci povinní, pohoršitelé a kdo nepřátelství v srdci chovají.

1. Nachází-li se nemocný ve *blízké příležitosti dobrovolné a nehledané*, stojí kněz pevně na tom, aby vzdáleno bylo, co nemocnému za blízkou příležitost ke hříchu jest, jako: necudné obrazy, špatné knihy, zvláště pak osoby, jichžto přítomnost aspoň tak nebezpečna jest nemocnému, že pohled na ně mysl jeho ku věcem hříšným obrací.

Stran spoluvinných osob jest však rozeznávati, zdali hříšnost užšího svazku vůbec povědoma jest neb není. *Jest-li povědoma*, domáhá se toho kněz, aby spoluvinná osoba od nemocného vzdálena byla, ač není-li tato příležitost nutná neb nezbytná (str. 394.); neboť tuto by se jen tolik žádati mohlo, aby blízká příležitost ve vzdálenou přešla, t. j. aby se nebezpečnoství hříchu zmenšilo. Toho pak by se dosáhlo, když by spoluvinná osoba jenom v čas nezbytné potřeby k nemocnému přijíti směla.

Má-li nemocný cizinec osobu ženskou při sobě (neb naopak), třeba jest knězi zvědět, zdali to manželka jest. Objevil-li souložnictví, závisí udělení svátostí od kajivosti nemocného. — Blízká příležitost posuzuje se za okolností těchto vedle toho, jak ošetřování nemocného závisí od přítomnosti osoby spoluvinné.

Plné dostiučinění, k němuž hříšníkovi tohoto druhu (souložníci) povinni jsou, nejvíce v tom záleží, aby se dané pohoršení napravilo a následkové hříchu (ztráta cti ženské, narozené děcko) spravedlivě urovnány byly. Obé toto naplňuje se nejsnáze, když osoby spoluvinné vcházejí v řádné manželství. Jest-li toto vůbec možno, není hoden absoluce nemocný, který by k němu svoliti nechtěl.

Uzavření sňatku manželského na smrtelném loži usnadňují zákonové občanství ne méně nežli církevní. *Ohlášky* může jménem církve prominouti farář, jménem státu okr. úřad politický, „ač není-li pro zvláštní okolnosti prostě nemožno“*) žádati této dispense“. K žádosti podané okr. úřadu politickému přikládá se vysvědčení lékařské a pokud možná i křestní list.

Náleží-li aspoň jeden ze snoubenců pod vojenskou duchovní správu, žádá se za dispensi od ohlášek u nejbližšího velitelství vojenského. — Jest-li jeden neb oba jsou příslušni do Uher, mohou býti oddáni i když nebylo možno pro krátkost času dosáhnouti povolení tamějšího ministerstva.

Před oddavkami skládají snoubenci přísahu, že jim není povědoma nijaká překážka nebo závada církevního neb občanského práva, pro kterou by ve platné a správné manželství vejíti nemohli.

Jestliže politický úřad neposlal svého zástupce k této přísaze a nikoho jiného tam neustanovil, povolává se starosta obce. Kněz poučuje nejprve o svatosti přísahy a potom ji snoubenci

*) Nařiz. c. k. minist. 1. července 1868 a 9. ledna 1885.

skládají před krucifixem postaveným mezi svícema; přísahajíce pozdvihují tři prvních prstů pravé ruky a říkají za knězem. Postačuje-li čas, píše kněz formu přísahy a podepsanou jménem svým, svědků a snoubenců ukládá v registratuře farní. Oddavky dějí se před dvěma svědky.

Jestliže se objevily *překážky neb závady práva církevního*, žádá se (v nebezpečení velikém po telegrafu) za dispensi u biskupa. Nedovoluje-li čas čekati dispense církevní, může sňatek býti uzavřen podobně, jako když prominutelná překážka objevena byla před oddavkami, kterých pro důležité příčiny odložití nelze. (Viz str. 472.)

Dispense (a protož ani v největším nebezpečení kopulace) není dle obecného práva možná, jestliže překáží: 1. defectus consensus, 2. error, 3. vis et metus, 4. ligamen, 5. consanguinitas lineae rectae vel lineae lateralis gradu primo, 6. affinitas gradu primo lineae rectae, exorta ex matrimonio legitimo.

Dekretem S. C. Inquis. 20. února 1888 nabyli biskupové plné moci dispensovati souložníky a civilní manžely (dokud souložnictví trvá neb civilní manželství rozloučeno nebylo) v nebezpečení smrti kteréhokoli z obou ode všelikých překážek a závad cír. práva (kromě vyčtených v odstavci předcházejícím), též od překážky z přijatého subdiakonatu, diakonatu a složených slibů řeholních, — byť i ten, na kterém překážka leží, zdráv byl —, kromě překážky povstalé z přijatého posvěcení na kněze. Biskupové mohou tuto moc přenášeti trvale na jiné kněze.

Dosažená dispense platí též překážce pokoutnosti (clandestinitas), a protož, náležejí-li snoubenci (nebo jeden z nich) k jiné farní osadě, může je farář nynějšího jejich obydlí oddati bez delegace, není-li možno, aby je oddával jejich vlastní farář neb aby tento byl o delegaci požádán. Jsou-li snoubenci jeho vlastní osadníci, může je oddávati beze svědků.

Jest-li jeden ze snoubenců nekatolík, třeba jest i tuto žádati obyčejných záruk o katolické výchově dítek, pokud ještě nedoplnily sedmi let věku svého.

Uzdravil-li se nemocný po sňatku uzavřeném s dispensí od diakonatu, subdiakonatu neb řeholního slibu, hlásí to farář biskupovi, tento pak jest povinen zpravit Sbor inkvisiční o dané dispensi a zatím pečovati, kterak by možná bylo odkliditi pohoršení asi tím způsobem, že by se tito manželé usadili na místě, kdež lidem povědomi nejsou.

Shledává-li se překážka *občanského práva*, dispensuje vláda zemská (místodržitelství).

Duchovní správce budiž opatrný, aby nepomáhal k veřejnému uzavření sňatku, když snoubenci (neb jeden) jsou neplnoletí nebo muž podléhá ještě branné povinnosti či náleží ke stálému vojsku, dokud nebylo náležitého povolení (rodičů, poručníků, vojenských úřadů*) neb potřebné dispense dosaženo.

Objevilo-li se, že nemocný žije v *neplatném manželství*, spravuje se kněz pravidly platnými vůbec, když za zpovědi shledáno neplatné manželství. (Str. 419 — 423.) Nedopouští-li krátkost času dispense církevní čekati, děje se náprava podobně, jakož o snoubencích praveno na str. 472 odst. 2.

Manželství na smrtelném loži uzavřená zapisují se do farní matriky; konvalidace poznamenává se u zápisu manželství původně neplatného.

Jestliže se narodily ze souložného svazku dívky, pečuje kněz zároveň, aby legitimovány byly. Vyjádření otcovo, že se k dítkám (určitě pojmenovaným) zná a sobě žádá, aby za manželské platily, spisuje se v protokol, a ten se pověřuje podpisem otce a dvou svědků. Odvolává se k protokolu, jež ukládá ve farní registratuře, zaznamenává legitimaci v křestní matrice způsobem obyčejným. (Str. 138.)

2. Jest-li nemocný povinen navrácením *cizího statku* neb náhradou učiněné škody, stojí kněz na tom, aby se povinnosti té bez odkladu zadost učinilo, neb aspoň záruka podána byla, že jistě a brzy zadost učiněno bude. Zajištění může se tím způsobem státi, že nemocný buďto ve své závěti dosti učiní, nebo za přítomnosti kněze svým domácím či dědicům povinnou za něho restituci oznamuje a k ní je zavazuje. Leckdy může se navrácení nespravedlivě nabytého majetku nebo náprava škody jen za prostřednictvím kněze provésti.

3. *Nactiutrhači a pomluvači* mohou nastalou jim ze hříchu jejich povinnost buďto písemně nebo před počestnými svědky naplniti. Jest-li se co báti, že by nemocného pro přiznání ke zlovolnému zlehčení bližních zlé následky, na př. soudní žaloba, stihly, ohlašuje se odvolání až po smrti jeho.

4. Nemocným, kteří život pohoršlivý vedli, a jmenovitě takovým, kteří jistými činy, veřejně pronášenými řečmi či na světlo

*) Oženil-li se voják bez povolení úřadů vojenských, není jeho manželství pro tuto příčinu neplatno; muž jen propadá tresty zákonem vojenským stanovené.

vydanými spisy neb obrazy náboženství a církev tupiti, víru a mravnost křesťanskou zlehčovati —, nelze bez kajicnosti zřejmě projevené uděliti svátostí, již i proto, že činy toho druhu jsou hřích *apostasie*, na kterouž vynesena jest klatba (*excommunicatio latae sententiae*).

Ku pravé kajicnosti náleží v těchto případnostech netoliko pravá lítost, ale též náprava daného pohoršení. Kněz vynasnažuje se pohnouti nemocným, aby buďto písemně nebo před svědky politování nad řeči a činy svými projevil, je odvolal a za odpuštění prosil. Podrobil-li se tomu nemocný, zastupuje ho sám kněz. Vyžádav sobě svolení jeho, oznamuje přítomným, že nemocný lituje řečí a skutků svých, odvolává je a žádá všech bližních, aby jemu odpustili, čím je pohoršil.

Sáhalo-li pohoršení ve kruhy širší, stojí kněz na odvolání písemném, kteréž pak i tiskem se rozhlašuje.

Náležel-li nemocný *k tajné společnosti zednářské* nebo jiné podobné (str. 345.), povinen jest zřeknouti se veřejně před svědky neb aspoň před zpovědníkem, a pokud možná, písemně, jejích bludů a zásad, bylo-li vůbec povědomo, že členem byl, a posud za člena považován jest.

5. Jestliže nemocný chová *hněv a nepřátelství* proti některým osobám, pečuje kněz o to, aby k odpuštění a plnému smíření došlo, dokud nemocný žije. *Jest-li nemocný sám ubližitel a křivditel*, nechať skrze způsobilého k tomu člověka neb kněze samého za odpuštění žádá; stala-li se křivda nemocnému, napomíná jej kněz, aby nepříteli svému ze srdce odpustil a v ten rozum aby se také aspoň před svědky vyjádřil.

Jest-li nemocný jeden z rozvedených manželů, zkouší kněz, kterak by manžely smířil, ale vystříhá se toho, aby nemocnému něco za povinnost ukládal, co by tomuto bylo velice za těžko. Byla-li příčina rozvodu nepořádný život jedné strany nebo bylo s osobou nyní nemocnou zle nakládáno, nebylo by — nepolepšil-li se vinný opravdově — opatrně a dle spravedlnosti jednáno, když by se kromě upřímného odpuštění na nemocném ještě žádalo vzájemné smířování obou rozvedených, neb odkazů či darů ve prospěch nehodného, který sám rozvod zavinil. (Srovn. str. 418.)

§ 15. Choří na duchu.

Nemocní tito se obyčejně přichylují ku knězi a zabývají se v choré mysli své mnoho náboženstvím. Poněvadž vedle zákonných ustanovení občanských do blázinců se přijímají jenom ti, kteří sami sobě nebo jiným jsou nebezpečni, mívá kněz i bezděčně s ubožáky toho druhu co činiti.

Již tato skutečnost ukazuje, že knězi prospívá, jestliže umí posouditi duševní choroby, zvlášť jejich předchůdce a počátky. Také jest mu třeba věděti, kterak by mohl společně s lékařem a s domácími nemocného přispívati, aby se nemoc nevzmáhala, povlovné uzdravení se usnadňovalo, neb aspoň aby nemocný udržen byl ve stavu, ve kterém by ani svému životu, ani svým domácím a blízkým nebyl nebezpečen.

Všecky duševní choroby mají základ v porušeném ústrojí tělesném, a protož nelze jich vyléčiti slovy, poučováním neb napomínáním. Přece však dosvědčuje zkušenost, že řeč víry, přiměřená povaze nemocného a choroby jeho, velice přispívá k uzdravení, ač není-li choroba hned od počátku (kretinismus, vrozená blbost) taková, nebo nepomátla-li časem ducha tolik, že marno jest všeliké působení kněze, jakož jest při pomatenosti a při té blbosti, ve kterou leckdy pomatenost a vzteklost (zuřivost) přechází.

K těm předchůdcům a počátkům chorob duševních a ke skutečným chorobám, které připouštějí působení kněžské, nebo při kterých nemocný sám pomoci u kněze a ve přijímání svátostí hledá, počítají se: úzkostlivost (skrupulosita) a vyšší stupeň její, stálé pokoušení (str. 436.), těžkomyslnost, šílenost a hysterie.

Předchůdci a průvodci mnohých nemocí duševních jsou přízraky, preludy a výjevy telepathické. *Přízrak* (hallucinatio) záleží v tom, že se člověk domnívá, jako by některým nebo několika smysly zároveň nabýval představ, něco znamenal či poznával, ačkoli tu není předmětu, který by na smysly dojem činil. *Přelud* (illutio) připisuje skutečným předmětům vlastnosti, kterých nemají, nebo skutečné vlastnosti jejich pozměňuje. *Výjevy telepathické* v tom záležejí, že se duchu člověka objevují vzdálené osoby v tom stavu (na př. nemoci, nebezpečenství, smrti), ve kterém se tou dobou skutečně nacházejí.

Těžkomyslnost jest buďto hypochondrie nebo melancholie. Myšlenky a city *hypochondra* mají tělesné zdraví jeho za předmět. Bázeň a plachá obrazotvornost předstírá jemu známky

(symptomy) hned té, hned jiné nemoci, kteréž ale v tělesném organismu jeho není, nebo mu představuje chorobu jeho za nemoc velikou a nebezpečnou.

Melancholik nalézá skutečnou neb domnělou příčinu bolesti a sklíčenosti, bázně a strachu v minulém životě svém, u vědomí veliké viny a trestatelnosti; ve ztrátě cti, statku neb milovaných osob; v neukojené touze po jistém dobru; v neštěstí přátel vlasti. Hoře své považuje za největší a pokládá za věc jistou, že mu není pomoci.

Karakteristická známka těžkomyslnosti jest bázeň, sklíčenost, beznadějnost, náklonnost k zoufalství a sebevraždě.

Šílenství jest převrácené, poblouzené, sebevědomí. Obecný obsah šílených představ jest nadsazování sebe (slavomam). Vyhaslo-li sebevědomí a zůstává poblud sám utkvělou myšlénkou (fixní idejí), upadá šílenec v nevyléčitelný stav pomatenosti (insania). Druh myšlének utkvělých jsou *monomanie*, t. j. nepřekonatelné vnitřní puzení k určitým činům: *pyromanie*, *kleptomanie* (šílenost žhářská, krádežná).

Šílenost náboženská záleží v utkvělých myšlénkách náboženských, jež nemocný na svoji osobu vztahuje; pokládá sebe za jednu z božských osob, za jistého světce, za papeže. Šílenost tato bývá i *demonomanie*; nemocný má se za opuštěna od Boha, zavržena, za odsouzena k peklu.

Pomatenost s utkvělou domněnkou o stálém pronásledování bere leckdy svoje představy z oboru demonického. Přidružují-li se také ještě přízraky, ve kterých nemocný ďábla vidí, sirný zápach po něm cítí —, bývá ubohý trpitel velice na obtíž pro neústupnost a neodbytnost, se kterou žádá zpovědi, žehnání a zaklínání.

Hysterie jest nemoc nervová, velice blízká vážným duševním chorobám, ve kteréž i nezřídka přechází. — Osoby hysterické jsou nezřídka též úzkostlivé a stálým pokušením znepokojované. Duševní stav hysterických jest buďto veliká zcitlivělost a drážlivost, častá rozčilenost, přepjatost (exaltace), nebo zádušnivost. Dosáhla-li tato nemoc vyššího stupně, bývá provázena častými záchvaty, křečmi, přízraky a přeludy, až i demonomanií a domněnkami o stálém pronásledování skrze duchy zlé.

§ 16. Obecná pravidla o zacházení s lidmi duševně chorými.

1. Velice třeba jest, aby ve všecken život a ve všecko zaměstnání chorého určitý pořádek uveden byl. Za nečinnosti a osamělosti zhoršuje se každá duševní choroba; spořádané zaměstnání, zvláště na čerstvém vzduchu, čilé rozmluvy, účastenství ve slušných, ne mnoho hlučných zábavách jsou vzácný lék.

2. Kněz a lékař působte spolu svorně. Jest-li lékař knězi nepřizniv, nechťej tento nemocnému raditi neb dovoliti, co by se od předpisů lékařských odchylovalo.

3. Kněz nejprve o to pečuj, aby nabyt u nemocného plné důvěry. Pravidla o tlumení škodných affektů třeba jest obzvláště u těžkomyslných bedlivě zachovávat. Aby důvěry u lidí duševně chorých nabýval a nabyté nepozbyl, budiž upřímně sdílný a šetrný, vystříhej se všeliké nepravdy, klamu a lsti ve všem s nimi zacházení a jednání. Duševně choří jsou nedůvěřivi a podezřivi; jestliže zpozorovali nepravdu, klam nebo lest, nelze již nabýti důvěry u nich. Pro tuto příčinu nemá se před nimi rozmlouvat s jinými lidmi soukromí nebo šepem.

4. Za prvních dob nemoci nebudiž ke bludným představám, domněnkám, přeludům a přízrakům nemocného přisvědčováno, poněvadž by se takto ve svém blouznění utvrzoval, bludné představy by snáze utkvěly a se ustálily. Prospívá spíše říkati mu častěji, že není dobře zdrav, a to že jest příčina, proč mu ty jisté věci na mysl přicházejí. Když liché představy již utkvěly v mysli chorého, podráždil by se každým odporem a vyvracováním.

5. Dokud rozum ještě není cele zatemněn, bludné představy neutkvěly neb hallucinace nenastaly, prospívá chorým vůbec, obzvláště pak melancholikům, poučování a potěšování hlasem náboženství a zdravého rozumu. Poznává-li se nemocný za nemocna nebo nešťastna, otvírá se ucho i srdce jeho slovu božímu, jež mluví jemu kněz soucitný. A jako poučování, tak i svátosti prospívají těžkomyslným více, nežli jiným chorým, poskytující jim útěchy a posily ve trudném stavu jejich.

U jiných duševně chorých, a zejména když už nastoupily hallucinace, když bludné představy bujně ve hlavě víří, když nemocný hněviv a zuřiv jest, neprospívají svátosti ani modlitba.

Šílenost náboženská, demonomanie a hallucinace zaměstnávají kněze nejvíce, protože takto nemocní se utíkají ku knězi jako zoufalí, hledající pomoci ve zpovědi a sv. přijímání. Že pak

útěchy a pomoci dojít nemohou, dokud by se jejich tělesné zdraví nepolepšilo, upadají v úzkostlivost a zádumčivost více a více, poněvadž domnívají se, že od Boha cele opuštěni jsou. Pro tu příčinu zdržuje kněz tyto choré vlídným způsobem od zpo-
vědi, dokud možno, a když už se jim ubrániti nemůže, nedává jim rozhřešení a říká jim vlídně, že není vůle boží, aby ke svatému přijímání již v tento čas přistoupili.

Jako je zdržuje kněz od svátostí, tak i dovoluje jim jenom krátké modlitby a krátké prodlévání ve chrámu, poněvadž přílišná jejich bázeň zmatených, až i rouhavých myšlének sama nejvíce to zavinuje, že se jim zrovna takové na modlitbách a službách božích vnucují.

Cokoli kněz mluví, aby potěšil chorého, budiž pronášeno krátce, jemně a laskavě. Obsahem svým jsou promluvy takové obzvláště ujišťování, že Bůh nikoho nechce zavrhnouti, kdo vůle dobré jest; že těžká tato zkouška brzy přestane a nemocný klidně a radostně Bohu sloužiti bude. Probuzování a posilování důvěry ve přimluvu Matky boží obzvláště prospívá trpitelům těmto.

6. Velice záleží u lidí duchovně chorých na tom, aby *poslušni* byli. Protož i žádej kněz důsledně poslušnosti jejich. Nalézali-li se v nejbližším okolí nemocného člověk, jehož tento z úcty nebo z bázně poslouchá, pokládá se okolnost tato za hrázi prospěšnou, kteráž aspoň zhoršení nemoci zadržovati může.

7. I nejlepší péče kněze a lékaře mohla by se mařiti, když by domácí zacházeli s nemocným nenáležitě, zejména nelaskavě a tvrdě. Protož poučuj tyto kněze, jak by se k nemocnému chovati měli, a všímej sobě, zdali se naučení a napomínek jeho šetří.

Velmi škodlivě působí na duševně chorého posměch, dráždění a nevlídné s ním nakládání; sám uzdravený snadno upadá znova v předešlou chorobu, jest-li mu takových protiventství snášeti mnoho.

Rozstůně-li se duševně chorý na smrt, uděluje se mu svátostí a papežského požehnání, jestliže trudný jeho stav nastal teprve u věku, kdy již měl užívání rozumu.

8. V zacházení s *osobami hysterickými* třeba jest knězi veliké opatrnosti a zdrženlivosti, protože výjevy, jež tuto nemoc ve vyšším stupni jejím provázejí (str. 540.), od nemocných samých bludně neb i zúmyslně na oklamání jiných za výjevy nadpřirozené vydávány, vlivu ďábla nebo působnosti mimořádných darů božích přičítány bývají.

Považuje-li se hysterická za osobu od Boha velice zkoušenou neb od ďábla mnoho trápenou, hledá pomoci kněžské. Čím větší účastenství tento jeví potěšnými slovy, častým žehnáním, delšími rozmluvami, tím častěji dostavují se domnělé výjevy nadpřirozené; chorá považuje se netoliko za pokoušenou, ale i za obdařenou milostmi neobyčejnými. Kněz může obzvláště uveden býti v omyl, když hysterické osoby den a hodinu omdlelosti, zachvatů a křečí na jisto předpovídají a tyto se také skutečně dostavují, zase ale rychle pomíjejí, když kněz poříkal žehnání neb exorcismy, když nemocné podány neb na ni položeny byly svěcené věci.

Účastenství kněze a snad i jeho ukvapená víra v nadpřirozený původ výjevů těchto a v některé tajemné výroky osob hysterických lichotí marnivosti jejich; výjevů nadpřirozených časem přibývá, obzvláště když i jiní lidé lehkověrní nemocnou navštěvují, soustrast projevují, nebo se diví tomu, co se děje.

Hysterické osoby rozněcují se velmi snadno nekroceným zápallem k osobám a věcem. Odtud snadno povstává v nich výstřední náklonnost ku knězi, který se s nimi zaměstnává; chorá obraznost zachází v obor smyslnosti, v chorém mozku tvoří se až i představy o nemravných řečech a činech, ve kterých se knězi účast připisuje. Nemocná nejen sama věří výtvorům divoké obrazotvornosti své, ale vydává je za pravdivé i před jinými. Proto spravuje se kněz pravidlem opatrnosti, jež velí, aby nerozmlouval se ženskými osobami toho druhu nikdy soukromí.

Pokud knězi možno, dbá toho, aby se lehkověrní lidé k osobám hysterickým nescházeli a řečí jejich neposlouchali. (Srovn. str. 432.)

Pravidla o nakládání s úzkostlivými mají plnou platnost také u hysterických. Pevná víra i naděje v Boha, silná důvěra v mocnou přímluvu Panny Marie a Svatých, důvěra ke zpovědníkovi a poslušnost jemu prokazovaná, užitečné zaměstnání a sebezápor jsou, vedle pomoci lékařské, nejjistější cesta, na které osoba hysterická ozdravěti neb aspoň toho dojíti může, aby se nemoc nevzmáhala.

Kromě hysterie bývají též jiné ženské nemoci příčina velké úzkostlivosti, stálého pokoušení ano i stavu velmi podobného k duševním chorobám. Zkušenost učí, že mnohá skrupulantka věku mladšího přestala býti za obtíž a trýzeň zpovědníkům, když lékař seznal a vyléčil její tělesnou nemoc. Protož kdykoli se může

zpovědník domnívati takovéto příčiny úzkostlivosti, nerozumné a ducha ve zmatek uvádějící bázně hříchu, radí krátce a jen obecnými slovy, aby se o tělesném zdraví svém otázala matky a s touto nebo jinou osobou k vážnému křesťanskému lékaři na radu došla.

Oddíl II. **Církevní a vůbec křesťanská služba i péče zemřelým prokazovaná.**

§ 17. **Význam této služby.**

Poslední služba, jižto církev prokazuje dítkám svým, které v jejím obcování umírají, záleží v církevním neb křesťanském pohřbu a stále konaných obětech a modlitbách za zemřelé.

Pohřbení mrtvého těla v zemi jest projev uctivosti a lásky. Křesťanská pocta mrtvým tělům věřících prokazovaná spoléhá na víře, že přirozenost lidská povýšena jest skrze vtělení Syna božího a skrze budoucí vzkříšení; na víře, že vykoupeno a posvěceno jest i tělo křesťana skrze smrt Páně, skrze slovo boží, modlitby, žehnání a svátosti.

Od nepaměti lidské dalo se pohřbívání (a také spalování) mrtvol za obřadů více nebo méně slavných, které u všech národů měly náboženský ráz a svědčí o víře v nesmrtelnost duše.

Církevní pohřeb se svými obřady a modlitbami jest netoliko pocta zemřelému prokázaná, nýbrž i spasitelná pomoc duši jeho; pohřební řád o pochování nevinných dítek jest projev radosti nad věčnou jejich blažeností.

Církevní pohřeb jest *útěcha pozůstalým* přátelům a domácím zemřelého, ale také *napomínka*, aby pamatovali na zemřelého a plnili povinnosti, kteréž jim ukládá poslední jeho vůle, spravedlnost a vděčnost.

Církevní služba zemřelým prokazovaná jest i *naučení všem věřícím*, že povinni jsou mrtvé a hroby jejich v uctivosti míti, jim ze srdce odpustiti, modlitbou, almužnou a jinými dobrými skutky jim pomáhati.

S křesťanskou pravdou o lidské přirozenosti a důstojnosti a také s vážnou povahou smrti ve zřejmém odporu jest, ano až za věc nepřirozenou se představuje neporušenému člověku *spalování mrtvol*. Toto jest možno jenom na nízkém stupni lidského

vzdělání nebo při hrubém materialismu, který člověka zbavuje všeho ušlechtilějšího citu. Zjevené náboženství Starého i Nového Zákona zavrhuje spalování těl lidských, kromě nezbytné potřeby, naprosto. Protož i církve nedovoluje, aby se obřady pohřební konaly nad mrtvolou ohni vydanou, jestliže zemřelý ještě za živa žádal nebo nařídil, aby tělo jeho po smrti upáleno bylo. Děje-li se upálení z vůle jiných, dovolují se pohřební obřady v domě a ve chrámě, nikoli však na místě, kde se mrtvoly spalují (crematorium).

Popel z upálených mrtvol nezehná se nižádným obřadem církevním; chovati jej v domech zakazuje v Rakousku zvláštní výnos c. k. ministerstva z roku 1892.

§ 18. Pohřebiště křesťanské. Hrob.

1. Pohřebiště pokládala se od jakživa u všech národů za místa posvátná, účta k nim za část bohoslužby. Křesťanské pohřebiště jest příslušenství chrámu a podobně jako tento sám, i místo liturgické, posvátné (*locus religiosus, sacer*).

K podstatným znakům hřbitova církevního (farního, katolického) náleží, že skrze řádné posvěcení ze všeho užívání obecného (*usus profanus*) vyňat, výhradně ku pohřbívání křesťanů katolických určen a majetkem kostela farního nebo filiálního jest. Církevní hřbitovy zakládají a udržují se v dobrém stavu nákladem celé farní osady nebo některé části její dle zákonných ustanovení o stavbové konkurenci.

Aby se správně založil nový církevní hřbitov, třeba jest povolení biskupova i zdravotního úřadu politického (okr. hejtmantství). Nový hřbitov může posvěcen býti, až když cele upraven jest. K úpravě náleží, aby pevnou zdí neb aspoň dřevěnými pláňkami ohražen byl a zamčitou bránu měl, aby postaven byl, pokud možná uprostřed, veliký kříž, obrácený k západu. Opatrnost velí, aby se hned oddělila část ku pohřbům lidí, kteří po katolicku pochováni býti nesmějí. (Viz § 23.)

Není-li hřbitov sám nejbližší okolí kostela, doplňuje se úprava postavením kostela či kaple.

Slavné svěcení hřbitova koná biskup ritem v Pontifikálu předepsaným; ku svěcení *prostému* (podle ritualu) deleguje jiné kněze, obyčejně venkovské vikáře (děkany). Světí-li biskup, po-

stavuje se na hřbitově v předcházející den patero křížů dřevěných zvýší muže, prostřední o něco větší, a to po jednom na nejzazších koncích v pravo a v levo od kříže prostředního. U každého kříže zaráží se do země kůl na svrchu tak upravený, aby na něm tři svíce státí mohly. Ku svěcení prostému postačuje kříž jeden.

Posvěcení svého pozbývá hřbitov *poskvrněním* (pollutio), kteréž nastává pro tytéž příčiny, jako poskvrnění kostela (str. 22.). Byl-li hřbitov sám a ne spolu i kostel poskvrněn, děje se rekongiliace pouze na hřbitově. Deleguje-li biskup k rekongiliaci hřbitova posvěceného slavně, užívá delegovaný vody od biskupa k účelu tomu svěcené, ač možno-li ji snadno zaslati; jinak, a také byl-li hřbitov jen prostě posvěcen, užívá se k rekongiliaci obyčejné vody očištné.

Dokud nebyl poskvrněný hřbitov rekongilován, pochovávají se tu těla po tichu, beze zpěvu a zvonů a každý hrob se světi. (Benedictio tumuli v ritu pohřebním.)

2. *Církevní hřbitov podléhá péči a jurisdikci faráře*, kterýž jest povinen toho dbáti, aby na hřbitově čisto a všecko ve slušném pořádku bylo. Farář jediný jest oprávněn vykazovali hroby, dosaditi hrobaře, zabrániti tomu, aby v řadě nebožtíků katolických nebyl pochován nikdo z těch, kterým se pohřbu církevního dostati nesmí; jemu i přísluší zakazovati, aby se na hřbitově církevním nekonalý obřady jinověrců.

Za zneuctění (profanaci) hřbitova církevního považují se dle zákazů kanonických: Zavodňování a hnojení hřbitova, pasení dobytka, hry, tance, trhy, tržní stany; shromáždění lidu, není-li rázu výhradně náboženského. — Laikové smí o pohřbu míti řeč ke shromážděným jen s povolením faráře.

K dobrému řádu a čistotě náleží, aby na hřbitově byly křížmo (na příč) stezky upraveny a kosti vykopané aby se ukládaly v kostnici (ossarium) nebo ve zvláštní jámu dobře pokrytou. Mírná okrasa ovšem sluší místu, kdež odpočívají v Pánu zesnulí; ale rovně neslušno jest, aby se hřbitov krasosadu podobal, jako aby pustý byl a hrozný.

K povinnostem faráře náleží také dohled a péče, aby náhrobky (epitaphia) nic na sobě nejevily, co by víře a mravné opravdovosti křesťanské na odpor bylo.*) Na každém náhrobku i znamení kříže patrno budiž. *Kříže* na hrobech (u hlavy) jsou

*) Právo jeho k námitkám uznává správní soud nálezem ze dne 22. září 1887, č. 2428.

vyznání víry, že skrze Krista ukřižovaného doufáme vzkříšení. Sluší se na křesťanský hřbitov, aby nápisové na křížích a všeliké jiné náhrobky byly správný výraz křesťanské víry a naděje. Kněz budiž u věci této rád pomocen radou i skutkem každému, kdož by toho žádal, ano i sám nabízej se. Faráři náleží také dbáti, aby sešlé kříže jinými nahrazeny, opraveny neb odklizeny byly.

Dvorský dekret ze dne 17. září 1784 přisuzuje příbuzným a přátelům zemřelých právo, postavit jim na hřbitově pomník na důkaz lásky, věžnosti a vděčnosti své. Obec není oprávněna toto právo nějak obmezovati, na př. tím způsobem, že by chtěla zakazovati nebo rušiti nápis v jistém jazyku někomu nemilém anebo v té krajině neobvyklém. (Nález nejv. c. k. správního soudu ze dne 7. listopadu 1891 a 31. října 1889, č. 3520.)

Náhrobek vůbec, kříž a kámen náleží příbuzným zemřelého, dokud trvá jejich právo na hrob. Když minulo právo jejich (když uplynula doba, před kterou se hroby neotvírají, nebo doba, na kterou byl hrob zakoupen), a místa se užítí chce za nový hrob, náleží obyčejně (není-li jinak ustanoveno) kříž a kámen hrobaři, neb obci či kostelu, vedle vlastnického práva na hřbitov. Nicméně však slušno a spravedливо jest, zvláště jde-li o náhrobky nákladné, aby se příbuzným oznámilo, že hrob jejich bude vykopán, a proto že jim do jistého času rozhodnouti jest o náhrobku.

3. Kromě církevních či farních zakládají se také hřbitovy *obecní (kommunální)*. Tyto jsou majetek obce (politické či katastrální neb okresu zdravotního), kteráž i přísluší právo příkazné (disposiční), t. j. právo, vykazovati hroby, poplatky za místo, dosazovati hrobaře.

Založiti nový hřbitov jsou v Rakousku povinny zdravotní obce (zdravotní okresy), když úřad politický uznal z důvodů zdravotních za potřebno, aby se posavadní hřbitov rozšířil neb aby se nový na místě jiném založil. (Zdravotní zákon ze dne 20. dubna r. 1870.)

Církev nemůže chladně přihlížeti ku zakládání hřbitovů obecních. Hřbitov takový nemá před občanským zákonem nižšího rázu náboženského (jest interkonfessií), a byť i byl církevně posvěcen, přísluší faráři jen to právo, aby tu dle řádu katolického pochovával.

Nařídil-li politický úřad rozšíření posavadního hřbitova církevního nebo založení nového, jest povinen úřad farní a patronátní přičiniti se, aby nový hřbitov (nová část posavadního) církevním majetkem byl. Jest-li možno nastávající náklad uhraditi způsobem stavbové konkurrence nebo ze jmění kostelního, náleží

církvi přednost před obcí politickou či zdravotní. (Nález nejv. správ. soudu 21. září 1892 č. 2890.)

Došlo-li k založení nového neb rozšíření posavadního církevního hřbitova skrze obec, dbej farář nakloniti obecní zastupitelstvo, aby zdí nebo plaňkami oddělena a svým vchodem opatřena byla část ku pohřbívání nekřtěných dětí a těch, kteří nemají práva na církevní pohřeb, ostatní prostora pak aby za katolický hřbitov posvěcena byla. Kromě toho dbej, aby právo-platnou listinou byla faráři na všechny časy zajištěna aspoň část těch práv, která by mu náležela, kdyby hřbitov byl majetek církevní.

Když by nastaly u vyjednávání nesnáze o zděnou nebo dřevěnou ohradu vymezených částí, postačilo by oddělení nehlu-bokou, ale přece patrnou rýhou.

Opatrnost dává na ruku, aby také na hřbitovech církevních, obzvláště ve městech, tímto způsobem oddělena byla i zůstávala jistá část; takto zajisté může snadněji zamezeno býti, že by mezi katolíky pochován byl člověk, jemuž církevní pohřeb nenáleží. — Právo k tomu výslovně uznává vynesení c. k. ministerstva kultu ze dne 4. března 1895 č. 3210. „pokud oddělená prostora dle všech úvahy hodných okolností dopouští slušný pohřeb.“

Hřbitov obecní může býti posvěcen, třeba by jisto bylo, že se tu pochovávají budou i nekatolíci. (Tak uznala i Congr. s. Off. v odpovědi k dotazům ji předloženým r. 1874 a 1882.)

4. Stát považuje hřbitovy, nechať jsou církevní neb obecní, jenom za zdravotní zařízení a zavazuje místní obec, aby bděla nad ostříháním státních předpisů o těchto místech. Ke zdravotním zařízením náležejí též *umrlčí komory*, jež postavití a v dobrém stavu držeti povinna jest politická obec i na hřbitovech církevních.

Vykopání mrtvol (*exhumatio*) navždy pochované děje se buďto ku žádosti pozůstalých nebo žádají ho úřadové soudní. Vždy třeba k tomu povolení úřadu politického a biskupa, neb aspoň faráře. Úřadové soudní jsou povinni (vynesení minist. ze dne 25. května 1889 č. 8166) zpravití vlastníka hřbitova o svém rozkazu k vykopání mrtvol.

Byl-li hřbitov navždy opuštěn, mají se (dle předpisu církevního) kosti po zákonném čase vykopati a na nový hřbitov s uctivostí náležitou přenéstí. — Byl-li opuštěný hřbitov majetkem kostela, náleží půda kostelu i potom.

Občanský zákon rak. nařizuje o hřbitovech opuštěných: 1. Hromadné vykopávání mrtvol nesmí se dít, dokud by neuplynulo aspoň 10 roků od posledního pohřbu; 2. než tato doba uplyne, nesmí se na bývalém hřbitově stavěti; 3. půdy jeho lze zatím užívatí za pole, louku neb zahradu.

II. Obyčejně pochovává se každý nebožtík na hřbitově toho místa, kdež umřel, jestliže sobě za živa nevyžádal neb jeho přátelé nezvolili hřbitova jiného, na kterém by mrtvola se svolením jeho majetníků či správců pochována býti měla.

Ku převezení mrtvoly na hřbitov cizí třeba jest povolení okresního úřadu politického.

Ritual římský tomu chce, aby na hřbitovech, pokud možná, byla obzvláštní, a to vzácnější místa k pohřbu zemřelých kněží; žádá také, aby zachován byl dávný obyčej, vedle něhož se těla dítek pokřtěných a rozumu ještě nedošlých nepochovávají mezi dospělými, ale na zvláštní jim vyhražené části hřbitova.

Těla zemřelých kladou se na hřbitově dle postavení, jež má živý křesťan v kostele; mrtvoly kněží pokládají se hlavou, mrtvoly laiků nohama v tu stranu, kdež čelný oltář leží; není-li na hřbitově kostela, kladou se kněží hlavou, laikové nohama k východu slunce.

Občanským zákonem předepsaná hloubka hrobu obnáší 6 stop (1 stopa = 3·16 dcm.), šířka 4 stopy a tolikéž i prostora mezi jednotlivými hroby.

Správce hřbitova dohlíží k tomu, aby se hroby kopaly v určitém pořadu. Za obecné pravidlo se bere, aby se žádný hrob neotvíral pro jinou mrtvolu před 10. rokem; v půdě hlínovité a mokré trvá ještě delší dobu, nežli tělo zetlí.

Hrobky rodinné (sepulchra gentilitia n. majorum) mohou se na hřbitovech zakládati se svolením správce hřbitovního (faraře, obecního úřadu, jest-li hřbitov majetek obce), patronátu, konsistoře a politického úřadu. Pozemek na hrobku odstoupený zůstává majetkem toho, komu hřbitov náleží.*)

Majetník hřbitova jest oprávněn vyměřovati poplatky za místa na hrobky rodinné a na jednotlivé hroby.**)

*) O celém projednání úředním viz Borového *Úřední sloh církevní*.

**) Nálezem ze dne 26. června r. 1892, č. 2044, prohlásil c. k. nejvyšší správní soud za právní zásadu, že politické (zdravotní) obce oprávněny jsou bráti za hroby jen takové taxy, které by se úhrnem rovnaly nákladu na vzdělání a vydržování hřbitova, jehož nesluší považovati za výnosný majetek.

Pochovávali ve *chrámech* zapovídají občanské zákony vůbec; v Rakousku jest ku pochování ve chrámě (ve zvláštní kryptě) povolení císařského třeba.

§ 19. Církevní pohřeb.

1. Nejbližší příprava k církevnímu pohřbu jest uctivé chování a odění těla v čase od nastalé smrti až do pohřbu.

Zemřelým zavíráme ústa a zallačujeme oči; obě děje se, aby se předešlo znetvoření obličeje; zallačování očí jest symbolické vyjádření pravdy, že smrt jest pouze spánek, po kterémž nastane probuzení.

Tělo bezduché zůstává za některou dobu nedotknuto; potom je, aspoň na prsou, omývají vlažnou vodou osoby téhož pohlaví. Omývání jest nejen pocta, nýbrž také symbol křesťanské prosby, aby tělo účastno bylo věčné radosti spolu s duší pokáním očistěnou.

Byla-li mrtvola balsamována, odnášejí se vnitřnosti na hřbitov (neb do zvláštní krypty) bez obřadů náboženských.

Odivání mrtvol laických zůstává církev péči domácích, ničeho v této věci nenařizujíc.

O členech duchovního stavu obsahují se předpisy v rituálu. Pochování osob vyššího svěcení v celém obleku liturgickém nepovažuje se za přísný zákon; dle obyčeje vůbec zavládlého kladou se i kněží jen talárem a rochetou (leckde i štolou) odění do rakve. — Mrtvému dává se i křížek do rukou přes prsy přeložených.

Mrtvola odnáší se z lože smrtelného na místo slušné. Veřejné vystavování mrtvol se světlý vůkol shoduje se dobře s duchem křesťanského náboženství; pohled na mrtvolu budí vážné myšlenky, dělá mocný dojem obzvláště na lidi rozmařilé. Protož i býval obyčej vystavovati mrtvolu ve chrámech; nyní nedovolují toho zákonové státní.

Obyčej lidu katolického klásti na těla zemřelých *malé obrázky*, spoléhá na víře ve Svatých obcování a v mocnost přimluvy oslavenců v nebesích.

Rituál římský velí, aby žádné tělo nebylo pohřbeno, zvláště byla-li smrt náhlá, dokud by plně zjištěno nebylo, že skutečně mrtvo jest. Zákon občanský stanoví k pohřbu čas dvou dní

(48 hodin) od nastalé smrti; z důležité příčiny mohou zdravotní úřadové povolití neb naříditi pochování po čase kratším.

2. *K plnému pojmu o církevním pohřbu* náleží: *a)* Pochování v zemi posvěcené, kteráž jest majetek církevní; *b)* hlahol zvonů kostelních; *c)* provození mrtvolý aspoň jedním knězem v rouchu liturgickém; *d)* konání předepsaných modliteb a žehnání; *e)* obětování mše za duši zemřelého.

Avšak nebývá pokaždé a všude možná opatřiti a zachovati všecko, čím se pohřeb vyznačuje za církevní v plném významu svém. Kde katolíci po různu bydlí mezi jinověrci (v diaspoře), nebývá posvátné půdy ani zvonů. Jindy zase pro velikou vzdálenost hřbitova, pro chudobu pozůstalých neb i pro jiné okolnosti přestává církevní pohřeb na tom, že kněz provází, neb až na hřbitově očekává mrtvolu, že se konají předepsané modlitby a žehnání, nebo přestává se na těchto samých, leckdy jenom na části jich.

Všecken církevní, ku pohřbu katolického křesťana předepsaný řád označuje se jménem *Exsequiae*. Řádem tím ujímá se církev zemřelých členů svých, provází těla jejich ke hrobu, duším pak vyprošuje na Bohu milosrdenství.

Ve významu více obmezeném jsou *Exsequiae* modlitby a oběť v den pohřbu, nebo také mešní oběť sama.

Předměty k církevnímu pohřbu předepsané jsou: kříž, světla, kadidlo, svěcená voda. Na rakev staví se a v čele pohřebního průvodu se nese *kříž*, na znamení, že jenom skrze Krista ukřižovaného dosahujeme milosti, odpuštění a spásy. *Světla* jsou tuto (kromě významu obecného, str. 38) symbol života věčného, který se v církevní mluvě světlem věčným nazývá.

Kropení svěcenou vodou vyjadřuje zbožnou prosbu, aby duše zemřelého očištěna i posvěcena vstoupila na soud boží. *Pálení kadidla* jest nejen pocta zemřelému prokázaná a povzbuzení k modlitbám za něho, ale také, jakož i pokropení, působný výkon posvátný, kterým církev vyprošuje duši odpuštění hříchů všedních, snad ještě neshlazených, prominutí trestů časných, ochranu proti vlivu zlých mocností.

Úplnost pohřbu církevního žádá i *zpěváka*, kterýž by knězi odpovídal; protož nesluší po vůli býti žádosti příbuzných, aby kněz samotén odbýval pohřeb.

3. Pohřby mohou se dít každý den od východu do západu slunce. *Poslední tři dny svatého týdne* konají se pohřby po

tichu t. j. bez hlaholu zvonů, bez hudby a zpěvu; žalmy a modlitby recitují se polohlasitě (voce submissa).

V průvodu pohřebním jsou mrtvoly laiků nohama v před, mrtvoly kněží hlavou. Kněžím se nedovoluje nésti laika.

Jest-li slavně vystavena velebná svátost ve chrámě, do kterého s mrtvolou vcházejí, reponuje se monstrance na ten čas, co tu exekvie trvají. Nelze-li reponovati (na př. za pobožnosti nepřetržitých 40 hodin), ustává zpěv již před chrámem a v něm koná se vše po *tichu*, jako ve svaté třídenní. Hodinky za mrtvé nikdy se neodbývají před vystavenou svátostí.

Rakouští zákonové zapovídají vnášeti mrtvoly do chrámu, když nastala smrt z nemoci nakažlivé.

4. K obřadům pohřbu katolického nenáleží *smutečná řeč neb pohrobní promluva*, ačkoli se také nezapovídá. Kněz může ji míti ve chrámě po mši za přítomnosti mrtvoly (*praesente cadavere*), neb až u hrobu. Kde pohrobní promluvy nevešly v obyčej, nebude jich opatrný duchovní správce mívati, protože velmi snadno uvádějí kněze v rozpaky nebo mají za následek rozprávký jemu na ujmu. Ve příhodách mimořádných a zvláštního povšimnutí hodných, naskytá se vhodná myšlenka sama. Chvála zemřelého nesmí nemírna býti, i když byl život jeho vzorný. Přední účel promluv těchto jest duchovní vzdělání posluchačstva; účelu toho ani ve promluvách o pohřbu kněží nedbáno býti nesmí.

5. Pohřeb uznávají též občanští zákonové za výkon náboženský a stíhají trestem všelikou svévolnou výtržnost neb dané pohoršení za pohřebního průvodu.

Liturgie latinská předpisuje *dvoji řád pohřebný*, jiný ku pochování dospělých, jiný ku pohřbu dětí pokřtěných a rozumu dosud nedošlých.

§ 20. Pohřební řád.

I. Řád ku *pohřbu dospělých* (*Exsequiae pro adultis*) nařízený vyjadřuje *truchlivost a kajicnost*, ale také *důvěru* v milosrdenství boží pro zásluhy Ježíše Krista.

Všechn pohřební řád dělí se *na tři části*: obřady, modlitby a zpěvy v domě zemřelého a cestou do chrámu; obřady, modlitby a zpěvy ve chrámu; odevzdání mrtvoly matce zemi. V domě zemřelého a cestou do chrámu zpívají se žalmy *De profundis*

a *Miserere mei jménem zemřelého*, za odpuštění poklesků a hříchů svých prosícího. V druhé části se vyjadřuje, že prosby docházejí vyslyšení, když církev volání své s prosbou zemřelého spojuje. Tělo vnáší se do chrámu, symbolu nebes, kamž aby uvedeny byly duše zemřelých, prosí všechna církev tklivými zpěvy, modlitbami a obětí. V oddílu třetím odevzdává se tělo zemi a vyjadřuje se naděje, že duše vzata jest do nebe.

V domě a ve chrámu stojí kněz u nohou mrtvolý; za zpěvu žalmů a modlitby *Non intres*, i když mrtvolu pokropuje, nesnímá biretu.

V závěrečné prosbě *Requiem aeternam* klade se všude číslo jednotné, leč by se zároveň pochovávala více než jedna mrtvola. Ve mši zádušní klade se v Introitu a k závěrečné prosbě před posledním evangeliem číslo množné; podobně i v hodinkách za zemřelé.

Pochovává-li se na hřbitově neposvěceném, žehnají se jednotlivé hroby, jak ritual předpisuje; rovně tak žehná se i na posvěceném hřbitově nová krypta a hrob vyzděný (klenutý).

Kde pro zvláštní okolnosti nebývá možno všecken předepsaný řád pohřební zachovati, tu zavládly ode dávna místní, od ritualu odchylné obyčeje, ku kterým i diecéšní ritualy přihlížejí. (Tak i Manuale rituum provinciae Pragensis.)

Konají-li se v den pohřbu hodinky za zemřelé, říká se obyčejně jenom první nocturnus a po něm následují Chvály. Konají-li se hodinky v den před pohřbem (vigilie), říká se nocturnus, jak předpisuje rubrika breviáře v Officium pro defunctis na jednotlivé dni týdne.

2. Ve výroční den smrti nebo pohřbu, ve 3., 7. a 30. den od smrti neb pohřbu konává se v některých kostelech po mši zádušní Absolutio ad tumbam, jako v den pohřbu se děje v kostele u rakve. *) Rakev jest tu zastoupena tumbou (tumulus, kenotaphium, castrum doloris), rakvi podobnou; kněz staví se mezi tumbu a oltář. Modlitba *Non intres* prikazuje se, jenom když biskup Absoluci koná a když ji kterýkoli kněz říká za papeže neb kardinála, biskupa, zeměpána. Na místě modlitby *Deus cui proprium* říká se k Absoluci za kněze *Deus, qui inter apostolicos*, za laika orace *Absolve*; na konec může se přidati prosba *Anima ejus et animae atd.*

*) De officio faciendo in exsequiis absente corpore. Rit. Rom.

II. *Ku pohřbu nevinných dětí* předepsaný řád (Exsequiae parvulorum) jest povahy radostné; žalmy a modlitby vyjadřují díky za milost dítěti prokázanou. I na Veliký pátek bere kněz bílou štolu.

Řádem tímto pochovávají se dítky rozumu posud nedošlé. Za obecné pravidlo tu platí, že dítky, které již dokonaly sedmý rok věku svého, řádem ku pohřbu dospělých předepsaným se pochovávají.

§ 21. Mše za zemřelé.

K těmto jest předepsán zvláštní formulář a řítus jejich odchyluje se v některých částech od obecného řítu mešního. Účel těchto zvláštností jest, aby kněz i lid ku vroucnější pobožnosti povzbuzeni byli a takto zemřelým více prospěli (ex opere operantis).

Mše za zemřelé čili mše zádušní jsou, jako volivní mše, dílem slavné, dílem soukromé. *Slavné* (solemnnes) jsou ty, které se slouží ve dny ke mším zádušním privilegované, bez rozdílu, jsou-li tiché nebo zpívané.

Dni ke mším zádušním *privilegované* jsou: den smrti nebo den pohřbu, 3., 7. a 30. den po smrti či pohřbu, výroční den (anniversarium) smrti či pohřbu, nejbližší svobodný den po nabytí zprávy o zemřelém v cizině, den Dušiček.

1. *V den pohřbu* nebo v některý ze dvou po něm následujících dnů má *zpívaná* (nebo slavná) zádušní mše veliká privilegia. *Vymezené dni* (dies impeditae) jsou jenom: a) Slavné svátky Narození a Zjevení Páně, boží Hod velikonoční a svato-dušní, svátek Božího Vstoupení, Božího Těla, Zvěstování, Nanebevzetí a Neposkvrněné Početí Panny Marie, sv. Petra i Pavla, Všech Svatých; sv. Josefa a Jana Křt. jen v zemích, kde se také in foro světí; b) poslední tři dny sv. týdne; c) svátek patrona zemského, světlí-li se v obecném životě; d) v jednotlivých kostelích: svěcený v obecném životě svátek patrona místního, titulu kostelního a výroční památky konsekrace kostela,*) výstav vel. svátosti pro vážnou příčinu (ex causa gravi).

*) Že se v našich vlastech nesvětí anniversarium dedicationis ecclesiae v každém kostele zvlášť (viz str. 21.), nemá tu platnosti liturgický zákon, kterýž tento den za vymezený ustanovuje.

Nemůže-li se v den pohřbu nebo v jeden ze dvou následujících dnů sloužiti zpívaná k celému řádu pohřebnímu náležející mše (na př. pro chudobu pozůstalých), *dovoluje se tichá* v tytéž dni, kdy zpívaná.

Kromě dní sub *a)* --- *d)* vyčtených a kromě vigilie vánoční a svatodušní, popelečné středy a svatého týdne, posledního dne oktávu Zjevení Páně, celých oktávů velikonočního a svatodušního, všech svátků dvojných I. třídy, všech nedělí a zasvěcených svátků dovoleny jsou v den pohřbu, mimo mši k pohřebnímu řádu náležející, v témže kostele (v téže veřejné kapli), kde se konají exsekvie, *ještě jiné zádušní mše tiché* dle formuláře druhého za téhož nebožtíka zároveň se zpívanou (tichou) mší k pohřebnímu řádu náležející, nebo dříve či později v kteroukoli hodinu před polednem.

V kaplích poloveřejných a v oratoriích domácích mohou se tiché mše u větším počtu v den pohřbu sloužiti, i když mrtvola pro důležitou příčinu z domu odnesena byla.

Kaplím ve kryptách, kostelům a veřejným kaplím na hřbitovech platí dovolení toto, dokud se ve kryptu neb na hřbitov ještě kladou těla, či dokud krypta nebo hřbitov nebyly opuštěny.

Náleží-li den pohřbu (nebo jeden ze dvou následujících) ke dnům vymezeným, překládá se mše k celému řádu pohřebnímu náležející na svobodný den nejprve příští; za svobodný však tu neplatí žádný svátek dvojný I. a II. třídy, žádná neděle a žádný zasvěcený svátek.

Poznámka. Mše zvaná *andělská*, ježto se sloužívá po dokonaném pohřbu lidí dospělých neb i dítek nevinných, nejsouc privilegována, slouží se dle direktáře; votiva de Angelis mohla by se sloužiti jenom ve dni, kdy soukromé votivní mše dovoleny jsou.

2. Ve 3., 7. a 10. den (po smrti neb pohřbu), ve skutečný den výroční (anniversarium) a ve dni nadační listinou výslovně ustanovené jsou ke *zpívané* mši zádušní vymezeny (dies impeditae) tytéž dni, ve které se nedovolují v den pohřbu tiché zádušní mše (vedle rekvií k pohřebnímu řádu náležejících); krom těch pak ještě: všechny svátky II. třídy a dni privilegovaných oktávů všech.

Fundovaná anniversaria (skutečný den výroční nebo den v nadační listině určený) mohou se ve farních kostelích venkovských po tichu sloužiti v tytéž dni, kdy dovolena jsou zpívaná. (Indult apoštolský 3. července 1862.)

3. V nejbližší příští, ke mši zádušní svobodný den po došlé zprávě o zemřelém v cizině má *zpívaná* zádušní mše (ut in die obitus vel depositionis) tatáž privilegia, jako zpívaná mše ze dne pohřbu na den jiný přeložená.

4. *Ve farních kostelích, kde se vůbec jenom jedna mše slouží*, jsou ve případech 1.—3. uvedených ještě tyto nesvobodné dni ke mši zádušní: kdykoli farář povinen jest obětovati za své osadníky, popelečná středa, den sv. Marka a křížové dni (koná-li se processí), vigilie svatodušní, světlí-li se křestná voda. (Avšak viz str. 240.) Ve kryptových kaplích, kteréž mají náležitě upravený oltář, mohou se zádušní mše sloužiti po tichu ve dni, kdy se anniversaria dovolují.

5. Pripadá-li zádušní mše ve 3., 7., 30. a výroční den (také v den fundační listinou určený) na vymezený den, může se sloužiti v nejbližší svobodný den předcházející nebo následující. Nebylo-li užito nejbližšího dne svobodného, přestává privilegium a může se již jenom tichá mše (missa privata pro defunctis) sloužiti v den, kdy soukromé zádušní mše dovoleny jsou.

6. *Anniversaria ve smyslu širším* (anniversaria late sumta) jsou ty zádušní mše, ježto se jednou do roka slouží za zemřelé členy jistého společenstva (kathedrální neb kollegiální kapitoly, společenstva klášterního, bratrstva neb nábožného spolku), a vůbec mše zádušní, které se v oktávu Všem Svatých ku požádání věřících za zemřelé slouží. Sem náležejí také ty zádušní mše, které se po všeobecném (Havelském) posvícení za zemřelé osadníky slouží. — Za vymezené dni platí tytéž, ve které nedovoluje se anniversarium vůbec a rekvie v den fundační listinou určený, a kromě těchto i každé duplex majus.

V diecési budějovické dovoluje indult ze dne 21. března 1891 zpívanou mši za osadníky po slavnosti posvícenské i v den dupl. majus.

Že pak vůbec dovoleno jest vlastní anniversaria sloužiti ve farních kostelích po tichu, platí povolení toto v týchž kostelích také anniversariím ve smyslu širším.

7. *V den Dušiček* smí se vůbec jenom zádušní mše sloužiti, kromě konventní mše a za novomanžely (pro sponso et sponsa). Toho dne jsou všechny oltáře privilegovány. (Str. 251.)

Padl-li by v některém kostele výstav vel. svátosti ku 40hodinné pobožnosti na den Dušiček, slouží se zádušní na vedlejším oltáři v paramentech *fialové* barvy.

Připadá-li pohřeb na den Dušiček, slouží se zádušní mše za zemřelého dle formuláře druhého, nebyl-li zemřelý knězem, i kdyby v tom chrámě již nebylo jiné mše.

8. Všecky jiné zádušní mše, kterým neplatí některé z vyčtených privilegií, jsou *zádušní mše soukromé* (*privatae*); svobodní dnové k nim jsou titíž, co ku soukromým votivním. (Str. 283.)

Kromě dne pohřbu a dne Dušiček jest kněz *povinen* sloužiti rekvie, pouze když darovatel stipendia nebo fundační listina výslovně toho žádá, nebo církev tak přikazuje. (Viz níže § 24. 3. o závazku kostelů kathedrálních a kollegiálních.) Jindy postačuje aplikovati za zemřelého mši denní, i když by soukromá zádušní dovolena byla. Jenom když slouží za zemřelého na oltáři privilegovaném, jest kněz povinen sloužiti rekvie v den ku mším soukromým svobodný.

Ritus mši zádušních.

Ze čtyř v missálu položených formulářů ke mším zádušním určen jest první na den Dušiček, na den smrti či pohřbu, na den 3., 7. a 30. po smrti či pohřbu zemřelých papežů, kardinálů a biskupů; orace bere se dle charakteru zemřelých z *Orationes diversae pro defunctis*.

V tytéž dni lze dle formuláře toho sloužiti za zemřelé kněze, s orací *Deus, qui inter apostolicos* Formuláře druhého se užívá v den smrti neb pohřbu (a ve dva dni následující) laiků, a jak vůbec obyčejno, i kněží.

Ke mši v den 3., 7. a 30. jsou položeny orace zvláštní. Formulář třetí jest určen na výroční den smrti neb pohřbu laiků a kněží; dle formuláře čtvrtého slouží se zádušní mše soukromé.

Obřadní zvláštnosti mši zádušních udává krátce missál. (*Ritus celebrandi Missam*, tit. XIII). Opuštějí se ty části ritu obecného, kteréž ukazují na účastenství věřících v oběti a na obecné užitky, odtud jim plynoucí; jiné zvláštnosti jsou výraz truchlivosti.

Oltář může se k rekviím černě zastříti, nechová-li se na něm nejsv. svátost; kde se chová, může býti antependium barvy fialové, nikoli pak černé.

I ke slavným rekviím zažehá se jenom šestero svící voskových. Zakázáno jest upevňovati na svících nebo kde jinde na oltáři vyobrazené hlavy a kosti umrlců nebo jiné symboly smrti.

Privilegované zádušní mše slouží se ritem svátků dvojných, soukromé ritem dní polodvojných. Všecken rozdíl záleží však jenom v oracích a Sekvenci.

Jenom jednu oraci má mše zádušní, když se slouží dle 1., 2. neb 3. formuláře (mše privilegované), nechať jsou tiché či zpívané.

Anniversaria za určité osoby mají kollektu „Deus indulgentiarum“, i když neslouží se ve skutečný výroční den smrti či pohřbu, ale na určité dni založena (fundována) jsou.

V soukromých zádušních (dle 4. formuláře), nechať jsou tiché nebo zpívané, říkají se *aspoň tři orace*; *první* se táhne k určitému (povědomému) nebožtíku, za kterého se mše obětuje, *druhou* volí kněz po libosti, *třetí* jest za všechny zemřelé (Fidelium . .).

Obětuje-li se zádušní mše *za zemřelé vůbec*, bez označení určitých osob, říkají se orace tak, jako ve 4. formuláři položeny jsou. Jenom ve mši tiché dle 4. formuláře může kněz připojiti ještě jiné orace za zemřelé; orace „Fidelium“ zůstává naposled; obecné pravidlo žádá, aby počet orací byl lichý (pět nebo sedm).

Není-li v oraci na jméno zemřelého písmenem N. poukázáno, nejmenuje se zemřelý, byť i kněz jméno jeho znal; slouží-li se ve výroční den smrti či pohřbu za určitého, knězi povědomého nebožtíka, vyslovuje se i v takové oraci jméno jeho.

Jestliže rubrika missálu či jistý dekret obřadového sboru nařizuje nebo zvláštní indult papežský dovoluje (jako na pondělí po všeobecném posvícení) mši zádušní ve dni ke mším soukromým vůbec nedovolené, má i tato mše pouze jednu oraci, ačkoli se dle 4. formuláře slouží.

Sekvence říká se ve mších privilegovaných, nechať jsou zpívané či tiché, a ve mších neprivilegovaných (m. quotidianae) zpívaných; slouží-li se tyto po tichu, může kněz sekvenci říkati neb opominouti (jest ad libitum).

K oracím denní mše může kněz dobrovolně (proprio motu) přidati, na místě předposledním, oraci za mrtvé jenom v ty dni, kdy dovoleny jsou zádušní mše soukromé. Předpisuje-li direktář oraci *ad libitum*, může se vzíti z těch, které se v missálu obsahují pod záhlavím Orationes diversae pro defunctis.

Přijal-li kněz stipendia „ad intentionem dantis“, může sloužiti rekvie ve dny ke mším soukromým svobodně.

Jest-li při některém kostele obyčej, že v den polodvojný se podávají jenom černá paramenta, vyplňuje kněz intenci za živé, slouží-li mši Requiem, leč by výslovně požádáno bylo mše denní.

§ 22. Práva i povinnosti faráře stran pohřbu.

1. Farář jest, bez ujmy práva svobodně voliti pohřebné místo (str. 549.), oprávněn a povinen, pochovávatí zemřelé osadníky a vůbec ty, kteří v okrsku farním umřeli.

Má-li mrtvola převezena býti na hřbitov jiné osady, koná se první část exsekvií v domě; provází-li ji kněz ještě na jisté místo (na př. na dráhu), zpívá se cestou 50. žalm, a nežli kněz mrtvolu opouští, říká ještě modlitbu Absolve.

Církevní řády mají právo pochovávatí zemřelé členy své samy na hřbitově osadním, nemají-li hřbitova svého. Totéž právo přísluší řeholnicím (ne pouhým kongregacím), mají-li při svém klášteře svého kněze.

Pochovává-li se farní osadník na zvláštním hřbitově klášterním, jest farář oprávněn vésti pohřební průvod až ke kostelu klášternímu.

Právo ku štole náleží faráři, i když na okrsku farním zemřelý osadník jinde se pochovává. Zákonové církevní zapovídají odpírati neb odkládati někomu pohřeb, protože poplatek štolový nebyl složen. Podobné ustanovení obsahuje § 25. rak. zákona o právech katolické církve ze dne 7. května 1874., jde-li o věci, ve kterých pohřeb vlastně záleží; žádáno-li ale větší slavnosti, na př. assistance, může farář na tom státi, aby poplatek byl zapraven před pohřbem.

Ritual výslovně předpisuje, aby se *chudí* pochovávali darmo; velí také, aby ku pohřbu lidí chudých byla potřebná světla na útraty kostela opatřena. — Ve státním zákoně výše dotčeném zní § 23. „Osoby, které ku právu chudinskému nárok mají, jsou prosty štolového poplatku.“ *)

*) Výnos c. k. místodrž. král. Českého ze dne 11. března 1890, č. 13.784 k ředitelstvu pražské všeob. nemocnice dí, že útraty za rakev, za dopravu mrtvoly na hřbitov, za místo a vykopání hrobu zapraviti má obec, ku které zemřelý *chudý* jest příslušen. — Pochovává-li se chudý na hřbitově církevním, náleží jemu, dle štolového patentu ze dne 30. května 1750, místo a vykopání hrobu darmo. — Nález nejv. c. k. správního soudu ze dne 13. června 1888, č. 1807. prohlásil na základě § 23. říš. zákona ze dne 7. května 1874 za povinnost naprostou, konati darmo církevní funkce o pohřbu chudých.

Umřela-li osoba vojenská v občanské nemocnici, smí farář jenom nejnižší sazby štolové žádati.

2. Farář jest dle církevních, v Rakousku i dle státních zákonů oprávněn a povinen matriku zemřelých vésti.

Byl-li zemřelý pochován *na cizí farní osadě*, zapisuje se o něm v matrice místa úmrtního s číslem postupným. Lístek ohledací odevzdává se pozůstalým, aby jej duchovnímu správci místa pohřebního předložit mohli. V matrice místa pohřebního zapisuje se bez čísla postupného pouze jméno nebožtíka a pochovávajícího kněze, den smrti a pohřbu a místo úmrtní. Nežli týden mine, má farář místa pohřebního zpravit faráře místa úmrtního, který kněz a kdy pochoval. Lístek ohledací navrácuje se faráři místa úmrtního.

Do matriky zemřelých zapisují se též dítky, jež mrtvé na svět přišly. Ze dvojčat (trojčat) bez života na světlo přišlých, nebo brzy po porodu zemřelých, zapisuje se každé zvláště s číslem postupným.

Čas smrti zapisuje se dle lístku ohledacího; byla-li mrtvola *nalezena*, zapisuje se čas jejího nalezení.

Ke *jménu* a stavu zemřelého *manžela* připisuje se i jméno manželky jeho; rovně tak při *vdovcích*; ke jménu zemřelé manželky píše se jméno manžela. Zemřelá *vdova* se označuje nejprve příjmením zemřelého manžela, potom i rodným jménem svým.

O zemřelých mužích před dokonáním 42. a 24. rokem a zemřelých vojínech, viz str. 89., 90.

Nalezla-li se v okrsku farním mrtvola člověka *neznámého*, vyplňuje se rubrika „jméno“ zatím slovem *Neznámý*, dokud by se osobnost nezjistila.

V rubrice „*Věk*“ zapisuje se rok a den narození a doplněný čas života (léta, měsíce, dni).

Rubrika „*nemoc, způsob smrti*“ vyplňuje se dle lístku ohledacího. Lístky tyto, jež třeba doručiti faráři před pohřbem, označují se na faře číslem postupným od počátku do konce roku, a dle ročníků spořádané chovají se v registratuře farní aspoň deset roků. Číslo každého lístku ohledacího zaznamenává se v matrice tu, kdež se k němu zápis odvolává.

Byl-li na hřbitově katolickém pochován *nekatolík*, zapisuje se pohřeb úplně v matrikách příslušného pastora. *Pochovával-li pastor*, zapisuje katolický farář ve své matrice bez čísla postupného jméno nebožtíka, v rubrice „*Poznamenání*“ pak (nebo přes

šířku matriky) den smrti a pohřbu, místo úmrtní, náboženské vyznání nebožtíkovo a jméno pastorátu, kde se úplný zápis nalézá.

Nepřisluhoval-li pastor, zasílá duchovní správce opis záznamu svého spolu s ohledacím lístkem okresnímu hejtmanství, žádaje, aby dodáno bylo, kam náleží.

Umřel-li a byl pochován *cizí osadník katolický*, povinen jest farář úmrtního místa do týdne oznámiti faráři nebožtíkovo jméno zemřelého, den smrti a pohřbu jeho. — O zemřelých (nebo jen pochovaných) v témže farním okrsku, kde byli pokřtěni, poznamenává se v křestní matrice rok a den smrti jejich.

V zápisu o pohřbených *civilních manželích* neb o dětech z manželství takového poslých, děje se výslovně zmínka o civilním manželství, a zapisuje se N. civilně oddaný s N., nebo N. syn z civilního manželství rodičů.

Pochován-li řádem církevním *sebevrah nepřičetný*, poznamenává se toto výslovně.

Byl-li *katolíkovi odepřen církevní pohřeb*, zapisuje ho duchovní správce do matriky zemřelých. Nebyl-li farář neb jeho zástupce jakožto svědek o pohřbu na hřbitově, jest svědkem hrobař, jehož jméno se v matrice poznamenává.

Pohřešování a kdo nějakou nehodou tak přišli o život, že tělo jejich nalezeno nebylo, nemohou býti do matriky zapsáni, dokud by prostřednictvím bisk. konsistoře nedošla soudní vyhláška o skutečné smrti.

Okružné nařízení c. k. říš. minist. války ze dne 5. července r. 1887 stanoví, aby právoplatná vyhláška o smrti pohřešovaného vojína v plném znění vepsána byla přes celou šíři do matriky vojenské, list úmrtní pak že nikdy vydán býti nesmí.

§ 23. Záповěď pohřbu církevního.

Dle rubriky ritualu (De exsequiis na konci) jsou vyloučeni z pohřbu církevního:

a) Nevěřící čili nekřtění. Nepokřtěné dítky katolických rodičů pochovávají se na odlehlé části hřbitova. Katechumen může dojíti pohřbu církevního, jestliže umřel v čase přípravy na křest.

b) Kacíři a rozkolníci (haeritici, schismatici).

c) Odpadlíci (apostatae — viz str. 343).

d) Klatba a také osobní interdikt zbavují církevního pohřbu, když na určitou osobu (nominatim) vyneseny byly.

e) *Za sebevraha*, jež církevní zákon vylučuje z církevního pohřbu, považuje se člověk, o němž najisto lze souditi, že se činu toho ve stavu přičetném dopustil (str. 531.), a lítosti neprojevil, prve nežli dokonal. V pochybnostech o přičetnosti sebevrahové uvážiti jest posavádní jeho život; žil-li po křesťansku, soudí se, že sáhnul na svůj život ve stavu nepřičetném.

Kde ani přičetnost ani nepřičetnost není jista, dovoluje se církevní pohřeb, avšak bez nádhery a slavnosti.

Nalezen-li někdo mrtvý, nepokládá se za sebevraha, není-li důvodů kladných, že sám sobě násilí učinil. Nelze-li za času před pochováním nabýti jistoty o jeho náboženském vyznání, považuje se v našich velikou převahou katolických zemích za katolíka,

Císařský patent ze dne 17. ledna 1850 stanoví, aby sebevrahové po tichu byli pochováni na hřbitově. Duchovnímu správci není pokaždé možno, zabrániti pochování sebevraha přičetného mezi hroby katolíků; avšak církevním zákonům o povolení neb odepření pohřbu řádem katolickým nemůže státní zákon býti na ujmu.

f) Sněm tridentský ustanovuje o těch, kdož v *souboji na bojišti samém* zahynuli, že pohřbu církevního dojíti nemají. Přísnější ustanovení Benedikta XIV., dle něhož náleží pohřeb odepřiti také, když duellanti přede svou, mimo bojiště nastalou smrtí lítost projevili a rozhřešení dosáhli, nevešlo ve praxi.

g) K *veřejným a vůbec povědomým hříšníkům*, kterým se nepovoluje církevní pohřeb, počítají se: Rouhači, lichváři, cizoložníci, souložníci, civilní manželé, členové tajných společností, lupiči a hanobitelé kostelů, lehké osoby ženské a vůbec ti, kdo páchajíce hřích těžký, umřeli. — I zde rozumějí se, jako na str. 532. jen ti, kdo těžké hříchy ze zvyku páchají a nekajicni zůstali.

Za veřejné hříšníky také ti se považují, kdo vědouce o nebezpečenství smrti své, tvrdošíjně odmítají svátosti.

h) Pohřbu církevního zbavuje se dospělý katolík, o kterém vůbec povědomo, že z nedbalosti ani jednou do roka se nezpo- vídával a svátosti oltářní v čas velikonoční nepřijímal, potom pak i bez pokání umřel.

Ve všech tuto vyčtených případnostech (krom lidí nekrtěných) povoluje se církevní pohřeb, jestliže příčina k odepření jeho není zcela jista i vůbec povědoma, bez výminky pak po-

voluje se pokaždé, když ty jisté osoby před nastalou smrtí lítost projevily. (Srovn. str. 530.)

O církevním pohřbu lidí po smrti upálených viz na str. 545.

Za katolíky, kterým byl odepřen církevní pohřeb, nemůže se obětovati mše svatá; kněz může vzpomenouti jich po tichu, neříkaje orace pro defuncto. Založil-li takový člověk za živa mešní fundaci, obětují se mše za členy té rodiny, ku které náležel.

Odpravení (hrdla odsouzení) nejsou vyloučení z pohřbu církevního, jestliže kajicni byli; státní zákonové však dovolují jenom tichý, soukromý pohřeb.

2. Pastorální praxe řídí se v případnostech, kdež církevní pohřeb odepřen býti má, pravidlem obecně za dobré uznaným, že náleží celou věc biskupovi jasně předložit, aby rozhodl, co a jak dělati jest. Nedopouští-li čas, aby se toto stalo, hledá duchovní správce rady u jiných kněží a bere v úvahu následky, jež by odepření pohřbu jistě nebo snad mělo, mezi nimi ovšem i pohoršení, jež by sobě brali věřící z pohřbu povoleného.

Rovně tak se zachovati velí pastýřská opatrnost, když se připravuje nebo děje něco na úkor zákonům církevním o katolickém hřbitově.

K porušování či nedbání těchto zákonů dává leckdy příčinu nebo záminku rak. zákon o vzájemném postavení různých náboženství (interkonfessijsní) ze dne 28. května r. 1868. Zákon tento stanoví ve čl. 12., že žádná společnost náboženská nesmí lidem k jinému náboženství náležejícím odepřít slušného pohřbu na svém hřbitově: *a)* jde-li o pochování ve hrobce rodinné, *b)* není-li na blízku hřbitova téže náboženské společnosti, ku které nebožtík náležel.

Zákon tento sám o sobě neprotiví se zásadám církevním přímo a zřejmými slovy. Církev zajisté nevzpírá se proti tomu, aby nekatolický nebožtík pochován byl ve hrobce, kterou na hřbitově katolickém postaviti dali katoličtí členové jisté rodiny, ani proti tomu, aby ve *skutečné potřebě* pochován byl člověk vyloučený z pohřbu církevního na oddělené části hřbitova. (Viz str. 545.)

Avšak nekatoličtí pasturové nechtívají se místem ku pohřbu souvěrce vykázaným spokojiti, žádajíce, aby zemřelý nekatolík pochován byl v řadě hrobů katolických, osobují sobě i právo, vykonávati na katolickém hřbitově své pohřební obřady.

Aby se takovýmto přehmatům s nadějí dobrého výsledku opřítí mohl, měj duchovní správce tyto právní zásady na paměti:

a) Katolický (církvní, farní) hřbitov podléhá pravomoci faráře a jedině on jest oprávněn hroby vykazovati a všemu zabráňovati, co se církvní nauce a kázni protiví.

b) Náboženský ráz církvního hřbitova a zaručená 15. článkem základního státního zákona ze dne 21. prosince r. 1867. i katolické církvi svobodná správa jejích, k účelům bohoslužebným určených míst nedopouští, aby nekatolický zřízení promluvu zde měl a zpívány byly písně k pohřebnímu řádu protestantskému počítané.

c) Užívání kostelních zvonů bez dovolení neb až proti výslovné záповědi faráře je protizákonné zasahování ve farní práva. Zásada tato má plnou platnost, i když zvony na věži farního nebo hřbitovního kostela jsou majetek politické obce. (Nález nejv. c. k. správního soudu z roku 1873, č. 16.083. — Viz také str. 31.)

Zvěděli-li duchovní správce, že obecní zastupitelstvo nebo některé osoby soukromé dělají přípravy, aby samovolně na katolickém hřbitově pochovali tělo sebevraha neb vůbec někoho, jemuž církvní pohřeb nenáleží, ohražuje se proti tomu písemně (zadáva protest), táhna se k vytčeným právním zásadám.

Chystá-li se nekatolický pastor ku konání svého ritu na hřbitově katolickém, velí opatrnost, aby ho farář listem zdvořilým od úmyslu toho zrazoval, předkládaje, že by skutek takový znamenal porušení katolické svobody svědomí.

Jestliže i přes ohražení farářovo byl okázale (demonstrativně) pochován člověk pohřbu církvního nehodný, stěžuje sobě farář u politického úřadu na porušení farních práv skrze nedovolené užívání zvonů nebo skrze samovolné pochování na katolickém hřbitově, táhna se ku právním zásadám, svrchu vytčeným.

Stížnost na pastora pro odbývání pohřbu na hřbitově církvním byla by možná, jenom když vykázané protestantovi pohřebiště každý nepředpojatý člověk uznává za vhodné ke slušnému pohřbu, nebo když pastor sám zvoniti dal.

Zůstala-li stížnost nepovšimnuta nebo byla zamítnuta, obrací se farář k biskupovi, předkládaje mu zároveň spisy, které sám byl za tou příčinou vydal neb odjinud obdržel.

§ 24. Ustavičná péče o spásu zemřelých.

1. Věnovaná zemřelým ustavičná péče a pomoc jim prokazovaná jest nejprve pokračování v exsequiích, Církev nadala 3., 7. a 30. den po smrti neb pohřbu a výroční den smrti neb pohřbu zvláštními privileji (str. 555.) s tím úmyslem, aby přátelé a příbuzní zemřelého ku zbožné památce na něho vybídnuti byli a jemu nejen modlitbou, ale také obětí mše svaté přispěti mohli.

Liturgickou pobožnost za zemřelé provázejí věřící v tyto dni modlitbami a nezřídka i štědrými almužnami, budťo že je k tomu zavazuje poslední vůle nebožtíkova, nebo že sami dobrovolně tímto způsobem svoji lásku zemřelému projeví a duši jeho prospěti chtějí.

Rázu více soukromého a nápodobení liturgického dne 3., 7., 30. a výročního jest obyčej, kterýž k tomu vede, že věřící v nejbližší dni po smrti neb pohřbu a v den výroční na svoje zemřelé vroucněji pamatují a mši svatou za ně obětovati dávají.

2. Zádušní mše, modlitby, almužny a jiné dobré skutky za zemřelé mají nejčastěji původ ve zbožných nadáních, poslední vůlí (testamentem) stanovených, nebo také v lásce pozůstalých a tedy v soukromé péči o spásu zemřelých. Církev nejen ochotně vyhovuje zbožným přáním takovým, nýbrž i pokládá sebe za povinnu konati oběti a modlitby také za ty zemřelé, na které nikdo zvlášť nepamatuje, vůbec za všechny členy své, kteří na věčnost odešli a pomoci potřebni jsou. Takto učiněna jest péče o spásu zemřelých podstatnou částí pravidelné liturgie a pod správou církve i předmětem soukromých pobožností lidu katolického.

Liturgie katolická předpisuje krátkou modlitbu za zemřelé na každý den ku konci jednotlivých hodiněk breviáře, v offertoriu a po elevaci za mše svaté; dovoluje ve dni ritu prostého a polodvojného zádušní mše sloužití a v každé tiché mši (kromě konventní) týchž dní připojití oraci za určitého nebožtíka, na místě posledním. (Viz str. 557.)

3. První den každého měsíce (kromě času adventního, postního a velikonočního), nepřipadá-li svátek dvojný či polodvojný, obětuje se v kostelích kathedrálních a kollegiálních (ač-li dlouholetým odvykem zákon platnosti nepozbyl) konventní mše za zemřelé kněze, dobrodince a věřící vůbec podle formuláře čtvrtého; připadá-li na první den měsíce svátek dvojný či polodvojný, odkládá se mše zádušní na svobodný den nejprve příští; připadá-li svátek prostý nebo ferie (též vigilie) taková, o které se v missálu

zvláštní mše nalézají, nebo jest vynahrazovati officium a mši o neděli: přikázány jsou tu (kde odvyk neopanoval) dvě mše, jedna zádušní a jedna dle officia denního.

Podobné ustanovení platí o *pondělku každého týdne*; připadá-li officium ferie, kteráž nemá v missálu vlastního formuláře, *dovoleno jest*, aby konventní mše sloužena byla de Requiem; má-li ferie svůj vlastní formulář v missálu, nebo koná se officium o svátku prostém, přidává se (kromě času postního a velikonočního) v konventní mši kommemorace za zemřelé.

Poznámka. Na některé dni v oktávu Všech Svatých připomíná direktář mše zádušní za zemřelé duchovenstvo diecéšní, za dobrodince. Připomínka tato se týče jenom kostela kathedrálního.

4. Hodinky za zemřelé konají se v choru, kdež obyčejem ustáleny jsou, *kromě času velikonočního* na první svobodný t. j. svátkem devatera čtení neoslavený den každého měsíce, a nad to ještě v čas adventní a postní, kromě svatého týdne, každé pondělí, na které nepřipadají hodinky s devaterým čtením. Není-li první den měsíce svobodný, překládají se hodinky na svobodný den nejprve příští.

S vlastními službami liturgickými souhlasí všechna pobožnost, kterou kněz koná s lidem shromážděným. Po kázání, ježto se druží ke mši farní na neděle a zasvěcené svátky, nebo po této mši konají se modlitby za jisté jménem uváděné zemřelé, buďto ku projevené žádosti pozůstalých anebo že zbožným nadáním ustanoveny jsou; podobně děje se také jindy po každém kázání, nebo se aspoň ku prosbám na jiný úmysl konaným přidávají také prosby za zemřelé. — Odpolední služby boží, jsouce náhrada za liturgické nešpory, obsahují též modlitby za zemřelé.

Každodenní modlitba církve za zemřelé nalézají věrný ohlas v *každodenních modlitbách lidu katolického*. Není nábožného katolíka, který by k ranním a večerním modlitbám svým nepřidával modlitby, delší nebo kratší, za zemřelé; večer pak dodává k modlitbě „Anděl Páně“ ještě za zemřelé Otčenáš a Zdravas Maria s prosbou; „A duše všech věrných zemřelých Jdouce mimo hřbitov, pronášejí nábožní katolíci povzdech za lehké odpočinutí a světlo věčné těm, kdož tu pochováni.

5. Péče církevní o duše zemřelých jest velmi krásně a tklivě vyjádřena *řádem odpustkovým*. Nejprve platí o mnohých stálých odpustcích, že jich mohou věřící dobývati duším zemřelých. O plnomocných odpustcích v čas milostivého léta obyčejně se vyhláší, že jich mohou věřící způsobem přimluvným (per mo-

dum suffragii) dobývati také zemřelým. — Všem, kdož buďto z povinnosti nebo z dobré vůle (na dni prve jmenované) říkají hodinky za zemřelé, povoleni jsou hojní odpustkové; v autentickém seznamu odpustkových modliteb obecných (Raccolta) nalézají se mnohé za duše zemřelých, a kdo je koná, dosahuje odpustků.

Hojný pramen odpustků duším zemřelých jest *oltář privilegiovaný* (str. 249.) a „*Hrdinné osvědčení lásky*“ k duším v očistci (str. 252.).

6. Také disciplína kajicná vede k modlitbám a jiným dobrým skutkům za zemřelé; zpovědníci zajisté ukládají almužny, posty a modlitby za ty zemřelé, kterým kajicník za života jejich pohoršení dal nebo jinak ublížil.

7. Za jeden z účelů, k nimžto nařízena jest kanonická visitace skrze biskupy, jmenují liturgické knihy na místě prvním přímmluvu za duše zemřelých. (Primo, ad absolvendas animas defunctorum.)

Nejtklivěji osvědčuje se péče církve a členů jejích o spásu zemřelých v den Dušiček, zasvěcený nábožné památce všech věrných zemřelých tolik výhradně, že kromě mše konventní a za novomanžely, jenom zádušní mše dovoleny jsou a že zavázaní k modlitbě církevních hodinek v tento den i hodinky za zemřelé se modlí.

Ustavičné pamatování na zemřelé a ta ze zbožné lásky plynoucí pomoc, kterou církev skrze svou liturgii zemřelým prokazuje a své údy podobně prokazovati učí, patrně má i ten účel, aby se věřícím vštěpovala, duchu i srdci jejích nepřetržitě představovala ta veliká pravda, že věčné s Bohem obcování, jakožto soujem nejvyššího blaha (requies aeterna, lux aeterna, vita aeterna), konečný cíl všech lidí jest a jeho že dosahují, kdo vezdejší svůj život kajicně dokonávají, se Spasitelem světa za jedno jsouce skrze víru, kterouž byli přijali na křtu svatém.

Oprava ke str. 119.

Za příčinou nejasné publikace cíś. rozhodnutí ze dne 2. září 1904, jest dodatek o četnictvu v této knize neúplný.

Správně zní takto :

1. Všecky funkce církevní u *c. k. četnictva* náležejí duchovenstvu civilnímu.

2. Manželky a dítky poddůstojníků *vojenských* (a nikoli četnických), ženatých dle II. třídy, podléhají pravomoci duchovenstva vojenského. (Srov. i str. 88. 4. a).)

Formuláře některých žádostí.

1. Žádost k biskupovi o kanonické založení bratrstva.

Illustrissime ac Reverendissime Domine!

N. N. motus desiderio promovendi devotionem erga . . . (B. Mariam Virginem, vel S . . .) humiliter petit a Te, Rvme et Illme Dne: 1. ut Confraternitatem (Congregationem . . .) utriusque sexus Christifidelium (vel juvenum, virginum . . .) sub titulo (B. Mariae Virg., vel S . . .) in ecclesia S . . . loci . . . erigere ejusque statuta hisce litteris inclusa approbare digneris; 2. ut R. D . . . (parochum, capellanum) Confraternitatis praesidem constituas cum facultatibus necessariis et opportunis, praesertim substituendi sibi alium sacerdotem, si opus fuerit, ad recipiendos fideles et alia praesidis munia exercenda; (et 3. ut eandem Confraternitatem commendes [Rmo P. Generali vel] Archiconfraternitati eiusdem nominis Romae [vel . . .] constitutae pro aggregatione.)

Confraternitas illius nominis et instituti hic et in distantia trium milliariorum non existit; aliae autem Confraternitates in hac ecclesia jam erectae sunt hae .

Illustrissimae ac Reverendissimae Dominationis Tuae humillimus et obedientissimus filius

N. N. parochus (capellanus . . .)

2. Žádost k biskupovi za svolení a doporučení, aby bratrstvo řeholní bylo zavedeno.

Illme ac Rvme Dne! — N. N. quo efficacius impellat fideles sibi commissos ad colendam (B. Virginem Dolorosam, vel . . .), humiliter petit a Te, Rme et Illme Dne: 1. ut a Rmo P. Generali (Servorum B. Mariae Virg. vel . . .) erigi concedas Confraternitatem (Septem Dolorum B. M. V., vel . . .) in ecclesia Sancti N. loci N. (ad altare . . .); 2. statuta ejusdem hisce litteris inclusa approbes;

3. ut R. D (parochum, capellandum . .) constituas Confraternitatis praesidem cum facultate alium sibi sacerdotem ex rationabili causa substituendi ad recipiendos fideles et alia praesidum munia exercenda; 4. ut litteris testimonialibus Rmo P. Generali praedicto ejus Confraternitatis pietatem et christianae caritatis officia, quae exercere cupit, pro erectione commendare digneris. (Confraternitas illius nominis et instituti hic et in distantia trium milliariorum non existit.) Aliae Confraternitates in hac ecclesia jam erectae sunt hae:

Illustrissimae etc.

3. Žádost ku generálu řeholnímu o založení bratrstva.

Reverendissime P. Generalis! — Quum infrascriptus orator N. N. rector ecclesiae parochialis (succursalis vel oratorii) Sancti N. loci N. in dioecesi N. Confraternitatem . . in praedicta ecclesia constituere desiderat, Rmo et Illmo Dno N. N. Episcopo N. statuta ejusdem Confraternitatis jam proposuit atque ab eodem approbationem atque commendationem pro erectione obtinuit, prout litterae hisce adnexae testantur.

Quare praedictus orator Paternitatem Tuam humiliter rogat, ut dictam Confraternitatem in hac ecclesia S. N. (ad altare S. N.) erigere et praesidi a Rmo Episcopo designato ejusque successoribus facultates necessarias et oportunas (benedicendi coronas, benedicendi et imponendi scapularia . .) communicare velis, concessa etiam venia, ut Confraternitatis pro tempore rector ex rationabili causa alium sibi sacerdotem substituere possit ad recipiendos fideles, benedicenda scapularia (coronas) et alia praesidum munia exercenda.

Pro qua gratia humillimas aget gratias devotissimus in Christo frater

N. N.

4. Žádost k arcibratrstvu za přivtělení.

Rev. Dne! — Quum Rmus Dnus N. N. Episcopus N. in ecclesia Sancti N. loci N. hujus dioecesis N. Confraternitatem canonice erexerit atque consensum suum et commendationem pro aggregatione ad Archiconfraternitatem istam benigne praesliterit, prout documenta hisce litteris adnexa testantur, infrascriptus orator N. N. ejusdem Confraternitatis rector enixe rogat, ut Rev.

Vestra (vel venerabilis istius Archiconfraternitatis praeses) nostram Confraternitatem Archiconfraternitati ejusdem nominis praedictae ibi existenti aggregare velit cum communicatione omnium indulgentiarum et gratiarum eidem concessarum, facta etiam facultate, ut rectores pro tempore et illi sacerdotes, quos iidem cum Ordinarii licentia sibi substituerint, benedicere (et imponere) possint coronas (scapularia) et alia praesidum munia exercere.

Notamus, nostram Confraternitatem nulli alii Archiconfraternitati esse aggregatam (neque hic neque in distantia trium milliariorum aliam esse Confraternitatem ejusdem nominis praefatae Archiconfraternitati aggregatam).

Pro qua gratia . . .

5. **Formula ad libitum adhibenda in receptione solemni in quamlibet Confraternitatem.**

Auctoritate mihi concessa ego te (vos) recipio et adscribo Confraternitati teque participem (vosque participes) facio omnium gratiarum, privilegiorum bonorumque spiritualium ejusdem Confraternitatis, in nomine Patris et Filii † et Spiritus sancti. Amen.

6. **Žádosti o kanonické vyzdvižení křížové cesty.**

a) *Bude-li světiti kněz řádu sv. Františka,*
píše se nejprve žádost ku představenému řehole (kvardiánovi) asi v tato slova:

Reverende Pater!

Infrascriptus orator N. N. rector ecclesiae parochialis (filialis . . .) Sancti N. (*nebo* superior, superiorissa conventus, hospitalis . . . N., *nebo* incola) loci vulgo N. nuncupati in dioecesi N. humiliter petit, ut Paternitas Tua vel per se vel per alium Patrem sibi subditum s. Viae Crucis Stationes benedicere ac erigere velit in praedicta ecclesia parochiali (filiali, in oratorio . . .)

Když byl obdržel písemnou přípo věď o svěcení (v té označuje se i jméno řeholníka, který bude ku svěcení poslán), obrací se farář (neb kdo jiný zakládá kříž. cestu) k *biskupovi* s písemnou žádostí, ku kteréž i svoji kvardiánovi podanou žádost i došlou zatím odpověď jeho přikládá. Žádost tato může zníti:

Illustrissime ac Reverendissime Domine!

Infrascriptus orator N. N. rector humiliter petit licentiam, qua valeant erigi s. Viae Crucis Stationes in Hanc autem licentiam Dominatio Tua apponere velit documentis transmissis, ut cum iisdem conservetur exhibenda, si in posterum opus fuerit.

b) Bude-li světiti kněz jiný z delegace neb obdržené fakulty, podává se k biskupovi žádost za povolení, a sice ve dvou stejnopisech; z těchto jeden se žadateli navrácuje spolu se svolením biskupským. Žádost odvolává se k reskriptu, kterýmž dána žadateli fakulta ku svěcení křížové cesty.

Žádost tato může zníti:

Illustrissime ac Reverendissime Domine!

Infrascriptus orator N. N. humiliter petit, ut Dominatio Vestra heic ad calcem apponere velit licentiam, qua N. N. vi facultatis a Ministro Generali totius Ordinis Fratrum Minorum sibi concessae s. Viae Crucis Stationes erigere valeat in (kostel neb vůbec místo, kde vyzdvihuje se křížová cesta).

Obdržev povolení biskupské (a pokud bylo třeba též jiných oprávněných) písemně, koná svěcení a přidává k ostatním o této věci jednajícím spisům dosvědčení světitelovo asi v tato slova:

Vigore specialis facultatis mihi concessae a Ministro Generali totius Ordinis Fratrum Minorum (anebo také Illustr. ac Rev. episcopi, byla-li fakulta dána od biskupa oprávněného ke subdelegaci) per rescriptum diei . mensis . anni . ego N. N. Viam Crucis cum adnexis indulgentiis lucrandis ab (vedle toho, jakž vyzdvížena byla na místě soukromém nebo veřejném) erexi in loco, ut supra in precibus, juxta regulas a s. Indulgentiarum Congregatione diei 10. Maji 1742 praescriptas.

In quorum fidem testimonium hoc mea manu exaravi hac die

c) Kněz ku františkánskému řádu nenáležící může obdržeti plnou moc k odpustkovému svěcení křížové cesty buďto od Apošt. Stolice aneb od generála Františkánů.

Žádost k generálovi mohla by zníti:

Rvme P. Generalis!

N. N. sacerdos dioecesis N. humiliter petit facultatem erigendi Stationes Viae Crucis in ecclesiis, oratoriis publicis etc. — Pro qua gratia etc.

Maje křížovou cestu světiti žádá za svolení biskupovo k vyzdvižení cesty křížové a přikládá k této žádosti plnomocenství od generála obdržené, ač-li se jím byl již dříve před biskupem nevykázal.

Formulář žádosti k biskupovi:

Illustrissime ac Reverendissime Domine! Infrascriptus orator N. N. praemisso annuli osculo, humiliter petit, ut Dominatio Tua heic ad calcem apponere velit licentiam, qua N. N. vi facultatis a Ministro Generali totius Ordinis Fratrum Minorum sibi concessae (prout documentum hic adnexum testatur) S. Viae Crucis Stationes erigere valeat in (*hic ponitur locus erectionis*).

Když byl dosáhl *písemného* svolení biskupova a jiných v této záležitosti zúčastněných, může ku kanonickému vyzdvižení přikročiti.

Aby bylo lze založiti křížovou cestu v soukromých světnicích a soukromých kaplích, kde neslouží se mše svatá, třeba jest prositi za plnomocenství u papeže (secretariatu brev aneb u sboru odpustkového) asi takto:

Beatissime Pater! — N. N. ad pedes Sanctitatis Tuae provolutus enixis precibus petit Indultum, quo s. Viae Crucis Stationes cum adnexis indulgentiis erigi valeant in decenti loco solitae suae habitationis (vel in oratorio privato).

Pro qua gratia clementissimae concedenda ad sacros pedes Sanctitatis Tuae provolutus eosdem summa veneratione exosculor humillimus et obsequentissimus in Christo Jesu servus et filius
N. N.

Obdrženo-li povolení, podpisuje se na něm žadatel, aby podpis tento svědčil o jeho svolení ku založení cesty křížové; potom spolu s reskriptem podává se žádost za svolení biskupa, kterýž ustanovuje některého kněze, aby křížovou cestu posvětil.

7. Žádost o plnou moc ku svěcení krucifixů s odpustky křížové cesty. (Viz str. 451.)

Reverendissime Pater! N. N. sacerdos dioecesis humiliter petit facultatem benedicendi cruces cum indulgentiis Viae Crucis.

Pro qua gratia humillimas aget etc.

(Ad Reverends. Patrem Generalem Ordinis Minorum Romae, Collegio s. Antonio, Via Merulana.)

8. **Žádost o plnou moc svěřiti devotionalie s odpustky papežskými.**

Beatissime Pater! N. N. sacerdos dioecesis . ad confessiones audiendas approbatus, ad Sanctitatis Tuae pedes provolutus humillime petit facultatem benedicendi coronas, rosaria, cruces, crucifixos, parvas statuas ac numismata, eisque applicandi indulgentias apostolicas, non exceptis iis, quae coronis, s. Birgittae nuncupatis, adnexae sunt. Pro qua gratia etc.

(Ad sacram Congregationem Indulgentiarum Romae, Cancellaria Apostolica.)

9. **Žádost o plnou moc ku svěcení jednotlivých škapulířů.**

Reverendissime Pater! — N. N. sacerdos dioecesis N. petit humiliter facultatem benedicendi et imponendi scapulare SS. Trinitatis.

(nebo: scapulare B. M. V. de Monte Carmelo.)

(nebo: scapulare caeruleum B. M. V. sine labe conceptae.)

(Ad Reverendiss. Vicarium Generalem Congregationis Clericorum Regularium — Romae, S. Andrea della Valle.)

nebo: scapulare septem Dolorum B. M. V.

(Ad Reverendiss. Patrem Vicarium Generalem Ordinis Servorum B. M. V. — Romae, S. Maria in Via.)

nebo: scapulare rubrum Passionis et sacratissimi Cordis D. N. J. Chr. necnon et Cordis amantissimi ac compatientis beatae Mariae Virginis immaculatae.

(Ad Reverendiss. P. Procuratorem Congregationis Missionis, — Romae, Monte Citorio.)

10. **Žádost o plnou moc ku svěcení čtyř škapulířů formou kratší.**

Beatissime Pater! — N. N., sacerdos dioecesis . ad confessiones sacramentales excipiendas approbatus, ad pedes Sanctitatis Tuae provolutus humiliter petit facultatem benedicendi et imponendi sub unica formula quatuor scapularia, scilicet SS. Trinitatis, rubrum Passionis D. N. J. Chr., immaculatae Conceptionis et septem Dolorum B. M. V., quae ex facultate sibi a respectivis Ordinum Superioribus concessa singula seorsim jam potest benedicere et imponere.

(Ad Sacram Congregationem Rituum — Romae, Cancellaria Apostolica.)

Formuláře k benedikcím oznaků a předmětů některým bratrstvům vlastních, a vůbec k benedikcím, ku kterým výslovného zmocnění třeba jest, zasílají se žadatelovi zároveň se zmocněním.

Tyto a podobné žádosti o zvláštní zmocnění papežské posílají se do Říma prostřednictvím bisk. Ordinariatu. Žádosti k řeholním generálům posílají se prostřednictvím nejbližšího provinciala (nebo představeného v jistém klášteře) téhož řádu; ale i tuto propůjčují se bisk. Ordinariaty ku prostředkování, majíce v Římě svoje agenty.

Žádosti zpovědníka ve prospěch penitentů.

Tyto se posílají bisk. Ordinariatu pravým jménem zpovědníka podepsané, farskou pečeti zavřené, s poznámkou na obálce: „Věc duchovní správy, poštovného prostá.“ Zpovědník vyžaduje sobě na faráři úřední pečeti a čísla výpravného (N. E.), když farář jest ochoten zaznamenati zásilku v jednacím protokole.

Náleží-li spis do Říma, připojuje se na zvláštním listu prosba za prostřednictví biskupovo.

Ku sv. Poenitentiarii, když nezmocněný dal rozhřešení z rezervátu papežského. (Viz str. 404. a 405.)

Eminentissime et Reverendissime Domine! Humillime infra scriptus confessarius exponit Eminentiae Vestrae, quod, licet potestatem in casus Sanctae Sedi reservatos non habeat, Tito sacerdoti, vere contrito et poenitenti, impertitus sit in sacramentali confessione absolutionem a censura lata in „*attentantes absolute vere complicem in peccato turpi*.“ Absolutionem differre videbatur impossibile, quia Titus, in cura animarum constitutus, neque a celebranda missa, neque a sacramentis administrandis abstinere potest, quin scandalum oriatur et Titus famae detrimentum patiatur.

De absolutione Tito vere contrito data referrens, humillime petit infra scriptus: Vestra Eminentia dignetur datam Tito absolutionem ratam habere, et si ita placuerit, poenitentiam (praeter impositam ei in ejusdem sacramentali confessione) persolvendam ita statuere, ut ad notitiam confessarii perveniat ipseque illam Tito poenitenti annuntiare possit.

(Podpis pravého jména zpovědníkova,
určité udání místa i diecése.)

Podobně píše zpovědník (se změnami náležitými), když dáno bylo rozhřešení pro některou jinou z příčin na str. 405. uvedených. Reservát, o který jde, udává se, jak v rezervaci vyřčen jest.

Dáno-li v naléhavé potřebě rozhřešení z reservátu, který podléhá pravomoci biskupa (biskupský nebo papežský — str. 342.), píše se biskupovi.

Žádost o plnou moc k rozhřešení ze hříchů pravomoci biskupské podrobených (str. 404. 2.) může zníti:

Reverendissime ac Illustrissime Domine!

Julius apernit humillime infra scripto in sacramentali confessione, se comisisse peccatum (jmenuje se hřích vyhrazený dle svého znění a jak penitent se vyjádřil.) Quum peccatum hoc in nostra dioecesi (neb summo Pontifici simpliciter) sit reservatum (*u papežského přidati et omnino occultum*), dictus autem Julius ob dolorem suum et promptitudinem praestandi graviolem etiam satisfactionem, absolutione sacramentali dignus appareat: humillime peto, ut mihi facultas poenitentem istum absolvendi benigne concedatur una cum instructione de salutari poenitentia imponenda.

Žádosti k biskupovi za dispensi „a non petendo conjugali“.

a) Pro švakrovství přistouplé (str. 420.).

Illustrissime ac Reverendissime Domine! Exponitur humillime Episcopali Gratiae Tuae ex parte devoti oratoris Tullii, quod ipse, licet matrimonio ligatus, vesana libidine actus, carnaliter cognovit sororem uxoris suae. Quum autem non possit absque gratia dispensationis petere debitum conjugale, et si nunquam posset petere, orirentur in uxore ejus graves suspiciones et insuper etiam ipse in periculo incontinentiae sit constitutus: hinc cupit ab incestuoso adulterio, de quo summe dolet, absolvi et secum de non petendo debito dispensari. Quare Episcopali Gratiae Tuae humillime supplicat pro clementissimo remedio dispensationis. Rescriptum benignissime dirigatur ad me infra scriptum devotissimum in Christo filium. N. N.

b) Pro slib čistoty (str. 420.).

licet voto simplici castitatis ligatus, matrimonium in facie Ecclesiae contraxerit, illudque consummaverit. Quum autem obstante voto absque dispensationis gratia non possit petere debitum conjugale, et nisi cum eo dispensetur, in continuo atque gravi periculo incontinentiae sit versaturus: hinc cupit a t. d. jako ve formuláři předešlém.

2. Žádost za dispensi manželům.

a) Jest-li překážka tajna:

Exponitur atd., quod ipsa ignara (neb conscia) impedimenti, praemissis denuntiationibus in facie Ecclesiae bona fide (*měla-li vědomost před oddavkami, vynechává se „bona fide“*) contraxerit matrimonium illudque successive consummaverit suscepta prole (*nebo prole non suscepta, nebo susceptis prolibus, jakž ve skutku jest*) cum viro, a cujus fratre antea fornicarie fuit cognita (*byla-li by jiná překážka, vyjádří se taktéž určitě*). Quum autem dicta oratrix ob impedimentum affinitatis, ex praedictis proveniens (*aneb jiná, jakž by ve skutečnosti byla*), quod occultum est, in eo matrimonio remanere non possit absque gratia dispensationis, et si divortium inter eos fieret, gravia exinde damna et scandala essent oritura: hinc cupit (*vstoupil-li kajicník věda o překážce, a kdykoli překážka povstala ze hříchu spáchaného, přidává se ještě: a praemissis, de quibus summe dolet, absolvi et*) secum super impedimento ad remanendum in matrimonio dispensari.

b) Jest-li překážka zřejma:

Exponitur devoti oratoris N. (*udává se pravé jméno kajicníkovo*), quod ipse ignorans (*nebo sciens*) impedimentum, praemissis denuntiationibus in facie Ecclesiae bona fide (*anebo jako sub a) podotknuto*) contraxerit matrimonium illudque consummaverit suscepta prole (*anebo dle okolností jako prve sub a) naznačeno*). Jam vero innotuit, eos esse consanguineos in gradu (*udává se určitě stupeň pokrevnosti; jiná-li jest překážka, udává se rovněž určitě*) adeoque absque dispensatione in matrimonio remanere non posse; si vero separarentur, gravia inde scandala, damnum prolis (*mohou ještě jiné následky za „causae dispensationis“ vyčteny býti*) orirentur. Quare atd.

3. Žádost o dispensi snoubencům.

Exponitur quod ipsi, volenti contractis jam sponsalibus inire matrimonium, obstat impedimentum dirimens (*nebo impediens*). jmenuje se překážka nebo závada slovem v církevní řeči obecně užívaným); nam (*tuto se udává příčina, pro kterou překážka nebo závada povstala*). Quare quum impedimentum, in cujus notitiam modo devenit in

sacro confessionali (*nebo* cujus notitiam habuit contrahens sponsalia cum N. impedimentum nesciente — *nebo* sciente — ; *nebo* in cujus ignorantia reliqui eum spe non affulgente, fore ut parrocho suo detegat) sit occultum, contractus autem sponsalium publicus, et nisi N. cum N. copulentur, exinde verosimiliter oritura sint scandala (*mohou se uvéstí ještě jiné důvody*), cupit orator ad scandala evitanda et quietam conscientiam (*má-li překážka původ ve hříchu, přidává se: a praemissis, de quibus summe dolet, absolvi et) secum dispensari. Quare atd.*

Objevila-li se tajná překážka nebo závada *krátce před oddavkami*, udává se v žádosti za důvod pro dispensi: et ad nuptias publice celebrandas diem jam determinavit, convivium indixit, cunctaque alia paravit.

Reserváty papežské,

stanovené v Konstituci Pia IX. „Apostolicae Sedis moderationi“
ze dne 12. října 1869.

I. Excommunicationes latae sententiae *speciali modo* Romano Pontifici reservatae:

1. Omnes a christiana fide apostatas, et omnes ac singulos haereticos, quocumque nomine censeantur, et cuiuscumque sectae exsistant, eisque credentes, eorumque receptores, fautores, ac generaliter quoslibet illorum defensores.

2. Omnes et singulos scienter legentes sine auctoritate Sedis Apostolicae libros eorundem apostatarum et haereticorum haeresim propugnantes, nec non libros cuiusvis auctoris per Apostolicas litteras nominatim prohibitos, eosdemque libros retinentes, impri-
mentes et quomodolibet defendentes.

3. Schismaticos et eos, qui a Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter se subtrahunt vel recedunt.

4. Omnes et singulos, cuiuscumque status, gradus seu conditionis fuerint, ab ordinationibus seu mandatis Romanorum Pontificum pro tempore existentium ad universale futurum Concilium appellantes, nec non eos, quorum auxilio, consilio vel favore appellatum fuerit.

5. Omnes interficientes, mutilantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hostiliter insequentes S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedisque Apostolicae Legatos vel Nuntios, aut eos a suis Dioecesibus, Territoriis, Terris, seu Dominiis eiicientes, nec non ea mandantes, vel rata habentes, seu praestantes in eis auxilium, consilium vel favorem.

6. Impedientes directe vel indirecte exercitium jurisdictionis ecclesiasticae sive externi fori, et ad hoc recurrentes ad forum saeculare, eiusque mandata procurantes, edentes, aut auxilium, consilium vel favorem praestantes.

7. Cogentes sive directe, sive indirecte iudices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas praeter canonicas dispositiones; item edentes leges vel Decreta contra libertatem aut iura Ecclesiae.

8. Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas litteras vel acta quaelibet a Sede Apostolica, vel ab eiusdem Legatis aut Delegatis quibuscumque profecta, eorumque promulgationem vel executionem directe vel indirecte prohibentes, aut eorum causa sive ipsas partes, sive alios laedentes vel perterrefacientes.

9. Omnes *falsarios litterarum* Apostolicarum, etiam in forma Brevis ac supplicationum gratiam vel iustitiam concernentium, per Romanum Pontificem, vel S. R. E. Vice-Cancellarios seu Gerentes vices eorum aut de mandato Eiusdem Romani Pontificis signatarum: nec non falso publicantes Litteras Apostolicas, etiam in forma Brevis, et etiam falso signantes supplicationes huiusmodi sub nomine Romani Pontificis seu Vice-Cancellarii aut Gerentis vices praedictorum.

10. Absolventes complicem in peccato turpi etiam in mortis articulo, si alius Sacerdos licet non adprobatus ad confessiones, sine gravi exortura infamia et scandalo, possit excipere morientis confessionem. Non excusat ignorantia crassa.

11. Usurpantes aut sequestrantes jurisdictionem, bona, redditus, ad personas ecclesiasticas ratione suarum Ecclesiarum aut beneficiorum pertinentes.

12. Invadentes, destruentes, detinentes per se vel per alios Civitates, Terras, loca aut jura ad Ecclesiam Romanam pertinentia; vel usurpantes, perturbantes, retinentes supremam jurisdictionem in eis; nec non ad singula praedicta auxilium, consilium, favorem praebentes.

II. Excommunicationes *simpliciter* reservatae :

1. Absolvere praesumentes sine debita facultate (etiam quovis praetextu) a casibus Romano Pontifici reservatis.

2. Docentes vel defendentes sive publice, sive privatim propositiones ab Apostolica Sede damnatas sub excommunicationis poena latae sententiae; item docentes vel defendentes tamquam licitam praxim inquirendi a poenitente nomen complices.

3. Violentas manus, suadente diabolo, iniicientes in Clericos, vel utriusque sexus Monachos, exceptis quoad reservationem casibus et personis, de quibus jure vel privilegio permittitur, ut Episcopus aut alius absolvat.

4. Duellum perpetrantes, aut simpliciter ad illud provocantes, vel ipsum acceptantes, et quoslibet complices, vel qualemcumque operam aut favorem praebentes, nec non de industria spectantes, illudque permittentes, vel quantum in illis est, non prohibentes, cujuscumque dignitatis sint, etiam regalis vel imperialis.

5. Nomen dantes sectae Massonicae, aut Carbonariae, aut aliis ejusdem generis sectis, quae contra Ecclesiam vel legitimas potestates seu palam, seu clandestine machinantur; nec non iisdem sectis favorem qualemcumque praestantes, earumve occultos coriphaeos ac duces non denunciantes, donec non denunciaverint.

6. Immunitatem asyli ecclesiastici violare jubentes, aut ausu temerario violantes.

7. Violantes clausuram Monialium, cujuscumque generis aut conditionis, sexus vel aetatis fuerint, in earum monasteria absque legitima licentia ingrediendo; pariterque eos introducentes vel admittentes, itemque Moniales ab illa exeuntes extra casus ac formam a S. Pio V. in Constit. „*Decoris*“ praescriptam.

8. Mulieres violantes Regularium virorum clausuram, et Superiores aliosve eas admittentes.

9. Reos simoniae realis in Beneficiis quibuscumque, eorumque complices.

10. Reos simoniae confidentialis in Beneficiis quibuset, cujuscumque sint dignitatis.

11. Reos simoniae realis ob ingressum in Religionem.

12. Omnes qui quaestum facientes ex indulgentiis aliisque gratiis spiritualibus excommunicationis censura plectuntur Constitutione S. Pii V. *Quam plenum* 2. Januarii 1569.

13. Colligentes eleemosynas majoris pretii pro Missis, et ex iis lucrum captantes, faciendo eas celebrari in locis, ubi Missarum stipendia minoris pretii esse solent.

14. Qui per se vel alios agere studeant sive insinuare vel suadere Romano Pontifici alienationem vel infeudationem civitatum seu locorum ad S. Sedem pertinentium ex quovis praetextu, etiam necessitatis vel evidentis utilitatis.

15. Religiosos praesumentes clericis aut laicis extra casum necessitatis Sacramentum extremae unctionis aut Eucharistiae per viaticum ministrare absque Parochi licentia.

16. Extrahentes absque legitima venia reliquias ex Sacris Coemeteriis sive Catacumbis Urbis Romae ejusque territorii, eis-que auxilium, vel favorem praebentes.

17. Communicantes cum excommunicato nominatim a Papa in crimine criminoso, ei scilicet impendendo auxilium vel favorem.

18. Clerici scienter et sponte communicantes in divinis cum personis a Romano Pontifice nominatim excommunicatis et ipsos in officiis recipientes.

Kromě censur uvádí konstituce Piova ještě: „Suspensiones latae sententiae Summo Pontifici reservatae,“ a konečně „Interdicta latae sententiae reservata.“

První čtyři z vyhrazených suspensí týkají se biskupů, kteří by na kněžství světili, nešetříce zákonů církevních; sedmá týče se pouze kněžstva v Římě; ostatní dvě jsou tyto:

5. Suspensionem perpetuam ab exercitio Ordinum ipso jure incurrunt Religiosi ejecti, extra Religionem degentes.

6. Suspensionem ab Ordine suscepto ipso jure incurrunt, qui eundem Ordinem recipere praesumpserunt ab excommunicato vel suspenso, vel interdicto nominatim denunciatis, aut ab haeretico vel schismatico notorio; eum vero, qui bona fide a quopiam eorum est ordinatus, exercitium non habere ordinis sic suscepti, donec dispensetur, declaramus.

Suspensi kněží a kleriků, kteří odevzdávají stipendia knihkupcům či jiným obchodníkům, nebo kteří od nich berou knihy, časopisy nebo jakékoli zboží na intence, viz str. 245.

Interdicta latae sententiae reservata uvádějí se tato dvě:

1. Interdictum Romano Pontifici speciali modo reservatum ipso jure incurrunt Universitates, Collegia et Capitula, quocumque nomine nuncupentur, ab ordinationibus seu mandatis ejus-

dem Romani Pontificis pro tempore existentis ad universale futurum Concilium appellantia.

2. Scienter celebrantes vel celebrari facientes divina in locis ab Ordinario, vel delegato Judice, vel a jure interdictis; aut nominatim excommunicatos ad divina officia, seu ecclesiastica sacramenta, vel ecclesiasticam sepulturam admittentes, interdictum ab ingressu Ecclesiae ipso jure incurrunt, donec ad arbitrium ejus, cujus sententiam contempserunt, competenter satisfecerint.

Klatby obecným zákonem církevním vyhražené biskupům viz na str. 347.

Rejstřík věcný.

A.

Abortivi foetus, křest 126; abortus procuratio, rezervát 347.
Absolutio convertitů ab haeresi et annexa excommunicatione 143; attentata complicitas in peccato turpi 340; ad cautelam z censur 380; generalis členům III. řádu sv. Františka 457; in articulo mortis 520; ad tumbam po mši zádušní 553.
Accessus, příprava kněze ke mši 260.
A cunctis, mešní orace 265.
Accusatio calumniosa de sollicitatione 342.
Administrátor fary klášterské, kdy vázán k direktáři diecésnímu 10.
Advent 99; rorátní mše 282.
Affekt v duch. řeči 192; přímý, nepřímý 193; jak tlumiti škodný 201.
Affinitas superveniens 420; dispense od následků 383.
Aggregace k arcibatrstvu 69.
Akce řečnická 230.
Akcent grammatický 229; řečnický (emphasis) 230.
Alba 33; látka, benedikce 34.
Almužna, kající skutek 378; podmínka k odpustkům jubilea 456; povinnost přirozená i pozitivní 495; křesťanský způsob a konečný účel almužny 496.
Altare fixum a portatile 246; privilegiatum 249; altaris privilegium personale 250; komu se propůjčuje takého 251.
Argumentum ad hominem 190.
Amactus, látka, benedikce 34.
Analyse v řečnictví 182.
Analogie 173; důkazy z analogie 187.
Anarchismus 495.

Anniversarium dedicationis ecclesiae 21; defunctorum 554.
Anticipace breviáře 304; mši zádušních 556.
Antipendium 249; ke mši zádušní 557.
Apologetické kázání; apologetický směr duch. přednášek vůbec 191; o manželství 469.
Apostasia a fide; rezervát 343, 538; překážka pohřbu církevního 561. Viz *Odpadlíci. Bezvěří.*
Apoštolát modlitby 319.
Applikace mše 239; za osadníky 239 a 240; dle zbožných nadání 241; dle stipendia běžného 242.
Approbace k úřadu zpovědnickému 338. Viz *Pravomoc.*
Arcibatrstvo 65; aggregace k němu 69.
Argumentum ad hominem 189.
Archiv farní 96.
Ascese obecné znalost potřebna 349; kazateli 164; zpovědníku 349.
Asperio populi (Asperges) v neděli 115.
Assistentia passiva 483.
Autorita v kázání, božská 183; lidská 189; ve společnosti lidské 462; v rodině 476.

B.

Bába porodní 123; poučení o křtu 127.
Barvy liturgické 34; ke mši votivní 285; k processím kajicným 307; na poděkování 308; k výstavu vel. svátosti 311; k odpoledním službám božím 313.
Bdělost duch. správce 50.
Benedikce vůbec 332.

Benedictio apostolica 458; terciářům 457; biskup dvakrát do roka 458; Františkáni 458; členům III. řádu sv. Františka 457; *benedictio nuptiarum* 480; *mulieris post partum* 486.

Bezvěřý (bez náboženského vyznání, bez konfese); křest dětí z rodičů bezvěřých 122; otec n. matka, kdy může svých dětí nechat bez náboženství 151; chce-li se navrátit do církve 142; pohřeb 561.

Biblické kázání 175.

Binatio 254.

Biřmování, příprava k němu 151; kmo-tři 153; zápis do matriky 153.

Blbý, křest dospělých 122; v nebezp. nemoci 539.

Blíženci, křest 122; zápis v matrice 131.

Bohatí a chudí, poměr vzájemný 496.

Bohoslužba viz Kult.

Branci, výtah z matriky 91.

Bratrstva, jich užitečnost 65; kanonické založení 67; odpustky bratrstvům 69; ředitel 70; správa bratrstev 73.

Viz též *Arcibratrstva*, *Jednoty*, *Spolky*.

C.

Censurý, nikomu nevyhražené 380; vyhražené papeži 342. Viz *Reserváty*.

Ciborium 29; očišťování za konsekrace nových hostií 291.

Církevní rok 98; shoda duchovní správy s ním 110.

Církevní duch kněze 3; lidu 53, 54.

City v duchovní přednášce 192. Viz *Affekt*.

Civilní manželství, zápis dětí v matrice křestní 135; křestní list jejich 135; úmrtní list 561; uzavření sňatku křesťanského na smrtelném loži 535; pohřeb civ. manželů 562.

Cizí, mše v kostele cizím 256; penitentní cizího jazyka 353.

Cizoložný ve zpovědi 417.

Clerus ecclesiae adscriptus 260.

Collecta, ve mši 263; imperata 265. Viz *Oratio*.

Commemoratio 264; *speciales*, *communes* 264.

Commendatio animae 527.

Compensatio occulta 400.

Complex in peccato turpi 340.

Convalidatio matrimonii 422.

Corporale 33; čištění 42.

Cultus, liturgický a soukromý 6; *latinae*, *duliae*, *hyperduliae* 7.

Cyklické přednášky duchovní 163.

Cykly roku církevního 98.

Č.

Časy, posvátné 107; čas farních služeb božích 239; mše 252; přijímání vel. svátosti 293.

Čeď ve zpovědnici 419; poměr mezi hospodáři a čeledí 478.

Čistota, ve chrámě 41; otázky ve zpovědi 363; povzbuzování k ostříhání čistoty 413; u snoubenců 470; slib čistoty 429; dispense od něho 403.

Čtvrtek zelený 104; mše toho dne, přijímání 104.

Čtyřicetihodinná pobožnost 311.

D.

Dalmatika, benedikce 34.

Dědici nepominutelní, dle zákona 512.

Dějiny, zdroj látky v kázáních 173; biblické v kázáních 175; občanské 176.

Deklamace kazatelská 228.

Delegace ku svěcení chrámu 19; k rekonciliaci 23, ku svěcení posvátných nádob 29; zvonů 31; paramentů 34; k benedikcím biskupským vůbec 330; k oddávkám 482; ku svěcení hřbitova 545.

Delirium nemocných, rozhřešení v tom stavu 530; přijímání a posl. pomazání 531.

Demonomanie 540.

Denuntiatio calumniosa confessarii 342.

Dětství Ježíšova Jednota 77; privilegia ředitelů 77.

Devítník 102.

Devotionalia, jich svěcení 450; užívání 452.

Diakon, křest 122; podávání vel. svátosti 292; žehnání 331.

Didaktika pastorální 156.

Dies libera neb *impedita*, ke mším votivním 280; zádušním 554; k festum tituli 286.

Dies unice orationis 264.

Diptycha 273, 274.

Direktorium diecéšní, kdy k němu odkázán též řeholní administrátor fary řeholní 10.

Dispense, kněžím slabozrakým, oslepým 258; od breviáře 304; od aplikace na zrušené svátky 241; od překážek manželských ve zpovědi objevených u manželů 420; u snoubenců 472; od slibu 419; ke smíšenému manželství 491; k manželství na smrtelném loži 535.

Disposice kajicníků 366; zpovědník má ji vzbuzovati 371; penitenti pochybné dispoice 367.

Disposice řeči duchovní. Viz *Pořádání*.

Dítky, křest narozených rodičům nekatolickým 122; náboženské vyznání 137; když rodiče náboženství změnili 150; rodičů bezvěrých 138; výchova dětí, povinnost rodičů 477; péče o zanedbané a opuštěné 498; zaopatření svátostmi 529; řád o pohřbu 552; pohřeb nekřtěných, zápis před narozením mrtvých 131; zpověď dětí 407, pohřeb nekatolických 561. Viz *Matrika křestní*.

Doloha mravná, v kázáních 210; v homilii 220.

Domluva, pravidla opatrnosti v domluvách soukromých 56; na kazatelně 167.

Dosti učinění ve svátosti pokání 374. Viz *Pokání*, *Restituce* 398.

Duchovní správa 2; prostředkové k ní 4; výpomocná při vojsku 77.

Duchovní správce. Viz *Farář*.

Důkaz, v duch. řeči 182; odůvodnění (argumentatio) 183; důkazy z autority božské 183; lidské 185; druhy důkazů 185.

Důkladnost v kázání 162.

Dušíček, památka 567; oltáře privilegované 251; mše toho dne 556; o pohřbu v ten den 557.

Důvěra lidu ke knězi 52.

E.

Elevatio ve mši, minor, major 274.

Embryo, křest 125.

Epiklesis ve mši 271, 274.

Ex abrupto, úvod 209; kázání bez přípravy 228.

Examen sponsorum. Viz *Snoubenci*.

Exkommunikace, vyhražené papeži 342; biskupovi 347; nikomu 380; zbavuje církevního pohřbu 562. Viz *Censura*, *Absolutio*, *Rozhřešení*.

Exsequiae 551.

Exhorta 218.

Exordium, v duchovní řeči 207; mulcens v. insinuans 209.

Exorcismus, v benedikcích 331; na křtu 129.

Exsekrece, kostela 22; kalicha 29; oltáře 247.

Eucharistie, střed a prostředek spasného s Bohem obcování 234; význam v duch. správě 235; oběť 236; svátost 288. Viz *Mše*, *Přijímání*, *Svátost oltářní*.

Evangelium ve mši 267.

F.

Farář, úřad a pravomoc, obecné povinnosti a práva 45; pomocníci jeho 46; příkladný jeho život 47; společenské obcování 51; bdělost 56; příslušný ke křtu a zápisu 131; ku kterým svěcením oprávněn 330; činnost v péči o chudé 496, o sirotky a nalezence 499; postavení ve společnosti občanské 464; povinen navštěvovati nemocné 507; jurisdikce jeho na hřbitově církevním 546. Viz též *Knihy a písemnosti farské*, *Bratrstva*, *O manželství a rodině*.

Farní služby boží 112; farní mše 116; pro populo 239.

Farní práva vůbec 46.

Farní úřad, pravomoc 45; jest úřad veřejný 79; písemné styky s úřady veřejnými 79.

Ferie privilegované 110.

Forma (soustava) řeči duchovní 203; *formy liturgické* 7. Viz o jednotlivých svátostech.

Fundační mše 241; odevzdání jiným kněžím 243; redukce 242; *fundationum et persolutionum liber* 244; *fundační mše zádušní*, indult o nich 555.

G.

Generální zpověď 389; komu prospěšna 390; potřebna 389; zkrácená 393; u nemocných 515.

Gestus v duch. přednášce 230.

Graduale 267.

Gratiarum actio po mši 277; *votivní mše pro gr. actione* 283.

H.

Haeresis, rezervát 244; 347. Viz *Nekatolíci*.

Hallucinace 539.

Hluchoněmí, svaté přijímání 295; *zpověď* 355.

Hluší ve zpovědi 532; v těžké nemoci 532.

Hněvy a sváry ve zpovědi 443; smířování rozhněvaných manželů 489; těžce nemocných 538.

Hodinky církevní 308; za zemřelé o pohřbu 552, 553.

Homiletika 156.

Homilie 218.

Horlivost pastýřská 54; ve zpovědnici 348.

Hospodáři ve zpovědi 417; poměr k čeledi 478; péče o domácí řád a společnou pobožnost 488.

Hostie 269; konsekrace k uschování 291; jak naložiti s nepoživatelnými 292, 517.

Hrdinné osvědčení lásky k duším v očistci 251.

Hrob na hřbitově 509; hrob boží ve sv. třídenní 104.

Hrobař, dosazování 546.

Hrobky rodinné 549.

Hromice 101; hromička 101; při umírajících 527.

Hřbitov 545; obecní či komunální 547; jurisdikce faráře na církevním 546; hřbitov opuštěný 548; polluce hřbitova 546; pohřeb na poskvrněném 546; rekonsolidace 546.

Hříšník, příležitostný 394; navyklý a zpětilý 395.

Hříšník veřejný a nekalý 532; odeprítí mu svátosti v těžké nemoci 532; církevní pohřeb 562.

Hudba kostelní 13.

Hypochondrie 539.

Hysterie 540, 542.

Ch.

Chléb obětí 269; žehnání chleba 334.

Chor zpěváků 24; choru ředitel 42.

Chorepiscopi 45.

Choroby duševní 539; zacházení s chorými 541.

Chrám 17; stavba nového 18; chrám farní 18; konsekrace a benedikce 19; výroční toho památka 21; znesvěcení a poskvrnění 22; čistota ve chrámě 41; slavnost titulu 285; pochování ve chrámě 550.

Chudi 555; péče o ně v dávné církvi 496; státní 497; péče duchovního správce 498; pochovávatí zdarma 559.

Chudoba, náleží k organizaci společnosti 495. Viz *Pauperismus*.

Churavci, rozhrěšení z biskupských rezervátů 406; velikonoční zpověď a přijímání 296.

Chvalořeč o Svatých 217.

I.

Ideje základní řádu společenského 463; utkvělé (fixní) u chorých 540.

Inductio, způsob důkazu 209

Infra actionem v Missálu 273.

Instructio sponsorum 474.

Intentio ke mši 237; ke konsekrování malých hostií 291.

Interdicta vyhražená papeži 342, 346.
Introit mše 262.
Inventář kostelní 41; věci na choru 43; knih farních 80.
Irregularitas 382; dispensa 382; v čas jubilea 455.

J.

Jasnost pastýřského vyučování 159; slohu. 225; v důvodění 183.
Jazyk liturgický 12.
Jednací protokol 95.
Jednota sv. Dětství Ježíšova 77.
Jména křestní 128; k biřmování 153;
Ježíš, litanie o jménu 313; vzývání jeho v těžké nemoci 524; ke generální absoluci in articulo mortis 520.
Jinověrci, jich uvádění do církve 142.
Jurisdikce, viz *Pravomoc* 338.
Jubileum církevní 454; manželů 480.

K.

Kadidlo 39; o pohřbu 551.
Kající skutkové 375; druhy 377; proměna uložených 376.
Kajcník, jeho zpověď 352; kdy pochybna jeho dispozice 357; poučování disponovaných 368; nedisponovaných 371; schopný a hodný 379; neschopný a nehodný 379. Viz *Hříšník*, *Lítost*, *Disposice*.
Kalich a patena 29.
Kánon ve mši; malý 269; veliký 272.
Kaplan, kooperátor; postavení jeho k faráři 46.
Kaple, veřejné a poloveřejné 25; mše v soukromých 26; kaple polní 27.
Kasula 32; forma 33; benedikce 34.
Katechumen 102; mše katechumenů 257; pohřeb 561.
Kázání, náučné a paraenetické 218; kázání cyklická 163; biblická 174; historická 176; příležitostná 160; metoda ve stránce poučné 171; kdy jest krásné 165; ve stránce paraenetické 218; thematické 203, 215; pořádání 203; kázání panegyrické 216; vypracování 228; přednášení 229—231.

Kázeň církevní 43; v kostele o službách božích 113; kajicná dávnověká 378; v křesťanských rodinách 476.

Kmotři, na křtu 123; biřmování 151.
Kněžský úřad církve 6.

Kněžstvo, kněz, orgán Kristův a církve 3; přípravné vzdělání jeho 3; svornost kněží na farní osadě 46.

Knihy, bohoslužebné 9; farní vůbec 80; knih bludných čtení, reservát 344; o změnách víry 150. Viz *Matriky*.

Konkubinát 58. Viz *Souložnictví*.

Konsekpace, kostela 19; kalicha 29; oltáře 246; hostií do ciboria 291 druh benedikcí 332.

Konvalidace neplatného manželství 422.

Konvertit 142; křest konvertitů 144; na smrtelném loži 145.

Korouhve 306.

Kostelník 42.

Kostnice na hřbitově 546.

Kredence v okolí oltáře 24; v sakristii 28.

Křest 120; přijímatel 121; slavný 120; v potřebě 127; místo 120; s podmínkou 125; v čas nebezpečného porodu 125; dětí z rodičů nekřtěných 122; nekatolických 122; konvertitů 144. *Zápis do matriky křestní* 131; dítky manželské 132; když matka cizí 132; vdova neb rozvedená 135; zápis otce nemanželského 136; náboženství manželských 137; nemanželských 137; dětí rodičů bezvěrych 138; zápis pokřtěných od kněze nepřislušného 131; narozených v cizozemsku 131.

Křesťanské cvičení 221.

Kristus eucharistický prostředkuje obcování člověka s Bohem 299. Viz: *Eucharistie*, *Mše*, *Svatost oltářní*.

Kříže, znamení v liturgii 14; kříže na stěnách kostela konsekrovaného 20; ve svátostinách 327; na oltáři 249; na křížové cestě 321; svěcení kříže 334; zastávkový 452; toties quoties 320; kříž na hřbitově 547.

Křížmo, na křtu 130; v konsekracích 332.

Křížová cesta 320.

Křížové dni 307; mše v ty dni 307.

Kropenky u dveří chrámových 24.

Křtitel v potřebě 127.

Krypty, v oltářové ploše 246; hrobky rodinné 549, mše zádušní ve kryptách 556.

L.

Lačnost (čtitroba), kněze ke mši 258; k jitřní o vánocích 258; ku přijímání vel. svátosti 295.

Lampa před tabernakulem 290; ostatní lampy v chrámě 39.

Láska, duch. pastýře k osadě 53; manželská 475; v rodině 490; k bližnímu v péči o chudé 496; hrdinná k duším v očištění 251

Legitimace, dítek nemanželských 138; oznamovati úřadům soudním 141; účinek na vyznání náboženské 141.

Lékař, shoda duchovního správce s ním 509; společné působení v chorobách duševních 541, u hysterických 543.

Liber status animarum 50.

Liberální (moderní) stát 465.

Libozvuk ve slohu 226; líbeznost přednášky duchovní 166.

Lístek ohledací 500.

Listy z matrik 86; kopulační manželům oddaným cum assistentia passiva 483; křestní o dětech z manželství občanského 135.

Litanie k odpol. službám božím 313.

Litterae commendatitiae, cizích kněží 260; příloha k žádosti o kanonické založení řeholního bratrstva 67.

Litost, kajicníka 366; soud zpovědníkův o ní 366; známky nedostatku litosti 367; známky příznivé 368; projevy litosti nemocných bezvědomých 530. Viz *Disposice*, *Kajicník*.

Liturgie, pojem, účel 6; normy liturg. praxe 9.

Liturgika 6.

Lod' chrámová 18; zařízení 18.

Lod'ka na kadidlo 30.

Lunula 29.

M.

Manipulus 31.

Manželé, zpověď 415; domnělí ve zpovědi 419; vzájemné povinnosti 415; smířování nesvorných 415; manželé od sebe odešli 418.

Manželské překážky, ve zpovědi 419; u snoubenců ve zpovědi 471; na smrtelném loži 535. Viz *Dispense*.

Manželství, základ rodiny 467; příprava k němu 468; ritus oddavek 479; požehnání oddavek 480; nesvorné 489; smíšené 491; sňatky na smrtelném loži 535; nesprávné a neplatné ve zpovědi 419; konvalidace neplatného 422. Viz *Civilní*, *Smíšené manželství*.

Marek ap., procesí a mše 370.

Maria, kázání na svátky mariánské 216; mše votivní ke cti M. v adventě 282; vůbec 282; bratrstvo Mariánské 252; přispívá ku posvěcování rodiny 486.

Matka, těhotných rozhřešení z rezervátu 406; nemanželská ve zpovědi 418; péče matky o dítě před porodem 477; první učitelka i vychovatelka 477; spolek křest. matek 489. Viz: *Manželé*. *Rodiče*. *Žena*.

Matriky, obecná o nich pravidla 81; úprava nových 81; vojenské 84; opravy, doplňky a změny 84; listy a výtahy z matrik 86, 91; obrátců 146. O jednotlivých viz: *Křest*. *Oddavky*. *Pohřeb*.

Matutinum 303; m. tenebrarum 104.

Melancholie 540.

Memorování duch. řeči 228.

Mensa oltáře 246.

Mercimonium missarum 243.

Methoda v poučné stránce duch. řeči 177; ve stránce paraenetické 192.

Methodické části duch. řeči 207, 208.

Milosti, neobyčejné, mimořádné 431; milostivé léto 454; plnomocenství zpovědníků 454.

Mimořádné prostředky, duch. správy 62; mimořádné pobožnosti 63.

Ministranti 43.

Missie domácí 64.

Missa, význam slovní 236; catechumenorum a fidelium 257; secundum ordinem officii 256; extra ordinem 279; Rogationum 307; expositionis 311. repositionis 311; coram Ssmo. 314.

Mládež, nebezpečnost mravů jejím 412; zpověď 412; poučování ve zpovědi 413; výchova mládeže 494; povinnost rodičů 477; důležitost společenská 493.

Mlčelivost zpovědnická 349.

Modlitba, církevní a soukromá 302; kající skutek 374; modlitby odpustkové 451; společná v rodinách 488; odpustková v milostivém létě 457.

Modulace, monotonie v přednášení 229.

Monomanie (fixní ideje) 450.

Monstrance 29; konsekrování hostie do monstrance 316.

Mravnost veřejná — společenská důležitost 493; napravování mravně kleslých 520.

Mravokárná řeč 168.

Mrtvola, spalování 544; exhumace 548; opatření a oděnění k pohřbu 550; převezení 559.

Mše, oběť N. Z. 236; užitky z ní 237; ritus vůbec 255; výklad jeho 230; způsobilost kněze 277; přerušení a zkrácení mše 278; v kostele cizím 256; farní 239. Viz *Votivní a Zádusní mše*.

Muži, zacházení s nimi v životě obecném 61; ve zpovědi 410; povinnosti muže v rodině 475; Viz *Manželé, Rodiče*.

Mystický smysl písem 174; stav duší 431.

Mýtné, osvobození u výkonech duch. správy 79.

N.

Nábožní, jich spravování ve zpovědi 426; zdánlivě nábožní 433.

Nádolá a náčiní bohoslužebné 29; nádoby na sv. oleje 35.

Náhrada, kající náhradou povinní 398; nemocní 537.

Náhrobky 546.

Nalezení, křest jich 135; péče o nalezení 499, 500.

Napomínání, pastýřské vůbec 56; předběžné ve zpovědi 358.

Náruživosti, jich tlumení na kázání 201.

Nástin řeči duchovní 204.

Návštěva, vel. svátosti 300; častá mezi snoubenci 470; nemocných 507.

Návyk, hříšník navyklý 395; navyklí hříchům všedním 397.

Nebezpečnost mravů mládeže 413.

V *nebezpečnosti smrti*, křest 125; rozhřešení 381, 404.

Neděle, liturgické rozdíly 109; smrtelná 103; květná 103; svěcení neděle 111.

Nedochůdce, křest 126.

Nekatolíti křesťané, přecházení na víru katolickou 142; za těžké nemoci 145; děti rodičů nekatol. kdy skutkem vcházejí do církve katolické 122; smlouva vstupujících v manželství s osobou katolickou 491; jde-li o pohřeb nekatolíka na hřbitově katolickém 561, 564.

Nemoci epidemické, opatrnost kněze 509; ukrácení obřadů v zaopatřování 524.

Nemocní, rozhřešení z rezervátů 406; péče o ně pro důležitost 506; navštěvování vůbec 507; pomoc jim v potřebách časných 510; mimosvátostná pomoc duchovní 512; povzbuzování jich ku svátostem 514; zpověď 515; přijímání 516; poslední pomazání 518; generální absolve 520; pomoc umírajícím 526; děti těžce nemocné 529; smyslů zbavení 530; nekající 532, 534; nemocní ve blízké příležitosti 534; náhradou povinní 537; pohoršitelé 537; v nepřátelství a hněvu 538; nemocní na duchu 539.

Nemanželské děti, zápis po křtu 135; oznamování okresnímu soudu 92; legitimace 138; oznamování legitimovaných 92.

Nemanželské rodiče ve zpovědi 418.

Neomysť, odpustky na první mši 450; tři mše jim od biskupa uložené 285.

Nepřátelství. Viz *Hněvy*.

Nestvůra (monstrum), křest 127.
Nešpory, liturgické 303; neliturgické 313.
Neumělí u víře, ve zpovědi 359; dítky 407.
Nevidomý kněz, indult ke mši 258.
Normové dni 112.
Notáři biskupští ve středověku 498.
Nově obrácení, jich spravování 424.

O.

Obcování s Bohem, počátek na křtu 233; podstata vědomého a dobrovolného 233.
Oběť hmotná, povinnost člověka 232; novozákonná oběť věřících za mše 269.
Obnova sv. olejů 35; vody křestné 25, 124; způsob eucharistických 291; svolení manželského 423.
Obřady 8; doplnění po křtu v potřebě 123. Viz: *Formy liturgické. Liturgie. Ritus.*
Obrat řečnický 224.
Obraz v řečnictví 172; obrazy svaté 24; ctění obrazů 336; svěcení 336.
Obyčej liturgický 10; dobré obyčeje katolické v rodinách 488.
Oči kněze, za výkonů liturgických 16; na kazatelně 231; ve zpovědnici 412.
Očkování, výtahy z matrik 91.
Oddavky 479; mše při nich 480; požehnání novomanželům 480; oddavky ke smíšenému manželství před nekatolickým kazatelem 483; na smrtelném loži 535; *zápis v matrice oddaných* 482; manželství smíšeného 483.
Odpadlíci 148; církv. pohřeb nedovoleno 561.
Odprošení za urážky 58; za pohoršení dané 538.
Odpustky 448; bratrstvům 70; v čas výstavu Nejsv. Svátosti 311; křížové cesty 321; v milostivém létě 454; podmínky k dosažení 449; odpustky nemocným 520, 526, 527; povinnosti duch. správy stran odpustků 458.
Odsouzený na smrt, duchovní pomoc 527; zpověď 528; přijímání 528.
Ohlášky manželstva 116; dispense k oddavkám na smrtelném loži 535; kniha ohlášek 116.

Okolnosti, v řečnictví 172; hříchů ve zpovědi 256.
Okuřování, symbol 39; k Introitu ve mši slavné 262; k evangeliu 267; k obětování 271; o výstavu velebné Svátosti 311; sv. ostatků a obrazů 324; o pohřbu 551.
Oleje sv. 35; chování jich 35; jak nésti k nemocným 521.
Oltář 245; konsekrace, exsekrace 247; privilegovaný 249; osobní privilegium altaris 251.
Onanie ve zpovědi 416.
Opatrnost pastýřská 55; při pokárání 56; v kázání u vyvrácení 191; v otazování ve zpovědi 363, 407; v navštěvování nemocných 508.
Operace, kdy předchází zaopatření nemocného 518.
Opuštění lidé 498; péče o ně 499.
Oratio, orace ve mši 263; dies unice orationis 264; orace ve mši votivní 284; zádušní 558; super populum 277; ad libitum 265.
Ordo divinorum 116.
Osada farní 45; znalost jí u faráře 50; poměr osadníků k faráři 52; povinnosti osadníků ku farním službám božím 113.
Osnova duch. řeči 203.
Osobní privilegium altaris 251.
Osoby závažné, shoda duch. správce s nimi 59.
Ostatky sv. v oltáři 247; ctění ostatků 323.
Otázky, ve zpovědi: předběžné 358; doplňovací 360; jich předmět 360; způsob 361; ku snadnějšímu posouzení dispozice 372.
Otec, zápis nemanželského v matrice 135; nemanželský ve zpovědi 418; naučení otcům ve zpovědi 416.

P.

Pacifikál 30.
Panny, naučení ve zpovědi 413; spolky panen 469.
Parabola 173.
Paradoxon 199.

- Paraenese* 218.
Paruenetické kázání 155; metoda ve stránce paraenetické 192.
Parafování a paginování matrik 81.
Parallelismus 199.
Paramenty liturgické 31.
Paramythie 173.
Paraphrasis 177.
Pare matrik 82.
Pastorální, věda 2; konference 49; didaktika 155.
Pašijová doba 103.
Paškál 105.
Pátek Veliký 104.
Patrocinium ecclesiae či festum tituli 285.
Pauperismus 495.
Pax ve mši 275.
Perikopy, kazatel přihlížej k nim 161.
Periphrasis 198.
Piscina (sacrarium) 101.
Pisemnictví farské 79.
Písmo svaté, studium kněze 48; důležitost jeho v kázání 174; smysl přizpůsobený 175.
Písně kostelní 13; o službách božích 117.
Plnomocenství, ku přijetí nekatolíka do církve 143; ke křtu bezvěrých 143; k rozhřešování z rezervátů 404; ku svěcení devotionalií 450; zpovědnická v čas jubilea 454.
Pobožnosti církevní a lidu 302; mimořádné 63; eucharistické 309; k Marii a Svatým 323; společné domácí 488.
Počet, světél ke mši 257; hříchů těžkých ve zpovědi 355.
Podobenství, podobnost 172, 179.
Pohnutky 192; řečnické jich předkládání 196.
Pohodí, svátků čelných 98; vánoc 101; velikonoc 106.
Pohoršení, zacházení s pohoršiteli 56; náprava daných skrze nemocného 512.
Pohřeb, církevní 544; dospělých 550; dětí 551; na hřbitově poskvrněném 546; ve svaté třídenní 552; nekřtěnátek 561; komu odepríti 561; práva i povinnosti faráře stran pohřbu 559; pohřeb nekatolíka na hřbitově církevním 564. — *Zápis pohřbu*: pochován-li farní osadník na hřbitově cizím 560; nekatolík na hřbitově církevním 561; zápis katolíka církevním řádem nepochovaného 561.
Pohřešování, zápis v úmrtní matrice 561.
Pohyby v liturgii 14; v duchovní přednášce 230.
Pojednání v řeči duchovní 209.
Pokání svátost 337; povinnost věřících tuto svátost přijímati 337, 348; kněží posluhovati ochotně 348; místo a čas 349. Viz: *Zpověď. Kající skutkové.*
Pokárání, povinnost pastýřská 58; pravidla opatrnosti 56; na kazatelně 168.
Pokora, známka pobožnosti pravé 427.
Pokušení, stálá osob nábožných 426; obyčejná u nemocných 513.
Politika, účastenství kněze 465.
Polluce, kostela 22; hřbitova 546.
Pomazání posledního svátost, přijímatel 518; ritus 519; nemocní bezvědomí 530; udělování s podmínkou 531.
Popel, symbol 37; za konsekrace chrámu 37; na středu popelečnou 102.
Popis, líčení, povahopis 178.
Populárnost duchovní řeči 162.
Pořádky látky v kázání 203.
Porciuncula 439.
Porody nebezpečné, křest 125.
Posedlost 331.
Postní čas 102.
Poštovní poplatek, osvobození duchovn. úradů 79.
Potěšování, nemocných 513; na smrt odsouzených 527.
Poučování, na kázáních 159; před biřmováním 152; ve zpovědi 368; snoubenců 474.
Pouti 308; pouť chrámová (patrocinium) 285.
Pověra, v kázáních 158; v užívání svátostin 335.
Povozy k výkonům farním prosty mýtného 79.
Požehnání, po kázání 232; poutníkům 308; velebnou svátostí 317; kněžské

- biskupské, papežské 333; manželského sňatku 480; jubilejních manželů 480; cestou k nemocnému 522; odpustkové terciářům sv. Františka 457.
- Prádlo liturgické* 33; svěcení 35; čistění 42.
- Praefatio*, ve mši 272; ve mši votivní 284.
- Praktičnost* duch. řeči 159.
- Prapory*, svěcení jich a vnášení do chrámu 32.
- Právní řád* ve společnosti 402.
- Pravomoc*, k duchovní správě 43; farářova 45; *zповědnická* 338; mimořádná, doplněná 339; farářova na hřbitově 516.
- Předkodi* svátků centrálních 98.
- Předloha*, v kázání 169; rozklad 204.
- Přednášení*, formulářů liturgických 13; kazatelské 227.
- Předobrazy* či typy 180.
- Přechod* v kázání 208, 213.
- Překážky*, manželské ve zpovědi 419; povinnost věřících oznámiti je 401.
- Příčina i následek*, v rozvoji úkolu 171; důkazy z poměru příčiny k následkům 188.
- Přijímání*, poslední část mše 275; přijímání *vel. svátosti* 292; místo a čas k němu 293; ritus 294; v čas velikonoční 295; časté 297; přijímání duchovní 300; podmínka k odpustkům 449; přijímání nemocných 516.
- Příklad* kněze všemu lidu 47; příklady v kázáních 181.
- Příležitost* ke hříchu 365.
- Příležitostný* hříšník 394.
- Příležitostná* řeč 218.
- Příprava*, ku kněžství 3; dospělých na křest 143; k biřmování 152; na kázání 228; kněze ke mši 259; zpovědníkova 349; k manželství 468 až 479; nemocných ke svátostem 514; hrdla odsouzených 527; mrtvolý ku pohřbu 550.
- Přizpůsobený smysl* míst biblických 174.
- Privilegované*, vigilie, oktávy 108; ferie 110; mše votivní 110, 281; zádušní mše 554.
- Přizvuk* viz *Akcent*.
- Procesi*, řád obecný 305; prosebná 307; na poděkování 308; theoforická 316; na hromice 101; na květnou neděli 103; v milostivém létě 457.
- Promluva* 218; v bratrstvech 74; o pohřbu 74.
- Pronaos* 116.
- Proselyti* 142.
- Prostěradla oltářová* (tobalea) 33.
- Prostředky pastorační*, řádné a mimořádné 4; zvláštní k buzení horlivosti v lidu věřícím 62.
- Protiva* 180.
- Protokol*, jednací 95; při opravách v matrice 85; při konvertitech 144; snubní 473.
- Purificatorium* 33.
- Půst*, 40denní 102; v milostivém létě 457.
- Pyromanie* 540.
- Pytláci*, povinnost restituce 400.

Q.

Quadragesima odpustků 450.

R, Ř.

- Řád*, bohoslužebný 116; třetí sv. Františka 76; společenský a právní 463; pohřební 552.
- Recessus* po mši 277.
- Rector ecclesiae* 18; povinnosti jeho 40.
- Řečnická* opatrnost a šetrnost 167; řečnický obrat 224.
- Ředitel*, choru 42; bratrstva 71; Jednoty sv. Dětství 77.
- Redukce* mší fundáčních 242.
- Registratura farní* 95.
- Řehole*, řeholník; kaple řeholní 25; pravomoc ku zpovídání 339; rezerváty řeholní 340; pohřeb 559.
- Řeholnice*, posluhování ke mši 257; zpovědníci řeholnic 339, 431.
- Rekapitulace* v závěru 211.
- Rekvie* viz *Zádušní mše*.
- Rekonciliace*, chrámu 23; hřbitova 546.
- Renovace* hostí 291.
- Reposice* vel. svátosti 301; missa repositionis 311.

- Reserváty* 340; papežské 342; biskupské 347; rozhřešování z rezervátů 404; v milostivém létě 354.
- Restituce*, ve zpovědi 392; od nemocných 537.
- Rhythmus* řečnický 226; rhytmické zpěvy 13.
- Ritus* 8; permixtio rituum 9.
- Rodičové*, ve zpovědi 417, 418; povinnosti k dětem 477.
- Rodina* 467; vzájemné svazky 476; prostředky k posvěcování rodiny 485; řád a kázeň v rodině 488; *Sv. Rodiny Nazaretské spolek* 486.
- Rodinné archy* 87.
- Rorátní mše* 282.
- Rozklad*, celku v části 171, 182; důkaz rozkladem 186; rozklad předlohy 204.
- Rozhřešení* 378; forma 379; z rezervátů 404; kdo schopen a hoden 379; podmíněné 380; z censur při nemocných 404; odklad a odepření 383. Viz také *Absolutio*, *Kajeník*, *Reserváty*.
- Rozvod* neb *rozluka manželů*, zápis dítek pokřtěných 134; manžel takový ve zpovědi 418; na smrtelném loži 533.
- Rozvod* (amplificatio) ve slohu 198.
- Rozvoj* (vypracování) předmětu řeči duch. 170.
- Růženec* 322; bratrstvo růženecké 451; živý růženec 322.
- S.**
- Sacrarium* 28.
- Sakristie* 28.
- Sanatio in radice* 422, 423.
- Sanctuarium* 18.
- Sebevrah*, rozhřešení 531; pohřeb 561, 562, 564.
- Sedadla* ve chrámě 24.
- Sepulchrum* oltáře 247.
- Sequentia* 267; ve mši zádušní 558.
- Seznam duší* 80.
- Sigillum* na kryptě oltářové 247.
- Simonie* 370; rezervát papežský 346; rozhřešení a dispense 382.
- Sirotei*, péče duch. správce o ně 498.
- Skizza* duch. řeči 204.
- S'epý* nebo *slabozraký kněz*, indult ke mši 258.
- Sliby*, vyhrazené papeži 403, čistoty od osob nábožných 429; penitenti se slibem 403; v čas jubilea 456; forma dispense 382.
- Sloh* řečnický 224.
- Slušnost*, kněz dbá jí ve společenském životě 52; na kazatelně 167.
- Služby boží farní*, dobrý řád 112; odpovědní služby boží 313.
- Služebnictvo chrámové* 42.
- Smiřstvo*, poučení a pokání ve zpovědi 440.
- Smiřování rozvaděných*. Viz *Hněvy*.
- Smišené manželství* 491; penitent s úmyslem vejíti ve smíš. manželství bez dispense 491; rozhřešení vešlého bez dispense 492; uzavřené před nekat. kazatelem 492.
- Sňatek manželský*, požehnání jeho 482; na smrtelném loži 535. Viz *Oddavky*, *Manželství*.
- Snoubenci*, život před oddavkami, zpověď 470; objevené překážky 471; zkouška i poučování 473, 474; penitent s úmyslem vejíti ve smíšené manželství 491.
- Sobota Bílá* 105.
- Sociální demokracie* 495; sociální nauka křesťanská 492.
- Sollicitatio ad turpia* 401; povinnost a způsob výzrady 403.
- Souboj*, rezervát 345; rozhřešení 531; pohřeb 562.
- Souložnictví* 58; souložný v těžké nemoci 535. Viz *Příležitostní*, *Navyklí*.
- Společnost* obecně lidská 463; společnosti tajné 345.
- Spolky a jednoty*, nábožné 65; mládežnické a panenské 469; křesť. matek 489; sv. Vincencia 497. Viz *Bratrstva*.
- Srdce Páně* bratrstvo 318.
- Srovnání* (comparatio), způsob důkazu z analogie 187; druh amplifikace řečnické 199.
- Starci*, naučení ve zpovědi 448.
- Stát*, křesťanský 553; moderní 465.

„*Statio*“ v missálu 262.

Stipendia mešní, fundační 240; běžné (manuální) 242; odevzdání přijatých jinému 243; liber stipendiorum, fundationum 244; zákaz knihkupcům a vůbec obchodníkům 245.

Středa popelečná 102.

Středopostí 103.

Suffragia Sanctorum 286.

Sůl, v liturgii 36; na křtu 129.

Svátečního dne význam 96.

Svátky a slavnosti roku církevního 98 až 110.

svátky zrušené 107; svěcení nedělí a svátků 111.

Svatost oltářní, stálé chování na oltářích 288; navštěvování 300; bratrstva nejsv. svátosti 318; nošení k nemocným 521. Viz *Eucharistie*, *Přijímání*, *Výstav*.

Svatostiny 327; udělovatel 330; rozdíl 331; péče duch. správce o jejich vážnost 335.

Svazků společenských posvěcování skrze církev 462.

Svěcení (benedictio constitutiva) 332.

Světlo liturgické, symbol 38; svěcení na Bílou sobotu 105; svítivo 39.

Svíce 39; na křtu 130; velikonoční 105; ke mši 257; ke mši zádušní 557; při umírajícím 527; o pohřbu 551.

Svornost, mezi státem a církví 463; mezi manžely 415, 475.

Symbol v liturgii 7, 17.

Š.

Šestinedělky, úvod 486.

Šílenost (slavomam) 540.

Škapulíř 451.

Škody, nahražování tajné (compensatio occulta) 400.

Štola 32; štolový poplatek o pohřbech 559.

Švakrovství přistouplé 420. Viz *Affinitas superveniens*.

T.

Tabernaculum 288.

Tajemství zpovědní 249; porušení jeho 250.

Takt kazatelský 168.

Těla Božího, svátek 108; mše a procesí 316.

Telepathické výjevy 539.

Tělohyb řečnický 230.

Terciáři sv. Františka 76; generální absoluce ve zpovědi 457.

Těžkomyslnost 539.

Thema (úkol) duch. řeči 169.

Thematické kázání 204.

Titulus ecclesiae 17.

Tklivost (nepřímý affekt) v duch. řeči 193, 196.

Tlumočník ve zpovědi 353.

Topika 170.

Toties quoties, křížek 452; v pobožnosti křížové cesty 320.

Tractus ve mši 267.

Tumba. Viz *Absolutio ad tumbam*.

Týden, svatý nebo veliký 103; uctění vel. svátosti v poslední tři dni 312; pohřeb 551.

U.

Ubozí (personae miserabiles), péče o ně 495.

Učitelství úřad církve 4.

Úkol, církve 1; státu 465; rodiny 467.

Úklony v liturgii 15.

Umbella, baldachýn 32.

Umění posvátné 10.

Úměr řečnický 226.

Umírající, pomoc jim prokazovaná 526; ve hříchu zjevném 531.

Úmrtní listy osob učitelských 90.

Upalování těl mrtvých 545.

Úplnost zpovědi 353; známky neúplnosti 357; doplňování otázkami 358.

Úřad církve, učitelský 4; kněžský 6; vladařský 43.

Úřady občanské, shoda kněze s nimi 61.

Úvod, řeči duchovní 208; šestinedělky 486.

Úzkostní (skupulanti) 435; pravidla o zacházení s nimi ve zpovědi 437.

V.

Vánoce 99; mše 253; význam pro život rodinný 486.

Vdovy a dcery po úřednících a učitelích 89.

Velikonoce 101; velik. přijímání 295.
Velum, kalichové 32; humerale 32,
Vesperale 249.
Vězňové, duch. správa při nich 502.
Vigilie 108.
Víno ke mši 270.
Visio, figura řečnická 200; stav mystický 431.
Voda, symbol 37; rozličné druhy vody svěcené 36; křestná 124.
Vojsko, pomocná duch. správa 77.
Vojenské matriky 84, 568.
Votivní mše 279; privilegované 281; soukromé 283; ritus 283.
Všední hříchy, předmět zpovědi 323; u lidí často přijímajících 299; navyklí všedním hříchům 396.
Výčet, důkaz výčtem 187.
Výklad v kázání 177.
Výměr 170; důkaz výměrem 180.
Výroční den. Viz *Anniversarium*.
Výstav velebné svátosti 309; slavný 310; k pobožnosti 40 hodin 310; ve dny masopustní 311; v božím hrobě 312; obyčejný 313; mše za výstavu 315; missa expositionis a repositionis 311.
Vysvědčení o mravech a chudobě 94; křestní dětem legitimovaným 141.
Výtahy statistické 92; výtahy z matrik 91.
Vyučování pastýřské 154; jeho předmět a obsah 156; vlastnosti 157–168; soukromé konvertitů 143, proselytů 147; svatopostní 223.
Vyvrácení (refutatio) 190.
Vyznání náboženské, dětí nemanželských 137; ze smíšeného manželství 137; z rodičů bezvěrých 138; když rodiče změnili své náboženské vyznání 150; občanský zákon o změnách náboženského vyznání 142.
Výzrada 400. Viz *Denuntiatio*.
Vzývání (invocatio) v duchovní řeči 209.

Z.

Zádušní mše, v den pohřbu 554; o pohřbu chudých 555; den 3. 7 a 30; soukromé 557.
Zajímavost duch. řeči 163.

Zákony občanské v Rakousku, o matrikách 81; o změnách víry 142; o svěcení dnů svátečních 112; o pohřbu jinověrců na hřbitově církevním 163, 563.

Zaopatřování nemocných, řád a postup 521. Viz *Nemocní*.

Zárodek (embryo), křest 125.

Zásnuba (sponsalia) 470.

Závažné osoby 59.

Závěr (epilogus) v duchovní řeči 211; závěry částkové 213; v homilii 221; v křest. cvičení 223; závěr prostřední, druh rozvodu řečnického 200.

Závěť 511.

Zdánlivě nábožní 433.

Zdroje látky ku kázání 170.

Zednáři 345; na smrtelném loži 538.

Zkouška dítek z náboženství o kanon. visitaci 119; snoubenců 473.

Zločinci. Viz *Vězňové*.

Znesvěcení chrámu 22.

Zpětilý hříšník 395.

Zpěv liturgický 13.

Zpověď 352; kdy a jak vyšetřovati platnost předešlých 362; zpověď dítek 407; osob mužských 410; ženských 411; dospělé mládeže 412; manželů a rodičů 415; generální 389; zkrácená 393; podmínka k odpustkům 463; o milostivém létě 456. Viz *Úplnost zpovědi*.

Zpovědnice 23, 348.

Zpovědník, pravomoc 338; mlčelivost 349; jeho soud o zpovědi penitenta 357; o lítosti 366; povinen napravit chyby 387.

Zvěstování Panny Marie, padá-li ve sv. týden 103.

Zvon 30; práva faráře 31, 564.

Ž.

Žehnání ve způsobě kříže 14; druh svátostin (benedictio invocativa) 332; osob a věcí 333. Viz *Požehnání. Svátostiny*.

Žena, ve zpovědi 411, 416; povinnosti manželství a rodině 476.

Ženské osoby, opatrnost ve spolcích a bratrstvech 73; opatrnost v navštěvování nemocných 508; hysterických 542.

Život církve 1; duchovní správce 47; pěstování mravného skrze církvev 49; křesťanský — ustavičné obco-

vání s Kristem 299; života společenské základní ideje 463.

Života nebezpečnosti veliká, křest 125; zpověď 355; rozhřešení z rezervátů 404, rozhřešení beze zpovědi 530, 531; krátký ritus při zaopatřování 520, 524; oddavky 535.